

Incipit Lectura domini Bartoli super tribus libris Codicis: una cum additionibus iuris vtriusque doctorum clarissimorum domini Angeli de Perusio, ac domini Alexandri de Imola, & apostillis domini Benedicti Vadi de foro sempronij iuris vtriusque professoris, & nouiter cum summarijs ante leges & §§. appositis.

Mnes gaudentes floridam aetatem faciunt: & spiritus tristis deiecit ossa: Prouerb. xvii. Cum igitur diu fuerim graui corporis infirmitate grauatus, & propter hoc a consueto gaudio speculationis doctrinae cessauerim: cognoui quod in me vires corporis non poterant restaurari, nisi aequaliter efficere tur animus meus gaudens. Hoc autem consideravi facile esse posse, si auditoribus meis, quibus propter infirmitatem seruire non valui, aliquid utilitatis afferre possem: legendo id, quod eis esset acceptum: mihi quae & eis nouum, & per consequens delectabile. Ideo tres libros Codicis legere destinaui, vbi multa sunt incognita, & per antiquos doctores neglecta, secundum vsum tamen frequentia. Hanc igitur lectionem quilibet videns, si in aliquo non bene dictum reperiet, humiliter corrigat: in his quae bene dicta sunt, mecum Deo gratias agat.

In nomine domini Iesu christi eiusque

a matris Mariae virginis gloriosae, * necnon beatorum Antonij, & Nicolai, & Hieronimi, totiusque caelestis curiae Amen. Quia vbi Christus non est fundamentum, ibi nullius boni operis superest aedificium. i. q. j. cum Paulus dicat. vt ibidem patet. & i. ad Cor. iij. Fundamentum aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum est: quod est Christus. Ideo in principio trium librorum & lectione, eius auxilium inuoco, sub cuius ditione omnia sunt posita, quae sub ascendente & descendente sole sunt constituta: vt in authent. vt omnes obe. iud. prouin. col. v. circa prin. ver. haec considerantes. hoc praemisso venio ab Rub. Barto.

De iure fisci.

Rubrica.

S V M M A R I V M .

- 1 **R**epublica propter dissensiones, & crimina minuitur: bursa communis augetur. Bursa communis & fiscus idem sunt.
- 2 **I**us publicum dicitur quod omnibus patet, & quod ad publicam bursum pertinet.
- 3 **R**epublica & fiscus an sint idem. & nu. 7. 9. & 10.
- 4 **S**ola ciuitas Romana habet fiscum, & non alia; & an in dubio intelligitur de Romana. & nu. 6.
- 5 **R**epublica accipitur quatuor modis.
- 6 **L**ibellus agentis nomine vniuersali Reipublicae, quae praecedat sicut si ageret nomine fisci.
- 7 **C**iuitas non habet fiscum. Et quid sit fiscus. Municipia non habent fiscum, nec episcopatus.
- 8 **C**iuitas quae non habet fiscum, non habet tacitam hypothecam.
- 9 **F**iscus quid sit in specie: vbi quae quicquid ad commodum pecuniarum imperij pertinet.
- 10 **R**epublicae nomine continentur omnia quae ad iurisdictiones: & honores imperij pertinent.
- 11 **R**epublica habet duo patrimonia.
- 12 **P**rocurator fisci, & procurator camerae idem est.
- 13 **C**amera fisci, & imperatoris quando sint idem. Procurator caesaris & procurator fisci, non sunt idem.
- 14 **F**iscus semper est diues, & soluendo, & quasi fixus dicitur.
- 15 **H**ic titulus a titulo de privilegio fisci in quo differat. Titulus de iure dorum quae differat a titulo de privilegio doris.
- 16 **G**l. rubricam ad precedentia duobus modis continuat. Primo quia occasione criminum, de quibus dictum est praecedere nri libro, augetur fiscus: ideo posuit hic rubricam de iure fisci. Sed contra hanc continuationem opponi primo: nam propter delictum minuitur fiscus. l. si quis ingenuam. ff. de cap. & postli. quer. §. So. Republica in vniuerso propter dissensiones & crimina diminuitur: bursa autem eorum, quae est idem quod fiscus au-

getur, vt i. dicitur. ¶ Secundo continuat sic: Dicitur est s. de iure publico circa crimina: nunc de iure publico circa bona fisco quaerenda: sed est differentia vt in gl. vult dicere: quia in precedenti libro ius publicum assumitur, scilicet quod communiter omnibus patet: quia omnes possunt de publico crimine accusare: sed hic accipitur publicum quod ad publicam bursum pertinet. Azo in Summa istius tituli continuat alio modo: Dicitur est, supra in precedentibus de iure priuatorum: nunc videndum est de iure fisci.

3 ¶ Circa rubricam istam quaedam sunt quaerenda. ¶ Primo quaerendum quid sit fiscus. Pro cuius declaratione primo videndum est an Republica & fiscus sint idem. Et videtur quod sic. Primo, quia fisco succedit loco Reipublicae Romanorum, vt hic dicit glo. & sic videtur idem fiscus & Republica. & vide hic glo. quae incipit, occasione. Pro hoc videtur tex. in l. inter publica. §. j. ff. de verb. sig. glo. expressius. ff. de bo. pos. l. non est ambigendum. in princ. Praeterea procurator fisci, & procurator Reipublicae videtur idem l. ij. C. de mu. mul. facit ff. de offi. assel. l. fin. vbi de hoc. ¶ In contrarium, quod Republica & fiscus non sunt idem, videtur tex. ff. q. po. in pig. ha. l. si pignus. de aedil. ed. l. j. §. illud. de bo. pos. l. non est ambigendum. de manu. l. iij. §. nihil. & ff. de iur. fisci. l. non intelligitur. §. si in locis. ff. de legatio. l. sciendum. in princ. Insti. de re. diui. §. thesauros. circa si. Bar.

4 **A**dditio. Addebat Bal. in l. consistit. de pe. iudic. & ibi duo verba per Bar. & dicit Bald. in l. properandum. in §. col. s. de iud. quod sola ciuitas Romana habet fiscum, & non alia, per illud text. & vide Bal. in proemio digestorum. Alex. ¶ Sol. dicitur est quod Republica debet accipi quatuor modis. Primo, pro toto vniuersali Imperio. Secundo, pro Republica Romanorum. Tertio, pro Republica cuiuslibet ciuitatis. Quarto, pro Republica cuiuslibet municipij: vt no. in authent. de haere. & fal. in princ. colla. j. Barto.

6 **A**dditio. ¶ Republica quomodo accipitur in dubio: an intelligatur de Romana, vide quod not. Bald. in l. C. com. mu. de vsucap. Et an ciuitas dicatur Republica, vide Bal. in l. ij. in si. s. de sen. quan. profe. per Bal. in proemio Digestorum, circa prin. Alex. ¶ Fiscus & Republica an idem sint, adde Bald. in rubrica. C. de haere. vend. & in c. j. de seu. Marchie, vbi dicit quod Republica est prout vita in corpore humano: fiscus est prout stomachus in homine: quia est saccus ipsius Reipublicae. Et in quo differat, vide Bal. l. j. in si. de poena iudi. qui. & in l. j. de her. v. actio. vend. Ciuitas a fisco in quo differat, Barto. l. ite veniunt. §. ait senatus. de peti. here. in primo notabili, & c. & Cy. in l. ma. cipia. de seruis fugi. vbi dixit per illud textum, quod fiscus & Republica idem sunt. & idem Bar. in d. l. j. de poena iudi. quod limita vt ibi pereos. & Fulgosi in l. mancipia. & vide Bar. in l. licitatio. §. fiscus. de publicanis. vbi fiscus non tenetur soluere vectigal. Republica sic. & per Cy. in proemio Digestorum, in princ. vbi dicit quod non sunt idem numero, sed quod habet idem priuilegium. ita sequitur ibi Ang. Alexan. de Imo. ¶ Primo ergo modo si accipimus Rempubl. pro toto vniuersali imperio: & tunc verum est quod fisco & Republica sunt idem: sicut species est idem cum suo genere, per l. si quod earum. §. inter emptum. ff. de leg. iij. na. posito fisco, ponit & Resp. non econtra: sicut posito homine ponitur animal, non econtra. Ita debet intelligi haec glo. in d. l. non est ambigendum.

7 & l. inter publica. §. j. cum simi. & per hoc patet quod procedit libellus si quis ageret nomine vniuersali Reipublicae, sicut si ageret nomine fisci. l. ij. in princ. ff. eo vbi dicitur agi nomine Reipublicae. & l. fiscus. la. ij. in princ. in gloss. j. eo. ti. & l. si seruus plurimum. §. ij. in gl. super verb. vt ei. de leg. j. ¶ Si vero accipimus Rempubl. secundo modo, scilicet pro Republica Romanorum. & tunc hoc potest considerari in quantum Rempubl. Romanorum prout erat ab initio quae regimē vniuersale erat apud illam Rempubl. tunc idem quod s. proxi. dixi. ¶ Si vero intelligimus pro Republica Romanorum: hoc est pro iuribus competētibus illi ciuitati Romanae, prout est distincta ab Imperio Romano vniuersali, vt in iurisdictione qua habebat intra ceterum lapidē: vt l. j. §. cum vrbē. ff. de offi. pref. vrb. & in alijs iuribus quae intra territorium suum habet: tunc Respu. Romanorum & fiscus non sunt idem, vt d. l. sciendum. ff. de leg. ¶ Si vero accipimus tertio & quarto modo, sed pro republica alterius ciuitatis, vel municipij: sine dubio non est idem cum fisco, vt apparet ex l. j. de bo. vaca. & ex alia rubrica qua nos habemus. j. de iur. Reip. quae differt ab ista. Differt ergo fisco a Republica vniuersali, vt species a suo genere, vt s. dixi. Bar. ¶

11 **A**dditio. ¶ Ciuitas non habet fiscum. vide Bartol. in d. l. j. de bo. vacan. Bald. in rubri. C. de priui. fisci. dicitur quod fiscus est saccus Caesaris, vel regis, vel Reipublicae. & quod municipia non habent fiscum: nec episcopatus ecclesiae habet fiscum. & ibi ponit quae sint Caesaris de per se, & quae fisci. & Barto. in l. item veniunt. §. ait senatus. ff. de peti. here. ¶ & ideo ciuitas non habet tacitam hypothecam, sicut fiscus,

¶ Habes Lector eade (Christo auctore) Adnotaciones aliquot veteres quae haec in his codicibus insertae non fuere, dno Alexā. Imo. ascriptas. quae tamen aut earum aliquot ipsius fuisse minime puto. Cuiusuis fuerint, doctores sunt haec, et mirum in modum profuturum. has igitur benignè suscipies. nihil enim omisimus quo tuae utilitati consulatur. Alex. Losse. Aui.

¶ Gloriosus. Quam ego Benedictus philippi dñi Matthaei de Vadis de foro sempronij hic glossando & appositilando denuo vt aduocata & praeterea ac spem ineffabilem meam corde optimo iuoco: vt mihi adire, & semper fouendo me a peccatis malis & periculis, ac necessitatibus quibuslibet corporis & animae liberet atque defendat Amen.

¶ Aedificium. Et adde quod in omni opere principium bonum, melius medium, & optimum finem, vt in authent. in princ. & Bart. in j. consti. Digestorum, in princ.

¶ Non sunt idem. Adde Bal. in l. consistit. §. de po. iu. q. ma. iu. eundem l. properandum. §. de iud. p. illud text. & Bald. in l. si pignus. ff. q. po. in pig. ha. & laco. rebul. hic. nu. ij. & ibi dixi in ver. publico.

¶ Si pignus. & ibi ad hoc vide omnino Bal. in l. si hypothecas. C. de remis. pig.

¶ Republica quomodo accipitur dic vt p. istum: not. iste in l. cum re. s. qui po. in pi. ha. Spec. in ti. de resti. i. iteg. §. ij. char. ij. ver. sic. idem quoque iuris. el. ij.

¶ L. j. Vide quae ibi dixi in apostil.

Bartolus super tribus libris Codicis.

secundū gl. & Bar. in l. ij. C. in qui. cau. pi. taci. contra. & in l. simile. ff. ad municip. Alex. ¶ Vidēdū est ergo qui sit fiscus in specie. dicit glo. quod fiscus est imperialis, vel camera Imperij. ¶ Hoc scilicet multipliciter potest intelligi. vel pro loco ipso ubi est domus, que vocatur camera fiscali. simili modo appellat locus, in quo redditur ius. de iustit. & iur. l. penult. vel proprie loquendo appellatur Imperialis camera, quicquid ad commodum pecuniarium Imperij pertinet. probatur in l. sed & Celsus. in princip. ff. de contrahen. empr. sicut mensa dicitur ipsa negotiatio magis, q̄ locus, ubi mensa tenetur: vt l. cū pater. §. mē. l. 4. ff. de leg. ij. & l. fin. de instito. ¶ Alia verō, que ad iurisdictiones, & honores Imperij pertinent, & non ad commodū pecuniarium. etiam in vniuersali continentur nomine Reipublice, & non fiscali: vt d. l. Celsus. in princ. & l. ij. §. hoc interdictum. ff. ne quid in loco publico. Barto.

15 Additio. ¶ Bal. in l. ij. in iij. q. de hære. vel act. vendi. dicit q̄ Respublica habet duo patrimonia: vnum vocatur fiscale: & alterū reipublice. Alexā. ¶ Ex prædictis probatur q̄ idem est dicere, procurator fiscali, & procurator camere & ita vitur curia Romana. Quæro: nunquid camera fiscali & Imperatoris sint idem gloss. dicit q̄ non: licet eadem priuilegia habeant. Contra hoc videtur casus in dictal. ij. §. hoc interdictum. ibi: res enim. ff. de quid in loco publico. & in l. bene a Zenone. C. de quadriennij præscript. Respōdeo, aut accipim⁹ cameram Imperatoris, prout est Imperator: & ita loquuntur contraria. Aut prout est priuatus: & tunc differt camera Imperij, a camera sui. Et ita loquitur hæc glo. & ideo dicitur alius procurator Cæsaris, & alius procurator fiscali: vt in hac gl. ¶ Quæro vnde fiscus dicitur. Gl. dicit q̄ dicitur quasi fixus, id est firm⁹: quia semper est diues, & soluendo. Vel dicit quod idem est q̄ factus. quod declarat vt in gloss. in l. in prouincijs. super verbo, fiscalis. j. de nume. & actua. lib. xij. ¶ Quæro, quid differt hic titulus a titu. de priu. fiscali. Dicit glo. q̄ hic tractatur de iure cōmuni & speciali fiscali: ibi de cōmuni tantum. & in Summa Azo. dicitur idem, scilicet de speciali tantum. Item habet quādam hic in glo. quælibet lectura posset sustineri recte intelligendo: tamen ex dictis glo. non potest haberi intellectus. ¶ Sciēdum est ergo q̄ fiscus habet quædam iura singularia: adeo quod alij habere nō possunt: vt cū tractamus de procuratore fiscali, hoc est singulare in fisco: quia nullus alius habet procuratorem fiscali, nisi fiscus: cū tractamus de causis transferendis in fisco: vt ff. eo. l. j. & quali per totum istum librum. Quandoq̄ habet quædam iura singularia, ex singulari & speciali concessione Principis concedentis hoc fisco, & non alij: vt l. j. j. eodem tit. & in multis alijs legib⁹: vt l. j. j. de vend. re. fisca. cum pri. cōmuni. & de istis loquitur hæc rubri. & sequētes tres tituli. Quædam sunt iura, quæ competunt fisco & alijs: tamen fiscus habet priuilegium vt alijs præferatur: vt in actione personali, & hypothecaria, & simi. & de hoc loquitur tit. de priu. fiscali. Similis differentia est inter tit. de iure do. & tit. de priu. dot. Hoc ergo vult dicere glo. q̄ hic loquitur de iure cōmuni & speciali, hoc est, de iure cōmuni, quod competit fisco, quod alteri non cōpetit, nec potest cōgruere: & de speciali, quod cōpetit fisco tantū, quod posset alteri cōgruere: tñ non placuit Imperatori concedere, & quod sequitur ibi, de iure cōmuni tantum: subaudi, in quo fiscus est priuilegiatus, vt §. dixi. si habes ibi, de speciali tantum, ex pone, id est, de priuilegio quod fiscus habet in iuribus cōpetentibus sibi & alteri. Quæro, in quod differt hic tit. a sequentibus, cū in hoc tractatur de iure cōmuni fiscali. Respōdeo: hic tit. est generalis: sequens verō tit. specialis: vt in glo. habes, & bene. & ita declara hanc glossam.

S V M M A R I V M.

- 1 Factum legitime, ex superuenienti causa non reuocatur.
- 2 Fiscus habet bona debitoris tacite obligata ex contractu vel quasi: sed an ex delicto, remissiuè.
- 3 Dñs alicuius rei q̄ quis præsumatur durare. & nu. 5.
- 4 Priuato agenti hypothecaria cōtra donarium incumbit probatio rem prius sibi hypothecata q̄ donatam: fisco non.
- 6 Ratio dubitandi in ista lege que fuerit.
- 7 Bona si vno die reperiuntur donata priuato, & fisco hypothecata, q̄ prius præsumat hypothecata, & postea donata. & nu. 4.
- 8 Instrumenta duo si reperiuntur eodē die confecta: vnum pro fisco, aliud pro priuato, præsumitur præcessisse instrumentum priuati.
- 9 Donatio dicitur perfecta ad hoc, ne possit obligari res donata quando fuit tradita.
- 10 Creditores futuri qñ reuocare possunt alienata.
- 11 Fraus in debitorē alienate in fraudem creditorum, ex quibus arguatur.
- 12 Probatio prioritatis tēporis potest fieri testib⁹ publicatis, si in

primis articulis tempus non fuit deductum.

13 Actio poenalis non datur contra heredem.

L E X

I.

S priusquam. Hæc est notabilis lex, & inter intellecta. breuiter hoc intendit: In dubio donatarius a fisco conuentus hypothecaria debet probare donationem præcessisse, vt absolutio sequatur. hoc dicit secundū primam lect. Barto.

- Vide Ange. in l. matrem. §. de proba. allegantem istum text. Alexand. ¶ Nota quod legitime factum ex superuenienti causa non retractatur. ¶ Ad euidentiā præmitte q̄ fiscus habet bona debitoris tacite obligata ex contractu, vel quasi, vt in gloss. Sed an ex delicto debitoris bona habeat obligata tacite, dicitur j. in l. vnica, in poenis fiscal. credi. præferri. ¶ Itē scias q̄ hic filij donatarij querebant a principe sua sponte, hoc est, ex eo quod habebatur ad eos regressus per actionem de euictione, quam pater promiserat. ¶ Hoc præmissum pone casum in nube, vt in litera iacet, & infra declarabo. Et dicit q̄ pater meus donauerat quædam prædia Titio: deinde cōtraxit cum fisco: fiscus agit contra Titium hypothecaria pro his prædijs: certè si Titius probat sibi fuisse donata anteq̄ contraheret cum fisco, fiscus nō potest agere, hypothecaria: nec tanq̄ sit factum in fraudem creditorum. ¶ Sed contra, quod imō quod agit hypothecaria, probare debet rem fuisse in bonis debitoris. l. que nondum sunt. §. quod dicitur. ff. de pigno. Sol. Qui dam dicunt hic speciale in fisco. hoc est falsum: quia nec ius, nec æquitas hoc dicat, quod actore non probante reo incumbat onus probandi. l. qui accusare. §. de eden. vnde glo. alio modo soluit quod hic probat eo ipso quod contrarium non probatur, hoc est violare literam. ¶ Tertia solu est quod hic vtraque pars fatebatur fuisse patris qui donauit. vnde præsumitur durasse quoad cum fisco contraxit: vt l. id quod nostrum. ff. de regul. iur. & l. siue possidetis. §. de proba. & hanc tenet gloss. quod est vera recte intelligendo. Tamen pro declaratione istorum queritur vtrū hæc lectu. continuat ius cōmune, vel singulare in fisco. gloss. super rubri. dicit quod continet ius cōmune. Præterea de iure cōmuni est q̄ id, quod semel fuit nostrum, præsumatur nostrum durare, nisi probetur contrarium, vt dictum est. Præterea text. videtur hic dicere idem in omnibus creditoribus, dum dicit quod circa fraudem creditoris, & c. In contrario est veritas. ¶ Pro cuius euidentiā debes dicere quod si priuatus agit hypothecaria contra donarium, sibi incumbit onus probandi rem sibi prius obligatam q̄ donatam l. de reb⁹. §. de dona. ante nupt. quæ est singularis ad illud. sed est singulare in fisco quod donatario incumbat onus probandi rem prius donatam q̄ obligatam. hic est casus. Pone ergo in terminis casum: Donatarius fuit conuentus actione hypothecaria a fisco: fiscus probat contractum fuisse de mense Maij: donatarius probat donationem fuisse factam eodem mense Maij: vñ non constabat de prioritate, & posterioritate tēporis: quis debet obtinere? Rñdeo, q̄ onus probandi incumbit donatario: & si hoc probat, non rescinditur per hypothecariā, vel tanq̄ alienata in fraudē. Secus si priuatus ageret vt d. l. de reb⁹. quod est notandum. & secundum hanc lectu. hæc lex continet ius singulare.
- ¶ Non obstat glo. rubricæ: quia nō dicit verū. Itē non obstat quod de iure cōmuni præsumitur durasse dñs, nisi probetur contrarium: quia hic vtraque pars fatebatur ipsum dñm fuisse, & ipsum eundē alienasse: sed de prioritate tēporis, & posterioritate dubitatur, quod hac lege determinatur. ¶ Nō obstat text. qui videtur dicere idē in alijs creditorib⁹: quia pone casum vt in glo. dicitur, & nihil facit, quasi dicat, fiscus nō potest illā reuocare per hypothecariā, vel tanq̄ alienatā in fraudē creditorū, si hoc fuerit probatū. non dicit de alijs creditoribus agentib⁹.
- ¶ Ex hoc apparet quæ fuit ratio dubitandi in lege ista, vtrū fisco incumbit onus probandi de prioritate tēporis, sicut priuato. & hæc lex remouet. & est melior ratio, q̄ illa, que ponit in gl. nostra. nemo enim dubitat q̄ obligatio honorū nō trahat ad præterita bona: quia clarum est q̄ quis nō potest alienare aliena bona, vt iura vulgata dicunt. Bar.
- ¶ Nota q̄ si eadem die bona fuerunt donata, & hypothecata fisco, præsumuntur hypothecata fisco, & postea donata. Item notat Bald. in l. si debitor. C. de priu. fiscal. Idē in dota. secundum Bald. in l. ad exactionē. C. de do. p. mis. p. Bart. in l. & quæ nondum. §. j. ff. de pigno. vide tamen singulariter Bald. in d. l. de reb⁹. vbi præteritū in isto casu videtur q̄ fiscus non habeat hoc priuilegiū: secundū quod pulchrè not. p. Bart. in l. si is qui in si. de iur. fis. ¶ Sed cōtra ista hic dicta per Bar. idē Bar. videtur expressè cōtrarium voluisse in

- a ¶ Soluendo. Adde Bald. in l. j. in fi. C. de hæredi. vel act. vendi.
- b ¶ Retractat. Vide ad hoc Dy. de reg. iur. in vj. c. factū. & qualiter intelligatur legitime factū. vide in c. fi. de li. ob. & Bal. in l. si. §. cū igitur. v. col. C. de iure delib.
- c ¶ Est singulare in fisco. Adde que sit ratio singularitatis, per istū in l. nō puto. ff. eo. & Ale. in l. & quæ. §. qd dicitur. ff. de pig.

se in l. non puto. ff. de iure fis. per illum tex. dicit enim sibi quod si reperiantur duo instrumenta eadē die, præsumitur præcessisse instrumentū priuati, & non fisci. cogita. Alex. ¶ Hypothecaria agens tenetur pbare rem fuisse in bonis debitoris. Spec. in ei. de pignori. §. j. vel. sed an agens. Cy. in l. si te non remittente. in fin. de p. rario. & Spe. in tit. de oblig. §. j. vers. quid debet creditor. & ver. sed qñ. & ibi dicit, an sufficiat probare tunc debitorem tenuisse, vbi distinguit si agatur cōtra extraneum, q̄ nō. si cōtra debitore vel habentem cām ab eo debitore, sic, vide Bar. in l. de reb. C. de dona. an nup. post Cy. ibi, & de materia vide Cy. Bar. & Sal. in l. cū res. si alie. res pig. da. lit. & Flo. in l. an oīa. de pba. & Bar. & Sal. in l. rē alienā. ff. de pig. act. de quo do. Ang. Aretius in §. Item Seruiana in iij. charta. Infitu. de actio. In ver. ij. p. euidentiā adde Angel. in l. matrem. C. de proba. in fi. & Aret. in §. item Seruiana. in quinta charta. & Lu. Roma. in suis singularibus, in litera Lnu. lix. Et intellige hęc dicta siue agatur vel conueniatur fiscus, secundū lac. de Aret. & Cy. in d. l. de reb. per illum tex. & est ratio: qui asserit se creditorem nullum ius in rē deducit, sed solum fundat se in prioritate temporis: ideo debet pbare, vt dixit Bart. in l. non solū. §. sed vt probari. ff. de ope. noui. nū. & in l. matrē. præal. & ibi Barto. Bald. & Sal. & Barto. in l. si is qui. ff. de iure fisci. & Aret. in §. item Seruiana. In vers. nota ex hoc, Barto. in l. ait prætor. §. ita demum. ff. de his quę in frau. cred. Alexand. ¶ Quæro, dicit hic quod debet probari donatio perfecta, qualiter intelligatur perfecta? Respondeo, simpliciter conuentione dicitur donatio perfecta, hoc est irrevocabilis. Infitu. de dona. §. alie. & l. si quis argentum. §. de dona. ¶ Sed quantum ad præsentem materiam intelligitur perfecta, scilicet traditione. Ante enim q̄ res tradatur, donans remanet dominus: & sic potest eam obligare. arg. l. quod sæpe. §. si res. de contrahen. empt. dicit gloss. de hoc est text. in l. fina. §. Lucius. ff. de dona. facit §. de rei vendi. l. quoties. quod est notandum. & altero die de facto habui. ¶ Venio ad secundam lecturam. In dubio donatarius reuocatoria conuentus a fisco, debet probare donationem præcessisse, vt absolutio subsequatur. h. d. hęc differt a prima: quia hic agitur Pauliana: in præcedenti agitur hypothecaria. ¶ Et not. ex ista lectura quod creditoribus futuris non competit ius reuocandi alienata in præteritum tanq̄ in fraudem creditorum. & in hoc est ius cōe inter priuatū & fisci: sed si de prioritate & posterioritate dubitatur ne fraudetur fisco: eius fauore donatario incūbit onus probationis, casus est hic.

Additio. An futuris creditoribus cōpetat reuocatoria rei alienata tanq̄ alienata in fraudem creditoris, vide Bald. in rubri. quæ in frau. credi. in ij. col. sibi, quæritur cum concessissem. Alexand. ¶ Oppo. q̄ creditores futuri possint reuocare, vt not. C. de dona. ante, nup. authen. sed iam necesse. & ff. qui & a. qui. l. fed si maritus. in fin. Die ergo breuiter quādoque in præteritum fuit facta alienatio ficta & imaginaria: & tunc perinde est, ac si non esset alienata: & ideo tunc futuri creditores poterunt reuocare. ff. de contrahen. empti. l. nuda. & de aqua plu. arcen. l. emptor. & l. imaginaria. de regu. iur. Quandoq̄ alienatio est facta verē: & tunc aut creditores futuri sunt hi, quorum pecunia priores liberati sunt: & tunc poterunt reuocare. l. ait prætor. §. ita demū. & l. nisi priores. ff. quæ in frau. cred. Aut non: & tunc si quidem tempore alienationis nullo modo cogitauerat de futuris creditoribus: & tunc non competit eis reuocatoria: quia non potest dici in eorum fraudem alienata. & ita loquitur hic, sed si iam de futuris creditoribus cogitauerat: eis potest cōpetere reuocatoria vt dicit l. si maritus. in fi. ff. qui & a. qui. & dicta auth. sed iam necesse. & ista ¶ fraud præsumitur eo ipso quod scit se creditorem habere, vel habiturum esse, & bona eius non sufficere: vt l. si quis. ff. quæ in frau. cred. Barto. ¶ An confessio dotis facta constante matrimonio præiudicat creditori vel dicatur facta in fraudem creditorum tam præsentium q̄ præteritorum & futurorum, de quo per Bar. in l. si cōstante. in principio, in versicu. quæro qd si vir. ff. sol. ma. & in l. si. C. qui pōt. in pig. habeā. post gl. sibi & gl. in l. j. de do. cau. per Barto. Imol. & Rapha. in l. j. ff. so. matr. monio. & Bar. concludere videtur q̄ sit facta in fraudem. cum qua opt. transit Bald. & Imol. & Cu. in d. l. si cōstante. Sed vtrū istud habeat locum in præteritis & futuris est dubium: de quo vide gl. Bar. & Bal. in aut. sed iam necesse. C. de dona. ante nup. & ibi Cy. & Salic. & magis cōis est opi q̄ nō habeat locum in futuris, contra glo. in d. aut. sed iam necesse. nisi essent aliqua in dicit quod voluisset fraudare creditores, etiam futuros: quæ fraud quomodo præsumatur, vide Bald. in consil. incipente, punctus talis est, maritus & c. in fi. & Bar. in d. l. ait prætor. §. ita demum. & Bal. in rubrica eo. tit. in ver. quomodo cū concessissem. de quibus vide Aret. in §. fuerat. Infitu. de act. in ver. quid

autem si dos est tantummodo confessata. & per eūdem in l. ij. §. creditum. ff. si cer. peta. Alex.

Additio. Sed an fiscus habeat necesse vti reuocatoria i fraudem creditorum, sicut priuatus, vide Bald. in l. si. C. de reuo. his quæ in frau. cred. Alexand. ¶ Oppo. ff. eod. l. nō puto. vbi in dubio succumbit fiscus, si de prioritate vel posterioritate non constat, secundum quod Dyn. ponit ibi casum. Solutio intelligo legem istam strictē. s. donatario conuento: aliter statetur illi generalitati illius l. non puto. ¶ Quæro, si in hypothecaria vel Pauliana probauit mihi rem donatam esse, vtrum post publicationem testium potero probare donationem præcessisse? Respondeo sic, nisi in prioribus articulis fuisset articulatum de tēpore. arg. extra, de testi. c. ex tenore. & dixi §. de proba. aut. qui semel. ¶ Venio ad tertiā lec. ad cuius euidentiā præmitte q̄ ex tit. de his quæ in frau. cre. oritur quædam actio in factum contra alienantem, quæ ad hoc est utilis, vt per cessionē bonorum alienans in fraudem nō effugiat pœnam carceris. l. j. in fin. ff. quæ in frau. cre. & secundum hęc lectu. breuiter. h. d.

12 Actio, q̄ quæ datur contra alienantem in fraudem non intēctatur cōtra heredem, si probat alienationem præcessisse debitum. h. d. Ista lect. nō placet: quia illa actio cū sit pœnalis: vt ex maleficio non datur contra heredem. l. in honorarijs. ff. de actio. & oblig.posito tamen q̄ hęc lect. procederet: examina eam per te ipsum, vt in gl. quia clara est. Bar.

S V M M A R I V M.

- 1 Susceptores dicuntur hodie thesaurarij.
- 2 Tabulariorum officium, qui cum susceptoribus mittebantur, erat sæpe susceptoribus dicere debitores fisci non computare principaliter.
- 3 Ratiocinatores si comptant rationes, qñ eorū cōputatio habeat vim sententiæ, & ex ea oriatur exceptio rei iudicatæ.
- 4 Computatio simplex erronea non nocet. Computatio erronea non habet vim sententiæ erroneæ.
- 5 Lex ista an habeat locū in cōputatione iuridica, & verē facta.
- 6 Computatio facta ab eo, ad cuius officium spectabat, quos effectus producat.
- 7 Computatio erronea vsq; ad triginta annos retractatur, post habet vim sententiæ.
- 8 Citatio an requiratur in sententia quæ fertur super computatione facta ab officiali.
- 9 Hęc lex q̄ habeat locum in officialibus aliarum ciuitatum.
- 10 Ciuitas habet officiales triplicis generis.
- 11 Calculatio facta inter priuatos, quā fidem faciat.
- 12 Calculator electus a iudice inter priuatos, non dicitur delegatus.
- 13 Sententia lata ab eo: qui non erat iudex, an possit ratificari per delegantem.
- 14 Notarius expedienda per iudicem, quæ possit expedire. Notarius expedit ea, quæ sunt voluntariæ iurisdictionis, si sibi committuntur.
- 15 Productio actorum potest per notarium expediri.
- 16 Instrumentorum productio an possit recipi a tabellione iudice absente.
- 17 Notarij nō dat dilatiōes, nō testes recipi, et a iudice delegate.
- 18 Rati habitio an trahatur retro in præiudicium alicuius.

L E X I I.

Nistar. Computatio facta a tabularijs seu calculatoribus vim sententiæ non habet quoad condēnationem, & absolutionem: nisi per iudicem cōfirmet. h. d. secundū vtrāq; lect. Et quia lex ista consuevit reputari difficilis, p. eius declaratione diuido glo. quā primò reperiuntur quædā ad euidentiā. Secūdo examinatur lect. Tertiò circa eas format tria dubia. Vltimò inducit in arg. ad quæstionem, & postea colligit quædam notabilia. Secunda ibi, horum. tertia ibi, & sunt hęc vera. quarta ibi, Item nota hic argumentum. hoc præmissio videbitis hęc legem claram. ¶ Ad euidentiā scias primò quid est computatio. dicit vt in glossa ibi, mittere etiam ad quartarolos. ¶ Secūdo scias q̄ olim mittebantur ad prouincias tabularij cum susceptoribus, vt dicit gl. hic, & mittebantur susceptores. qui hodie vocantur thesaurarij: & cum eis mittebantur aliqui notarij: & ita hodie obseruat curia romana. ¶ Tertiò sciendum est, q̄ istorum tabulariorū officium erat sæpe & frequenter dicere illi susceptori seu thesaurario, qui erant debitores vt eos exigerent. non autem erat eorum officium computare. Dicit gloss. quod intellige verum principaliter, sed per quādam consequentiam ad eorum officium spectabat computatio. Non enim poterant aliquem denunciare esse debitorem, nisi possent computare rationem, ex qua illud appareat. ¶ Hoc præmissio ad euidentiā venio ad casum in terminis: & sic intro secundam partem gloss. pone: Isti tabularij computauerunt vnam rationem, ex qua me assu-

Bartolus super tribus libris Codicis.

mauerunt esse debitorem fisci in certa quantitate. Queritur vtrum ista computatio & allumatio vim sententiæ habeat, ita q̄ possit fieri contra me executio & nō admittar ad defensionem, sicut nec post sententiam. Respond. Imperator, & dicit q̄ non: nisi talis computatio fuisset approbata per procuratorem Cæsaris. h. d. & secundū hoc nō habet vim sententiæ condēnatorie. Vel pone secundū q̄ tales notarij, vel calculatores computantes rationem, scripserunt me nil debere, & me integre soluisse. Quæro an ex tali cōputatione oriatur exceptio rei iudicatæ, sicut per sententiā oritur. Respōdet Imperator q̄ nō: nisi fuerit approbata per procuratorem Cæsaris. Istæ sunt duæ lectiones, quæ ponuntur in secunda parte glo. Horum autem computatio non est rata: nisi sic facta ratificetur. vnde prima nō habet vim rei iudicatæ quantum ad executionem: nec secūda quantum ad absolutionem. Et licet glo. videatur facere differētiā inter primum & secundum casum in persona iudicis: quia prima loquitur in p̄sidente: secunda loquitur in procuratore Cæsaris. ¶ Hęc non notat iuris ministerium, sed facti accidentiam, vt patet ex secunda parte gl. & legib. allegatis in ea. & hoc nota pro istis ratiocinatorib⁹ monetæ, qui faciūt scribi rōnes, & similia. ¶ Venio ad tertiā partē gl. & circa has lectū. quæritur tria. ¶ Primū, an hoc sit verū, si cōputatio sit facta per errorem. Respondet, sic. Differt enim à sententiā. Nam cōputatio simplex facta per errorem nullo modo nocet. In sententiā verō distinguitur: aut est expressus error, aut non. l. j. ff. quæ sen. sine appel. rescin. Et sic apparet quod cōputatio erronea nō habet vim sententiæ erroneæ. ¶ Quæro vtrum hæc lex habeat locum in computatione iuridica, & verè facta. Respōdeo, q̄ aut computatio est facta ab eo, ad cuius officium non pertinet: & sine dubio non habet vim sententiæ: imō nullum effectum, vt s. si à nō cōpe. iu. per totum. ¶ Aut facta ab eo, ad cuius officium spectabat: & tunc non habet vim sententiæ, vt mandetur executioni, vt pariat exceptionem rei iudicatæ: vt hac lege: sed valet quo ad alia. Primū, quia ex tali cōputatiōe assignata iudici potest iudex procedere contra illum assignatum debitorem, nisi ille se legitime defendat: vt j. de apo. pub. l. j. & dictum est s. circa casus positionem. habet etiam t̄ alium effectum: quia si quidem aliquis vult reuocare computationem ratione erroris habiti in computatione, hoc potest facere vsq̄ ad xxx. annos tantū: vt l. calculi. ff. de adm. rerum. ad ciuita. perti. & sic post triginta annos habet vim sententiæ diffinitiuę. Aut quis vult retractare computationem respectu gratiæ adhibitæ in ea: vt quia calculator admisit aliquam expensam, quam admittere nō debebat, vel cōputauit in calculo, q̄d computare nō debuit: & tunc pōt retractare vsq̄ ad x. vel xx. annos, secundū distinctionem positam in l. oēs. s. j. s. de p̄scrip. xxx. vel xl. anno. Et sic post illa tēpora habet vim rei iudicatæ. Sed si fuisset deductum in sententiā iudicis, statim haberet effectum suum. hoc vult dicere tertia pars glo. Bar.

- 8 **Additio.** ¶ Quæro, an q̄ sit assignatio huius computationis iudici: & secundum eam iudex pronunciat, debeat ille, qui gessit, citari. Videtur q̄ sic: aliās nō valeret sententia. ff. de re iudi. l. de vnoquoq̄. Sed videtur casus in contrarium in istis sententijs, quæ super computationibus rationum feruntur, scilicet q̄ pars non sit citanda. b. & q̄ cōtra absentem pronuncietur. Text. est no. ff. de adm. re. ad ciui. perti. l. j. s. q̄d de frumētaria. & ibi vide Bar. qui vult, & istud sit regulare in istis rationibus: licet ibi glo. videatur dicere q̄ est casus specialis. Et nota bene hoc singulare dictū Ange. ¶ Quæro vtrum hæc lex habeat locum in officialib⁹ aliarum ciuitatum. Vide hic quod sic. ex glo. hic in fi. & s. in rub. quæ dicit, q̄ hæc lex cōtinet ius commune, & placet. Nam hæc lex cōtinet ius singulare in fisco: quia facit mentionem de quibusdam officialibus, quos solus fiscus habet: vt dixi in euidentibus: sed in effectu iuris cōtinet ius cōmune. ¶ Vt igitur hoc declarem, sciendū est, quod ciuitas quantum ad propositum spectat, habet officiales triplicis generis. Quidam enim sunt calculatores, & reuifores rationum tantum: & tūc quid eorum calculatio operetur, dictum est s. Quidā sunt iudices, seu syndicatores, qui habent omnes officiales condemnare, vel absoluerē: & tūc quid operetur eorum sententiā, etiā s. dictum est. Quidam sunt administratores: vt priores, & cōsules, seu antiani, secundū diuersitatem locorū: & istorū decisio, seu cōputatio quid operetur, habes in tex. s. de transac. l. p̄sides. Et hęc sunt multū vtilia p̄ calculationibus, & cōputationibus, quæ quotidie fiunt. modo habes istam materiam, quæ est multum vtilis, & quotidiana.
- 9 ¶ Quæro, quid in computatione facta inter priuatos: Respō. quando q̄ inter priuatos erat lis: & calculator fuit positus à iudice inter eos: & tunc talis calculatio valet, & plenam fidem facit. l. j. s. de vsur. & fruc. legatorum. possit tamē p̄textu erro

ris officio iudicis hoc committentis retractari, vsq̄ ad sententiam. s. de iur. & fa. ignorātia. l. error. & l. arbitrio. ff. qui satisd. cogantur. & l. si. à qui. appel. nō licet. Si verō cōputatio est facta ab ipsis partibus: tūc sunt aduertēda verba allumationis: vt si quidem contineant calculationem tantū, respectu erroris potest quandoq̄ reuocari, vt s. de erro. calculi. l. j. Si verō continerent pactum, vel transactionē generalem, vel specialē: tunc facerent p̄iudicium: vt l. emptor. s. Lucius. ff. de pactis. & s. de transac. l. si quidem. Bar.

- 12 **Additio.** ¶ Nota q̄ dicit p̄bationem. s. proxi. ibi. & plenā facit probationem. & sic nota q̄ talis appositus non est iudex delegatus: alioquin talis computatio non solū probationem, sed etiā executionem paratam haberet. l. à dno Pio. in prin. ff. de re iudi. Ea autem quæ sunt probationis solū, non habent executionem paratam: vt est glo. ordi. ff. de iure iur. l. sed si possessoris. s. si cū de hæreditate. quod not. Angel.
- 13 ¶ Venio ad quartam partem glo. & inducit glo. istam legē ad duas quæstiones. de prima vide glo. quæ bene determinat. de secunda vide per Inno. extra. de offi. deleg. c. prudentiam. & ibi no. Bernard. in glo. j. in fi. & vide ibi gl. in s. diffinitiuā. vers. item si plures iudices. Bar.

Additio. De ista glo. vide Bal. in l. j. in vlti. colū. C. si à non compe. iudi. & Bar. & doct. in l. licet. ff. de iudi. & in l. si vni. aliās incipit, Pomponius. de re iur. Alexan. ¶ Gloss. quærit an sententiā lata per delegatum possit per superiorem approbari. dic vt l. licet s. de iudi. Itē de arbitrio an possit ratificari sententiā ab illo data. ¶ Vltimū glo. no. ex lista q̄d illud faciendū est per iudicem, quod non potest per notarium expediri. c. alleg. l. à procedere. s. de dila. Dic breuiter q̄ illud, quod est faciendum per iudicem, cū plenam causæ cognitionem requirit, non potest expediri per notarium, etiam si sibi committatur: vt l. nec quicq̄. s. vbi decretū. ff. de offi. proconsul. & leg. Ea verō, quæ essent voluntariæ iurisdictionis, possent per notarium expediri, si sibi committerentur: quia in hoc ipso est iudex. ¶ Non tū reperio q̄ apud notarium possint expediri aliqua, nisi sola productio actorū. l. ei qui. s. de tempo. & repa. appel. & ibi nō. in quibusdā aut. ibi positus, scilicet, aut. si appellatione. & in aut. quæ supplicatio. de preci. Impe. of. & facit ad p̄dicta l. j. s. de assel. Non habetis alias hic. & hęc sufficiāt de materia huius legis. Bar.

- 16 **Additio.** ¶ Nota istud quod Bart. vult s. proxi. ibi: nisi sola productio actorū. q̄ productio instrumentorum possit fieri corā tabellione officij, iudice absente. Idem no. in auth. quæ supplicatio. s. de preci. Impe. offer. & in l. ei. hic al leg. licet do. meus do. Bal. teneat contrarium, per no. in l. iube mus. s. de lib. cau. vbi est glo. ordi. quod confessio apud tabellionem officij in absentia iudicis facta nihil nocet. Circa quæ vbi de quod not. p̄ Inno. extra. de probat. c. quoniam contra. vbi videtur tenere opin. domi. mei, scilicet quod tabellio non possit recipere instrumenta, ad hoc vt dicantur de actis, nisi de iudicis commissione. Et facit quod no. per gl. ff. de testi. l. curēt. vide etiam omnino Bar. j. de agri. & censu. l. cum scimus. lib. xj. vbi ipse ponit pulchras limitationes circa glo. dictā l. iubem⁹. vide etiam per eūdem Bart. & Bald. in dicta aut. quæ supplicatio. & vide gloss. ordi. in l. hac cōsultissima. in s. penult. in ver. depositiones. C. de testa. & quod ibi notauit. ¶ Per notarium an possint expediri fienda coram iudice, quid si iudex sit & notarius. Barto. in l. comperimus. de proxi. sacro. feri. libr. xij. dicit q̄ iudex potest facere sententiā ex actis à se scriptis. Bal. in l. iubemus. de libe. causa. tenet q̄ quis non potest esse notari⁹ & iudex, vbi iudex est ordinarius. Vidi tamen dictum Barto. plures seruari in practica, & maximē in officialib⁹ castrosum, qui nō habent notarios. vide Bal. in l. si seruus cōs. ff. de stipul. ser. qui tenet q̄ iudex non possit scribere acta corā se facta. allegat tex. in c. cum à nobis. de testi. & ibi vide Pe. de Anch. per tex. in c. qm̄ cōtra. de prob. Bal. in d. c. cū à nobis. dixit. Aut loquitur in iurisdictione voluntaria: & tunc potest. Aut in cōtētriosa, & in leuib⁹: & pōt. in aut. nisi breuiores. C. de sententijs ex breui. reci. Aut in maioribus: & nō pōt. arg. l. ne in arbitris. C. de arbitris. idem Bald. in l. iubemus. s. sane. C. de sacro. san. eccle. & Petr. de Anc. in c. cū à nobis. Adde Bald. in l. si cōsul. de adop. ff. & Imo. in d. l. seruus cōs. vbi dicit, de officialib⁹ castrosum. fallit tū, nisi cōsuetudo esset in contrariū: vt est text. in c. cum dilectus. de fide instr. q̄d tenuit Pet. de Anc. & alij in d. c. cū à nobis. q̄d adde Bart. in aut. nisi breuiores. vbi dicit, q̄ quando agitur corā arbitro, qui pōt sine scriptis ex partiū cōuentione p̄cedere, pōt ipse testificari de gestis corā se, quasi ex p̄missis voluerit partes stari dicto arbitri: q̄d tenuit et Imol. in c. cū à nobis. & in c. j. de iud. & d. Abbas in c. ex literis. de p̄ba. & d. Anto. in c. cū ad sedē. de testi. spo. & in c. quotiam cōtra. de

tra. de pba. & in c. licet de sent. excō. & hoc sequit̄ Lu. Ro. i. li-
 tera. E. nota. lxxv. in nūero secundū ordinē meū. licet Ange.
 & do. Anto. dicant dictū Bart. valde periculosum. & istud di-
 ctum reprobatur domi. Anto. in c. Quintrauallis. de iureiurādo.
 vbi circa. h. d. Bart. dictum posse procedere actis tendentibus
 circa ordinatoria iudicis. nō aut̄ in decisorijs. Et istud ē sequi-
 tur Ro. in l. sciendum. de ver. obl. & ita pōt pcedere quod no.
 Ang. in aut. nisi Breuiiores. Sed aduerte: q̄ ista concordia do-
 mi. Ant. mihi nō placet: q̄ si pcedit sine scriptis, ad qd pōde-
 rant acta tendētia ad ordinationem litis. Cogita. Bal. in d. aut.
 nisi breuiiores. dicit q̄ in litibus paruis pōt, si hoc dicit̄ cōsue-
 tudo: aliās secus. sed certē nec ista opi. Bal. mihi placet: q̄ si ve-
 rum esset q̄ istud dictū esset periculosum, vt ibi dicit Ange. &
 aperiat viā fraudib⁹, quō poterit validari p cōsuetudinē. Cer-
 tē nullo mō. c. si. de cōsuetu. quare puto i hoc cōsiderādū quali-
 tatē psonę iudicātis, vt si est legalis & bonę opinionis. pcedat
 dictū Bart. & sequaciū, aliās secus. & moueor ad sic dicēdum p
 tex. no. in c. ij. de ope. no. nunci. & p gl. in c. expedit. xij. q. j. &
 p no. dictū Host. in c. finē. de dolo & cōtū. & p do. Ant. i. c. po-
 stremo. de appel. An actorū pductio possit expediri per nota-
 riū, adde q̄ idē voluit Bald. & docto. in l. ij. C. de edē. Bene fa-
 cit l. iubemus. C. de epi. & cle. vide Bal. tñ in d. l. ij. dixit multū
 not. quōd notarius non potest recipere productionem aliquā
 ad probandum, neq; instrumenta, neq; testes, neque iuramen-
 tū testis absq; commissione, vel iudicis p̄sentia. Allegat gl.
 no. quā ita voluit in ver. dispositionis. in l. hac cōsultissima. §.
 pe. C. de testa. & idē Bald. in aut. quę supplicatio. de p̄ci. Impe-
 off. quod no. aliā bene pōt recipere de iudicis cōmissione testi-
 ficiū examinationē vt tex. no. i. cle. prima. de of. dele. & ibi doc.
 & no. Inn. & doct. in c. qm̄ cōtra. de proba. quod tamen an sit
 verū indistinctē. q̄ est articūl⁹ diffus⁹, vide Bal. & ibi Paul. de
 Ca. & do. meum in l. hac cōsultissima. de testa. & Cul. de Cu.
 Bal. & Sal. in aut. sed iudex. C. de epi. & cle. & Spec. in ti. de tes-
 ti. & bon⁹ tex. in c. ij. de iud. in vj. & Bar. in aut. apud eloquē-
 tissimū. §. de fide inst. & p do. Abb. in c. cū cām quę inter. in vl-
 tima charta. de testi. & Bald. Sal. Ange. in l. iudices eo. titu. &
 Imo. in l. si q̄s ex signatoribus. ff. quem admodum test. aper. &
 vide optimū dictū Bart. in l. admonendi. in xij. col. in versicu.
 quid si dictū testis. ff. de iureiurando. Et in eo quod supra dixi
 notariū non posse recipere dictū testis sine cōmissione iudicis:
 adde q̄ hoc verū, si ēt de p̄tū consensu vellet hoc facere. Itē vo-
 luit Bal. in §. itē sacramēta. de pace cōstitū. in ver. scdm̄ mo-
 res i discursu. Sed aduerte: q̄ forte hoc nō est verū. & moueor
 q̄ partes possunt in totū remittere iuramentū testis. c. nunc de
 testibus. extra. de testi. & no. gl. sentētia valebit in l. j. de ferijs.
 ergo si hoc facere possunt: quātō magis possunt facere q̄ testis
 min⁹ solēnter iuret. arg. l. j. circa p̄i. C. de rei vxō. act. Cogita.

17 Alexan. ¶ Item facit gl. scdm̄ Cy. in argu. cōtra notarios, q̄
 dāt dilationem partibus vel recipiūt testium examinationem
 iudice delegante, qd̄ nō valeat: q̄ illa dicta debēt recipi ab ha-
 bente iurisdictionem: vt C. de fin. instru. aut. apud eloquentissi-
 mum. qd̄ vltimum est verū. vt in aut. de trien. & semis. §. & qd̄

18 sēpe. colla. ij. quod tamen dic vt ibi dixi. ¶ Item not. ex hac

2 glo. qd̄ rati habitio non trahit̄ retro in alterius p̄iudiciū. In
 contrariū facit quod not. in gl. in l. si indebitū. §. fin. in glōf.
 ff. rē ratā ha. Illa est falsa scdm̄ Ray. licet illam teneat Iacob.
 de Arc. in l. cū decem mihi. §. j. ff. de solu. Ange.

S V M M A R I V M.

- 1 Procurator Cæsaris est iudex inter priuatum, & fiscum.
- 2 Administrator ecclesię qd̄ possit vendicare rem, quam aliena-
 uit: idem fiscus: idem in administratore aliarum ciuitatum. Idē
 in tutore.
- 3 Qui desinit possidere qm̄ possit conueniri, vt possessor.
- 4 Actio pignoratitia quōd sit personalis.
- 5 Venditor cōsanguineus, veniēs ad defensionē emptoris extra-
 nei, an petat ex sua p̄sona causam compromitti, vigore statuti
 mandātis causa inter cōsanguineos compromitti.
- 6 Interdictū fraudatoriū qd̄ cōpetat qm̄ res aliena fuit vendita.
- 7 Edictū de his q̄ in fraudē creditorū, q̄ competat qm̄ q̄s alienat
 bona sua in fraudem.
- 8 Qm̄ agat cōtra emptorē, vel cōtra primō vēdētē rem alienam.
- 9 Pretiū, cui restituat, qm̄ agitur contra emptorem ad rem per
 fiscum indebitē alienatam.
- 10 Requisita qm̄ fiscus vendit rem debitoris. remissiue ad gloss.
- 11 Deceptio vltra dimidiā iusti p̄tj, nō requirit̄ terminis hui⁹ legis.

S In minori. Debitori fisci soluenti restituitur res
 eius indebitē alienata. hoc dicit. Ca-
 sum in terminis pone in nube: vt litera iacet. & de-
 clarabit̄ j. & aduerte: q̄ hęc lex est difficilis. Dictū
 est s. l. j. q̄ fiscus habet obligata bona debitoris sui: modo fisci⁹,

cuius sum debitor, vēdidit rē meā minori pretio q̄ valebat, v̄
 gratia, vel fraude. Certē potero petere corā pcuratore Cæsaris,
 vt eā mihi restituat. & habeo p̄bare q̄ dolo, vel fraude siue gra
 emptori fuit vēdita: tñ debeo p̄tū id, p quo erat obligata, re-
 stituere fisco. In hac lege habes q̄s est actor: q̄ ille, cuius bona
 alienata sunt. habes q̄s iudex: q̄ pcurator Cæsaris. habes quid
 debet pati: q̄ restitutio. rei vēditæ. lex enim dicit, restitui iube
 bit. habes quid debet probare actor: quia rem venditā minori
 pretio interueniēte fraude v̄ gratia, vt in prin. legis. habes qd̄
 debet facere actor: quia debet soluere debitum: vt ibi, debitam
 quantitatem inferenti. Quis autem sit reus, a quo petatur, hic
 non exprimitur. Item qua actione agitur, hic non dicitur. Item
 non declaratur hic cui debitum soluat: & ideo supplēda est
 hęc lex in eo quod deficit, propter quā sunt hic varietates le-
 cturarum. ¶ Quæro primō contra quem agatur hic, & qua
 ctione. Huius gratia sunt hęc duę lect. principales: vna q̄ agat
 tur contra fiscum. alia quōd agatur contra emptorem. quæ ex-
 pediuntur in gloss. magna, vers. item si traditus erat fundus. &
 quasi vsq; ad finem. dicunt quidam quōd agitur cōtra fiscum:
 & probatur p̄ text. cū dicit, aditus procurator meus, qui est
 iudex inter fiscum & priuatum. Nam si ageretur cōtra empto-
 rem, esset iudex p̄fes prouincię, cū lis versetur inter pri-
 uatum & fiscū. C. si aduer. fisc. l. ij. Sed contra istud oppo. quia
 qui non possidet, non potest conueniri ad rei restitutionem:
 vt l. si C. de rei vēdi. sed fiscus non possidet: quia vendidit: ergo
 & c. Sol. glōf. fisci vendidit, sed non tradidit, vel dicit, tradi-
 dit, tamen habet potestatem auferendi ab eo cum vendidit: si-
 cut œconomus, qui vendidit rem ecclesię: vt l. iubemus. la. ij. §.
 sane. s. de sacrosan. eccl. ergo rem habere videtur: vt l. qui actio
 nem. & l. qui potest. ff. de reg. iur. vide gl. magnam ibi: si tradi-
 tus erat. ¶ Nota ex hac gloss. duo. Primō, quōd sicut admini-
 strator ecclesię potest vendicare rem ecclesię quam vendidit:
 ita fiscus si vendidit rem alienā, etiā vt alienam ex iure pigno-
 ris fortē, vel alio modo. ¶ Secundō nota q̄ idem in admini-
 stratoribus altarum vniuersitatum, quod in administratore ec-
 clesię: vt hic in gl. ¶ Idē videtur in tutore: arg. l. magis puto.
 §. j. ff. de rebus eorum. sed ista sol. non videtur vera. Nam licet
 quis possit facere vt possideat: non tamen potest conueniri vt
 possessor: vt l. Pomponij. §. si is qui precario. ff. de acqui. poss.

4 ¶ Sol. Non potest conueniri rei vendicatione, vt in cōtrario:
 sed actione personali, qua quis tenetur ad restitutionem sic: vt
 hic agebatur. ergo hic cōtra fiscum pignoratitia actione, quæ
 est personalis: arg. l. j. §. si vē. pig. aga. & tenet istud gloss. hic: ex
 qua apparet q̄ non est necesse q̄ dicamus fiscum possidere, vel
 posse facere vt possideat. Non em̄ conuenitur vt possessor rei
 vendicatione, sed personali actione, vt dictum est ¶ Sed cōtra
 hoc insto: quia pignoratitia requirit rei interventum: vt Insti.
 qui mo. re cōtra. oblig. in fi. Si ergo ad fiscū nullo tēpore res p-
 uenit: nō potest re contrahi pignoratitia illa obligatio. Sol. In-
 tellige q̄ fiscus occupauit res, & sic incipit possidere, vel etiam
 si nunq; possedit, si emptorē suū misit in possessionē: illa pos-
 sessio emptoris sufficit ad pariendū obligationē pignoratitiā:
 vt l. si creditor pignus. in primo. ff. de distra. pig. licet Pet. aliter
 sentiat in l. j. §. si vē. pig. aga. ¶ Venio ad secundā lectū. dicunt
 aliqui, q̄ hic agebat̄ contra emptorem. Sed contra istud oppo.
 ergo non erit iudex pcurator Cæsaris: cū sit quæstio inter pri-
 uatū & fiscū: vt l. ij. §. si aduer. fisci. Sol. Dicas, hic pcurator me⁹,
 id est, p̄fes puincię secundū gl. Vel dic q̄ etiā hoc casu procu-
 rator Cæsaris erit iudex: vt sic inspiciaf̄ forū actoris, hoc est, fisci
 vendentis, magis q̄ forū emptoris. ¶ Et secundū hoc lex ista
 cōtinet casum specialē, & singularē cū alio vendente, nunq; fo-
 rū actionis inspicitur, sed forū emptoris: vt l. vēditōr. ff. de iu.
 & l. j. §. vbi in rem act. ¶ Et secundū istā lect. facit ad quæstionē
 quā disputauit, vtrū venditor cōsanguineus veniens ad defen-
 sionē emptoris extranei possit ex sua persona petere causam
 cōpromitti vigore statuti: disponētis q̄ cā inter cōsanguineos
 compromittatur. de qua dic vt in disputatione illa, & quæ in
 ea dixi, & in l. procurator ad exhi. §. j. ff. rem ra. habe. ¶ Tenē
 do istam lect. quæro qua actione agatur contra istū emptorē.
 Rñō gl. rei vendicatione & hoc est clarū, vel interdictio frau-
 datorio. ¶ ff. de solu. l. si pupilli. in prin. Istud de hoc interdicto
 est singulare ibi. qd̄ satis cōgruit hic. Nam hic vendita est res a-
 lienā in fraudē. ideo competit istud interdictum fraudatoriū:
 d. l. si pupilli. & no. in l. j. §. si ven. pig. ag. ¶ Edictum verō de
 his quæ in fraudem cred. loquitur quando quis alienat bona
 sua in fraudem creditorū: ideo istud est separatū ab interdi-
 cto fraudatorio. propter quod Ioan. in arbore actionum posuit
 sub diuersi titulis interdictū fraudatorium ab illo, quę in frau-
 dem creditorū. Declarat̄ plenius in d. l. si pupilli. de solut. ¶ &
 sic secundū hanc lec. agitur cōtra istū emptorē rei vēdicatione,

a ¶ Præiudiciū. Ad
 de Bar. i. l. bonorū.
 ff. rē ra. ha. & Bal. i.
 l. ordo. i. si. p illum
 tex. C. de exec. rei
 iu. & i. aut. el. q. C.
 de rē. appel. & do.
 Ale. i. d. l. bonorū.
 Adde omnino ad
 hanc materiam ra-
 tihabitionis, an &
 quando retrotra-
 hatur, & qm̄ māda
 to egparef. Dyn.
 plenē i reg. ratiha-
 bitionē. & ibi pos-
 sui in apof. adijp̄m
 in apof. i. j. & i. re.
 ratum.

b ¶ Interdictio frau-
 datorio. Adde tu
 ad materiā hui⁹ in-
 terdicti fraudato-
 rij. an & quibus cō
 petat. Spe. in ti. de
 reb. eccl. non alie.
 §. porro. v. cer-
 tum. & in rubro &
 nigro. ff. & C. de
 his quæ in fraud.
 cred.

vel interdictio fraudatorio. Contra: imò debet agi contra fiscum vèdētē primò, & in subsidiū deuentri debet ad emptorē. arg. l. j. s. si ven. pig. aga. Sed illud verū est qñ venditio tenuit: sed qñ est ipso iure nulla, vt in casu legis nostræ secus est. Potest tñ tunc recta via ad emptorem venire, vt hic not. & l. j. s. si ven. pig. aga. ideo gl. hic distinguit. vide eam & not. ¶ Item propter perfectionem legis quæro cui debitum solui debeat. Gl. declarat hoc in princ. glo. magnæ. Et istam quæstionem intelligo quando agitur contra emptorem. Si enim ageretur contra fiscum, non est dubiū qñ ipsi fisco solui debeat. Emptor em̄ nō potest aliquid dicere dño, nec per modū actionis, nec per modum exceptionis: quia ipse nō conuenitur. Intellige ergo hanc quæstionem qñ cōuenitur emptor. & in hoc casu, cui debeat solui, glo. poni duas opt. quas breuiter iūge simul. Aut em̄ cōtractus nō tenuit aliter qñ emptor mereatur perdere pretiū: & tñc soluetur fisco, nō emptori. Ita intelligi pōt hic arg. l. qui in cōtractibus. j. e. tit. & C. de litigi. l. si. Aut emptor nō meretur perdere pretium: & tñc aut solutio facta per emptorē non est conuersa in vtilitatē creditoris: & debet sibi solui: alis nō, vt in gl. facit qñ no. C. de præscrip. xxx. anno. l. j. & ibi per doct. Illud autē membrū. s. quando cōtractus tenuit, nō cōgruit huic legi: quia vt s. proximè dictū est, tenuit hic cōtractus. ¶ Venio ad quæstionē, & quæro qñ fisco vendit rē debitoris, quot requiratur. dic vt in j. glo. & melius in l. j. de si instr. & iure haste fisco lis. ¶ Quæro, hic dicit, minori pretio: an requiratur deceptio vltra dimidiā iusti pretij: Dico qñ nō, vt in n. gl. ¶ Quæro, dicit, aperta fraude: in quo debet esse fraus. Dic vt dixi in iij. gloss. ¶ Quæro, intra quod tempus post cessationem potest fisco vendere. Dic vt in iij. gl. ¶ Vltimò gloss. magna format duas q. dic vt in ea. Bar.

S V M M A R I V M.

Ad futura. Ad de do. Alex. etiam in l. ij. §. illud. ff. qñ quisque iu. & quod per eū post Bart. in l. si stipulatus. §. j. de verbor. ob. & qñ per Lau. de fan. il. i. quorū. vj. col. de pig. & limitat p Ange. i. d. l. ij. §. si pcurator. & adde Paul. de Ca. in consil. xxx. Adde istū in l. fin. nu. vj. & qñ ibi posui in addi. ad ipm. ver. item de fructibus. in j. le. & in n. le. num. iij. j. ver. ad hæreditatē nō adaptatur. & s. de Pac. qñ Alex. in l. stipulatio hoc mō cōcepta. col. vj. & seq. ff. de ver. obli. & dixi post colle. in c. accepim. nu. iij. in ver. nō futura. extra de pact.

- 1 Metroici dicuntur, qui transferuntur de vno loco ad aliū mensuratione bonorum facta.
- 2 Bannitus ex delicto, ex quo veniunt bona publicanda, nō æquiparatur deportato.
- 3 Bannitus ob delictum, ob quod cum publicatione bonorum perdit etiam iura ciuitatis, æquiparatur deportato.
- 4 Publicatio bonorum statu integro remanente, non impedit successionem.
- 5 Statutū publicans propter delictū bona alicuius, non impedit successionē, vel nouā acquisitionē, si eius status non mutatur.
- 6 Publicatio bonorum non trahitur ad futura.
- 7 Bannitus nostri temporis, qui perdit ciuitatē, perdit successionem sibi delatam ex forma statutorū ciuitatis, non sibi delatā de iure communi.
- 8 Bannitus, qui ex forma statutorū perdit etiam beneficia iuris cōis, qñ non possit in sua ciuitate succedere, etiā de iure cōi.
- 9 Bannitus, qui succedit secundū iuris cōmunis dispositionē, licet audiri non possit: tñ poterit cedere alteri iura sua: & de etiā rebannito agere poterit.
- 10 Bannitus potest contrahere per stipulationes, & alios contractus, secundū formam iuris communis.
- 11 Bonorum appellatione simpliciter, qñ an veniant futura, lex semper loquitur.
- 12 Statuta, quæ disponunt contra ius commune, nō recipiunt interpretationem extensiuam.

Certa forma Publicatio bonorum statu integro remanente, non impedit quæ succedere. hoc dicit. ¶ Ad euentiam scias qñ qñ Imperator capiebat aliquam terram non sibi amicam, extraneam inde homines fortes, & armigeros, & mittebat ad alium locum, & omnia bona quæ in loco illo habebat, publicabat: & sic isti homines trāslati vocabantur metroici, à metros quod est mensura: quia alius locus mensurabatur & al signabat eis, vt hic, & j. non lice. habi. metro. super rub. ¶ Hoc præmissis, casus in terminis est clarus: Imperator venit in Italiam, & reperit quædam ciuitatem quæ erat contra Imperiū, & cepit eam, & aliquos homines armigeros extraxit. Modò pater istorum expulsoꝝ & alij consanguinei decedunt: quæritur an poterunt bona parentum vel consanguineorum habere. Et dicit qñ sic: quia publicantur tantū bona, quæ isti metroici habebant, non quæ ad eos à parentibus in futurum deueniunt: quia nulla lex prohibet eos succedere. Bart.

Additio. ¶ Nota manifestè qñ ex eo qñ quis bannitur ex delicto, ex quo veniunt publicanda bona, nō æquiparatur deportato: nam deportatus non succedit neque ex testamento neque ab intestato. l. j. C. de hære. insti. & l. j. §. si. ff. de cōtractu. & l. si necē. §. si deportatus. de ho. liber. & ideo gloss. quæ est Insti. qui. mod. ius pa. po. sol. §. relegati. reprobāda est. & quāuis reprobetur per l. generales: tamē habes hic sin-

gularē casum, ex quo illa gloss. venit reprobāda. hic enim vides bona publicari: & tñ talis succedere pōt, qñ nō possit, si æquiparetur deportato, vt s. ¶ Sed certè vltra oēs ego saluo illā glo. qñ ibi glo. vult qñ sic delictū ppter quod cū ciuitate publicentur bona. vñ præsupponit qñ sit talis bannitus, qui sic bannitur, qñ ex condēnatione, seu banno pdat iura ciuitatis. & si sic intellexit, bene intellexit: vñ nō bene loqñ de banno simplici, sed de eo qñ trāsit in condēnationē. de quo per Bar. in l. diuus. de cust. reo. Ang. ¶ Not. qñ dixi in sumario, qñ publicatio bonorū statu integro remanente impedit quæ succedere. ¶ Opp. ad hoc ff. de his qui sunt sui vel alie. i. l. si qua pœna. Sol. ibi fuit facta publicatio bonorū, & status fuit mutatus: quia perdit ciuitatē & libertatem: hic verò status integer remanet: licet bona sint publicata. ¶ Ex hoc habes qñ licet ex forma alicuius statuti bona alicuius publicentur, non tñ impeditur succedere, vel de nouo acquirere, si eius status nō mutatur. Bart.

Additio. ¶ Et sic nota qñ publicatio bonorum nō trahitur ad futura. ¶ adde Bal. in l. fina. C. quæ res pign. & Bar. in l. j. in vlt. col. ff. de bo. dā. & quod ibi dixi. Alexand. Et Bona futura an veniant in publicatione bonorum, vide p Bal. Ang. & modernos in l. ij. §. pe. quod quisqñ iuris. per Cyn. & Bal. in l. n. de bonis dā. per Bal. in l. j. in vlt. col. de bo. dam. per Bal. in l. ij. §. de priu. fisci. per Imol. l. ex facto. §. si. ff. de vulg. & pu. Hoc tñ limitat nō procedere in actionibus conditionalibus: quia licet pendeat de futuro, tñ veniunt in publicatione, & cōfiscatione, secundū Bal. in d. §. pe. & pro eo est bonus text. in l. inter focerū. §. si. de pac. dot. qñ limitatio habet locū in iuribus cōditionalibus ex cōtractu. secus si ex vltima voluntate: vt est gl. singularis in l. nā ad ea. de cōdi. & demō. Bal. in l. etiā. C. ad l. Fal. in l. j. in penul. colū. C. de hære. insti. Sed esset dubium quid in obligationibus passiuis, an transeant in fisco publicatis bonis. vide per Bar. in l. quoties. in fi. de noua. & in l. postqñ. in fi. vt le. no. caue. & in l. si quis arbitrari. in penul. col. de ver. obli. & videtur tenere contra Bar. Bal. in l. si. C. de cōtra. emp. & multū laborat pro responsione tex. p responsione d. l. quoties. pro quo vide Bartol. in consil. colonus de spoletico. & per Bal. in l. j. de bo. liber. per Ro. in l. si marito. solu. matrimonio. vide omnino in materia Aretinū in sua practica maleficiorū, in verbo, & eius bona publicamus. & Lu. in litera c. notabili lxxxij. vbi limitat gl. in d. l. nā ad ea. Alex. ¶ Quid ergo dicet de exbannito? Breuiter ille perdit omnia iura ciuitatis suæ: vt l. amisi. §. qui deficiunt. ff. de capi. di. & dixi in disputatiōe quam fecit de hoc, quæ incipit, L. uanæ ciuitatis statuto &c. Vñ de si successio deferatur ex forma statutorum, exbannitus perdit illam. Sed si successio deferatur de iure communi, illam successionem non perdit, casus est hic. Nam vides qñ per trāslationem perdebatur iura ciuitatis propriæ, quod indicat verbum, trāslatio: vt l. j. ff. de noua. tamen retinet ius succedendi de iure communi in ciuitate illa, quod not. Bar.

Additio. Idem tenet Imol. in l. ij. C. de test. & Bar. & alij in l. j. §. de hære. insti. & idem tenuit Sal. in d. l. j. licet Imo. in l. ex facto. §. ex facto. ad Treb. tenuit cōtra opi. Bar. hic ex prædictis. vide tñ latius Alex. in d. l. j. in vñ. col. circa medium cū addi. Bal. sed quid de testamēti factione. vide Bar. in l. eius. §. si cui. ff. de testa. Alex.

Additio. ¶ Quid autem per statutum caueretur qñ talis bannitus priuatus sit tam beneficio illius ciuitatis, qñ etiam iuris communis: nunquid poterit in illa ciuitate, ex qua bannitus est, succedere ex forma iuris communis? Dic qñ non. & ideo istud intelligi quando non esset istud expressum, qñ & iura cōmunia perdat. & vide de hoc per Bar. in constitutiōe, qñ nuper. in gl. super verbo, rebellando. circa mediū, qui sint rebelles. ¶ Sed præsupposito casu quo succedere pōt bannitus secundū formam iuris cōis, quid ei proderit talis successio: nonne tali bannito debet denegari audientia: ipsi enim nō debet ius reddi. Cū enim possit occidi impune: quanto magis eius bona, vel sibi debitum potest retineri sine redditione alicuius iustitiæ: vt in x. collatio. hic finitur lex. c. dño guerram?

¶ Sol. Dic qñ ex hoc non impeditur succedere secundū formam iuris communis, nam qñuis non possit agere, donec est exbannitus: tñ prodest ei in casu, in quo rebannitur, vel extrahatur de banno. sublatum enim erit tunc impedimentum agendi, & reperiet se dñm bonorū. Præterea etiam durante banno poterit cedere iura sua, & pretium inde habere: & ille cessionarius poterit agere illis actionibus cessis: neqñ exceptio illi obstat, cū non habet ex titulo lucratiuo: vt not. per Dyn. in ca. si qs in ius. de reg. iur. libr. vj. & facit quod ipse Dyn. not. ff. de noua. l. doli. in fine distinctionis suæ, vbi expresse ponit de ista exceptione bāni. ¶ Et habes ex prædictis qñ etiā pdesset talis bannito cōtrahere p stipulationē, vel p certos cōtractus secundū formam iuris

ius cōmunis. Prodesse em̄ tali rebānito, vt s. & vide Bart. q̄ ita sentit in q̄stioe sua, q̄ incipit. Lucanę ciuitatis &c. de qua hic sic mētio. & hęc sunt no. digna. Ang. ¶ Secūdo no. q̄ simplex appellatio bonorū porrigit ad futura. q̄d dic plene in l. si ita. ff. de auro & argē. l. e. p. ea q̄ no. s. q̄ res pt. ob. pos. l. si. ¶ Contra istud opp. Nā lex semp loq̄: vt l. arriani. s. de hęc. ff. de cōd. l. ex l. i. j. & apparet ex omnib⁹ legib⁹, & aut. q̄ dicit, hodie. Nā illa die, qua legif, est illud hodie. & sic apparet q̄d postq̄ successerint, illa bona debent esse fisci: cum l. illa primō posita adhuc loquatur. Respondeo: ista verba enunciatiua etiā si hodie legeretur, nō possent adaptari ad postea quę sita. & posito q̄ possent: ad illa non tranhenf. Nā leges illę contrarię loquūtur q̄ lex dicit aliquid q̄d non est contra ius commune: aliās fec⁹: vtputa si continet remissionē delictorū: vt l. cū lex. ff. de leg. vel si continet ablationē bonorum absq̄ delicto: vt hic, & dixi plene in l. omnes populi. ff. de iust. & iur. ¶ Vltimō not. q̄ statuta quę disponunt cōtra ius commune, nō recipiūt interpretationem extēsiuā. dixi plene in repetitione. l. omnes populi. die vt ibi plene. Bart.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Officialib⁹ principis nō credit sine literis q̄. l. mittūtur de vna prouincia ad aliam. Officiales misi extra prouinciam debēt Præsidi illius puincię ostendere literas. Officiales debent portare in signia, ex quibus cognoscantur.
- 2 Officiali de facto exequēti, de facto resisti potest.
- 3 Resistens officiali de facto exequenti pōt cōuocare coniuictos & amicos, & et vicinos: et et sine cōuocatione possunt cōuenire.
- 4 Cōsuetudie iduētū ē, vt oppressi exclamēt, succurrite, succurrite.
- 5 Officiali principis venienti cum literis est obediendum.
- 6 Mādātū priuati an possit pbari aliter, q̄ p literas v̄ instrumentū. Nuncio priuati, an sit credendū sine literis.

Prohibitum Nuncijs Principis non creditur sine literis. & ipsis volētib⁹, aliorum bona capere, quilibet cuius interest, potest de facto resistere. h. d. Diuide in tres partes: q̄a primō ponit vnum dictum. Secūdo dat remedium ad obseruationē illius dicti. Tertiō ponit, q̄ officialibus sit credendū. Secūda ibi, vt omni. Tertia ibi, tunc enim. Casus in terminis est plan⁹.

¶ Nota. q̄ officialibus Principis non creditur sine literis: vt hic, & s. de mand. princip. l. vnica. ¶ Sed quęro, cui debet istas literas ostendere. tex. hic in fin. dicit, q̄ debet innotescere illis, quorum interest. tex. in authen. de colla. s. eos. colla. ix. declarat melius q̄ alibi, q̄ hoc debet fieri notū in curia p̄sidis prouincię: quo facto creditur illi officiali per totam prouinciam. Vnde collige, quod hęc lex non habet locum, nisi quādo officialis mittit de vna prouincia ad aliam. Nam in eadem prouincia est p̄sumptio, q̄ officialis sit not⁹, vt d. s. eos. Fateor tñ, q̄ dicti officiales debent portare signa officialium, ex quibus cognoscantur: vt nuncijs birretum rubeū, & similia: aliās possit ei resisti, vt l. item apud labeonem. s. si quis virginem. ff. de iniur. iuncta. l. si quis ignorās. ff. loca. ¶ Adde Bart. in l. j. de colla. fin. & vide no. per Bar. in l. si publicanus. s. j. de publicanis. & in l. si qua per calūniā. de episc. & cle. & in l. si procurato. s. de procura. & in l. si quis inficiatus. s. depositi. in extrauaganti, ad reprimendum. in verbo, per nuncium & not. in c. post celsionem. de proba. & per Ange. in repet. l. si vacātia. in ij. col. de bonis vacan. & in auth. de colla. s. hoc autem. colla. ix.

- 1 Alexand. ¶ Item nota. q̄ officiali iniuste exequēti, licet de facto resistere, vt hic, & l. deuotū. j. de meta. quod dic vt per Cy. in l. j. s. vnde vi. & per Gul. de Cu. ff. de iusti. & iure. l. vt vim.
- 2 ¶ Item not. q̄ licet resistere etiam his, quorum interest. Puto etiam, q̄ quo ad resistendū potest conuocare cōiunctos & amicos: & etiā sine cōuocatione possint conuenire vicini & amici: vt l. si quis in seruitute. in fin. ff. de furt. facit quod no. in l. ij. s. cū igitur. ff. de vi & vi ar. ¶ Ad hoc tñ, vt homines citius veniant ad succurrendum oppresso, est de consuetudine inuentum vt oppressi exclamant: succurrite, succurrite. ex quo videtur omnes audientes conuocare, vt l. p̄tor ait. s. si quis aduentu. ff. de vi bo. rap. & habes per gloss. & docto. in d. l. vt vim.
- 3 ¶ Vltimō. not. q̄ officiali Principis venienti cum literis debet obediri. ¶ An autem mādātum priuati probari possit aliter, q̄ per literas, vel instrumentum? no. doct. in l. j. s. de procu.
- 4 ¶ Itē, an nūcio priuati credendū sit sine literis, dixi plene in a. l. eū qui. in fin. cum. l. seq. ff. cōmo. & ibi vide in fin. Barto. No. ¶ Credi nūcio, si portat birretum signatū. Idē Bart. ¶ In l. eū q̄, s. fin. ff. cōmo. vbi dicit standum consuetudini. vide Salic. in l. sanctum. de rerum di. vbi dicit q̄ offendēs officialē sine signo, non pugitur: vt offendens officialē. Barto. in extrauagā. ad repti. in verbo, per nuncium. Et quādo officiali iniuste exequens

ti possit resisti: vide Inno. in c. si quando. de offic. delega. & in c. delicto. in prin. de senten. excommuni. in sexto. glo. in c. non debet. xj. q. ij. & Pe. de Anch. in regula, ea quę. in repeti. in j. oppo. & vide glo. in c. non inferenda. xx. q. ij. & per Bart. in l. deuotum. de metatis. & in l. omnes. j. de decurionibus. vide gl. in c. reo. xxij. q. v. in c. hi qui. xij. q. ij. & quod dixit Inn. in d. c. cum dilecto. vbi dicit q̄ si iudex iniuriat aliquem iuris ordine omisso, violenter & de facto potest ei resisti impune. Allegat glo. singularem in c. ex literis. de offi. dele. & est glo. in ver. intelligentiam. in c. pastoralis. eo. ti. quę vult q̄ iudici exequēti sententiam nullam, possit resisti. & vide Flo. in l. ad ietos. C. de epi. vide & ibi Bal. circa mediū. & Bar. in extrauagāti, i verbo, rebellando. in principio. Item officiali negligēti potest de facto resisti & remoueri. & ibi Ang. in aut. vt litig. iur. in pen. col. in s. si qua. in verbo, & competētes iudices. Item an executori iniurioso: vide Bal. in l. ab executione. C. quorum appeli non reci. in penul. col. in ver. quærūt doc. ad primum. facit tex. & ibi Bar. in l. sed si alii. in s. bellissimē. quod vi aut clam. & in l. contrahatur. de execu. & exa. lib. xij. & vide casum in qui bus quis pōt sibi ius dicere, per Bal. i. c. j. s. j. de pace iur. firmā. per Bal. in repe. in l. j. in fi. C. vnde vi. in pe. cha. Adde circa p̄dicta quod voluit Inn. in c. cum olim. in ver. per portorium. de priuile. vbi dicit bellissimē, q̄ etiam merus executor dat⁹ a Papa vel Imperatore non debet nec potest officium sibi iniunctum iniuste exequi: quia ei resisti potest, sicut cuiq̄ alteri exequenti: quia ibi intelligitur, nisi tali executori cōmissum q̄ etiam violenter exequeretur. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Procuratore fisci cum libera agente ante tēpus fisco actio perimitur, sicut priuato, & nu. s. Hodie inducię duplicantur.
- 2 Agens ante conditionem vel diem incertam, an perdat actionem. remissiuē.
- 4 Pręscriptio ratione negligentię ita habet locum contra fiscū sicut contra priuatum.
- 5 Alia tempora in pręscriptione sunt statuta tam cōtra fiscum, q̄ contra priuatum.
- 6 Proponens actionem sibi non competentem reiicitur vel lacerando libellum, vel pronunciano.
- 7 Si procurator habens liberam agat contra debitore ante tempus, q̄d non duplicentur inducię.

Iustas Duobus modis legit. Secūdo primā lec. h. d. ¶ Procuratore fisci agente ante tēps, actio perimitur, sicut etiā in quolibet priuato agēte. h. d. Gl. hęc lec. clarē explicat. ¶ Opp. Insti. de excu. s. r̄pales. Sol. gl. q̄ hic dicit, hodie corrigif: q̄a nō perimit actio, sed duplicatur inducię. & hoc est de lege Codicis antiqua. Ista autem duplicatio fit de tpe q̄d superest: vt l. aut dānum. s. quis quis. ff. de p̄c. ¶ Et an hoc locū habeat in eo qui agit ante cōditionem vel diē incertā, dic vt in l. nō solū. s. tale. de lib. leg. & l. pecuniā. ff. si cer. pe. ¶ Qui agit ante cōditionem, an perdat actionē seu tēps duplicet. Adde lo. And. & Ant. de but. in c. j. de plus peti. qui dicit q̄ totum tēps duplicabit. q̄d etiā sequif Aret. in s. si quis agens. Insti. de act. vide Bar. i. d. l. pecuniā. & ibi scripsi. Et an ante diem vel conditionē sit nata actio, vide plene per Bar. in l. ita stipulatus. de ver. ob. & aliqd per eūdē in l. Fulcinius. s. si in diem. ff. ex quibus cau. in pos. ca. & adde q̄ tamē pōt agi vt caueat de debito. Tex. est & gl. vltima not. in l. in omnibus. ff. de iudi. & ibi tenuit q̄ tempus duplicabit si agit ante diem vel conditionē. Alex. ¶ Quęro quo agēte perdit fisco actionem. Glo. dicit q̄ procuratore agente qui habet liberā. l. j. de offi. proc. c̄sa. q̄d est verū: quia hęc p̄na nō pōt inferri ipsi p̄curatori, qui nō habet actionem. arg. s. de his qui, vt indig. l. Polla. & de sacrosan. eccle. l. iubemus nullā nisi hoc factū fuisset. fraudulēter per p̄curatore: vt l. meminert. s. vn de vi. ¶ Secundo modo legitur in pręscriptione, secundum quam lec. hoc intendit. Contra fiscum negligentē pręscribit, sicut cōtra priuātū. h. d. ¶ Aduerte tñ: quia alia tēpora sunt statuta in pręscriptione tam cōtra fiscū q̄ contra priuātū: vt l. in oibus. ff. de diuer. & tempo. pręscri. ¶ Vltimō no. ex text. in prin. dum dicit, cōcremari. & glo. exponit, id est, amitri. quod nō est necesse. Cum enim quis proponit actionē, ad quā admit tendus non est: duplex est modus repellendi. vnus de facto, s. lacerando libellum, vel concremando igne, vel alio modo pronunciando, vt l. ij. in fin. C. vt nemo priua. vnde concremari potest proprie stare, quasi dicat, iubeo comburi libellū. Bart. ¶ Libellum ineptum iudex lacerat: & nō admittit. adde gl. in l. j. de offic. assel. & facit l. sicut. C. adde q̄ etiā hoc pōt parte tacente & non opponente, secundum Bal. in l. ij. C. vt nemo priuatus. & in l. edita. in lectura Paduana, C. de edendū. quod

¶ Sine literis, tu vi de q̄d dixi in apo. ad Lāfran. de ori. post eum in c. qm̄ cōtra falsam. verfi. citatiōis. ad fin. & ibi oīno Fel. extra de proba.

Bartolus super tribus libris Codicis.

limita nisi essemus in casibus in quibus non requiritur libellus: quia licet produceretur ineptus, teneret licet posset lacerari. Glo est singularis in l. vinum. in fi. glo. magna. ff. si cer. pet. & Bar. in ver. sine figura. in extrauaganti. Alex.

- 7 **Pro concordia.** Aduerte officialis seu thesaurari⁹ qñ aliqd acquirat, an intelligat acquirere de bonis suis, an de bonis ei⁹, cui⁹ officiū gerit. & Bart. reprehendēdo gl. hic in l. facultas. te nūit q̄ p̄sumat acquirere de suis. sed cōtrari⁹ allegat in trac. d. duo. fra. co. ij. in illo membro dist. suæ. vbi nō in ducit p̄sumptio delicti. Sol. potest accommodari scdm Bal. in c. j. d. cōtro. inter do. & vaf. in vfi. seu. quē alle. d. Alex. in addit. ad bar. f. q̄ prima opinio loquatur post redditionē rōnis. Secūda verō opinio ante redditionem rōnis. sed Bar. proprie non loquitur in thesaurario fisci, i dīcto tra. licet possit cōprehendi sub verbis suis gñalibus: & ideo de directo nō posset argui cōtrari⁹. adde Bal. i. l. si defunct⁹. arbi. tut. in l. ij. de do. iter vi. & vxo. in l. quisquis. C. si cer. pet.
- a **¶** L. cū mulier. Et ibi vide Bal. & d. Alex. omnino i d. l. vt vim. & adde ad materiam que habent per Fel. in c. dilecti filii. circa fi. iij. col. de exce. i. c. ex pre. el. ij. de of. & po. iu. dele. in ij. col. in ver. primō vidēdum. cū plur. seq. & quod ibi dixi in apostil.
- b **¶** Ad qd̄ vid̄ que allegat Bal. i. l. j. s. de hē. vel act. vē. et in l. si quis. s. si cer. pe. eundē in c. j. in tit. de contē. inter do. & fide. in vfi. seu. & do. co. apofillatorem meum in l. diu⁹. ff. de bo. damnato.

Additio. Sed pone q̄ procurator meus, cui dedi liberam potestatem, egit cōtra meum debitore ante tempus, nūquid duplicat inducit? Ista lex facit q̄ non: q̄a videor mandare vt delinquat: vt l. si procu. y. Celsus. ff. de cōdi. inde. & l. pater. de priuile. cre. facit in auth. de triē. & semif. y. illud. Ange.

S V M M A R I V M.

- 1 **¶** Facultas defendendi nemini est deneganda: defensio iuris ciuili⁹ tolli potest. & nu. 3.
- 2 Statutum q̄ non liceat alicui se defendere, non valet.
- 3 Defensio de facto q̄ potest prohiberi, quādo offensa est licita.
- 4 Lite pendente quādo possunt bona describi.
- 5 Possessio debet remanere apud reum conuentum, & sic nō potest fieri de ea sequestratio.
- 6 Qua actione agit fiscus quādo bona in fiscum deferuntur.
- 7 Fiscus pro bonis, que in fiscum deferunt, agit coram p̄siede.
- 8 Cognitio sup bonis delatis i fisci, an sit ordinaria. remissiuē.
- 9 Sententia generalis q̄ feratur in iudicijs vniuersalibus.
- 10 Fiscus potest cogere notarios ad exhibēdum instrumēta pertinentia ad aliquem, cuius bona in fiscum sunt delata.
- 11 Fraudans fiscum, punitur in duplum.
- 12 Quæ sita per officiales fisci vel per p̄latores ecclesiæ, an p̄sumantur quæ sita de bonis fisci vel ecclesiæ.

Facultas. Alias, Defensionis facultas. Ista est no. lex, & breuiter hoc intendit. Contra fiscum licet cuiilibet se defendere: & ante sententiam bona nō auferunt: post sniam sollicitē inuestigabuntur. quod etiā in officialib⁹ locū habet. h. d. Bal. i. cōf. in Christi noie amē. petito tutore a m̄re, all. istū tex. q̄ licet sit remissum inuētariū tutori: tñ debet per descriptionē bonorū fieri, ne bona baraten⁹. qd̄ tene mēti. Alex. ¶ Et primō ponit vnū dictū. Secundū rōnē dicti. Tertio ex his ponit vnā cōclusionē. Quarto effectū illi⁹ cōclusionis. Quinto circa p̄dicta mouet vnum dubiū & determinat. Secūda ibi: cū facultates. Tertia ibi: vbi ergo. Quarta ibi: vt cū. Quinta ibi: vt sana. ¶ Nota ex prin. q̄ facultas defendendi nemini est deneganda.

Additio. Hoc est verum in naturali defensione. secus in ciuili. Bald. in l. vt vim. ff. de iusti. & iur. Et scias q̄ licet statutū dicat q̄ tali nō fiat ius, nō tamē videtur, denegata defensio. Bal. in l. j. circa fi. ff. de hære. insti. Alex. ¶ Statutū prohibens defensionē nō tenet: de quo per Bal. in l. oēs. C. si cōtra ius vel vt. pu. & adde Bar. qui vnū videt voluisse in l. cum muliere. sol. ma. & aliud in l. vt vim. ff. de iust. & iur. in ver. sitē ad hanc solutionē. vide per Bald. in l. ij. y. si is pro quo. qd̄ q̄q̄ iuris. & per Dñicum in c. non solū. de appel. in sexto. vbi dicit q̄ defensio inducitur de iure ciuili tolli potest. inducitur de iure naturali, nō. de quo in c. iter quatuor. de maio. & obe. & Bar. in extraua. q̄ sint rebelles. in verbo, mille librarū. Alex. ¶ Per hoc dico q̄ statutū qd̄ dicit q̄ nō liceat alicui se defendere, nō valet: q̄a defensio est de iure naturali: vt l. vt vim. ff. de iur. & iur. & l. pactum. in gl. mag. ff. de pact. & est hodie expressum de re iud. c. pastoralis. in Cle. qd̄ intelligit in defensione suæ p̄priae personæ: & sic qñ est necessaria defensio, volūtaria non potest prohiberi per legē, vt no. per Inn. extra de excep. c. cū inter. plenē dixi ff. so. ma. l. cū mulier. ¶ Et hoc verū in defensione iuris. de sensio verō de factō potest prohiberi a lege, qñ offensa est licita: vt C. quā. li. vni. sine iu. se vin l. j. & ij. facit s. e. l. phibitū. i. pri.- 4 ¶ Venio ad secūdam partem ex qua habeo q̄ lite pēdēte nō debet possessor inquietari, nec bona eius describi. Sed contra. ff. de requi. re. l. si. Sol. l. ibi reus aufugerat, & erat cōtumax: hic nō. ¶ Opp. ff. de ven. in pos. mit. l. j. y. pe. Sol. Quæ dā est descriptio, que idē est qd̄ incorporatio in patrimonio fisci, vt depingere arma fiscalia in domibus & possessionib⁹ aliorū: & istud prohibet hic lite pendēte Ita intelligit gl. hic dum allegat s. vt ne. priua. l. ij. cum fi. Quædam est descriptio, i. scriptura que fit a tabellione, vt res nō perdatur vel ne subtrahatur: & ista potest fieri lite pendente, vt lege contraria: vt j. de bo. vacan. l. si licet sequestratio fieri nō possit. quod est notādū. ¶ Vbi est prohibita sequestratio, permittitur tamen bonorū descriptio. de quo per Bar. in l. si. de requi. reis. & in l. prima. de prohi. seque. pecu. & ibi vide Bal. qui hoc limitat in fi. & Anto. de bur. in c. ij. de seque. posses. & per Bald. in l. Imperatores. de app. & in l. si fideiussor. y. si. q̄ fatif. cog. vid̄ tñ Bal. i. d. l. j. vbi dicit q̄ iudex debet esse multū discret⁹, & an possit capse & ostia dom⁹ ex iusta causa sigillari, vt postea eorū, q̄ ibi sunt, possit descriptio fieri, vide Ang. in l. j. C. ne liceat sine iud. aut signa impri

mere. ibi dicit q̄ ratione vel alterius iustæ causæ potest iudex cōcedere sigillationē capfarum & ostiorum. & hoc cū authoritate iudicis. alijs posset agi iniuriarum: vt l. si iniuriæ. ff. de iniurijs. Alex. Quærit gl. super quo erit cōtrouersia. dic vt in glo. quā tāgam in seq. verfi. ¶ Venio ad tertiā partē. ex qua nō potest possessio debet remanere apud reū cōuentum, & sic nō potest fieri sequestratio, vt s. p̄ximē dixi. ¶ Quæro qua actione fiscus petet ista bona. videt q̄ rei vēdicatione: quia tex. hic dicit, vēdicāte. Breuiter dic. Quādoq̄ bona deferuntur in fiscum tāq̄ hæreditaria alicuius mortui: & tunc agit fiscus petitione hæreditatis. s. de his qui. vt indig. l. j. & ibi no. in gl. & ff. ad Sylla. l. in cognitione de pet. hære. l. item veniunt. y. pridie. & no. in l. p̄ædonis. eo. tit. Quādoq̄ deferuntur bona in fiscum nō vt hæreditas, sed vt bona alicuius priuati delinquentis: & tunc potest agere rei vēdicatione, vt hic, & lege Imperator. ff. eo. vel cōditione ex lege ista: ex qua bona in fiscum debent deuenire. arg. l. j. ff. de cōdi. ex lege. facit l. j. ff. eo. ti. ¶ Quæro, corā quo agi tabit ista quæstio. Dicit gl. coram p̄siede: vt l. si. j. de bo. vac. quod intellige vt ibi dicā. ¶ Quæro, vtrū ista cognitio fiet ordinariē vel summariim. Tex. hic innuit q̄ ordinariē, qñ dicit cognitio ventiletur, & c. Cōtra videtur j. tit. j. l. pe. & ibi dicā. ¶ Venio ad quartam partem. & no. hic text. ad illam practiam, quā tāgit gl. in l. j. ff. de edē. in prin. l. mag. videlicet q̄ in iudicijs vniuersalib⁹ senētia fertur vniuersaliter, & tempore executionis inquiritur particulariter de bonis. ¶ Secūdo nota prout gl. expōit cōditionales, i. notarios, q̄ qñ bona alicui⁹ publicant, potest fiscus mittere p̄ oibus notarijs qui habent instra ad illū, vel illa bona pertinentia & eos cogere vt sibi exhibeāt. ¶ Adde ad hoc Bar. i. l. A. Risto. de iure deli. Alex. ¶ Tertio no. q̄ qui facit fraudē fisco punitur in duplū. quod dic vt l. proxima. ¶ Venio ad vltimam partē, que legitur duobus modis. Primo, q̄ officialis fisci cōprehēdat hac cōstitutione: & ista est bona lec. ¶ Secūdo q̄ officialis fisci nō comprehendat hac cōstitutione: & sic q̄ eis nō est data defensionis facultas: quasi quicquid officiales quæsierūt, quæsisse p̄sumantur de bonis dñi. seu fisci, vt glo. tangit. quod si verū esset, valde notādum esset: mihi autē nō videt verum, per l. si defunct⁹. C. ar. tu. & ff. eodem titu. l. ij. y. multa. vbi nō p̄sumitur de bonis fisci: nisi hoc liquidē probet. In p̄lato autē ecclesiæ dic vt in auth. licētiam. s. de epis. & cle. vt ibi dixi, & per Inno. in c. cū in officijs. ¶ de testa. Bar. ¶ Officialis vel thesaurarius quicquid acquirat p̄sumit ex bonis fiscalibus. vide Bal. in c. j. de cōtrouersia inter do. & va. & adde q̄ cum ista gl. transit Bal. ibi & in d. l. si defunctus. arbi. tut. & in l. ij. de dona. inter virum & vxo. & in l. quisquis. C. si cer. pet. & in l. cum oportet. C. de bo. quæ lib. & in auth. licentiā de epi. & cle. & in l. j. C. de hæred. vel actio. vē. dicit tamen Bal. in d. c. j. q̄ ista gl. procedit anteq̄ officialis reddat rōnem administrationis. secus si post: quia procederet dictum Bar. & vide Bal. in d. auth. licentiā. & Bar. in suo tractatu de duob⁹ fratrib⁹. in ij. col. in ver. quartō quæro, quid si dubitatur, & c. Et de p̄lato, vide lo. An. & alios in c. vnusquisq̄. de pecul. clerici. & vide Bal. in l. j. de hære. vel act. ven. & p̄ Inn. & d. Cardinalem in c. cū in officijs de test. et qñ est dubium in ter p̄latū ecclesiæ, et ecclesiam, de quibus bonis videat facta acquisitio, dic q̄ fit diuisio inter hæredes p̄lati, et ipsam ecclesiam. Casus est iuncta glo. quam approbat ibi Archi. xij. q. iij. c. si sacerdotes. et Ro. in litera b. no. lxxxij. vbi dicit se ita cōsuluisse. Alexan.

Additio. Vtrum quæ sita per officialem fisci vel p̄latū, p̄sumantur quæ sita de bonis fisci, vel de bonis ecclesiæ: istam tamen glo. videtur sequi Bald. in l. si vt proponis. C. de don. inter vir. et vxo. in officiali publico: secus in priuato. Et vide quod dixi post Bart. in l. j. ff. de bo. dam. Sed ista glo. no. per Bald. in d. l. si defunctus. C. arbi. tu. et non est alibi ista glo. secundum Bal. in l. cum oportet. in prin. de bon. quæ lib. et ibi plenē de hac materia. b. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 **¶** Recipiens in fraudem fisci promissiones vel venditiones fictitias, punitur in duplum.
- 2 Officiales plures si commiserunt fraudem, omnes tenentur ad quadruplum. non tamen in solidum.
- 3 **¶** Qui in fraudem fisci in contractibus. super rebus fisco incorporatis cōtrahit, punitur in quadruplum. h. d. ¶ Oppo. s. l. proxima, vbi tenetur in duplum. Sol. ibi fuit commissa fra⁹ in acq̄redis: hic in iā acq̄sitis. qd̄ tene mēti p̄ istis, q̄ recipiūt in fraudē fisci p̄missiones, & vēditiōne fictitiā, vt teneat in duplū: vt hic, & Lauferf. y. j. ff. eo. ¶ Quæro, qd̄ si multi officiales fuerūt q̄ istā fraudē commiserūt. Dicit gl. q̄ ad vnum

ad unū quadruplum teneatur oēs: vt d. l. auferf. §. si. ff. e. quod no. quia licet in delictis alijs quilibet in solidū teneatur: tū in officialibus est secus: vt l. si multi. ff. de publi. qd̄ dic̄ pleni⁹, vt ibi d̄ xi. In officialibus delinquentibus solutio vnus alios liberat. hoc etiam voluit Bar. in l. si in rixa. ff. de sicarijs. & Ang. & moderni in l. si familia. de iuris. om. iud. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1. Consuetudo antiqua seruanda est in electione officialium.
- 2. Conducens iudicem debet illum conducere, & reconducere sumptibus suis.

Super creandis. † Forma & lex data & consuetudo antiqua in electione officialium est seruanda. h. d. ¶ Ad euidenciam prae-mitte qd̄ procurator rei priuatae, f. Cæsaris fecerat vnā suam legem disponentem qualiter susceptores eligerentur. Imperator hic mādāt illam dispositionem & antiquā consuetudinē obseruari. ¶ Nota in electione officialiū seruandā antiquā consuetudinē. qd̄ dic̄ vt l. nō tantū. §. si. ff. de decurio. ¶ Secūdo no. qd̄ in famulis & sumptu familiae seruandā est consuetudo, & tō si aliq̄s cōducit vnū iudicē, debet intelligi sumptibus cōducētis in eūdo & redeūdo & instando: quia sic est cōsuetudo. Facit l. domini p̄diorū. j. de agri. & censu. & l. excepto. §. loca. Bar.

Additio. Vide qd̄ no. Bar. in l. j. ad fi. C. de neg. gest. dum alleg. l. idē qd̄. §. idē Labeo. ff. mādāt. licet in cōtrarium faciat l. suo victu. de ope. lib. alleg. per eum. Alexā. Conducēs vnū vicariū, videtur in dubio cōducere, suis sumptibus in eundo, redeūdo & stando. Adde quod no. in l. j. §. si palmarij. de varijs & extraor. cogni. Adde etiam qd̄ si finito officio vicariatus nollet domum redire, sed alio ire, Potestas teneat dare estimationē expēsae, dum mō nō longius vadat. Vide Bar. in l. j. de p̄uul. do. Aug. li. xij. vide latē no. per Ang. il. obseruare. §. proficisci. in additionibus. de offic. procon. & l. Item adde circa hoc, qd̄ si ex pacto potestas teneat cōducere vicarium, vt s. suis impensis, nō teneat tamen si in itinere fuerit de robatus, secundū Bald. in l. nisi malit. quod est l. cōtumacia. ff. de rei vendi. in lec. Flor. & facit l. si vehenda. in §. idem iuris. ad l. Rho. de tac. vbi casus. & vide Ro. in l. quequid. si cer. pet. Circa primum dictū Bar. adde quae per Bal. in l. j. C. de suffragio. vbi dixit qd̄ ille, qui cōduxit aduocatum, debet illum ducere extra prouinciā equestrē suis expensis. Et adde quod not. in l. legatis. de ali. & ci. lega. & Bar. in l. j. §. defendi. ex quibus cau. in pos. ea. vbi ponit de nuncio, qui mittit ad citandum absentem. Sed an Potestas teneatur ad medicinas pro suis officialibus infirmis, vide Bal. in l. quod in vxorem. in §. C. de nego. gest. tenentem qd̄ teneat ad modicas, non ad magnas. post Iaco. But. & Cy. ibi. & no. Bar. in d. l. legatis. Sed quid si Potestas cōducit officialē non facta mentione de salario. Dic qd̄ teneat secūdū quod cōsuetū est in tali officio, secundū Bar. in l. lex empto. C. locati. facit l. prius. §. placuit. de aqua plu. ar. & lo. An. in c. si de cōsue. li. vj. & Bal. in l. Gallus. de libe. & posth. & no. Bar. in l. j. §. sed & Comites. de varijs & extraordi. cogni. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1. Bona illius qui se occidit, si deprehensus fuit in crimine, vel accusatus, auferuntur ab haeredibus, & fisco applicantur. Delinquens, qui accusatus vel deprehensus in crimine, si se occidit, habetur pro confesso, & conuicto.
- 2. Iura antiqua in illo, qui se occidit, corriguntur per aut. bona damnatorum.

Reorum patrimonialibus modis. secundū primū breuiter hoc intendit, Bona delinquentis mortui non pertinent ad fisco, nisi viuens fuerit condemnatus. h. d. Hæc lec. procedit quārum ad poenā criminalem inferēdā, sed si agere cōuictus, qualiter cōtra haeredem transeat poena, dic̄ vt s. ne ex d̄. defun. l. j. & qn̄ criminaliter, dixi plenissimē in l. ex iudiciorū ff. de accu. & plenē dixi in l. j. ff. de priua. deli. Item secundū hāc lec. dicit gl. qd̄ reus ante cōdēnē. pōt liberē administrare. qd̄ plenē examinaui in l. post cōtra. ff. de do. Sed secundū hāc lec. breuiter hoc intendit, Vbi crimē non extinguit morte, bona non auferunt heredibus, nisi de crimine cōdēnatione secuta. h. d. ¶ Et secundū hoc expone tex. ibi. post publicam accusationē, l. productā cōtra eos, qui se dicebāt haeredes defunctorū. & istū casum no. ¶ Forma autē in iure in casu legis nostrae ponit. In sti. de hære. quae ab intest. §. p̄ cōtrariū in gl. & tangit in l. qui à latronib⁹. §. j. ff. de test. & ibi dixi de hoc. Secūdū tertiā lec. h. d. ¶ Bona eius, qui metu criminis se occidit, non auferunt heredibus, nisi accusatione p̄posita & cōdēnatione secuta istam lec. intellige, qū ante mortē de crimine nō erat accusatus, vel in eo deprehensus: tūc enim se occi-

dendo habet pro confesso, & cōdēnato de crimine. Nec esset opus noua accusatione & cōdēnatione: vt l. ij. in prin. & l. si. in prin. ff. de bonis eo. q̄ ante sen. mor. sibi consci. facit s. qui. te. face. pos. l. ij. ¶ Quæro nūquid hoc hodie sit immutatū p̄ auth. bona dānatorū: Gl. hic dicit multū no. qd̄ sic, vide eā & signa. ¶ Nota qd̄ vbi qs se occidit, iura vetera corrigunt: & habet a locū auth. bona dānatorū. §. de bo. dā. quod tenent doc. in d. auth. ego examinaui ista iura in l. si. ff. de bo. eorū qui mor. sibi cōsci. Bar. ¶ Adde Bar. in l. j. de bonis dāna. & Bal. in l. ij. C. qd̄ test. facere pos. qd̄ no. Bar. post gl. l. is q. §. j. ff. de test. Ale.

De conueniendis Fisci debitoribus. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1. Fideiussor officialium non cōuenitur, nisi principali excusso, etiam si de bonis officialis emerit.
- 2. Qui promittit indēnitatem, etiā si renuntiauerit beneficio de fideiussoribus, non potest conueniri ante principalem.
- 3. Possessor honorum principalis qd̄ non possit cōueniri ex tacita hypotheca, nisi principali discusso.
- 4. Debitor debitoris fisci nō potest conueniri à fisco, nisi principali excusso.
- 5. Lex ista an contineat ius commune, vel singulare.

L E X

Non iniusta. Legitur tribus modis. secundū j. lec. h. d. ¶ Fideiussor officialium non potest conueniri, nisi principali excusso, etiā si de bonis principalis aliqua bona emerit. hoc dicit. ¶ Opp. supra de fideiussoribus. l. iure nostro. Sol. speciale in fideiussoribus. secundū ista tpa, licet hodie sit ius cōe, per auth. de fideiussoribus. quod qualiter intelligat, videbitis in l. j. de decu. mihi tū videat qd̄ quātū ad casum huius legis nulla sit specialitas. Nā hic fideiussor p̄mittēdo indēnitatē, nō aut simpliciter: merito verba fideiussoris inducūt vt prius principalis debeat cōueniri, vt videat in quo fisco sit dānificat⁹: vt ff. de fideiussoribus. l. si stipulatus. §. j. in fi. Facit l. si cer. pe. facit l. ij. si mater indē. p̄mi. & l. tutor. ff. ad Velleia. qd̄ tene mēti. Qualiter autē, & ad qd̄ possit cōueniri, qd̄ indēnitatē p̄misit, habes gl. in l. ij. §. de sen. quae sine cer. quā. p̄te. ¶ Ex his apparet qd̄ qd̄ p̄misit indēnitatē, etiā si renuntiauerit beneficio de fideiussoribus, non pōt conueniri ante principalem. ¶ Hoc enim inducit hoc casu natura obligationis magis qd̄ beneficium fideiussionis. Bar.

Additio. Hoc idē dicit Ang. in l. si. ff. si cer. pe. in eo qd̄ promittit quātō minus à principali consequi potest. Et est rō: quia p̄mittēs nō teneat, nisi appareat q̄tum à principali cōsequi possit, per l. decē. de ver. ob. & signaui in l. pater dotē. de do. p̄leg. Hoc et voluit Bar. in l. si. in prin. ff. si cer. pe. Pro hoc facit l. decē. cū ibi no. de ver. ob. sed idē Bar. in l. q̄ro. ff. loca. dicit qd̄ p̄mittēs indēnitatē creditori, teneat quēadmodū fideiussor. Bal. in l. si pater. C. mā. in ver. xij. q̄ro qd̄ opaf. p̄missio cōseruatiōis. cōcor. opi. de quo vide et p̄ Ang. in l. si qs ab alio. §. si qs. in fi. ij. col. de re iu. Alex. ¶ Ex his habes qd̄ p̄mittēs indēnitatē: etiā si renuntiet beneficio de fideiussoribus, pōt petere prius executi principalē. Ad hoc vide Bar. in l. quæro. ff. locati. & eūdē in l. vnde quærit. per illum text. ff. cōmodati. & l. ij. in prin. ff. de duob⁹ reis. vide Bal. in l. si pro ea. C. mādāt. & Bar. in l. pater. de do. p̄le. & in dictis locis v̄ variare aliqua liter, & sibi esse cōtrariū. quare pro cōcordia vide Bal. in l. si p̄ ea. in ver. xij. quæro quid operatur promissio cōseruatiōis in dēni. & dām Ar. in l. si qs ab alio. de re iudi. in §. j. de quo etiā p̄ Bal. in l. si hæres. in verli. ego modō quæro. C. de his quae in fraudē cred. & in l. j. C. de sententijs quae sine certa quā. Sed qd̄ in debitore, qd̄ p̄misit fideiussorē indēnē seruare, vide Bar. in d. l. si pater. & qd̄ habet in c. ij. de fideiussoribus. Quid autē operet promissio indēnitatis. dic̄ qd̄ facit valere actū alijs inualidū exemplum in muliere, quae non pōt fideiubere, vt in toto titulo ad Velleia. ff. & C. nā si promittatur ipsi mulieri de indēnitate, valet fideiussio: vt est tex. no. in l. si p̄ aliquo. ff. ad Velleia. qd̄ tū intelligitur si quātitas debita fuisset, mulieri daf: vt l. si mulieri dederim. ff. eo. ti. nō aut si pignus: quia posset v̄ri Velleia no, vt l. quidā voluit. e. ri. Adde qd̄ ista indēnitatis operat, etiā si mita. quod voluit Bar. in l. si p̄ reo. §. si. de fideiussore, & de ista indēnitate, vide etiā Bal. in rub. quae in frau. cre. & in rub. C. de ver. signi. & Bar. in l. si stipula. de ver. ob. Et qn̄ possit cōueniri, vide tex. & Bal. in l. nā tibi. C. de euic. Et adde qd̄ instrumentū cōseruatiōis indēnitatis factum inter obligatos non p̄uudicat tertio, secundū Bal. in l. eum qui mutuā. C. si cer. pe. per illum tex. Alex. ¶ Sed scdm scdm lec. breuiter nō intendit.

a ¶ Bona dānatorū. Ad qd̄ vid̄ Ang. Sal. & Bal. in d. l. ij. alle. in tex. C. qd̄ te. fa. pos. in ij. col. in verli. itē fias. vsq; ad fi. l. & oino vid̄ ibi & d. Alex. i. iij. col. cū alijs cōcor. ibi p̄ eū sin. i addi. Ang. i aut. de in. ce. nup. in prin. in ij. co. & Bal. oino in ti. de parte. i ij. col. in fi. i ver. q̄ro ergo de intelle. b ¶ Excusso. Vide do. Alexā. etiā in l. prior. §. pro magistratu si. de admi. re. ad cui. perti. c ¶ Aliū principalē. Adde istū in l. q̄ro ff. loca. eundem. & Alex. i. l. si qs vxori. §. si fugiuu. ff. de furt. Bal. i. l. j. §. de cōd. ob tur. cau. & dixi hic in apo. ad la. Rebus. nu. j. in ver. principalē.

Bartolus super tribus libris Codicis.

Ex tacita hypothecaria non potest conveniri possessor, nisi principali discussio. h. d. Ista lex. pbat in l. Moschis. ff. de iure fil. hodie est ius cōe, vt in aut. hoc si debitor. s. de pig. ¶ Secundū tertiā lect. h. d. Debitor debitoris non potest conveniri a fisco, nisi principali discussio. h. d. tex. exponit ibi, indēnitate pmissa. i. ab eo q si deiussit p officiali, secūdu primā lec. vel ab ipsomet officiali, secūdu secūda & tertiā lec. ¶ Differentiā autē in cōueniēdo debitorē debitoris inter fiscū & priuatū, gl. tangit hic. & meli⁹ in l. j. s. qn fiscus vel priua. ¶ Quæro vtrū hęc lex cōtineat ius cōe vel singulare. gl. tangit & variat. Dic breuiter secūdu primā lec. cōtinet ius singulare habito respectu ad ista tēpora. idem scdm vltimā: sed secūdu mediā cōtinet ius cōe. Bar.

S V M M A R I V M.

1. Instrumentum licet non probet contra fiscū ex eo q non fuit subscriptū p notariū deputatū: pbat tñ cōtra officialem.
2. Libri massarij cōmunis non probant, nisi habeat subscriptionem notarij.
3. Securitas facta debitori fisci per eius officialē, licet non liberet debitorē ob defectū alicuius solēnitatis: tamen operatur q officialis primò conueniatur.
4. Fiscus q possit me in subsidiū cōuenire auctore ipsius non existente soluendo, licet fuerit cōfessus recepisse à me quod communi debebam.

L E X I I.

Fisco. Hęc est no. lex, & h. d. Cautio, quæ non pbat contra fiscū, sed cōtra officiales, facit vt officiales primò cōueniant. h. d. ¶ No. quod licet instrumentum non probet cōtra fiscum, puta quia non subscriptū notari⁹ ad hoc deputatus: probat tñ cōtra officialem. Signa hanc legem, cōtra hęc tempora thesaurarij non poterant facere aliquam executionem sine subscriptione notarij, vñ licet thesaurarius si se subscripsit, non liberor a fisco: sed subscriptio thesaurarij est tantæ virtutis q prius debet conueniri thesaurarius q ego.

Additio. ¶ Per hanc legē dicit Bal. in l. Imperator. ff. de stat. ho. q non creditur libris massarij cōis, nisi habeat subscriptionē, notarij. Facit etiā qd leg. & not. in l. j. de apo. pub. & vide Bar. in l. quēdā. s. nūmularios. ff. de edē. Alexand. ¶ Item no. pro regula, q licet securitas facta ab officiali propter defectū alicuius solēnitatis, non liberet debitorē: tamen operatur q officialis primò conueniatur. Qualiter autē istę cautiones debeant fieri de iure communi, ponit hic glo.

Additio. ¶ No. q si auctor cōis fuit cōfessus habuisse à me quod cōi debebā: q postea occasione illius fiscus non posset me conuenire, nisi eo existente non soluendo, pro quo l. si quis professus. ff. de publi. & vec. & l. in cōtractibus. s. nullo. de non nu. pecu. & non obstat l. p̄fes. s. de transactio. vt dixi in d. s. illo. Ang.

S V M M A R I V M.

1. Collega quando conueniatur pro alio collega.
2. Quod tempus inspicatur, vt quis soluendo non sit, ad hoc vt fideiussor conueniatur principali non excusso, quod in priuato tempus litis contestatæ.
3. Si agitur contra vnum ex pluribus officialibus, quādo agatur prius contra nominatorem vel colegam, remisiuē.

L E X I I I.

Voniam. Si diuisa est administratio à iudice vñ ab eius officialibus, primò conueniuntur gerēs, fideiussores & nominatores ipsius, q̄ pueniat ad collegam. h. d. ¶ Oppo. ff. ad municipales l. Imperator. j. de peri. no. ia. l. j. ¶ Nota. istum text. ad limitationem cap. studuisti. de procur. q licet dicatur q per spāle mandatum derogatur generali: tamen fallit in procuratore ciuitatis vt hic & ita allegat Bal. in l. ij. quādo fiscus vel priuatus. & Roma. in suis singularibus in litera p. not. xxvj. Alexā. ¶ Sol. intelligo hoc q quis conuenit pro collega, qui est repertus non soluendo tpe depositi officij. & cum cōcor. cum cōtrarijs ita dicit gl.

¶ Oppo. q̄ inspicit tēpus litis cōtestatę an sit soluēdo: vt l. inter. s. j. ff. de fideiuf. Sol. Illud in fideiussore priuati. secus in fideiussore officialis. quod dic vt dixi in lege cōtraria. & plenē per do. & in l. ex persona. s. de pba. ¶ Oppo. q̄ prius deueniat ad collegam, q̄ ad nominatorem: vt l. aduersus. s. de magist. cōue. Huius timore gl. hic distinguit plenē: quā no. & melius in lege Imperator. ff. ad muni. In administratoribus priuatis, dic vt l. j. s. nunc tractemus. ff. de tute. & ra. dist. & de magist. conue. l. aduersus. & l. j. s. de transac. & ibi glo. & doc. Bar.

S V M M A R I V M.

1. Debitorē fisci summam exiguntur, quando autem non: sed ordinariē. nu. s.
2. Priuatus etiā debitor fisci q non potest impetrare, vt debitorē sui summam exigantur.

Hic. Debitorē fisci exiguntur summam nec potest impetrare vt eodem modo debitorē sui exigantur: sed eorum exactio in ordinario iudicio repetenti referuatur. h. d. ¶ Nota q debitorē fisci exigunt summam. quod patet ex tex. q dicit sine frustra tione. ¶ Vide Bal. in l. ij. in prin. C. qn fisc⁹ vel priua. & in l. j. de cōdi. ex lege. In ea. l. in primo not. Nota istam dictionem, omiſsa frustra tione. quia denotat cām summariā. adde q idem in dictione protinus: vt in l. ij. & ibi oīno vide Bal. C. vt lit. pē den. Et idē est in dictione statim: vt l. rem que. & ibi vide Bar. ff. de iure fisci. q ponit vñ pulchrū dictū: cū quo dicto transit Sali. in l. si quis post. supra, de bonis p̄scrip. & Pau. de Ca. in l. si marito publico iudicio. sol. ma. licet Ro. conef impugnare illud dictū in l. j. s. ff. de ver. obl. Sed ad tollēdas eius oblationes, habeas recursum ad distinctionē quā ponit hic Bar. & idē in dictione illico, vt est tex. & ibi Bar. in l. pē s. depositi. vbi idē dicit in dictione, q̄ citius. & per Bar. in l. j. circa mediū. ff. iud. sol. & ibi dicit idem in dictione, incōtinēti. quæ oīa nota p re scriptis impetrādis requirētib⁹ cām summariā expediri. Ale.

¶ Secūdo no. q non potest impetrare vt eodē mō exigat, & executat debitor su⁹ a fisco. Tertiò no. q licet q̄ summariē, de plano exigat a fisco: non tñ summariē potest ipse de facto exigere, alios. ¶ Ad primū opp. & vt q̄ fiscus debeat exigere ordinariē: vt l. facultas. s. ti. j. So. Quidā sunt debitorē fisci iā reda tū numero debitorū: puta ex aliquo cōtractu vel ob tributā, vel si. & isti cōueniunt summam, vt hic, & j. de exacto. trib. l. ij. & l. sacrilegij in si. ad l. lul. pec. & in auth. vt iur. sine quoq̄ sus. s. oportet. col. ij. & ibi tex. assignat rōnē. Quidā non sunt redacti in numero debitorū. Sed an sint debitorē vel nō, dubitat, & cōtra istos debet fiscus agere ordinario iudicio: vt d. l. facultas. & quod ibi dixi circa tertiam particulam.

S V M M A R I V M.

1. Scriptura priuata q non faciat fidem pro scribēte, vel eius hærede, etiam si est fiscus.

Inter. Scriptura propria non facit fidē pro scribente vel eius hærede: etiā si fiscus sibi successerit. h. d. Similē legē habes s. de proba. l. exēplo. Vnde si fiscus occupans rem alicui⁹ inuenit chartas manu eius, cui⁹ sunt bona, scriptas, q̄ aliq̄s erat suus debitor: certe fiscus non potest ex illis chartis aliq̄d cōuenire. ¶ Adde Bal. l. in bonæ fidei. in ij. co. s. de iureiurādo, vbi dixit q̄ scriptura priuata mortui nō pbat, nec aliq̄d fidē facit, etiā si succedat fisc⁹ vel ecclesia. Alex. ¶ Et no. tex. iniquū, & c. simile habes in l. exēplo. s. de prob. ¶ Quæro, qd si in illo breui cōtineat sibi fuisse solutū: nunq̄d faciat fidē contra se. Gl. determinat q̄ sic. dixi plenē in l. nuda. ff. de do. & in l. contractus. s. de fide in stru. In eadem l. in fin. adde Sali. & Ro. ibi in l. admonendi. de iureiurādo. Bar. & Ange. in l. quædam. s. nummularios. ff. de edendo. & vide no. per Bar. in l. admonendi.

De fide instr. & iure haste fiscalis. Rubrica.

S V M M A R I V M.

1. Subhastatio in quibus contractibus requiratur, remisiuē.
2. Negatiua q̄ probari possit per obliquum.
3. Decretū q̄ præsumitur interpositū ex iustis causis, remisiuē.
4. Solēnitās subhastationis q̄ non probat interuenisse, licet in instrumento enuntiatuē dicatur q̄ facta fuerit. Instrumentū narrās solēnitatē interuenisse nō pbat q̄ interuenit: nisi potuerit adhiberi eodē loco & tpe cōfessi instrumenti. Enuntiatua in cōtractibus inter easdē personas probat, quando id continetur, in quo partes sibi possent præiudicare.
5. Solēnitās extrinseca non præsumitur.
6. Titulus qn habet p nō titulo, nō excusat a fructib⁹ p̄cipiēdis.
7. Procurator fisci q̄ habeat ius v̄dendi res fiscales spāli mandato interueniēte, res aut debitoris fisci absq̄ alio mādato v̄dit.
8. Procurator fisci v̄dens res fisci, nō potest habere fidē de pretio. Habere fidem de pretio quis dicitur.
9. Venditio rei fiscalis vel eius debitoris, vt valeat quæ interuenire debeant.
10. Subhastatio non requiritur quando venduntur res mobiles quæ consueverunt vendi in foro.

L E X I.

Quod in libellum. Si probatur q̄ in venditione rei debitoris fisci debita solēnitās non seruatur: restituitur res cum fructibus perceptis & p̄cipiēdis. hoc dicit Barto.

Additio. In quibus contractibus requiritur hęc subscriptio, vide Bald. in lege, ordo. de executione rei iudicatę. Alexand. ¶ Oppo. inuitur hic quod quis debet probare negatiuam: contra de lege, auctor. s. de proba. o.

2. Debet probare negatiuā. Adde tu de hac materia p quē qualiter, & qn probet negatiua, per istū in l. auctor. nu. ij. & qd ibi posui i apo. in ver. possit probari. vbi etiā posui in addit. ad Bal. nume. viij. de proba.

Præterea, q̄ solennitate dicit, debet eā pbare, vt l. q̄cūq̄. §. si. ff. de pub. nō q̄ eā negat. Sol. gl. dicit q̄ hic pbat eo ipso q̄ cōtrariū nō pbat. istud est facere violētā literę: q̄ tūc nō pbaret ipse, s; ius p̄sumeret. ¶ Vñ aliq̄ dicit q̄ hic erat scriptura q̄ dicebat solennitate interuenisse, cui est standum, donec pbet cōtrariū, q̄d p̄t. p̄bati p̄ obliquū: vt l. optimā. §. de cōtra. & cō. sti. l. ita opi. cōter teneat: quā intelligo q̄ hic erat scriptura q̄ hoc cōtinebat dispositiue: quō tali die, loco, & resub⁹ fuit facta subhastatio: & quō procurator fisci interuenit: sic de quolibet actu fuit factū instrumentū p̄ se: vt hic gl. inuit p̄ l. cū p̄tib⁹ quā allegat Bar.

Additio. ¶ Allegatur hęc glo. q̄ decretum p̄sumitur interpositū ex iustis causis, & cum causæ cognitio ne. Vide Bal. in l. sin. de p̄x. mino. ¶ Alexā. ¶ In gl. ibi, dum allegant l. cū p̄tib⁹ quę gl. allegat p̄ Bar. in l. sciendum. de ver. ob. & in aut. si quis in aliquo documento. C. de eden. Alexan. ¶ Si em hoc continetur in instrumento enunciatiue de p̄terito: verbi gratia notarius hodie facit instrumentum venditio nis, in quo narrat quomodo factę fuerūt subhastatiōes debite, & similia: tunc illi instrumento standum non est, q̄ instrumentum non probat, nisi ea quę interuenerunt loco & tpe celebra ti instrumenti, vt no. per Innocen. in c. quoniam contra falsam. extra, de proba. sed subhastationes nō potuerunt interuenire: quia debet stare viginti dieb⁹, vt i. dicam: ergo & c. Præterea, tunc non est instrumentum p̄prie de illo factū, sed magis facit narrationem alterius documenti. igitur & c. vt in aut. si quis in aliquo documento. §. de eden. Præterea, cum ista solennitas sit inducta in fauorem debitoris, cuius bona alienantur, & etiam in fauorem fisci: non possunt officiales, qui v̄dunt, renunciare huic solennitati: nec etiam emptor: vt l. ius publicū. ff. de pac. Sed si eorum confessioni staretur, iam inducta esset via similis renunciatiōis: ergo non valet l. doli mali exceptio. ff. de noua.

¶ Et secundū illud q̄d dicitur in l. optimam. l. q̄ verba enun ciatiue posita in contractibus probant inter easdem partes intel ligo quando id continetur in quo partes possunt sibi p̄xiu dicare^b aliis secus. Idem nota. in l. sciendum. ff. de verborum obl. Aliq̄ dicit q̄ hic p̄sumunt oia solenniter acta: q̄d non placet: quia hic loquit^r de solennitate intrinseca, quæ nō p̄sumi tur. ¶ dixi plene in d. l. sciendum. ¶ Oppo. de l. si fundum. §. de rei ven. vbi dicitur, q̄ titulus excusat a percipiendis. gloss. hic variat. Tu dic q̄ hic loquitur quando titulus habetur pro non titulo. argumen. l. nec vllam. §. j. ff. de peti. heredi. ¶ Venio ad quæstiones, & quæro primō contra quem agitur, & qua actio ne. gloss. remittit ad not. §. de iure fisci. l. iij. & ibi examinaui.

¶ Quæro, quis est, qui habet ius vendēdi res fiscales, vel debitoris fisci. Gl. dicit q̄ procurator fisci, vel cui princeps man dauit. Item in principio gloss. magnæ dicit q̄ talis venditio debent fieri interueniente procuratore fisci. ¶ In cōtrarium videtur §. si propter publ. pen. l. iij. vbi videtur quōd debeatur fieri auctoritate p̄sidis. Breuiter circa hoc dico, quandoque exa ctionem tributorum v̄ctigalium, & similitum fisci v̄dit aliq̄: quandoque illud facit per suos officiales nomine fisci exigen tes. & isti duo modi notantur in l. j. §. hic titulus. ff. de publi. in prin. magnæ gloss. Primo casu, illi emptores dicuntur esse illi, qui habent ius vendēdi: tamen hoc faciunt auctoritate p̄xi dis: vt d. l. iij. §. si propter publ. pen. ¶ Secundo casu istud fiet auctoritate procuratoris fisci. ita loquitur hic. Sed contra hoc in statur de l. j. ff. de offic. procu. Cæsar. vbi non venit sine spe ciali mandato. Quædam parua gloss. hic dicit aliud in procura tore Cæsar. aliud in p̄curatore fisci. Tu dic idem in vtroq̄, vt ff. de iure fisci. l. si fisci. in fin. & hic loquitur in venditione re rum debitoris fisci: sed ibi loquitur in venditione rerū quę sunt in patrimonio Principis. ¶ Quæro vtrum procurator fisci de beat vendere rem p̄sente pretio, vel possit habere fidē de pre tio. ¶ dicit gloss. pretio p̄sente: vt l. si procura. in fin. ff. de iure fisci. l. a diuo Pio. §. sed si emptor. ff. de iudica. Qualiter autē quis dicatur habere fidem de pretio, vide textum & gloss. in l. quod vendidi. ff. de contrahend. empt. ¶ Quæro, nunquid in ista venditione necessaria sit scriptura. glo. dicit q̄ non: vt l. iij. infra. eodem titu. ¶ Quæro quot requirantur ad hoc vt valeat venditio reifiscalis, vel debitoris fisci. dic vt in prin. gl. magnę, & in l. iij. §. de iure fisci. & no. in l. j. si aduersus fisci. & l. si quos. de rescin. vendi. Bar.

Additio. ¶ Adde q̄ subhastatio non requiritur in vendi tione rerum mobiltium, quæ consuetæ sunt ven di in foro, vt no. Bal. in l. j. ad si. C. si propter publ. pen. Et ad de q̄ in subhastatione Reipublicæ requiritur p̄sentia officia lis. l. iij. §. l. iij. & ibi Bal. C. noua v̄cti. Alex. ¶ Nota gloss. ma gnæ & gloss. parua super verbo, mala fide q̄ malā fides p̄sumitur interuenisse, quando solennitas fuit omīsa, & ordo de bitus nō fuit seruatus. quod not. Barto.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Agere tanq̄ vnus de populo q̄ quis potest, etiā pro suo interelle.
- 2 Venditio facta sine solennitate, & conclusione pretij, etiam à fisco, non valet.
- 3 Cumulari in libello q̄ plures causæ possunt, si quælibet per se sit sufficiens: & sufficit alteram probari: nisi quis se adstrin xerit ad vtrūq̄ probandum. L E X I I.

DVplex. Hęc lex dicit idem quod p̄cedens, si in venditione debita solennitas nō fuit obseruata, res vendita retractatur. h. d. ¶ Nota q̄ quis p̄t quandoq̄ agere sicut quilibet de populo: & etiā pro suo proprio interelle, vt hic, in fi. ibi: causa indēni tatis. Simile habes in l. licet. in prin. ff. de p̄cu. & quod no. in l. iuris gentiū. §. si paciscar. ff. de pac. ¶ Nota q̄ solennitas omī sa, & gratiosa & venditio rei p̄pter partium debitum, p̄sup ponunt fraudē esse factam: & ideo retractabif. ¶ Nota q̄ in libello possunt accumulari plures causæ, quarū quælibet p̄ se est sufficiens. ¶ Facit quod no. §. de ed. l. edita. Et sufficit alterā probari, vt no. extra, de rescrip. c. ij. in fi. nisi se adstrinxerit ad vtrūq̄ probandum. quod dic vt plenissimē dixi. ff. de re iudi. l. diuus. et dixi in d. l. edita. §. de eden. Bar.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Res q̄ fuerit empta à fisco, & quæ requiruntur ad acquisi tionem domini, possunt probari per testes.
- 2 Fiscus vendens non potest habere fidem de pretio.
- 3 Probationis appellatione, intelligitur de idonea.
- 4 Venditio et pretij solutio probari potest per testes, & ibi quā do hoc possit.
- 5 Exceptio, quem de euictione teneat actio, eundem agentē & c. q̄ apponatur ad merita et ad processum.
- 6 Res empta per vxorem erit vxoris, et nō viri, licet p̄sumaf empta de pecunia viri: sed ipsa tenetur ad pretium viro.

L E X I I I.

ET si instrumenta. ¶ Emptio à fisco facta, & acquisitionē domini, possunt probari sine scriptu ra. h. d. ¶ Pro declaratione legis quæro quo iure fis cus vendit. Respondeo, vel fiscus vendit vt suum propriū: vel vendit tanq̄ matris diu cessantis in solutione debiti, vel tribu ti: cui matri fiscus postea successerat, qui fiscus non vendicat.

¶ Hoc p̄missio nota ex lege ista q̄ pretium debet esse solu tum, cum fiscus vendens non potest habere fidem de pretio: vt not. §. eod. l. j. & infra titu. ij. l. j. ff. de iure fisci. l. si procurator.

¶ Secundō nota illud quod tex. dicit, in quibuscunq̄ proba tionibus, & c. et gl. dicit, scilicet idoneis. quod est notabile pro pter statuta, & alia multa. ¶ Tertiō nota q̄ venditio & pretij solutio potest probari sine scriptura. ¶ Ad istud oppo. supra titu. j. l. secunda. Solutio. Quidam sunt debitores fisci in numero debitorum redacti: & ibi non possunt probare venditionem, nec solutionem sine scriptura, vt d. lege cōtraria. Quidam nō sunt debitores, sed aliter cum fisco cōtrahentes: et tunc totum contractum & solutionem factam in ipso contractu possunt probare per testes. ita loquitur hic. ¶ Nota q̄ hic videtur ca sus q̄ illa exceptio quę de euictione tenet, & c. de qua in l. ven dicantem. ff. de euict. impedit litem cōtestari, vt hic, in fi. l. ibi: referre quæstionem procurator me⁹ non sinet. quasi dicat, nō patietur litem cōtestari. Alia leges vidētur dicere q̄ talis ex ceptio opponatur ad merita causæ magis q̄ ad impediendū processum: vt dicta. l. vendicantem. & supra. ¶ De euict. l. exceptio nem. et supra, de rei vendicatione. l. cum à matre. Possumus ta men dicere vtrūq̄ procedere, & q̄ opponatur ad merita cau sę, & ad processum, per hanc legem, & leges supra allegatas, facit l. venditrici. de reb. alie. nō alie. ¶ Vltimō facit hęc lex, quod si vxor alicuius emit aliquā rem, illa res sit vxoris. Non obstat leges dicentes q̄ quicquid quærit vxor p̄sumif de bonis viri, vt l. etiā. §. de dona. inter virum & vxor. & l. Quintus. ff. de donatio. inter vir. & vxor. quia fateor q̄ p̄sumitur empta de pecunia viri, & vxor teneatur ad pretium viro: tamē res non erit viri, sed vxoris, vt hic, & l. j. & l. multū. §. si quis al teri vel sibi. Bar.

Additio. Vide Bal. in l. si vxore. de cōdic. insertis. & Bart. in l. si filij. de do. inter vir. & vxorem. Alexander. ¶ Facit vxor quæ emit rem aliquam, vel acquirit, p̄sumaf acquisisse de bonis viri. Adde quod no. Bart. in suo tractatu de duobus fratribus, in ij. colum. in vers. quarto quæro quid si dubitaf. Adde omnino no. per Bal. in l. si vxorem de cōdi. inser. & no. Inno. in c. cū officijs. de testamentis. Sed quid in concubi natiā p̄sumaf acquisisse de bonis amātis. Dic q̄ sic: ar. l. si. ff. de ac. & obli. l. iij. dixit Bal. in l. cū oportet. C. da bōis q̄ti. & idē

¶ Non est. adde Pau. de Ca. in cōf. lxxxix. & q̄d per And. Bar. i. c. cōf. inci. scripsit ecclia sticus. xij. col. & post cōsil. d. Alex. de Im. c. iij. par. ¶ P̄iudicare. ad de Fe. i. c. eū iure d. off. de leg. & d. So. i cōf. cxxij. inci. in p̄nti cōsultatione. vers. si dā cōfō, circa fin. in ij. pte. char. lxxxvij. ¶ Nō p̄sumitur, ad de text. in l. q̄cūq̄. §. interdum. & ibi Bar. ff. de publ. & vide Spe. in tit. de proba. §. j. vers. se quif. & §. iij. vers. in. p̄ instrumenta. ¶ Fidē de pretio. Adde q̄d i. procura tore priuati. l. ud. Ro. i suis ling. nu. liij. incip. q̄ habes mandatum ad v̄dendum. ¶ Officialis. Adde do. Alex. etiā i. l. l. citatio. ¶ publica. ¶ Quælibet per se est sufficiens. Adde Bal. in l. per diuer sas. q. xj. §. mād. & istū oīno cōsil. suo ex l. inci. cōe de l. i gna. & ibi posui in addi. ad ipsum.

Bartolus super tribus libris Codicis.

a ¶ Augere. Addeq̄ circa hoc etiam potest esse rō, prout i simili dicit Bal. i. l. si. col. j. ver. q̄ro qd si dicit. s. q̄ admitt. vbi q̄ q̄n statuitur certus terminus à iure ad aliqd faciendum, talis terminus non pot̄ praeueniri, progari aut̄ sic de quo aliquid p̄ Old. i. cōsi. suo lx. & ibi q̄ iudex possit terminum à iure datū progare, et vide &c. Pan. in cle. ij. de appel. adde qd q̄n tps nō est taxatū à lege, tūc debet à iudice taxari ei arbitrio. gl. est i. l. si cōstare. s. pe. i. ver. tps. ff. sol. ma. & tex. et ibi Bar. i. l. j. s. ait praeator. in prin. ff. de iure deli. & gl. in c. j. in versic. pponif. de resti. spo. in vj.

b ¶ Qd̄ sic. Sed quid in rebus ecclesiae? dic q̄ secus: q̄a debeat tradi offerenti iustū pretiū, licet alter plus obtulerit: vt d. gl. alle. in tex. & Lu. Rom. in sing. suis lin. i. c. i. vēditio. versic. scis q̄ Resp. & Bar. Cep. in trac. de cōtractu simula. in ij. p̄sum. & x. q. ij. p̄ Archi.

c ¶ De nouo p̄conio, & dari alia dilatio. Adde q̄ rō vī, q̄a qui nō facit in tpe vī post tps phibitum, vt est tex. i. l. Imperator. ff. de postu. & ponit i simili Bar. i. l. statuliberū. s. stichū. ff. de leg. ij. & in l. Titia. de act. et in l. si eadē. & ibi Gul. de Cu. & Sal. s. q̄ accu. non pos. Bal. il. acce. q. xxj. s. de vsu. & no. Ca. no. in c. cū in tua. extra q̄ ma. accu. nō pos. & Car. in Cle. cōsi. s. j. q. vj. extra de ciect.

d ¶ Quod sic. Tu tñ vid̄ Bal. in d. auth. hoc ius porrectū. s. in tex. Alex. i. ij. col. versic. sed hic q̄ rīf: vbi dicit nō est necessaria, si bona fide fiat venditio. sed vide Inn. in c. dudū. in gl. in ver. defensore. de reb. eccle. non alie.

dicit Bal. ibi in muliere adultera, vt accipiamus in meliorē partē, & sic videatur quae fuisse de bonis mariti. Casus est singularis i. l. si miles. s. miles. de adul. nisi forte publice negotiaret: quia tunc praesumit ex quaestu quaesuisse, secundū Bal. in d. l. cum oportet. in quinta col. Quid in officiali fisci: vide gl. Bar. & ibi dixi in l. facultas. in si. s. de iure fisci. Quid in rectore hospitalis. Bar. q̄ idē. in aut. licentiā. C. de epi. & cle. per text. vnde sumitur. & ibi, quid de p̄lato ecclesie, de quo aliqd dixi post Bar. s. in d. l. facultas Quid in filiofami. lo. An. q̄ sic: in c. inuestigandum. de pecul. cleri. de quo tamē per gl. Bar. Bal. et alios in d. l. cū oportet. quid in vidua post mortem mariti, vide Albericum singulariter in l. etiam. C. de do. inter virū & vxor. & Ange. in consi. cxlj. & Ro. in suis singularibus, in sexto no. de eo quod dixi de concubina. vide etiam Bal. in l. j. de natura. li. Alexan.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ In venditionibus rerum fiscalium fiendis sub hasta, tēpus statuitur arbitrio iudicis augendo, non minuendo. & vide infra nu. 7. & nu. 8.
- 2 Dispositio huius legis q̄ etiam habeat locum in venditionibus rerum priuati, vel ciuitatis. si tempus subhastationibus sit appositum per officialem habentem potestatem.
- 3 Offerens intra tempus substitutionum obligatur, & dicitur talis contractus perfectus. Contractus qui celebratur cum incerta persona non vitiat, p̄pter temporis interuallum. vel partis absentiam.
- 4 Officialis ponens ad incantum rem vendendam, obligatur ad vendendam si in subhastatione dicit q̄ plus offerenti dabitur, vel si fisco expediebat dare plus offerenti, aliās, non.
- 5 Nouum p̄conium in subhastandis reb⁹ potest fieri, si in primo nullus obtulit.
- 6 Termini extraiudiciales intelliguntur p̄reptorii, licet hoc nō adijcitur. & j. nu. 7. quādo non possit augeri.
- 9 Qui primō obtulit minus, si modo offert plus q̄ secundus, an admittatur.
- 10 Ciuitas potest legem condere, intra quod tempus venditio rerum suarum fiat.
- 11 Subhastatio q̄ fieri debeat in vendendis rebus minorum.

S I tempora. Hæc est difficilis lex, & hoc dicit: Intra tempus in subhastatione statutum quilibet veniens admittitur, licet res iam alteri fuerit vendita. hoc dicit. ¶ Primō ponitur casus q̄ plus offerenti intra mensem dabitur, si intra quādecim dies vnus centum promisit, & ei omnia adiudicauit, p̄curator fisci. Modō post quādecim dies alius venit & promisit plusquā iste emerit: certē iste plus promittens intra mensem debet audiri, & ei debet adiudicari, licet primō fuerit tradita illi. Lex ista tractat materiā subhastationis, de qua etiam videas gl. no. in l. creditor. C. de distrac. pig. & Bal. & Ange. in l. si. C. de iure do. impe. Et formam subhastationis vide per Bar. in l. licitatio. in princ. ff. de pub. & ibi plenē de materia. & vide etiam Ang. in l. j. s. eo. & ibi vnū elegās dicit in hac materia posuit, si in subhastatione alicui⁹ datū. duo rñdet: aut̄ adiuicē eodē tēpore, & loco, quod locus est gratificationi. qd̄ tene mēti: q̄a pluries vidi de facto, qd̄ dicitur sequi Laudēsis in suo tractatu de principe in tit. de fisco. in l. iij. cōclu. Et in materia vide vnū cōtra referendarios gratificantes publicanis i subhastatiōe dationū. & per Bar. in l. j. de pascuis publicis. Itē ad de an iudex, qui facit subhastare rē debitori, tene ipse de euisione emptori. Dic q̄ nō, in l. si b. cām. C. de eu. vbi Bal. p̄ illum tex. & est ratio: quia dicitur executor iuris, & per cōsequēs necessari⁹, quo casu nō tene ex aliquo cōtractu. l. qui pignori. ff. de euic. sc̄dm Bal. in d. l. si ob cām. in si. qd̄ no. adde q̄ subhastatio est rātevir tutis, q̄ nō habet locū i ea deceptio: vltra dimidiam iusti pretij, in l. j. de p̄dij. curialiū. & no. Ang. in repe. l. sciēdum. ff. de ver. obl. in si. quartē col. Alex. ¶ No. Sc̄dm istā lec. q̄ tps statuit arbitrio officialis vēditis. ¶ Sc̄do no. q̄ licet vni vēditā sit res intra tps, admittit alius plus p̄mittēs. ita intelligit gl. quā no. ¶ Opp. cōtra istā lec. q̄ primō tps sit limitatū xx. dieb⁹, vt s. de fac. san. eccl. aut. hoc ius porrectū. & fuit no. s. e. j. & hac l. in om̄ tertā lec. ¶ So. officialis pot̄ augere terminū ex suo arbitrio, ita loquitur hoc lec. nō aut̄ minuire, vt in contrario. Ratio: q̄a in augendo est fauor fisci: quia plures venire poterunt. ¶ Quēro, nunquid hæc lex habeat locum in venditione rerū priuatarum, vel ciuitatū. Gl. dicit hic q̄ nō. Tu dicas q̄ verū est quātū ad hoc q̄ in vēditione rerū, ciuitatū, vī priuatarū sit adiectum certū tps à lege. ¶ Sed si adijceret per officiales vēdentes suo arbitrio: tūc hæc lex pot̄ habere locū: q̄a qlibet veniens intra tps admittit sine dubio: si nulli iam esse facta venditio. sed si alicui esset facta: tūc si esset facta simpliciter, adhuc admitteret alius

plus p̄mittēs. Intelligit em̄ esse facta sub cōditione, nisi meliorem cōditionē attulerit alius intra tps appositū in subhastatione, vt hic, secundū istam lec. Possent tñ in vēditione esse appositā talia verba, q̄ per ea appareret esse recessum ab illo pacto facto in illa subhastatiōe. si tñ esset priuat⁹ vendēs, vel alius officialis habens de hoc autoritatē: ista lex de hoc locū nō haberet: & alius admitteret. secus si potestas talis officialis se ad hoc nō extēderet. & ita intelligit hæc glo. ¶ Nunquid autē subhastatio habeat locum in rebus ciuitatis, adde tex. in l. j. de in die add. Alex. ¶ Quēro, quid si vnus vadit intra tps subhastationis, et offert: an ex hoc obligetur. Videtur q̄ non: quia inter interrogationem factam per p̄conem, & oblatio nem illius interuenit spatium. ergo non obligatur, vt l. j. s. j. ff. de verb. oblig. ¶ In contrarium est sciendum q̄ contractus, qui celebratur cum incerta persona, non vitiatur propter interuallum tēporis, nec propter absentiam cōtrahētis. Exemplū: si habeo rem pro derelicto, videor eam donare occupanti. l. si id quod. ff. p̄ dere. & sic incertae personae. Ista donatio nō impedit, licet alius occupet me absente, & ex interuallo: vt l. qd̄ seruus. de stipu. seruo. Item pecunia quae p̄ncip̄ à principe, vel à cōsulib⁹ in populū, datur occupati. ff. de acq. re. do. l. qua ratione. s. pe. in xx. rñso. ita in p̄posito p̄ illū p̄conē, videor cōtrahere cū incerta persona, videlicet cū plus offerēre. ideo si venit ex interuallo, vel si offert notario etiā nō p̄sente officialem perfici cōtract⁹. dixi in l. licitatio. in princ. ff. de pub. ¶ Quēro, quid si vnus longū interuallū nō vitiat cōtractū celebratū cū incerta persona. Adde Bar. & ibi dixi in l. licitatio. ff. de publi. Et in materia subhastatiōis, adde q̄ si ponēs rē ad incantū, ponat maius pretiū q̄ valeat, vt volēs rem emere carius emat, incidit in crimen stellionatus. Tex. est singularis secundū lec. Bar. in l. iij. s. item si quis de crimine stellionat⁹, et refert Lan. ¶ in suis singularib⁹ i litera p. no. lxxv. Alex. ¶ Quēro vtrū officialis ipse obligetur ad vendendum illi plus offerenti. Hic vī casus q̄ sic. ¶ hoc intellige verū, si verba p̄conis hoc dicunt, q̄ plus offerenti dabitur secundū formā positam hic in gl. et in auth. hoc ius porrectū. Sed si p̄conio simpliciter diceret, quicunq̄ velit emere, veniat ad offerendū intra talē diē nec adijcēt, et plus offerenti dabitur: tunc nō cogitur dare plus offerenti: q̄a ad hoc se non adstringit. poterit enim esse quod hoc fuerit factum ad explorandū valorē rei, magis q̄ ad vēdendum: vt l. si seruus. in princ. de condi. fur. quod no. et ita caueas quādo facis p̄conizare: q̄a vno casu cogit, alio nō. ¶ Itē hoc intelligo si fisco expediebat dare plus offerenti. posset em̄ esse qd̄ eius interest dare minus offerenti: q̄a offert faciliore solutionē, vel quia magis idoneus: vt l. eū q. in si. ff. de in die addit. et l. Sabi nus. eo. ti. ¶ Quēro, vtrū post lapsum primū terminū posset fieri de nouo p̄conio, et dari alia dilatio gl. no. hic dicit q̄ nō vt l. ij. de loca. p̄di. ciui. li. xj. qd̄ puto verū, si in primo termino aliquis obtulerat cui ius erat quaesitū. ¶ Ex quo habes notare q̄ isti termini extraiudiciales intelliguntur p̄reptorii, licet hoc nō adijcāt, vt hic vides. et vide Inn. in c. cū à nobis. vī tra mediū. extra de ele. et p̄ba in l. Titia. s. vsuras ff. de leg. ij. quod no. p̄ terminis qui statuuntur in interpellationib⁹ et p̄stitutionib⁹, et similibus actibus extraiudicialib⁹. Prædicta t̄ vera, nisi esset persona, per quā possit peti in integrū restitū. tūc enim posset impetrare in integrum restitū. vt maius tps apponatur in licitatiōe: vt l. et si sine. s. quæ sit. ff. de mino. ¶ Secūdo modo legis hæc lex, q̄ tps augmētū fuit appositū ex ipso contractu: et sic fuit pactū additiōis in diē. Hæc lec. vera est in se: tñ nō habet dubitationē. Tertia lec. est, q̄ hic loquitur de tpe statuto à lege, scilicet viginti dieb⁹ in rebus fiscalib⁹, sicut i reb⁹ ecclesiarū: vt i auth. hoc ius porrectū. licet gl. hic dubitet. tñ s. eo. l. j. ponit p̄ cōstati q̄ tene cōiter. t̄ sc̄dm hoc si min⁹ tps apponatur in p̄conio intra xx. dies admittunt licitatores: quia officialis illud tps augere pot̄, minuire aut̄ nō: vt l. iij. s. cōdē natū. ff. de re iu. dixi s. in prima lec. ¶ Quēro, qd̄ si ille q̄ primō obtulit min⁹, nūc velit offerre plus q̄ secundus: an admittat iterū? gl. dicit, q̄ sic. & bñ. ¶ Quēro, qd̄ de fructib⁹ medio tpe perceptis? Dic vt in gl. ¶ Quēro, cū in vēditōe rerū ciuitatis nō sit tps statutū à lege: an ciuitas de hoc possit p̄pria legē facere? Dic q̄ sic, vt l. Luci⁹. in si. ff. ad municip. & infra de vēdit. re ciui. l. j. & ij. t̄ agit hic in si. j. gl. ¶ Quēro, an cū executores vltimarū volūtātū vēdant, debeant facere subhastatiōes: an cū vēdūt res minores. dixi de hoc plenē i. l. alio. ff. de ali. & cib. le.

Additio. Et q̄ in rebus minorum locum habeat subhastatio, videtur q̄ sic, in l. ait p̄rator. in princ. & ibi per Gul. ff. de mino. Et in quo differat populū à fisco si ista solennitas non interueniat. dic vt ibi per eundem. ¶ Quēro an in rebus minoris alienandis debeat fieri subhastatio. Videtur quod sic: quia Respublica & minor æquiparantur: ergo &c. Præterea

Preterea i alienatiōe rei minoris debet esse subscriptio iudicis; vt l. ij. s. de assel. & gl. secūda in l. prima. ff. de offic. assel. Angel. An qñ vendit res minoris vel testatoris p executores vlti marū voluntū fiat subhastatio, adde Bal. in l. ordo. de executi. rei iudi. Quid de subhastatiōe rerū eccl. vide latē An. hęc idē cū duob⁹ sequētib⁹. iij. colla. in auth. de alie. & emphy. Alexā.

S V M M A R I V M.

- 1 Venditio facta a fisco retractatur propter tributa, non ob aliam causam.
- 2 Minor qñ suatur contra venditionem rei suę a fisco factam.
- 3 Emēs res exbānitorū tenetur illas exbānitis reddere ex forma capitulorum pacis hoc dicentium.
- 4 Res priuati ob publicam vtilitatem auferri potest.

Quæcunque venditio facta a fisco solenniter, non retractatur p̄textu rescripti, vel minoris ætatis. h. d. ¶ Ad euidentiā quæro quid est dictum pro reliquis prodigorum. Dic vt in glo. ¶ Opp. q̄ possit rescindi: vt l. prædij. ff. de iure fis. Sol. dicit gl. ibi p̄ tributis: hic pro mala administratiōe, vel p̄ debito alio ex cōtractu, vel maleficio. Ista solu. est obscura. ¶ Quidā intelligunt quod ibi p̄ tributis. s. non solutis facta fuit venditio: idque potest rescindi. Hęc expositio non valet, vt in l. p̄xima. & ibi dicam. ¶ Dic ergo ibi p̄ tributis, scilicet pōt res vendita auocari, non pro alio debito. hoc dicā. j. l. prox. ¶ Opponitur de l. si. s. si aduer. fisco. vbi minor iuuatur. Gloss. soluit. tu dic latius: Aut fisco vendit rem minoris vt suam: & iuuat minor, vt lege cōtraria. Aut vendit vt sibi obligatam pro tributis: & tunc aut minor vult restitui anteq̄ vendatur ex eo, quia res incidit in cōmissum. & iuuatur minor: vt j. de fun. pa. l. ij. & l. Imperatores. ff. de pub. Aut vult restitui postq̄ res fuit vendita: & tūc si tutor vel curator interuenerit, nō restituitur: vt hic. Alias sec⁹. l. si. s. si ob pu. pen. ¶ Vltimō facit hęc lex q̄ illi qui emerunt a communi Perusij solenniter vendente res exbānitorum, non cogantur res emptas reddere exbānitis ex forma capitulorum pacis hoc dicentium: quod probo. nam si nō valet rescriptum Principis, vt hic: multo minus statutū vel pactum ciuitatis. ¶ In cōtrarium est veritas, nā hic loquitur qñ Imperator rescriptis propter vtilitates priuati Impetrantis tūc fisco si propter publicam vtilitatem: tūc em̄ pōt res priuatum auferre, & eodē mō ciuitas: vt s. de iure fisco. l. certa forma. & litē si verberatum. s. j. ff. de rei ven. de euic. l. Lucius. & l. vēditio. s. si cōstat. ff. cōia p̄dio. ¶ Rōne publicæ vtilitatis possunt res priuatorum accipi per principem. adde Angel. in l. bene a zenone. de quadri. p̄scrip. & que scripsi post Bart. in l. ij. s. si quis a principe. ff. ne quid in loco publico. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 Emens rem a priuato, vel fisco solu teneat ad tributa.

Siquis solenniter emit a fisco solu ad p̄tū te neq̄, & ob aliud debitū nō conuenit. h. d. ¶ Opp. ff. de iure fis. l. prædij. Quidā dicūt q̄ hęc lex corrigit illā. Alij q̄ ibi vēdunt vt p̄dia tributa: hic vt alia. Tu dic vt s. l. prox. & dicā statim in distinctiōe. ¶ Opp. de l. Imperatores. ff. de pub. & vctig. Sol. ibi priuatus vedit priuato: hic fisco priuato, secundū gl. quā tenet Dy. in l. cōtraria. vbi distinguit. Tu tñ pleni⁹ dic. ¶ Qñq̄ priuatus vedit priuato: & tūc emptor pōt p̄ tributis cōueniri, & reliqs: vt d. l. Imperatores. Aut p̄ fisco cōcedunt priuato, tūc qñq̄ cōcedunt per modū cuiusdā trāslatiōis. nō veditiōis: tūc nou⁹ possessor ad tributa nō tenet: vt j. de censib. l. si. & de fun. rerū priua. l. ij. Aut trāsfert fisco per modū veditiōis: & tūc aut fisco vedit vt suā p̄pria: & emptor nullo mō pōt cōueniri: vt j. titu. iij. l. & l. bene a zenone. s. de quadri. p̄scrip. Aut vedit eā vt alteri⁹ debitoris fisco: & tūc aut vedit eā p̄pter tributa nō soluta: & emptor vltari⁹ nō tenet, vt hac leg. Aut p̄pter alia debita nō soluta: & tūc aut conuenit p̄pter alia debita: & nō tenet, vt s. l. p̄xi. Aut p̄pter tributa: & tūc tenet, vt l. prædij. ff. de iure fisco. ¶ Not. hęc l. & adde q̄ nō p̄cederet hęc lex in priuato emēte a priuato, secundū gl. hic: cui adde Bart. in l. licitatio. s. fisco. ff. de publ. & in s. mercatores. eadem l. Alexan.

De uenditione rerum fiscalium cum priua. communium. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Commune quod est, meum est.
- 2 Fisco q̄ possit totam rem etiam dimidiā vendere, quā habet cum alio communem, si sibi sit vtilis.
- 3 Res obligata fisco & alijs, potest per fisco vendi.
- 4 Pœna quæ partim applicatur fisco, partim parti, debet tota

solui fisco. Tamen si soluerit parti liberatur: nec fisco impedire potest.

L E X Vnica.

Forma. Ratione partis fisco potest vendere totum. h. d. Vides hic q̄ restituit pretium pro parte eius, qui dominiū partis habet. ¶ Opp. s. de commu. re. alie. l. j. & ij. Sol. Speciale est hic in fisco: & sic nota casum hic, vbi quod cōe est, meū est⁹, etiā quo ad dispositionē sup̄ toto. qđ dixi plenē in l. serui electiōe. s. j. ff. de leg. j. ¶ Opp. ad finē, q̄ imo debeat agi corā p̄curatore Cæsaris nō corā iudice emptoris: vt l. iij. s. de iure fisco. Sol. hic loquit qñ tenuit veditio ita q̄ fisco nō tenet. ibi aut qñ veditio nō tenuit: vel aliter qđ hic dicit apud suū iudicē. dic. i. apud procuratorē Cæsaris: vt l. iij. & l. si. s. si aduer. fisco. ¶ Quæro quid si fisco nullā partē habeat in re, an valeat veditio. Dic vt in gl. qđ intellige nisi vendere ob cōtationē tributorū: vt s. tit. j. p̄ totū. ¶ Quæro vtrū hęc lex habeat locū in oi re etiā diuidua. Gloss. determinat q̄ sic. Tu dic q̄ istud est hic permittum p̄pter vtilitatem fisco: vt l. ij. s. de cōmu. re. alie. & ibi gl. Aut ergo est vtilitas fisco: q̄a maiori pretio vedit tota q̄ pars: vt l. Meui⁹. i. ff. fa. ercise. & indistinctē totū pōt vedere fisco: al̄ secus: cū nulla tūc fisco vertere vtilitas. ¶ Quæro qđ in re obligata fisco & alijs. Respondeo, idem: vt l. res. s. j. de iure fis. quæ est notabilis ad hanc materiā. ¶ Quæro, cui debeat solui pretium: Gloss. dicit hic q̄ totū soluitur fisco: & fisco partem reddit priuato. quod nota pro statutis dicentibus q̄ de aliqua condemnatione medietatē habeat fisco: medietatē priuatus. totū em̄ debet fisco solui: & fisco soluit illi priuato: vt l. senat⁹. s. senat⁹. ff. de iu. fis. & ibi dixi. & d. l. res. s. j. qđ est vtile: q̄a fauorabili⁹ fit executio quando debet solui fisco, q̄ qñ debet solui priuato: vt s. tit. ij. l. pe. & ibi dixi. ¶ Fateor tñ q̄ si quis solueret illi priuato, liberaretur: & fisco hoc impedire non posset: vt d. l. res. s. j. facit. ff. de pac. l. si cum emptore. in fin. de doli excep. l. apud Cellum mandauit. ¶ Quærit gloss. qua actione agitur corā fisco. dic vt in glo. Bar.

Additio. De materia hufus legis vide Bald. in gloss. in l. ij. C. de re. alie. & ibi inter alia dicit q̄ fisco prius debet requirere focium Alexā. ¶ Quando dimidiā condemnatio applicat fisco alia parte debet solui fisco. adde Bar. idem tenentem in l. diuus. s. senatus. de iure fisco. & Salic. in l. etiam. C. ad l. falc. & Aretinū in l. eum qui. s. in popularibus. de iureiurando. Alex.

Ne fisco rem, quam uendidit, euincat. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Fisco non potest habere fidem de pretio.
- 2 Vnus officialis potest contra alium agere, & qñ. infra, nu. 3.
- 4 Si abbas vendit rem alicuius cōuentus sibi subditi quādo possit talis venditio reuocari.

L E X I.

Grauisimum & c. Rubrica continet summariū eius qđ dicitur in nigro: vnde venio ad casum in terminis. ¶ Nota q̄ fisco non pōt habere fidem de pretio, vt hic dixi in l. j. s. de iure fisco, & in glo. sunt concōr. & s. de fide instru. & iure haste fisco. l. j. & l. si instrumenta. ¶ Item nota quod vnus officialis pōt agere cōtra aliū. quod tene mē. ¶ Quæro qualiter fisco hanc rem veditit. pōt intelligi q̄ veditit eā vt propriā. qđ satis placet: vel veditit eā vt alicuius debitoris: & tūc debet adhiberi distinctiō, quā feci. s. tj. ij. l. si. ¶ Quæro, quō pōt vnus officialis vedere rem pertinentē ad aliā stationē. Rūdeo, intellige q̄ p̄nebat ad suā, & etiā ad aliā stationē: q̄a viri que erat obligata: si em̄ nullo mō ad suam stationē pertineret, non valeret veditio: vt l. quæro. ff. de sol. ¶ Quæro vtrum hoc sit verum indistinctē q̄ vnus officialis pōt agere cōtra alium, qñ sunt diuersæ stationes. dico q̄ sic in administratoribus publicis, vt in tutoribus. dic vt no. in l. inter tutores. ff. de adm. tut. in procuratoribus dic vt l. qui proprio. s. si. cū l. seq. ff. de pro. cu. ¶ Vltimus gl. inducit hęc legē ad q̄stionē q̄ si abbas vendidit rē vni⁹ cōuentus vel monasterij sibi subditi quāq̄ sit alterius: q̄ nō possit illā reuocare, quod verū intellige qñ illi duo conuentus erant de mēsa abbat̄is: tunc em̄ talis error nō attenditur: quia idem iuris est, siue sit vnus conuentus, siue alteri⁹: arg. l. qđ si dubitetur. ff. de acqui. hare. Sed si nō esset de mensa: tūc non posset vendere abbas sine consensu rectoris illius conuentus sibi subditi: vt extra. de rebus eccl. non alie. cap. j. in cle. & ideo si venderetur tanquam alterius: talis error vitia-

¶ Est. Adde Fel. in c. humanum. j. di. & Pau. de Ca. i cōsi. c. xlj. & Ioan. cal. in cōsil. xxij. in ti. de præben.

¶ Totū soluit fisco. Adde Bald. in l. j. in iij. colū. s. de here. vel ac. vend. eundem in l. j. s. de pri. fis. do. in l. de his. s. de episco, & cle. & Spe. in ti. de no. s. itē si fisco.

Bartolus super tribus libris Codicis.

ret & nō valeret. quod semper intellige si in veditioe nō fuit adhibita solennitas: alias secus. Barto.

De his qui ex pub. ratio. mutu. pecu. acci. Rubr.

LEX I.

Siquis officialibus fisci, tenetur in quadruplum. hoc dicit. ¶ Quæro qua actione tenetur. Dicit gloss. conditione ex lege ista, vel in factum actione. Prima vera. ¶ Quæro vtrum in quadruplo insit simplum. Respondeo quod sic, vt j. titu. j. Barto.

S V M M A R I V M.

- 1 Clam fieri dicitur id, qd fieri debet in præsentia iudicis, vel alicuius, & non fit. Item quicquid fit taliter, qd in notitiam illius, cuius interest, de venire non potest.
- 2 Commodauerit, qd accipiatur largè p mutuauerit: & quomō.

LEX I I.

Scient. Qui aurum fiscale mutuo sumpsit sine principis licentia, & q dederit, pœna hic inserta tenetur. h. d. ¶ In tex. ibi, sub specie publici creditoris. id est, tanq̄ creditor publicus. ¶ Oppo. l. s. prox. vbi imponitur minor pœna. Solu. Hic in auro: ibi in alia pecunia mutuata. & hæc vera. Fateor tamen in alia solutione gloss. dicit verum: quia in l. præcedenti oritur actio civilis fisco. in hac l. oritur accusatio criminalis. quod apparet: quia datur ad illud quod respicit meram vindictam, non ad utilitatē burse fiscalis. ¶ Quæro, dicitur hic occultè, quomodo debet intelligi occultè. dicit gloss. quod eo ipso quod fit sine authoritate principis. Sed contra istud videtur l. non intelligitur. s. ta cita. ff. de iure fisci. vbi eo ipso qd interuenit cautio publica, non dicitur occultè gestum, nec clam. Sol. Ibi autoritas superioris non erat necessaria. ¶ Et sic habes qd clam dicitur fieri, qd non fit corā iudice: qd est verum, si eius præsentia requiratur. ¶ Simile si de consuetudine aliquid consuevit fieri publicè, vt matrimonia: & aliquid facere corā duobus testibus diceretur fieri clam vt ff. de ritu nup. l. si. ¶ Clam enim dicitur fieri quicquid taliter fit, qd non possit venire ad notitiā eius cuius interest, vt l. clam possidere. in prin. ff. de acquir. pos. ¶ In ver. quæro. dicit hic occultè. quando dicatur aliquid clam vel occultè factum. vide etiam per Bar. in l. si. infra de prædij. curialiū. & quod magis puniatur, vide Bar. in l. ij. s. generaliter. ff. vi bo. rap. i. ver. si. vide Bar. in l. si olei. C. loca. Alex. ¶ Item nota diligenter tex. qui dicit commodauerit. & exponit gl. i. mutuauerit: & sic impropiè. quod vtile est pro sustinendis libellis vel testibus vel scripturis mercatorum, qui proprio vocabulo non vtuntur. Bar. Vide Lud. de Ro. in l. j. in prin. ff. de ope. no. nū.

Additio. Item hoc verū intelligo in idiotis. l. cum antea. s. de arbi. & quod nota. in l. quoties. & in l. filia. s. fa. cercif. secus in perito. facit quod not. gloss. in l. quod nepotes. de testa. tu. & in l. j. qui & aduer. quos. in l. stipulatio. s. hoc quoq. de verbo. oblig. Alex.

Pœnis fiscalibus creditores præferri. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Pœna quadrupli habet in se simplum.
- 2 Fiscus creditor ex delicto non præfertur creditoribus ex contractu: secus quando est creditor ex contractu.
- 3 Fiscus in pœnis qd non habeat tacitā hypothecam.

LEX vnica.

Rem suam. Rubrica continet summarium nigri. ¶ Nota qd cū dico pœnam quadrupli, simplum intelligitur in quadruplo. facit l. si cum exceptione. s. si quis. & s. quadruplabi. ff. quod me. cau. & l. hoc edito. s. si. ff. de pu. & hoc est vtile scire propter statuta. ¶ Vos scitis qd in contractibus fiscus præfertur alijs creditoribus: qd ad debitorē peruenit pecunia publica fisco: ad priuato priuata peruenit pecunia. Sed si est debitor fisci ex delicto, certè alijs eius creditoribus ex contractu fiscus non præfertur, vt hæc l. dicitur. ¶ Adde in ista materia quid si aliquis creditor habet domum pignoratā illius cuius bona publicantur, an illa domus veniat in publicationem. Barto. in l. j. s. feru. ff. ad Sylla. determinat qd non, quia creditores præferuntur pœnis fisco: libus, vt hic: licet ille tex. faceret in contrarium. Et adde bonum tex. & ibi Bar. in l. res quæ. in s. j. ff. de iure fisci. & hoc verum, nisi summarium sibi satisfieri à fisco: quia tunc bene veniret in publicationē, vt ibi. quod no. facit l. si per or. s. stichū.

& s. si Titio. q pot. in pig. habe. & l. quinta. de distrac. pigno. l. si seruus. C. de pignori. de hac q. vide Aretinum in sua practica maleficiorū. & in ver. & eius bona publicam. in tertia col. Statutum dicens qd quis condemnē in quadruplū, intelligit qd in eo insit simplū: vide Bart. in leg. ij. infra de nauicularijs. lib. xj. & Bal. in c. j. s. duo. de pace tenenda. vbi allegat gl. in l. quinta. ad l. iul. repetundarū. vide Bal. in l. contra negantē. C. ad l. aquil. Alex. ¶ Oppo. & videt qd ille præferat qui est prior tempore: vt l. si pign. ff. qui pot. in pig. hab. Sol. hic loquitur qn̄ agitur personali actione, in qua inspicitur causa, quæ facit locū priuilegio, nō tps vt l. priuilegia. ff. de pri. cred. Sed in contrario loquitur quādo agitur hypothecaria. dic vt no. per Dy. in c. qui prior. extra. de reg. iur. li. vj. ¶ Hic quando agit psona li: hoc videtur cōtra legem in operis. ff. locati. Alex. ¶ Quæro ergo vtrū in pœnis fiscus habet tacitam hypothecam. glo. dicit qd sic. ¶ Contrarium no. gl. d. l. in rescriptum. circa prin. ff. de pac. ff. de iur. aufertur. s. fise. Dy. cōcordat istā gl. in l. qd placuit. ff. de iur. fise. Cy. tangit in l. si quis posthac. s. de bo. dā. Gul. de Cu. in d. l. rescriptum. Ego dixi in l. post contractū. ff. de do. & d. l. aufertur. s. fiscus. & tenuit quod fiscus nō habeat tacitam hypothecam in pœnis. quod apparet: quia omnis alienatio facta post crimen commissum & ante sententiā, posset retractari agendo hypothecaria: quod est cōtra dictam l. post contractū. Dic ergo de hoc vt ibi plenè dixi. Barto. ¶ Vide Bal. in l. ij. C. in quibus causis pignus taci. contrahitur. Alex.

De fiscalibus usuris. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Usuræ qd non debeantur ob pœnam.
- 2 Usuræ qd non currant propter pœnam, licet sit deducta in contractu vt fors: si hoc probari potest.
- 3 Iudex quando condēnat, an possit adijcere in cōdemnatione pœnam quanti pluris si non soluerit intra decem dies.
- 4 Rectores ciuitatum hodie habent vim maiorum iudicum.
- 5 Pœna quarti pluris quod adijcitur in pœnam nō soluentis intra terminum est pœna moræ, non delicti.

LEX I.

Usus summae. Ex nota pœnæ non accedunt usuræ. h. d. Aduerte ad tex. qui dicit: nec enim & c. ¶ Ex quo nota quod siue debeatur ex lege, siue ex pacto usuræ nō veniunt. ¶ Secūdo no. qd licet pœna sit deducta in contractum vt fors: si tamen hoc potest probari quod fuit hoc nomine pœnæ, usuræ non currunt, vt ibi probaturus es. ¶ Tertiò nota argu. contra id quod faciunt rectores ciuitatū hodie eorum sententijs condēnatorijs: nam iubent condēnatis pœnas soluere intra decem dies ad pœnam quarti pluris, vt talis adiectio nō valeat: vt colligitur ex hac l. cum glo. sua super verbo, multā. posset dici qd ista glo. facit in contrarium. ¶ Nam rectores ciuitatis habēt hodie vim maiorū: vt no. in l. fin. C. de sen. ex breui. recit. Et sic apparet qd possunt ipsi multare, dum tamen multando modum non excedant. Barto.

Additio. Vide Barto. in l. j. in fi. ff. si quis ius dic. non obtē. quid autem in casibus criminalibus, vide Bal. in l. cum iudex. C. de sen. & inter. om. iudi. & latè per Innoc. in l. ij. s. si. ff. de pub. iu. & Bal. i. l. programma. C. cōmi. vel epi. Ang. ¶ in repeti. l. si vacātia. C. de bo. vac. circa prin. Alex. ¶ De cōminatiōe sub pœna, vide Bal. Ang. & Imo. in l. ij. de publicis iud. & d. Alex. in l. j. ff. si quis ius di. non obtē & per do. Maria num in c. qualiter & quādo. in xij. q. principali. in principio. extra. de accu. In ea. l. in ver. vltimò nota adiectio an sit pœna delicti vel cōtumacijs, vide Bar. i. l. j. ad fi. ff. de in lit. iur. & Bar. in l. deo. de compensati. & p Bal. in l. ij. de requi. reis. & in l. data in x. colū. qui accu. non pos. & in l. & in multis. de appel. & per Bal. in addi. Spe. in ti. de sententiā. in xix. col. Alex. ¶ Vltimò nota qd illud quartum plus quod adijcitur in pœna non soluentis intra terminum nō est pœna delicti primi: sed pœna moræ non soluendo, vt hic, & ff. de in lit. iur. l. j. Dixi plenè in l. ij. de pub. iud. quod tene menti. Bar.

LEX I I.

Sub pignore. Fiscus, qui succedit in locum priuati, vt iur. iure priuati. Bar.

LEX I I I.

Fiscum. Fiscus non potest stipulari vsuras vltra legitimum modum vsurarum: nec iam ab alio stipulatus exigere. h. d. Barto.

De sententijs

De sententijs aduersus fisco latis re tractandis. Rubrica.

S V M M A R I V M .

- 1 Fiscus quando dicatur legitime & recte defensus.
2 Sententia lata contra fisco eius aduocato absente quando sit nulla.
3 Fiscus intra quadriennium per restitutionem in integrum infringit sententiam contra se latam si omissum fuit producere instrumentum pro se faciens.
4 Priuatus ob instrumenta de nouo reperta, si probat se non habuisse facultatem producendi illa instrumenta in illa causa post sententiam intra quadriennium restituitur ex clausula generali.
5 Sententia lata per pecuniam est ipso iure nulla.
6 Sententia lata per gratiam vel ambitionem, q intra quadriennium possit retractari tam per fisco, q per priuatum ex clausula generali.
7 Pupillus & ecclesia retractant sententiam ob instrumenta de nouo reperta, sicut fisco.
8 Quando sententia rescindatur a iudice ex eisdem actis.
9 Instantia prima potest restaurari per restitutionem in integrum.
10 Fiscus & Republica in casu huius legis q non agant contra eius procuratorem.

L E X V N I C A .

Aufas. Hec lex, q breuis est, non summo est: na si snia lata est contra fisco pot reuocari intra trienniu, si non interuenerit puaricatio vel fraus. Si vero hoc interuenerit etia post trienniu: & hec est bona & subtilis. Dicit Bald. in l. j. in prin. i. ij. col. C. de codi. indeb. q Bar.

1 male intellexit hac legē Alex. q Opp. ff. de appel. l. illud. vbi fisco appellat sicut priuatus. Sol. Ibi fuit fisco legitime defensus & recte. Legitime q iter fuerit legitime psonę in iudicio p fisco. Recte, q omnia fuerunt p fisco pducta in iudicio quę p duci debebāt: & nulla fraus vel collusio interuenit: hic verò se cus. q Pro declaratione huius gl. distinguit no. nos aut exami nemo quodlibet mēbrū per se per quęstiones. q Querō pri mō qd si snia est lata cōtra fisco absente aduocato fisco. Respon det gl. q tunc ipso iure snia est nulla: vt l. ij. §. diuus. ff. de iur. fil. vbi de hoc plenior gl. & l. si fisco. eo. ti. & §. de aduo. fil. l. si. & in hoc vtitur fisco iure speciali. dicit gl. quasi dicat, in priua to nō requirē p̄sentia aduocati. qd est verū: vt l. velamento. §. de postu. & l. j. de rep. bono. pol. qd est verū si ideo veniat con tra sniam, q aduocat nō fuit. Sed si petisset terminū p aduo cato habēdo, & fuisset sibi denegatū: fuisset grauata pars: vt l. ait p̄tor. in fi. ff. ex qui. cau. tūc ab ipso grauamine bene potuis set appellare. q Querō, qd si fisco fuisset legitime defensus quo ad psonas, sed omissum fuisset instrumentū p se faciēs pro ducere, virū snia rescindat. Gl. dicit q sic intra trienniu iure spe ciali p restitutionē in itegrit. & ita loquitur pria pars hui⁹ legis. & l. Imperatores. ff. de re iud. & hoc est de iure speciali: qa sec⁹ est in priuato: vt l. sub spē. §. de re iudica. vbi est casus: licet vi detur cōtra l. admonēdi. ff. de iureiur. qd dic vt ibi. q Aduerte qd gl. dicit intra trienniu. fateor secūdu ista tpa vbi erat hoc sta tutū in fauorē fisco cū iure cōmuni esset ann⁹ vtilis. hodie verò puto, q intra quadrienniu possint: vt l. si. §. de tēpo. in iteg. re liti. pe. q In ea. l. verū. qro qd ibi, est annus vtilis hodie. Nota & adde q hac opi. seqtur Pau. de Ca. simpliciter in d. l. Impera tores. sed Bal. hic, & la. Eut. l. l. sub specie. ff. de re iudica. & Imo. in d. l. Imperatores. tenent etia hodie habere locū distinctionē huius legis: qa legū correctio, & e. l. p̄cipimus. C. de appel. vide Bal. in d. l. sub specie. & in l. j. de codi. ind. vbi dicit Bar. nō itel lexisse hac legē dic vt ibi p eū. Alex. q Itē illud qd dicit gl. q priuatus nō possit infringere. intellige ex hoc solo q dicat in strumēta esse de nouo reperta: sed si allegādo p̄baret q in pria causa nō habuit facultatē pducēdorū dictorū instrumentorū: tūc restitueretur etia post sniam ex clausula generali, & intra qua drienniu. Et ita tenet Inn. extra, de testi. c. vltra etiam. habet er go priuatus hoc allegare, quod nō habuit facultatē producēdi in prio iudicio, qd in fisco necesse nō est. q Not. practicā p priuato petēte restitutionē aduersus sniam ppter instrumenta de nouo reperta. vide Bal. & Sal. in l. sub p̄textu. C. de trāsac. & Cy. in l. cōsentaneū. C. quō & quādo iudex. & Rapha. Cu ma. & Imo. in l. Imperatores. ff. de re iud. alias de appel. & idē voluit ibi Ang. & Gul. de Gu. l. de his. ff. de trāsac. adde Spec. no. in ti. de exec. iōe. §. si. verū illud. tamē q litigator dubitās ferri sniam cōtra se, allegat se nō posse pducere instrumenta de iurib⁹ sup̄: qa p̄dita, postea repertis instrumentis poterit venire cōtra sniam. q Querō, qd si snia est lata p corruptionē pecu-

nia. Dico breuiter q tūc sententia est nulla ipso iure: vt l. vena les. §. quādo prouo. nō est ne. l. j. & ij. §. de p̄c. iud. qui ma. iud. q Et in hoc est idē in priuato & in fisco, dicit gl. & bene. q Vi de Bar. in l. de codi. ob turpē causam. & in l. diuus. ff. de reiu di. Alex. q Quid si puaricatio interuenit p gratiā, vel am bitionē: gl. mirabiliter dicit q tunc potest retractari sententia per resti. in integ. intra quadrienniu, vt hic. & idem in priuato: vt l. seruo inuito. §. cū p̄tor. ff. ad Trebel. & ibi gl. hoc not. quod tene menti. q Ego hoc in fisco intelligo verū simplici ter. in priuato aut si tempore late sententię sibi notū est hoc: debet statim appellare: vt l. j. in princ. ff. de appel. si nō appel lauerit. est i lata culpa: & sic nō subuenitur sibi ex clausula ge nerali, quę est, si qua mihi iusta causa esse videbitur, & c. non enim est iusta causa cū possit appellare, & neglexerit: vt dixi q in d. §. cū p̄tor. Bart. q Pro hoc facit glo. in l. j. §. j. quod quisq; iuris. sed Bald. in l. j. C. de codi. indebi. videtur tenere contra. q imō def restitutio ex clausula generali, ex alio capi te q gratis, videlicet ne fiāt illicitę extorsioes. l. illicitas. de offi. p̄si. & ita etiā tenuit Cy. & Gul. in l. pe. ff. de iust. & iur. Alex. Additio. Idem sequitur Pau. de Cast. in l. Imperatores. de re iud. licet Imo. in aduertenter ibi videatur sequi istā gl. Indistinctē etiā in priuato. vbi aut loquit in cau sis: in quibus sententię rescindunt per restitutionē: & tunc ex eisdē actis vidē iudicādū. hoc sequit Imo. in l. diuus. in xvij. col. de re iudi. per do. Anto. de But. i c. literis. de offic. deleg. & ibi per Imo. in c. si. Alex. q Itē not. q sententia lata per gra tiam, pecuniā vel ambitionē, pot retractari intra quadrienniu ex clausula generali. Et p̄dicta vera intellige cū determina tiōe corū, q no. in l. si p̄tor. §. Marcellus. ff. de iud. q Quer rit gl. quid in pupillo & ecclesia. Certē idē quod in fisco. idē no. in d. l. Imperatores. q Querit gl. an ex eisdē actis iudica bis: gl. se remittit ad no. in l. si expressim. ff. de appel. Tu dic aut loquimur in casibus, in quibus sententia est ipso iure nulla: & dic vt l. si vt proponis. §. quomodo & qn iu. examinaui. ff. de re iud. l. cū querebas. & ibi plenē. Aut loquimur i casibus, in quibus sententia rescinditur p resti. in integ. & tūc vidē iu dicandū ex eisdē actis. q Nam per restitutionē restaurabit instantia prima. & dic vt l. j. §. si aduer. lib. q Querit glo. an prius republica & fisco debeāt agere contra suum procura torem. certē non: vt no. in d. l. Imperatores. ff. de re iudi. Bart.

De bonis uacantibus, & de eorum incorpo ratione. Rubrica.

S V M M A R I V M .

- 1 Litis contestatio quod impediatur per statutū disponēs, quod quis non debeat audiri. Item quando statutū dicit, bannito non reddatur, seu fiat ius. Exceptio habēs impedire litis ingressum, ex qb. verbis parē.
2 Ciuitates non succedunt in bonis vacantibus.
3 Priuilegium concessum ciuitati, quod succedat in bonis va cantibus, quando valeat.
4 Fraus etiam legem condendo ad postulationē alicuius com miti dicitur, sicut in priuilegijs.
5 Fisco in bonis vacantibus succedens non acquirit possessio nem sine additione. & nu. 7.
6 Aditio quod non requiritur in relictis ad pias causas. & nu. 9.
8 Dominiū rerum delinquentium quod acquiratur fisco si ne apprehensione ex solo delicto.
10 Fisco quanto tempore excludatur a petitione honorū va cantium: remissiuē.
11 Ciuitates nō recognoscētes superiorē habēt fisco, & possūt capere bona vacātia, & etiā ex delicto & sic habēt ius cōfiscādi
12 Episcopus quod non habeat ius confiscandi. Episcopus an habeat bona obligata, sicut fisco. Populus an habeat fisco.
13 Nobiles q succedāt hoimib⁹ suis decedētib⁹ sine successore.
14 Priuilegium p̄sumitur concessum ad partis postulationē. q In p̄tā in dubio qn p̄sumat facta ad pris postulationē.

L E X

Sire debet. Etiam ex priuilegio ciui tatis non succedunt in bo nis vacantibus: & si occupauerunt, ab eis au feruntur. h. d. & est bona lex. Bart.

Additio. q Not. tex. ibi, audiendus, ad statuta disponētia quod quis nō debeat audiri. nā impenditur litis. cōtestatio. §. de le gib. l. leges. la. j. vt ecce: statuto cauētur q bannito nō reddat ius, seu fiat ius: an talis exceptio sit impeditiua p̄cessus. Tex. est clarus q sic in l. si seruus. in fi. §. de his qui ad ecclesi. cōsu. & bbb

Non requiritur p̄sentia aduoca ti. Addean talis absentia sit iusta causa dilationis pe tēdę, Collectariū in c. p̄terea. nu. xxij. & quod ibi posui in apost. ad ipsum in versic. ad quęrendum aduo catum. extra de di la. dixi. post laco. Rebus. l. l. omnes iudices. in princ. in versic. Ann. de Bar. j. de del. isto libr.

Bartolus super tribus libris Codicis.

de his qui po. no. prae. in fine. l. j. parum ante si. ibi: nec repetē-
dæ actionis, & ut neq; privati. l. ij. §. fin. & sic tamē Mar. Sali.
Iaco. But. & Cy. & vltimont. de omnibus alijs exceptionib;
quæ negatiue & priuatiue inspicunt, disponūt principii rei,
vel processum. & ideo ait prætor: eius rei, de qua iuratum non
erit, actionē dabo. ff. de iure iur. l. ait prætor, eius rei. in prin. Et
de omnibus alijs quæ sic respiciunt processum in parte vel in
totū, vt ea. lege. §. j. & ita cōsulitudo. Si. de Sali. Idem si statutū
diceret: nullus attentet talē inquietare, nā similiter ex his ver-
bis paratur exceptio habēs impedire litem contestatā: vt j. ti. j.

a ¶ ait senatus. Vi
de ibi omnino do.
Alexand. de Imo.
& i. ciuitas. si cer.
pet. & Pau. de Ca.
in l. j. §. huius stu-
dij. ff. de iust. & iu.
& Bald. in c. j. ij.
col. in si. in vers. itē
no. bona cōfiscari.
de pac. te. & Ioan.
Andre. in addi. ad
Spec. in titu. de in-
stru. edit. §. porro.
i addi. hæc subscri-
ptio. & Bu. in c. p.
venerabilē. qui si.
sint legi. & omni-
no Alex. de Imol.
in cōsilio xciij. iij.
parte.

b ¶ Confiscandi. Vi
de tu quæ ad hoc
per Bald. habetur
in l. j. C. de heredi-
tatis iustit. in vers.
quarto quæritur. et
in l. hereditas. in si.
C. de his qui. vt in
dig. & in mar. ver.
ciuitas. vers. secun-
dō: & per Innocē.
in c. pastoralis. de
foro compe.

c ¶ In episcopis. Ad
de tu quæ per Fel.
habentur in c. irre-
fragabili. §. j. i pri-
cip. de offic. ordi.

¶ An bona vacantia sint hereditas, vide Bar in l. si
de iussor. in si. de fideiuf. & Bar. per illū tex. tenentē qd non, in
l. ergo. §. si. & ibi aliquid dixi post eū. ff. de fideicom. li. Alex.

¶ Not. qd ciuitates nō succedūt in bonis vacātib;. Idem no.
in l. item veniūt. §. ait senatus. ff. de peti. hered. l. j. ff. de iu. fise.
debo. pos. l. iij. §. à municipibus. & j. titu. j. l. ex varia. Ciuitates

nō succedunt in bonis vacātib;. vide Bar. in legib. hic per
eum allegatis. & in l. infamē. de publi. vide Bal. in l. j. de hære.
decurion. & limitat istud pcedere, nisi esset ciuitas quæ habe-
ret regalia fisci ex cōsuetudine, vel priuilegio, secundū eū: vbi
videas qd ponit quid in istis nobilib;, qui habēt homines suos
vtrū succedat legitima sua successiōe deficiēte. & cōcludit per
illū tex qd sic. & idē dicit in collegio. qd succedit ille de colle-
gio sua sobole legitima deficiente, quod etiā voluit Bar. in l. si
quis filio. §. eius qui. de iusto test. vbi dixit per illū tex. qd præ-
fertur fisco in successione. & idē dicas in ecclesia quæ succedit
suo clerico excluso fisco, qn nō extat eius legitima successio. l.
si qd presbyter. C. de epif. & cle. & voluit Bald. in d. l. j. vbi po-
nit rationē diuersitatis inter collegiū, & ecclesiam: & ciuitatē.

¶ Additio. Vtrum ciuitates habeant ius confiscandi, vide
quod not. Bart. in rub. s. de iure fise. & in litē. §. ait senatus. de
peti. hered. ¶ Quid aut in episcopis: an habeat ius confiscan-
di? Bal. notat qd non. in auth. bona dānatorū. s. de bo. damna.

¶ Et etiā an habeant episcopat; bona obligata sicut fiscus? Bal.
dicit quod nō. s. in rub. de priui. fisei. & ibi etiā qd municipia
non habeant fiscū. & an populus habeat fiscū, vide Bald. l. j. in
vlti. col. de iure fise. quid in regibus, vide Bal. in l. iij. C. ad Tre-
bellia. ¶ quid in nobilibus: an succedant hominibus decedēti-
bus sine legitimo successore? Bal. verō in l. j. C. de hered. decu-
decidit qd sic: & ibi assignat rōem quare magis collegiū succe-
dat ab intestato vni de collegio: vt hic. Alex. ¶ Nota & ad-
de Bal. in l. j. C. de hære. decurio. & scripsi s. in principio huius

¶ Sed quæro vtrum priuilegiū cōcessum
in dubio præsumatur ad partis postulationem cōcessum, vel
sine, dicam j. titu. ij. l. j. De lege scripta puto qd in dubio nō in-
telligatur ad partis postulationem scripta, nisi probaretur: &
sic valeret lex scripta: vt habemus j. de appar. præsec. præto. l.
si. ibi huic sanāioni. lib. xij. Bart.

¶ Intellige in volumine corporis scripta, alijs
vt j. de peti. bono. subla. in l. secunda. & ibi not.
Angel.

¶ Vide hæc limitatum per Alexā. in l. iij. in prin.
quod quisque iur. Alexand. ¶ Priuilegium cō-
cessum, an in dubio intelligatur concessum ad partis postu-
lationem. de hoc aliquid tangit per Bart. in l. iij. in princip. ff.
quod quisq; iuris. & ibi latē per scribentes. & Iac. But. & Bal.
in l. quod fauore. supra de leg. do. Areti. In fit. de act. in §. tri-
pli. in octaua col. in ver. i ea. ibi, de fructi. & litis ex. & hoc no.
gl. & Bar. clarius in auth. quas actiōes. C. de fac. san. eccl. Alex.

¶ Nota & ad-
de Bal. in l. j. C. de hære. decurio. & scripsi s. in principio huius

¶ Sed quæro vtrum priuilegiū cōcessum
in dubio præsumatur ad partis postulationem cōcessum, vel
sine, dicam j. titu. ij. l. j. De lege scripta puto qd in dubio nō in-
telligatur ad partis postulationem scripta, nisi probaretur: &
sic valeret lex scripta: vt habemus j. de appar. præsec. præto. l.
si. ibi huic sanāioni. lib. xij. Bart.

¶ Intellige in volumine corporis scripta, alijs
vt j. de peti. bono. subla. in l. secunda. & ibi not.
Angel.

¶ Vide hæc limitatum per Alexā. in l. iij. in prin.
quod quisque iur. Alexand. ¶ Priuilegium cō-
cessum, an in dubio intelligatur concessum ad partis postu-
lationem. de hoc aliquid tangit per Bart. in l. iij. in princip. ff.
quod quisq; iuris. & ibi latē per scribentes. & Iac. But. & Bal.
in l. quod fauore. supra de leg. do. Areti. In fit. de act. in §. tri-
pli. in octaua col. in ver. i ea. ibi, de fructi. & litis ex. & hoc no.
gl. & Bar. clarius in auth. quas actiōes. C. de fac. san. eccl. Alex.

¶ Nota & ad-
de Bal. in l. j. C. de hære. decurio. & scripsi s. in principio huius

¶ Sed quæro vtrum priuilegiū cōcessum
in dubio præsumatur ad partis postulationem cōcessum, vel
sine, dicam j. titu. ij. l. j. De lege scripta puto qd in dubio nō in-
telligatur ad partis postulationem scripta, nisi probaretur: &
sic valeret lex scripta: vt habemus j. de appar. præsec. præto. l.
si. ibi huic sanāioni. lib. xij. Bart.

¶ Intellige in volumine corporis scripta, alijs
vt j. de peti. bono. subla. in l. secunda. & ibi not.
Angel.

¶ Vide hæc limitatum per Alexā. in l. iij. in prin.
quod quisque iur. Alexand. ¶ Priuilegium cō-
cessum, an in dubio intelligatur concessum ad partis postu-
lationem. de hoc aliquid tangit per Bart. in l. iij. in princip. ff.
quod quisq; iuris. & ibi latē per scribentes. & Iac. But. & Bal.
in l. quod fauore. supra de leg. do. Areti. In fit. de act. in §. tri-
pli. in octaua col. in ver. i ea. ibi, de fructi. & litis ex. & hoc no.
gl. & Bar. clarius in auth. quas actiōes. C. de fac. san. eccl. Alex.

¶ Nota & ad-
de Bal. in l. j. C. de hære. decurio. & scripsi s. in principio huius

¶ Sed quæro vtrum priuilegiū cōcessum
in dubio præsumatur ad partis postulationem cōcessum, vel
sine, dicam j. titu. ij. l. j. De lege scripta puto qd in dubio nō in-
telligatur ad partis postulationem scripta, nisi probaretur: &
sic valeret lex scripta: vt habemus j. de appar. præsec. præto. l.
si. ibi huic sanāioni. lib. xij. Bart.

¶ Intellige in volumine corporis scripta, alijs
vt j. de peti. bono. subla. in l. secunda. & ibi not.
Angel.

¶ Vide hæc limitatum per Alexā. in l. iij. in prin.
quod quisque iur. Alexand. ¶ Priuilegium cō-
cessum, an in dubio intelligatur concessum ad partis postu-
lationem. de hoc aliquid tangit per Bart. in l. iij. in princip. ff.
quod quisq; iuris. & ibi latē per scribentes. & Iac. But. & Bal.
in l. quod fauore. supra de leg. do. Areti. In fit. de act. in §. tri-
pli. in octaua col. in ver. i ea. ibi, de fructi. & litis ex. & hoc no.
gl. & Bar. clarius in auth. quas actiōes. C. de fac. san. eccl. Alex.

¶ Nota & ad-
de Bal. in l. j. C. de hære. decurio. & scripsi s. in principio huius

¶ Sed quæro vtrum priuilegiū cōcessum
in dubio præsumatur ad partis postulationem cōcessum, vel
sine, dicam j. titu. ij. l. j. De lege scripta puto qd in dubio nō in-
telligatur ad partis postulationem scripta, nisi probaretur: &
sic valeret lex scripta: vt habemus j. de appar. præsec. præto. l.
si. ibi huic sanāioni. lib. xij. Bart.

¶ Intellige in volumine corporis scripta, alijs
vt j. de peti. bono. subla. in l. secunda. & ibi not.
Angel.

¶ Vide hæc limitatum per Alexā. in l. iij. in prin.
quod quisque iur. Alexand. ¶ Priuilegium cō-
cessum, an in dubio intelligatur concessum ad partis postu-
lationem. de hoc aliquid tangit per Bart. in l. iij. in princip. ff.
quod quisq; iuris. & ibi latē per scribentes. & Iac. But. & Bal.
in l. quod fauore. supra de leg. do. Areti. In fit. de act. in §. tri-
pli. in octaua col. in ver. i ea. ibi, de fructi. & litis ex. & hoc no.
gl. & Bar. clarius in auth. quas actiōes. C. de fac. san. eccl. Alex.

¶ Nota & ad-
de Bal. in l. j. C. de hære. decurio. & scripsi s. in principio huius

tis nō est tantus vt valeat sine aditione. & nō est dubium qd
bertas est pia causa. Sed introductū est remediū vt adiciatur
bona causa seruādarū libertatū: vt l. ij. de fideicō. lib. & ff. de
manu. test. l. si. In fit. de eo cui lib. cau. bo. addi. per totū. & sic il-
lud remediū arbitror habere locum pro relictijs ad pias causas.

¶ quod est no. ¶ Adde Bart. in l. proximē. ff. de his quæ in
sta. delen. per quem tex. dicit. Bal. in l. j. §. pe. de cōmuni seruo
manumisso. & not. Barto. in l. si vnus. C. de testa. & in l. Titio
vsu. §. j. de cōdi. & de. & in l. si purē. de testa. manu. & in l.
ij. C. de fideicōmif. liber. & no. dictum Bar. hic, quod in piam
causam trāsit hereditas sine aditione, de quo dixi post Bart. in

¶ Quæro, quāto tēpore
excludatur fiscus à petitione rerum vacātiū. dic vt in glo. ple-
nius in l. in omnibus. ff. de diuer. & tēpo. præscript. & per Cy.
in l. j. §. de quadriē. præscrip. ¶ Quæro vtrū pro delictis ciui-
tas possit accipere bona. glo. dicit qd non. eadem ratione. secus
puto in ciuitatib; quæ de iure vel de facto hodie nō recogno-
scunt superiorē, & sic populus est liber: vt no. in l. hostes. ff. de
capti. & postlimi. reuer. qd ipsamet ciuitas sit fiscus: & sic pos-
sit capere bona vacantia: & etiā ex delicto, sicut fiscus. ita no.
in l. j. ff. de iu. si. Idem si ciuitas haberet ex priuilegio nō ad po-
stulationem concessio hoc expresso: vel si simpliciter concessa
essent omnia regalia, vt in feudis x. col. quæ sint reg. c. j. Bart.

¶ Vtrum ciuitates habeant ius confiscandi, vide
quod not. Bart. in rub. s. de iure fise. & in litē. §. ait senatus. de
peti. hered. ¶ Quid aut in episcopis: an habeat ius confiscan-
di? Bal. notat qd non. in auth. bona dānatorū. s. de bo. damna.

¶ Et etiā an habeant episcopat; bona obligata sicut fiscus? Bal.
dicit quod nō. s. in rub. de priui. fisei. & ibi etiā qd municipia
non habeant fiscū. & an populus habeat fiscū, vide Bald. l. j. in
vlti. col. de iure fise. quid in regibus, vide Bal. in l. iij. C. ad Tre-
bellia. ¶ quid in nobilibus: an succedant hominibus decedēti-
bus sine legitimo successore? Bal. verō in l. j. C. de hered. decu-
decidit qd sic: & ibi assignat rōem quare magis collegiū succe-
dat ab intestato vni de collegio: vt hic. Alex. ¶ Nota & ad-
de Bal. in l. j. C. de hære. decurio. & scripsi s. in principio huius

¶ Sed quæro vtrum priuilegiū cōcessum
in dubio præsumatur ad partis postulationem cōcessum, vel
sine, dicam j. titu. ij. l. j. De lege scripta puto qd in dubio nō in-
telligatur ad partis postulationem scripta, nisi probaretur: &
sic valeret lex scripta: vt habemus j. de appar. præsec. præto. l.
si. ibi huic sanāioni. lib. xij. Bart.

¶ Intellige in volumine corporis scripta, alijs
vt j. de peti. bono. subla. in l. secunda. & ibi not.
Angel.

¶ Vide hæc limitatum per Alexā. in l. iij. in prin.
quod quisque iur. Alexand. ¶ Priuilegium cō-
cessum, an in dubio intelligatur concessum ad partis postu-
lationem. de hoc aliquid tangit per Bart. in l. iij. in princip. ff.
quod quisq; iuris. & ibi latē per scribentes. & Iac. But. & Bal.
in l. quod fauore. supra de leg. do. Areti. In fit. de act. in §. tri-
pli. in octaua col. in ver. i ea. ibi, de fructi. & litis ex. & hoc no.
gl. & Bar. clarius in auth. quas actiōes. C. de fac. san. eccl. Alex.

¶ Nota & ad-
de Bal. in l. j. C. de hære. decurio. & scripsi s. in principio huius

¶ Sed quæro vtrum priuilegiū cōcessum
in dubio præsumatur ad partis postulationem cōcessum, vel
sine, dicam j. titu. ij. l. j. De lege scripta puto qd in dubio nō in-
telligatur ad partis postulationem scripta, nisi probaretur: &
sic valeret lex scripta: vt habemus j. de appar. præsec. præto. l.
si. ibi huic sanāioni. lib. xij. Bart.

¶ Intellige in volumine corporis scripta, alijs
vt j. de peti. bono. subla. in l. secunda. & ibi not.
Angel.

¶ Vide hæc limitatum per Alexā. in l. iij. in prin.
quod quisque iur. Alexand. ¶ Priuilegium cō-
cessum, an in dubio intelligatur concessum ad partis postu-
lationem. de hoc aliquid tangit per Bart. in l. iij. in princip. ff.
quod quisq; iuris. & ibi latē per scribentes. & Iac. But. & Bal.
in l. quod fauore. supra de leg. do. Areti. In fit. de act. in §. tri-
pli. in octaua col. in ver. i ea. ibi, de fructi. & litis ex. & hoc no.
gl. & Bar. clarius in auth. quas actiōes. C. de fac. san. eccl. Alex.

¶ Nota & ad-
de Bal. in l. j. C. de hære. decurio. & scripsi s. in principio huius

¶ Sed quæro vtrum priuilegiū cōcessum
in dubio præsumatur ad partis postulationem cōcessum, vel
sine, dicam j. titu. ij. l. j. De lege scripta puto qd in dubio nō in-
telligatur ad partis postulationem scripta, nisi probaretur: &
sic valeret lex scripta: vt habemus j. de appar. præsec. præto. l.
si. ibi huic sanāioni. lib. xij. Bart.

¶ Intellige in volumine corporis scripta, alijs
vt j. de peti. bono. subla. in l. secunda. & ibi not.
Angel.

¶ Vide hæc limitatum per Alexā. in l. iij. in prin.
quod quisque iur. Alexand. ¶ Priuilegium cō-
cessum, an in dubio intelligatur concessum ad partis postu-
lationem. de hoc aliquid tangit per Bart. in l. iij. in princip. ff.
quod quisq; iuris. & ibi latē per scribentes. & Iac. But. & Bal.
in l. quod fauore. supra de leg. do. Areti. In fit. de act. in §. tri-
pli. in octaua col. in ver. i ea. ibi, de fructi. & litis ex. & hoc no.
gl. & Bar. clarius in auth. quas actiōes. C. de fac. san. eccl. Alex.

¶ Nota & ad-
de Bal. in l. j. C. de hære. decurio. & scripsi s. in principio huius

¶ Sed quæro vtrum priuilegiū cōcessum
in dubio præsumatur ad partis postulationem cōcessum, vel
sine, dicam j. titu. ij. l. j. De lege scripta puto qd in dubio nō in-
telligatur ad partis postulationem scripta, nisi probaretur: &
sic valeret lex scripta: vt habemus j. de appar. præsec. præto. l.
si. ibi huic sanāioni. lib. xij. Bart.

¶ Intellige in volumine corporis scripta, alijs
vt j. de peti. bono. subla. in l. secunda. & ibi not.
Angel.

¶ Vide hæc limitatum per Alexā. in l. iij. in prin.
quod quisque iur. Alexand. ¶ Priuilegium cō-
cessum, an in dubio intelligatur concessum ad partis postu-
lationem. de hoc aliquid tangit per Bart. in l. iij. in princip. ff.
quod quisq; iuris. & ibi latē per scribentes. & Iac. But. & Bal.
in l. quod fauore. supra de leg. do. Areti. In fit. de act. in §. tri-
pli. in octaua col. in ver. i ea. ibi, de fructi. & litis ex. & hoc no.
gl. & Bar. clarius in auth. quas actiōes. C. de fac. san. eccl. Alex.

¶ Nota & ad-
de Bal. in l. j. C. de hære. decurio. & scripsi s. in principio huius

¶ Sed quæro vtrum priuilegiū cōcessum
in dubio præsumatur ad partis postulationem cōcessum, vel
sine, dicam j. titu. ij. l. j. De lege scripta puto qd in dubio nō in-
telligatur ad partis postulationem scripta, nisi probaretur: &
sic valeret lex scripta: vt habemus j. de appar. præsec. præto. l.
si. ibi huic sanāioni. lib. xij. Bart.

¶ Intellige in volumine corporis scripta, alijs
vt j. de peti. bono. subla. in l. secunda. & ibi not.
Angel.

¶ Vide hæc limitatum per Alexā. in l. iij. in prin.
quod quisque iur. Alexand. ¶ Priuilegium cō-
cessum, an in dubio intelligatur concessum ad partis postu-
lationem. de hoc aliquid tangit per Bart. in l. iij. in princip. ff.
quod quisq; iuris. & ibi latē per scribentes. & Iac. But. & Bal.
in l. quod fauore. supra de leg. do. Areti. In fit. de act. in §. tri-
pli. in octaua col. in ver. i ea. ibi, de fructi. & litis ex. & hoc no.
gl. & Bar. clarius in auth. quas actiōes. C. de fac. san. eccl. Alex.

¶ Nota & ad-
de Bal. in l. j. C. de hære. decurio. & scripsi s. in principio huius

¶ Sed quæro vtrum priuilegiū cōcessum
in dubio præsumatur ad partis postulationem cōcessum, vel
sine, dicam j. titu. ij. l. j. De lege scripta puto qd in dubio nō in-
telligatur ad partis postulationem scripta, nisi probaretur: &
sic valeret lex scripta: vt habemus j. de appar. præsec. præto. l.
si. ibi huic sanāioni. lib. xij. Bart.

¶ Intellige in volumine corporis scripta, alijs
vt j. de peti. bono. subla. in l. secunda. & ibi not.
Angel.

¶ Vide hæc limitatum per Alexā. in l. iij. in prin.
quod quisque iur. Alexand. ¶ Priuilegium cō-
cessum, an in dubio intelligatur concessum ad partis postu-
lationem. de hoc aliquid tangit per Bart. in l. iij. in princip. ff.
quod quisq; iuris. & ibi latē per scribentes. & Iac. But. & Bal.
in l. quod fauore. supra de leg. do. Areti. In fit. de act. in §. tri-
pli. in octaua col. in ver. i ea. ibi, de fructi. & litis ex. & hoc no.
gl. & Bar. clarius in auth. quas actiōes. C. de fac. san. eccl. Alex.

¶ Nota & ad-
de Bal. in l. j. C. de hære. decurio. & scripsi s. in principio huius

a glo. q̄ hic accipitur verbū vnum pro vna oratione. quod est vile pro statutis, quæ dicunt, q̄ pro quolibet verbo iniurioso imponatur tanta poena quod intelligitur, i. pro qualibet oratione. dixi in litem apud Labeonem. §. cōiurium. ff. de iniur. ¶ Adde Bal. in l. si familia. ff. de iurif. om. iud. & i. illud. in si. ad leg. Aquil. & vide quod scripsi post Bar. in d. §. cū vnū. adde etiam Aret. in sua practica. in verbo. cōrumeliosa. & per Bar. in l. turpia. de leg. j. Alex. ¶ Oppo. j. ti. ij. l. si. Sol. intellige hanc donationē non esse factā ad postulationem. ¶ Oppo. j. de agri. & mancip. domi. l. si. vbi beneficiū Principis nō interpretatur legitime glo. non soluit. Innoc. extra. de dona. c. cū dilectus. dicit, q̄ beneficium Principis largissimē est interpretandum contra ipsum Principem. Sed cum alius lēderetur, intelligeretur strictē. & ita potest intelligi lex contraria. arg. l. ij. §. merito. & §. si quis a principe. ff. ne quid in lo. pub. Bart.

5 **Additio** Et circa ipsa vide Specu. in titu. de rel. domi. §. j. ver. quid si petatur. Ange. ¶ Quæro, quid si ista verba apponerentur in cōtractu vel in vltima voluntate, quid importarent? Respondeo: puto idem ac si legarent fundum in fructum, & domum instruat. argu. l. Sex. §. Tyrannæ. & l. prædia. §. ita legatū. ff. de fun. instr. sed hic cōprehendit plura, quæ appellatione instrumēti non cōprehenderent: vt hic patet. & sic largissimē, vt no. in l. si. ff. de cōsti. princ. de reg. iur. l. in testamentis. ff. da verb. signi. l. princeps bona. ¶ Vltimō hęc lex inducitur, ¶ q̄ quādo princeps concedit alicui castrum, videtur cōcedere cum sua curia & iurisdictione. facit ad hoc l. j. §. cū vrbem. ff. de offi. præfe. vrb. l. si. ff. de cōsti. principum. & ibi per docto. in l. quæ tutela. ff. de reg. iur. Bar.

Additio Vide Bar. in l. j. ad finem. ff. de iurif. om. iud. & Bal. in l. si. de cōstitu. prin. & Barto. in l. ij. in prin. & quasi per totū de priuile. fisci. & Bal. in l. j. §. in initio. col. j. & seq. de offi. præf. vrb. & Ludo. in l. ij. in princ. de acq. possess. & quod scripsi in l. si fundū sub conditione. §. qui fundum. de leg. j. post Imol. & Spe. & Ioan. And. in titu. de iurif. om. iud. §. j. vers. quæ autem meri. Old. in consi. lxxii. quod incipit ad q. quæ Barto. in l. inter eos. de acqui. re. do. & in l. si aliena. §. si. de vsuca. & Bal. in c. quidā. de ca. qui cur. ven. vbi refert Hostien. in Summa, & Bal. in l. si. in ij. col. C. de condi. infer. in l. procuratorē. C. man. & in l. pe. C. de bo. quæ libe. & quod not. Bald. in l. ij. de pe. iud. & Ange. in l. j. §. fin. de offic. eius cui manda. est iurif. & Barto. in l. j. §. de excu. mu. Alexan. ¶ An concessio castro videat concessa iurisdictione, de quo per Bar. in l. j. de iurif. om. iud. per Spe. & Ioā. And. eo. titu. §. j. vers. sed quæ meri. per Old. in consi. cclij. incipiente, ad q. qua queritur per Gul. & Bal. in §. cū vrbem. hic allegato p Bart. in l. ij. in prin. ff. de verb. signi. & l. inter omnes. ff. de acq. re. do. & in l. si aliena. ff. de vsu. per Bal. in c. j. de capitaneo qui curiam vendidit. vbi refert opi. Hostien. per Bal. in l. si. de cōsti. princ. & in l. pe. in ij. col. C. de condi. infer. & in l. a procura. C. mandati. & in l. pe. C. de bonis quæ lib. & in l. ij. in penult. col. C. de pedaneis iud. per Ang. l. j. §. si. de officio eius. per Roma. in l. ij. in princ. ff. de acq. pos. vide not. per. Bart. circa hoc j. de excu. mune. l. j. & vide omnino quæ scripsi post Bar. in d. l. inter omnes. quid si episcopus vendit vel donat castrum cum omnibus iuribus, an veniant spiritalia? Dic que d non, secundum Innocē. in c. ex literis. de iure patronatus. Alexan.

Additio Excludit etiam fiscum tutor, vt not. gl. quæ non inuenitur alibi. facit etiam ista glof. pro scholari moriente in studio, vt ei vniuersitas succedat, & non fiscus. de quo per Gul. in l. j. de hære. decu.

S V M M A R I V M.

- 1 Procurator Cæsaris & Comes rerum priuatarum, idē est.
- 2 Incorporatio fit quando res describitur inter alias res fiscales.
- 3 Testes sigillatim deponere debēt, q̄ singulariter deponūt.

L E X III.

Si res fisco deferatur, primō debet quando solenniter examinari per procuratorem Cæsaris. Secundō incorporari cum autoritate procuratoris fisci, & tituli sine autoritate superioris non debent scribi: & contra facientes grauissimē puniuntur. h. d. ¶ Ad euidentiā præmitte quod dicit gl. super ver. stylus. q̄ in qualibet prouincia erat vnus procurator Cæsaris, & vnus Comes rerū priuatarū. hoc non placet mihi. Nā procurator Cæsaris & Comes rerū priuatarum est idem: vt §. de offic. co. re. priua. per totum. & ibi Azo in Sum. Dicit ergo q̄ in qualibet prouincia erat vnus Comes rerū priuatarū: hoc est, procurator Cæsaris, & vnus rationalis, i. procurator fisci. Item dicit gl ad euidentiā q̄ hæc lex differt a l. si. j. eo. quia hic quæstio mouebat, & nō apparebat cōtradictor. ibi sic. hęc nō placet, vt dicā in d. l. si. & in quo hęc lex differat ab illa, ibi di

cam. ¶ His præmissis casus in terminis est clarus. dicit tex. per Comitē rerum priuatarū, s. fiat examinatio secundū formā l. defensionis facultas. §. de iur. f. dicit tex. diligens stylus, i. scriptura. ¶ Item scribat inter alias res fiscales: & modo perficit incorporatio. ¶ No. q̄ dicta examinatio debeat fieri corā præfide prouinciæ, vt. j. e. l. si. solue vt dicā. ¶ Vltimō no. qualiter incorporatio fiat. quod facit ad id quod dicam j. eo. l. si. Barto.

3 **Additio** ¶ Nota tex. in hac l. ibi, sigillatim. ad statuta dicētia in maleficijs non valere dictum testis, nisi de loco sigillatim deponat. Nā si dicit, fuit in loco in inquisitione, vel accusatione contento, non dicitur sigillatim deponere. Nam verbum, sigillatim, singularem expressionem importat, vt hic, & l. si quis ita. §. de bo. proscript. sed ista non est singularis expressio, quatenus referatur ad illa: ergo & c. vide j. de prædij. decu. in l. j. lib. x. Angel.

Vacantia. Bona eius, qui nullo modo aliquem habet successorem, dicuntur bona vacantia: & deferuntur in fiscum hæredē. d. h. ¶ Quid si habeat consanguineos vltra decimum gradum, qui de iure communi non admittuntur? Certē dicit glo. quod illi non admittuntur, sed venit fiscus.

S V M M A R I V M.

- 1 Cōfiscatio bonorū impedit p habetē dñiū, & possessionē. Vxor pro dote non impedit confiscationem bonorum viri.
- 2 Procurator Cæsaris, quādo sit iudex inter fiscum & priuatū, vbi quod quando est in prouincia.
- 3 Officialis, qui mittitur ad aliquid faciendum, debet iurare.
- 4 In ciuilibus ob publicā vtilitatē, etiā per inquisitionē procedit.
- 5 Officialis episcopi potest inquirere contra tenentes bona, quæ distribui debent pauperibus.
- 6 Per inquisitionē ad vtilitatē priuatā in ciuilibus nō procedit.
- 7 Bona confiscanda in initio causæ in scriptis rediguntur.
- 8 Bona fiscalia debent de facto occupari, & in fiscum redigi.
- 9 Abbas qui potest alienare feudalia, & emphyteutica, an poterit alienare feudalia ad ecclesiam reuerfa.
- 10 Inuentarium quando bona inferuntur in fiscum, ita fieri debet de vna re, sicut de multis.
- 11 Curator ad vnam litem debet facere inuentarium: licet consuetudo contrarium seruet.
- 12 Cognitio, de qua hic, expeditur iure actionis.

Si vacantia. In prouincijs vbi nō est procurator Cæsaris de principis curia certi officiales designantur, quorum sollicitudine bona vacantia sub præfide inuestigantur: & de eis inuentarium cōfiscitur, & principi scribitur: & committentes fraudem poena hic inserta puniuntur. h. d. Primō ponit dictum. Secundō illud ostendit. Tertiō ponit fraudem committentes. secunda ibi, quæ forma. tertia ibi, nam si quid. Barto.

1 **Additio** ¶ Et nota q̄ solū habens dominium & possessionem, potest impedire cōparationem & confiscationē bonorū. & ideo mulier pro dote nō impedit cōfiscationē bonorū viri. l. si marito. in prin. & ibi Bal. & Ang. sol. matri. Alex. ¶ Opp. q̄ hoc fiat corā procuratore Cæsaris. §. e. l. si quando. Solu. Dicit glo. ibi q̄ hic loquit q̄ quæstio referat ab aliquo: ibi q̄ a nullo. quod nō placet: quia est contra text. hic, ibi, nullum iure possidere vel vendicare constituit. & sic etiam loquit q̄ null⁹ reperit possessor vel cōtradictor. ¶ Dic ergo q̄ lex, si q̄. loquit in prouincijs, in quib⁹ erat procurator Cæsaris. forte Cæsar ibi tanq̄ priuat⁹ homo habebat magnū patrimoniū: vel aliās erat cōsuetudo ibi mittēdi talē officialē. ¶ Hic loquit in prouincijs, in quib⁹ nō erat pcurator Cæsaris: vel quia Cæsar nullū priuatū patrimoniū ibi habebat, vel nō erat cōsuetudo mittēdi talē officialē: & secundū hoc dicūt determinari omnes leges, dicētes q̄ pcurator Cæsaris est iudex inter fiscū & priuatū: vt l. ij. §. si aduer. f. §. vbi causæ fiscales. l. j. q̄ est verū si pcurator Cæsaris est in prouincia: aliās est iudex præfes prouinciæ, vt hic. & sic debet intelligi gl. quæ est no. §. de iur. f. l. defensionis facultas. quæ dicit, q̄ illa cognitio fiat sub præfide. ¶ Et Ang. in repeti. dicit, q̄ si act⁹ fieri debet coram vno q̄ abest, vel cuius officiū vacat, poterit fieri corā alio iudice, p istū tex. secundū hanc lect. Bar. & l. vbi absint. de tur. & cura. da. ab his. licet secundū Ang. videat prima facie cōtrariū, per d. l. testamēta. & l. cōsulta. eo. ti. quia statim tribuēdo iurisdictionem vni ab alio videt abdicare. arg. l. cū prætor. in prin. ff. de iud. & l. marit⁹. de procu. adde in materia Ang. in aut. vt ele. apud proprios episco. in. §. huic igitur. & i aut. vt iud. sine quoquo suffra. Alex. ¶ His præmissis collige ex lege ista multa vtilia. ¶ Primō, q̄ officiales, qui mittunt ad aliquid faciendum debēt esse iurati, vt ibi iureiurando astricti. facit §. de fide instru. l. cōparatiōes. & in aut. iusiur. quod præstat ab his. & l.

a ¶ Verbum vnum pro vna oratione. Iaco. Rebus. hic nūme. iij. versicu. no. pro aduocatis inducit hoc ad dictū no. f. vt aduocat⁹, q̄ impetrauit à iudice vt possit dicere vnū solum verbum, possit infinita dicere. idem no. Bald. licet eum nō alleger in l. antiq. ver. vlti. no. & nume. iij. & quod ibi posui in apost. ad ipsum in versu. facit pro allegari- bus i palatio. §. de vsu. & dixi i apo- stul. ad Dy. in reg. in beneficijs. i ver. subiectos.

4 hac edictali. s. his illud. s. de secū. nup. ¶ Secūdo no. q. et etiā in causis ciuilibus propter publicā utilitatem per inquisitionem proceditur: vt ibi p̄ses prouincie p̄sente fisci patrono diligenter inquirat. facit ff. de cust. re. l. si quis reum. & sic est arg. ¶ de episcopo & presbytero, q. eorum officiales possunt facere inquisitionē contra tenentes bona quę debet distribui pauperibus vel in alias causas pias. ¶ Sed ad utilitatem priuatorum non reperio per inquisitionē procedi, nisi in casu l. iij. s. p̄ter ea. ff. de susce. tu. ¶ Adde dicta per Bal. in l. sancimus. la. j. C. de sacrosanc. eccle. licet Inno. in c. ad nostrā. el. j. alias el. η. extra de iureiur. dicat q. in ciuilibus nō fit inquisitio. In quibus autē casibus possit in ciuilibus procedi per inquisitionē, vide per Bal. in c. j. s. si tres vel plures. in si. li. de pace tenēda. & per eundem in. c. j. in s. iniuria. in antep. col. de pace iura. fir. in ver. itē an aliter. Et aduerte, quia hic est speciale fauore fisci. & vide omnia quę scripsi post Bart. in l. η. s. si publico. in ij. colum. de adult. in eo. ver. ad si. adde Ang. hic in repeti. in ij. not. in ver. item no. ex isto tex. q. quādo a dō. vbi idē tenet, & vidit fieri.

7 Alex. ¶ Nota tertio, q. i initio causę bona redigunt in scriptis: vt ibi, quātūq. vel quale esse videat. cum gl. ibi posita, & sic videt casus pro eo quod dixi in l. defensionis. s. de iure fise.

8 ¶ Nota quarto q. bona fiscalia debent de facto occupari, & in fiscum incorporari post cognitiones p̄dictas iussu principis. quod nota ad quęstio. ¶ Pone, episcopus vel Abbas non possunt alienare quę sunt de mensa, sed bona feudalia, seu conueta dari in emphyteusim possunt: vt in c. η. extra de feud. & col. x. episcopū vel Abb. v. l. Abbatissam. c. j. ¶ Modō dubitat si aliqua res feudalis vel emphyteutica reuerfa est ad monasterium, & Abbas eam occupauit, & per aliquod tempus tenuit: an dicatur incorporasse in monasteriū ita q. facta sit de mensa Abbatis: an verō adhuc remaneat vt possit alienari. tex. extra de re. eccl. non alie. c. vt super. videt dicere q. si per p̄decessorem retentę sunt res tales per annum, videantur esse de mensa Abbatis. & ibi Inno. tu dic q. de hoc est text. hic & s. eod. l. si quādo. loq. em de secūda parte rubricę, s. de incorporatione, vt tunc dicantur incorporatę possessiones, & factę de mensa, q. n. per officiales ad hoc potestātē habētes sunt descriptę in libro aliarū possessionū de mensa, vel q. n. Abbas has declarauit effectas esse de mensa, & incorporatas: vt hic & tene menti. Bart.

Vide Bald. in c. j. de eo qui inue. fe. & Imol. in c. vt super. de re. eccl. non al. Ange. hic in v. col. in repe. Pet. de Anchar. in consil. suo clv. qui tenet idem quod Barto. Ange. & Ioan. de Imol. in c. super. p̄alleg. qui tenet q. est necesse q. xxx. annis fuerint in incorporatione. & in c. si de feu. & ibi per Card. Alexan. ¶ Adde Inno. in c. vt de cetero. extra de transac. adde tamen q. res quę non sunt effectę de mensa, potest p̄latus alienare: & de ipsis transigere vel pacisci Romano pontifice inconsulto, secundū Inno. in p̄alle. loco. & per Hostien. in c. vt super. vt ecclesiastica beneficia. & Ioan. Andr. in c. si. de re. eccl. nō alie. & ibi tractatur quādo bona dicantur effecta de mensa. & adde gl. sing. secūdū Inno. in de. frequens. de excessi. p̄lat. in qua dicitur q. illa bona, in quibus p̄latus habet directū dominium, & alius habet vtile, vt sunt bona feudalia: & talia bona nō censentur esse de mensa p̄lati. quod est notandū. adde do. Card. in c. η. de feudis. vbi refert plures dōcto. consuluisse contrariū: tamen tenet ipse opi. Bart. hic, allegans Archid. etiam idem tenuisse in c. j. xxxj. q. viij. per Imo. in d. c. η. & in c. vt super. de rebus eccl. non alie. Alexan.

10 ¶ Nota q. sicut inuentarium fit q. n. occupatur multa bona: & ita eodē modo q. n. est vna res vel duę, vt in versi, quę forma. & sic est arg. ¶ q. curator datus ad vnā litē, debeat facere inuentarium: vt ibi in vna re siue in vna actione, licet cōtrarium obseruetur communiter. de hoc not. in l. de creationibus. s. de episc.

¶ De hoc aliquid per Bald. in s. idē rescripserūt. Insti. de execu. tut. & hic vide Ange. in repe. in versi. item ex hoc verb. est not. & adde Bar. in l. j. de cura. bo. dan. vbi tenet q. non tenetur facere inuentariū. Alex. ¶ Quęro qua actione, vel quo iure ista cognitio expediatur. gl. hic super. vers. paulatim. dicit q. officio iudicis. Tu dic iure actionis, vt dixi in l. defensionis. s. de iure fise. quę actio potest deduci in iudicium, si datur libellus per procuratorem fisci ordinarię contra aduersarium, vel per officium iudicis hoc inquirētis, vt hac lege.

De delatoribus.

Rubrica.

¶ Quęrit gl. quot modis dicatur aliquid deferri. Item quęrit qui prohibeatur deferre. Item de p̄na male deferentis. & de p̄mio bene deferentis: quę omnia dic vt in gloss. Et in quo differat hic titulus ab illo de his qui se deferunt. dic vt in glossa.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Bannitus qui non debet audiri potest accusationem ante bannum per ipsum institutam prosequi.
- ¶ Nota glo. in rubr. ibi, sed eas causas. Ista glo. ex.
- 1 Additio. p̄sē tenet q. licet ex forma statuti bannitus non debeat audiri: tamen si ante bannum accusauit, potest accusationē prosequi, & finire. & ita obseruatur in ciuitate Perusij. Pro hoc est tex. in l. deferre. alleg. in gl. & not. in l. Vranus. s. sed cum duo. ff. de fideiuf. per Dyn. & Iaco. de Aret. ff. de publ. in p̄is qui reus. Barto.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Relictum tacite vel expresse indigno, defertur in fiscum.
- 2 Relictum non capaci, quando deferatur in fiscum.
- 3 Relictum spurio palam, an deferatur fisco, vel remaneat apud hæredes.
- 4 Spurius dicitur non capax, non autem indignus.
- 5 Relictū filio naturali incapaci palam, q. n. illud applicet fisco.
- 6 Non capaces qui dicantur.
- 7 Capacitas in hærede, vel legatario q. n. requiratur: remissiuē.
- 8 Fideicommissum tacitum quando dicatur.
- 9 Desponsans viduam tacite non punitur.
- 10 Qui facit alicui condere testamentum secretē, & se hæredem instituere, si est capax, non punitur.

L E X

I.

Sei, qui Si relinquatur tacite incapaci, defertur in fiscum. h. d. Ad tē evidentiam huius legis & titu. scias q. quandoq. relinquatur aliquid aliquib. qui sunt indigni, & illud siue relinquitur tacite, siue expresse defertur in fiscum: vt no. in tit. de his quibus vt indign. ff. & C. maxime in l. hæreditas. Quādoq. relinquatur aliquid nō capacibus: ¶ tunc siquidē relinquatur palam, nō valet relictū, sed remanet apud eum qui relinquit: vt l. Lucij. circa si. ff. de leg. j. & l. non intelligit. s. j. ff. de iure fise. Si verō relinquatur tacite: tūc in p̄nā ei. qui assumpsit tacitā fidem in se de restituendo bona nō capaci defertur fisco: vt l. non intelligit. s. j. ff. de iure fise. & l. etia. cū multis simi. C. ad leg. Fal.

¶ An autē illud, q. n. reliquit spurio palam, debeat venire in fiscū, vel remaneat apud hæredes, dic vt l. j. s. de natu. li. & in l. hæreditas. s. de his quib. vt indi. & ff. eo. l. si. & ibi plenē dixi. Bart.

¶ Sed an spurius dicatur nō capax, an vero indignus, dic q. non capax: vt l. j. de natura. liber. l. si quis solidum. de hæred. iusit. ff. de vulg. & pupil. l. si is qui ex bonis. & Insti. de lega. s. legari. & hoc est vtile scire: quia cū bona relinquuntur non capaci: tunc demū fisco applicantur, cū relinquuntur tacite. l. non intelligitur. ff. de iure fise. sed quando relinquuntur indigno, applicantur fisco, siue tacite siue expresse relinquuntur, vt in toto titu. ff. & C. de his qui vt indig. ¶ Illud tamen not. q. si interdum filio naturali nō capaci relinquatur palam, applicatur fisco: si ille, a quo istud relinquatur, nolit retinere. & hoc est de illis naturalib. tantū, de quibus fit mentio in l. j. s. de natu. lib. ¶ Angel. Qui autē dicant nō capaces, habes ff. de iure fise. l. j. & Insti. de lega. s. legari. ¶ Hoc p̄missio quęro quo tēpore quis debeat esse capax in hæredis institutione, vel legato hoc tangitur hic in gl. & melius in l. nō intelligitur. s. quando autē. ff. de iure fise. & ista est materia regulę Catonianę, quā plenē expediui in l. j. de reg. Cat. Quęro quando dicatur tacitū fideicommissum. Respōdeo, ¶ quādo interuenit priuata promissio, nō in testamēto, vel codicillis, vel publico instrumēto, vt hic in ij. glo. & clarius in l. non intelligitur. s. tacita vbi dixi. ff. de iure fise. ¶ Quęro, vtrū rogatus tacite aliquo casu excusetur a p̄na. glo. hic ponit aliquos casus. dic vt in ea.

¶ Item ista lex optimē facit pro desponsantibus viduas, habentes magnas dotes absentibus consanguineis ipsarū viduarum, & secretē, vt non puniatur per hoc q. sacramentum secretē cōtraxerunt, ex quo vidua nubilis erat ætatis, & desponsans erat capax matrimonij. ¶ Item facit pro quibusdam Perusinis, qui fecerunt quendam in mortis articulo constitutum testari secretē, coram quibusdam testibus eorum domesticis, vel amicis, & absentibus consanguineis testatoris: & fecerūt sibi relinquere omnia bōa sua, quod non puniantur ob hoc quod illud testamentum secretē fieri fecerunt: dummodo sint capaces hæreditatis istius, facit ff. de acquir. hæredi. l. quod dubitet. Angel.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Deferens, & non probans punitur.
- 2 Iudex ex officio potest causam cōptā ad utilitatē publicā per delatorē q. mortu. est perficere, vel iubere, alicui vt perficiat.
- 3 Secta appellatur in bonam partem.

*Monente

LEX

II.

Monente. Qui desert ex necessitate officij, vel ex precepto iudicis, poenam delatoris non sustinet. h. d. Ad euidetiam premitto, quod ille, qui desert, & non probat, puniatur: ut no. s. eo. in rub. & j. eo. l. ex varia. Hoc premissio casus in terminis est clarus. Quæro primo, quomodo facta fuit ista admonitio. Dicit gloss. ipsum officium quod admonet quæ ut faciat pertinere ad officium quod quis habet. quod satis placet. Vel dic notabili, quod quando una causa ad publicam utilitatem pertinet est coeptra per unum delatorem qui moritur, vel se absentat, iudex potest illam causam persolvere ex suo officio: ut l. pe. in pri. p. de publi. iudi. & s. de abol. l. ij. ita potest idem iudex iubere unum, ut dictam causam coeptra ab alio prosequatur, ut hic est casus. Bar.

Additio. In hac lege no. text. ibi, Secta. q. secta appellat in bonam partem: ideo si plures communicato consilio ad finem boni, sub nomine secta se colligunt non possunt puniri vigore statuti prohibentis sectam fieri. Et de isto noie secta, vide j. de peti. bo. subla. l. ij. Ang. Adde no. p. Bart. in l. libello. s. si. de accu. & in d. l. pe. de pub. iudi. vide quæ scripsi post Bar. in s. si. de priuil. credi. In ea in si. hoc verum intelligas, nisi coepisset nomine alterius, puta tutorio, vel procuratorio nomine, quia cogi non possit illo moriente ad illius prosecutionem. Casus est singularis in l. diuus. ff. ad Turpil. se cundum Roma. in singularibus, in litera, i. no. xxxij. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 Manifestans delinquentem ad sui defensionem non habet premium statuti.
- 2 Premium quod datur occidenti bannitum, non datur bannitum occidenti ad sui defensionem.
- 3 Interficiens bannitum ignoranter, non habet premium statuti.
- 4 Interficiens scienter bannitum, licet ignoret statutum dans premium, tamen illud habebit.

Villa. Qui ad suam defensionem alium nominat, non videtur deferre. h. d. Nota hic arg. p. si statutum dicat, quod manifestas aliquem delinquentem habeat premium, & aliqui qui inculpabat ad sui defensionem delinquentem monstraverit, non habet premium.

Additio. Item si statutum concedit premium occidenti hostem, vel rebellem: & aliquis eum occiderit se defendendo: quod non debet habere premium, ut hic. Nam premium datur illi, qui se ultro & sponte offert ad faciendum illud quod est causa premium, secus si fortuna coactus, vel casu hoc faciat: ut l. si quis. s. vtrum. ff. ad Sylla. & l. ij. de condi. & demon. Bart.

Additio. Nota quod si quis nesciret aliquem esse bannitum, & ipsum interficeret, non debet habere premium statuti: quia non debet mereri qui nescit quid faciat. Sed pone quod quis bene scit aliquem esse bannitum, tamen nescit statutum aliquod esse factum, per quod interficiens bannitum debeat habere premium: an tunc habeat premium? Videt quod non: quia quod ad habendum premium, videtur casu interficere. sed contrarium est verum. Beneficium enim statuti concessit etiam ignorantibus: ut j. de decu. l. diue. & l. fin. & ibi per Bar. Idem dicit Bar. in l. omnes populi. in prin. v. q. prin. ff. de iusti. & iur. & sic sufficit scire bannitum esse, quavis nesciat premium, quod summe notandum est.

Ang. An autem valeat hoc statutum, vide Bar. l. ij. in prin. de iusti. & iur. & in l. iij. j. de nauicularijs. & in l. j. j. de salario non preben. & ibi vide quæ scripsi. Adde Bar. idem tenentem in d. s. vtrum. & in d. l. j. sed Rapha. tenuit contrarium in l. hac conditio. de condi. & demon. vbi dixit, quod tunc premium ei dabitur, eo maxime cum difficile sit capere bannitum: statutum non consideravit propositum, neque tempus, sed solum factum. Et ita transit etiam ibi Aret. adde tu quod iste passus pendet ab illo, quem tangit Bar. in l. omnes populi. de iusti. & iur. in j. q. quinte q. principalis, videlicet si statutum dat premium capiendi: an premium dabitur ei qui coepit bannitum, sed ignorabat eum bannitum. dic ut ibi. Ad quod vide boni text. & quæ ibi scripsi in l. pe. de decurio. Et in proposito putare forte op. Raph. & Aret. esse verior: quia etiam eam firmat Bal. confundens fundamentum Bar. in l. gestero. ff. de infamibus. & Ludo. in s. vtrum. & sequit etiam Aret. in tractatu malefactorum in materia capture. in versu. quæro. xij. Sed quod in officiali, qui tenetur inquirere ex officio, si coepit malefactorem, an debeat habere premium? Vide Bart. concludentem quod non, in l. si is qui. s. feru. ff. de argr. re. do. l. te quid si statutum dat inuictori premium: an requiratur quod inueniatur, & capiatur? Dixi post Bar. in l. j. in prin. de acqui. poss. Item quid in bannito capiente alium bannitum, dixi post Bart. in d. l. si is qui. s. quod feruus. ff. de acqui. re. do. Item an bannitus, qui posuit bannitum in potestate curie, debeat ipse cancellari de banno, vide Bar. tenentem quod non, in l. ambitiosa. de decretis ab ordi. facti. & ibi

scripsi. & vide omnino Ludo. no. circa hoc distinguente in d. s. vtrum. cuius distinctionem sequit Aret. in loco prealle. in ver. an aut bannitus. sed quid si ex forma statuti villa tenetur capere malefactorem: alio statuto cauetur, quod qui ceperit bannitum habeat centum: nunquid villa capiens bannitum ab alio infecutum debeat habere premium? Bart. in d. s. vtrum. concludit quod non: quia villa fuit incitata ab illo qui bannitum infecit. Sed an ille qui infecit debet habere premium? dicit ibi quod non: quia non cepit, cum statutum requirat capturam. quod not. Alexan.

S V M M A R I V M.

Causæ fiscales dicuntur Reipublicæ. Qui venit ad defensionem Reipub. ut delator non punitur. h. d. Nota hic quod causæ fiscales dicuntur causæ Reipublicæ. quod dicit ut dixi in rub. de iure fis. Quærit glo. quæ est poena delatoris. dic ut glo. Ultimo dicit gl. quod delatio non fit ciuitati. dic ut s. titu. j. l. j.

S V M M A R I V M.

- 1 Delator non probans, non accusatur criminaliter, nisi sit solitus deferre accusationes calumniosas.
- 2 Poena ferri, amputatio capitis & linguæ.
- 3 Bannitus in persona & membro si capitur, debet primo in membro puniri, postea perdere personam.

Mnes iudices. Delator non admittitur sine patrono filii: & male deferentes ex consuetudine grauissimè puniuntur. h. d.

Oppo. quod imponatur minor poena: ut s. e. l. pxi. Dolu. ibi agitur ciuilititer: hic accusatur criminaliter. Intellege tamen quod hæc criminalis accusatio non habet locum, nisi in eo, qui ex consuetudine deferendi facit accusationes calumniosas: ut patet ex text. ibi, deferre non cessant. & ita continetur in codicibus antiquis. Quæro, quæ est ista poena ferri. Dicit glo. quod amputabitur caput & lingua. Ex quo nota quod si capitur vnus ex bannitis in persona, & in membro: quod prius debeat amputari membrum, & postea debeat perdere personam argumen. huius gloss. Et ita vidi de facto obseruari in ciuitate ista. Barto.

Additio. De hoc est casus in l. j. in fin. nil no. appel. pen. ff. ff. & not. per Bar. in l. ij. ff. de custo. reo. Vide ad hoc Bal. hic, & in l. Gallus. s. j. ff. de lib. & posthu. vbi dixit quod si instituitur filius cum nepotibus, primo veniat filius: postea nepotes ordine successiuo, per gloss. secundum hoc valde nota. Alexan.

S V M M A R I V M.

- 1 Proditorie fieri aliquid, quando dicatur.
- 2 Socius banniti occidens bannitum proditorio modo, punitur.
- 3 Proditor quot modis dicatur. remissiuè.

Seruus. Seruus punitur, si dominum deferat, præterquam in crimine læsæ maiestatis. hoc dicit. Nota text. ibi cum dicit, de exemplo proditorum. quando aliquid dicatur fieri proditorie, plenè dixi in l. respiciendum. s. delinquent. ff. de poe. aliàs dic ut in glo. Barto.

Additio. Hæc lex est in argumentum de statuto, quod occidens bannitum non puniatur. tunc modo quæritur nunquid socius banniti occidens bannitum proditorio modo, debeat puniri? Casus est hic quod sic, & ita practicatū fuit Perusij. Et tunc modis dicatur proditor, & in quæ cadat delictum proditoris, vide in c. pastoralis. extra. de re iudi. Ange.

De petitionibus bonorum sublati. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Deprehensus in crimine dicitur, qui de eo est conuictus, quando punitur crimen.
- 2 Deprehensus in crimine dicitur qui in ipso flagrante crimine apprehenditur, quando statutum punit deprehensionem.
- 3 Statutum puniens deprehensum portare arma, non comprehendit illum, qui probatur quod fuerit usus armis.
- 4 Statutum quod si iudex deprehendat aliquem furtum facere, puniat deprehensum in centum, verificatur in conuictio.
- 5 Statutum puniens repertum facere furtum, habet locum in reperto in flagrante crimine.
- 6 Statutum puniens detectum arma portare, verificatur in quocunque portante.
- 7 Statutum puniens deprehensum, intelligitur de eo, qui in actu fuerit deprehensus, nisi verba dirigat ad iudicem.
- 8 Petitio si est prohibita, quando videatur prohibita super id quod petitur concessio.
- 9 Gesta ab excommunicato licet confirmantur, non valent.

¶ Secta. Vide tu Card. in de. fina. in prin. cum gloss. de hæreti.

¶ Proditor. Vide Fel. i. c. j. de homi. & quod ibi dixi in apof.

Bartolus super tribus libris Codicis.

- 10 Concessio facta motu proprio quādo valeat: & quid importat in aditione.
- 11 Concessio facta cum clausula, nō obstante tali lege, valet.
- 12 Ius occupādi bona vacantia potest per superiorē concedi.
- 13 Præbenda & ius præbendæ potest à superiori concedi. Ille, cui est cōcessa præbēda, nō potest eam alteri cōcedere, sed debet in manu superioris renuntiare tērem autem præbēdæ sic.
- 14 Vsfufruarius nō potest concedere vsufruētum, sed vtilitatem fruendi sic.
- 15 Concessio facta motu proprio, quando dicatur facta ad partis postulationem.
- 16 Bona per fiscum non possessa possunt motu proprio concedi, non tamen ad partis postulationem.

L E X I.

Quisquis Bona quæ deferuntur in fiscum, nemo potest sibi impetrare: & concessio facta ad petitionem alterius nō valet. secus si fieret motu proprio principis. h. d. Primò prohibet quem petere. Secundo annullat cōcessionem ad petitionem partis petentis. Tertio validat cōcessionem proprio motu factam. Secunda ibi, sed quoniam. Tertia ibi, si quid autem. ¶ Ex prima parte nō, q̄ deprehensus in crimine, dicitur ille, qui de eo est conuictus. Bart.

Additio. Nota tex in hac lege, ibi, deprehensus, &c. Nota q̄ appellat deprehensum in crimine omnem, qui de crimine conuincitur. Et hoc sine dubio verū est, vbi cumq̄ statutum punit crimen: non autem deprehensionē. ¶ Si autem lex vel statutū punit deprehensionē: tunc ille dicitur deprehensus, qui in ipso flagranti crimine deprehēditur: vt ff. de fur. l. iij. & l. si quis in seruitute. co. tit. ¶ & ideo si statutū, dicit q̄ si quis fuerit deprehensus arma portare puniatur tanta pœna, nō punitur, si probatur q̄ visus fuerit arma portare, nisi in ipsorum gestione reperiat, & deprehendatur. ¶ & hoc est, quia statutum se retulit ad ipsorum deprehensionem: non autem solū ad armorum gestionem, vt dicitur legis legibus probatur. Ange.

Additio. Facit ad statutū dicens q̄ si iudex deprehendit aliquē furtum facere puniatur in centum. q̄ si reperit eum nō in flagranti crimine, sed post furtum cōsummatum, verificabit statutū: quia iudex dicitur deprehēdere cōuincēdo, vt hic. & ad hoc l. j. s. de his qui ex publ. ratio. mu. pecu. ac ci. eo. lib. quod sine dubio pcedit, q̄ statutū loquitur de iudice, qui iudex nō potest deprehēdere, nisi per actū iudiciāle in cognitione criminū. sed si statutū diceret, ¶ Si familia Potestatis reperit aliquē furtū facere, habebit locū statutū ita demū, si reperiat in flagranti crimine. Et ita intelligi potest C. de ser. fugi. l. si fugitiui. in ver. deprehendat. Adde istis quod no. Bar. Ang. & alij in l. iij. eo. tit. & tex. in l. j. C. de rap. vir. & tex. cū gl. in l. ij. de cust. reo. & tex. cū gl. in l. j. C. vbi quis de curia. vel cohor. & in l. j. cū gl. vbi sena. vel cla. & vide Pau. de Castr. in l. ij. qui test. fac. pos. & ibi dixi post Ro. ¶ Si autē statutū diceret, quicūq̄ fuerit deprehēsus arma portare, sufficit quicūq̄. l. j. s. de his q̄ ex pub. ratio. mu. pec. acci. & ibi dixi aliquē inueniri in flagranti & deprehēdi. Adde ad hoc l. siue igif. & l. si quis i seruitute. ff. de fur. & l. palam. §. qui adulterio. de ritu nup. & quod not. ¶ Ang. in d. l. si fugitiui. vbi tenet q̄ statutum loquens de eo q̄ deprehensus fuerit: intelligat de eo qui actū fuerit deprehēsus. p. d. l. palā. & d. l. si fugitiui. & l. j. C. vbi quis de curia. q̄ potest pcedere nisi statutū diriget verba ad iudicē, vt s. dixi. Alex. ¶ Secundo not. q̄ ex sola postulatiōe, licet infructuosa, punit quis. ¶ Tercio nota q̄ cuius prohibet petitiō, eiusdē nō valet concessio. Concor. sunt in gl. Et secūdu hoc facit q̄ si prohibet aliquid per statutū proponi in cōsilio, vel arengari: quod ex hoc videtur esse prohibita reformatio super eo facta. Contra hoc facit s. de pre. Impe. offe. l. vniuersis. Solu. Hic loquitur q̄n prohibetur petitiō seu propōitio respectu rei. Lex verò cōtraria loquitur q̄n prohibet persona petere seu proponere. Barto.

Additio. Vt puta si statutum diceret, q̄ nullus magnus possit arengare, nam si arengaret, & arenga affirmaret, valeret: vt d. l. vniuersis. Angel. ¶ Adde Pau. in l. j. in prin. ad leg. Falc. Quid autē si sit facta proposita p̄so nā habilē, die vt scripsi post Bar. in l. ij. de decurionib. vide la co. But. & Bal. de hoc in l. quod fauore. de legi. & aliquid per Bar. & scribentes hoc tribus modis limit. in l. iij. in prin. quod quisq̄ iur. Alex. ¶ Sed hoc secundū fallit in excommunicato, vt in c. j. extra, de rescrip. lib. vj. ¶ Nota text. ibi, propter importunitatem petentium. ¶ Vltimò nota q̄ valet concessio facta motu proprio principis. Bar.

Additio. Quid autem importat ista concessio motu proprio, vide planē per Canonistas in c. si motu proprio. de præbē. lib. vj. Ang. ¶ Quæro quid si Imperator

in rescripto dicat, nō obstante tali lege: an valeat? Dicit glo. q̄ sic, & bene: vt l. si. s. si cōtra ius vel vti. pub. ¶ Quæro qd̄ vult dicere tex. dū dicit, huiusmodi tantū, & c. dicit gl. quasi dicat. talis concessio facta pprio motu, aliās nō valere. & ista bona. ¶ Alij dicūt q̄ potest cōcedi aliqua res de bonis vacatibus tantū, nō ipsum ius occupādi: sicut præbēda nō potest cōcedi: sed aliqua res præbēdæ potest. Hoc nō placet: q̄ etiā ipsum ius potest concedi motu proprio Principis, vt habuistis s. titu. ij. l. j. ¶ Item præbēda & res præbendæ potest cōcedi superiori, vt patet in toto titulo extra, de præben. Ille autē, cui est cōcessa præbenda, nō potest eam cōcedere alteri: quia debet renuntiare in manibus superioris: vt l. legatis. ff. de offic. præsid. extra, de renun. c. quod in dubijs. Rem autē præbendæ potest cōcedere ex causa. ¶ Simile in vsufruuario, qui nō potest cōcedere vsufruētum, sed vtilitatem fruendi: vt l. arboribus. §. vsufruuari. ff. de vsufr. & Insti. de vsufr. §. finitur. ¶ Quæro vtrū intelligatur in dubio concessio facta ad postulationē vel motu proprio: Respondeo, intelligi facta ad postulationē, nisi exprimat motu proprio. in c. si motu proprio. extra, de præben. lib. vj. secus in concessiōe quæ fieret per legē, vt dixi s. titu. ij. l. j. Bar.

Additio. De hoc vide Bart. & Alex. plenē in l. iij. ff. quod quisq̄ iur. Item non potest probari per testes q̄ motu proprio fecerit, vt per Ang. in l. si quis iniquū. in prin. ff. quod quisq̄ iur. Alex. ¶ Oppo. glo. ad l. istam de l. ij. de loca. p̄di. ciui. dicit gl. ibi, ibi ab alio possidebat. & sic innuit q̄ hæc lex habeat locū, q̄n bona concessa possident per fiscū. quod videt probari in princ. dum dicit, fiscus inualit. & sic bona per fiscum nō possessa, nō possunt concedi etiā motu proprio. Itē in eis si quis postularet, nō puniret. Contrariū puto: nam etiā si fiscus nō possideret, nō possent peti nec concedi ad postulationem: vt j. l. proxi. quæ generaliter loquitur: sed proprio motu Principis possunt concedi, etiam si nō possiderentur: vt s. titu. ij. l. j. Non obstat cōtraria lex: quia ibi loquitur in locatione, quæ fit respectu mercedis: ideo non debeat auferri possessori volenti soluere mercedem congruam. hic loquitur in largitate, seu donatione, quæ fit respectu meriti: quæ nō cadit æquē in possessorem sicut in alium. Barto.

S V M M A R I V M.

- 1 Leges Codicis non continuantur.
- 2 Maior si punitur, multo fortius punitur & minor.
- 3 Qui dant operam rescriptis illicitis, puniuntur.
- 4 Notarius scribens contractum illicitum, qua pœna puniatur.
- 5 Præbenda, quæ est consuetudine concessa, potest impetrari.
- 6 Dispositio huius legis, q̄ nō corrigat per aut. bona dānatorū.
- 7 Statutum positum in volumine statutorum est maioris efficacitæ quàm statutum extrauagans.

L E X II.

Mne. Nullus admittitur ad impetrandas res delatas in fiscū siue fiscales: & impetrans & officiales curiæ principis, qui in his impetrationibus operam darent, vel scriberēt, legitime puniuntur. h. d. Primò prohibet impetrationem in genere. Secundo enumerat quāsdā personas, de quibus videbatur magis dubitare. Tertio punit officiales talibus rescriptis consentientes. Vltimò lex ista extenditur ad alias res fiscales. Secunda ibi, & si in testat. Tertia ibi, sed vir. Quarta ibi, sed pari forma. & est lex ista quasi glossa, & declaratio legis præcedentis. ¶ Circa primam partem quidam habent in principio legis, omne enim, & sic videtur continuari ad precedentes. alij non habent enim, si habent, ponitur inceptiua. nam leges C. non continuantur ad præcedentes. dicit glo. & s. de testib. l. quoniam liberi. ¶ Itē ex principio & ex fine collige differēciam inter istam legem, & præcedentē. Nam præcedens loquitur de rebus iam incorporatis in fiscū, cum dicitur, fiscus inualit. hic de omnib⁹ tam incorporatis, q̄ non. ¶ Venio ad secundā partem: ex qua nota q̄ si punit maior: multo magis debet timere minor. hoc colligitur ex versu cum dicit, cum nec illis. ¶ Venio ad tertiam partē, ex qua nota q̄ officiales, & dantes operā istis literis vel rescriptis illicitis, puniuntur. ¶ Item nota q̄ puniuntur notarii. simile in l. iubemus. §. sanē. C. de sac. san. eccle. Sed aduertendum q̄ hic nō puniuntur pœna falsi, sed alia pœna hic inserta. ¶ Et sic notarius scribens contractū illicitū, non tenet pœna falsi, nisi in casibus, in quibus est expressum à lege. facit s. de testat. l. iubemus. ¶ Adde text. §. quia verò Leonis. in aut. de non alienā. cum gl. in verbo, proferre. & not. per But. & Bal. in l. iubemus. §. si me. el. j. de sacrosan. eccle. de hoc etiā aliquid per Bal. in rub. de fide instru. in x. col. in ver. dixi tertio. & in l. super chirographarijs. §. sicer. peta. Alex. ¶ Venio ad quartā partem, ex qua colligit gl. argu. q̄ præbenda nō debet impetrari: quod intellige verum de rebus quæ pertinet ad camerā ecclesiæ

ecclesie Romanæ vel fisci: sed præbenda consueta concedi si vacat, bene potest impetrari: vt extra, de præben. & de concess. præben. per totum. facit j. de omni agro defer. per totum illum titu. ¶ Oppo. ad id quod in præcedenti particula dicitur de publicatione bonorum aut. vt nulli iud. in fi. & s. de bon. dam. aut. bona damnatorum. dicit gl. qd hæc corrigitur per illā aut. doct. contra. cū hic non damnetur ad mortem ciuilem, vel naturalem, vt hic notatur. Oppo. ad vltimam particulam in eo quod dicit pragmatica iusio. s. de no. Co. compo. l. j. §. fi. Sol. dicit gl. ibi erat inserta in corpore iuris: & t sic maioris efficacie est statutū positum in volumine statutorum, q̄ quædam reformatio extrauagans in illa. est enim maior præsumptio q̄ sit facta ad postulationem alterius, forte sicut in rescripto. & vidistis s. co. l. proxi. & quod dixi in l. j. s. de bo. vac. intellige de lege in corpore iuris inserta: aliā secus, vt hic. ¶ Opp. s. de leg. j. §. fi. Solue vt in glo. ¶ Oppo. q̄ in multis casibus admittatur petitio bonorum: nam admittitur petitio hæreditatis, & petitio bonorum possessionis, & si. Solu. in illis petitur iure permitente: hic iure prohibente. Barto.

De his qui se deferunt.

Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Hæres non capax se deferens præmiatur, & an teneatur se deferre statim.
- 2 Mulier in diuisione habet optionem.
- 3 Maior an debeat dare optionem minori.
- 4 Autoritas vnus sancti fulcra autoritate testamēti veteris, præfertur constitutioni papali, etiā in decisionibus causarum.
- 5 Hæres non capax institutus punitur pœna, de qua hic, quando studiosè celat fisco, & fideicommissario.
- 6 Inimicitia quod cadat in muliere. Bannitus qui non habita pace ab inimico ex forma statuti, debet rebanniri, ita debet habere pacem à muliere succedente offenso, sicut à masculo.

L E X

vnica.

LS, cuius.

Grauatius tacite de restituendo non capaci, si se deferat, lucratur tertiam: vxor verò defuncti non capax se deferens, lucratur dimidiam, & facta diuisione habebit optionem: occultantes verò legitime puniatur. h. d.

¶ De materia vide Bald. in l. sentus. §. senatus. ff. de iure fise. Alex. ¶ Primò loquitur quādo hæres grauatius tacite de restituendo non capaci se deferat. Secundò, q̄ vxor non capax, cui debet fieri restitutio defert seipsam. Tertio punit hæredē occultantem. Secunda ibi, quod si ab vxore. Tertia ibi, & tūc occultator. ¶ Ex prima parte not. præmiū hæredis deferentis. Secundò nota q̄ debet se deferre statim. ¶ Oppo. q̄ nō statim d. l. edicto. §. cū autē. ff. de iur. fisci. gl. sol. plures sol. doct. tenet vltimā. dic. vt dixi in l. contraria. ¶ Opp. & videt q̄ debeat lucrari dimidiā, & non tertiam: vt ff. de iur. fisci. l. cū tacitum. Sol. ibi loquit de fideicommissario: hic de hærede rogato. Item contra. ff. eo. l. senatus. §. senatus. vbi etiā loquitur de hære. Sol. Circa istā materia distingue, vt ibi plenissimè per Dyn. ¶ Venio ad secundā partē & oppo. ff. de iur. fisci. l. cū tacitū. Solu. gl. hic. tu plenè dic per Dyn. in d. §. senatus. ¶ Ex ista parte nota illud quod dicit q̄ mulier in diuisione habet optionē. Ex quo dicunt vulgares. ¶ q̄ maior debet dare optionē minori. quod est falsum, nisi in talibus, in quibus privilegium conceditur, vt hic, & l. ij. de meta. alias diuisio expediretur officio iudicis: vt. Instit. de offi. iud. §. si familiarē. & §. seq.

Additio. Adde Bar. hic, & l. pe. C. commu. diu. Sed q̄ maior debeat facere partem minori, habemus auctoritatē antiqui testamenti: quia Abrahā fecit partē, & Lot elegit. Et idē dicit Augu. vt refert Bald. in d. l. pe. & de hoc est gl. sing. in c. de libellis. xx. dist. secundū do. Abb. in c. qualiter & q̄n. de accu. qui dicit q̄ dicitur alicuius sancti fulcitū auctoritate veteris vel noui testamenti, præfertur constitutioni papali, etiā in decisionibus causarū. secus si cessaret lex diuina: quia tunc decisio papalis proferret dicto cuiuslibet sancti: b̄ q̄a papæ, & non sancti fuit data potestas legis condendæ. alleg. no. in c. mandata. de præsump. Legis tñ tenent cōmuniter opi. Bart. & respondent ad c. j. de parochijs, quod loquitur in dispensatis: vel quia est speciale fauore fidei. sed forte secundū moder. in d. c. qualiter. nulla dictarū solutionum est bona. & ideo forte contrariū posset teneri cū nō reperitur pro opi. Iuristarū decisio clara. reliqua scripsi post Bal. in d. l. pe. Adde q̄ idem dicit Bal. in l. ij. §. quā. & quibus quar. pars debetur. licet ¶ Bar. cōtra in l. ij. §. cōmuni diu. Alex. ¶ Adde Bal. in l. si minor. C. cōmuni diu. d. do. qui tantū illud quod Bar. hic. idē tenet ipse in l. procur. C. de eden. ibi, modus. Pro quo facit l. cum

quis. §. si. C. de naturali. libe. Bal. in l. suus quoq̄. de hære. in fi. tantū contrariū dicit q̄ imò iuniori dāda est electio. lo. And. in c. j. de parochijs. post Hostien. dicit q̄ senior facit partes, iunior eligit. & hoc sequitur Bal. in d. l. si minor. Ang. verò in l. sancimus. C. de dona. dicit consuetudinē seruādam, vide Bart. in l. ij. §. quādo & quibus quarta pars. qui tenet idem quod hic. ¶ contrariū tenet do. Flo. in l. arbiter. famil. ercif. Alex. ¶ Circa vltimā partē quæro quando hæres punitur pœna hic posita. Respondeo, quando studiosè celat fisco, & fideicommissario. quod patet ex text. dum dicit, fisci & mulieris inimicus. Bart. ¶ **Additio.** No. t̄ tex. ibi, pariter inimicus. q̄ inimicitia cadit in mulierem. & ideo si statutum dicit q̄ bannit non habens pacē ab inimico debeat rebanniri: ita debet habere pacem à muliere succedente passo iniuriam, sicut à masculo. Nec obstat in Lombarda, vbi dicit q̄ in muliere nō cadit inimicitia, nec portat arma: quia dico inimicitia dupliciter posse considerari. Vno modo prout inimicitia cōcernit rancorem animi inimicantem: & isto modo sic cadit inimicitia in muliere, sicut in masculo. & ita loquitur hic. Alio modo, prout respicit, & cōcernit aliquos actus extrinsecos viriles, prout est arma portare, & vindictā de inimico petere, & facere. & hoc nō cōpetit mulieri post cessas volūtates. & ita loquitur Lombarda. Ange.

Si liberalitatis imperialis socius sine hærede decesserit.

Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Decedere sine hærede, quando quis intelligatur: vbi quod in feudis sine filijs.
- 2 Ius accrescēdi an habeat locū in dispositionibus inter viuos, & emolumentum quæsitum.

L E X

vnica.

Inter socios imperialis liberalitatis factæ etiam inter viuos est locus iuri accrescēdi, etiam post dominiū vtriusque quæsitū. h. d.

¶ Quæro quomodo intelligatur quis decedere sine hærede. Quidam dicunt, sine hærede: id est, sine filijs: vt l. ex facto. in fi. ff. ad Trebel. Alij dicit q̄ sine hærede largē: vt l. j. §. l. vacatā. s. de bo. vac. Tu dic de hoc debere perpendi secundū qualitatem rei quæ conceditur. nam si concederetur feudum, intelligeret sine hærede, s. sine filijs. In alijs rebus quæ sui natura transferuntur ad hæredem, accipimus largē. & dixi in d. l. ex facto. in fin.

¶ Adde quod dicit per Bar. in l. vt iureiurando. de oper. li bertorum. & doct. ibi. Imol. in l. ex facto. §. si. & adde Bal. in c. j. in ij. col. de alie. feud. vbi intelligit per illum text. sine filijs masculis. & rationem assignat, vt ibi per eum. Alexan. ¶ Oppo. & in dispositionibus inter viuos nō sit locus iuri accrescēdi: vt l. si mihi & Titio. ff. de verb. oblig. Solu. Speciale hic in donatione imperiali. ¶ Et aduerte: quia sunt duo specialia. primum quod dixi. secundum, quia etiam post donationem iam acquisitā vtriusque, si in persona vnus deficiat, est locus iuri accrescēdi, vt hic. quod in alijs nō est in proprietate l. j. circa fi. ff. de v. usufr. accre. & omnes cōcordatiæ quæ dantur hic in gl. circa ius accrescēdi, habent locū ante emolumentū quæsitū, præterq̄ in iure patronatus. de hoc dixi plenè in l. re cōiuncti. ff. de leg. ij. ¶ Adde Bal. in l. j. in principio. in penult. col. C. de cadu. col. vbi per istum text. dixi idē in feudo concessio a principe. in quo est locus iuri accrescēdi. quod voluit etiā ipse Bal. in c. j. de fratre de nouo beneficio inuest. & in c. j. de duobus fra. a capi. inuest. & idē dicit in feudo a rege cōcesso. & idē voluit Rapha. & Pau. de Cast. in l. q̄ dicit. de verb. oblig. faciūt not. per Bar. in l. re cōiuncti. in vlti. col. de lega. ij. Alexā.

a ¶ Minori. Adde Lud. Pom. i. sing. ver. diuino.

b ¶ Sancti. Vide tu ad hæc no. per Fel. in c. ne innitaris. de cōsti. post prin. in vers. in tex. ibi, sanctorum. cū pluribus seq.

c ¶ In mulierem. Tu ad hoc vide Felin. in c. cū oporteat. in ij. col. in fi. ver. nūquid autem. de accus.

d ¶ Et Titio. Et ibidem ad hoc vide do. Alex. de Imol.

De thesauris.

Rubrica.

¶ Glo. continuat rubricam duobus modis. Secunda vera: quia prima proprie est adaptatio ad inferiora, non continuatio: vt l. ij. ff. de statu homi. Bart.

S V M M A R I V M.

- 1 Non licet vti arte magica & similibus sacrificijs.
- 2 Superflue impetratur, quod à iure communi conceditur.
- 3 Sententia vel contractus quæ annullatur ipso iure, quis nō debet petere quod annulletur.
- 4 Statutum continens idem quod ius commune, non valet.
- 5 Studiosè percutere quis dicitur, qui certo proposito percutit.
- 6 Creditor non potest in fundo sibi pignorado thesaurū quære.
- 7 Maritus est dominus rei dotalis, sed reuocabiliter.
- 8 Suum an dicatur ratione dominij directi, vel vtilis.
- 9 Dominus directus q̄n possit quære thesaurum in re feudali.

b b b iij

Bartolus super tribus libris Codicis.

- 10 Casus, in quo dominus non potest permittere in suo ut quis operetur, scilicet ut si quis in fundo suo nomine, & non domini thesaurum perquirat.
- 11 Violator legis punitur extraordinarie.
- 12 Contemnens mandatum regis, ubi non est certa poena, punitur extraordinarie.

L E X v n i c a .

Nemo. Quæret thesaurum in proprio omnibus licet: in alieno vero suo nomine nullo modo licet. & si thesaurus inuentus fuerit à fortunato inter inuentorē & dominum diuiditur. h. d. Primò loquitur in genere. Secundò in specie: & in volente quæret thesaurum in suo. Tertiò in quærente in alieno thesaurum. Quartò punitur contra faciētes. Quintò loquitur in inueniente thesaurum à fortuna. Secunda ibi, nam in suis. Tertia ibi, in alienis. Quarta ibi, quæ si nobis. Quinta ibi, quæ si forte. Ad materiā huius legis, si quis asserit in fundo alieno inuenisse venam ferream, vel lapidum, & vult videre & ingredi fundum inuito domino: an possit: Dic quæ sic: quia veritas publica utilitas. Gl. est in l. iij. j. de metalarijs. quam allegat Roma. in singularib⁹ in litera r. not. lxvj. Secus verò si priuata utilitas tantum versaretur per istum tex. Alex. Prima pars est clara. ¶ Circa secundā nota quæ non licet uti istis sacrificijs. ad quod s. de malefic. & mathe l. j. ¶ Secū de not. quid est thesaurus proprie loquendo, licet aliquando summatim improprie, ut in gl. ¶ Tertiò not. & superfluum est impetrare à principe, quod à iure cōmuni concedit facit. ff. ad munit. l. j. in fi. ¶ Et sic est argumentum quæ quæ lex annullat cōtractū vel sententiā in ipso iure, non debet peti à iudice, ut p nuntiet nullū. quod dic. plenē, ut dixi in l. quæ sub cōditiōe. in fi. ff. de cōdi. instit. & de appell. l. si expressim. Facit etiā quæ quæ cōtinet idē quod ius cōmune, non valeat. quod tãgit lo. And. extra. de cōstit. c. j. lib. vj. Dixi plenē ff. ad l. Fal. l. j. prin.

Additio. In rex. ibi: studio. ¶ Nota verbum pro statutis dicentibus, si quis studiosè percussit aliquem, in tantum punitur, quæ ille dicatur studiosè percutere, qui percutit certo proposito. Vnde si casu esset facta percussio, non puniretur poena statuti. Pro hoc est gl. ordinaria, de his qui se de se. l. j. in fi. gl. & vide quod no. Bar. in l. j. j. ff. si quis test. liber esse ius. sue. ¶ in gl. ij. ibi, non ergo creditor. Nota quæ creditor non potest in fundo sibi obligato thesaurum quæret. tanquæ in suo. Remanet enim pignus semper in bonis debitoris: ut s. de pig. acti. l. si pignus. In eadē ibi. s. si fundū. Non obstat l. cū post. s. in dotem. de iure dot. ¶ vbi maritus est dominus rei dotalis: quia hoc est verū, sed reuocabiliter, quia debet restituere: ut d. s. si fundū. ut ibi no. per glo. Dy. & Bar. & dic. ut ibi per Bar. ¶ Ange. Statutū nihil addēs iuri cōmuni non valet. facit quæ not. singulariter Bar. in l. ij. s. si rem. ff. de leg. ij. auctoritati illius gl. vbi dixit quæ statutū dictans videtū victori in expēis con demnari, habebit locū etiā in habente iustā causam litigādī, ut aliquid addat iuri cōmuni: aliās non valet statuti, per hic no. Et idem firmavit Bar. in suis cōsilijs. & per Bar. & ibi moderni in l. properandū. s. sin aut alterutra. C. de iud. & per Bart. in l. iij. s. prætor ait. in iij. col. ff. de dam. infect. & no. glo. in c. j. de cōsti. lib. vj. vbi dixit quæ statutū cōtinēs ius cōmune, est ius cōmune, non statutū. Et idem voluit Bal. in l. iij. in fi. ff. de leg. j. & de hoc per Ang. & Imo. in l. stipulatio. ver. nisi. de verb. obli. & per Bar. in l. j. ad leg. Falc. & Bald. in l. j. de seruis manumif. Alex. ¶ Circa istam partem quæro quid est dictum, in suis, glo. intelligit suū, ratione directi domini, vbi vtilis.

Additio. Intelligo gl. secundū And. de Bar. de directo & vtili. Ponitur enim ad differentiā vtilis tātū, quæ continetur appellatione sui, ut hac glo. ¶ Sed nūquid directū dominium sine vtili contineatur appellatione sui: puta præscripsi longo tempore rei meæ: ego habeo directū dominium secundū verā opi. in aut. nisi tricēnale. C. de bo. mater. ¶ tu habes vtilē: vel dedi tibi rem in feudum: nūquid potero sicut in meo thesaurū quæret? And. prædictus vidit hanc arduā quæstionem de facto. & videtur quæ non contineat appellatione sui: quia disijte habere effectum domini. Et cōstat quæ ille, qui habet vtilē, potest vendicare: ut l. j. s. qui in perpetuū. ff. si ager vect. vel emphy. pe. & s. de præscrip. xxx. an. l. si quis emptionis. ergo ille, qui habet directū, non potest vendicare: quia duo non habent vendicationē eiusdē rei d. l. si quis. ergo non dicitur locus suus, quæ non potest vendicare: ut d. s. qui in perpetuū. arg. econtra quæ licet quæ potest vendicare ab alio possidēte, quæ ab eo, cui concessit. ff. de superfi. l. j. s. quod aut. Sol. Si possidēte eo, cui concessit, ingrediat, videt ingredi locū alienū: sed si alio possidēte sec⁹, ut optimē patet in d. s. quod aut. Ang. ¶ De significatio ne meū, tuum, suū, dixi plenē in l. Quintus. s. argēto. ff. de au.

& arg. le. Quæro quid si inueniat thesaurus in loco sacro, vel alio loco religioso. Dic ut in gl. ¶ Quæro quid si inuenit per artē magicā. Dic quæ erit filci, ut i. gl. ¶ Circa tertiū no. casum in quo dominus non potest permittere ut in suo opere. quod al leg. gl. ad quæstionē in l. cū fundū. ff. de vi & vi ar. & ibi vide. Idē aduerte quæ hoc non operat voluntas domini, ut alius quæret suo nomine, sed alieno poterit per cōsequēs: cum non sit prohibi tū. ¶ Venio ad vltimā partē: & circa istā partē oppo. vno modo: deinde quærit gl. de vna quæstione. Dic ut in ea. Bart.

Additio. In glo. in ver. legis. ¶ Nota quæ violator legis punitur extraordinarie: quia non est certa poena imposita contemptoribus. ¶ & facit secundū And. de Bar. ad quæ de qua consuevit dubitari, quæ poena afficiatur contemptor mādati regis. Nam mandatum Principis, lex est generalis, si est clausum in corpore iuris: ut in aut. de man. prin. siue specia lis in ea re tantum, pro qua mandatum emanat. s. de leg. l. ij. ¶ Alij dicunt quæ punitur poena capitali: ut j. de vete. numif. pos. l. si. Sed illa potest intelligi de mādato cōtempo, in quo continetur certa poena: aliās punitur extraordinarie. nā & alibi lex imponit poenā deportationis: ut j. de fun. limito. l. ij. in fi. c. alibi poena pecuniaria. j. de argen. in rebus. l. si. Ang. c.

De annis & tributis.

Rubrica.

¶ Circa rubricam quærit gl. quid appelletur annona, & quid tributum. Dic ut in ea. Quæ autē differentia sit inter vestigal & tributum, not. gl. in l. j. s. j. ff. de pub. & ibi dixi. ¶ Quæ est differentia inter cēsum & tributum. dic ut ibi. ¶ Item quærit glo. quod duplex est tributum. Item quærit quale seu quantum est tributum. dic ut in eadem. Barto.

Additio. Quid est tributum: per Bal. in l. si. in j. col. C. sine censu vel reliquis. & quod no. Bar. in l. rescripto. s. si. ff. de mune. & hono. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 Præstatio annonæ est realis obligatio.
- 2 Decimarum obligatio est realis.
- 3 Dominus, qui locauit fundū suum ad pecuniam, ita quod colonus fructus omnes percipiat pro certo tempore, non tenetur ad tributa: nisi consuetudo aliter se habeat.
- 4 Feudatarius & emphyteuta an teneat ad collectas. remissiuē. & nume. 6.
- 5 Creditor an teneatur ad collectas pro pignore.
- 7 Collecta quādo imponitur personæ pro rebus inspicitur per sona, cui imponitur.
- 8 Onus collectarum subit, qui fructus recipit.

L E X

I.

Es quidem. Onus æris alieni est personale: & ideo inter hæres des diuidit pro hæreditarijs portionibus. Onus annonæ & tributorum est reale: pro ut quis possidet, & fruct⁹ percipit onerat. h. d. Ex summario habes legis rationem. ¶ Nota quod præstatio annonæ respicit res: & sic videt quæ sit obligatio realis, & non personalis. quod dic ut in l. Imperatores. ff. de publi. vbi glo. tangit.

Additio. ¶ Quid de decimis dicit An. de Bar. quod respiciunt res, quia dicuntur esse tributa egētium per sonarum. xvj. q. j. decimæ. & ideo quod in tributis seruatur. & in his tenes Ang. Quærit glo. quid si possessor non est soluendo. dic ut in ea. ¶ Vltimò gl. no. ex hac lege mirabiliter, quæ si aliquis locauerit fundū suum in pensionē percipiendam in pecunia, ita quæ fructus omnes remaneat apud colonū, quæ dominus ad tributa non tenetur nisi consuetudo aliter se haberet. vide gl. super verbo, fructus. & eam perpetuò tene mēti. Bar.

Additio. Casus est in l. si sine hærede. s. Lucius. ff. de adm. tut. Alex. ¶ Adde Bart. in repe. l. placet. C. de sacrosan. eccle. & in l. priuata. j. de excu. mu. per Bal. in c. j. per quos fiat inuesti. quod etiam intellige dato quæ dominus esset exemptus ratione priuilegij, vel alia causa, secundū Ange. in consi. incipiente, cōmune castri franchi. est vltima. & ibi voluit quæ licet ecclesia non teneatur ad collectas pro suis possessionibus: tamen laicus possidēt dictas possessiones etiā ab ecclesia non gaudet dicto priuilegio ecclesiæ. Contrariū voluit ad literā Bal. in l. j. in j. col. vel ij. C. de iure emphyt. vbi voluit quæ emphyteuta teneatur soluere collectas, & tributa, quod tñ dicit esse secus in colono priuilegiato, per l. si pendētes. s. si qd ff. de vsufruc. & in fructuario adde tex. per Bal. in l. hætenus. ff. de vsufruc. qui tex. licet loquatur in tributis, doctores tñ ibi intelligunt etiā in collectis & datijs. & adde vnū cōsiliū Bal. quod est in numero xxvj. qd incipit, an muliere, & vbi etiam dicitur

a ¶ Studiosè. Vide Feli. in c. præterea. de iu. in iij. fallen. & in c. veniens. circa si. de simo.

b ¶ Domini. Sed an semp suum dicat et denotet dñium. vide Feli. in c. peruenit. el. j. de iure iu. & i. c. j. de spō. i. v. col. & qd dixi d. c. puenit. in aposti. Tu vide omnino An. Cor. sing. suis. in verli. meus. incip. licet verbum meum. dixi post Guliel. de Cu. in l. omnino. nu. j. & in ver. quæ tunc habeat. s. de epif. & cleric. dixi post istum consil. cxxj. incip. statuto ciuitatis Pisanæ. & dixi post Composit. in c. j. s. v. in verli. suū denotat dominiū. extra de postu. præla.

c ¶ Adde post not. Hic ne fallaris quæ iste titulus non habet locū in thesauro in pecunia aurea vel argentea effusa: quæ improprie dicit thesaur⁹. de quo in l. peregre. aliās est l. Pomponius ff. de acquir. possess. & in l. thesaurus. ad exhibē. & omnino per An. Are. in s. Thesauros. i. si Insti. de re. diui. quæ refert & sequitur Gerar. de petra sancta, sing. suo xcv. incip. tenenti & c.

d ¶ Et tributū. Ad quod vide Feli. in c. ad audiētiam de præscri. in vj. col. vide istum in l. placet. & ibi do. meū Iaf. s. de sacrosan. eccle. Pano. i. c. qd clericis. ad fin. extra. de fo. compet. & i. c. j. & ij. extra. de censu.

e ¶ Non teneat. Ad de not. do. Soci. in consil. ccxvij. inci. circa hanc conclusio. iij. parte char. xcij.

dicitur qd fructuarius & similes possessores non tenentur ad col lectas. & adde qd no. Bar. & ibi scripsi in l. licitatio. §. si. ff. de publicanis. Alex. Et hoc verū in oneribus realibus. Bar.

4 **Additio** † Quid autem in feudatario: an teneatur solvere ipse collectas, vide Bald. in c. j. per quos fiat inuesti. & vide And. de lser. in tit. quæ sint regalæ. in vers. An garia. ¶ Quid in emphyteuta & colono, ultra hic not. vide Bal. in l. j. in j. col. de iure emphy. ¶ Quid in creditore pigno ris, vide Bald. in l. cū notissimi. in iij. col. C. de præscrip. xxx. an. ¶ Quid in emphyteuta ecclesiæ, vide Bal. in l. priuata. j. de exce. mu. Item ad hoc vide Bart. in l. quæ situm. ff. de vlsufr leg. Alex. ¶ In collectis vero, quæ imponuntur personæ pro rebus, est inspicienda persona, cui imponitur. l. rescripto. in si. ff. de mu. & ho. & j. eo. l. indictiones. & ibi not. & j. de mu. pa. super rubr. & sic istud dividitur inter hæredes p hæreditarijs portionibus, vt in princ. huius legis. Bart.

5 **Additio** † Onus collectarum subit, qui fructus recipit. l. si pendentes. §. sed si quid. ff. de vlsufruct. Vi de Ludo. in l. inter quos. §. damni. de dam. infect. Et adde qd pro hoc dicto videtur casus in l. si sine hærede. §. Lucius. ff. de admi. tuto.

LEX II.

Indictiones. Ad onera realia non tenetur quis in plus quam de re possideat. h. d. Glo. hic dicit qd triplex est genus munerum, quod v. debitis plenius in rub. j. de mu. pa. su per rub. ideo hic aliquid non dico.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Officiales non possunt remittere collectas: tamen propter paupertatem sic.

LEX III.

Omnes. Omnes debent solvere quod princeps imponit: & officiales non possunt augere, vel diminuer. h. d. ¶ Not. qd officialis non potest remittere collectas, siue tributa. Circa quod dic vt l. si quis professus. ff. de publi. ¶ Vltimo not. glo. quæ dicit qd officiales propter paupertatem possunt remittere. quam glo. not. bene. Bar.

2 ¶ Officialis propter paupertatem potest collectam remittere. Idem Bal. in suo tractatu de carceribus, in quarta colū. per glo. istā. hic adde tex. & ibi Bar. in l. interdum. §. si quis professus. ff. de publi. & scripsi in l. filius. in princip. de dona. Adde etiam de multa per iudicem remittenda propter paupertatē. l. illicitas. §. si. de offi. præsi. & Bar. in suo tractatu de iudi. in vltima col. & quod dixit Bal. in l. ij. §. si quis in iudicio. ff. si quis caut. vbi dixit per hanc glo. & p. licet. de censibus. qd si statutum dicit appellatē debere solvere gabellā, aliā appellatio sit deserta, qd non habeat locum in illo qui appellat: & ppter paupertatem non potest solvere: quia dicitur ei remissa gabella ipso iure à statuto. & ita dicit de facto obtinuisse. Sed quid si remissa est multa per officialem, & postea peruenit ad pinguiorem fortunam: an teneatur solvere? Videtur qd sic, per id quod habetur in ij. §. In sti. de acti. Contrarium determinat gl. & ibi Bar. in d. l. illicitas. §. si. & sequitur Aretinus in l. ij. ff. quis & à quo. Et adde etiam vnū quod dixit Bal. in l. acceptā. C. de vsuris. qd si ex forma statuti, non soluens gabellam ex cō tractu, qd cōtractus sit nullus, qd cōtractus non annullabitur, si non potuit solvere propter paupertatem. Et in materia adde Innoc. in c. ex ratione. de appel. vbi dixit qd paupertas excusat à prosecutione appellationis. & sic non currunt fatalia: quod sequitur Bal. in d. l. acceptam. in xxij. q. contrarium tenet idem in l. si. C. de condi. inser. per glo. in l. cū ita. in princ. la. ij. de condi. & demon. Item adde Ange. in l. non facile. si cui plus quam per l. fal. vbi remittitur reo cautio de expēsis in causa. reconuentionis propter paupertatem, ad quam, aliā tenebatur ex forma statuti. Alex.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Munus ordinarium est, quod à lege imponitur.
2 Fideles & deuotus dicitur, qui tributa soluit.

Omnes. Omnes coguntur solvere publicas functiones: cū nō sit munus extraordinariū: & ab eo nemo excusatur. ¶ Ad euidentiā scias qd si alicui conceditur excusatio à muneribus, non porrigitur ad munera ordinaria, sed extraordinaria. hoc præmissio casus est plan⁹. ¶ Nota qd munus ordinarium est, quod à lege imponitur, vt hic dum dicit. l. nostra signatum est, & c. ¶ Secundò nota quod ille dicitur fidelis & deuotus, qui tributa soluit. Bart.

S V M M A R I V M.

1 Comitatenfes qui plus distant, minus grauantur.
2 Victualia de illa prouincia, in qua est vbertas, debent ad puin

ciam, in qua propter guerram non est abundantia, portari.

Pro locis. Qui plus de fructibus colligit, plus soluit: qd minus, minus. h. d. hac no. lex. ¶ Quæro quid est hoc dictū, p locis. Gl. expōit, id est, p magnitudine locorū, quasi dicat, ille, qd possidet magna prædia, plus debet portare quam ille, qui possidet parua. & intellige magnitudinē respectu reddituū: vt l. si. §. de allu. & palu. iūcta l. j. de euic. & l. cū possessor. ff. de cēsi. ¶ Quæro dicitur hic proximitate. quid est hoc dictū, glo. dicit, quia sunt prope limina. hoc vult dicere, vt illi qui sunt prope limina qui minus grauantur in expensib⁹ itineris, plus grauantur in portando annonam. & illi, qui magis distant à liminibus, quia plus grauantur in expensib⁹ itineris releuantur vt minus portent annonam. ¶ quod est notandum pro grauaminibus, quæ tota die inferuntur comitatensibus, vt minus grauentur qui plus distant: vt sic ab onere itinerum releuentur. nunquam tamen quis cogitur exire prouinciam: vt j. eo. l. nemo. Bart.

2 **Additio** † Allegatur iste tex. qd si sit guerra in aliqua prouincia, propter quod sit oppressa victualibus: & in alia sit fertilitas & abundantia: qd ex illa, in qua est vbertas, debent victualia ad aliā portari. Facit C. de offic. præfe. præto. A fri. l. in nomine domini. ibi, post qd legis auxiliū præbeāt. & quia tēpore necessitatis omnia debēt cōmunicari. ff. ad leg. Rhodiā de iac. l. ij. §. sed & si. & in d. l. i. nomine domini. Ang. rescriptum, in quo immunitas cōceditur à muneribus ordinarijs, nō valet. h. d. De hoc videtur in l. euacuatis. j. de decurionibus.

In fraudem. Ad operandū, vel ad portandū nō debet qd longius mitti: sed debet ratio itineris adhiberi. h. d. ¶ In tex. ibi, ad instruēdas. i. reficiēdas seu de nouo faciēdas mēfiones v' castra. ¶ In tex. ibi, cōferēdas. i. portādas. ¶ In tex. ibi, delegētur. i. mittant. ¶ Quæro quid est hoc dictū longius. dicit gl. j. i. extra prouinciā, qd factū ad id, qd nō. l. i. i. e. illa. ff. de cōsti. pe. videlicet an creditor & debitor sint eiusdē fori: vel nō. & ibi Guli. alleg. l. istā. Vel dic lōgi⁹, qd expēsa itineris est maior qd sit valor eius pro quo vadit: vt j. l. proxi. Illud autē quod in si. dicit, habita rōne itineris. exponit vt s. eo. l. p locis. & illud quod dicitur hic, necessitatis. intellige qd aliter fieri non poterit, etiam longius mittitur.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Tributum debens, illud portat suis expensib⁹.
2 Tutoris non imputatur si non exegit debitum, in quo oportebat eum plus expedire, quam id, quod perciperet.
3 Idem si non fecit inuentarium, quando plus expēderat in eius confectioe, quam esset utilitas.
4 Breuiores lites dicuntur, quando plus expēderetur in scripturis, quam sit valor causæ.
5 Testes non debent citari ad locum iudicij, quando plus expēderetur in eundo, qd sit valor causæ: sed nūc iudex delegat examinationem.
6 Recursus ad superiorem non potest haberi, quādo plus expēderetur in habendo recursum, quam sit valor causæ.

Mediterraneæ. Non est faciendum id, in quo plus expenditur, qd de commo do percipitur. h. d. Bar.

1 **Additio** † Not. hic qd si debeo ibi tributum, debeo portare ad domum tuam meis sumptibus. Adde ad hoc not. in l. pro locis. §. eo. & Bald. in l. acceptam. in xij. q. §. de vsur. quod no. Barto. in litem illa. de cōsti. pe. & vide s. l. proxi. Alex. ¶ Circa hanc l. vide quod no. An. de Bu. in c. ij. de dila. vbi ponit de eo qd equū posuit in hospitio. Alex. ¶ Ad euidentiā scias qd mediterraneæ ciuitates dicuntur illæ quæ sunt proprie in terra multūm distantes à mari. Ciuitates maritimæ dicuntur illæ, quæ sunt prope mare. Item scias quod antiquit⁹ erat consuetudo qd ciuitates mediterraneæ mittebant annonas ad fortitias & exercitus, qui erant iuxta ciuitates maritimas. Et contra ciuitates maritimæ mittebant ad mediterraneas, & sic plus expēdebatur in portādo, qd valeret id, quod portabatur: ideo princeps prohibet hoc fieri. hoc præmissio ista lex est clara. ¶ No. quod dixi in summario: & facit ad multa. primò qd non imputatur tutori si non exegit debitū, in quo oportebat eum plus expendere, qd idem perciperet. Bart.

Vide omnino l. sed an vltro. ff. de neg. gef. Alex. **Additio**. ¶ Vel si non refecit domum, in qua plus expendisset qd valeret. Barto.

2 **Additio** Vide Ange. in l. si vacantia. de bo. vac. in xj. col. Alexan. ¶ Et si non fecit inuentarium eo casu, in quo plus expēderetur in cōfectione eius qd esset utilitas: vt l. tu

¶ Collectas. Vide do. Alex. de Imol. in cōsi. xxv. ij. parte.

¶ In emphyteuta. Vide domi. Soci. i no. in cōsi. cexvij. incip. circa hanc q. vers. hęc cōclusio. cum vers. seq. & vers. quintò confir matur. sed quid de illo, qui habet ad luellū de xxvij. an. in xxix. an. qui cōtractus nō differt à cōtractu emphyteusis. vers. ex quibus omnibus. in si. cōsi. in ij. parte. char. xcij.

a ¶ Et summarie. Vi de Pet. de Suz. in l. sed si susceperit. §. si libertus. ff. de iudi. & Spe. in tit. de fur. verfi. sed quid si nauta. & de lib. conce. §. decimo. verfi. iij. b ¶ Facere. Vide tu late & not. per do. Soci. in cof. clxvij. incip. non inutilis sed necessaria. verfi. cofirmant premiffa. & verfi. circa primā plures. cū verfi. fequen. in ij. parte. charta xxxij. vbi etiā quib⁹ actionib⁹ & remedijs breuioribus & magis summarijs possit p dñm expelli ibi. in verfi. circa tertiam quæstionē principālē. cū verfi. seq. & an requiratur libellus solēnis aut qualisqualis petitio. ibi. in verfi. via autē breuiter. Et an & qñ pro eius expulsiōe impetrāda officij iudicis requiratur citatio & corā quo. ibi. i verfi. secundo an in tali impetratione cū verfi. fequen. char. xxxij. c ¶ Propter paupertatem. Adde qualis paupertas requiratur ad hoc vt pcedat quod hic dicitur. glo. in l. oēs. §. eo. quā ad hoc al leg. Bal. in aut. de functo. §. ad Terr. refert & sequitur Gerard. de Petra sancta sin. suo lxx ij. inci. pauperes. d ¶ Alios excusant. Adde oīno ad ppositū eorum que hic dicitur. Ant. Corfe. sing. suis in ver. gabella. lo j. §. si oēs clerici vel alij. vbi alleg. tam tex. huius legis. q̄ istum hic.

4 tor q̄ repertoriū. in prin. ff. de admi. tut. ¶ Itē ex hoc pōt dici q̄ illē dicant breuiores lites. in quib⁹ debet pcedi sine scriptis. a & summarie. ¶ aut. nisi breuiores. §. de sent. ex breui. reci. i. qñ ¶ pl⁹ expēdit in scripturis q̄ sit valor causæ. ¶ No. & intellige hoc verū si ponat: quia si postea nō cōcederet. iusta esset appalationis cā. c. cū cām. c. j. & ita ibi firmat do. Pet. de testi. facit l. cū post. §. & tamē. de appella. & c. ante. verfi. ij. quæstione vj. c. cōstitutus. de fideiuf. c. statutū. §. si. de rescri. in sexto. idē firmat dñs Pe. in c. finē litibus. vbi bonus tex. de dolo & cōtu. fa cit c. vt litigātes. de off. ordi. in vj. Alex. ¶ Itē iudex nō debet facere citari testes ad locū iudicij. qñ tm̄ distat q̄ pl⁹ expēdere tur in eūdo. q̄ sit valor causæ. ar. hui⁹ legis: sed tūc iudex debet delegare examinationē. l. gñaliter. §. his de p̄sentib⁹. §. de iure iu. & de fide instr. aut. apud eloquētissimū. ¶ Itē facit q̄ si in habēdo recursum ad superiorē expēdere pl⁹. q̄ sit valor causæ: tūc nō dicit possē haberi recursus. ¶ Et sic rep̄salix p̄nt impetrari. quod plenē examināui i tractatu. quē feci de rep̄salij. S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Emphyteuta, & similes, si non soluunt tributa, a domino exiguntur: & dominus potest emphyteutā suo iure priuare, & an propria auctoritate. in additione.
- 2 Possessor intra sex menses potest moram purgare.
- 3 Nō percipiens fructus in defectū possessoris tenet ad tributa.
- 4 Ecclesia tenetur ad tributa.
- 5 Quantum tempus debeat esse cessatum a tributis vt bona possint vendi. remissiuē.

Obsistere. Legitur tribus modis.

Additio. Præmitto ad euidentiā huius legis quod not. glo. in l. ij. in verbo. præstiterit. §. de iure emphy. Diuidit in duas partes. Et primō ponit dictum in genere. Secūdo declarat in specie. Secunda ibi, vnde vt quisq̄. Ang. ¶ Secū dum primā lect. h. d. Si vtiliter dominus intra tēpus hic statu tū nō soluerit tributa, dñio priuat: et ad habētē directū dñium reuertit. h. d. ¶ Secūdo alia lect. h. d. Si exactores intra tēpora hic statuta nō soluunt fisco, dñi repetūt ab eiusdē. h. d. l. ita. lectu ra nō placet. Nā tex. hic loquitur de his qui recipiūt emolumē ta de prædij. exactores non recipiūt a prædij principaliter, sed a possessorib⁹, qui postea soluēt sunt securi. l. ij. §. de apo. pu. & sic nihil habent facere cum exactoribus, sed fiscus habet ab ipso exactore recepta exigere, vt j. titu. ij. l. pen. ¶ Secūdo tertiam lect. h. d. Si emphyteuta, vel similes, intra tēpora hic statuta non soluunt fisco, a domino exigetur. h. d. ¶ Quæro quæ est verior lect. glo. videtur tenere istam lec. dum dicit, vel verius. Vel coniunge vltimā cum prima hoc modo: Emphyteuta & similibus non soluentibus exigitur a domino: & dñs poterit emphyteutam suo iure priuare. Hæc lect. approbatur in simili in l. hoc amplius. §. si. de dam. infec. & ff. de noxa. l. si noxale. hæc glo. vltima videtur eam tangere. Bart.

Additio. Sed nunquid sua auctoritate poterit hoc facere, b glo. in l. ij. §. de iure emphy. dicit q̄ sic: tamē meli⁹ faceret si per iudicem fieri faciat: quia aliās esset periculosum. patet: quia emphyteuta habet ius in re, & possidet, licet in colo no simplici possit: quia non habet ius in re. ff. loca. l. non solet. hoc etiā quidā moderni tangunt, vt tangit Cy. in d. l. ij. in q. ij. Ang. ¶ Not. ex lege ista q̄ possessor potest purgare morā in tra lex mēses. Cōtra istud oppo. glo. j. de ero. mi. ann. l. v. Sol. hic quo ad priuatū: ibi quo ad fiscū, vel dic q̄ alio casu loquit̄ ibi. ¶ Opp. j. tit. ij. l. si. Solue vt ibi dicam. Secūdo nota q̄ etiā ille qui fructus nō percipit, cōpellitur ad solutionem tributo rū. cōtra. §. eo. l. j. Sol. non cōpellitur secūdo regulā ordinatā: sed cōditione ex lege ista in defectum possessoris, qui percipit fructus & nō soluit. tene mēti hanc leg. Bar.

Additio. In gl. in verbo, dignitatū. ¶ Et per hoc nota q̄ ec clēsia tenetur ad tributa. quod cōcedit Pe. etiā de iure isto, per l. placet. §. de sacros. eccle. & l. sacrosanctæ. vbi ponitur speciale priuilegiū illius ecclesie: ergo in cōtrarium est ius cōmune. De hoc per Cy. in d. l. placet. in q. j. Angel.

Additio. ¶ Quantū tempus debeat esse cessatum a solutio ne tributorū, vt bona possint vendi. gl. Cyn. & Bal. in l. j. §. si propter publi. penfi. An.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Iudici negligenti non debetur salarium, saltem pro eo tem pore quo fuit negligens. **V**ides. fertur. h. d. ¶ Not. hic cōtra iudicē ne gligentē. Et sic videt̄ calus de illa q. quā la. de Are. ponit in l. qd autem. de execu. tut. & l. Maxima. ff. de ann. leg. & l. q negotiationē. §. j. & §. pe. ff. de admi. tu. videli cet q̄ iudici delinquētī nō debeat salariū. quod intellige qñ

istud delictū negligentie respicit vniformiter, & cōcernit to tum tēpus officij: aliās pro eo tēpore quo negligēs nō fuit, si bi salariū debetur. l. si fundus. ff. loca. dixi in d. l. Meua. §. j. Et dic hoc speciale propter magnū periculū quod vertitur in ne gligēdo exigi tributa: quia publicę necessitates expediri non possunt. in l. obsistere. §. eod. & in aut. vt iudi. sine quoquo sus fra. §. oportet. Bar. ¶ Adde Bar. in l. Maxima. in princ. de an nui le. & in l. diem functo. de off. assessorum. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Assertioni possessoris de valore rei credendum est, quādo sit æstimum propter collectas.
- 2 Compositio super tributis soluendis q̄ possit fieri cum soluere debentibus propter paupertatem.
- 3 Tutor & curator an possint se cōponere cum debitoribus pu pilli pauperibus vt minus soluant.
- 4 Limitatio ad l. pactum curatoris. §. de pactis.
- 5 Compositiones pro tributis sunt seruandæ. Præsbyteri parochiarum possunt componere cum parochia nis super solutionibus decimarum. & nu. 7.
- 6 Grauari quōd dicatur ille, cui⁹ fructus suæ possessionis ad in spiciendum mittitur. Iudex, qui sine causa facit descriptionem bonorum meorum, dicitur me grauare.
- 7 Compositio facta pro annuis præstationibus, vel tributis cer to modo soluendis intelligitur facta in perpetuum.
- 8 Illicitum non debet fieri prætextu liciti. Clerici morantes in studio, si ex priuilegio habent fructus be neficij, illos non habent, si non intrant scholas.

Ad ab vna. Compositio facta cum subditis de tributis, est seruanda. Item Thessalo nicensis ecclesia habet immunitatem, dum tamen extranei ecclesie ipsius prætextu a p̄statione nō su giāt, localis lex est. ¶ Ad euidentiā scias q̄ erāt quādā puincie in Græcia q̄ debebāt soluere tributa secūdo q̄ritatē redituū q̄ p̄cipiebant ex p̄dij, p̄pter qd mittebant officiales ad inuesti gandū reditus, ex quo illi possessores multum grauabant: vn de venerūt ad cōpositionē cū præfecto illarū prouinciarū q̄ soluerēt mediū aureū pro quolibet capite, & hoc fecerūt Ma cedonij, & iubet hoc eis seruari. Aliæ prouiciæ quæ se nō cō posuerūt, exigant ad similitudinē Macedo. quædā aliæ cōpo suerūt se pro tertio aureo: & eis est seruāda. Cætera sunt clara.

Additio. ¶ Et ex hoc colligo arg. cum sit æstimatio propter collectas, est credendum assertioni cuiusq̄, nec propterea est mittendus qui eorū facultates æstimet. arg. §. de bo. va. l. si. ¶ Not. propter paupertatem debentibus solue re tributa posse fieri cum eo cōpositionē. facit in aut. vt iudi. sine quo. sus. §. eos. & hoc no. glo. §. eo. l. ij. ¶ Et sic facit pro tu tore & curatore vt possint se cōponere cū debitoribus pupil lorū pauperibus vt minus soluant. non obstat q̄ debitū sit li quidum. & hoc modo limitatur l. pactū curatoris. C. de pact. quæ dicit tutorē vel curatore pupilli nō posse debitū pupilli gratis remittere: quia intelligo vbi debitor est soluendo. sed vbi pauper est: potest se cōponere pro parte, & facere remis sionē de toto. ar. huius legis. faciet tñ debitor in infro quietati onis apponi & inseri cām, quare pro parte recepta tutor vel curator cū liberauerit a toto: aliās nō valeret: vt no. in l. j. de apo. pu. & ibi posui Ang. ¶ No. quod dixi in summano, q̄ istæ compositiones pro tributis sunt seruandæ. Barto.

Additio. In tex. ibi, expeten. Not. q̄ pōt fieri compositio de functionibus & alijs tributis: ¶ & sic facit pro presbyteris parochiarū, vt possint se cōponere cum suis paro chianis super solutione decimarum. ¶ In tex. ibi, inspecto ac cedat. ¶ Not. q̄ dicitur quis grauari, si vadit aliquis ad inspi ciendum fructus suæ possessionis. & sic facit q̄ si imploratur bonorum meorum descriptio sine causa, q̄ iudex non debet hoc facere: quia ex hac descriptione ego grauor. & hic est ca sus, pro quo in l. j. §. si omnes. de vñ. inspi. Si verō fieret cū cau sa tūc est faciēda, vt dixi §. de iure fil. l. facultas. ¶ In tex. ibi, in perpetuū. nota q̄ cū sit cōpositio pro annuis præstationi bus vel tributis certo modo soluendis: q̄ intelligitur facta in perpetuū, si simpliciter facta est, & sic presbyteri parochiarū se cōponentes cum parochianis super præstatione decimarū, quousq̄ erunt presbyteri non poterunt vltra modum cōposi tum decimas petere. Ange. ¶ Ex sine not. arg. contra clericos & scholares, vel alios habentes immunitates a gabellis, qui prætextu eorum alios excusant. ¶ Barto.

Additio. ¶ Et sic no. q̄ prætextu liciti non debet fieri illicitum: vt l. q̄ sub prætextu. §. de sacros. ecc. qd̄ facit cōtra clericos q̄ habēt priuilegiū, vt morātes in studio habeāt fruct⁹ præbendarū & p̄cipiāt: q̄ si nō intrāt scholas, nō debeāt habere

habere: vt no. in d. l. q. sub pretextu. Ang. ¶ Quero que medietas est ista q. soluebat: dixi ponēdo calum. medietas aut ei. ista est opi. vera. Alij dicūt medietas ei, qd aū soluebat. qd nō placet: qā ita erat necessaria īspectio possessionū & fructuū. p medietate sicut p toto. Deuentū est ergo ad medietatē aurei, respectu capitū, nō respectu fructuū, vel alio quocūq; modo, dummodo quo ad fructus non habeatur respectus. Bar.

De indictionibus. Rubrica.

¶ Super rubrica ista quærit glo. quid est indictio. dic vt in ea. & ex ea fit connumeratio indictionis, quæ fit hodie in instrumentis. Item ponit glo. qualiter fit connumeratio annorū do mini per diuersas sectas. quod dic vt in ea.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Priuilegium immunitatis non porrigitur ad munus ordinarium.
- 2 Lex vel statutum potest facere qd munus extraordinarium fit ordinarium. Item quod
- 3 Collecta sit munus reale, licet imponatur personæ pro rebus.
- 4 Clerici quando teneantur soluere collectas Archiepiscopo. Casus in quo exigitur scriptura.

LEX

I.

OMnes. Indictio, munus ordinarium est, & ideo ab hac indictione non excusantur: qui a muneribus excusationē habēt. h. d. Ad euidētia scias q. ego dixi tibi in l. omnes. s. li. j. Hoc præmisso tex. est clarus. ¶ Not. q. priuilegiū immunitatis nō porrigitur ad munus ordinarium, sed ad extraordinarium. ¶ Item nota q. p. l. potest fieri ordinarium q. primō erat extraordinarium. facit q. p. statutum possit fieri vt collecta sit munus ordinarium. ¶ Itē q. sit munus reale licet de iure imponatur personæ pro rebus, vt nota. in l. indictiones. s. titu. j. & l. rescripto. ff. de mu. & ho. dicam j. de mu. pa. in rub. Bar.

¶ No. in litera huius legis casum, in quo exigitur scriptura. & sic est argumentum quod si Arch. mittit literas clericis q. soluant collectam, non tenentur soluere, nisi literæ in indictione episcopi fuerint confirmatæ, & vide quod posui in l. j. de apochis pub. Ange.

LEX

II.

Particularem. Glo. cōstruendo istum tex. ponit casum. & breuiter hoc intendit: aū tempus solutionis debet singulis prouincijs notificari vt se præparent ad indictionem soluendam. h. d. Gl. declarat istā lec. dic vt in ea. Not. versum. nam leuius lædit quicquid præuidimus ante, vt s. de manu. l. j. & in aut. de colla. in prin. ¶ No. modum notificandi indictiones. Bart.

De hoc vide s. de manu. l. j. & in auth. de colla. in prin. Ange.

De superindictio.

Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Superindictum dicitur quod extraordinariē causa necessitatis imponitur.
  - 2 Immunitas concessa à collectis, an extendatur ad impositas tē pore guerræ.
- ¶ Super rubrica quærit glo. quid sit superindictum: dic vt in ea. breuiter illud q. quod ex causa necessitatis imponitur extra ordinariē superindictum dicitur. Bar.

Additio. Quid sit superindictum, ponit Bald. in l. fin. C. si ne cen. vel reli. ¶ & per hanc legem determinat Rai. de For. q. si concessa est immunitas alicui à collectis: q. illa immunitas extenditur ad collectas propter guerras. & idē tenuit Fulg. in l. si ex toto. & ibi Ray. de leg. j. sed cōtra tenuit Dy. in l. j. vt nemini liceat se excusare. de quo vide p. do Ang. de Are. in d. l. si ex toto. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Non creditur dicenti se aliquid facere mandato superioris, nisi ostendat literas. Cardinali asserenti se aliquid facere mandato superioris non creditur, nisi literas ostendat.
- 2 Solus princeps ob utilitatē publicā pōt collectā imponere. Ciuitas pro necessitate ciuitatis collectam imponit. Collecta an ponatur per æs & libram, remissiuē.
- 3 Collectam imponere qui possint.

LEX

III.

Nihil. Superindictum solus Princeps imponit: nec ad alterius literas quis cogitur exsoluere. hoc dicit. & est bona lex, & ponit practicā pulchram. ¶ Not. q. non est credendum literis alicuius dicentis se hoc facere mandato superioris, nisi in ipsis in-

seratur licentia, siue literæ superioris, vt ibi, dum dicit, & imrialibus nexa præceptis. Canonistæ tamen dicunt q. Cardina libus & quibusdam præcellentibus creditur etiam si literas nō ostendant, nēc habere se dicant: tamen est contra istum text. vbi non creditur etiam perfectō prætorio. Bart.

Additio. Item dicit Bart. in l. ij. ff. si quis in ius vo. non ser. alleg. c. præterea. de dila. & vide Lud. in l. sciēdū. de ver. ob. & in l. si publicanus. s. j. de publica. vbi allegat plures concor. & Bar. in l. prohibitū. de iure fis. & in l. palatinos. ¶ de colla. fun. fisca. li. xj. Alex. ¶ Adde q. iste tex. non probat dictum Bart. hic: quoniā text. hic loquitur in his quæ erāt reseruata principi: puta, quia quis dicebat se habere talē promissionem à principe, non est dubium q. nō creditur sine literis, & maxime quando certaretur de præiudicio alterius, secū dū Ange. in consil. cxxx. & per Pet. de Anch. in Clemen. j. de proba. in ver. secūdo quærit vtrū credatur. quod tñ intelligēt per Bal. in l. exemplo. C. de pb. ad fi. Sed q. nō credatur. Car. si mittit in legationē de sua legatiōe sine literis, hoc est falsum secū dū qd volūt ferē omnes doc. in c. quod super his. de fide instru. de qua tamen q. in c. sicut. per glo. de sentētia excom. & in ca. apostolica. de re iud. in sexto. & in c. cū olim essent. de pri uil. per Spe. in tit. de leg. s. superest. vers. quid si dele. in tit. de teste. s. j. vers. quid si aduocatus. glo. & Arch. in c. nobilissim. xcvij. distin. per Inno. in c. cū dilectus. de app. per Ioan. And. in c. ad audientiam. de sententia excom. & in c. consti. de appel la. & in c. ij. de offi. deleg. in sexto. plenē per. Petr. de Ancha. in Clemē. j. per Lapum alleg. xv. & xxxiij. & per Bal. in l. si qua per calumniam. de epi. & cle. & in l. iurisiurandi. de testi. & in l. j. de manda princip. & in l. aliquādo. de offi. procon. & in l. prohibitum. s. de iure fisca. vide Roma. in litera. no. xj. Alexā.

¶ Secūdo no. q. hic videtur tex. q. solus princeps possit col lectas imponere: q. est verum pro publica utilitate: sed p necessitate ciuitatis, vel prouinciæ ipsa ciuitas imponit, & cogit imponere. not. ff. quod cuiusq; vni. l. j. s. fina. in glo. super verbo, proconsul. dixi in l. iij. n. actor. ff. de re iudi. & ibi plenē dixi: an debeat imponi per solidum & libram, vel per capita, vide quod ibi dixi. Barto.

Additio. Adde etiā q. reges imponūt, vt in c. j. quæ sint regalia. Item qui habent ex consuetudine ius col lectandi. Bald. in l. si. C. si sine cen. vel rel. q. Item illi quib. cō celsit merū, & mistū imperium, & omnimodā iurisdictionē, secū dū Alb. in l. imperiū. de iu. om. iu. vbi plures alios alleg. Itē illi qui sunt loco domini, vt priores ciuitatis. Bart. in l. pla cet. de exec. mu. eo. lib. Alex. ¶ Adde Rayn. in repe. l. rescri pro. s. sciendum. ff. de mune. & hono. in vers. nunc restat vide re. & vide quod dixi post Bar. in l. iij. s. actor. de re iudi. Alex.

Additio. Adde etiā q. reges imponūt, vt in c. j. quæ sint regalia. Item qui habent ex consuetudine ius col lectandi. Bald. in l. si. C. si sine cen. vel rel. q. Item illi quib. cō celsit merū, & mistū imperium, & omnimodā iurisdictionē, secū dū Alb. in l. imperiū. de iu. om. iu. vbi plures alios alleg. Itē illi qui sunt loco domini, vt priores ciuitatis. Bart. in l. pla cet. de exec. mu. eo. lib. Alex. ¶ Adde Rayn. in repe. l. rescri pro. s. sciendum. ff. de mune. & hono. in vers. nunc restat vide re. & vide quod dixi post Bar. in l. iij. s. actor. de re iudi. Alex.

De exactoribus tributorum. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Grauatatus vt soluat collectas, vel tributū, potest dicere exactori q. sibi ostendat quaternum, an sit ibi descriptus. Debitor tributorum quando possit conueniri.
- 2 Exactores nō possunt aliquē pignorarē, nisi habeāt buletinū.
- 3 Scriptura tabellionis breue appellatur.
- 4 Per librū exactoris q. probetur quem non soluisse collectam.

LEX

I.

Decennarius. exactores nō debēt exigere nisi eos, q. in breuibus continēt, seu exactis à tabellario sibi datis. h. d. De officio illorū tabellariorū vidistis in l. ij. s. de iure fi. De materia adde an exactor tributorū possit officiu suū alteri cō mittere & delegare, dixi de ca. largi. ti. j. in l. j. post Bar. Itē nota q. exigētī tributa noie fisci nō pōt obijci cōpēsatio, nec ipsi nec fisco: vt est tex. no. in l. iij. de cōpē. & in l. auferē. s. si cōpēsā. ff. de iur. fis. & ibi habes plures casus. i. q. b. fisco nō obijci cōpēsatio: q. idē dicas in sacerdote exigēte decimas, secū dū gl. singularē xvj. q. j. de decimis aliās j. q. j. decl mā. Alexā. ¶ No. q. ille, qui est grauatatus vt soluat collectas, seu tributa, potest dicere exactori, ostēde si sum descriptus in quaterno: & si ibi non reperitur, iniuste grauatur. Bart.

Additio. Not. debitorē tributorum non posse conueniri ante q. hoc fiat à tabellione. ¶ Item not. nihil exigendum vltra id quod debetur: vt s. de anno. & trib. l. omnes.

¶ Itē nota q. exactores non possunt pignorarē aliquem, nisi habeāt buletinū. ¶ In tex. ibi. breues. nota modū loquēdi. Scriptura enim tabellionis breuē appellat. de quo in l. inter char tulas. s. de conue. fis. debi. ¶ Itē nota istū casum, quod aliquē nō soluisse collectā, vel tributū, probatur per librū exactoris, in

¶ Non ostendant. Ad quod vide copiose & no. do. Felin. in c. ad eminentiam. i. prin. de sentē. excom. Tu vide ad propositum huius dicti quod posui remissiuē i apō stil. ad ipsum in l. vni. in apōst. in ver. si. literas. s. de manu. prin. vbi pbo hoc dictū tam per Canonistas, q. Legistas.

¶ Imponere. Vide Felin. in c. cum dilecta. de reser. in ver. si. singuli. & quod ibi dixi in apōst. Tu vide ad hoc Gul. de Cu. in l. ne minē. nu. ix. & qd ibi posui in apōst. in vers. indicitur. s. de sacrosan. eccl. lac. Rebu. i. l. j. nu. xv. & ibi posui in apōst. i. ver. colle ctā. j. de mu. & in quo loco. isto li. & dixi i stylo parla. parte iij. vers. are stio xxx.

Bartolus super tribus libris Codicis.

quod sunt descripta omnia nomina debitorum qui non soluerunt. pro hoc etiam videtur casus in l. iust. C. de ed. facit l. sepronia libellos. de fur. & vide in l. si. ff. de re. eo. Ang. Et per hoc ego dico quod ista negatiua, ostendat librum quod non sum descriptus in libro: cum sit coarctata ad certam scripturam, est probabilis, & incumbit onus probandi illi, qui ita negat, per istum textum. Idem bonus textus in l. cum lege. de pba. & idem firmat Bart. in l. ei qui. in fi. C. de appel. ubi si dico quod sententia est nulla, quia non fui citatus, & volo probare per inspectionem actorum, quod possim, & mihi incumbit onus. De quo adde no. per Bal. in l. actor. C. de proba. & l. hoc iure. & l. in illa. de verb. ob. & Hostien. & doc. i. c. bon. de elec. bonus textus in c. sexto. de cler. non residen. videtur ibi ista negatiua quod quis non resederit in beneficio proba per diligentem inquisitionem in loco factam, ubi residere debet. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 Remedia quae habeat fiscus contra non solventem collectas, quae & qualia sint. remissive.
- 2 Carcerari quod quis non debet pro debito publico, neue novitates in personam pati. Et quando possit capi. remissive, & infra nu. 6.
- 3 Executio pro debito publico primo fit in personam, secundo in bonis. Detineri quando quis possit pro debito privato.
- 4 Mulier etiam pro debito publico detineri non potest.
- 5 Carcer duplex est.
- 6 Carceratus, licet sit quis pro debito confessionato, poterit tamen creditor etiam de bonis suis sibi facere satisfacere.
- 7 Creditor, qui ex forma statuti potest facere debitorem carcerari, & mitti in possessionem suorum bonorum, potest petere quod debitor carceretur antequam veniat ad bona.
- 8 Auth. ci qui. C. de bo. aut. iu. possit. sed ut creditor possit mitti in possessionem bonorum debitoris pro mensura debiti, quod habeat etiam locum in fisco.
- 9 Homines quando possint capi pro debito.
- 10 Quilibet priuatus potest sua autoritate carceratos ex iniusta causa de carceribus extrahere.
- 11 Qui facit quod non debet, dicitur alienus a suo sensu.
- 12 Contumacia cumulat poenam.
- 13 Officium iudicis contra non solventem collectas, quale sit.
- 14 Poena imponitur ut metu poenae quis efficiat magis obediens.
- 15 Creditor habens primum decretum in bonis debitoris, potest illi renunciare, & facere capi debitorem.

L E X II.

Nemo Carcerem. Primo prouidet debitoribus exactis contra officiales. Secundo prouidet contra ipsos debitores non solventes. Tertio ponit rationem. Secunda ibi, vel certe. Tertia ibi, qua facultate. Prima pars continet duplicem prouisionem: prohibet enim iniurias inferri debitoribus. Secundo eis permittit quod de iniuriis querelam exponant securum coram praeside. in secunda parte similiter ponitur duplex prouisio. Primo quod debitores contumaces capiantur, & custodiantur a familia. Secundo si hoc non sufficit, capiantur eorum bona: & de hoc fisco satisfiat. tertia pars est clara. Bar.

- 1 Additio. Quot remedia habeat fiscus contra non solventem tributa: & quo tempore, vide Bald. in l. j. C. si propter pu. pen. Alex. Istum textum allegauit Bald. in l. si. ff. de ini. ius. vo. quod illud quod dicitur quod luit in corpus, qui non habet in aere, ut xvj. procedit ubi illud quod erat soluendum, veniebat ex poena delicti. secus si ex contractu, per istum textum. secundo eum. Adde lac. But. hoc idem tenentem in l. si quis id quod. de iur. om. iu. per l. j. & totum tit. C. qui bo. ce. pos. & adde Inno. in c. Odoardus. de solu. Alex. Nota quod pro debitis publicis non debet quis poni in carceribus, neque novitates aliquas, vel insolentiam aliquam pati in persona. Et sic nota contra iudices, qui praecipunt ne detur eis bibere, nec comedere, donec soluant. Nota quod pro debito publico possunt homines capi & detineri. Istam materiam examinavi plenam in l. sacrilegij. ff. si. ff. ad le. l. iul. pecu. Nota contra iudices, qui principiunt quod non detur eis neque potest carcerari, donec soluerint debitum. adde Ang. idem tenentem in j. col. p. l. si videtur. ff. de re. iu. Et adde Bar. in tractatu de quibus sit in ver. sed quid de tali quod. Item ver. secundo non ibi ad l. iul. pecu. & in l. consentaneum. C. quomodo & quando iud. & per Ang. hic. & per Bar. in l. j. de cust. re. per Aretin. Inst. de act. in j. ff. Alex. Tertio nota quod primo capitur persona. Secundo deuenitur ad res: & istud contra textum. videtur in d. l. sacrilegij. ff. si. sed forte iudex poterit alienare hunc ordinem, vel illum, prout visum sibi fuerit. Pro debito vero privato videtur quod persona non possit detineri, donec bona sunt soluendo: ut l. iij. ff. tutores. & ibi gl. ff. de suspc. tu. Sic debet intelligi l. j. §. q. bo. ce. pos. Mulieres etiam pro debitis publicis detineri non possunt in personam: ut l. j. de offic. diuer. iud. & athen. ibi posita.

Additio. Idem no. Ang. hic. & Bal. contra in l. j. C. qui bo. cede. pos. Alex. No. adde quod id quod dicitur, quod mulier non potest capi pro debito tam publico quam privato. nam idem tenet gl. in l. sed & is qui. ff. de in ius voc. fallit in muliere obligata per administrationem tutelae, quae privilegium suis renunciauit, iuxta aut. matri & auia. quado mulier tuto. ff. fungi potest. nam etiam privilegio. d. l. j. & aut. nouo iure. dicitur renunciauit. & per consequens carcerari potest secundum Bart. in aum. v. col. & in l. si quis sub codi in vj. col. ff. de testa. tut. Item fallit in muliere meretrice & inhoneste viuentem, quae laqueis & privilegijs legum non innodatur. l. quo adulterium. C. de adul. Ita no. voluit Bal. in l. consentaneum. C. quomodo & quando iud. in pe. col. ar. tex. in aut. de restit. & ea quae parit col. v. §. ff. quod intelligit verum Ro. in l. si verum. §. de viro. fo. ma. in ij. fallentia. nisi talis mulier inhonestae vitae esset nupta secundo. not. p. lo. And. in addi. Spe. in rub. de iniurijs. arg. l. si vxor. §. j. ff. de adul. ubi optima litera ad hoc quae vult quod ita dicatur commisisse adulterium, qui vxorem alterius inhoneste viuentem cognouit, quam qui eam quae honeste viuebat: & hoc propter maritum. quod est summe notandum. Alex.

Additio. Nota ex isto principio coniuncto sine, quod duplex est carcer. Vnus poenae, de quo loquitur principium huius legis, & l. iij. de custo. re. Alius custodiae, de quo loquitur finis huius legis, & l. si. de cust. re. C. & ff. Est quod alius quod vocatur carcer poenitentiae, quo vtuntur episcopi, & praelati contra praesbyteros, & subiectos alios quoquo modo peccantes. In text. ibi, omne substantiam. Nota quod pro debito fiscalis non solum potest quis carcerari, sed etiam ipsius carcerati bona principaliter vendi, & distrahi pro communi: adeo fiscus habet optionem utrum velit prius debitorem carcerare, an ad bona peruenire: ut hic. quod intelligo in debitore tributorum: ut hic. Contra alios vero debitores ex alijs causis forte esset necesse quod prius deueniret ad bona, quam ad carcerationem: ut l. sacrilegij. ff. si. §. si. ad leg. iul. pec. Et faciunt ad quod dicit statutum quod vigore debiti confessionati, quilibet debitor possit capi & detruhi in carcerem, an si debitor ex instrumento confessionato est detruhus in carcerem, ipso existente in carcere possit creditor de suis bonis facere sibi satisfieri. & hic est text. quod sic. Nam per remedium incarcerationis non tollitur creditori potestas petere de se mitti in possessionem bonorum debitoris, ut est casus in l. qui legati. §. vt in pos. leg. & l. j. §. ex hoc. vers. sed finge. ff. de vtire inspic. quos tex. alle. ad hoc Archi. extra. de eo quod mitti in poss. cau. rei ser. in rub. Item faciunt ad quod si secundum formam statutorum permittitur alicui facere incarcerationem debitorem, & mitti in possessionem suorum bonorum, prout est Perusij, quod debitor possit petere, quod debitor carceretur etiam antequam deueniat ad remedium mittendi in possessionem. In gl. quae incipit, non ergo. ibi, vel veri. Nota bene ex ista gl. quod si verum. in aut. de exhi. reis. vnde sumitur aut. ei qui. C. de bo. aut. iud. pos. habet locum non solum in priuato, verum etiam in fisco, ut possit petere se mitti in possessionem bonorum debitoris sui, pro mensura debiti declarati tantum, & non in plus: sicut in priuato seruatur. Item nota quod homines non possunt capi pro debito, si tamen cessant, possunt poni sub custodia militari. Item nota hic secundum vnam lect. quod quilibet etiam priuatus potest sua autoritate carceratos ex iniusta causa extrahere, & solutos dimittere, etiam forte ex violentia iudice retentis: maxime si soluerint id, pro quo detinebantur. arg. §. de iure fil. prdhibitu. & de meta. l. deuotum. j. de decu. l. omnes. in fi. Item nota quod qui non facit quod debet, dicitur alienus ab humano sensu. Item nota quod contumacia cumulat poenam. ff. de poenis. l. legati. & extra vt lit. non conte. c. quoniam. §. si. Item nota quod sit officium iudicis contra non solventes collectas: quia si contumaces existant, ponuntur sub custodia: & si perseverant in non soluendo exte detur manus ad res ipsorum, ut hic, & l. iij. §. eo. dixi. §. secundum And. de Bar. tam gam. j. ti. ij. l. ij. in fi. Item nota quod ideo poena imponitur ut homines metu poenae magis efficiantur metuentes & obediens: ut ff. de iusti. & iure. l. j. in prin. Ang.

Additio. Per hanc l. vide Ange. dicentem quod habens primum decretum in bonis, potest renunciare bonis, & facere capi debitorem personaliter, & e contra. tamen hoc fuit elegans dictum Bar. in l. consentaneum. C. quomodo & quando iud. & istud secutus fuit Ang. hic, & idem voluit Pau. de Cast. in l. ij. de testa. mil. de quo vide do. meum in l. si finita. §. iulian. ff. de da. Insec. in xivj. col. Alex. Pro debito non debet quis detineri. facit c. ij. de pigno. ubi dicitur quod liber homo non detinetur quantumcumque non habeat bona sufficientia ad debitum. & no. gl. in aut. imo. C. de act. & ob. etiam si fiat pactum: quia sapit speciem seruitutis, ad quam per pactum quis non debet posse deduci. nec si volens. de libe. cau. Facit quod no. Bar. in l. Titio centum

Carcer. Quotuplex autem sit carcer, vide Ange. de Are. in tracta. malef. vers. carcerari iussit. & Cardi. in clemen. j. §. j. de hg. reti.

centū. h. s. de condi. & de vbi dixit qd vbi cunq; infringitur ius libertatis per pactū, non valet. quod etiā patet quia lege est prohibita, s. qd nullus p debito capiat. d. c. h. & legi phibitū re nūtiari nō pōt. no. gl. in rub. C. ne fideius. dot. dētur & c. Item quia capere & carcerari est iurisdictionis, cui pactis priuatorū renūtiari nō pōt nec iurisdictione dari. l. priuatorū. C. de iuris. oi. iud. qd tū limita, nisi aliud statutū induceret: quoniam pl' valet statutū qd pactū. l. nō impossibile. de pac. & no. Bar. i. l. oēs populi. de iu. & iure. & Lex pætorio. ff. de re. iur. Bal. in l. pgrā. ma. C. cōmunia. vel epistolā. licet gl. videat tenerē cōtrariū in rub. C. de decretis decurionū. sed intelligit affirmatiuē illa gl. s. quod fieri potest per pactū, potest fieri & p statutū, non autē negatiuē. Ita voluit Io. And. in c. pe. extra. de cōsue. & videtur etiā de mēte gl. in d. rub. & ibi Bar. Aliud tñ quod dicit hic, qd pro debito quis detineri nō pōt: nō haberet locū hodie, si quis esset cōfessus debitū per sententiā, quæ trāsuit in rē iudicatā, & elapsus esset terminus datus, iudicatus, iuxta l. debitoribus. ff. de re. iu. & l. si. C. de vsuris rei iud. Nam si intra talē terminū nō soluerit, posset detineri. tex. est in s. qui autē, in vers. sed si quidē cōiuncta gl. in ver. cedere. in aut. de fidei cōmis. & etiam in alijs casibus fallit quos no. collectos per me & doct. in repe. mea in l. j. in primo not. in si. C. qui bo. ced. pos. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 Eximens iuste carceratum, tenetur soluere creditoribus.
- 2 Occultans aliquē vt capi nō possit, an puniat remissiuē.
- 3 Carceratus pro debito priuati potest ibi pro fisco recomen dari, & e contra.

L E X

I I I.

Quoties. Qui debitorem captum eximit, ad id quod fisco, & priuato debebatur tenetur. hoc dicit Bart.

Additio. Qui carceratū eximit de carcere, tenetur soluere creditoribus. vide quod dixi. post Bar. in l. mili. res. ff. de custo. reo. Et Barto. in sua disputatione incipien te. Lucius fuit captus. Alexā. ¶ Quid si occulto aliquē qd capi non possit pro debito, vel pœna, vide Bal. in l. si. C. de ope. li. Alexā. ¶ Not. hic text. qd ille, qui est in carcere pro debito priuati, pōt recomēdari p debito fisci, & cōtra. quod plenē dixi in l. ij. in si. ff. de custo. re. Secūdo not. qd qui eū abstulit, tenet fisco & priuato. glo. opp. & soluit. dic vt in ea. Bart. Vide bonū tex. in l. si. de ope. liber. C. & vide Bar. in l. iij. C. ad l. iul. de vi priuata. & Bald. in l. additos. de epis. aud. & in tractatu suo de carceribus. in iij. col. in si. & Bar. in l. cuiuscunq; ff. ad l. iul. maies. & Sali. in l. vnica. de rapt. virg. & do. meum in l. ad monendi. j. col. de iureiurando. cū si. & ibi omnino videas Roma. in xxij. col. vbi dicit hunc casum esse mirabilem. Alexan.

S V M M A R I V M.

- 1 Propter non soluentes tributa cæteri grauantur. Leuius portatur quod a pluribus portatur.
- 2 Officiales & consiliarij tenentur ad collectas.

Actores. Officiales tenentur ad soluendum tributa, ne ipsi cessantibus cæteri onerentur. Ista lex inuenit duo. Primo qd si ex aliquo casu quidam non soluunt, cæteri onerantur. Contra istud videtur j. vt nullus ex vica. p alie. vica. de. ten. l. j. lib. xj. de quo dicam j. tit. iij. & l. ij. & ibi gloss. tangit. Bar.

Additio. Sed an propter nō soluentes tributa cæteri gra uentur. & hic est casus qd sic. & sic nota quod portatur a pluribus, portatur leuius: vt j. de priuilegi. domus Augu. in l. ij. & infra. eodem titulo. l. iij. & est argu. contra of ficiales vt teneantur soluere feuda, & ire ad exercitum, sicut alij. Ang. ¶ Itē inuit qd officiales & cōsiliarij tenentur soluere col lectas. in contrariū ff. de mu. & ho. l. honorē. Ista duo examina bo in l. j. de immu. ne. conce. Et no. hic glo. quæ incipit, Alias innouitas. ibi, & sic no. contra officiales. Bart.

S V M M A R I V M.

- 1 Qui tenent reddere rationē, debent illā reddere in scriptis.

Apparitores. Exactores debent remittere ad cu riam in scriptis quid exactum est, & quid nō, vt ex eorum scriptura officium reddat instructum. h. d. ¶ Not. qd exactores tenent reddere in scriptis quid, & qualiter, & quantum exactum sit. idē in quolibet priuato, qui tenetur reddere rationem: vt l. j. s. offi cio. ff. de tute. & ra. dist. l. si statuliber. s. si. de statulib. Bart.

In fiscalibus. Ad petitionē exactorū cogit p otes facere exactionē. h. d. Not. qd Potestates cogunt facere exactionē ad petitionem officialiū. quod plenē declarā in l. proxima. Bart.

S V M M A R I V M.

- 1 Officialis negligens qualiter puniat remissiuē. & nume.

- 2 Potestas non potest exactoribus tributorum committere exactionem.
- 3 Qui tenetur facere exactionem intra certum tempus, si illam non facit, soluit de suo.
- 4 Factores dominorum possunt cogi pro exactione tributorū.
- 5 Officialis deputatus ad recipiendum solutionem, non potest ab inuito exigere.
- 6 Cōsuetudo regionis in exigē distributis seruāda est. & nu. 14.
- 7 Exactor fodrii non potest alij committere exactionem.
- 8 Rectoris officium est inquirere debitores cōmunis.
- 9 Tutor alius gerens tenetur reddere cōputa singulo anno.
- 10 Officiales & collectores collectarum, si aliquid retinent de eo quod exegerint puniuntur.

- 11 Idem si a debitoribus aliquod seruitium acceperint.
- 12 Inquisitio qd sit licita in ciuilibus ob publicam vtilitatem. Episcopus potest contra omnes aliquid pauperibus debentes inquirere.
- 13 In ciuilibus ad vtilitatem priuatorum nō est licita inquisitio, nisi in causa suspecti tutoris & dationis tutoris.
- 14 Statutum quod debitores ex instrumēto confessionato abs que vlla mora teneantur soluere, intelligitur nullo iuris ordine seruato.
- 17 Pœna, de qua in hac lege, partim applicatur fisco, & partim parti.
- 18 Rex si committit exactori qd compellat soluere omnes debi tores, intelligitur seruata consuetudine loci.

Missi. Primo ponit quid sit officium exactorū. Secun do punit iudices & officiales permittentes eis vt aliquid faciant contra officium. Tertio punit qd iudices habent facere. Quarto qualiter, & ad quid tenentur si negligat. Quinto eis prouidet. Secunda ibi, iudices. Tertia ibi, eū iudicē. Quarta ibi, quod si vltra. Quinta ibi, indicibus. ¶ In prima parte dicit quod exactores debent mo uere iudicem, hoc est, pæsidē, potestatem, seu rectorē vt faciāt exactionem, & nihil habent facere cum debitoribus fiscalib'. ¶ In secunda parte dicit quod si pæsidēs passi fuerint quod exactores missi exigant per seipos, puniuntur in duplum: & apparitores pæsidis deportantur: & alij officiales relegantur ad tempus. ¶ In tertia parte dicit, quid habet facere pæses, po testas vel alius Rector. Respondet Imperator qd primò debet mittere pro debitoribus & inquirere an debeant, & per eorū tabellarios hoc debet diligēter inscribi, & postea mittere suos officiales contra suos debitores, & compellere eos ad soluē dum vt illud, quod solutum erit, perueniat ad illos opinato res, seu exactores, ita qd impleto anno reuertatur cum exactio ne completa. h. d. In quarta parte dicitur, si pæses aut potestas fuerit negliges in exigendo, qd ipse cogatur soluere de suo: ta men repetere potest a debitoribus fiscalibus: & si aliquid fuerit de exactis retentum, restituit in duplum. hoc dicit.

Additio. Vide l. mancipia. cum ibi not. C. de serui. fugi. & per Barto. in l. j. de var. & extraord. cog. & per Bartol. in sua disputatione. iudex qui per imperitiam. & per eundem & ibi doct. in l. pe. C. de fur. & per Bartol. & Ange. in l. ex maleficijs. s. heres. ff. de acti. & ob. per Bald. in l. ob seruare. s. proficisci. ff. de offi. procon. & lega. per Bald. & Ange. in l. si filius. ff. de iudi. per glo. & Bald. & Sali. & doct. in l. j. C. de pœna iudi. qui malē iudi. Insti. de obli. quæ ex quali de lic. in principio. & in glo. per Angel. de Aret. in l. dies cautio ni. s. in eam. ff. de dam. infect. Alexan. ¶ Speculator in titu. de expensis. s. postremo. versu. illud. allegat istum textum secundum quod si iudex qui omisit condemnare in expen sis, parte petente fuit condemnatus in syndicatu, & velit a parte, quam non condemnauit, illas expensas repetere nō potest, per istum textum. Sed certē communis opinio est in contrarium, quam tenet Bald. reprobans dictum Speculat. in l. sancimus. C. de iudi. circa finem. & idem tenet Imo. & Roma. in l. si tertius. s. fina. ff. de aqua pluuiā arcen. & Ang. in l. si qs dolo. s. j. ff. de re iud. bene facit quod no. Io. And. post Inn. in Espe. de appel. cuius dictum refert & sequitur Pet. de Anch. in c. cum eterni. circa principium. de re iudi. de hac q. vide etiā per Bal. in l. obseruare. in s. proficisci. in versu. secundo quæro. ff. de offi. procon. & le. & per Ang. in l. sed mancipia. C. de ser. fug. per Bal. in c. j. s. iudices. in ij. col. de pace iur. fir. Adde etiā quod aliās not. Barto. de iudi. in l. si quis vxori. s. si fugitiuus. ff. de furt. & in l. si reo. s. fin. de fideius. & vide quod dixi post Barto. j. de pascuis publicis. dicit L. of. in singu. suis in litera l. nota. xliij. quod si iudex soluit, potest repetere aliās nō. Alle gat Ange. in l. si vacatia. per istum tex. in versu. secūdo not. idē no. Bar. in l. iij. s. actor. de re iu. p. tex. il. j. in prin. de rone. &

Bartolus super tribus libris Codicis.

bono. Alex. ¶ In quarta parte dicit qd postq̄ Potestas vel Re-
ctor soluit de iuo, potest exigere à debitoribus, non obstante
aliquo priuilegio dignitatis: & potest cogere exactores, seu ca-
staldiones, & procuratores illorū debitorū. Item etiā de hoc re-
scribere principi. h. d. ¶ Not. principaliter qd Potestates nō
possunt ipsi actoribus committere exactorem. quod est no-
tandū. Iā enim vidj aliquos accusari de robaria, qui nō possunt
excusari p̄ textu officij, per legē istā. ¶ Not. qd ille qui tenetur
facere exactiōē intra certum tempus, si non facit, cogitur
soluere de suo. & sic facit contra syndicos, & economos, & simi-
les. ¶ Vltimō nota qd pro exactiōe tributorum possunt cogi
castaldiones, & factores dominorum.

5 **Additio.** ¶ Not. qd officialis deputatus ad recipiendā solu-
tionem, nō potest ab inuito exigere: vt j. de cano.
6 larg. l. neq. & ibi no. ¶ No. in secundo dicto consuetudinē
regionis esse seruandam. s. de pe. bo. solu. l. j. s. de iure fisci. l. pe-
7 nul. & ibi no. ¶ Item not. arg. ibi, alij cōmittimus. & exactor
fodrij alij cōmittere nō potest exactiōē: & si facit, puniē, vt j.
8 dicā de ca. lar. l. ij. ¶ Item nota qd officiū Rectoris est inquirere
debitores cōis, & iura inquisita exigere, vt hic, & s. l. proxi. & si
9 nō facit, punitur: vt l. iudices. s. de anno, & tribu. ¶ Item est ar-
gu. qd tutor gerens, vel alius administrator alienorū negotiorū
debet reddere cōputa singulis annis. Ad idē j. de nauicu. l. ij. &
10 hoc videt etiā dicere l. si plures. s. j. ff. de admi. tu. ¶ Itē no. ex
quarto dicto cōtra officiales, & collectores collectarum, & fo-
driorū si aliquid retinēt de hoc quod exereuerunt, vel aliquod
seruitiū acceperūt ab his qui debēt aliquid à cōi recipere, vt eis
fiat solutio, alia pōna imponi: vt s. de anno, & trib. l. iudices.
11 & j. de fa. ho. l. vnica. In tex. ibi, passi fuerint. ¶ Not. iudicem
negligentē criminaliter puniri. Pro eo no. in l. iudices. s. de an-
no & trib. C. de ser. fug. l. mancipia. & de cust. re. l. ad cōmenta-
12 riēsem. ¶ Ibi, inuigilare. no. qd etiā in causa ciuili & pecuniaria
ad vtilitatē publicā licita est inquisitio. cōcor. s. de bo. vac. l. si.
Et sic hic videt casus pro episcopis qd possint cōtra oēs debentes
aliquid pauperib⁹ inquirere, & inter pauperes distribuere:
nā licet talis inquisitio fiat in priuatorū fauorē: tñ tēdit ad vtilita-
13 tē Reipub. ¶ Ideo dixi ad vtilitatē Reipub. qd ad vtilitatē pri-
uatorū nō est dare casum, in quo possit per viam inquisitionis
pcedi, nisi in casu suspecti tutoris, & curatoris, & secundū Bart.
in l. ij. s. p̄terea. de suspec. tuto. sed certē est dare aliū casum.
Nā tutor ex inquisitione datur: vt Insti. de Attri. tur. s. sed hoc
iure. & sic patet qd ibi merē requiritur ad vtilitatē priuatorū.

14 In tex. ibi, consuetudine seruata. ¶ Not. in modo exigendi tri-
buta & collectas debere consuetudinē seruari: ideo si consuetu-
do est qd incolæ ciuitatis nō soluant tributa neq; collectas, talis
cōsuetudo seruāda erit, p̄ hūc tex. Ad hoc facit l. prima. s. quæ
15 sit lō. cōsue. ¶ Ibi, absq; vlla mora. no. ad statuta dicta qd debi-
tores ex instrumentis cōfessionatis absq; vlla mora cogant sol-
16 uere. nā intelligit nullo iuris ordine seruato. ¶ Ibi, in repetitiōe
seruata no. istū tex. cōtra determinationē gl. in l. mancipia. C. de
ser. fugi. vbi dicit qd si iudex propter negligentia facit litē suā,
qd propterea nō datur ei potestas retinēdi rem debitā parti, cui
litis estimatiōē p̄stitit. hic enim tex. directō dixit cōtra. Nā
officiales negligētes exigere tributa propter eorū negligentia
faciunt litem suā: quia de eorū proprio fisco tenent soluere il-
lud, quod p̄ tributarios debet: & tñ eis cōtra tributarios seruaf
repetitiō p̄ actionē negotiorū gestorū vel p̄ cōdi. ex hac le. vt
dicit gl. & hāc gl. no. alle. Spe. in ti. de expē. s. postremo. vers.
17 illud etiā notandū. In tex. ibi, vt partē debitā. ¶ No. istū tex. qd
ex ipso delicto pōna imponi: quia pro parte venit fisco ap-
plicāda pro parte accusatori. Simile in l. j. s. hāc in factū actio.
ff. de his qui de. v. effu. & facit ad no. ff. de iure fil. l. edito. s. ex-
tat. cū si. vide Bar. in l. agraria. ff. de termi. amoto. Ang.

18 **Additio.** ¶ Hāc alle. Bal. in l. et. in ij. col. in ver. nō restat.
s. de exec. rei iud. & per hāc l. dicit Bald. in l. j. si
propter publ. pen. qd si Rex exactori committit qd compellat
omnes debitores soluere omni coactione, qua sibi videt: intel-
ligitur semper salua forma principalis consuetudinis. Alexan.

S V M M A R I V M.

- 1 Ecclesia tenet soluere onera realia p̄ rebus tributarijs quas
emit: sed collectā, quæ imponit personæ pro rebus, non soluit.
- 2 Commune Perusij statuit qd omnes possessiones essent tribu-
tariæ: quod collecta esset onus reale.
- 3 Emptor & venditor sunt correlatiua.
- 4 Lex imperialis, quæ prohibet emere, comprehendit ecclesiam.
Statuta loci prohibentis emere, non cōprehēdunt ecclesiam.
- 5 Moræ purgatio in casu huius legis quando admittatur.

Sidiuina. s. domus imperialis vel ecclesia res tributa-
rias licitē emerit, & tributa non soluerit, res
ei aufertur, & ciuitati assignabitur, vt integra tributa sol-

uantur. h. d. ¶ Et pro declaratione huius legis, quæro quid
vult dicere diuina domus. Glo. intelligit de domo imperiali
vel ecclesia. Et secundum hoc habes, qd ecclesia tenetur soluere
tributa. quod est verum indubitanter, quando emit possessio-
nes tributarias, ita qd onus sit reale. Sed collectā quæ imponit
tur personæ pro rebus, etiā ecclesia non cogitur soluere: vt in
aut. itē nulla cōmunitas. s. de sacrosanc. eccl. & s. de epif. & ele.
2 l. de his. ¶ Ideo commune Perusij statuit vt omnes possessiones
tributariæ essent. & collectæ essent onus reale: de quo dicam j.
de mu. pa. super rub. dixi ff. de mu. & hono. l. rescrip. s. si.
3 **Additio.** ¶ Et ratio est: quia phibendo emptorē, prohibet
vendedorē: cum ista sint correlatiua: vt l. j. ff. de in-
diē addic. in glo. ibi posita. Vnde p̄supposito qd ecclesia sit
exempta à iurisdictione principum: tantum alius contrahens
4 suppositus est eius iurisdictioni. Ang. ¶ Quæro quare dicit
extra metrocomias. Glo. dicit, qd intra illas nemini licet emere.
Ex quo not. qd lex imperialis, quæ prohibet emere, comprehē-
dit etiā ecclesiam, prout diuina domus ponitur hic pro ecclesia.
Statutū verō ciuitatis hoc nō posset: quia esset cōtra libertatē
ecclesiarū: vt in aut. casta. s. de sac. fan. ecc. ¶ Quæro quare dicit
5 patrocini causa: Dic vt in glo. ¶ Vltimo opp. qd liceat pur-
gare istam morā: vt l. obistere. s. de anno, & tribu. Sol. Domus
diuina, & personæ in dignitate positæ plus grauantur: quia
plus de his tēf. Vel dic etiā hic qd licet purgare moram, secū-
dum quod hic inuenitur. quod magis placet. Item opp. glo. de
l. placet. s. de sacrosan. eccl. dic vt in ea. Barto.

De superexactioribus.

Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Exactio tributorum non debet fieri incontinenti.
- 2 Quis ad mortem punitur propter consuetudinem delinquen-
di, etiam si pōna esset pecuniaria.
- 3 Cauti assessores conuincunt delinquentem, qui deberet pōna
pecuniaria puniri de perseueratione, vt possint eū capitaliter
punire.

LEX

Vnica.

Quicquid. Qui plus exigit, in duplū exigit:
Vicquid. & p̄pter cōsuetudinē capitaliter
punitur. ¶ No. qd dicit, restitui prinus oportet
bit, quod intelligit qd exactio nō fiat incōtinen-
ti. debet em̄ habere tēpora quæ dant iudicatis, li-
cet ex delicto cōdēnet: vt l. si cū exceptiōe. s. quod si homo. ff.
quod me. causa. sed postq̄ fuit exactū, debet restitui p̄tin⁹ ei, à
2 quo exactū est. ¶ No. qd propter cōsuetudinē delinquēdi qd
punitur ad mortem. simile s. de delato. l. omnes. Bart.

Additio. In text. ibi, perseueret. not. istum tex. qd p̄sup-
posito qd de crimine pōna pecuniaria veniat im-
ponēda: tñ si sit inquisitio cōtra hoīem tanq̄ talia facere cōsue-
3 tū. & de hoc sit cōuictus, capitaliter puniri pōt. ¶ & ideo assēs-
sores eū volunt facere aliquē decapitare malefactorem nomi-
natū, qui multa crimina cōmiserit, & plurib⁹ vicibus, ex quibus
tñ criminibus pōna pecuniaria venit imponēda, inquirūt cō-
tra eū tanq̄ cōsuetū talia crimina cōmittere, & in his scelerib⁹
p̄seuerare: & ipm cōuincūt de tali p̄seueratione, & cōsuetudi-
ne: quo facto securē possunt eū ad mortē dānare, nō obstāte qd
talia crimina de sui natura nō sint capitalia. quod tene menti.
Pro hoc habes tex. in l. oēs. s. de delato. vbi qd propter cōsue-
tudine punit pōna mortis. Ang. ¶ Adde ad materiā qd ex-
actor tributorū sciētē indebitū exigēs à debitore tenet furti.
tex. est no. in l. etiā. C. de furt. & vide Bal. in l. j. s. ti. j. vbi dicit p̄
illū tex qd tenet crimine falsi. No. cōsuetudinē delinquēdi ag-
grauare delictū. facit l. ij. C. de epif. audi. hic allegata in glo. &
ibi Gul. & Bal. huic etiā qd alibi dicit, qd cōsuet⁹ litigare. & sic
cōtinuus litigator repellit à testimonio ij. q. iij. c. quia suspe-
ctos. & c. nullus. ibi, frequēter litigātes. & allegat Romanus in
singularib⁹ in litera Et. no. trigesimo sexto. Facit ad hoc quod
ponitur per scribētes, videlicet do. Anto. & do. Abb. & alios
in c. testimoniū de testa. in illa q. an existens in peccato morta-
li repellatur à testimonio, vt conclusio sit qd si est consuetus &
perseuerans in peccato, repellitur. vide ibi ad p̄dicta. Adde
etiā quod dicit Bart. in l. licitatio. s. quod illicite. ff. de pub. &
l. si diutino. de pōnis. vbi delicta iterata & etiā momentanea
aggrauant delinquentem, vt citius, aliās arctius puniatur: vt l.
mariti lenocinium. s. sex mēsum. ff. de adul. facit etiam quod
dixit Bal. in l. apud antiquos. C. de fur. quod ille, qui hodie est
furatus vnam rem vilem, cras aliam, & sic de similibus, vt sic
ratione reiterationis, & consuetudinis puniatur de furto, &
possit suspēdi. l. capitalium. s. famosos. aliās, solent. de pōnis.
dicitur

dicit in auth. sed nouo. C. de seruis fugitiuis. Qualiter autē q̄s dicatur. conuetus, vide quæ dixi. j. de pascuis publicis. in l. j. post Bar. Alex.

De capiēdis, & distrahēdis pigno. tributo. Rub. S V M M A R I V M .

1 Iudex potest prius deuenire ad res quam ad personam in executionibus.

LEX

II.

Satisfit. Hæc lex facit multum ad id quod dixi s. titu. ij. l. ij. videlicet q̄ sit in ptate iudicis prius venire ad res, q̄ ad personam: vt l. sacrilegij. §. fina. ff. ad l. lul. pecu. Bar. Aduerte, quia imò necessario primò veniēdū est ad res, q̄ ad capturā personæ, vt voluit Bar. in l. ij. §. pe. ff. de suspe. tu. p. l. à diuo Pio. §. i. vēditōe. ff. de re iu. Et est rō: q̄ si excusio rerū mobiliū sit aūquā deueniat ad immobilia §. in vēditōe, quātō magis fieri debet antequā deueniat ad capturā personæ, & carcerationē, cū sit grauior: & istud tenet lac. Bu. Bar. & alij in l. j. C. qui bo. ce dere pos. & Bal. in l. cōsentaneū. C. quō & q̄n iu. in ver. quēro vna cū Butrigario, verū possit capi, & c. q̄ nō. qualiter intelli gatur & procedat, videas Aret. num in §. si. in sit. de acti. vide etiā Ang. in materia l. nemo carcerem. de exac. trib. Alexand.

De apochis publicis, & de descriptionibus. Rub. S V M M A R I V M .

- 1 Aestimū de nouo factum in ciuitate quando habeat vires.
- 2 Instrumenta quitationum debent causam continere, quando fiunt ab his, qui donare non possunt.
- 3 Cautela vt debitores quando recipiunt refutationem à tuto ribus, vel alijs administratoribus, vt in refutatione semper faciant in serere causam.
- 4 Descriptio quod modis sumatur, & qualiter fiat.
- 5 Instrumenta confessionum requirunt diem & cōsulem: secus si sit priuata scriptura.
- 6 Lex subuenit inopibus sicut locupletibus.
- 7 Scriptura requiritur in casu huius legis.
- 8 Collecta q̄ debet imponi secūdum qualitatē patrimonij, & non secundum numerum personarum, & quādo imponatur secundum numerum personarum, & sic per capita.

LEX

I.

Aestimū non ante sumit effectum, q̄ præ sidibus intimetur, & per eos recipiatur. Item susceptores seu thesaurarij debent de sus cepto facere cautionē solennē: & exactores pu uinciales debent de singulis quatuor mēlib⁹ rationē suę exactōnis trāsmittere, & quod ex causa lucratiua acceperint, scribere: & q̄ cōtra fecerūt, puniunt. h. d. Principiū legi⁹ duob⁹ modis i gl. primā tene lecturā, quę notabilior est. Vide per istū tex. q̄ dicit Gul. de Cu. & Bal. ibi in ij. col. in l. cōparationes. C. de fide instr. de quo dicto feci mētio nē post Bar. i l. de pupillo. §. qui nūtiat. ff. de ope. no. nūc. vbi videt dictū Bar. cōtra eos dic vt ibi omnino. Alex. ¶ Not. ex isto principio, q̄ aestimū de nouo factū in ciuitate n̄ habet vires in hominibus de comitatu, nisi prius asigne⁹, vel nisi als de hoc fiat lex specialis: vel donec asigne⁹ officialib⁹ debēti bus exigere collectā, secūdū illud q̄ sitimū. q̄ tene mēri: & sic q̄ sitimū nō habet effectū donec p. puuinciales p̄sidib⁹ destine⁹. ¶ Sequit ver. sed & aurū. In hoc ver. ponit quātr̄ debeat fieri apocha de recepto à thesaurarijs, vel susceptorib⁹. ¶ No. q̄ in istis quitationū debet inseri cā. q̄ est verū, q̄ sit ab his q̄ donare nō possunt, vt hic, iūcta l. ij. de anno. & trib. alias cau sa nō requiritur: vt ff. de pac. l. tale pactū. circa princ. Barto.

Additio ¶ Fc ideo sint cauti debitores q̄ recipiūt refuta tionē à tutore vel curatore, vel ab alijs admini stratorib⁹, vt semp faciāt i refutatione inferi cām. als nō tene ret, vt hic. Rō. q̄ administrator sine cā refutare nō pōt. l. pactū curato. C. de pac. & in l. Imperatores. ff. eo. l. p̄fes. C. de trāsac. cū si. & vide q̄d posui in l. si. s. de ann. & trib. ¶ In tex. ibi, descriptionis ægias. no. de isto verbo, descriptiois. Nā de scri ptio sumpta p. aestimo, vt hic ponit, nō pōt fieri nisi secūdū formā huius l. Sūpta verò pro incorporatiōe nō fit nisi secūdū formā l. facultas. s. de iu. sis Sunpt. verò pro descriptione, qua hic vtimur, cū petim⁹ bona alicuius describi ne baraten⁹, sit cū suspiciōe timētis: præcedente tñ aliquali causæ cognitione, saltē p. ramētū. l. j. §. eligi⁹. ff. de ven. in pos. mit. ff. loc. l. dñs horreor. de bo. aut. iuf. pos. l. si. de quo dic vt dixi in d. l. facul

stas. Ang. ¶ Secūdo not. q̄ in istis apochis de soluto, requi tur dies & cōsul. q̄ est verū q̄ illud est publicū instrumētū. Debet em̄ esse scriptū à notario, vt l. ij. s. de cōue. sis. de. Secus si esset priuata. scrip tura, vt l. cū tabernam. ff. de pigno.

Additio. Not. de die & cā opponendi. ff. de acce. l. libe lorum. s. de exac. tri. l. apparitores. ff. de exce. doli. l. ij. §. j. de trāsa. l. cū hi. §. causę, & s. mā. l. p. diuerfas. cū si. ¶ No. q̄ l. subuenit equalr̄ inopib⁹, sicut & locupletib⁹ & i oibus securitatē p̄bet cōiter. ff. de pō. l. capitaliū. §. ad statuas ¶ Tertiò no. casum, in quo exigit scriptura. s. de supindi. l. vnica. s. de iu. si. l. phibitū. & ibi no. Ang. ¶ Seq̄ ver. hoc etiā hic dicit, singu. quatuor mēlib. dñt exactores ad curiā gñalē exactiōne scriptā mittere, & qd debeat cōtineri. ¶ Seq̄ ver. q̄ & tūc. hūc ver. & sequētē prosequere vt in gl. ¶ No. ex isto ver. & tota hac l. q̄ collecta debet iponi secūdū quātitatē p̄ri monij, nō secūm quātitatē vel numerū psonarū. qd̄ apparet ex eo q̄ dicit inopes, & locupletes, q̄ ppter potētes non debent grauari minores. Hoc itelligo verū: q̄n collecta iponit ex ali qua cā, q̄ nō respiciat numerū psonarū. Quid em̄ si p. soluēdo tributo qd̄ iponit p. capita, ciuitas accepit pecuniā mutuo: & postea p. eo satisfaciēdo iponit collectā: Certe debet iponi p. capita, vt dixi in l. iij. §. actor. ff. de re iud. & s. de anno. & tri bu. l. ij. & sup rubrica. ¶ Vltimò no. gl. no. q̄ probatio ista rū solutiōnū nō possit fieri p. testes: vt l. ij. s. de conue. si. debi.

Additio. Et ita allegat cā Bal. in l. ij. in vj. col. ver. sed qua liter. de iure emphy. Alex.

S V M M A R I V M .

- 1 Exceptio debitoris publici de soluto statim ipedit iudiciū.
- 2 Facta per vnum non potest alius infringere.
- 3 Episcopus nō potest infringere facta per prædecessorem.
- 4 Camerarius, qui semel reddidit ratiōes, si facta est apocha, nō tenetur iterum reddere.
- 5 Soluens collectas quādo possit p. nō soluentibus conueniri.

LEX

II.

Semel. Qui habet instrū solutiōis securitatis so leniter factū, nō debet amplius molestari. h. d. ¶ No. q̄ sicut debitor publicus pōt summa tim conueniri, & exigi: vt l. pen. s. de cōue. si. deb. ita eius exceptio de soluto iudiciū statim impedit, vt hic.

Additio. ¶ No. q̄ id qd̄ vn⁹ fecit, alius nō pōt infringere arg. q̄ quis nō pōt retractare facta per aliū ep̄m vt. s. sen. rescin. non pos. l. j. Ar. q̄ si quis fuerit clauari⁹ seu ca merari⁹, & semel reddiderit ratiōes: & inde est facta apocha, nō tenet ampli⁹ reddere rōnē. Ang. ¶ Querit gl. licet solues nō possit cōueniri p. se, an possit cū alijs q̄ nō soluerūt. gl. nō hñ firmat se, vide cā sup ver. l. q̄tari. Breuiter dicas sic: Aut est on⁹ reale, aut psonale. Si personale, aut cōsistit i labore psonę tm̄: & q̄ p. vnū nō pōt expediri, expediri p. alios: vt l. honor. §. si. de mu. & ho. Aut cōsistit i p̄statiōe pecuniæ, vel alteri⁹ rei: & tūc aut iponit on⁹ ciuitati simplr̄: aut cuiilibet de ciuitate. Pri mo casu, nō est dubiū q̄ illud qd̄ non pōt soluere vn⁹, soluat tota ciuitas: q̄ adhuc hæc eadē ciuitas remanet obligata l. p. ponebat. ff. de iu. & l. sicut. qd̄ cuiusq̄ vniuer. no. Secūdo casu vn⁹ p. alio nō tenet ipso iure. ff. de l. ij. l. legatorū. i prin. & j. vt null⁹ vicari⁹ p. alio l. j. li. xj. Sed possibile esset q̄ ppter de factū nō soluētū fieret vnū superindictū nouū, & sic p. conse quēs alij grauarent: vt. s. de supind. in rubro & nigro. & ita lo quit hęc gl. & l. latores. s. ti. ij. Si verò est on⁹ reale: q̄ p. reb⁹ soluit tributū, tūc propter vnū nō soluētē alij cogunt solue re, sed ei alsignabit possessio pro qua soluet: vt j. de omnia gro deserto l. j. li. xj. & s. ti. ij. l. si. dixi. s. ti. ij. l. actorem. Bart.

¶ Quando plures sunt obligati, & vn⁹ eximit: alij tenent p. eo exēpro. vide Bar. in l. iij. §. actor. de re. iu. vbi aliter loquut us est, & cū illo trāsēūt alij excepto domino meo, qui de hoc plene discutit in l. ab omnibus. in prin. de lega. j. vbi & aliter locutus est. & ibi vide Bald. Rapha. & Imo. & domi. meū. & vide Barto. in l. si. de mune. & honori. vbi de directo tenuit contrarium eius, quod dixit in d. §. actor. Alexand.

Additio. Nec istis obstat l. si. §. mista. ff. de mu. & hono. & ibi Barto. quia intelligit nisi lege vel statuto de putati ibi essent ad officium exigēdi collectas, cū hoc q̄ bona deficiētū spectant ad ipsos exigere debentes. ita loquitur iste tex. & vide q̄ scripti in l. j. de omni agro deserto. li. xj. Alex.

S V M M A R I V M .

- 1 Qui probat se proximis tribus annis soluisse, quando præ sumatur retro soluisse. & nu. 3.
- 2 Probatio contra instrumētum in scriptis, licet non admitta tur nisi per scripturā: tamen admittitur contra præsumptio nem, quæ resultat ex instrumēto, non tamen ex ipso com prenditur.

a ¶ In istis apochis, Quid debeant cō tinere apochæ, & an & quādo pro bent not. Bald. in aut. sed nouo iure post pri. ver. p. ple niori notitia. & in ver. si. præcedē. s. si cer. pe. domi. meus Iaso. May. in l. ad monē. & ibi per i. stū. s. de iure iur. b ¶ Per capita. Quę collectæ autē sint: quæ secūdū iuris dispositionē p. ca pita imponi debēt vide no. d. Soci. in cōsi. cxxix. incip. præstantissimi iu ris. ver. tertio pri cipaliter. ibi, nam onera. in j. parte chart. cc.

Inno. in c. de causis. extra. de offi. deleg. & vide quod dixi in
auth. de sanctis. episc. Ange.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Officiales qui personaliter habent seruire officio, non coguntur ire ad exercitum, nec custodiam facere.
- 2 Superior ex officio potest defendere subditum suum.
- 3 Notarij qui seruiunt ad officium cum persona, non tenentur sustinere onera communis.
- 4 Officiales nefarij sunt inhiibendi.
- 5 Officialis cui commissum est aliquod officium, non potest prohiberi illud exercere.
- 6 Primò noiatas ad officium debet ad illud admitti, non alius.
- 7 Iudex & officialis eodem modo puniuntur de negligentia.

L E X III.

Ræcepit. Notarij camerae non grauantur ad munera, quæ personæ laborem iniungunt, & qui eos grauauerint puniuntur, et officium iudicis superioris defendunt. h. d. v. q. ad §. illud.

- 1 ¶ Nota q. officiales, qui personaliter habent seruire vni officio, nō coguntur ire ad exercitum, nec facere custodiam. Secundò nota q. ex ver. in super. q. superior ex officio potest defendere subditum suum, qm̄ videt eū grauari. quod facit pro episcopis, qui eorum officio defendunt suos clericos. Bart.
- 2 **Additio.** In text. ibi: necessitatibus. ¶ Nota arg. expressum q. notarij, qui seruiunt de persona, nō tenentur suscipere, nec sustinere onera cōis, sicut alij, sed contra de exac. trib. l. actores. ¶ Item no. q. conatus officialium nefarij sunt inhiibēdi. s. de iure fisci. l. defensionis. nā ipsi plura mala cōmittunt q. alij, vt in auth. de exhib. reis. §. j. ¶ Nota q. officialis cui aliqd officium est commissum, nō potest prohiberi exercere dictū officium. ¶ Itē not. q. qm̄ prius q. est noiatas ad officium, non potest alius ad dictū officium noitari. simile in electione canonicorū. extra. de elec. c. cōsiderauimus. ¶ Itē nota in si. l. q. eodē modo punitur de negligentia iudex & officialis: vt. s. eo. l. ij. & j. de naufra. l. de submersis. & j. de fabri. l. si. Ange.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Rectores prouinciarum possunt facere thesaurarios in prouincia.
- 2 Legatus in prouincia quando comparatur procōsuli, potest facere thesaurarios.
- 3 Procurator fisci q. eligat thesaurarium generalem.
- 4 Potestas non potest iubere q. pecunia cōmunis soluatur alteri, q. camerario communis. Potestas potest pecuniam modicam conuertere ad suum placitum in necessitates publicas.
- 5 Officialis si eligitur specialiter ad vnū officium, per id videt sublata ois potestas alijs officialibus super illa specialitate.
- 6 **Illud.** Electio & defensio susceptoris spectat ad procōsulē, & præfectum, nō tm̄ ad præsidem. h. d. ¶ Nota put habetis literā tm̄, q. rectores prouinciarū possunt facere thesaurarios in prouincia. ¶ Nota q. qm̄ est legatus in prouincia qui cōparatur procōsuli: vt in c. ij. extra de offi. leg. lib. vj. potest facere thesaurarios in prouincia. Et nota q. hic loquitur de thesaurarijs particularibus: thesaurariū verò vniuersalem elegit procurator fisci, & postea cōfirmatur cōsensu curiæ: vt s. de iure fisci. l. super creandis. & ibi no. l. exactores. de suscep. sequitur. ver. prouidentibus. Ad euidētiā scias q. pecunia, quæ exigitur, qm̄q. infertur vni camerae, qm̄q. alteri: vt s. de exact. tribu. l. in fiscalibus. dicit ergo hic q. tributa imposita non possunt minui: nec potest statui q. pecunia, quæ debet venire ad vnā camerā, vadat ad aliā. ¶ Et nota q. potestas nō potest iubere q. pecunia soluatur alteri, q. camerario cōis: & si facit, puniuntur: vt in fine huius legis. quod intellige verū, nisi in pecunia modica, quā potest conuertere ad suum placitum in necessitates publicas. arg. l. diuus. ff. de bo. dam. verū. quadrimestris. & ver. sequentes sunt clari.

- 7 **Additio.** In text. ibi: minuendæ. ¶ Nota legē quia videt q. si vnus officialis eligat specialiter ad vnū officium, q. per illā specialē electionem sit sublata ois potestas, de eo qd̄ ibi spālter commissum est alijs rectoribus generalē administrationē habētibus. & per hoc videt: cū nuper in ciuitate Perusij electi sint quidā barrigelli quibus specialiter data est potestas cōtra oēs bānitos Perusij: q. per hanc specialē cōcessionē iurisdictionis videt adēpta ois potestas Capitanei, et potestatis ciuitatis Perusij persequendo dictos exbānitos. de quo vide p. doc. in l. studētibus. s. de offi. p̄fect. vrb. vbi videt casus de hoc licet etiā in contrariū posset adduci, vt ibi latissime posui super text. ideo ibi oino vide de hac q. & vide glos. xxv. q. ij. c. in Galliarū. Et in simili vide Bar. in l. iij. §. si ita viderit. q. dā. infec. Ang. ¶ Adde q. iudex potest multas per eū

impositas applicare ad refectionem palarij: vt est tex. no. in l. multarū. C. de modo mult. An autē possit sibijpsi iudex cōdēnādo pōnā applicare, Ang. q. nō, in §. si. vt nulli iudicū. in prin. per illum tex. quod tamen intellige vt ibi per eū. Alex.

Ræcipimus. Si literæ iudicis aliquid vltra veterem consuetudinem contineant, præsumuntur erroneæ, nec eis est credendum. h. d. Ad euidētiā huius legis præmitte casum s. de iud. l. si. hoc ideo, quia iudices scribentes sua autoritate non possunt augere, nec minuire ista tributa: vt s. l. proxi. verū. prouidentibus. & l. j. s. de superindi. de anno. & trib. l. ij. Sed si literæ cōtinerent id, quod per iudicem potest fieri, vcl facerent mentionem de literis superioris iudicis: per quē possunt fieri: eis crederetur: vt s. de superindi. l. j. Bar.

Ne operæ a collatoribus exigantur. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Habitantes in cluso Perusino collatores dicuntur.

L E X vnica.

Querarum. Prosequere hanc legē, vt in gl. ¶ Nota arg. pro illis qui habitant in cluso Perusino q. p̄prie dicuntur collatores, cum dent tertiā oim fructuum, q. ad alias operas cōpelli nō debent: sicut alij rustici cōpellunt. ¶ No. per istā legē fuisse vltra montes determinatū, q. nemo poterat cogi esse manigoldus. tū cōtrariū vult gl. in l. nō vt. ff. de reg. iur. adde Bar. in l. si. §. si. de pig. act. vbi dixit, q. imo potest q. capi vt manigoldus efficiat, dūmō sit vilis & abiecta p̄sona. allegat §. q. si monachus. in auth. de sanc. episc. Adde etiā Bar. in l. iubemus nullā nauē. C. de sacrosanc. ecc. vbi dicit, q. alius rustici potest capivt super eo ducatur malefactor ad patibulū: q. res singularis & ecclesiæ possunt capi propter publicā vtilitatem. Alex.

De immunitate nemini concedenda. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Casus in quo notarius falsum scribens igne punitur.
- 2 Officiales & cōsiliarij ciuitatis quas collectas soluere teneant.

L E X I.

Mis nostræ. Qui falsum instrūm immunitatis conscripserit, igne est comburendus: & oēs ad solutionem canonis sunt vrgendi. h. d. ¶ Nota casum, in quo notarius falsum scribens igne punitur, alia pōna falsi est minor: vt ff. de fal. l. j. in si. Circa legē istā q. ro vtrū officiales vel cōsiliarij ciuitatis teneantur soluere collectas & tributa. Glo. in l. honorē. de mu. & ho. dicit q. sic ad ordinaria, nō ad extraordinaria. idē videt tenere Gul. in l. neminē. s. de sacrosanc. ecc. Tu distingue latius, q. quædā sunt munera patrimonialia, seu realia: & ad ista tenentur: vt l. si. §. patrimoniorū & §. pe. ff. de mu. & ho. & s. de exac. trib. l. si. & de apo. pu. l. j. Quædā sunt munera p̄sonalia: & istorū sunt quædā in qbus cōsistit labor p̄sonæ. Et tūc si quidē per illud onus auocaretur ab officio: tunc excusaretur: vt l. p̄cipit. in prin. s. tit. ij. Si verò p̄ illud onus nō amouet ab illo, officio, nō excusatur: vt j. de decu. l. curiales. quæ lex probat istā distinctionem. ex magna tm̄ causa possent ab officio amoueri: vt ibi patet. Si verò munus cōsistit in p̄statione pecuniæ tm̄: & tūc aut munus ordinariū est, & ab isto nō excusatur: vt s. de exact. trib. l. actores. ita loquitur hæc lex, quæ dicit neminem excusari. Aut est munus extraordinariū, & excusatur: vt d. l. honorem. & l. in honoribus. §. si. ff. de vacario. & excu. mune. & l. hi qui. & l. in honorib. §. q. muneris. eo. ti. ¶ Dicit tex. & ibi Cy. in l. j. C. de immuni. q. notarius scribens instrumētū à iure prohibitum capite punitur, alibi notarius cōficiens instrumētū simulatū punitur pōna manus, c. imperialē. §. scribam. de prohib. feudi. alie. per Fede. alibi notarius cōficiens instrumētū vsurariū, est periurus, & potest p̄nuntiari infamis, & priuari officio tabellionatus, scdm̄ Host. in Summa de vsuris. Spec. alias. §. si. ver. qd̄ de notarijs. & refert Archid. xj. dist. sicut. & ibi de hoc facit magnū festū: & refert & sequit̄ Ro. in singularibus suis in litera r. nu. xj. alibi cōficiens instrumētū punitur pōna exilij sine spe reuersiōis. tex. est et ibi Ang. in auth. de nō alie. §. hoc quoq. & bono tex. in §. hęc igit̄ oia. eo. tit. vbi dicit, q. eadē pōna punitur dictas instrumētū illicitū. Sed qd̄ in notario conficiēte instrumētū falsum, qd̄ verò oino nullū erat: an sit puniendus, & qua pōna: vide Bar. in l. q. legatū. in prin. in j. col. ff. de fal. & Bal. & Sal. in l. j. C. de sepul. vio. & p. lo. an. i regula, nō est sine culpa. & Ang. i auth. vt nulli iur. §. qm̄ ve rō. nō aut punitur notari, nisi in casibus à iure expressis scdm̄

¶ Vltra veterē cōsuetudinē. Et rō est, quia in talibus stylus curiæ est attendendus. de quo p. Panor. in p̄ca. Gregorij, i addi. pria, vbi notat post alios, & amptiā post coapostillatores meorū restrictiones, nō tantū nō esse attendendū stylū, sed & obseruandū, vt piene p. Hippo. de Marlijs. in suo cxviij. incip. stylus curiæ.

¶ Igne punit. Tu vide ad hoc Lud. Ro. in suo celiij. incip. pone q. notari, vbi alle. ad hoc q. dicit iste casum huius l. pro sing.

Bartolus super tribus libris Codicis.

Bal. in l. si. in prin. si cer. petra. allegat. gl. in authen. de non alienan. §. quia verò Leonis. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 Aggeres dicuntur munitiões quæ fiunt iuxta ripam fluminis.
- 2 Foues, muri, & steccari debent fieri pro modo patrimonij, non per capita.
- 3 Via per quem fieri debeat & refici.

L E X II.

Per Bithyniam. Munitio viarum, & aggerum debet fieri expensis, pro quantitate patrimonij possessorum. h. d. Ad euidẽtiam debetis scire quæ aggeres dicuntur quædam munitiões, quæ fiunt iuxta ripam fluminis, ne flumem excrefcens fluat per limites.

- 1 & sic in rubrica de Ni. aggeri. non rump. ¶ Et nota hunc casum, quia assiduus est: nam pluries fuit hic de facto hoc anno tẽpore guerre: quia mādatur erat tali villæ vt faceret foueas, muros, & steccaros tali castro. nam pro modo patrimonij, nõ per capita, fieri debet. ¶ In text. ibi: cæteris. s. in reparatione fontium, & pontium, fossarum, murorũ, & similitũ. ¶ Oppo. quilibet debet munire viã ante domũ suã, non autẽ debet fieri de publico: vt l. ædiles. ff. de via pub. quæ est Græca: & quidam nõ habet eam. & ideo distinguitur, quædã est via publica: quædã priuata. Primo casu, si quidẽ via est intra muros ciuitatis: quilibet debet eã munire iuxta domũ suã: vt in contrario.

Si verò est extra ciuitatem: tũc debet fieri munitio & refectio ex pecunijs cõmunis imponẽdo collectã pro quantitate patrimonij: vt hic, & s. de sacrosan. eccl. l. ad instructionẽ. & in aut. de eccl. titulis. §. ad hęc sancimus. colla. ix. ¶ Quædã sunt viæ priuatæ: & hęc põt duobus modis intelligi: vno modo in via, prout est ius eundi: & dicitur seruitus: & tũc refectio incumbit illi qui habet viã. ille enim, q. debet viã, solũ debet pati: vt l. refectionis. ff. cõmunia prædio. c. si. ¶ Secũdo modo accipitur via priuata, hoc est, facta ex collatiõibus priuatorũ: & tũc idẽ: quia ad illos priuatos p̄tinet refectio. ff. ne qd in loco publico. l. ij. §. viarũ. & de hoc doc. dicitur in l. neminẽ. de sacrosan. eccl.

¶ Quilibet tenetur purgare viã iuxta domũ suã. Sed an istud habeat locũ in cõductore domus? Bart. in d. l. actuarios. no. dicit sic: Aut gratis habitat: & tenetur etiã expẽsis p̄prij purgare viã: & hoc est verũ. Aut nõ habitat gratis, sed pensionem soluit: & expẽsis pensionis tenetur mūdare. Sed pone quæ præcepti cõductori vt saliget viã lapidibus: an tũc fiet expẽsis p̄sõis? Et Bar. ibi quæ sic, dato etiã quæ gratis habitat: quia illud quod statuit in munitiõe tẽporali, nõ habet locũ in munitiõe p̄petua. qd̄ et seqtur Io. de Platea i. §. cõductor. In si. locati. Vi deas etiã Bar. l. ad instructionẽ. C. de sac. san. ecc. qd̄ onus spectat etiã ad eccl. iã. Alex. ¶ Quæro, dicitur hic, ceteris hmõi, & c. de qb̄ loquitur: Rũdeo, de vñs, et p̄tib̄: vt d. l. ad instructionẽ. & d. §. ad hęc sancim̄. Itẽ de muris: vt C. de ope. pu. l. oēs. Bar.

De conditis in publicis horreis. Rub.

S V M M A R I V M.

- 1 Frumentũ nouũ nõ debet vèdi, nisi prius vèdatur vetus.
- 2 Fructus corrupti licite miscentur cum incorruptis.
- 3 Aromatarij miscentes ceram corruptam cum incorrupta, nõ dicuntur ceram falsare.
- 4 Nobilis dicitur qui est prudens, & virtuosus, & remittit.

L E X I.

Monia. Non debet tãgi de fructibus nouis, donec cõsumatur antiq. Itẽ licitum est cõmisceri fructus corruptos cum incorruptis: & ad prædicta per superiorẽ officialis sufficiens deputet. h. d. Tres habet partes, vt colligitur ex sumuario. Secunda pars ibi: & si forte.

- 1 Tertia ibi: ad istud. ¶ Nota quæ nõ debet nouũ frumentum vèdi, nisi prius vèdatur vetus. & sic si tutor alicuius contra faceret, tenetur. debet enim fructus secũdũ qualitatem tẽporum vèdere. quædã primo tẽpore: qd̄ a secũdo tẽpore seruari: vt l. is cui. §. quæri põt. versi. q. legatorũ. ff. vt in pos. lega. ¶ Secũdo nota quæ licet misceri corruptũ cũ incorrupto. qd̄ tene mētũ: quia forte diceret laici quæ esset peccatum: quod nõ est verũ: vt hic. Bar.

¶ Nota istum text. pro aromatarijs, maxime qui miscent ceram corruptam cũ incorrupta: ad hoc vt velamẽto non corrupta corrupta vendatur: vt non dicantur ceram falsare, cum non peccauerint. casus hic. ¶ Itẽ not. text. quæ ille dicatur nobilis, qui est prudens & virtuosus. Sed aliter determinauit in l. j. de dig. lib. xij.

S V M M A R I V M.

- 1 Tutor vni⁹ magni patrimonij, vel posit⁹ in magna administratione excusat, si negotio p̄ponat aliquẽ factore sufficiẽtẽ.

L E X II.

Vm ad quamlibet. Rectores debent se ipsos inspicere domos, & horrea publica, ne ex pluuia corrumpantur publica frumenta. h. d. ¶ Nota quæ tutor vni⁹ magni patrimonij, vel aliquis posit⁹ in magna administratione, excusatur si negotio p̄ponat aliquẽ sufficiẽtem factorem: vt s. l. proximi. in si. & l. argentum. ff. cõmo. tamẽ inspicere debet per se ipsum an sit facta testã, ita quæ ibi nõ pluat: aliã non est diligens administrator: vt hic.

L E X III.

Vlli. Species in horreis publicis depositas nullus debet in suam vtilitatẽ conuertere: aliter deportabitur. ¶ Nota contra furantes lardum vel granum cõmunis, vt deportentur, & eorum bona publicentur. Bart.

Vnemi liceat in emptione specierum se excusare. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Collectam pro emẽdo granum tẽpore caritatis, tenentur soluere diuites, & pauperes. & nu. s. & est onus patrimoniale.
- 2 Respublica si habet granum ad vendendum, omnes tenentur emere: nec aliquis excusatur, licet ei necessariũ non sit. & nu. 4. & est munus patrimoniale.
- 3 Munus impositum à ciuitate quæ quis vendere cogatur frumentum, est munus patrimoniale.
- 4 Ecclesia an possit cogi vendere frumentum per ciuitatem.
- 5 Ciuitas quando cogit subditos vendere frumentũ, intelligitur iusto pretio.
- 6 Impunitas si conceditur à collectis, non censetur concessa ab his, quæ imponuntur necessitatis causa. L E X vnica.

Quoties. De secunda parte istius rubricæ nihil habetis in nigro: sed de hoc habetis in l. j. & ij. in prin. ff. de va. mu. Ista rubrica sumat l. & gl. ponit trib⁹ modis casũ. ¶ Primo, quæ tam diuites quæ pauperes tenentur soluere collectam pro emẽdo granum tẽpore caritatis: licet diuitibus hoc nõ sit necessariũ. ¶ Secũdo modo quæ si respublica habet granũ vel aliud ad vendendũ, quæ omnes debent emere: nec aliquis excusatur, licet ei necessariũ nõ sit & hoc etiam habet locũ in sale vrbis. ¶ Tertio dicitur vt in glo. Opp. de l. ij. §. cura. ff. de mu. & hono. Glo. soluit quæ hic loquitur de munere patrimoniali. s. de cura emendi. ibi loquitur de cura personali, s. de expensa quæ debet fieri emendo. Hoc præmissis quæ hæc lex de patrimonialibus loquitur. Quæro de qua cõparatione frumenti loquitur hæc lex: Rũdeo quæ glo. intelligit tribus modis. ¶ Primo modo de pecunia quæ censetur pro emptione frumẽti, & aliarũ specierũ: quo casu nota quæ licet emptio videat principaliter venire in fauore pauperũ, & indigentiu: tamẽ onus est patrimoniale: & sic etiã diuites cõpelluntur. Ratio, quia ad publicam vtilitatẽ pertinet. Nam si ne pauperibus ciuitas nõ esset perfecta. l. ij. ff. de nundi. ¶ Secundo modo loquitur hæc lex de munere quo quis emere cogitur, & munus est personale: certe nõ credo quæ de tali munere loquat hic: sed debet intelligi quæ si fiscus habet multũ de frumento, ita quæ cõseruari non põt: tunc imponit oibus subditis necessitatẽ emendi: & istud est patrimoniale, vt ille quæ plus habet, pl⁹ emere cogat. Si em̄ intelligeres de munere personali, hoc est de cura emendi, multi excusarentur: quod est cõtra istũ titulu.

- 2 & istum casum nota, quia sæpe occurrit. ¶ Tertio loquitur de munere, quo quis vèdere teneatur. Nota etiam quæ istud onus est patrimoniale, vt patet ex solutiõe cõtrarij s. facti. & sic qui plus de frumẽto colligit, plus de frumento vendere cogatur.
- 3 ¶ Vide etiam quæ ecclesia ad hoc possit cogi, vt hic in fin. & s. de exac. trib. l. si. & est munus patrimoniale, non sordidum. Iusto tamẽ pretio debet quæ cogi vèdere, nõ viliori: vt l. si. in prin. ff. ad l. lul. de anno. Quod dixi de ecclesia, intellige salua tamen determinatione sancte matris ecclesie: & tit. de ecc. tit.
- 4 ¶ Nota quia per istũ text. dicit Dyn. in l. si ex toto. in prin. de le. j. si alicui est concessa immunitas à collectis: non tamen censetur concessa ab his quæ imponuntur ex aliqua necessitate, puta guerra, vt probat iste text. Ang.

De collatione donatorum & releuatorum aut translatorum, seu adæuatorum. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Aestimũ alicuius si est diminutũ, põt p̄ superiorẽ augeri.
- 2 Quis non potest aestimum suum minuere. Dispositionem.

¶ Suã. Adde Lu. Pon. in si. ver. viã. ver. not. quod viã. Adde istũ & doc. in l. ædiles. §. studeant. in l. si. fin. de via & iti. publi. Et an teneatur cõductor & inquilinus cessante dño domus, no. iste i alle. §. studeant. in ij. not. & ibi ponit quid in eo qui gratis habitat. de quo etiã per Flo. in l. si pendentes, §. si quid cloacarij, ff. de vsufu.

L E X vnica.

Dispositionem. Casum pone vt in glos. notatur. In hac lege dicuntur duo.

¶ Nota qd si aliqua prædia sunt releuata, hoc est libera, & æstimum eorum est minutum, postea potest augeri per superiorē, vt hic facit Imperator.

De collatione æris.

Rubrica.

S V M M A R I V M.

¶ Aurū pro ære solui pōt qñ Respublica ex hoc nō lēditur.

Aëris. Pro ære potest solui aurum tanti valoris. h. d. ¶ Nota qd potest solui aurū pro ære. Intellige quando respublica ex hoc non læditur: vt plenē nota. ff. de solu. l. Paulus. & ibi dixi.

De discussoribus.

Rubrica.

S V M M A R I V M.

¶ Quæro, quis dicatur discussor. Dic vt in glos. rubricæ. f. ille, qui discutit patrimonia alterius, vt cum ponat in æstimo. Ita loquitur hic in tit. Barto.

S V M M A R I V M.

¶ Aestimatores, qui lædunt partes, tenentur. L E X I.

Quoties. Si æstimator male æstimat, ipse tenetur. h. d. ¶ Quæro, hic dicitur in disceptatione qualiter fiat ista disceptatio. Respō deo, coram superiore, ad quem reclamatur, qd sentit se grauatum: vt. j. de agri. & censu. l. peræ

quatores. ¶ Secundo nota quod onus probandi incumbit officiali æstimanti seu mensuranti. ¶ Vltimo nota qd arbitratores, qui lædunt partes, tenentur. facit ff. si mens. fal. mo. dixit per totum. Barto.

¶ Additio. ¶ Nota. istū casum qd licet pro scriptura præsumatur in dubio: si tñ scriptura ferat contra me, quod patrimoniu valeat mille: & ego nego tñ habere in patrimonio, qd ei, qui vult scripturā de æstimo patrimonij, incūbit onus probandi patrimonium tñ valere: & nō mihi, qui nego valere tñ. Pro hoc ff. de proba. l. cū de lege fal. C. de iud. l. scimus. §. licentia. Et hæc nota contra mensores agrorum, qui retulerunt tot iugera esse, si negare tot esse, incūberet eis onus probandi tot esse. Ange.

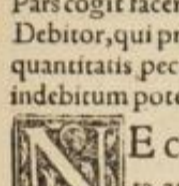
S V M M A R I V M.

¶ Pars non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Notarius potest cogi vt iterum faciat instrumentum, si primū quis amiserit.

¶ Pars cogi facere iterū instrūm, si protocollum non appareat.

¶ Debitor, qui producit duo instrumenta refutationis cuiusdā quantitatis pecuniæ, qd probat duplicē solutionem, & tanq̄ indebitum potest repetere. L E X II.

Nec casu. Ista lex legis in gl. pluribus modis, secū dum primā lect. h. d. Licet soluens tributa, apocham de soluto perdiderit: pōt tñ ex libris cōis solutionē probare. h. d. ¶ Vel dic secūdo, si in libris cōis de solutione appareat: nō pōt peti ab officiali vt iterum faciat apocham de recepto, si primā q̄s amiserit. h. d. facit

l. si quis ex argētarijs. §. si. ff. de edē. ¶ Ex scda lect. not. qd si appareat protocollū de cōtractu: non potest cogi pars vt iterū faciat instrumentū publicū, & illud reddat: nisi de prima perditione doceatur. Vnde potest cogi notarius vt iterum faciat instrumentū, si primum quis amiserit: vt l. si quis ex argēta-

rijs. §. si. ff. de eden. ¶ Istum text. alleg. pro singulari Bal. in l. seruo. §. si a primo. de leg. j. qd geminata quittatio facta debitori, facit ceteri debitorū bis soluti: & ideo debitorē semel solum repetere: & ita alleg. Lud. in singularibus suis, in litera q. nota primo. Ad cuius veritatē vide oino Bal. in l. cū centū. de

adi. leg. & in l. cū tacitū. de verb. obli. Alex. ¶ Secūdo nota ex contrario sensu huius legis, qd si protocollū nō inuenitur, qd tunc pōt cogi pars vt de nouo faciat instrumentū, vt lex dicit. Ad hoc facit. de lib. cau. l. sicut instrumenta, & qd ibi no. & ff. sol. ma. l. ij. circa prin. & qd ibi no. in gl. mag. & ff. de noua. l. si pupillus. & de adm. tur. l. chirographis. & ibi no. Bar.

In gl. ibi: se bis soluisse. ¶ Nota qd si debitor producit duo instrumenta refutationis cuiusdā quantitatis pecuniæ, qd per ista instrumenta probat duplicē solutionem: & sic tanq̄ indebitū posset repetere. Ad qd facit l. solutionē. cum gl. ff. ad exhiben. arg. l. qui tabulas. §. quod si iā.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

¶ Nota qd si quis faciat instrumentum de re sua, & postea deest, non potest cogi iterum facere instrumentum, si de cōtractu appareat protocollum.

ff. de fur. quod tene menti. Ang. ¶ An notarius cogat ipse reficere instrumentū deperditū. Dic qd sic, dūmodo iuret de calūnia. p. no. per Bar. in l. fi. de bo. auth. iud. pos. & vide Ange. in auth. de hære. & fal. in prin. in ij. col. vbi dixit, qd caute la est qd fiat mentio in scdo de refectioe. Et an de refecto instrumentū debeat solui gabella, vide in cōsilijs extraor. Ange. cōsi. xlv. & Bar. cōsuluit qd nō. Cui adde do. Ant. in c. ij. in gl. ij. de iudi. quod pars tenet reficere vnū instrumentum in forma deperditi. vide Bal. in l. vnica. §. ne autem. in j. col. de cadu. tollend. Alex.

Per singulas. Ab onere discutiendi, & æstimadi patrimonij, nullus excusatur, nec etiam miles, nec militans. hoc dicit.

De decurionibus, & eorum filijs. Rubrica.

S V M M A R I V M.

¶ Consiliarij ciuitatum hodie dicuntur decuriones.

¶ Additio. Sed an decuriones hodiernis rēporibus iudicentur, prout de istis. quod sic. in l. diuo. §. de quæstio. Alex. Istam rubricā cōtinua vt in glos. Quærit gl. quare

dicuntur decuriones: dic vt in ea ¶ Nota qd cōsiliarij ciuitatum, dicuntur hodie decuriones: vt in hac glos. quam nota.

¶ Quæro quid differt decurio à curiali. Dic vt in glo.

S V M M A R I V M.

¶ Excusio qd fiat contra principalem anteq̄ agatur contra fideiussores.

¶ Pater consentiens filio officium suscipiēti, pro filio obligat.

¶ Fideiussor officialis conuenitur non excusso principali.

¶ Pater qualiter dicatur consentire filio officium suscipiēti, Patris præsentia in priuatis, quando ipsum obliget.

¶ Pater absens potest filio officiali consentire.

¶ Pater an teneatur pro filio magistratum extra ordinem gerēt. remissiuē ad glossam. L E X I.

¶ Pater si ad decurionatum filij consentit, tenetur pro eo, & heres eius

prius facta excusioe de principali. h. d. ¶ Nota prius fieri excusioem contra principalem, q̄ veniat contra fideiussores. ¶ Item no. qd pater tenetur pro filio, si consensit. ¶ Ad istud notabile opp. de liure nostro. §. de fideiuf. Solu. Dicit glos. speciale hic. Ratio, quia facile pater obligatur coipso qd scit, & non contradicit. Ita dicit gl. vi. quā no. certē licet in patre hæc ratio cōcludat: tamen idē pōt esse in quolibet alio fideiussore: vt l. iij. in fi. ff. de administ. re. ad ciui. perij. ¶ Dic ergo qd speciale est in fideiussore officialis: vt no. in l. j. §. de conue. n. deb. Ratio, quia tales fideiussores videntur indēnitare promittere: vt d. l. j. quid si indēnitans non apparet, nisi principali discussio. dixi in d. l. j.

¶ Quæro qualiter dicat pater consentire filio. Dicit glos. coipso qd scit. Et intelligeverū in munere publico. secus in priuato: vt no. §. qd cū eo. l. j. & l. si filius. ff. de tu. & l. Lucius Titius. ff. de adm. tu. Et ideo si instrūm esset factū inter duos priuatos præsentē p̄e vnus, pater alterius propter hoc nō obligaret: vt no. in d. l. Lucius. et l. ij. §. j. in gl. pe. ff. qd iussu. Oportet em̄ qd tūc pater specialiter se obliget. Hoc etiā examinauimus plenē in l. si cum dotem. §. transgrediamur. ff. sol. ma. ¶ Quæro an pater possit filio cōsentire absens. Rūdeo, sic: vt l. honores. §. si. ff. de decu. per quā legē dicunt doct. qd filio agente in iudicio pater absens videtur cōsentire. ¶ Quæro, quid si filius decurio factus est magistratus, & gessit Rempubicam, an pater teneatur. Dic vt in glos. Barto.

S V M M A R I V M.

¶ Expensæ q̄ debent rōne victoriæ debentur officio iudicis.

¶ Rectores ciuitatis p̄nt consiliū eorū auctoritate conuocare: & de necessitate hoc facere habent, quādo incumbit faciēdū.

¶ Concilium conuocatur auctoritate superioris, vel antiquioris decurionis.

¶ Concilium ciuitatis quando non est conuocatum auctoritate superioris, quando valeat.

¶ Concilium ciuitatis cōuocatur etiam sono campanæ, vel voce præconis, & secundū consuetudinem.

¶ Citatio per campanam, vel sono tubæ qd fieri possit. Son⁹ cāpanæ vel tubæ, quot rēpresentatiōes habeat. remissiuē.

¶ Conciliū ciuitatis cōuocari debet in loco publico et cōsueto.

¶ Propositio in concilio qd fiat per superiorem.

¶ Magistratus licet proponat in concilio, tamen ipse nō reformat, sed concilium.

¶ Concilium ciuitatis de iure cōi eligit officiales & syndicos. Adunantia generalis eligit concilium.

¶ Electio facta de aliquo debet ipsi notificari.

¶ Nominans aliquem indebitē, tenetur ad sumptus. ¶ ij.

¶ Minuere. Sed qd si p̄ alluionē decreuit. dic qd tūc diminui debet, vt per Bart. in l. forma. & Bal. in l. d. l. ac ceptam. in fi. C. de vsu et do. Ale. de lmo. in l. Titio. ad munic. & Guli. & doct. in l. q. §. j. de consti. pec. & Bal. in l. etiā. C. de exequ. rei iudi.

¶ Filio. Vide ad hoc quæ no. habetur per do. Soci. i consi. clxxxij. inci. multū abundē & elegāter. versū. aliqñ et qnto, cū ver. seq. v. qd ad verlic. quare difficultas. in ij. parte, chart. xlij. & an & qñ tenear ex cōtractu filij, & quomodo, & qualr, vide per eū in consi. xcij. in cip. circa primum hui⁹ ver. circa secū dā dubitationem. cū verlic. seq. in j. parte. chart. clvj.

Bartolus super tribus libris Codicis.

L E X II.

Bseruare. Ad officium Rectoris ciuitatis pertinet conuocare concilium, & facere eligi officiales, vt eis electis nuntiare possint, si velit appellare: & q male noiat, tenetur ad sumptus. h. d. Bar.

Additio. Hæc lex allegatur qd expēse quæ veniūt rōne victoriæ nō debētur, nisi iudicis officio: & per consequens nō debētur, nisi qs fuerit ad eas reficiēdas condēnatus: vt hic, & no. glos. in l. seueriter. C. de excu. tur. & nota Alex. in l. si finita. §. Iulianus. ff. de dā. infect. in iij. col. circa fi.

Alex. Nota ex hac lege qd rectores ciuitatis possunt conuocare conciliū corū autoritate: vt hic. Et ita intelligit gl. super verb. magistratus. Secundò nota qd rectores ciuitatis habēt hoc facere de necessitate, qñ hoc faciendū incumbit: vt hic, dū dicit, oportebit. Tertio nota qd conciliū debet conuocari autoritate superioris: nam hic magistratus conuocat, vbi autē magistratus nō est: tunc posset conuocare ille, qui esset antiquior.

Additio. Vide quod no. Bar. in l. vniuersa. C. de de prec. impe. offe. Alex. Adde l. nulli. & ibi gl. & doc. ff. quod cuiusq. vni. qd no. Bal. ibi in ij. col. post Gul. & Barto. esse verū, nisi per collegiū & vniuersitatē fieret aliq. actus iurisdictionalis, sed vt daretur alicui simplex administratio, puta in cōstōne syndici. Ibidē vers. nisi ille esset antiquior. Ad hoc vide gl. in l. nulli. ff. quod cuiusq. vniuersitatis. istud dictū gl. tenet in c. cū nobis olim. in ix. col. de elect. do. Ant. & Bal. in l. si. de fide instr. & in rubrica C. p. socio. & in c. imperialē. §. p̄teca ducat. in vl. col. de phi. feu. alie. p. Fed. Sed aduerte: qd ego dubito de isto dicto Inn. & Bar. qm iura q allegat, videlicet l. j. de albo scribēdo. nō pbat, sed solū senib. maiorē fidē esse dādū: sed nō pbat qd antiquor possit exercere actū iurisdictionalē in reliquos: si forte videt esse verior opi. Inn. quā posuit ipse i. c. ij. de ope. no. nūri. quā refert & seq. do. Abb. i. c. ij. de his q sūt à maiori parte capituli. circa finē. vbi dixit, qd qñ nō adest ille, ad quē de iure vel cōsuetudine spectat cōgregare: debet cōuenire duę partes, ad quos spectat cōuocatio aliorū: qd virt. vniuersitatis cōstat in duabus partib. l. nulli. & l. planē. ff. quod cuiusq. vni. no. & istā opi. rectē sequit Pet. de Anch. i. repe. c. canonū statuta. de cōsti. in ij. p̄cipali q. ij. col. illius q̄siti. & Lap. alleg. cxxxij. vbi dicit hoc pcedere de rigore, sed de æq̄tate sufficit, secūdū eū qd maior pars cōueniat. ar. l. qd maior. ad munic. pro quo facit qd no. do. Ant. i. c. cū nobis olim. i. pe. col. de elec. potes tñ saluare opi. Inn. i. d. c. j. de maio. & obed. vt pcedat qñ nō esset modus qd ille duę partes, de qb. loq. Inn. in d. c. ij. de ope. no. nūri. possēt simul cōuenire. Vel possum. etiā dicere qd vniuersitatis laicorū nō habet caput, P̄as ciuitatis erit ei. caput. Vbi verò nō sit vniuersitas clericorū. ep̄s erit caput. Itavoluit Barto. i. l. nulli. circa p̄cipiū. post gl. ibi. ff. quod cuiusq. vni. no. Et ibi inver. sed si aliq. essent absentes. hoc itellige verū, si nō fuerūt citati illi absentes, vt hic etiā vult Bar. Sed qd si citati sūt, & nolūt venire? Dic qd sufficit maior pars, sc̄lm Barto. in l. oēs populi. ij. q. p̄cipali. de quo dic vt ibi. & p. Pet. de Anch. i. d. c. canonū statuta. de cōsti. Vtrū autē absentes sint specialr citādī, & de quo loco, vide in c. p̄sentiū. de testi. in vj. & c. cū in electi. de elect. i. vj. & i. c. corā. eo. ti. i. antiq. & vide qd no. Bal. in l. nulli. q. i. cuiusq. vni. noie. & Bar. i. l. ij. de decre. ab ordi. faci. & gl. i. d. c. p̄sentiū. dicit, qd regulr absentes nō sunt citandi: nisi in tribus casibus ibi no. qd limita nisi tractaret de aliquo faciēdo in p̄iudiciū absentū. Ita solet intelligi gl. i. c. ij. de his q sūt à maiori parte capituli p. c. j. vers. cōstitūtū. sed do. Abb. dixit ibi posse dici qd gl. i. d. c. p̄sentiū. itelligit in casibus causis arduis & grauiorib. nā casus excepti p. gl. i. d. c. ij. sunt fauorabiles: & ideo debēt extēdi ex idēitate rōnis ad oēs casus graues. Pro hoc tex. cū gl. in c. dilecto. de cōfirma. vtili & inutili. & gl. no. de cōdi. & demon. vbi casus excepti à regula extēdit ad alios habētes eādē rōnē. & idē sentit Inn. i. c. ij. de ope. no. nū. & do. Ant. in c. j. & si de maio. & obed. vide Imo. i. c. cū oēs de cōsti. Et adde qd absentes non sunt citādī, vbi cēt p̄fixus à lege vel stat. ito cert. termin. ad aliqd faciēdū, q terminus interpellat absentes. Ang. i. l. sicut, i. si quod cuiusq. vni. no. Alex. Nota qd hic dicit in tex. solēniter & c. qd itellige sono tubę vel cāpanę, vt dicit gl. qd dicit sono tubę, itellige

Antiquior. Ad a de quę ad hoc habetur per Fel. in c. cum oēs. in xxij. col. in prin. de cōf. & pulchre no. in d. c. j. in ij. co. de maio. & obe. alle. hic.

Si non apparet. Adde ad hoc oino Alex. i. l. nulli. ff. qd cuiusq. vni. no. & Pan in c. q̄to. nu. vñ. et quod ibi posuit apo. ad eum in verū. noia singulorū. extra, de his q sūt à p̄la. sine cōsen. cap.

Officialiū & yndicorū. Tu dic bre uiter distinguēdo inter tyndicū vniuersitatis & collegij, vt p. Bald. in l. si ita. ad finē. ff. de fer. reip. manum. & not. iste in l. actor. vers. videamus primū. ff. rem. ra. habe.

Priuilegio. Ad de Bal. i. l. ij. & ibi no. C. de iu. do. im. pe. & Bar. et Ale. in l. beneficiū. ff. de cōsti. p̄ncipi. in fi. & Abb. i. c. suggestū. de decimis. & Car. in cle. sepe. §. si tamen. ij. q. de verb. sig. & oino do. Alex. consil. cxcvij. ij. parte.

& voce p̄conis hoc dicitis: & debet cōstare qd p̄coni sit cōmissum. ar. l. neminē. C. de exhi. reis. & hic dū dicit, debet fieri ius su magistrat. posset et fieri sono tubę, vel cāpanę: tñ si statutū vel cōsuetudo eēt qd tali sono cōsiliarij dicerent vocari: ser uanda esset cōsuetudo, vel statutum. ita posset intelligi hic.

Additio. No. de citatiōe per tubā, vel cāpanā. adde ea qd dixi in l. nō p̄r. ff. de iudi. & vide qd glo. notat in c. grauē. de sen. excō. An autē isti sic citati dicantur cōtumaces, vide Bar. i. extrauag. ad reprimēdū. in ver. citari & ibi dī xi. Quot autē repræsentationes habet sono cāpanę, & tubę, vide Bal. in l. j. C. de dedi. lib. tol. Alex. Nota qd cōciliū debet vocari in loco publico, vt hic dū dicit, ad curiā. Simile in l. si qs. in fi. j. de legatio. & intellige locū publicū vbi publice officiales habitāt. & curiā tenent. Pro hoc facit tex. dum dicit hic in curia, & ff. de iniur. l. lex Corne. §. demū. Bar.

Additio. Adde Bal. in l. ij. C. de edē. & ibi dicit, qd in actibus publicis nō habeat locum proclamatio. Alex. Adde an p̄posita facta per personā inhabilē valeat, & dic qd sic. l. vniuersis. C. de preci. Imper. offe. Pau. de Ca. in l. j. in prin. ad l. Fal. Itē adde quid si proposita est facta sup materia prohibita, vt si statutū dicit, qd tale qd nō possit p̄ponit an reformatio inde facta valeat. dic vt p. Bar. in l. j. de petitiō. bo. subla. Alex. Nota qd per superiorē debet fieri p̄positio in cōcilio. qd colligit hic dū dicit, magistrat. decurionū faciāt noiationē. Debet ergo inter eos p̄ponere maior. simile in l. ij. ad Velle. puto tñ qd si de p̄positiōe nō apparet, & cōstaret de volūtate cōciliij qd valeret: vt d. l. si qs. in fi. de leg. & ff. de legi. de qbus in fi. Nota qd licet magistrat. faciāt iurisdictionē: tñ ipsi nō reformāt, sed cōciliū, vt patet hic: qd magistratus curāt qd decuriones faciāt electionē: ipsi ergo decuriones faciunt magistratu instigare & proponere. quod not.

Additio. Adde an p̄posita facta per personā inhabilē valeat, & dic qd sic. l. vniuersis. C. de preci. Imper. offe. Pau. de Ca. in l. j. in prin. ad l. Fal. Itē adde quid si proposita est facta sup materia prohibita, vt si statutū dicit, qd tale qd nō possit p̄ponit an reformatio inde facta valeat. dic vt p. Bar. in l. j. de petitiō. bo. subla. Alex. Nota qd per superiorē debet fieri p̄positio in cōcilio. qd colligit hic dū dicit, magistrat. decurionū faciāt noiationē. Debet ergo inter eos p̄ponere maior. simile in l. ij. ad Velle. puto tñ qd si de p̄positiōe nō apparet, & cōstaret de volūtate cōciliij qd valeret: vt d. l. si qs. in fi. de leg. & ff. de legi. de qbus in fi. Nota qd licet magistrat. faciāt iurisdictionē: tñ ipsi nō reformāt, sed cōciliū, vt patet hic: qd magistratus curāt qd decuriones faciāt electionē: ipsi ergo decuriones faciunt magistratu instigare & proponere. quod not.

Additio. Adde an p̄posita facta per personā inhabilē valeat, & dic qd sic. l. vniuersis. C. de preci. Imper. offe. Pau. de Ca. in l. j. in prin. ad l. Fal. Itē adde quid si proposita est facta sup materia prohibita, vt si statutū dicit, qd tale qd nō possit p̄ponit an reformatio inde facta valeat. dic vt p. Bar. in l. j. de petitiō. bo. subla. Alex. Nota qd per superiorē debet fieri p̄positio in cōcilio. qd colligit hic dū dicit, magistrat. decurionū faciāt noiationē. Debet ergo inter eos p̄ponere maior. simile in l. ij. ad Velle. puto tñ qd si de p̄positiōe nō apparet, & cōstaret de volūtate cōciliij qd valeret: vt d. l. si qs. in fi. de leg. & ff. de legi. de qbus in fi. Nota qd licet magistrat. faciāt iurisdictionē: tñ ipsi nō reformāt, sed cōciliū, vt patet hic: qd magistratus curāt qd decuriones faciāt electionē: ipsi ergo decuriones faciunt magistratu instigare & proponere. quod not.

Additio. Adde an p̄posita facta per personā inhabilē valeat, & dic qd sic. l. vniuersis. C. de preci. Imper. offe. Pau. de Ca. in l. j. in prin. ad l. Fal. Itē adde quid si proposita est facta sup materia prohibita, vt si statutū dicit, qd tale qd nō possit p̄ponit an reformatio inde facta valeat. dic vt p. Bar. in l. j. de petitiō. bo. subla. Alex. Nota qd per superiorē debet fieri p̄positio in cōcilio. qd colligit hic dū dicit, magistrat. decurionū faciāt noiationē. Debet ergo inter eos p̄ponere maior. simile in l. ij. ad Velle. puto tñ qd si de p̄positiōe nō apparet, & cōstaret de volūtate cōciliij qd valeret: vt d. l. si qs. in fi. de leg. & ff. de legi. de qbus in fi. Nota qd licet magistrat. faciāt iurisdictionē: tñ ipsi nō reformāt, sed cōciliū, vt patet hic: qd magistratus curāt qd decuriones faciāt electionē: ipsi ergo decuriones faciunt magistratu instigare & proponere. quod not.

Additio. Adde an p̄posita facta per personā inhabilē valeat, & dic qd sic. l. vniuersis. C. de preci. Imper. offe. Pau. de Ca. in l. j. in prin. ad l. Fal. Itē adde quid si proposita est facta sup materia prohibita, vt si statutū dicit, qd tale qd nō possit p̄ponit an reformatio inde facta valeat. dic vt p. Bar. in l. j. de petitiō. bo. subla. Alex. Nota qd per superiorē debet fieri p̄positio in cōcilio. qd colligit hic dū dicit, magistrat. decurionū faciāt noiationē. Debet ergo inter eos p̄ponere maior. simile in l. ij. ad Velle. puto tñ qd si de p̄positiōe nō apparet, & cōstaret de volūtate cōciliij qd valeret: vt d. l. si qs. in fi. de leg. & ff. de legi. de qbus in fi. Nota qd licet magistrat. faciāt iurisdictionē: tñ ipsi nō reformāt, sed cōciliū, vt patet hic: qd magistratus curāt qd decuriones faciāt electionē: ipsi ergo decuriones faciunt magistratu instigare & proponere. quod not.

Additio. Adde an p̄posita facta per personā inhabilē valeat, & dic qd sic. l. vniuersis. C. de preci. Imper. offe. Pau. de Ca. in l. j. in prin. ad l. Fal. Itē adde quid si proposita est facta sup materia prohibita, vt si statutū dicit, qd tale qd nō possit p̄ponit an reformatio inde facta valeat. dic vt p. Bar. in l. j. de petitiō. bo. subla. Alex. Nota qd per superiorē debet fieri p̄positio in cōcilio. qd colligit hic dū dicit, magistrat. decurionū faciāt noiationē. Debet ergo inter eos p̄ponere maior. simile in l. ij. ad Velle. puto tñ qd si de p̄positiōe nō apparet, & cōstaret de volūtate cōciliij qd valeret: vt d. l. si qs. in fi. de leg. & ff. de legi. de qbus in fi. Nota qd licet magistrat. faciāt iurisdictionē: tñ ipsi nō reformāt, sed cōciliū, vt patet hic: qd magistratus curāt qd decuriones faciāt electionē: ipsi ergo decuriones faciunt magistratu instigare & proponere. quod not.

Additio. Adde an p̄posita facta per personā inhabilē valeat, & dic qd sic. l. vniuersis. C. de preci. Imper. offe. Pau. de Ca. in l. j. in prin. ad l. Fal. Itē adde quid si proposita est facta sup materia prohibita, vt si statutū dicit, qd tale qd nō possit p̄ponit an reformatio inde facta valeat. dic vt p. Bar. in l. j. de petitiō. bo. subla. Alex. Nota qd per superiorē debet fieri p̄positio in cōcilio. qd colligit hic dū dicit, magistrat. decurionū faciāt noiationē. Debet ergo inter eos p̄ponere maior. simile in l. ij. ad Velle. puto tñ qd si de p̄positiōe nō apparet, & cōstaret de volūtate cōciliij qd valeret: vt d. l. si qs. in fi. de leg. & ff. de legi. de qbus in fi. Nota qd licet magistrat. faciāt iurisdictionē: tñ ipsi nō reformāt, sed cōciliū, vt patet hic: qd magistratus curāt qd decuriones faciāt electionē: ipsi ergo decuriones faciunt magistratu instigare & proponere. quod not.

Additio. Adde an p̄posita facta per personā inhabilē valeat, & dic qd sic. l. vniuersis. C. de preci. Imper. offe. Pau. de Ca. in l. j. in prin. ad l. Fal. Itē adde quid si proposita est facta sup materia prohibita, vt si statutū dicit, qd tale qd nō possit p̄ponit an reformatio inde facta valeat. dic vt p. Bar. in l. j. de petitiō. bo. subla. Alex. Nota qd per superiorē debet fieri p̄positio in cōcilio. qd colligit hic dū dicit, magistrat. decurionū faciāt noiationē. Debet ergo inter eos p̄ponere maior. simile in l. ij. ad Velle. puto tñ qd si de p̄positiōe nō apparet, & cōstaret de volūtate cōciliij qd valeret: vt d. l. si qs. in fi. de leg. & ff. de legi. de qbus in fi. Nota qd licet magistrat. faciāt iurisdictionē: tñ ipsi nō reformāt, sed cōciliū, vt patet hic: qd magistratus curāt qd decuriones faciāt electionē: ipsi ergo decuriones faciunt magistratu instigare & proponere. quod not.

Additio. Adde an p̄posita facta per personā inhabilē valeat, & dic qd sic. l. vniuersis. C. de preci. Imper. offe. Pau. de Ca. in l. j. in prin. ad l. Fal. Itē adde quid si proposita est facta sup materia prohibita, vt si statutū dicit, qd tale qd nō possit p̄ponit an reformatio inde facta valeat. dic vt p. Bar. in l. j. de petitiō. bo. subla. Alex. Nota qd per superiorē debet fieri p̄positio in cōcilio. qd colligit hic dū dicit, magistrat. decurionū faciāt noiationē. Debet ergo inter eos p̄ponere maior. simile in l. ij. ad Velle. puto tñ qd si de p̄positiōe nō apparet, & cōstaret de volūtate cōciliij qd valeret: vt d. l. si qs. in fi. de leg. & ff. de legi. de qbus in fi. Nota qd licet magistrat. faciāt iurisdictionē: tñ ipsi nō reformāt, sed cōciliū, vt patet hic: qd magistratus curāt qd decuriones faciāt electionē: ipsi ergo decuriones faciunt magistratu instigare & proponere. quod not.

Additio. Adde an p̄posita facta per personā inhabilē valeat, & dic qd sic. l. vniuersis. C. de preci. Imper. offe. Pau. de Ca. in l. j. in prin. ad l. Fal. Itē adde quid si proposita est facta sup materia prohibita, vt si statutū dicit, qd tale qd nō possit p̄ponit an reformatio inde facta valeat. dic vt p. Bar. in l. j. de petitiō. bo. subla. Alex. Nota qd per superiorē debet fieri p̄positio in cōcilio. qd colligit hic dū dicit, magistrat. decurionū faciāt noiationē. Debet ergo inter eos p̄ponere maior. simile in l. ij. ad Velle. puto tñ qd si de p̄positiōe nō apparet, & cōstaret de volūtate cōciliij qd valeret: vt d. l. si qs. in fi. de leg. & ff. de legi. de qbus in fi. Nota qd licet magistrat. faciāt iurisdictionē: tñ ipsi nō reformāt, sed cōciliū, vt patet hic: qd magistratus curāt qd decuriones faciāt electionē: ipsi ergo decuriones faciunt magistratu instigare & proponere. quod not.

Additio. Adde an p̄posita facta per personā inhabilē valeat, & dic qd sic. l. vniuersis. C. de preci. Imper. offe. Pau. de Ca. in l. j. in prin. ad l. Fal. Itē adde quid si proposita est facta sup materia prohibita, vt si statutū dicit, qd tale qd nō possit p̄ponit an reformatio inde facta valeat. dic vt p. Bar. in l. j. de petitiō. bo. subla. Alex. Nota qd per superiorē debet fieri p̄positio in cōcilio. qd colligit hic dū dicit, magistrat. decurionū faciāt noiationē. Debet ergo inter eos p̄ponere maior. simile in l. ij. ad Velle. puto tñ qd si de p̄positiōe nō apparet, & cōstaret de volūtate cōciliij qd valeret: vt d. l. si qs. in fi. de leg. & ff. de legi. de qbus in fi. Nota qd licet magistrat. faciāt iurisdictionē: tñ ipsi nō reformāt, sed cōciliū, vt patet hic: qd magistratus curāt qd decuriones faciāt electionē: ipsi ergo decuriones faciunt magistratu instigare & proponere. quod not.

Additio. Adde an p̄posita facta per personā inhabilē valeat, & dic qd sic. l. vniuersis. C. de preci. Imper. offe. Pau. de Ca. in l. j. in prin. ad l. Fal. Itē adde quid si proposita est facta sup materia prohibita, vt si statutū dicit, qd tale qd nō possit p̄ponit an reformatio inde facta valeat. dic vt p. Bar. in l. j. de petitiō. bo. subla. Alex. Nota qd per superiorē debet fieri p̄positio in cōcilio. qd colligit hic dū dicit, magistrat. decurionū faciāt noiationē. Debet ergo inter eos p̄ponere maior. simile in l. ij. ad Velle. puto tñ qd si de p̄positiōe nō apparet, & cōstaret de volūtate cōciliij qd valeret: vt d. l. si qs. in fi. de leg. & ff. de legi. de qbus in fi. Nota qd licet magistrat. faciāt iurisdictionē: tñ ipsi nō reformāt, sed cōciliū, vt patet hic: qd magistratus curāt qd decuriones faciāt electionē: ipsi ergo decuriones faciunt magistratu instigare & proponere. quod not.

Additio. Adde an p̄posita facta per personā inhabilē valeat, & dic qd sic. l. vniuersis. C. de preci. Imper. offe. Pau. de Ca. in l. j. in prin. ad l. Fal. Itē adde quid si proposita est facta sup materia prohibita, vt si statutū dicit, qd tale qd nō possit p̄ponit an reformatio inde facta valeat. dic vt p. Bar. in l. j. de petitiō. bo. subla. Alex. Nota qd per superiorē debet fieri p̄positio in cōcilio. qd colligit hic dū dicit, magistrat. decurionū faciāt noiationē. Debet ergo inter eos p̄ponere maior. simile in l. ij. ad Velle. puto tñ qd si de p̄positiōe nō apparet, & cōstaret de volūtate cōciliij qd valeret: vt d. l. si qs. in fi. de leg. & ff. de legi. de qbus in fi. Nota qd licet magistrat. faciāt iurisdictionē: tñ ipsi nō reformāt, sed cōciliū, vt patet hic: qd magistratus curāt qd decuriones faciāt electionē: ipsi ergo decuriones faciunt magistratu instigare & proponere. quod not.

Additio. Adde an p̄posita facta per personā inhabilē valeat, & dic qd sic. l. vniuersis. C. de preci. Imper. offe. Pau. de Ca. in l. j. in prin. ad l. Fal. Itē adde quid si proposita est facta sup materia prohibita, vt si statutū dicit, qd tale qd nō possit p̄ponit an reformatio inde facta valeat. dic vt p. Bar. in l. j. de petitiō. bo. subla. Alex. Nota qd per superiorē debet fieri p̄positio in cōcilio. qd colligit hic dū dicit, magistrat. decurionū faciāt noiationē. Debet ergo inter eos p̄ponere maior. simile in l. ij. ad Velle. puto tñ qd si de p̄positiōe nō apparet, & cōstaret de volūtate cōciliij qd valeret: vt d. l. si qs. in fi. de leg. & ff. de legi. de qbus in fi. Nota qd licet magistrat. faciāt iurisdictionē: tñ ipsi nō reformāt, sed cōciliū, vt patet hic: qd magistratus curāt qd decuriones faciāt electionē: ipsi ergo decuriones faciunt magistratu instigare & proponere. quod not.

Additio. Adde an p̄posita facta per personā inhabilē valeat, & dic qd sic. l. vniuersis. C. de preci. Imper. offe. Pau. de Ca. in l. j. in prin. ad l. Fal. Itē adde quid si proposita est facta sup materia prohibita, vt si statutū dicit, qd tale qd nō possit p̄ponit an reformatio inde facta valeat. dic vt p. Bar. in l. j. de petitiō. bo. subla. Alex. Nota qd per superiorē debet fieri p̄positio in cōcilio. qd colligit hic dū dicit, magistrat. decurionū faciāt noiationē. Debet ergo inter eos p̄ponere maior. simile in l. ij. ad Velle. puto tñ qd si de p̄positiōe nō apparet, & cōstaret de volūtate cōciliij qd valeret: vt d. l. si qs. in fi. de leg. & ff. de legi. de qbus in fi. Nota qd licet magistrat. faciāt iurisdictionē: tñ ipsi nō reformāt, sed cōciliū, vt patet hic: qd magistratus curāt qd decuriones faciāt electionē: ipsi ergo decuriones faciunt magistratu instigare & proponere. quod not.

S V M M A R I V M.

- 1 Excusationi, quam quis habet propter maiorem ætatem, renuntiare potest. secus quādo propter minorem.
- 2 Quis ex causa potest peti se cancellari de matricula.
- 3 Priuilegiū perdit per pactū cōtrarium.

L E X III.

Vm decurionatus. Nota qd excusationi, quā quis habet propter ætatem maiorem, renuntiare potest. secus si propter minorē: quia tunc excusatur propter imbecillitatē consilij, & eorum imbecillitas est in renuntiatione. l. doli. §. diuersum. ff. de noua. & l. si iudex. ff. de minori. & l. si intra. ff. de in. inte. re.

Additio. Nota nouū modum agēdi, peto me cancellari de libro decurionū, vel de matricula scholarij: qd posset peti ex iusta causa: aliā nō. Nota qd per pactū cōtrariū priuilegio qs perdit priuilegiū. quod not. Istud nota. facit contra trahētes priuilegiū qd credatur eorū libro: nā si falsum dixerit, illud priuilegiū amodo sibi nō valet. Cui adde c. cum accessissent in fin. de consi. & in l. ij. C. de iure do. impe. Limita tamē, nisi in tali priuilegio cōtineat reseruatō principis, vel superioris: nam tunc per contrafactionē, vel actum cōtrarium nō admittitur: vt est tex in c. cum tēpore. extra de arbi. & vide ad hoc not. per Barto. in l. vsum aquæ. de aquæduc. & quod ibi scripsi. lib. xj. Facit quod dicitur qd priuilegiū admittitur autoritate cōcessa ab utriq. auth. statuimus. in fi. C. de ep̄is. & cle. vbi iudex laicus denegans facere iurisdictionem clerico. amittit iurisdictionem quam habet. Alex.

Additio. Feudū cōcessum alicui p̄se, & filijs, qd trāsit i adoptiuos. Priuilegiū perditur per actum cōtrarium.

Vm adoptiuum.

Filius adoptiuus habet priuilegiū filij decurionis. hoc dicit Barto.

Additio. Ista lex est argumentū qd si mihi fuit cōcessum feudū & filijs per rescriptum principis, qd illud trāsit ad filios adoptiuos. Nam vides hic qd priuilegiū cōcessum patri & filio, trāsit in adoptiuos. tene bene mēti. Nota etiam qd per actum cōtrarium priuilegio quis perdit priuilegiū: quasi renuntiet priuilegio. Ang.

Additio. Filij familias possunt esse consiliarij: & pater tenetur pro eis si consenserit. Item militās potest esse consiliarius. h. d. Bar.

Illiteratus

S V M M A R I V M.

1 Illiteratus potest esse Potestas & rector ciuitatis.

Xpertes. Illiteratus potest esse decurio. h. d. Ista lex facit ad id quod no. in l. si. de sen. ex breui. rec. l. q. Potestas & Rector ciuitatis potest esse illiteratus. Glo. format contraria, & non soluit. Tu solve q. ibi ad executionem officij requiritur scientia literarum. Bar.

Licet. Vnus frater non tenetur pro alio in officio delinquente: licet bona non sint. l. i. h. d. Facit ad hoc ff. pro socio. l. si fratres. y. idem respondit. alius est l. si inter fratres. Adde q. etiam non tenet frater si esset socius oim honoru. per tex. in l. cu duobus. y. pe. & si. ff. pro socio. Facit l. si societate vniuersoru. co. ti. & voluit do. Mar. de Laude in consilio in. ip. vt clarius constitutionis. Alex.

S V M M A R I V M.

1 Infamia an adimat honorem ipso iure. remissiue.

Infamia. Qui perdit visum, non perdit officium. Secus si infamaret. h. d. ¶ Quæro vtrum infamia adimat honorem ipso iure. gl. tangit hic. Plenius dicemus in l. ij. de digni. lib. xij. Facit qd not. per Dy. in c. infamibus. de reg. iur. lib. vj. Bar.

S V M M A R I V M.

1 Pater propter filios habet honorem.

Nalbo. Qui habet filios, præfertur non habenti. hoc dicit. Barto.

Additio. No. pater habere honorem propter filium, vt hic: & filij propter patrem. s. eo. l. cu adoptiuum.

Ange. An ista lex habeat locum in filijs naturalibus tantum: tex. q. sic in l. qui filij. de iure delib. & l. ex facto. y. si qs rogat. ad l. reb. & l. hæredes. eo. tit. & l. Iulianus. de ritu nup. & l. generaliter. y. cu aut. C. de insti. & subst. sub codi. fac. In contrariu tñ est veritas. In casu huius legis tex. est singularis in l. excusant. y. legiones. ff. de excu. tu. allegat per Ro. in singularibus suis in litera f. in no. xxij. & ibi ponit qd in spurij, ite quid in adoptiuis, habes casum singularē q. nō habet locū etiam in illis. Insti. de excu. tu. in prin. vel in y. quem allegat vbi proxi. pro sing. Roma. Alex. ¶ Nota legē quia casus nouus est: & fiet ista prelatio in ordine sedēdi, scribēdi, arēgādi. Facit j. de consuli. l. j. & de albo scriben. l. j. Bar.

Silvtra. Qui excedit annū septuagesimum, habet excusationem à muneribus personalibus. h. d. De clara istam legem vt in glossa.

S V M M A R I V M.

1 Præses prouinciæ quando possit dare excusationē à muneribus in perpetuum.

Amuneribus. Illud quod dicit, q. præses sua snia nō potest dare excusationē in perpetuum, est verum, nisi excusaretur propter morbu, quē constaret esse perperuū: vt ff. de excu. tut. l. non solum. y. si. & l. idē Vlpianus. Itē hoc est verū, quādo præses principaliter pronūtiat super hoc excusando. secus si propter delictū: tūc enim perpetuo non permitteret ipsum ad decurionatus officium: vt j. l. proxi. & l. infamia. s. eo. tit.

S V M M A R I V M.

1 Immunitas denotat priuilegium, non pœnam.

2 Infamis electus iudex non potest se excusare.

Nec infames. Nota q. verbum, immunitas, denotat priuilegiū, nō pœnam.

Item per hanc legē dixit Innoc. q. si aliq. infamis eligitur iudex, nō potest se excusare, nisi ab alio opponat. Ita notat per eum, extra de rescrip. c. sciscitatus. in prin. in gl. infamē. in si. qd an sit verū, dicā j. tit. j. l. ij. ¶ Exceptio infamiae nō potest opponi gerenti officij publicū. Adde q. idem ponit Barto. in l. militibus. de test. mili. limitatur hoc nisi in his quæ pertinent ad eius officij, si infamaret propter delictum, cui posset opponi exceptio falsitatis: qua opposita si cōdēnetur, nō potest amplius cōficere instrumenta: scdm doc. in d. y. militibus. de quo per Bar. in l. ea. ad l. luli. repetun. per Ang. & alios in l. si quis ex argētarijs. y. j. ff. de eden. Alex.

S V M M A R I V M.

1 Quilibet iudex ordinarius ex causa potest immunitatem à muneribus concedere.

Nemo. Nullus iudex potest immunitatē à muneribus concedere: sed solus princeps ex causa. h. d. ¶ Istam legē intelligo qn aliquis vult concedere ex causa nō expressa à legalis potest quilibet iudex ordinarius, ad quem appellatur: vt j. qui æta. & qui num. liber. per totū.

S V M M A R I V M.

1 Tabellionatus officium est vile.

2 Instrumenta confecta ab aduocato tenent, licet tabellionatus officium exercere non deberet.

Clerici non debent officij tabellionatus exercere: tamē si cōficiunt instrumenta, valent: & an possit esse tabellio. nu. 4.

3 Notarius non matriculatus si conficit instrumenta, q. teneatur non obstante statuto, q. non descriptus in matricula non conficiat instrumentum.

Niuersos. Consiliarij non debent exercere officij tabellionatus. h. d. ¶ Ratio, quia officium tabellionatus est vile. Et sic no. cōtra aduocatos, qui officium tabellionatus exercent.

Additio. Vide etiam per Bal. in l. j. y. j. in pe. col. de iustit. & iur. & ibi etiam per Barto. Alex. ¶ Puto tamen q. si fecit instrumenta, valent, licet non deberet facere.

Pro hoc extra, ne clerici vel mona. c. j. & c. sicut. vbi plenius dicitur, q. clerici nō debent exercere officium tabellionatus: tamē si exercent, valēt instrumenta, licet puniatur. qd est notandum: & dic vt ibi. & vide glo. no. in simili in l. hac consultissima. y. si quis autē. in ver. de positiones. s. de testa.

Additio. De hoc in Spec. de instr. edi y. restat. ver. quid de a liberto. ¶ No. q. statuta dicentia q. nullus notarius, nisi sit in matricula descriptus, faciat instrumenta: contingit q. notarius, qui non erat in matricula, fecit instrumentū, an valeat. Ex prædictis no. q. sic. Ang.

Additio. An clericus possit esse tabellio, vide Barto. & do. in l. feruus. ff. de testa Et ad no. hic per Bar. vide Bald. in l. ij. ad fi. de senten. & interlo. omni. iudi. instrumentū tamen prius factum deberet authenticari, per not. per Bart. in l. nec patronus. s. de ope. lib. & quæ no. in l. si quis ex argētarijs. y. j. ff. de edē. & bona glo. in authē. de tabel. in y. j. ver. documētis & gl. Io. An. in c. vt officij. y. j. verbo, premiffa. de hære. in vj. De hac materia p. Ang. in l. prætor. y. is etiā.

In l. si quis ex argētarijs. y. j. ff. de eden. Alex. ¶ Et sic no. cōtra aduocatos: licet aduocati, & similes oim nō debeant exercere officij tabellionatus: si tamē exercent, qd sit per ipsos, tenent. & per Bar. in l. gnali. vbi gl. tūgit j. de tabularijs. Itē notarius esse? clericus, an possit exercere officij tabellionatus? limita tamē c. sicut. hic allegatū, nō habere locū in inquisitione: & sic in causa inquisitionis hæresis: quia potest esse tabellio: vt est tex. in c. inquisi. de hæret. lib. vj. Et adde q. licet nō possit officij exercere, potest tamē illa, quæ conficit ante clerica tū extrahere, scdm Bart. in l. j. y. si penes. ff. de tabu. exhi. Sed an valeat statutū, q. clerici, qui nō possunt alijs exercere officij tabellionatus, possint, et instrumentis suis datur talis fides, ac si scripta essent manu publici notarij. dic q. sic, vt Bal. dicit in l. j. in xij. col. C. de summa tri. vbi allegat tex. in c. dilectus. de fide instr. vbi optimus casus. Item adde q. in fauorem ecclesie sue potest clericus instrumentū conficere. Exēplum, si scribit testamentum vnus, qui instituit ecclesiam suam hæredem. Ita voluerunt Io. and. & do. Ant. in c. cum inter nos. de reg. iur. de quo dicto facit festum do. Matheslanus in suis notabilibus. no. lxxxvj. Et quid in monacho, an omnia prædicta habeant locum in eo? vide Bart. & ibi dixi in d. y. si penes. & ad pe. dictum vide Ro. in suis singularibus in litera n. in vj. not. Alexand.

S V M M A R I V M.

1 Actor accusans contumaciam rei, nō debet recedere à foro, nisi licentiat.

2 Ambasiator qs cogi potest vt sit. & debet portare literas de licentia & mandato suæ ciuitatis.

Iquis. Consiliarij non debent recedere à ciuitate sine licentia: alijs puniuntur. h. d. Bar.

Additio. Hæc lex allegatur q. actor accusans contumaciam rei, nō debet recedere à foro, nisi licentiat. Facit gl. in l. si finita. y. Iulianus. de dam. infect. & ibi Ang. de are. & in l. properādū. y. j. C. de iudi. & qd habet in c. j. extra, de do. & cōtu. Alex. ¶ Nota q. qs potest cogi suscipere ambasiatam: vt hic no. in gl. & patet in tex. ibi dū dicit, cogif. Secūdo nota q. ambasiatores debent portare literas, per quas appareat vt de licentia, & mandato sue ciuitatis vadant: vt hic colligitur scdm vnā lecturā, put dicit q. habere literas debent: potest tamen aliter intelligi: sed non curo. Bar.

Sil ad magistratum. Si acceptando officium fuerit quis cōtumax, loco eius alius eligitur, qui interim bona contumacis habeat: & contumax duplicato tēpore habet officium exercere. h. d. Barto.

S V M M A R I V M.

1 Priuilegia exēptionis debent intelligi sine dāno aliorum.

2 Rescriptum, quo conceditur immunitas, non valet, & quando. numc. 4.

Bartolus super tribus libris Codicis.

3 Civitas vel concilium non potest concedere immunitatem: & quando, nu. 6.

3 Rescriptum concedens immunitatem, quid continere debeat.

Vacuat. Rescripta concedentia immunitatem sunt cassa, nec valent, etiam si consensu decurionum, vel curie fuerint concessa. h. d. Bart.

2 ¶ Duodecim liberorum numerus, Adde an tale privilegium durabit mortuis filijs. Alexā. plenē in l. sciendū §. fin. ff. qui fatif. cogā. & in l. si cū doct. §. si cū maritus. ff. solu. matr. & dominum meū Phil. Decium cōfil. suo xliij. col. ij. ver. quarto facit, vlu. j.

1 **Additio.** Hæc lex allegatur q̄ privilegia exceptionis debent intelligi sine dāno aliorum. Cum lege ista concor. l. ij. §. si quis a principe. ff. ne quid in loco publ. & l. omnes. §. de anno. & trib. & l. actores. de exact. trib. Alex. ¶ Nota duo. Primò, q̄ nō valet rescriptū, quo conceditur immunitas. ¶ Secundò nota, q̄ civitas vel concilium non potest cui cōcedere immunitatem. Ad primum opponitur de excusa. mu. per totū. de vac. mu. l. j. ¶ Sol. Lex bene potest concedere: vt in contra. rescriptum tamē nō valet, vt hic. q̄d intelligo, nisi esset dictum, non obstante tali lege: vt l. si cōtra ius vel vri. publi.

Additio. Adde Bal. in l. omniū. per illum tex. de veft. & cōmis. & rescriptum non potest remittere datia, gabellas, & collectas. Alexā. ¶ Quæro quid debet continere rescriptum concessum non obstante tali lege, ad hoc vt habeatur plena immunitas. Rñdeo, debet dici à muneribus personalibus & realibus. In dubio enim talia realia nō intelliguntur remissa: vt l. ij. de mune. pa. Item debet dicere à muneribus & oneribus: alias ab oneribus non haberet immunitatem: vt l. cui muneris. ff. de muner. & honorib. Item debet dici ordinarijs: talis & extraordinarijs: in dubio solū credere tur extraordinaria esse remissa: vt l. his qui. & l. in honoribus. §. qui muneris. ff. de va. & excu. mu. & videtur tangi per glo. Dixi de hoc in l. ij. ff. de iure immunitatis. Bart.

Additio. Item debet dici à muneribus & oneribus: quia licet alijs quis habeat immunitatem à muneribus: non tamen habet ab oneribus. l. cui muneris. ff. de mune. & hono. Angel. ¶ Venio ad scdm dictum: dicitur hic q̄ curia, vel civitas nō pōt cōcedere immunitatē contra. ff. de pac. l. inter debitorē, & l. epistola. §. pactū. Dicit gl. fateor q̄ nō potest in præiudiciū fisci: sed in præiudiciū sui sic, vt in cōtra rñs. Quod intellige q̄d possit cōcedi hæc immunitas venientibus de nouo ad civitatē: sed cuius suis immunitatē concedere non pōt: vt d. l. ij. ff. de iure immu. vbi plenē dixi. Possit etiam suis cōcedi ex causa: vt puta quia doctor, vel medicus, vel similis. alijs non: vt j. de decu. l. j. Bart.

Additio. In hac materia adde tex. & ibi Bart. in l. j. j. de mul. & in quo loco. & Bal. in l. ij. §. sine cen. vel reliquis. Alex.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Potestas civitatis pōt expēdere de ære cōis in capiēdo officiales cōis fugitivos: quæ expēse per captivos reficiuntur.

Ircensium. Iudex civitatis facit officiales suos fugientes ad curiam reuocari, expensis ipsius fugientis. h. d. Bart.

1 **Additio.** ¶ No. argu. ex ista lege q̄ Potestas civitatis pōt expēdere de ære cōis pro persequendo & capiēdo officiales cōis fugientes: ipsis tamen captis omnes expenses per ipsos debent refici, & restitui. Barto.

Vriales. Decuriones habent immunitatem ab extraordinarijs muneribus. h. d. & dixi in l. j. §. de immu. nemi. conce. Dic vt ibi.

1 **Os.** Qui non loquitur conditionem patris, sequitur conditionem matris. hoc dicit.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Successor in officio an teneatur pro debito prædecessoris.

2 Venientes de nouo in collegio, nō tenentur pro debito ante contracto.

3 Civis nouiter recepti non tenentur ad collectas, quæ pro debitis veteribus imponuntur.

Rouidendum. Nouiter creatus decurio, nō tenetur pro debitis prædecessorum. h. d. In tex. ibi: susceptorum. i. eorum qui susceperunt in decurionatus ordinem, secundum Dy. Gloff. verò aliter exponit susceptores, scdm expositionē

¶ glo. ¶ Bar. in l. j. §. ferendum. ff. de magistra. conue. per illū tex. & per istum tex. arguit cōtra officiales, qui maiore partē processuū relinquunt successoribus, vt puniatur si non expederunt illos, quos potuerunt. Alex. ¶ Nota q̄ successor in officio, non tenetur pro debito prædecessoris. Hanc quæstionē ponit la. de Bel. in Auth. vt nulli iudi. §. hoc verò iubem⁹. col. ix. dixi in l. civitas. ff. si cer. per. secundū expositionē Dy. ¶ Et idē in ciuibus. & vide Bar. in l. j. §. si hæredē. an si. ff.

ad l. fal. & l. incola. ff. ad municipal. vide Bal. in apostil. in l. j. ad fi. q̄d cuiusq̄ vni. no. vbi ponit aliquas regulas, & pulchras quæstiones. & adde Bar. in suo tractatu repræfaliarum.

2 In iij. q. j. q. prin. prope fi. Alex. ¶ No. q̄ q̄ de nouo veniūt in collegiū, non tenentur pro debito ante contracto. ¶ quod facit vt ciues nouiter recepti non tenentur ad collectas, quæ pro debitis veteribus imponuntur. Ita not. Dy. ff. ad municipi. l. incola. & ibi allegat hanc legem. Bart.

2 **I**quis. Duodecim liberorum numerus excusat à muneribus realibus. h. d. Bart.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Existens extra iurisdictionem sui iudicis, ab eo vocari non potest.

Vriales. Officialis non cogitur exire locum, in quo seruire tenetur: nisi ex causa. h. d. Di

1 ¶ Nota duo. Primò, q̄ nō valet rescriptū, quo conceditur immunitas. ¶ Secundò nota, q̄ civitas vel concilium non potest cui cōcedere immunitatem. Ad primum opponitur de excusa. mu. per totū. de vac. mu. l. j. ¶ Sol. Lex bene potest concedere: vt in contra. rescriptum tamē nō valet, vt hic. q̄d intelligo, nisi esset dictum, non obstante tali lege: vt l. si cōtra ius vel vri. publi.

1 ¶ Intrans religionem verā, excusatur à muneribus civitatis.

Quidam. Qui prætextu fictæ religionis onus civitatis evitant, retrahuntur: & qui loco eorum substituuntur. bona sua capient. h. d. ¶ Hoc est verū in religione ficta: sed si intraret religionem veram, tunc excusaret: vt l. qui sub prætextu. §. de sac. fan. eccle. An autem possit effici monachus, dic vt in gl. & no. extra. de obli. ad ratiocin. per totū. De hoc vide in d. l. q̄ sub prætextu. gl. quā ibi no. de his qui volunt ista munera evitare.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Privilegio cōpetenti rōne originis q̄ renūtiare possit.

2 Filius quando sequatur patris conditionem, & quando aui.

Privilegio. Privilegium, q̄d quis habet extra ordinem, perditur per contrarium cōsensum. & hoc primò. Itē inspicitur conditio patris, potius q̄ aui. & hoc scdō. ¶ Opp. de l. assumptio. ff. ad muni. ¶ Sol. iuri, q̄d quis habet ex origine, pōt renūtiare in q̄tum facit pro se, nō aut in præiudiciū civitatis, vt in cōtra. Ad secundā partem opp. gloff. Dic vt in ea. dū dicit, arg. cōtra. ff. de sena. l. liberos. Gloff. nō soluit. Tu dic q̄ ibi pater nepotis non fuit adstrius curiali conditioni. hic sic: & solue etiam eodem modo vt præcedens contrarium. Bart.

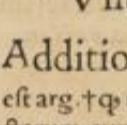
1 ¶ Privilegio cōpetenti rōne originis q̄ renūtiare possit.

2 Filius quando sequatur patris conditionem, & quando aui.

1 **Additio.** ¶ No. ex sine huius legis, q̄ qui habet privilegium ex persona patris, & aui, patris privilegio remanent, ipse perdit privilegium: nec id consequitur ex persona aui. Quod intellige verū, q̄n pater perdit ante q̄ filius nascetur. Sed si post eius natiuitatem perdidit: tunc ex persona aui, cum fuerit iam adeptus, retinet privilegium ex persona aui. l. emancipatum. in fi. ff. de senato. Ange.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Impositioni & solutioni collectarum non præscribitur.

Villus. Et prosequere legem istam vt habes in glo. & dic vt in ea. Bart.

1 **Additio.** Non valet privilegium, q̄ quis munera nō subeat. h. d. No. tex. ibi: qualibet prærogatiua. quia hic est arg. q̄ non præscribitur impositioni, & solutioni collectarum, cum hic dicit prærogatiua. nam præscriptio dicitur prærogatiua. apparet. §. pe. de itin. actuq̄ priua. contra q̄d vide quod no. in simili per Dy. in l. si pupilli. §. fin. ff. de neg. gest. & vide per Cy. in l. si. C. noua. vefti. Ange.

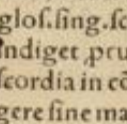
1 ¶ Concilium civitatis facit syndicum.

Procuratores. Decuriones debent exercere actiones reipubli. h. d. ¶ Que ro qualiter intentabūt actiones? Glo. dicit, per syndicum constitutum ab omnibus civitatis. subaudi, vel à duabus partibus: vt j. eo. l. nominationū. Et per hoc dico, q̄ de iure speciali spectat ad conciliū facere syndicū, ad mouendas actiones, & alia faciēda: nec est opus adunācia generali, siue arēga, vt dixi s. eo. l. ij. Bart. ¶ Et no. in hac lege vnā gloff. sing. scdm Ro. in litera e. not. cxxxij. q̄ q̄n vniuersitas indiget procuratore ad agēdū, & illi de vniuersitate sunt i discordia in cōstituēdo procuratorē, q̄ decuriones civitatum pnt agere sine mandato. Adde gl. in l. nulli. q̄d cuiusq̄ vni. quæ dicit q̄ tali casu Potestas habet mandatū à legib⁹. q̄d no. Alex.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Quis extrahi potest de domo vt acceptet officium, etiam si non sit curialis.

Ex omnibus. Potest quis extrahi de domo, vt accipiat officium, & occultator punitur. h. d. ¶ Facit l. munerum. §. defensores. de mune. & hono. & in §. iudicandi. & in §. interm.

§. interim. in auth. de defenfo. ciui. & in l. sciēdū. §. fi. de le. electus in ambaliatorē cogitur acceptare officium. facit etiā tex. in l. n. qd quisq; iuris. bona glo. in l. liberto. ff. sol. mat. quæ dicit qd si aliquis eligitur ad tpalia officia suę ciuitatis, p pncipē est cōpellēd⁹ acceptare. Alex. ¶ Nota qd licet aliās qd nō possit extrahi de domo: vt l. satisq;. & l. pleriq;. ff. de in ius voc. l. nemo. de reg. iur. tñ vt acceptet officium, in quo est elect⁹, pōt extrahi⁹, vt hic. qd nō. Itē in maleficijs: vt not. in dicitis legibus. ¶ Adde qd vltra hic dicta dāf cautela vt qd extrahi possit de domo, etiā pro debito. de qua p Barr. in l. cū in eo. aliās est l. sacrilegij. ff. ad l. iul. pecu. quē sequit Pet. de Anch. & Imol. in l. ij. de iudi. & vide Ro. & Ang. latē & d. Alex. in l. pleriq;. ff. de in ius voc. & Aret. Insti. de act. in §. fin. Alex. ¶ Quæro qd si nō est origine curialis: an poterit de domo extrahi. Hic glo. dicit fortē qd nō: puto tñ idē quocunq; modo ad publicū vocef officium. ar. s. eo. l. si ad magistratū. in fi. nec refert vtrum origine, vel quō sit aliq; curialis: vt l. quotiescunq;. j. eo.

Abricenses. Etiam de collegio fabricensium curialis extrahitur: & collegium puni tur. h. d. Barto.

S V M M A R I V M.

- 1 Decuriones & alij in dignitate positi non torquentur.
- 2 Cōsuetudo qd in dignitate positi torqueatur, nō est seruanda.
- 3 Iudici male facienti, vel officium suum malē administranti licitē resisti potest.

OMnes Primò dicit decuriones nō esse cruciandos in corpore. Secūdò, punit iudices contra facientes. Tertio ceteros officiales. Secunda ibi: qd si quis. Tertio ibi: & officium. ¶ No. qd decuriones & alij in dignitate positi nō sunt torqueādi. ¶ Secūdò nō. qd consuetudo contraria nō est seruāda. qd est notandū. Facit cōtra officiales, qui puniunt clericos propter cōsuetudinē. nō enim est seruanda. Tertio nō. ¶ posse resisti iudici malefaciēti, vel alijs officium suum malē administranti. facit s. de iur. ff. l. prohibētū. Barto.

¶ Limita hāc l. non procedere in crimine læsæ maiestatis, & pditionis populi. l. fallaciter. C. de abol. & not. Bal. in l. decuriones. C. de quæsti. & sequit Aret. in tractatu maleficiorū. in verbo, fama publica. in materia torturæ. in vj. q. vbi ponunt casus, in quib⁹ psonæ priuilegiatæ torqueant. Itē limita vt supra in margine scripsi, qd subiūgo. Adde tñ qd in casib⁹, in quibus possit torqueri, qd primò est degradād⁹ anteq; torqueat. Tex. est lingu. in l. si exemptra. de malefi. & mathem. ibi: præfidiō dignitatis exuti. quē pro singulari alle. Ro. in quodā suo sermone incipiēte, manifestissimū. Et adde qd talis & tāte virtutis est talis degradatio qd doctor & miles ac syn. licitē ad eā dē nunq; aspirare possunt. dicitū singulare Bal. p illū text. de liber. & eorū libe. Et de ista degradatiōe adde bonum text. & ibi Bar. in l. ij. §. ignominia. ff. de infā. & Bar. in l. ij. in §. col. de pœnis. & Bal. in l. officiales. in §. col. C. de epif. & cle. & p Bar. in l. q. cū vno. §. exerci. ff. de remil. per Iac. But. Cy. & Bal. in auth. psbyter. C. de epi. & cler. & Aret. in practica malefactorū. in verli. caput à spatulis. in vlt. col. Itē in verli. secūdò nō. Nō valet cōsuetudo qd miles vel decurio possit torqueri. Adde qd nec valet statutū dicitū qd qlibet possit capi nō obfāte priuilegio. nā tale statutū nō extendit ad tales psonas, vt voluit Aret. post Raph. i l. miles. in pri. ff. de re iu. Et est ratio, qd priuilegiū vel statutū nō intelligit tollere priuilegia inserta, & clausa in corpore iuris, nisi aliud exprimat, vt dicit gl. i. au. qua in prouincia. vbi de cri. agi oport. in verli. priuilegiū. post mediū. & ibi doc. & i corpe vñ sumit. & i §. si igif ambo. i verbo, ex priuilegio. & no glo. in l. ij. §. lega. & in l. hères absens. de iudi. & Bar. in extraua. in ver. nō ob. Idē adde in eodē ver. qd talis cōsuetudo excusat à pœna, vt est gl. i c. deniq;. iij. dif. & idē gl. & doc. in c. eū venerabilis. de cōsue. & probat in l. ij. in fi. de abige. & in l. et. de lib. cā. & p doc. in l. pe. ff. de adul. & Bar. in cōsil. incip. cōiungamus. & Ro. in l. ij. §. si qd simplr. de ver. obl. gl. ling. in c. qm cōtra. de reg. iur. in vj. & do. Abb. in c. de quarta. sup. gl. fi. de p̄scrip. & Imo. in cle. j. de reb. ecclē. nō alie. Aduerte tñ qd id qd dicitur, malā cōsuetudinē nō esse seruādā. hoc verū qñ annullat & prohibet actū fieri, vt hic, et exp̄sē, cōsuetudine in cōtrariū. sec⁹ verò si solū actum phiberet, & nō cōsuetudinē in cōtrariū: qd cōsuetudo i cōtrariū valeret, p d. l. de qb⁹. de legi. Adde tñ, do. Abb. in c. cū venerabilis. dicit qd talis cōsuetudo licet excuset à pœna tpali, nō tñ excusat qd tñ ad Deū. Idē dicit, si talis cōsuetudo est contra ius naturale & contra bonos mores naturales. xxij. q. seq. c. fallacia. Et ad prædicta vide Ro. in singularibus in litera c. in no. quin. & est bona glof. in c. ij. & ibi doc. de tēpo. ordi. Et mala cōsuetudo etiā lōgæua, & lōgo tpe obseruata nō valet, & seruari nō debet. voluit Ang. p illū tex. vt nulli iudi. §. j. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 Officium procuratoris vilissimum est.
- 2 Procurator ad iudicia, an possit fieri aliquis officialis.

SI quis. Cōsiliari⁹ nō debet cōstitui pcurator: & cōstitutus & cōstitutus puniētur. h. d. ¶ Et fortē non faciunt male Perusini, qui nolunt qd aliq; notarius vel aduocatus habeat officium prioratus, vel camerę, p rationē huius legis. ¶ Not. qd officium procuratoris est vilissimum: & ideo nullo modo aduocati volūt esse procuratores. Et aduerte: quia hæc lex videtur loqui in procuratore ad negotia: quia verò ad iudicia facit procuratorem aliquē officialem, dic vt s. ne liceat potētiori. & de his qui potētio. no. per totum. Bar. ¶ Ad hoc facit bonus tex. in l. milites. vbi rure se. C. locati. qd intellige nisi esset procurator principis: quia diceretur tunc habere nobile officium. tex. est in l. nemo perfectus. j. de digni. lib. xij. scdm Ludo. vt ibi dixi. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 Habens ius eligendi illud non perdit, si stetit per centum annos qd non eligit: quia non expediebat.
- 2 Ecclesia Romana, quę habere poterat exercitum ab aliqua ciuitate, illud ius non perdit, si stetit per centum annos qd non exegit, quia necessitas non euenit.

In filiis. Primò dicit vetera iura seruari in filijs decurionum. Secūdò qd officium aduocationis non liberat quē à curia. Tertio qd vbi nō exigitur obsequium qd nō expedit, propterea ius nō perdit. quarto qd filij magistratum non habent immunitatem à curia. Secunda ibi: eos. Tertia ibi: quæ & si. Quarta ibi: ipsos quinetiam. Prima pars est clara. Secunda partem intellige, præterq; in aduocatis fisci, & alijs de quibus dicit j. eo. l. fina. Tertiam partem nota multū: ¶ si enim habes ius eligendi rem in ecclesia, & per centum annos nō elegisti, quia nō expediebat, nō perdis ius tuum, vt ibi, & si necessitas nō exegerit. ¶ Vide glof. quæ idē tenet in l. vt priui. §. illud. super ver. semel in anno. de priui. & Barto. in l. cum scimus. ante mediū. j. de agri. & cenf. & Bal. & Ang. in l. hæc autē erat. in prin. de ser. rusti. præd. & ibi Flori. & vide de vsuf. Bal. in l. arborib⁹. §. si aqua. als §. si arg. & in l. itē. ff. quædam modū serui. amittat. & in c. si vafallus. si de feu. sue. cōtro. & Pet. de Ancha. in fi. de cōsue. in vj. & Barto. quē sequit Rom. in ru. de arbit. in xxj. col. in ver. & si ciuitas. & vide Ang. in l. ceterim⁹. in prin. ff. de ver. ob. & Bal. in l. da ta. C. q. accu. nō pos. & Ang. in l. male agif. C. de p̄scr. xxx. ann. vide Bar. qui videt sentire cōtrariū eius qd hic dicit in l. vsum aquæ. j. de aquæduc. li. xj. Et hic adde qd p Ang. in cōsil. cxcij. vbi dixit vnū de rep̄salij, qd si rep̄salia fuerunt indiētē à Ianuēlibus cōtra Florētinos, & elapsi fuerūt centū anni, in quibus nō fuerūt executi: qd propter hoc nō est p̄scriptū ipsi. Vide etiā in materia Bal. in l. sicut. de p̄script. xxx. anno. & quod per do. Abb. & Imol. in c. ad audiētia. de p̄scrip. Alex. ¶ Itē nō. ad hoc qd si aliqua ciuitas debet facere exercitū, qñ facit ipse princeps, vel ecclesia Romana, & per centū annos steterit ista ciuitas qd non fecerit, quia necessitas non exegerit: quod princeps vel ecclesia Romana, qd debent recipere, non perdent ius suū, vt hac lege, quā nō. Bart.

Additio. Adde ad hoc text. in l. hæc autē iura. cum l. seq. ff. de ser. vrb. præd. & quæ nō. Bart. & Ang. in l. ij. ad fi. de p̄scrip. xxx. an. & Bart. in l. cū scimus. ff. de agri. & cenf. Faciūt nō. p Bal. in l. q. luminib⁹. ff. de ser. vrb. præd. et ad hoc Bal. in l. imperiū. in vñ. col. de iurif. om. iudi. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 Rescriptum principis specialiter concessum quod quis sequatur conditionem matris, non valet. secus si generaliter.
- 2 Statutum vel consuetudo qd quis efficitur nobilis vel ignobilis ex progenie materna, non valet.

Exemplo. Tria dicta clara habet hæc lex. Ex secūda parte not. ¶ qd rescriptum Principis specialiter concessum qd quis sequat conditionē matris, nō valet. secus si generaliter. h. d. vt s. cod. l. eos. & ff. ad munici. l. j. ¶ Ex vltima parte nota qd nō valet cōsuetudo, nec per consequens statutū, qd quis censetur nobilis vel ignobilis ex progenie materna. Reprobatur enim consuetudo, quæ cōtrariū induceret. quod nō. & perpetuo tene menti. Bar.

S V M M A R I V M.

- 1 Origo & sententia æquiparantur.
- 2 Sententia lata in cōtradietorio iudicio de ciuilitate vel popularitate, facit ius quo ad omnes.

Quotiescunque. Per rescriptum non potest quis à curia liberari. h. d. ¶ Nota qd origo & sentētia æquiparant, vt hic, & sicut i iijō casu sentētia faceret ius: vt de statu ecc

¶ Pōt extrahi. Ad de qd hoc dictum Bar. alleg. p sing. Ro. ad hoc, qd hic dicit in l. iij. §. p̄tor ait. ff. de dā. in sect. ex quo dicto elicit cautelam ad extrahēdū quē ex domo pro debito priuato. quē ibi referūt & sequunt Alex. & do. meus Iaf. May. in l. pleriq;. ff. de in ius vo & Paris de Puteo in suo trac. syndi. in verli. captura. §. captus illicite. de quo per Fel. & in c. fi. col. pe. ver. limita ēt. extra, de iudi. & dixi post Phillip. Frā. c. Romana. nu. vij. i ver. nō pōt capi extra de fo. cōpe. li. vj.

¶ Cōsuetudo cōtraria nō est seruāda. Tu vide qd posui i apost. ad istū in l. j. nu. ij. in verli. non pōt. j. de dig. lib. xij.

Bartolus super tribus libris Codicis.

homi. l. ingenuum. Barto.

- Additio.** In tex. ibi: latum. ¶ Nota q̄ sententia lata in cō
traditorio iudicio de ciuitate alicuius, vel etiā
de popularitate eius, facit ius quo ad omnes. Et itē. Semel con-
sultum fuit de facto, licet notetur per hanc l. per docto, aliter
dicam j. eo. l. si ille. Ang.

S V M M A R I V M.

- ¶ Honor quando datur alicui inuito, dicitur pœna.
- Censura ponitur pro interdico.

Ne quis. Pœna nō debet concedi quæ habeat ho-
norē annexum: nisi ei, qui à curia fugit
h. d. Vide j. de mune. & hono. l. j. & qui æta. vel p̄
fessi. se. l. j. Barto.

- Additio.** ¶ Not. ex isto tex. q̄ si honor datur inuito, licet
honor in se sit honor: tamē respectu personę, cui
datur, dicitur esse pœna. ¶ Item nota quod hoc verbum cen-
sura, quo vtuntur p̄lari, ponitur pro interdico. Ange.

¶ Per istum text. limito illā glōf. singularē positā in authē.
constitutio quæ de digni. s. ḡnāliter. quæ voluit q̄ licet quis
liberē à patria ptāte per dignitatē: puta quia ep̄us, si perdat
dignitatē, remanet nihilomin⁹ liberatus à ptāte patris. Nā il-
lud est verū, nisi sit deposit⁹ à dignitate sui culpa, vel p̄ deli-
ctū: quia tunc nō debet gaudere priuilegio dignitatis. Pro quo
facit, quia reat⁹ oēm honorē excludit. l. j. vbi senato. vel clarissi-
mi. & priuilegiū videt amittere, qui cōcessa sibi abutit ptāte.
xj. q. j. c. priuilegiū. vide Ro. in litera p. notabili vltimo. Ale.

Quilibet. Decuriones, & alij officiales in officio
eorum delinquentes, plumbatorū iſti-
bus feriātur. h. d. Aliquando imponitur alia pœ-
na: vt. s. de exac. tribu. l. ij. Barto.

S V M M A R I V M.

- ¶ Immunitas non tribuit excusationem ab actū, qui breui-
ter expeditur.

Decurio. Duo dicta habet clara. Nota ex secunda
parte q̄ q̄ immunitas nō tribuit excusatio-
nem ab actū, qui breuiter expeditur. h. d. Bar.

Militaribus. Militantes & alij magistratus nihil ha-
bent commune cū curialibus & si eos
offendunt, punientur. h. d. Bar.

S V M M A R I V M.

- ¶ Laicus, qui commisit delictum, non euitat pœnam iudi-
cis secularis, & ei debet restitui puniendus.

Omnes. Illi, q̄ sunt curiales ex origine, nullo mo-
do possunt habere immunitatē, etiam à
rescripto. h. d. ¶ Not. arg. q̄ si committit quis male-
ficiū, & postea efficiatur clericus, q̄ nō euadit pœ-
nam iudicis secularis, & ei debet restitui puniendus. Nā muta-
ta conditione personę, non per hoc mutatur qualitas pœnę,
nec ius dicētis facit deterius. Facit l. si. ff. de re mili. de quo per
Dy. in l. idē Vlpian⁹. s. j. de excu. tu. p. Cy. i. authē. cā quæ sit
cū monacho. C. de epif. & cle. vide q̄ dixi ff. de pœ. l. j. Bar.

S V M M A R I V M.

- ¶ Mulier non potest habere dignitatem cū administratione.

Nullus. No. bonā rationē quare in honoribus & di-
gnitatibus quis sequit patrē, & nō matrem:
quia non potest habere à matre q̄d mater sua nō habet.

- ¶ Sed contra: quia mulier mater potest esse in dignitate: vt de di-
gni. l. j. & l. fœminæ. ff. de sena. Sol. Dico q̄ mater potest habere
dignitatē sine administratione: sed hic requiritur q̄ habeat di-
gnitas cū administratione, quæ in muliere non cadit: vt hic,

¶ & l. fœminæ. ff. de reg. iur. Bar. ¶ Dignitas causatur à patre,
non à matre. & ideo alibi dicebat Bal. in l. si. C. de seruis fugi.
q̄ filius non est nobilis, quāuis mater sit nobilis: quia cū nobi-
litas sit quædā dignitas à parētibus deriuata, quæ denomina-
tur à potentiori causa, & certum est q̄ potentior est forma q̄
materia: cū forma sit agens, & materia patiens: & omne agēs
sit nobilius patiente, scdm eū: igitur & c. De quo vide p̄ doct.
in c. ij. de conuer. infidelium. & alibi tñ dicit q̄ Iesus Christus
denotatus est à matre: quia dictus est de stirpe David: vt in c.
nouit. de iud. Ad hoc tex. in c. Romana. de testa. Sed potes di-
cere q̄ non potest negari quin natus ex nobili muliere nō dicat
nobilitas: & participet aliqd de nobilitate: cū oē cōpositū par-
ticipet de materia & forma. xxxv. q. iij. c. si. & Spec. in tit. de
feud. s. qm̄. ver. v. Et ita dicit Bal. in l. si. de ser. fugi. Vide glo.
no. in c. dicat aliqs. xxij. q. iij. quæ ponit tres casus, in quibus
filius sequit patrē, & vnū, in quo sequit matrē, vt ibi. & adde
bonū tex. & ibi Bald. in l. liberos. ff. de sena. Vltra illos casus
adde aliū, i quo fili⁹ denotat à matre, quē ibi ponit glo. in c. ij.
de conuer. infideliū. & alium casum ponit Bal. in l. qui cōtra.
C. de ince. nup. Cui adde glo. in c. si. de clā. despon. Alex.

¶ Sed contra: quia mulier mater potest esse in dignitate: vt de di-
gni. l. j. & l. fœminæ. ff. de sena. Sol. Dico q̄ mater potest habere
dignitatē sine administratione: sed hic requiritur q̄ habeat di-
gnitas cū administratione, quæ in muliere non cadit: vt hic,

¶ & l. fœminæ. ff. de reg. iur. Bar. ¶ Dignitas causatur à patre,
non à matre. & ideo alibi dicebat Bal. in l. si. C. de seruis fugi.
q̄ filius non est nobilis, quāuis mater sit nobilis: quia cū nobi-
litas sit quædā dignitas à parētibus deriuata, quæ denomina-
tur à potentiori causa, & certum est q̄ potentior est forma q̄
materia: cū forma sit agens, & materia patiens: & omne agēs
sit nobilius patiente, scdm eū: igitur & c. De quo vide p̄ doct.
in c. ij. de conuer. infidelium. & alibi tñ dicit q̄ Iesus Christus
denotatus est à matre: quia dictus est de stirpe David: vt in c.
nouit. de iud. Ad hoc tex. in c. Romana. de testa. Sed potes di-
cere q̄ non potest negari quin natus ex nobili muliere nō dicat
nobilitas: & participet aliqd de nobilitate: cū oē cōpositū par-
ticipet de materia & forma. xxxv. q. iij. c. si. & Spec. in tit. de
feud. s. qm̄. ver. v. Et ita dicit Bal. in l. si. de ser. fugi. Vide glo.
no. in c. dicat aliqs. xxij. q. iij. quæ ponit tres casus, in quibus
filius sequit patrē, & vnū, in quo sequit matrē, vt ibi. & adde
bonū tex. & ibi Bald. in l. liberos. ff. de sena. Vltra illos casus
adde aliū, i quo fili⁹ denotat à matre, quē ibi ponit glo. in c. ij.
de conuer. infideliū. & alium casum ponit Bal. in l. qui cōtra.
C. de ince. nup. Cui adde glo. in c. si. de clā. despon. Alex.

¶ Sed contra: quia mulier mater potest esse in dignitate: vt de di-
gni. l. j. & l. fœminæ. ff. de sena. Sol. Dico q̄ mater potest habere
dignitatē sine administratione: sed hic requiritur q̄ habeat di-
gnitas cū administratione, quæ in muliere non cadit: vt hic,

¶ & l. fœminæ. ff. de reg. iur. Bar. ¶ Dignitas causatur à patre,
non à matre. & ideo alibi dicebat Bal. in l. si. C. de seruis fugi.
q̄ filius non est nobilis, quāuis mater sit nobilis: quia cū nobi-
litas sit quædā dignitas à parētibus deriuata, quæ denomina-
tur à potentiori causa, & certum est q̄ potentior est forma q̄
materia: cū forma sit agens, & materia patiens: & omne agēs
sit nobilius patiente, scdm eū: igitur & c. De quo vide p̄ doct.
in c. ij. de conuer. infidelium. & alibi tñ dicit q̄ Iesus Christus
denotatus est à matre: quia dictus est de stirpe David: vt in c.
nouit. de iud. Ad hoc tex. in c. Romana. de testa. Sed potes di-
cere q̄ non potest negari quin natus ex nobili muliere nō dicat
nobilitas: & participet aliqd de nobilitate: cū oē cōpositū par-
ticipet de materia & forma. xxxv. q. iij. c. si. & Spec. in tit. de
feud. s. qm̄. ver. v. Et ita dicit Bal. in l. si. de ser. fugi. Vide glo.
no. in c. dicat aliqs. xxij. q. iij. quæ ponit tres casus, in quibus
filius sequit patrē, & vnū, in quo sequit matrē, vt ibi. & adde
bonū tex. & ibi Bald. in l. liberos. ff. de sena. Vltra illos casus
adde aliū, i quo fili⁹ denotat à matre, quē ibi ponit glo. in c. ij.
de conuer. infideliū. & alium casum ponit Bal. in l. qui cōtra.
C. de ince. nup. Cui adde glo. in c. si. de clā. despon. Alex.

S V M M A R I V M.

- ¶ Consiliarij debent vocari sono campanæ, & tubæ: & suf-
ficit duas partes adesse.
- Maiores pars consiliariorū sufficit q̄ cōsentiat in electionibus.
- Vox electi connumeratur inter eligentes.
- Actus, qui non fit vt fieri debet, dicitur debiliter factus.
- Membrum dicitur debilitatum, quando officium mēbri pri-
mæuum non est.

Nominationum. ¶ Sufficit duas partes consilia-
riorum adesse. h. d. quod not.
Requiritur tamen q̄ omnes vocentur sono tubæ, vel
campanę, vt dixi s. e. l. ij. Pro hoc facit hic tex. qui dicit q̄ ad-
esse nō possunt. ¶ Nota q̄ sufficit q̄ maior pars presentiu cō-
sentiat. De quo dixi in l. nulli. ff. quod cuiusq̄ vnuer. & not.
etiam in l. aliud. s. refertur. ff. de regu. iur. l. quod maior. ff. ad
muni. & not. per Dy. in c. quod omnes tangit. de reg. iur. lib.
vj. ¶ Quæro an vox electi cōnumeretur inter eligentes. Et
videtur q̄ sic, & in l. vlti. ff. de offic. præto. & C. de testi. l. ni-
mis. sed videtur cōtra, per l. j. & per totum. ff. quod cuiusque
vnuer. no. & ibi plene. Barto.

Additio. ¶ In tex. ibi: debiliter. nota q̄ ille actus dicitur de-
biliter factus, qui non fit vt fieri debet. ¶ Item
not. ad statutū dictans q̄ si aliquis debilitauerit alicui mēbrū
puniatur tāta pœna: & tūc dicatur membrum debilitatū q̄n
officium mēbri primæuū non est, sed cessauit. Pro hoc vide
tex. in l. non solū. ff. de rei ven. ibi: debilitatū hominē. facit q̄d
no. de va. mu. l. ij. s. corporis debilitas. Ex quibus legibus etiā
patet q̄ membrum dicat debilitatū non solū vbi mēbrum re-
manet inualidū vel aridū ex toto, sed etiā si virtus mēbri est
debilitata. Ang. ¶ Et hoc ibi expressē voluit glo. h. in fi. &
no. gl. in auth. hoc ius. in verbo, maiore. C. de fa. sanct. eccl. &
do. Ant. in c. j. in j. colum. de syndico. & Bart. in l. iij. de decre-
tis ab ord. faci. & Spec. in tit. de syndico. s. j. circa princ. in ver-
itē q̄d nō est à duabus. de quo facit L. apus allegationē cxxxj.
& vide gl. in c. bonæ. el. ij. in ver. temere. & ibi do. Anto. in x.
col. de postu. præla. quod intellige verū q̄ sufficit maior pars
presentiu, nisi presentes vellent statuere aliquid in præiudi-
cium absentiu: quia tunc requirit presentia oim absentiu, &
eorū cōsensus: vt in c. cū ois. in glo. de cōsti. Ita concludit lo.
And. & Anto. de Bur. & do. Abb. post antiquos in c. j. de his
quæ sūt à maiori parte ca. licet ibi Imo. multis verbis vtatur
faltē tacita ex mēte eorū quæ not. Inno. in c. vestra. de locato.
Ad prædicta vide dicta dñi Innoc. in c. j. s. si verō. de clerico
ægro. in vj. & do. Ant. in c. licet cuitāda. in iij. co. de elec. & in
c. cū inter vnuerfos. in iij. col. eo. tit. per Scribētes in d. c. j. de
his quæ sūt à maiori pte. & do. Ant. in c. humilis. in iij. col. de
maio. & obe. & do. Abb. in c. ij. circa fin. de ope. no. nū. Alex.

S V M M A R I V M.

- ¶ Ad officia ille debet nominari, & eligi, qui potest, & meref.
  - Bona dotalia an cōputentur inter facultates viri, remisiuē.
- Ad subeunda.** Diuites, & non pauperes sunt
eligendi ad officia ciuitatis, ne
pauperes forte non possent adimplere officium.
hoc dicit. Barto.
- ¶ Not. q̄ nominari & eligi debet ille, qui potuit
& meruit. Tene mēti: quæ valet ad multa. ¶ Que-
ro an inter facultates viri computentur bona dotalia vxoris.
Dic vt no. in l. Lucius. s. idē respondit. ad municip. sed glo.
est hic de hoc. Ange.
- Curiales.** Ad euidētiam huius legis præmitte
quod no. in l. Alexandrinis. j. eo. & h. d.
officiales, licet efficiantur Comites, debent obedi-
re suo iudici. h. d. Alio modo potest intelligi comi-
tū dignitas, vt in glo. prima verior. Barto.

S V M M A R I V M.

- ¶ Filius consiliarij potest succedere in loco patris mortui.
- Filius tenetur ratione malæ gestionis patris factæ in officio.

In successione. Hæc lex est clara. not. q̄ filius
patris mortui in officio: arguendo de decurionibus
ad consiliarios, vt no. s. in rubri. ¶ Nota filium teneri ratio-
ne malæ gestionis patris factæ in officio. Bar.

S V M M A R I V M.

- ¶ Iudæus an possit esse decurio.
- Iudæus non potest doctorari.
- Doctoratus est dignitas.

Omnes. ¶ Innuit hæc lex quod Iudæus possit esse de-
curio. Sed cōtra: quia decurionat⁹ est digni-
tas. s. eodem. l. ne quis. sed Iudæus repellitur à digni-
tate: vt. s. de iudi. l. fin. ergo & c. Dico q̄ in quantum decurio-
natus

natus habet de onere, bene competit iudicis: sed i quantum habet honorē, dico qd nō cadit in iudicis: sicut dixi in infami. l. infamia. s. eo. & l. j. de infra. & l. relegatorū. circa fi. ff. de interdi. & releg. ¶ Et ideo dixi anno præterito duobus iudicis, qui erāt sufficētes scholares in medicina qd nullatenus recipiebāt doctoratū, qd doctoratus est dignitas. Bar. Adde ca. cū sit. de iud. & c. nulla. l. iij. distin. quod pcedit etiā in iudico effecto Christiano, qui saltem in spiritualibus nō potest habere dignitatem. tex. xvij. q. iij. c. consti. secūdū Rōm. litera, i. no. xxxix. vbi omnino vide in eadē, in fi. Idem tenet Bar. in l. generaliter in fi. ff. eo. ti. & Pet. de Anch. in c. j. de magi. in cle. et cū nō possit de iure doctorari in j. cōstitu. Codicis. & ibi scripsi in ver. quæro circa hoc, an doctoratus. A lex.

Mnes omnino. Cōsiliarij nō possunt extra suā puincia officium acceptare. h. d. De quo videbitis in l. duuuirum. j. e. Bar. S V M M A R I V M.

Tempus vnius anni dicitur breue tempus.

Vamuis. Bona eius, qui quacūque fraude curiā euicit, si per annū cōtumax fuerit, applicabitur curiē. h. d. Hæc lex declaratur in l. si magi stratum. s. fi. s. eo. vbi dicitur qd bona auferuntur cōtumaci: hic declarat qualiter sit cōtumax in modo, vt in prin. legis, & in tēpore, vt in fine legis. Hoc præmissio casus in terminis est clarus. ¶ In text. ibi: in suspenso, i. remoto. ¶ In text. ibi: repererūt, i. ad actū fugiēdi munera reliquerūt per eū modū q sequitur in litera. ¶ In text. ibi: peregrinos expeterēt commeatu. quasi dicat, ita de facto faciebāt eūdo extra fines suæ puincie sicut si eis verē fuisset interdictus ingressus ppriæ ciuitatis, vel puincie. & hoc innuit ibi dū dixit, vel qualibet fraude. ¶ Opp. qd bona nō dētur curiē, sed his q loco cōtumacis substituitur: vt l. si ad magistratū. s. eo. So. Hæc determinat illā. Nā si cōtumax est p annū, applicabitur curiē, sine spe restitutionis. Facit hæc lex cōtra nobiles, q nō pnt ingredi palatiū, nisi ex causa maleficij, & ipsi faciūt qd accusentur de aliquo crimine, vt possint ingredi palatiū. & facit ad hoc. l. j. in fi. ff. que in frau. cre. Itē facit cōtra tutorem, q vt euict administratiōnē, facit se accusari de suspecto, & facit iterdici administratiōni. & sic talis fraus ei nō pficit. Facit. s. si tutor vel cura. fal. al leg. l. j. Itē nota qd tēpus vnius anni dī breue tēpus. Bar.

Vis tam. Vbi alij sunt idonei, & sufficientes, nō coguntur alij continuare officium. h. d. Bart. S V M M A R I V M.

Priores ciuitatis non possunt aliquod officium acceptare extra ciuitatem, sine licentia ciuitatis.

Duuirū. Nota qd priores seu antiani ciuitatis non possunt aliquod officium acceptare extra ciuitatē. Idē in quolibet cōsiliario: vt l. oēs. s. eo. nec debent recedere vel ire sine licentia superioris: vt l. si quis decurio. s. eo. tene menti. Bar. Lud. in litera l. not. xlix. dicit qd iudex exercēs iurisdicōnē extra territorium, punitur poena arbitraria. Alibi dicit tex. in c. ex parte. de ver. signi. qd fit iniuria iudici territorij. A lex.

S V M M A R I V M.

- 1 Iudicis vbi non habetur copia, quis potest debito em capere propria autoritate.
- 2 Represaliæ possunt concedi contra ciuitatem denegantem iusticiam, si superior adiri non potest.
- 3 Qui potest aliquē capere: si capit: debet illū iudici p̄sentare.
- 4 Captus pro represalijs nō potest in domo capientis retineri.
- 5 Quando causa est publica, quilibet admittitur ad capiendū, sicut ad agendum.
- 6 quilibet pōt capere homicidas, et alios malefactores fugiētes.
- 7 Arbitratores nō dicuntur causam intra tres mēses terminare ex forma statuti, si absoluūt partē ab obseruatione iudicij.
- 8 Casus, in quo instantia finitur tribus mensibus.
- 9 Casus, in qbus quis pōt sibi ppria autoritate ius dicere.

Enerali. Vbi nō habet copia iudicis: pōt ppria autoritate capi curialis, & ad curiā duci, et eius quæstio debet intra tres mēses terminari, aliās iudices puniantur. h. d. ¶ Nota qd vbi nō habet copia iudicis, pōt qd obligatū capere ppria autoritate. facit l. nullus. & ibi. no. s. de iudicis. & l. ait prætor. s. si debitorē. ff. de his qd i frau. cred. facit l. si alius. s. bellissimē. ff. quod vi aut clā. Bar.

Additio. Facit tex. gl. & Bar. in l. si alij. s. bellissimē ff. qd vi aut clā. & vide omnino qd habes in l. miles. s. qui iudicati. ff. de re iu. per do. Ant. de Pra. Al exan. Istud intelligo verum. quando debitor suspectus est de fuga, vt voluit l. eo. & do. meus in l. ij. de iuris. om. iu. & Bar. in d. s. si de-

bitorē. & Ang. in l. nemo carcerē. de exac. trib. Iac. Bal. & S³ li. in l. cōsentaneū. qūo & qūi. vide aliqd per Are. in s. fi. de act. i. ver. prædicta sunt vera. Alex. ¶ Q³ facit ad multa maxime ad represaliæ cōcedēdas, vt possint cōcedi cōtra ciuitatē, q denegat facere iusticiā, si nō pōt haberi recursus ad superiorē. ¶ Deide nō. qd licet qd possit aliquē capere, nō tū debet eū retinere, sed iudici præsentare. Simile no. in l. j. s. vbi qd decu. vel cohor. Infit. de act. s. j. & in feu. de pac. iu. fir. s. j. & dixi in d. l. ait prætor. s. si debitorē. ¶ Facit qd si aliquis sit captus pro represalijs, q ille, q capit eū, nō pōt in domo ppria retinere, vt dixi in tractatu quē feci de represali. ¶ Itē no. qd qn est causa publica, sicut quilibet admittit ad agendū, ita quilibet admittitur ad capiendū. Ita dicit tex. hic, q quicūq; pōt mittere manū in ep̄m. ¶ Et sic facit qd homicidas, & malefactores, & similes fugientes quilibet potest capere. Barto.

Additio. Vide Bar. in l. sacrilegi. s. cū in eo. aliās est. s. La beo. ad l. luli. pec. & in l. capite quinto. ff. de adul. & in l. q vas. s. qui furē. ff. de fur. Alex. ¶ Itē nota hic casum ad qōem: Statutū dicit qd arbitratores debēt terminare cās intra tres mēses, ipsi absoluūt partes ab instantia iudicij: an videantur terminare cām. Tex. hic facit qd nō, sed debent cōdēnare, vel absoluere, vt hic expressē dicit. Nā p̄ absolutiōnē ab obseruatione iudicij cā nō terminat, licet instantia perimat. ¶ Itē no. hic casum vbi instantia finit tribus mētib: sed reguŕ trienio: vt l. properadū. s. de iud. in prin. ¶ Postremō no. casum in quo licet sine iudice ppria autoritate in aliū sibi ius dicere. Sed casus et tertij est s. qn li. sine iud. se vindi. l. j. & ij. Quartus est de re. iur. l. creditor. Quintus est de neg. gest. l. debitor. Sextus est ff. de admi. tut. l. quoties. s. sicut. Septimus mirabilis est: qd inducit in odiū illi a quo inducit, & in fauorē illi, cōtra quē inducit. ff. de pet. hære. qd si possessor. Octauus est ff. de his quæ in frau. cre. l. ait prætor. s. si debitorē. Nonus est de peri. & cōmo. rei. v. l. j. s. licet. Decimus qn maritus ei, quē habebat suspectū de vxore sua, denūtiavit, ne decetero deberet habere colloquiū cū ea, pōt impunē occidere, & i eū sua autoritate ius dicere: vt in auth. vt lice. mat. & auic. s. fi. Et sic no. istos casus contra regulā l. nullus. C. de iudicis.

S V M M A R I V M.

Statutū disponens qd contra instrumenta cōseruationū, & decimarum nulla currat præscriptio, intelligitur nisi præ-

Scriptio xl. annorum. Si curio dedit se militiæ, retrahetur neciua-bitur præscriptione. h. d. Bar.

Additio. In gl. ibi: etiā quadraginta annis, nisi sit præscriptio annorū triginta. j. de cohor. i prin. & in l. si. cohor talis. & l. oēs. C. de præscri. xxx. an. Et hoc no. ¶ ad statuta dicētia qd instrumentis cōseruationū, & decimarū, nulla currat p̄scriptio: intelligit nisi præscriptio quadraginta annorū, vt hac gl. & in l. ea. alleg. p hoc tex. in l. cū satis. in prin. j. de a gri. & censu. & ibi dixi. Ange. ¶ Per istū tex. dicit hic Ang. qd stante statuto, qd instrumento cōseruationis nulla currat præscriptio: curret tñ præscriptio xl. annorum. Facit l. vniuersas. C. ne rei domi. vel tem. & idē voluit Ange. in l. j. de concul. & in d. l. vniuersas. alleg. glo. in auth. quas actiones. C. de sac. fan. eccle. qd facit cōtra no. per Bar. in l. cū satis. de agri. & cē. si. & quæ ibi dixi in l. ius emphy. j. de fun. patri. in fi. Alex.

S V M M A R I V M.

Doctor qui legerit per viginti annos efficitur comes. Doctor popularis effectus Comes potest subire honores suæ ciuitatis, sicut popularis.

Assumptio popularis nois non facit gñale nomen amittere.

Alexandrinis. Ista lex est localis. Primò dicit qd decuriones Alexandrini, etiam si sint aduocati, non possunt aduocare extra propriam ciuitatem, cū ibi debeant subire munera. Secundo dicit, qd qn aliquis subit oia munera ciuitatis, ita qd sit antiquior decurio: & sic fuit decurio per bienniū, incipit habere dignitatem continuam: & sic efficitur Comes: remanet tamen decurio. h. d. ¶ Not. qd licet doctor, qui legerit per viginti annos, efficiatur Comes: vt l. j. de professio. qui in vrbe Constantino. Si tamen antē erat popularis: & sic per famam statuti ciuitatis suę poterat admitti ad honores, & officia: vt popularis etiā modo admitti poterit. ar. huius legis. ¶ Vltimò no. qd assumptio specialis nominis non facit generale nomen amittere. facit ff. de pac. l. iuris gentium. s. quod fere. tene mēti perpetuo: qd va let ad multa. Bar. ¶ Adde Are. in l. si fundū. s. fi. de leg. j. ad de Bar. in j. consti. Cod. in fi. ij. col. Alex.

Statutū factū a prioribus ciuitatis qd Potestas non possit procedere per inquisitionē contra officiales per eos deputatos ad faciendam monstram militum Potestatis, valet.

¶ Doctoratū. Ad qd adde Feli. i. c. j. de iudi. & qd ibi dixi i apost. Adde vltra alleg. perdo. coapostillatorem meum in loco ad quem remittit istum in proce. C. num. ij. & quod ibi remissiuē tetigi in apostil. ad ipsū i. ver. doctorari.

¶ Præsentare. Ad de Bal. in addi. ad Spe. in ti. de renū. ver. pen. et quæ p Feli habetur in c. ij. de hom. in princ. j. col. et quod ibi dixi in apostil. vbi nonnulla ad hanc materiam.

¶ Comes. Adde Bart. in cōst. ff. ij. col. et d. Alexā. de Imo. in l. j. de of. eius. Adde Feli. in ru. extra de mag. colū. mihi ij. nu. j. ver. item legi. vbi addit ei ducalem dignitatem.

Bartolus super tribus libris Codicis

Vinque. Hæc lex & sequens sunt locales. Facit ad quæstionē: Priores habent arbitriū super bono statu ciuitatis. mō elegerūt quosdā suos officiales, q̄ haberēt videre mōstras equorū & militū Potestatis & Capitanei: & fecerūt statutū q̄ cōtra eosdem nō posset Potestas & Capitaneus procedere per inquisitionē. quæro an tale statutū valeat. Facit hæc lex q̄ sic: cūm hoc pertineat ad bonum statum ciuitatis. quod not. Bar.

S V M M A R I V M.

- 1 Superior tenetur confirmare electionem factam ab inferioribus, nisi electus esset indignus.
- 2 Partes possunt adire iudicē vt cōfirmet contractum ab eis factū: & facere tenetur iudex. & quomodo hoc procedat ibi.

Si quos. Legit̄ duob⁹ modis. Secūdū primū hoc dicit. Superior tenetur confirmare electionē factā ab inferioribus. Hoc intellige, nisi ille electus esset indign⁹: de quo superior, ad quē spectat confirmatio, pōt ingredi: vt extra de elec. c. iij. Ad quod facit s. de defen. ciu. l. defensores. & in auth. de defen. ciu. s. interim. Secūdū secūdā lecturā hoc dicit. Partes possunt petere à iudice vt confirme cōtractū ab eis factus, licet eorū cōsensus sufficiat: & ad hoc faciendū iudex tenetur. h. d. Et not. hūc casum, q̄ nō reperit̄ alibi, nec vnquā videtur nisi mō. Ex qua lectura not. q̄ partes pōt petere à iudice cōfirmari cōtractū, de quo plenē p̄ Inn. extra, de cōfir. vti. vel inuti. c. de cōfirmatiōib⁹. & ibi v̄ tenere, q̄ in cōtractibus iuris gētū hoc nō sit necesse. In alijs aut cōtractib⁹ ciuilib⁹ sic. Mihi aut v̄ q̄ in oib⁹ casibus, in q̄bus dubitat̄ an q̄s possit cōtractū petere infringi, q̄ pōt pars petere cōfirmari: sicut dicim⁹ i snia, quā q̄s pōt petere cōfirmari: vt d. c. de cōfirmatiōib⁹. de cōfir. vti. v̄ inuti. Dixi plenē i. l. si expressim. ff. de app. Pro hoc est casus hic, et in l. iulian⁹. s. si q̄s colludēt. ff. de act. emp. Pro hoc optime facit c. si. extra, de trāsa. vbi petis trāsa. & similes cōtract⁹ cōfirmari. hoc aut suggerit æquitas. Quid em̄ si timeo ne altera pars, ppter aliquā causam petat cōtractū rescindi: vt propter deceptionē & similia: quare nō licet mihi petere cōfirmari? Certē nō video quare non liceat. Hæc aut requirerēt altiorē indaginē. tene mēti quæ dicta sūt.

Bar. Et sic v̄ velle Bar. q̄ vbi interuenit decretū in trāsa. ctione, trāsa. ctio illa nō possit rescindi. Sed an hoc casu locum habeat l. ij. s. de rescin. v̄. Bar. ibi in ij. col. in ver. quæro vtrū hæc lex etiā tenet quātū ad rei valorē nō habet locū illa lex. sed quātū ad æstimationē illius dubij cūctus litis. Et hoc idē firmat Bal. in l. ordo. de excep. rei iud. sed cōtra. Bar. do. Flo. in d. l. ij. alleg. tex. l. q̄ si deserēt. ff. de dolo. & l. si q̄s supstite. eo. ti. & hoc etiā cōtra Bar. tenet Inn. in c. cū causam. de emp. & v̄. q̄ imō d. l. ij. habet locū in trāsa. ctione quātū ad rei valorē: imō nullo mō habet locū secūdū Bal. in d. l. ordo, q̄ indi. stinctē cōtra Bar. tenet. & do. Flo. p̄ dicta iura. adde Bar. i. l. si q̄s cū aliter. de ver. ob. vide do. Alex. de Imo. in suo cōsil. l. x. iij. in noua. eo. vbi cōcludit d. l. ij. nō habere locū in cōtractu transactionis. & ibi multos & infinitos doctores alleg. In ea. in ver. quid enim. De hoc tamen Bal. in c. j. de cōtrouer. inuesti. & in l. nam ita diuus. de adop. gl. & Ang. in l. de pupillo. s. qui operas. de oper. no. nun. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 Seruire per substitutum quando quis possit.
- 2 Seruiens per substitutum tenetur periculo suo.

Nullus. Nō pōt q̄s seruire per substitutū, nisi ad hoc vt habeat priuilegiū, vel sit illustris. h. d.

Additio. In tex. ibi: piculo. No. qd̄ vbi q̄s pōt seruire p̄ substitutū, semp̄ debet substituere periculo suarū facultatū. Adde qd̄ no. j. c. l. neminē. & ff. de adm. tut. l. de. creto. Ang. Bal. hic dicit p̄ hūc text. q̄ executor alicuius vltimæ voluntatis relictus in testamēto nō potest executionē alteri cōmittere, nisi esset persona illustris: puta episcopus vel cardinalis, secūdū eum. facit quod scripsi in l. pe. de priuile. a. gen. in rebus. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 Ciuitas Perusina non subest ecclesie, nec Imperio.
- 2 Lex specialis potest fieri in fauorem certæ personæ: ita q̄ lo cum non habeat in alijs.

Equus. Ad euidētia scias q̄ filij nati an dignitatē excusantur à curia. ar. l. si. j. eod. Fallit hic in Dorotheo & Irengo. vt hic est casus: & h. d. lex, quæ dicit q̄ filij, q̄ nō sequunt̄ patris cōditionē, sequuntur matris conditionem, nō habet locū in filijs, in

quibus hoc speciali priuilegio cōcedit. h. d. Facit hæc lex q̄ ciuitas Perusina non subest ecclesie nec Imperio. Et si dicas, quicquid nō subest Imperio, est sub ecclesia: cōcedo, nisi ciuitas aliqua non subest ecclesie ex priuilegio concessio: sed ciuitas Perusina est h̄mōi: nā Imperator donauit eam ecclesie, seu permutauit eā: & ex priuilegio ecclesie liberauit eā. Barr.

Additio. No. in isto prin. q̄ in fauorē certæ personæ pōt fieri lex specialis, singularis, ita q̄ non habeat locum in alijs. Concordat. j. eo. l. Doctitij. & etiam in odium videt̄ q̄ possit fieri ad vtilitatē Reipublicæ. l. v̄ditor. s. si constat. ff. cōia p̄dico. & ibi plenē p̄ Cy. in addi. suis. nisi talis lex esset cōtra contractū celebratū p̄ Reipublicā cum priuato: quia tunc cūm res publica sit obligata priuato, non potest ipsamet suam obligationem dissoluere per suam legem: vt l. quod semel. ff. de decre. ab ordi. fac. & ibi per doct. Ang.

Sille. Duo dicit: qui est obligatus curiæ ratione originis, eā declinare non pōt: & si curia nō molestauerit patrē, filiū molestare non poterit. h. d. No. q̄ si pater alicuius habitauerit in aliqua villa, & ipse non fuerit vocatus ad munera, q̄ filij eius inquietari nō possunt. h. d. Bar. Dicit Ang. in l. ij. C. de ijs q̄ latrones. q̄ ex isto tex. & d. l. ij. sunt assumpta illa verba, quæ ponuntur in sententijs maleficiorū, dum dicit, sub examine dñi Potestatis iudicis maleficiorū. de quibus per eūdē Ang. in s. omnes vero maleficiorū. in aut. de litigiosis. vbi dixit, q̄ per talia verba dicit iudex maleficiorū etiā cōsensisse sententiæ, in tantū q̄ si quid mali accideret, ipse etiā teneret̄ in syndicatu. de quo per Are. late in sua practica maleficiorū. in verbo, de confensio omnium. & in ver. sub examine domini. Alex.

Doctitij. Primò concedit priuilegium doctitio. Secundò dicit q̄ illustis dignitas liberat quem à curia. Bar.

Eminem. Primò ponit certas dignitates, quæ non liberant à curia. Secūdo indulget priuilegium, vt possit quis seruire per substitutum. Tertiò dicit q̄ non habet locum in his qui habent dignitatē antē Imperatorē condicorem præsentis legis. Quartò ponit quasdā dignitates quæ omnino liberant à curia. Secūda ibi: ne tñ. Tertia ibi: eos verò. Quarta ibi: hos aut.

No. i ver. ne tñ. q̄ eo casu quo q̄s pōt seruire p̄ substitutū, hoc debet facere periculo fortunarū suarū. facit. ff. de adm. tu. to. l. decreto. Nota q̄ hæc lex determinatur per sequentē.

S V M M A R I V M.

- 1 Lex facta in priuilegium alicuius, statim incipit habere effectum.

Due. Primò repetit verba præcedentis constitutio nis ad literā. Secūdo eā determinat. Secūda ibi: bitis em̄. No. ex isto si. q̄ licet regulariter constitutio noua nō sumat effectum, nisi post duos menses: vt in auth. vt facte no. cōstitutiones. tñ si lex est lata in priuilegiū alicuius, statim incipit habere effectū. h. d. in l. j. s. de summa Trinita. & fide ca. in Loēs populi ff. de iust. & iur. in q. quā feci, a quo tpe liget̄ statuta. Per istū tex. Bar. i. l. omnes populi. in q. v. q. principalis infert, q̄ si statutū dat præmiū capiēti bānitū, capiēns habebit præmiū, etiā si ignoret de statuto: quia vbi statutū cōfert cōmodū, statim operatur effectū suū: & prodest etiam ignorantibus: vt hic. qd̄ intelligit verū, si ille q̄ capiebat, sciebat esse eū bānitū: alia nō videt̄ sua opera capus. ar. l. si is qui. s. quod si seruus. ff. de acq. re. do. sed cōtra nū tenuit Bar. q̄ præmiū quæretur solū scienti. l. fin. de cōst. princ. & l. q̄ abienti. in prin. ff. de acqui. pos. pro cui⁹ solutio ne, vide Math. in repe. l. oēs populi. in ver. x. dicit hoc Bar. v̄ de Bart. & quæ ibi scripsi in l. ij. s. de delatoribus. Itē per istū text. dicebat Abb. vt refert Ro. in l. si quis in graui. s. de his. ff. ad Syll. q̄ statutū pure imponēs poenā offēdētī decurionē vel antianum, habet locū in antiano de proximo remoto. Facit l. si. ff. eo. tit. l. frustra. C. de sen. pas. sed Ro. in d. s. de ijs. determinat cōtrariū. cuius opi. videtur sequi Are. in maleficijs, in verbo, Caium Sempronium. in vlti. col. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 Casus repertus ad aliquid faciendum vltra certos modos ad id inuentos non videtur de illis.

Cerialibus. Primò ponit intentionem conditoris præsentis legis. Secūdo ponit suū statutū connumerando duodecim dignitates quæ liberant à curia. Tertiò remouet omnes alios modos, per quos contingebat liberatio. Secūda ibi: si quis. Tertia ibi: ex quo autē. No. q̄ quādo cūq̄ sunt certī modi ad aliquid agendum vel tollendū, casus vltra dictos modos

Substitutū. Sed qd̄ de doctore an possit p̄ substitutum legere inuitis illis, quibus operas suas locauit, vide Felin. in c. j. de sum. Tri. circa me. ij. col. Itē quid vbi sit electa industria personæ, an quis possit paliū expedire. vide per eū in c. vno delegatorū. in fi. ij. col. de offi. delega. Tu vide de hoc plenē p̄ Ant. Cor. sin. suis in ver. substitutus. incip. volens seruire p̄ substitutum.

dos repertus nō videtur de illis, vt hic, arg. ff. de his qui sunt sui vel alie. tur. l. patre furioso. dic vt ibi dixi. Bar.

Si seruus aut libertus ad decurionatum assira- uerit. Rubrica.

L E X I.

S libertus. Libertus qñ habet ius annu- torū aureorum, nec est restitutus natalibus cū pena remoueat à curia. h. d. Dicit gl. q. hęc l. hodie corrigif, cū p solā ma numissionem cōsequatur ius annulorū aureo ū, per authē. sed hodie. s. de iure aure. annul. que sumitur a. ch. vt liberti decetero. in prin. Bar.

S V M M A R I V M.

- 1 Tabellionatus officium non est dignitas. Tabellio curiæ principis dicitur habere dignitatem.
- 2 Dispensare super defectu personę electi quando quis præsumatur.
- 3 Iudex quando possit se excusare allegando infamiam.
- 4 Fama publica dat iustam causam credendi.

L E X II.

Ræses. Si seruus scienter patitur se ad dignitatem vocari, remouebitur, & punitur. si aut ignoanter, reuocabitur tantum. h. d. Opp. j. s. q. mili. non pos. l. pe. & si. Solu. hæc lex determinatur per illā, si fuit sciens intra xxx. dies. Opp. j. de tab. l. generali. Sol. præ dicta loquit qñ non ad dignitatē vocatur: sed quando ad mu- nus, seu ad officium. Ita dicit gl. † & sic tenet q. officium tabellio- natus non est dignitas tene mēti. Idem no. in d. l. pe. & si qd est verum. arg. s. ti. j. l. vniuersos. nisi esset tabellio curię prin- cipis. arg. s. ti. j. neq. Dorotheum. et s. de man. princip. leg. j.

Vide aliquid per Bar. de tabular. l. si. & per Bar. in l. ean- dē. ad. l. lul. repe. Adde q. dicitur officium, non dignitas: vt est tex. in c. sicut. ne cleri. vel mona. & in c. vt officium. in s. ad cōscribendas. de hęc. li. vj. Sed fallit casu hic per Bar. posito. & ideo dicit Ang. no. in conf. xxxij. q. statutū requirēs pmo tū ad officium debere soluere gabellā, cōprehendit etiā tabellio nē: & ideo tenebitur soluere gabellā: qd nō pcederet tñ in ta bellione principis, per notata per Bar. hic. Et adde q. officium notariatus est ars. l. medicos. j. de profes. & medi. vbi sciētia le galis est magisterium. dixi post Bar. in l. ij. in vlt. col. ad. l. lu. repe. In ea. l. in ver. ex quo no. ad de Bar. & Ang. in l. quidam consulebant. de re iu. si dispēans eum pmouit. Secus si aliū actum faceret, q. nō videtur inhabilem dispensare, secundū Imo. ibi. per cle. si. de sen. excō. Adde Ang. in l. libertus aduer sarij. ff. de in ius vo. per illum text. vide Imo. in d. l. qdā. in vj. col. ad de Bal. in l. imperialis. s. si miles. C. de nup. per illū tex. vbi dixit, si Papa pmouet spurium in episcopum ex certa sciē tia, videtur eū legitimare, per tex. i. d. l. quidam. & in l. Barba riu. in v. col. In ea. l. in ver. & per hanc l. adde qd dicendo se i famē, nō excusatur, Imo. in l. quidam cōsulebāt. s. alleg. In ea. ver. item no. & ideo solent dicere testes esse famam de testifica tis per eos. de quo in d. l. si mater. ne de statu defunc. & in c. il- lud. & ibi no. de præsum. & l. de minore. in si. de quest. Alexā. Opp. q. ex dignitate efficiatur liber. l. Barbarius. ff. de offi. p- to. So. ibi loquitur in populo Romano. qui potuisset facere si sciuisset. hic verō erat electus ab ordine decurionū qui nō pōt facere liberum. ¶ Ex quo no. quod qñ defectus est in per sona electa, talis super quo eligens poterat dispensare, præ- sumitur dispēfare, si scit. vt l. quidam cōsulebāt. ff. de re iu. no. s. de nup. l. imperiales. vel si est verisimile q. dispēfator sciret, vt l. Barbarius. præ alleg. Si autem dispensare non poterat, vi tiatur electio, vt hic. Bar.

Additio. De hoc dic vt per Inno. in ca. veniens. de si. presb. by. & per Bar. in l. quidā cōsulebāt. ff. de re iud. Facit qd no. gl. & doc. i. l. si. si cōtra ius vel vti pu. & vide q. no. gl. & Io. An. in c. ij. de schif. & in c. j. de æta. & qua. in vj. & qd not. in c. nihil. de ele. & qd no. in gl. in c. statutū. de rescri. in vj. & text. in l. item Vlpianus. ff. de excu. tu. & Pe. de Anc. ncle. j. de præben. in vj. & gl. in c. statutum. in princip. in ver. canonici. & gl. in ver. literarum. de rescri. lib. vj. p. Ange. & Imo. in d. l. quidam consulebant. Alex.

Additio. Adde q. si sciuisset ipsum seruum, verisimile est q. ei libertatē donasset, ex quo vocauit eū ad di- gnitatē. Ange. ¶ Et p hęc legē pōt reprobari opi. Inn. q. dicit q. iudex non potest se excusare allegādo infamiā, nisi op ponat ab alio, p l. nec infames. s. tit. j. & hoc no. i. c. sciscitatus. extra de refer. Vñ. vides q. iste punitur, si patiat se eligi indig- nū. debet em manifestare cōditionē suā. Tex. est vnā cū gl. ff. de q. mi. l. q. cū vno. s. ij. & ij. Nec ob. l. nec infames. quia di

co q. infamia nō est imunitas. nō em pōt dicere, debeat esse im- munis, q. sum infamis: sed debeat dicere, nō possū esse iudex, q. sum infamis: & hoc est verū, si ei infamia est cognita per aliū: q. fuit cōdēnatus. aliās nō debet suā turpitudinē mani- festare: vt l. et elegāter. s. j. ff. de pig. act. & l. q. iurasse. s. si pa- ter. ff. de iureiur. & ibidixi. ¶ Itē no. q. iurā causa credēdi est fama publica. q. facit ad multa, & maxime si accusator non probat maleficiū. re. verō pbat se nō cōmisisse maleficiū: & publica fama erat q. ille cōmiserat maleficiū q. excusaf à calu- mnia & falsitate: qd est verū nisi tpe accusatiōis esset publica fama in cōtrariū: nā tūc sequens fama tollit effectū primæ: vt l. ij. s. j. ff. q. or. in bon. pos. & facit l. si ff. de hęc. insti. Et hoc vult dicere tex. hic dū dicit, habet & c. intelligit tūc cū fuit ele- ctus. facit. s. de test. l. j. & no. gl. hic in si. hęc oia tene mēti. Bar.

De prædijs decurionum sine decreto non alie- nandis. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 In Italia cōsiliarij & decuriones vendunt res suas liberē.
- 2 Decretum quando petitur interponi, debent causæ sigilla- tim exprimi, & solenniter probari. & nu. 3.
- 3 Decretum iudicis interpositum in contractu venditionis q. tollat remedium l. ij. de rescin. vendi. Item tollit exceptionē doli vel metus.
- 4 Occultē dicitur fieri quod sit sine decreto, quando decretum est necessarium.
- 5 Emptor ex contractu nullo non lucratur fructus.

L E X I.

Siquis. Decuriones nō possunt vēdere bona i- mobilia sine decreto: aliās nō valet ven- ditio, & emptor perdit pretium, & restituit rem cum fructibus. h. d. Ante omnia sciendū est q. i- stas leges vsus non approbavit. ¶ In Italia enim decuriones & cōsiliarij vendūt res suas liberē. prout eis pla- cet. Dicit tñ gl. not. q. qñ petitur interponi decretū, debent causæ sigillatim exprimi, vt hic, & l. magis puto. s. non pas- sim. ff. de rebus eorum.

Additio. Vide de hoc Bald. in c. j. in princ. ij. col. qui seu. dare pos. & qd not. in l. quicūq. s. si. de publ. A- lex. ¶ Itē nota q. dictæ causæ debent solēniter probari: als non tenet decretū: vt l. j. s. hæc verba. ff. ne vis fiat ei. & l. cū vero. s. subuentum de sig. lib. l. istā l. alleg. Bal. in l. si. i. octauo contrario. C. de edic. diui q. protestatio iudicialis sem- per debet continere causam. aliās non valet. vide ibi p. eū, & q. habentur in l. non solū. s. morte. ff. de ope. noui nun. Alex. ¶ Itē nota q. decretū operaf ne quis possit conqueri de de- ceptione ultra dimidiā iusti pretij, vt hic in tex. no. ibi: vt nec immoderat vēditor, nec emptor cui sit cōditiois inueniat iniustus. & ad hoc est necessaria cōfirmatio iudicis, vt habui- stis in l. si qs spōtaneos. s. tit. ij. ¶ Item operatur decretū vt qs non possit de dolo vel metu conqueri, vt hic. ¶ Item si fiat in præsentia consanguineorū, vel amicorū. l. transactionē. s. de transac. & l. non est verisimile. ff. quod met. cau. a. Bar.

Additio. Videtur gl. in cōtrariū in l. si qdē. de prædi. mi. vide ibi Bar. nisi dicas q. ibi erat minor: & sic il- lud decretū non cōfirmabat cōtractū: sed certē etiā hic ad va- liditatē cōtractus requiritur autoritas iudicis: & vide do. M. i. l. pacta nouissima. C. de pact. & vide Bar. & Bal. in l. j. C. de p- scrip. xxx. an. An aut hoc sit verū, si non admittatur proba- tio in contrariū, lo. de Imo. & Moder. in l. si quis cū aliter. de ver. obli. tenēt q. admittat, iuxta materiā l. siue possidetis. de ver. ob. Alex. ¶ Adde spec. in ti. de emp. & vē. s. nunc dicendū restat. ver. & breuiter scias. vbi dicit q. semper præsumit pro decreto iudicis qd oia reqsita interuenerint. qd voluit etiā Bal. in l. cū ij. s. prætor. ff. de trasac. & l. quecūq. s. si. de publ. & l. nō aliter. de adop. & in l. quacunque. C. de bo. qua. hb. et in l. si. de prædijs mi. Facit ad hoc l. ab ea parte. de pba. & c. i. pñta. extra e. Bal. in l. cū te. de pba. & l. j. s. qd obseruari. de iur. cal. in v. col. i. ver. q. ro. de ista q. vide in cōsi. dñi Alex. nu. ij. In ix. col. In versu. no. pulchram l. imitationē ad l. ij. C. de res- cin. vē. Sed cōtra hæc pōt adduci text. i. l. si qdē. C. de pdi. mi. vbi minor restituit aduersus cōtractū suū cū decreto. Sed for- tē pōt rñderi secundū qd dicit gl. in hanc p. ror. s. qd tñ. ff. de mi- no. videlicet q. text. d. l. si qdē. loquit i. vēditione necessaria, pñta ex cā rei iudicatæ: ideo nimirū si facili restituit minor. Dec. aut in vēditioe volūtaria: in qua si iudicis autoritas in- teruenit, nō restituit. cogita de rōne di. r. sitatis. adde i eo qd dicit hic Bar. Bal. i. l. trasac. C. de trasac. & cū opi. Bar. hic trā- sit do. Abb. i. c. dilecti. ad si. de ep. & vendi. sed Bal. tenet con-

¶ Nō est dignitas. Adde Bart. in suo consil. inci. ser. loānes de cast. Durati. et in consil. clxx. iij. Alex. Lofcus. ¶ Conqueri. Ad de Bal. i. l. iudem. j. co. C. ad Treb. et Pau. de ca. in cōsi. lxx. et And. Barb. in suo cōsi. incip. primo die, & c. qd est post consil. Alex. l. ij. in parte. ¶ Idē si fiat in præ- sentia consanguineorū v. amicorū. Adde an decretū iudicis, de quo hic suppleat. cōsensum consanguinei vel amicorū p. statutuū requisitū. qñ no- lunt consentire. v. de Bal. in ru. s. de cōtrahē. emp. qō. xxiiij. Et qd si per statutū requireret cōsensus & decre- tum iudicis, not. i. dē in l. si furiosi. s. de nup. & Anro. Cor. lingu. suis, in versu. cōsensus.

Bartolus super tribus libris Codicis.

tra Bar. in l. ij. C. de rescin. ven. in lect. & repe. & Imo. & Ro. i. l. si quis cu aliter. & do. Abb. in cono. ia. de emp. & ven. tenet etia contra Bar. quia licet decretu excludat praesumptione de ceptionis: non tñ excludit pbatione i cōtrariu, si ut in mino re vendente cu decreto, tñ audif in reitititione. In l. si pcediu. & l. magis puto. s. pe. de reb. eorū. Ad idē secūdo do. Abb. in c. j. de reb. ecclē. nō alie. in vj. cum opi. Bar. trāsit etiā Ang. hic. Alex. ¶ Itē nota qd occulte dicitur fieri, qñ aliquid fit si ne decreto, quando decretum est necessarium, vt habuisti s. de his qui ex pu. ratio. l. ij. & ibi dixi.

a ¶ In l. ea quidem. Adde quæ ibi habent per Sal. et qd per Felin in c. porro. de sent. excō. et in c. consuluit. ad fi. de offi. dele.

Additio. Quid dicat occultu, vide per Bal. in Lea qdē. de accu. & ibi dixi. Et ad Bar. adde eundem in l. sciāt. s. de his qui ex pu. ratio. & tenet gl. in c. si. in ver. clande. stinē. de cland. despo. per Ang. in l. in tacitis. in prin. de leg. j. per Bar. in l. nō intelligit. in s. tacita. de iur. sis. per Bar. in l. pu. pillus. s. fi. de auto. tu Alex. ¶ Itē nota qd vbi contractus est nullus, emptor nō lucratur fructus, vt habuisti s. de fidei. frū. & iure hastæ sis. l. j. in fi. & quod ibi dixi. Bar.

Additio. Hoc verū de extatibus, vt hic. An autem teneatur de consumptis, dic vt leg. si fundum. s. de rei vend. Ang.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Casus in quibus necesse est decretum interponere.
- 2 Debitor ciuitatis potest eius curatori soluere, & soluendo liberatur.
- 3 Procurator constitutus ad exhibendum non potest confitendo liberare debitorem.
- 4 Confessio procuratoris, qui confitendo liberat debitorem, licet non praedudicet domino: tamen praedudicat contententi.

L E X I I.

Nec venditio. Venditio rerū & liberatio debitorū ad curiā pertinetiū, nō debet fieri sine decreto curiæ: & quicquid redigitur, debet reuolui ad curiā: & eodē modo debet fieri locatōes ¶ Scire debet qd lex praecedēs & sequēs loquitur de venditione rerū curialiū: hęc lex loquit de venditione rerū ipsi curiæ, hoc est totius collegij. Hoc praemisso casus est clarus. Glof. j. facit multas remissiones, quam not. s. qualiter vendantur res curiæ & res ecclesiæ, & similia locorum. Bar.

Additio. ¶ Nota ex ista gl. oēs, in quibus est necesse decretu interponi, cū eorum res venduntur. Itē adde aliū. s. minorē, cuius res sine decreto non alienantur. C. de pcedi. mi. per totū. nisi in casibus quando decreto opus non est.

¶ In eadē ibi, sed Pla. no. istā opi. Pla. qd licet curatori ciuitatis possit solui & solutionē recipiēdo liberet debitore: tamē tunc est necesse qd decretu iudicis interueniat, per hanc legē.

De quo per doc. in l. ciuitas. ff. si cer. pe. ¶ Et per hoc dico qd pcurator constitutus ad exigendū nō potest confitendo liberare debitore dñi, nisi forte decretu iudicis interueniat, vt hic.

vnde semper sis cautus, vt decretu facias interponi. ¶ Et licet in praedudiciū fisci vel dñi talis confessio nihil operet: tñ operatur in praedudiciū cōstitētis. s. de cōueni. si. de. l. ij. & l. iij. & ibi dixi. s. de fide instrū. & iure ha. sis. & s. ne sis. rem quā vē. euinat. l. j. facit qd no. ff. de pub. l. si. s. si qd professus. Ang.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Verbu venditio, in casu huius. l. strictē accipit, et est spale.
- 2 Pretium proprie adaptatur ad contractum venditionis.
- 3 Requisita causae cognitionem delegari non possunt.
- 4 Instrumenta quae celebrantur per concilium ciuitatis, debent dicere, conuocato concilio ad sonum campanae &c. in quo fuerunt omnes vel maior pars.
- 5 Sententia iudicis requiritur in confirmatione venditionis. Confirmare est decretum interponere.

L E X I I I.

Vriales. Decuriones nō possunt videri sine decreto: alios autē cōtractus nō prohibentur celebrare: & decretu non potest interponi sine consensu maioris partis decurionum.

Additio. Vide per Bart. in l. ij. C. de vsuca. p emp. & qd no. Imo in l. filiusfamilias. in s. diui. ff. de leg. j.

Alex. ¶ No. qd verbu venditionis, hic accipitur strictē. qd est specialissimū, vt dicit glo. aliās secus: vt l. statuliberi a ceteris. s. si. de statuliber. ¶ No. qd verbu pretiū, proprie ad cōtractū emptiōis refert. cōtra in l. ij. s. j. ff. de cōtrahen. emp. & qd nota in l. j. s. pe. ff. de superfi. qd tñ examina vt dixi plenē in q. quā disputauī, quæ incipit, publicanus quidam &c.

¶ Adde ad hoc tex. iuxta si. ff. de cōtrahen. empr. & adde qd vbi est pretiū ibi intelligitur esse venditio, vt voluit gl. hic in ver. intelligi. & no. Bal. in l. si culpa. ff. de rei vend. vide Bar. i consi. incipit. in Christi noīe amen. super primo puncto dico

gabella. Adde tamē qd aliquādo emptio, quæ habet pretium ponitur pro locatione: & hoc qñ emo aliquid annuatim, vel ad certū tempus, scdm Bar. in l. cotem. s. qui maximos. in j. colum. ff. de publi. & ibi scripsi. Itē adde not. Bal. in l. q se patris. C. vnde libe. qd vbi princeps recipit pretium pro feudo, & in rescripto dicit, indulgemus tale feudū. praesumitur venditio, adeo qd nō potest amplius vasallus feudo priuari. Cui adde in materia tex. & ibi glo. in l. si quis ante ff. de acqui. pos. vbi verum pretiū nō sum refertur ad venditionē, sed etiam ad locationē adde l. apud Celsum. s. sed cū. de doli excep. & in l. dotem. ff. de iure do. & ibi dixit Bal. qd stante statuto qd de pretio cuiuslibet rei deducto in cōtractu soluatur gabella qd statutū praedictū restringitur ad cōtractū venditionis. Quod tamen intellige vt ibi habes per eū. & qd in dubio, vbi fit mentio de pretio, praesumit emptio & venditio, tenet Bal. in l. Gal. lus. s. & quid si tantū ff. de lib. & posthu. vbi alleg. gl. in l. lillitas. de offi. praes. nisi esset pretij qritas parua: quia paruitas pretij facit praesumi donationē, scdm eū per l. j. s. j. in gl. de su. perfici. reb. vel nisi omnino exprimeret alia expressio tituli, vt in celsione actionis pro aliquo pretio, scdm Ioan. And. in addi. Spec. in tit. de celsio. ac. in additōe quæ incipit, rigorosum. de quo per Bal. oīno in l. pro diuersis. in ij. q. C. manda. Adde Sali. in l. Caius. de inter. act. vbi dicit qd nisi probe certum pretiū, nō est probata venditio. qd no. Alex. Quæro circa scdm partē quid vult dicere tex. qd ille, qui cōparuit, non debet dispēdiū habere ratione personæ vel causæ, vel theatralis liberalitatis: Dicit gl. qd emptores taliū praediorū aliquid conuenerant dare ad ludū theatri. Hoc nō placet: quia si cōueniret dare ad ludū, licitē deberēt dare: vt l. legatū. ff. de vsuf. leg. Alex. ¶ Dic ergo qd decuriones, quorū requirebatur consensus, vel praesens, cuius requirebatur decretu, volebāt ab emptore aliquid solui noīe eius vel ratione personæ vel causæ vel ad ludū theatralē: sicut dicimus qd dño solui aliquid, qñ cōsentit emphyteutæ: vt l. si. s. de iure emphy. qd hic Imperator probat.

¶ Quæro quid vult dicere tex. cū dicit nec ex tabella decretū recitari: dicit gl. j. per delegatū: quia causæ quæ cognitionem desiderat, nō possunt delegari: vt l. nec quicq. s. vbi decretū. ff. de offic. procōsu. sed recordor me aliter inuenisse hūc text. positū in quibusdā scriptis antiqis, scilicet qd olim cōsueuerūt vocari decuriones ad sonū tabellæ, sicut facit ecclesia in die Veneris sancti. Dicit ergo Imperator qd non sufficit decuriones esse vocatos ad sonū tabellæ, nisi saltē duæ partes sint praesentes. ¶ Vnde facit qd nō sufficit in instrumētis, si dicat cōuocatis & ordinatis decurionibus ad sonū cāpanæ, &c. Sed requiritur qd dicatur in quo fuerūt oēs vel maior pars: vt s. tit. proxi. l. noīationū. An autē noīa cōsiliariorū debent scribi, dixi

¶ In l. j. ff. de albo scribē. & ibi vide quæ dixi. ¶ Duæ partes cōuocatorū requiruntur in collegio vel vniuersitatis cōuocatio. adde l. nulli. & ibi gl. & Bal. ff. qd cuiusq. vni. & de hoc vide in l. j. C. de albo scri. & Spec. in ti. de syndic. in prin. idē tenet.

Dicit tñ Ang. ibi qd stat notario dicēti interfuisse duas partes. allegat Ioan. And. & ibi per eū in l. si. de vend. rer. ciui. Alex. ¶ Itē no. qd ex hac lege dat materia inueniendi fraudes, vt possint decuriones in fraudem donare, vel permutare. de qua fraude si cōstaret, non valeret actus ille. ar. l. sed lul. s. mutui. ff. ad Macē. Sed qa actus huius alienationis cōstare nō poterat, & curiales nimis depauperabantur, facta est hodie vna cōstitutio, per quā oēs actus huiusmodi alienatiōis sunt prohibiti fieri sine decreto: vt i auth. de natu. li. cu. de pu. s. cōdēna. colla. iij. quā cōstitutionē quidā libri nō habēt. & glof. de ea nō facit mentionē: vnde pone hic vnā auth. quā ibi trado p hęc verba quæ sequuntur: Hodie venditōes simplices, & oēm actū alienationū immobilium cōiungentē vult noua cōstitutio decreto subiaccere, exceptis donatiōib⁹ propter nuptias. ¶ Itē

no. in si. l. ad confirmandū venditionē praesferri sententiā iudicis. qd facit ad id quod dixi in l. si quis spontaneos. s. tit. ij. facit etiam qd in decreto ponātur hęc verba. Dicitur iudex diēam sententiā cōfirmavit, & suā auctoritatem interposuit. Cōfirmare enim est decretum interponere, vt hic in si. qd tene mēti. & dictam auth. quilibet vestrū ponat in libro suo. Bart.

¶ Quando & quibus quarta pars debetur ex bonis decurionum: & de modo distributionis eorum. Rubr.

¶ De prima parte rubricæ tractatur in l. j. & ij. De secūda parte rubricæ tractatur in l. si. & aliquid in l. ij. Bar.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Plus optimum dicitur habere qui habet actionem. Plus bonum, habet exceptionem. Plus melius, qui habet exceptionem & iudicis officium. Si decurionum.

LEX I.

Si extraneus succedit alii cui decurioni, debet curia habere quartam h. d. ¶ No. de significatiōe huius verbi, iure optimo. Tunc enim dicitur quis habere ius optimū, cū pro eo prosequendo habet actionē. bonū aut ius dicitur habere, cū quis pot se exceptiōe tueri: vt l. quāuis. s. de vsur. Melius aut ius dī habere, q̄ exceptiōe & iudicis officii habet: vt l. bonā fidei. s. de vsu & hoc no. ad q. de illo qui in aliā rē trāstulit, & promittit facere bonū ius. melius, vel optimū: ad quid teneatur. rñsio patet ex prædictis. Barto.

Additio. In lege ista de significatiōe huius verbi, iure optimo. tūc em̄ dī q̄s hīe ius optimū, cū pro eo p̄sequendo habet actionē. bonū aut ius q̄s hīe dī, cū q̄s pot se exceptiōe tueri: vt l. quāuis. s. de vsur. meli⁹ aut ius q̄s dī habere, q̄ exceptiōe et iudicis offm̄ habet. l. i. bonā fidei. s. de vsur. & hæc ad q̄onē faciūt de illo. q̄ in aliū rē trāstulit & promittit facere ius bonū, meli⁹ vel optimū. Nā ad qd̄ teneat, patet ex prædictis. Ang. ¶ Nā si promittit bonū cedere ius, si beraf transferēdo tale ius. ex quo cōpetat exceptio. Si verō p̄mittat meli⁹, liberaf trāstulit ius, ex quo teneat iudicis officio. Si verō promittit cedere optimū, nō liberaf, nisi cedat actionē efficacē Ita voluit gl. sing. hic, & Bar. de quo etiā hic p̄ Ang. Adde tñ gl. huic similem in l. j. s. de vsuris, & qd̄ no. in l. si fideiusfor. s. j. in verbo, possit. s. de pigno. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 Verbum particula, intelligitur de quarta. Partis appellatione venit dimidia. Pars adiecta parti, facit partem partis.
- 2 Diuisio nō est faciēda de qualibet re, ne patrimonium corrumpatur.
- 3 Filius nō potest pro sua legitima possessionem rerū hæreditariarum propria autoritate acquirere. & nu. 4.
- 5 Hæres in casu huius legis facit diuisionem, aliās diuisio fit iudicis officio.
- 6 Electio in diuisione in casu huius legis dirimitur sorte, aliās inter priuatos iudex assignare potest cui vult.
- 7 Ratio quare expedit a communione recedere.
- 8 Actio ad exhibēdū q̄ nō def. p̄ immobilibus: q̄a de se patēt.
- 9 Ille cuius interest potest petere ab eo, qui diuidit pōdera vel hæreditatem, qualiter æstimet partes.
- 10 Mobilia non debent patefieri in diuitibus.
- 11 Tutor non debet dare copiam inuentarij quando ab eo petitur: maximè mobiliū. & quando.
- 12 Iuramento hæredis creditur de mobilibus, & rebus minutis hæreditatis.
- 13 In diuisiōe mobiliū partes debēt esse præsentēs. LEX II.

Minimus. Curiales debēt hīe quartā extraneo succedēte curiali: nō tñ de singulis reb⁹, sed facta oīm diuisione, prout hæc lex exprimit. h. d. vsq̄ ad s. ad filiorum. ¶ No. primò q̄ dicit particulam, id est, quartā rei, vt dicit gl. j. l. dē in l. si q̄s in suo s. de inoff. testa. vbi appellat minusculā. qd̄ procedit ea ratio: quia appellatiōe partis intelligitur de dimidia: vt l. nomē filiarū. s. portiois. ff. de ver. sig. sed particula, & similia, diminuūt medietatē partis: vt hic. Pro hoc facit q̄ pars adiecta parti facit partem partis: vt l. v. s. si plures. ff. de dā. ised. & ibi dixi. Prædicta vera, nisi ratio adiuncti aliud appareat.

¶ Secundo nota q̄ nō debet fieri diuisio cuiuslibet rei, ne patrimonium corrumpat. ff. de leg. j. l. non amplius. s. si. cū l. seq. facit qd̄ no. s. ad l. fal. l. ij. ¶ Itē not. q̄ ille, q̄ debet habere quartā, nō pot propria autoritate possessionē ingredi, vt hic, cū dicit curiā nō posse sua autoritate occupare. Sed cōtra hoc op̄ po. de eo qd̄ no. in l. nō dubiū. s. de legatis. vbi licet hæredi vniuersali totū occupare propria autoritate nemine possidētē: vt l. cū hæredes. in prin. ff. de acq. pos. facit qd̄ no. in l. si. s. de edi. di. Adri. tol. ergo eadē rōne ei, cui cōpetit pars bonorū: vt l. itē v eniūt. s. ait senatus. de pe. hæred. & l. j. si pars h̄r. pe. Sol. illud est verū, q̄n̄ alicui est debita certa portio rei simpliciter & indeterminatē secus si non simplr & determinatē, vt hic. Nō em̄ debet curia habere partē cuiuslibet rei: sed hæres debet facere diuisionē. Itē est in electiōe hæredis vtrū velit noīa apud se retinere, data alia parte curiæ, an velit ea cōiter exigī, vt in verbo, exigēdi. Ad idē qd̄ dicitur de legatario, q̄ nō potest licitē occupare legatū imminētē. Falcidia vt s. quo rū leg. l. j. & ff. eo. per totū. ¶ Ex his puto q̄ filius pro sua legitima nō soluta nō possit possessionē sua autoritate occupare: quia non debent sibi simplr & indeterminatē in qualibet re, cuius debeat sibi ære alieno deductio, et hēscī quantū sit: iō

dico q̄ si ingrediatur, nullius partis possessio ei q̄ritur: quia sua legitima incerta est rōne loci, quia pro indiuiso: vt l. Mæuius. s. duobus. ff. de leg. ij. ¶ Itē rōe quotē: quia nescitur vtrū quarta, tertio, vel millesima pars prædæ ei debeat propter incertitudinē æris alieni: vt in l. fidei cōmissi. ff. de vsur. & l. j. s. hæc verba. ff. si cui plus q̄ per. l. fal. ergo possessio nō q̄ritur. l. ij. s. incertam. & l. locus. ff. de acqui. pos.

Additio. Adde Bal. l. j. si q̄s in suo. de inof. test. & qd̄ no. Bal. in l. iubem⁹. in j. co. C. ad Tre. Alex. ¶ Cū sorte dirimitur cui⁹ sit electio, adde Bal. in l. iubem⁹. C. de sacrosan. ecc. & Lud. in suis singularibus i litera. s. no. xxj. in addi. a cuius fortuna sortis nō appellat. Bal. in l. si. in prin. C. cōia de leg. & ibi ponit an sit peccatū sortes apponere. Et dicit q̄ nō. pro quo bona gl. in c. qm̄ Abbas. in gl. ij. in fi. de offi. de leg. & in c. in nostra. in gl. j. extra, de testib. Alex. ¶ Nota et q̄ hæres debet diuidere. hoc puto spāle: aliās totū hoc expectat officio iudicis, si ptes nō cōcordat: vt d. l. nō amplius. s. si. cū l. seq. de leg. j. & Insti. de iudi. s. si familiæ. ¶ Itē no. q̄ cuius sit electio dirimitur sorte. hoc pot dici spāle hic. In alijs aut diuisionib⁹ inter priuatos iudex pot assignare quā partē vult cui vult: vt d. s. si familiæ. nō tñ debet dare electiōe minori: nisi in casu s. de his q̄ se deserūt. l. j. de met. l. ij. cuius tñ sit electio. pot in sorte ponere. ar. l. si. i. pri. s. cōia de le. Bar.

Additio. Sed Bal. in l. fancim⁹. in ij. col. C. de do. tenet q̄ p̄feratur habēs maiorē p̄tē: dixi in l. j. s. de his q̄ se dese. & in l. pe. s. similitiq̄ mō. post Bal. s. eo. tit. de dona. Alex. ¶ No. rōne quare expedit a cōione recedere: q̄a naturale vitiū est, vt in text. ista tñ rō nō vrget: q̄a ex hoc minor potest prouocare ad diuisionē, sed nō pot: vt l. si pupillorū. in prin. ff. de reb. eo. nisi habeat sociū vltra cōem modū rixosum: vt s. de sac. san. ecc. l. iubemus. in prin. ibi: prædia diuidū

¶ tur, & c. & ibi p̄ Cy. ¶ Expedit inter cōsortes diuidere, & a cōione recedere. quod no. quia cōmunio cōsuevit excitare discordias. & ideo solet cōcludi q̄ licet cōsortes in simul steterint per xxx. annos, nō p̄ hoc dī diuisioni præscriptū, secūdū Bal. in l. si. finitū regund. & not in gl. in l. si. cōi diui. Itē nō valet pactū q̄ inter cōsortes nō fiat diuisio. in l. si non sorte. s. si cētū. ff. de cōdi. inde. Itē nec valet præceptū testōris q̄ filij stēt in cōione. l. si. s. Lucius. de le. ij. & in l. sed si hoc. s. si. de cōdi. & de. secūdū Bar. in l. stipulatiōes nō diuidūtur. ff. de ver. obli. & in l. si conuenerit. per illū tex. pro socio. & l. Mæuius. s. in fundo. de le. ij. de quo p̄ Bar. & Bal. in l. Lucij. s. Imperator. eo. tit. Dixit tñ gl. no. in l. pe. cōi diui. q̄ ex quo confortes p̄ x. vel xx. annos possederūt diuisim fundū, dicit inducta diuisio. Facit l. si filius. de pet. hæ. ergo eodē modo debet ecōuerso si steterint p̄ xxx. annos simul, vt dicat inducta cōmunio: tñ qd̄ supra dixi, est verū. nec obstat gl. in l. pe. qm̄ cessat ratio: quia cōio incitat discordias, cū diuisio tollat. Præterea dicta glossa secūdū doct̄ ibi procedit, q̄n̄ tractat de modico p̄ iudicio: aliās aut si per illā diutinā possessionē induceret magnū præiudiciū cōsorti, nō haberet locū glo. illa secūdū eos, argumēto. l. diuus. de in integ. rest. Itē in ver. ex hoc ver. vide

8 Bal. ppe si. Insti. de suspec. tut. Alex. ¶ No. & in versi. sed vbi. q̄ res immobiles per se patēt, & p̄ eis nō pot agi ad exhibēdū. dicit gl. Ex hoc sequit q̄ leges loquētes de oblatione & cōsignatiōe nō habēt locū in rebus immobilibus, vt s. de do. an nup. dos data. & de vsuris. l. acceptā. & qd̄ ibi no. i. gl. j. ff. so. ma. l. si mora. & ibi gl. ¶ Itē nota q̄ ab eoq̄ facit partē alicui⁹ pōderis seu hæreditatis. pot petere is, cuius interest, qualiter æstimat dictas res, seu ptes rerū: & debet ei dici, vt hoc ver. ibi: sub aspectu. ¶ Itē not. ex ver. mobilis & c. q̄ mobilia nō debent patefieri. Rō, ne in diuitib⁹ pōpa, in pauperibus manifestet vilitas, vt hic in tex. Ex hoc ver. dixi, q̄ qm̄ a tuto re petit copia inuentarij, nō debēt dari in scriptis res mobiles. Casus est hic. de immobilibus vñ casus in cōtrariū in præcedētē ver. Puto tñ q̄ et de his nō est faciēda copia. ar. l. ij. s. de ali. pupil. præl. sufficit em̄ parti q̄ def sibi inuentarij initiū & finis: vt ex hoc appareat q̄ tutor possit administrare. & hæc paratuta est. ar. l. ij. s. defendi. ff. q̄. ex cau. i. pos. plus em̄ sibi nō expedit edi de inuentario: vt l. argentarij. s. edi. ff. de eden.

Additio. Hoc procedit, qm̄ tutor nō redarguitur q̄ dolose omiserit ponere quēdam in inuentario. sed vbi dolose redarguit: tūc rerū immobiliū sine dubio copiā facit: vt hic. ¶ Qm̄ dānū pupilli nō est, quod latere non pot. Mobilij aut nō facit, si tutor paratus est iurare q̄ res, quas in inuentario posuit, sunt tātæ æstimationis: aliās lic, p̄ tex. istū. & si tutor aliqua ponere in inuentario p̄ dolū omiserit, nō pot administrare. l. tutor qui repertoriū. ff. de admi. tuto. & l. si. s. arbit. tutel. Ange. ¶ Nota q̄ hic dicit, iuramento hæredis, cui est credendum in istis rebus minutis, & mobilibus, facit

¶ Dimidia. Adde Bal. in l. scimus. in prin. & in s. illud. C. de inoff. testa. et Car. i. cle. ij. s. ij. de æta. & quali. et Feli. i. c. pastoralis. de of. delega. in ij. co. & do. Soci. i. cōsi. ccxv. inci. visa prædicta facta. verlic. nec ob. circa fin. in ij. parte. char. xcj. ¶ Adde ad hoc oī no Ant. Cor. sing. suis, i. versi. si pars. incip. licet appellatione partis. vbi limitat hoc dictum, & ibi vide: q̄a sua limitatio est multum singularis. ¶ Dirimit sorte. Adde de hoc per Bal. l. i. si duobus. in j. not. & ibi istū et Ale. s. cō. de le. et in l. si duo. ff. vti pos. Flo. i. l. itinere. ff. de ser. rust. præd. Spe. in tit. de iudi. s. iij. vers. & scias. Canonistæ in c. fi. et Panor. in c. j. extra de fortile. & oī no Feli. i. c. capitulum. ad fi. extra de rescrip. ¶ Nō pot. Sed ab extra quero, quid si minor sit prouocatus ad diuisionē an poterit tūc diuidere sine tutore vñ curatore: vide no. per do. Soci. in cōsil. cliij. incipi. visa et cōsiderata cōtingētæ facti. verlic. prima ratio est. in ij. parte. chart. cliij.

Bartolus super tribus libris Codicis.

quod habemus in l. scimus. §. in computatione. §. de iure delibe. & de his qui ad eccle. confu. l. present. ff. si cui plus quā p. l. falc. l. diuus. & quod ibi dixi. ¶ Nota ex versu. quod si sepe. modum diuidendi res mobiles. & q̄ quando sunt diuisiones. debent esse partes presentes. quæ omnia tene menti.

S V M M A R I V M.

1. ¶ Conditio. si nupserit. debet impleri intra triennium post pubertatem.
2. ¶ Trebellianica an videatur prohibita per testatorem. q̄ voluit q̄ integra portio deueniret ad talem.

Ad filiorum.

ascendentes masculi curiales vel foeminae nuptæ curialibus. vel extranei curiales succedant in totū. non curiales vel curialibus non nuptæ quar tam dare curiæ debent. & cui nubant triennium expectatur. h. d. ¶ Nota q̄ ista conditio. si nupserit. habet tempus limitatum. in quo debet impleri triennium post pubertatem. qd̄ not. ¶ Secundo nota casum mirabile. sicut in quibusdā partibus sunt quedam monasteria habentia magna territoria. et dant in emphyteusim possessiones vsque ad tertiam generationem masculinam vel foeminā nubentē in territorio monasterij. Hic habet casum q̄ spectatur triennium post pubertatē. an nubat. & cui. q̄ nota.

Additio.

In tex. ibi: integras opes. i. se tex. cōiuncto tex. j. prox. ibi: nullaq̄ parte. facit ad q̄. dicit testator. instituo mihi Titium. & si Titius sine hærede decesserit. integra portio deueniat ad talē. modo est quæstio an Titius institutus possit quartā Trebellianicā detrahere. Videtur q̄ nō: quia integritas est cōtraria diminutiōi. Itē hoc v̄ probari per istū tex. Nā qn̄ lex voluit ad filios curialium integras opes peruenire. statuit q̄ diminutio non posset fieri per. dimi nutionem quartæ: ita etiā in casu proposito. Et ita hoc anno fuit consultū per quosdā doctores: licet non per hanc legē. et ego dicam. & dicebā contrarium: quia Trebellianica nō pot̄ prohiberi. nisi certa forma. vt in authē. sed cū testator. C. ad l. falc. Cū ergo illius auth. forma nō sit seruata. patet q̄ detractioni locus erit. Hoc probō per l. qui totam. ff. ad Treb. vbi rogatus restituere totam hæreditatē. Trebellianicam deducit. per l. cum viuum. C. de fideicom. cū gl. sua. vbi rogatus restituere quicquid de hereditate ad eū peruenit. detrahit Trebellianicā. Per prædicta patet q̄ ista lex nō obstat. vide l. decē. cum f. a. gl. ff. de fideicom. lib. quæ fortiter determinat istā q̄. & vide quod dicitur per doct. in l. prætor ait. ff. de no. ope. nū. & quod dixi in authē. de hære. & fal. in. §. si verō expref

¶ iū. Ang. ¶ Vide Bal. in l. scimus. C. de nup. Alexan.

S V M M A R I V M.

1. ¶ Filius exclusus à quarta per priuilegiū. non obstat alijs. Filius. qui est frater minor. non facit partem alijs.
2. Decedēs cū filio fratre minore. an videat̄ decedere sine filijs.
3. Mulier quæ tenetur ad aliqua psonalia curiæ. videtur curiæ per maritum seruire.

L E X I I I.

Si quis.

Hæc lex seipsam summaritō non summo eā. ¶ Ex versu. nullo obstaculo. & c. nota q̄ filius exclusus à curiā p̄ priuilegium nō obstat alijs. Et p̄ hoc facit q̄ fili. q̄ est frater minor. q̄ ppter arctitudinē regulæ nō succedit: vt in c. exiui de paradiso. extra de ver. sig. in Cle. nō ppter hoc facit partē alijs filijs. sicut illis. qui propter poenā eximū tur: vt l. j. in fi. ff. de bo. pos. cōtra tab. & l. si necē. §. si deportatus. ff. de bo. lib. Per hoc dico q̄ filius. qui decedit cū filio fratre minore. v̄ decedere sine filijs. & sic conditio fideicommissi sub illa conditione relicta videt̄ extare. Hoc posui plenius i libro Minorarū. quem cōposui. & Spe. tangit de sta. mo. in ver. tertio quæro. & in ver. quarto quæro. Barto.

Additio.

Sed salua reuerentia ego credo cōtrariū p̄ nūc. Paria enim sunt filiū nō posse succedere. vel nol le succedere. Sed ego video q̄ substitutio facta alicui. si decesserit sine filijs. euaneſcit si decessit cū filio. qui nolit esse hæres. l. ex facto. §. ex facto. ff. ad Treb. Ita ergo euaneſcit. si cum filijs decesserit. qui insuccessibiles sunt absq̄ suo delicto. vt in casu proposito. Nō obstat q̄ filius frater minor habet̄ pro mortuo: quia verū est quo ad quædā: naturaliter tñ v̄iuit. Vñ cū conditio fuerit concepta in casu si sine filijs decesserit: & naturaliter sit verū filiū supesse: patet q̄ ista conditio deficit: & sic substitutus nō admittet̄. debet em̄ conditio i forma specifica impleri: vt l. Mæuius. & l. hæredi. ff. de cōdi. & demō. Veniēt ergo proximiores eius. cui est facta substitutio talis hoc

¶ casu. Ang. ¶ Cōditio. si decesserit sine filijs. non dicitur de ficere. si filius efficiat̄ frater minor. Adde qd̄ no. Dy. & Bar. in l. cū pater. §. hæredi. in vltimis verbis. de leg. ij. vide Ang. hic tenet̄ cōtra Bar. Alex. ¶ No. ex ver. ad hoc iancimus.

ibi: per maritū eius. & c. q̄ mulier quæ tenet̄ ad aliqua psonalia curiæ. videtur seruire curiæ per maritum. Barto.

De imponenda lucratiua descriptione.

Rubr.

¶ Vide glo. rubricæ. & eam nota.

S V M M A R I V M.

1. ¶ Statutum q̄ de contractu soluatur gabella. comprehendit etiam contractus factos inter ascendentes & descendentes. & ibi quando non.
2. Extraneus quis dicatur.
3. Status rei venditæ non mutatur. vbi persona non mutatur.
4. Vnus ex fratribus. qui accepit ab ecclesia emphyteusim. pot̄ alteri fratri rem alienare.
5. Tituli lucratiui qui dicantur. remissiuē.
6. Dos & donatio propter nuptias dicantur tituli lucratiui respectu eius. pro quo dantur.
7. Reuocans donationem propter ingratitudinem. nō dicitur illam habere ex causa lucratiua.
8. Res ecclesiæ aliās. prohibita alienari. semel alienata. dicitur esse facta alienabilis.
9. Ex primordio tituli posterior formatur eventus.
10. Decuriones an alienare possint sine decreto.
11. Actus non priuilegiatus si causatur ab actu priuilegiato. ratione contractus sumit naturā illius. à cuius primordio emanauit. secus si sumit primordium ab eo. qui est causa honoris inducendi.
12. Maritus. qui lucratur dotem propter adulterium vxoris. nō dicitur eam habere ex causa lucratiua.
13. Maritus. qui lucratur partē dotis vigore statuti vxore decedente. nō dicit̄ illā habere titulo lucratiuo.

Descriptio.

Diuidit̄ in duas partes. Primō ponit summaritū. Secūdo illud declarat. Secunda ibi: vt si pater. Secūda subdiuidit̄ quia primō ponit quando relinquitur coniunctis personis ascendētibus vel descendētibus. Secunda quando relinquitur alijs. Tertia declarat q̄ sint causæ lucratiuæ. & quæ nō. Quarta ponit quāto tēpo re durat onus siliquarū. Secūda ibi: ceteri. Tertia ibi: lucratiuas. Quarta ibi: res verō. ¶ Ad euidentiā scias q̄ olim curialis nō poterat v̄dere. sed donare sic: vt l. si. s. tit. ij. & qn̄ donabat. fuit imposita vna gabella q̄ ille. qui recipiebat ex donatiōe vel alio titulo lucratiuo. debebat soluere quatuor silicas: & ista est descriptio quæ imponitur titulis lucratiuis. Hoc præmissō Imperator dicit q̄ ista descriptio imponit̄ possessionibus tñ. non hoibus. i. mācipijs si alienentur. nec alijs rebus mobilibus. Itē nō habet locū in contractibus. qui sūt inter ascendentes & descendentes: in alijs aut̄ sic. vt ibi dicit̄ in principio huius legis. ¶ Ex quo not. arg. q̄ in contractibus inter ascendentes & descendentes non debet solui gabella: tñ si rectē inspiciaur. contrariū innuitur hic. Nā verba gñalia. p̄ quæ talis gabella est imposita. comprehendunt ascendentes & descendentes. sed Imperator hoc statuēdo eos liberauit: vt ibi: liberamus. ergo antē tenebant̄. ar. de l. decē. de ver. obl.

Additio.

Vide Ang. & Imo. in l. in suis. ff. de libe. & post hu. & in l. si seruo. de hæredib. insti. & Bar. in l. si emancipata. de iur. & fac. igno. Alex. ¶ Gabella an solui debeat de cōtractibus factis inter ascendentes & descendentes: vi de Imo. in l. in suis. de lib. & posthu. & ibi Ange. facit qd̄ habet̄ in c. pastoralis. de decimis. vbi dicitur q̄ licet de omni lucro debeat solui decima. nō tamen soluetur de hæreditate patris. adde Ang. in authē de nupt. in §. si verō expectet. Alex. ¶ Et ideo nisi statutum eos exciperet. tenerentur. & ita est Perusij statutū. Fateor tamen q̄ si gabella esset imposita de eo quod transfertur titulo lucratiuo tantū: tunc inter eos nō haberet locū. per rationē huius legis in fin. quia nō v̄ lucrari: sed magis v̄ recipere solutionē debiti. facit §. de codicil. l. si. ¶ Secūdo not. q̄ licet aliās dicit̄. q̄ ois extraneus est. q̄ nō est in præte: vt l. vnica. §. extraneū. §. de rei vxo. act. tñ hic d̄ extraneus ois q̄ nō est de ascendētibus. ¶ Nota q̄ licet aliās extraneus tribus modis dicit̄: primō in materia successio num d̄ ois ille. q̄ nō est de ascendētibus vel descendētibus. secūdu Bar. hic. & est tex. in l. scripto. ff. vñ liberi. & voluit Are. in l. ex facto. §. si qs rogat. ff. ad Treb. Itē secūdu l. j. §. extraneū. C. de rei vxo. ac. Item dicitur ois ille. qui nō est de cognatione: vt l. si emancipati. C. de colla. facit l. C. cōmunia vtriusq̄. adde Bar. & ibi dixi in l. si domus. §. si. ff. de leg. j. & in l. cōmuni diuidūdo. in prin. ff. cōmuni diui. & Bal. in c. j. ver. sed pone. quibus modis seu. amitra. Lu. in l. stipulationes nō diuidunt̄. ff. de ver. ob. Alex. ¶ Itē nota q̄ vbi nō mutat̄ persona. nō mutat̄ status res venditæ. ¶ Hic videtur casus talis quæsiuonis:

4 stionis. Duo fratres accipiunt ab ecclesia emphyteusim: Vcl accepit pater, qui decelsit duobus filijs relictis. Quæritur an vnus possit alteri alienare partem suã. Videtur qd sic. Nã ratio propter quã non licet alienare, est: quia ille, in quem alienatur, nõ obligatur ecclesiæ actiõne personali: vt. s. de iur. emphy. l. si. Sed ista ratio cessat hic: quia alter frater, cui alienat, est æquẽ obligatus ecclesiæ actiõne personali: ergo licet sibi alienare. facit l. voluntas. s. de fideicõ. dixi in l. si mihi & Titio. de verb. obli. Gul. de Cug. ponit istã quæstionẽ in l. cum hi. s. si vni. in ij. nõ so. ff. de transac. qui tamẽ. s. facit cõtra prædictã. Facit qd no. in l. frater à fratre. de condi. inde. ¶ Item nota ex. s. lucratiuas. qui dicuntur tituli lucratiui De hoc plenẽ dixi. & ibi glo. in l. apud Celsum. s. de autoris. ff. de doli excep. & ibi ponitur quædam causẽ quæ dicitur quasi lucratiua. ¶ Nota qd dos & donatio propter nuptias nõ dicuntur tituli lucratiui. quod est verũ respectu accipientis: sed respectu eius pro quo datur, bene est titulus lucratiuus: vt l. fin. s. j. ff. quæ in frau. credi. & no. in l. Mævia. ff. sol. mat. ¶ Itẽ nota qd si quis propter ingratiudinẽ reuocat donationem, nõ dicitur illam retrahere ex causa lucratiua. Et sic repetens rem quã dedit, sine nouo contractu nõ dicitur illã habere ex causa lucratiua. Materiam autẽ causarum lucratiuarũ plenẽ exposui in l. Mæuius. s. duobus. ff. de leg. ij. in repe. quam feci de illo. s. l. tem. ¶ not. ex verbi. res verõ. qd res ecclesiæ quæ semel est facta alienabilis, est semper alienabilis. Idẽ in omni re prohibita alienari. vt l. pater. s. quindecim. ff. de lega. ij. ¶ Not. tex. ibi: ad primordium tituli: ad id quod quotidie allegatur, quod à primordio tituli posterior forma euertus. Itẽ nota qd res quæ semel est facta emphyteutica, semper durat emphyteutica.

10 ¶ Vltimò scias qd decuriones possunt alienare vel donare si ne decreto. quod est hodie correctum s. tit. ij. l. fin. per illam autem the. quã feci tibi signari. ¶ Itẽ nota ex ver. contra quoque. qd quoties actus nõ priuilegiatus causatur ab actu priuilegia to ratione cõtractus sumit naturam illius, à cuius primordio emanauit. secus si sumitur primordium ab eo, qd est causa honoris inducendi. Barto.

12 **Additio.** In ver. si verõ. in text. ibi: reuertatur ad lucrũ. ¶ nota qd maritus, qui lucratur dotẽ propter adulterium vxoris, non dicitur eam habere ex causa lucratiua. ¶ Iste tex. probat apertẽ qd maritus, qui ex forma statuti lucratur tertiam partem dotis muliere decedente sine filijs in matrimonio, non dicitur eam habere ex causa lucratiua: & ideo nõ erit necesse qd illud lucrum insinuari faciat: neq; etiam quod soluat gabellam, quæ soluitur pro rebus prouenientibus ad aliquem ex causa lucratiua. Ange.

De præbendo salario. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Habens arbitriũ generale non potest salariũ constituere.
- 2 Bannum factum à Potestate, qd qui capiat malefactorem, habeat centum, non valet.

L E X vnica.

Nlli salarium. Hęc lex sumat seipsam. ¶ Ex qua nota qd requiritur specialis cõcessio Principis. Et sic si alicui conceditur arbitrium generale non potest eius vigore concedere salarium. Sed opp. ff. de decu. l. decurionibus. & ff. de decre. ab ord. fa. l. ambitiosa. Sol. Constituere salarium medicis, & doctoribus & similibus potest, vt in cõtrario: non autem alijs, nisi ex speciali causa concederetur. ¶ Gul. de Cu. alleg. hanc legẽ: Quidã potestas fecit mitti bannũ, qd si aliquis capiat talem malefactorem, habeat centum. quod tale bannũ nõ valet, nisi fiat per commune. De hoc dixi in l. j. ff. de iusti. & iur. facit j. de nauar. l. cum nauar. horum. Hic non sunt alia. ¶ Vide Bar. in l. ij. de nauicularijs. lib. xj. qui simpliciter tenet quod valeat: licet tamen non valeat, nec detur aliquod præmium capienti: tamen si potestas fecit sumptus in capiẽdo, potest repetere, secundum Bar. in l. j. in fin. priu. de iusti. & iur. per l. mulier. ff. de capti. Ad quod Bar. & Bal. in l. si. C. de status & imaginibus. Adde ad hoc Bal. in c. dño guerram. in ti. hic finitur, lex, deinde incipiunt cõsuetudines feudi, vbi dixit quod hoc etiam habet locum in priuata persona faciente expensas in capiẽdo. & vide in l. ij. de nauicularijs. Alex.

Si curialis relicta ciuitate rus habitare maluerit. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Habitans ruri, ne voce ad cõsilia, potest reuocari & puniri,

L E X vnica.

Curiales. Omnes curiales reuocantur ad ciuitatem & ad curiam: & locus in quo in rure habitant, publicatur. hoc dicit. ¶ Et no. qd quõ quis vadit ad habitandũ in rure, ne vocetur ad cõsilia potest reuocari, & puniri. Bart.

De municipibus & originarijs. Rubrica.

¶ Super rubrica quærit gl. differentiam inter municipem & originarium. Rõdit gloss. qd municeps est genus, originarius est species. Idem no. in l. ciues. j. tit. j. & dicam latius ibi.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Idem est dicere Florentinus, & natus de Florentia.
- 2 Ciuitas originis præfertur in muneribus & honoribus. Forũ si quis sortitur in ciuitate originis & domicilij, ad quod fortiat. remissiuẽ.

L E X I.

Cum te. In loco originis & incolatus cogitur qd subire munera. h. d. ¶ No. ex eo quod dicit Bibliũ origine, quod idẽ est dicere Florentinũ vel Perusinũ & natus de Florentia, de Perusio. qd declara vt dixi plenẽ in l. j. ff. eo. ti. quærit glo. quid si in vtraq; ciuitate voce quis ad munera & honores: quæ ciuitas præferat. dicit gl. ¶ qd ciuitas originis. de quo dic vt dixi j. titu. j. l. ciues. & l. cũ neque. j. ti. prox. Sed quæro quo ad quæ sortitur quis forum in vtraq; ciuitate. glo. tractat ff. eo. l. assumptio. s. si. & ibi plenẽ dixi. & l. ij. s. de iur. om. iud. & ibi lac. de Are.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Ratio quare quis fortiat. forũ ratione manumissionis.
- 2 Verbum ciuis respicit ciuitatem.
- 3 Verbum Lombardus prouinciam.
- 4 Ciues eiusdẽ ciuitatis qd duo esse possunt, & tamen non erũt prouinciales.

L E X II.

Sortitur quis forum ex persona sui manumissoris, licet de necessitate manumiserit. h. d. ¶ Ratio legis est: quia si cut ex origine sortitur qd forũ ex persona eius ex qua nascitur, vt j. l. prox. ita ille, qui manumittit me, videt in mundũ pro ducere ciuilitate: quia antẽ non erã: vt l. qd arti ner. ff. de reg. iur. merito ex eius psona sortitur qd forũ. ¶ Se cũdõ opp. qd hæc dictio ciuis, proprie respicit ciuitatẽ. verbũ autẽ per quod significatur, prouincia est. vt dũ dicit Lombardus, Tuscus, similes nõ congrũt huic dictiõni, ciuis: sed dicit quædã conditio personæ, vt hic, dũ dicitur eius conditionis & c. Sed sicut in ciuitate dicitur quis ciuis: ita à prouincia dẽ quis prouincialis: vt le prouinciales. ff. de ver. sig. ¶ & ideo pot esse. ego & tu sumus ciues eiusdẽ ciuitatis, & non sumus eiusdẽ prouinciales, vt cõtingit in hac ciuitate Perusij, quæ habet castra quæ sunt in ducatu Spoletano, & ciuitas est i Tuscia: & natus ex isto castro est Perusinus: vt l. qd ex vico. ff. eo. non tamẽ est Tuscus. & hoc plenẽ declarauit ff. eo. l. j. Sed quærit glo. de duabus quæstionibus. Dic vt in ea. Bar.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Filius sequitur originem patris & auis, non aliorum. Idem in adoptiuo.
- 2 Filius nõ sequitur domiciliũ patris nõ constitutum origine.
- 3 Filius an sequatur conditionem patris facti ciuis ex conuentione remissiuẽ.
- 4 Natus in aliqua ciuitate quõ sequat illã originẽ vt propriam.
- 5 Casus, quibus filius sequitur conditionem matris.
- 6 Filius legitimatus per principem sequitur patris cõditionẽ.

L E X III.

Filius. Filius sequitur originẽ patris, nõ matris, nisi ex alia causa ciuitati matris sit adstritus. h. d. ¶ Sed opp. quia sequit qd qlibet sit ciuis il lius loci, vnde Adã vel Noe natũ est, qui fuerunt patres nostri qd est absurdũ. dicit gl. sequitur originẽ tm patris, nõ aliorũ, vt plenẽ dixi ff. eo. l. assumptio. in fi. & verũ est qd sequit originẽ patris & auis, nõ aliorũ, vt ibi plenẽ dixi. Sed quærit quid sit in filio adoptiuo. & dic idẽ vt in glo. ¶ Itẽ quærit glo. vtrũ filius sequatur patris domiciliũ nõ cõstitutũ origine. gl. dicit qd nõ. & bene. ¶ Sed hic quæritur vtrũ quis sequatur conditionem patris qui est ciuis ex cõuentione. & de hac qd dixi in l. assumptio. ff. eo. in fi. dic vt ibi.

¶ Ad secũdũ dictũ opp. qd si aliq; est natus ex origine matris ex aliqua ciuitate, sequitur illam ciuitatẽ ex origine propria: vt l. ciues. j. tit. j. Solu. Glof. concedit qd illam sequitur vt propriam. quod tene menti. ¶ Posset tamen dici qd nec propriam sequitur, si ibi fuit natus, vel fortuito, vel vt moris est,

a Filios. Ad huius text. materiã vide do. Alex. de Imo. in l. libert. s. si. ad muni. vbi etiã vide Bal. & Adde Bal. i. l. j. C. de pat. qui si. di. & in l. ij. C. de lib. & eorum lib.

Bartolus super tribus libris Codicis.

a ¶ Trāseuntes. Ad de Feli. i. c. Rodulphus. de rescrip. in ix. col. versic. hanc conclusionem.

b ¶ Definit esse ciuis ciuitatis pprię originis. coruscāt em̄ mulieres radijs maritorū vt. l. fox minę. ff. de senato. cū mul. concor.

c ¶ Steterit. Ad qđ vide tu oino Feli. i. c. dilectus. ij. viij. co. versic. limita duplīciter. de rescrip. & adde Spe. in tit. de cōpet. iud. §. j. ver. xlv. et oinovi de Inn. i. c. ex pre. de fo. cōpet. pau. lō post princi. vbi b pulchrē loq̄. Ad qđ facit etiā qđ voluit Ang. in cō si. incip. qđā victo de castro. in xvj. chart. quē vide. & adde Abb. et alios i. c. si. de parochi.

d ¶ Neq̄ pōr̄ indici collecta. Tu vide rōnē huius dicti p̄ istū in l. libertus. §. sola. ff. ad mun. Et quid si statutū dicitur. vide eundē in l. vni. in v. col. s. de sen. q̄ pro eo qđ interest. & secūdū dictū suū intelligas loq̄ Feli in c. qm̄. col. ij. versic. & adde. extra de off. si. ordin. aliā vide reē de directo loq̄ contrā istum.

e ¶ Ciuis. Vide tu Soci. in consi. cxix. inci. prāstantifimi iuris. ver. circa secūdā dubitacionē. circa si. in j. parte. char. cxcix.

cūm mater ad domū propriā rediret. Ad hoc ergo vt q̄ rōe proprię originis sequat̄ locū. oportet q̄ sit natus i aliquo loco. in quo parētes cōstituerūt domiciliū. nō erāt ibi tāquam transeuntes. facit s. de cap. & postli. reuer. l. j. vbi reuersus cū matre recuperat ciuitatē. licet mater fuerit apud hostes. & pepererit. hoc autē nō firmo ¶ De hac q. si. Bal. & Ang. & Rapha. in. l. huiusmodi. §. si legatū de leg. j. vbi tenēt q̄ nō sit ciuis. de quo in l. cetera §. sed si paruerit. de lega. j. per Areti. & Rapha. q̄ nō sit ciuis: qm̄ assumptio originis veritate. non fictione cōtrahit. secūdū eum i. l. assumptio. in pri. ad municip. Nota p̄ eo qđ hic dicitur. facit. l. ex facto. §. rerū. ff. de hær. in sti. & l. quæsitū. de leg. ij. l. hær. absens. de iudic. i. Cle. ne Romani. de elec. glos. in c. Romana. de fo. cōpe. in vj. Alexan.

¶ Itē opp. q̄ sequat̄ cōditiones matrisc vt. j. de murile. l. hi. q. Sol. fallit in q̄busdā casibus. quos dic vt in gl. ¶ Quærit gl. quid in filio legitimo per principē. glo. dicit idē qđ in adoprūo. & vide eam de quo dixi in l. assumptio. ff. ad municip. S V M M A R I V M.

¶ Mulier alibi nupta definit esse ciuis ciuitatis proprię: & quo ad quæ munera. Renuntiare origini vel incolatui. an quis possit.

Quæritur. Ista lex seipsam summat. Sed oppo. j. de muli. & in quo. l. j. Sol. Dicit gl. hoc fallit ibi ppter m̄imoniū. ¶ Nota q̄ mulier nupta alibi definit esse ciuis ciuitatis proprię originis. qđ itelligit quātū ad ea m̄nera q̄ habet eā auocare a seruitijs viri. quo ad alia aut remanet ciuis: vt. ff. e. l. si. itē rescripserūt mulierē. quā. q. habui de facto qm̄ reperi illā. l. ideo & posui. ¶ Adde no. p̄ Bar. i. l. si. itē rescripserūt. ff. de mu. et hono. & p̄ hoc limita Bar. in. l. j. de priui. scholarū. lib. xij. secūdū do. Mar. in tractatu de principe. in tit. de priuile. Alex.

¶ Sed quæro vtrū renūtiari possit origini patrię vel incolatui. Et rōde vt in gl. quā vide. & nota eā bñ. Bar. Hæc lex dicit idem quod prima: ideo eam vide per te.

Si quis. De incolis. ubi quis domicilium habere videtur. et de ijs qui studiorum cā in aliena ciuitate degunt. R. S V M M A R I V M.

¶ Domicilium quæsitum cōstitutione mutari potest: & domicilium mutans tenetur ad onera iam imposita. non ad onera noua. L E X. I.

Non tibi. Qui domiciliū trāstulit nō pōt reuocari ad munera. h. d. ¶ No. q̄ domiciliū quæsitū cōstōne pōt mutari: & postquā q̄ mutauit. non pōt vocari ad munera. quod intellige ad munera noua: sed ad collectas & ad munera iam imposita tenentur: vt l. incolæ. ff. eo. & ibi dixi. ¶ Quærit glo. de vna q. dic vt in ea. Bar.

S V M M A R I V M. ¶ Scholaris. q̄ causa studij stat in aliqua ciuitate. etiam si per mille annos staret. nō adipiscit̄ domicilium. L E X. II.

Nec ipsi. Scholares nō debēt cōstituere domicilium i loco. ei quo studēt. nisi i illa ciuitate p̄ decē annos steterint. vel alia rōne cōstituerint. idē i parte filij visitatē. h. d. Dixi in l. lex Cornelia. §. domū. ff. de iur. Intellige hæc. l. secūdū Dy. i. dubio. ¶ Nā si esset certū q̄ staret in ista ciuitate vt scholaris causa studeat: tūc etiā per nōlle annos nō adipisceretur hic domicilium: vt. ff. de leg. ij. l. quæsitū. in prin. & dixi in d. §. domum. Glo. quærit de duabus quæstionibus. Dic vt in eadem.

S V M M A R I V M. ¶ Habitantes in territorio nō vocātur ad munera vt ciues. sed vt comitatenses. L E X. III.

St verum. Br̄quis est hæc lex. & ideo non eget summario. Et oppo. del. pupillus. §. incola. ff. de ver. si. Dicit gl. intellige q̄ habitant in territorio nō tanquā stātes. sed tanquā recessuri: aliā esset idē quod habitare in ciuitate. Et idē tenet glo. vbi que. Vel dico. ¶ q̄ habitantes in territorio nō vacātur ad honores. & munera. vt ciues: vt. l. ciues. ff. eo. incolæ tamen sunt & vocantur ad honores. vt comitatenses secūdum formam. l. j. j. ne rusi. ad aliquod officium lib. xj.

S V M M A R I V M. ¶ Forensi possidenti aliquid in ciuitate vel territorio quādo possint indici munera. & ad collectas teneatur. Propter solā possessionē q̄s nō vocatur ad munera. h. d. ¶ Nota q̄ forensi possidenti aliquid in ciuitate vel comitatu non potest

indici onus custodia: neq̄ pōt indici collecta. qđ est verū: vt l. rescripto in si. ff. de mu. & hono. no. j. tit. j. super ru. fallit in vltimario: vt l. si. §. patrimoniorū. versic. sed & eos. ff. de mu. & ho. Itē fallit in aliquibus ciuitatibus quæ fecerūt aliqua tributaria prædia ppter collectas. vel alia onera. ita q̄ collecta sit onus reale: vt. d. l. si. d. §. patrimoniorū. cū §. seq. & j. tit. ij. l. ij. ¶ Itē fallit in ciuitatibus quæ de hoc habuerūt priuilegiū: vt d. §. primoniorū. cū §. seq. et ideo ciuitates quæ hoc habuerūt ex cōsuetudine. cui⁹ cōtrarij memoria nō extat. q̄ imponerēt collectas forensib⁹ possidētib⁹ in territorio suo. hoc potuerūt facere. cūm talis visus sit sibi priuilegio: vt l. hoc iure. §. duā. aquę. ff. de aqua quoti. & æsti. et. l. si. C. noua vec. inf. nō pos. ¶ Adde Bar. in. l. j. in v. col. de mu. & in quo loco. Alex.

S V M M A R I V M. ¶ Verbum patria. & verbum ciuitas. idem important. ¶ In patria. Hæc lex est clara: & not. q̄ verbū patria. & verbum ciuitas. idē important. Simile. s. titul. j. l. ij. circa qđ vide qđ dixi i eg. vxor. §. legauerat. ff. de le. ij. hic non sunt alia.

¶ Bar. ¶ Vide per doc. in. l. si hær. §. j. de le. j. & in c. Rodulphus. de rescrip. vbi dicit duplicem esse patriā. Alexan. ¶ Priuilegio. Clara est. & breuiter hoc dicit: Origo & domicilium faciūt quem vocari ad munera. nisi per priuilegium aliud sit expressum. h. d. Bar.

S V M M A R I V M. ¶ Municeps est genus: ciuis & incola sunt species. ¶ Ciuis alius originarius. alius non originarius. ¶ Municeps etiā dicitur natus in aliquo castro libero & exēpto. ¶ Baptizatus in aliqua ciuitate ibi sortitur etiam forum. ¶ Potestas ciuitatis efficitur ciuis illius ciuitatis. ¶ Abbas alicuius ecclesię in aliqua ciuitate. an ibi efficiatur ciuis. remissiuē.

¶ Monachus an efficiat̄ ciuis illius ciuitatis. vbi sit monachus. ¶ Capitulum alicuius ecclesię an sit ciuis ciuitatis. remissiuē. ¶ Incola quis efficiat̄. vbi habet maiorē partē fortunarū suarū. Item vbi quis constituit sedem suam. ¶ Peregrinari dicitur. qui non est in loco suę habitationis. ¶ Vxor alicuius ratione patrimonij dicitur ciuis.

¶ Vocatus ad honores & munera in loco originis. & in loco incolatus cui parere tenetur. remittit ad glossam. ¶ Lues quidē. Hæc lex diuidit i partes duas. Primo ponit qualiter quis efficitur ciuis. Secundo qualiter efficitur incola. Secūda incipit ibi: incolam verō. sed circa primā partē quæro: quæ est differentia inter municipes. ciues. & incolas. ¶ Dicit glo. q̄ municeps est genus: ciuis & incola sunt species. Idē no. j. ti. ij. super rub. ¶ Ita dico q̄ ciuis subdividit̄ in duas alias species: quia alius originarius: vt. s. ti. j. super rub. alius non originarius. sed per alios modos. qui hic ponuntur. Bar.

¶ De hoc per Bart. in. l. j. §. habitare. ff. de ijs qui deie. vel effu. Et quis dicatur legitimus ciuis. Vide Bal. in. l. j. de patri. qui filios diffrax. qui alleg. text. in. l. sed si acceptos. §. si. de iure fil. ff. Alex.

Additio. Vide Anto. de But. in proemio Decret. in viij. col. Alexā. ¶ Sed quæro: aliquis est natus in aliquo castro libero non subiecto alicui ciuitati. quomodo appellabitur. cū nomen ciuis sibi non conueniat: Rñ. q̄ fiat in nomine generali. & vocabitur municeps. Ita loquitur Rubrica. s. de magistr. municip.

V. de Bar. in. l. j. in ij. col. ad muni. Alexā. ¶ Sed quæritur: hic dicitur origo. qualiter intelligit̄. ¶ Dic vt. l. filios. s. tit. j. ¶ Sed quæro vtrū per baptismū quis sortiat̄ur forū in ciuitate. Videtur q̄ sic: quia sicut per manumissionē quis sortitur forū. & dicitur nasci: ita per baptismum. Dicit vt. ff. eo. l. j. Itē quæro. dñ hic manumisso. qualiter intelligat̄. Dic vt. s. tit. j. l. ij. ¶ Quæro: hic dicitur electū ad honore: quia Potestas vel capitaneus efficiat̄ ciuis. & ponit glo. exēplū de quodā Potestate ciuitatis Bononię noie Rufino Gualco. Vel dic electio. id est. cōuentione. qđ declara vt dixi in l. j. ff. eo. ¶ Itē quæro si aliq̄s efficiat̄ Abbas monasterij san. Petri. vel alterij monasterij vel ecclesię Perusina. an erit ciuis Perusinus. Dic vt dixi. ff. eo. l. j. ¶ Itē quæro. hic dicitur adoprio. dicit gl. quādiu durat. an idē in monachatiōe. si aliq̄s efficiat̄ monachus. ¶ Itē an ipsum capitulū totū iudicabit̄ vt ciuis vel vt forensis. Dixi an d. l. j. ff. eo. tit. ¶ Venio ad secūdā partē: ex qua nota q̄ quis efficiat̄ incola. vbi habet maiorē partē fortunarū suarū. ¶ Itē vbi constituit sedē suā. quod est notādū. Nam si probō q̄ tu habes in ciuitate ista aliquid: præsumeris incola. nisi probes q̄ alibi habes plus.

Additio. ¶ Sed quæro: aliquis est natus in aliquo castro libero non subiecto alicui ciuitati. quomodo appellabitur. cū nomen ciuis sibi non conueniat: Rñ. q̄ fiat in nomine generali. & vocabitur municeps. Ita loquitur Rubrica. s. de magistr. municip.

V. de Bar. in. l. j. in ij. col. ad muni. Alexā. ¶ Sed quæritur: hic dicitur origo. qualiter intelligit̄. ¶ Dic vt. l. filios. s. tit. j. ¶ Sed quæro vtrū per baptismū quis sortiat̄ur forū in ciuitate. Videtur q̄ sic: quia sicut per manumissionē quis sortitur forū. & dicitur nasci: ita per baptismum. Dicit vt. ff. eo. l. j. Itē quæro. dñ hic manumisso. qualiter intelligat̄. Dic vt. s. tit. j. l. ij. ¶ Quæro: hic dicitur electū ad honore: quia Potestas vel capitaneus efficiat̄ ciuis. & ponit glo. exēplū de quodā Potestate ciuitatis Bononię noie Rufino Gualco. Vel dic electio. id est. cōuentione. qđ declara vt dixi in l. j. ff. eo. ¶ Itē quæro si aliq̄s efficiat̄ Abbas monasterij san. Petri. vel alterij monasterij vel ecclesię Perusina. an erit ciuis Perusinus. Dic vt dixi. ff. eo. l. j. ¶ Itē quæro. hic dicitur adoprio. dicit gl. quādiu durat. an idē in monachatiōe. si aliq̄s efficiat̄ monachus. ¶ Itē an ipsum capitulū totū iudicabit̄ vt ciuis vel vt forensis. Dixi an d. l. j. ff. eo. tit. ¶ Venio ad secūdā partē: ex qua nota q̄ quis efficiat̄ incola. vbi habet maiorē partē fortunarū suarū. ¶ Itē vbi constituit sedē suā. quod est notādū. Nam si probō q̄ tu habes in ciuitate ista aliquid: præsumeris incola. nisi probes q̄ alibi habes plus.

Additio. ¶ Sed quæro: aliquis est natus in aliquo castro libero non subiecto alicui ciuitati. quomodo appellabitur. cū nomen ciuis sibi non conueniat: Rñ. q̄ fiat in nomine generali. & vocabitur municeps. Ita loquitur Rubrica. s. de magistr. municip.

V. de Bar. in. l. j. in ij. col. ad muni. Alexā. ¶ Sed quæritur: hic dicitur origo. qualiter intelligit̄. ¶ Dic vt. l. filios. s. tit. j. ¶ Sed quæro vtrū per baptismū quis sortiat̄ur forū in ciuitate. Videtur q̄ sic: quia sicut per manumissionē quis sortitur forū. & dicitur nasci: ita per baptismum. Dicit vt. ff. eo. l. j. Itē quæro. dñ hic manumisso. qualiter intelligat̄. Dic vt. s. tit. j. l. ij. ¶ Quæro: hic dicitur electū ad honore: quia Potestas vel capitaneus efficiat̄ ciuis. & ponit glo. exēplū de quodā Potestate ciuitatis Bononię noie Rufino Gualco. Vel dic electio. id est. cōuentione. qđ declara vt dixi in l. j. ff. eo. ¶ Itē quæro si aliq̄s efficiat̄ Abbas monasterij san. Petri. vel alterij monasterij vel ecclesię Perusina. an erit ciuis Perusinus. Dic vt dixi. ff. eo. l. j. ¶ Itē quæro. hic dicitur adoprio. dicit gl. quādiu durat. an idē in monachatiōe. si aliq̄s efficiat̄ monachus. ¶ Itē an ipsum capitulū totū iudicabit̄ vt ciuis vel vt forensis. Dixi an d. l. j. ff. eo. tit. ¶ Venio ad secūdā partē: ex qua nota q̄ quis efficiat̄ incola. vbi habet maiorē partē fortunarū suarū. ¶ Itē vbi constituit sedē suā. quod est notādū. Nam si probō q̄ tu habes in ciuitate ista aliquid: præsumeris incola. nisi probes q̄ alibi habes plus.

Additio. ¶ Sed quæro: aliquis est natus in aliquo castro libero non subiecto alicui ciuitati. quomodo appellabitur. cū nomen ciuis sibi non conueniat: Rñ. q̄ fiat in nomine generali. & vocabitur municeps. Ita loquitur Rubrica. s. de magistr. municip.

Additio.

Additio. Vide Bar. i. l. assumptio. s. fi. ad muni. Alex. Adde quod hi in l. j. ff. ad muni. & l. assumptio. Et qualiter cognoscatur quis civis, vel comitatus, vide tex. in l. cum satis. j. de agr. & c. fi. & gl. in c. statutum. s. cu. verò. de rescri. in vj. Alex. ¶ Itē no. q. quis dicit peregrina ri qñ nō est in loco sup. habitatiōis. ¶ Itē qro vtrū vxor alicui rōne p̄monij dicat civis vel incola. Et dicit gl. q. civis dī, de quo dixi in l. fi. s. itē rescripserūt. ff. e. & ubi plenē. ¶ Itē qd si vōcaf ad honores & munera in ciuitate originis & incolat. Dic vt i gl. & facit qd habuistis s. ti. j. l. j. & quod dixi in l. ordine. s. fi. ff. eo. & no. gl. hic positā notabilē & magistrā in materia sua. Barto.

Additio. Adde Bar. in l. libert. s. p̄scriptio. ff. ad muni. & no. in l. si duas. in prin. de excu. tuto. Et istam gl. alle. Ang. in l. contra. s. j. de re iud. & cum glo. concor. l. iij. s. fi. cum oēs. ad Syl. Alexā. ¶ Adde Bart. idem tenentē in tractatu repr̄saliarū. in v. q. v. principalis, & no. Bal. in materia syndicatus. & Bar. in l. j. ad muni. Itē adde q. miles dī civis illius ciuitatis i qua militat, & habet stipēdiū. l. municipes. s. miles. ff. ad munj. In doctore legēte dicas idē scdm Bar. ibi. & quid in scholari, vide p̄ doc. in pr̄alleg. & in q. de monachatione. & etiā ibi, quid de expositis infantibus. vbi cōcludunt q. tales expositi dicunt civis illius ciuitatis vbi expositi sunt. Idem Bar. in d. l. j. Adde etiā Pe. de Anch. in c. Rodolphus. de rescri. d. Car. in rub. de paroch. & p̄ alios in c. fi. de off. fi. dele. in vj. Abb. in c. postulati. de foro compe.

S V M M A R I V M.

¶ Nobilis q. quis nō efficiat ex ipsa origine, Sed princeps ipse nobilitat.

Mulieres. Mulieres ex persona maritorum fortuntur dignitates & forum. h. d. ¶ Et no. hanc l. circa quod facit, qd dixi s. ti. j. l. origine. & s. l. ciues. & l. h. s. itē rescripserūt. ff. e. Itē no. tex. qui dicit genere nobilitatus & c. ¶ No. ergo q. aliq. ex ipsa origine nobilis nō efficiat, sed ipse princeps nobilitat propter originē suā, vt l. mulieres. j. de digni. de quo plenē dixi in l. j. de digni. in materia nobilitatis. Bar.

De muneribus & honoribus non continuandis inter patrem & filium. Rubrica.

S V M M A R I V M.

¶ Infans potest esse miles, & vt Rex coronari. ¶ Tabellio q. q. nasci potest: tamē officij tabellionatus exercere non poterit.

LEX I.

Sicut honores. Continuatio honorū & munerum impeditur in his qui idem sunt vel quasi. Interualla verò in his tantum qui idem sunt verē locum habent. Item in dubio fideiusor non tenetur, nisi ad id quod principali potest iniūgi. h. d. Glo. no. fra tractat hac legē solēniter. & ideo dic vt in ea. & no. quod dixi in sumario. ¶ Secūdo not. q. infans potest esse miles, & coronari vt Rex. Bar.

¶ Et p̄ hoc dicebā hoc anno per hanc l. in questione facti q. quis potest nasci tabellio. Nam cum tabellionatus officium cōcedatur per priuilegium principis, vt in auth. de tabel. in prin. poterit cōcedi istud priuilegium alicui, vt ipse & qui nascuntur ex eo sint tabelliones. Qua enim rōne potest cōcedi infanti dignitas, vt hic, eadē rōne poterit cōcedi alicui dū nascet. Cōcedo tñ q. licet nascat tabellio, officij tamē exercere nō poterit p̄pter lubricū ætatis l. impuberē. s. de ado. vbi ponit Dy. de impubere, an esse possit tabellio.

¶ Ang. ¶ Nō tñ gaudet priuilegio militari. l. ii. C. de test. mi. facit tex. in c. ex eo. extra de elec. in vj. Alex.

S V M M A R I V M.

¶ Munera nō debēt in eodē reiterari, donec aliq. sufficientes reperiantur.

¶ Societas non tribuit vacationem munerum.

LEX III.

Interualla. Frater propter fratrem non habet vacationem, sed propter alios idoneos nōdū grauatos rectē excusatur. h. d. ¶ No. hic q. iusta excusatio est ne munera reiterentur in eodem donec reperiant aliq. sufficientes. ¶ Vide quod dicit Bal. i. c. j. i. pe. col. q. mo. feu. amit. in ver. qro qd si sunt duo fratres. & adde l. is q. duos. ff. de lib. ca. Alex. ¶ Sed qrit gl. qd i duob. focis oim bonorū. & videt tenere q. vn. p̄pter alium habet vacationē. qd nō placet. Nā societas venit ex cōuentione, sed ex cōuentione p̄pria null. potest cōsequi imunitatē, vt s. ti. ij.

¶ Quis eodem tempore nō potest habere plura officia.

¶ Vocatus ad duo officia in eadem ciuitate, an ambo exercere possit.

LEX I.

Cuiuslibet. ¶ No. debet q. eodē tēpore habere plura officia. h. d. ¶ Quærit gl. qd si ad duo officia q. i. eadē ciuitate fuerit vocatus. & dic vt in gl. de quo dixi in l. ad officij. ff. de manu. vin. Leges sequentes huius tituli sunt claræ: prosequere eas vt in glo. d.

Lorigine. & l. si. ergo & c. Præterea nō reperitur lege cautum.

De muneribus patrimoniorum. Rubrica.

¶ Glo. super rubrica ponit diuisionē munerū quā plenius ponit in l. volūtarij. s. de excu. tu. & plenius ponit p̄ Gul. in l. nemine. s. de sa. fa. eccl. & ego plenē examinabo j. de mulieribus & in quo loco. l. j. & ibi dicā, & no. & signa hanc gl. Bar.

Ciuilia. Hæc lex est clara, quam prosequere vt in glo. & etiā l. sequentē: quā ambæ sunt claræ.

S V M M A R I V M.

¶ Immunitas simpliciter concessa refertur ad patrimonialia.

¶ Onus percipiendi hospites est munus patrimoniale.

¶ Ecclesia nō tenetur hospitare milites.

LEX III.

Qui immunitatē. No. q. immunitas simpliciter concessa nō refertur ad muneria patrimonialia. qd dic vt hic in gl. & s. de decu. l. vacuatis. ¶ Scdo no. q. onus suscipiendi hospites est onus patrimoniale: & sic videt q. nō possit imponi ecclesijs, vt s. de exact. trib. l. fi. ¶ tū eis & clericis sit specialiter concessum ne teneantur recipere. C. de epi. & cle. l. j. Et ista de facto occurrunt sæpe qñ superueniunt milites & multitudo equitum, & peditū in ciuitate. ¶ Et idē dicas in doctore & alijs p̄sonis cōmemoratis hic in glo. qd etiā seq̄ d. Mar. de laude in tractatu de principe, i. ti. de priuilegio. cōclu. lxxxv. Alex.

S V M M A R I V M.

¶ Ciuitas iuste facit q. vnus teneat equum pro cōmuni, & aliq. conferant ad expensas.

¶ Sententia iudicis potest decerni, an munus sit patrimoniale vel personale.

Non videtur. Onus alimētadi equos decurio, nū est patrimoniale. h. d. ¶ Not. q. iuste potest facere ciuitas q. vnus teneat equū pro communi, qui forte est bonus eq̄tator, vel armiger, & alius cōferat ad expēsas, forte propter guerram.

Additio. In tex. ibi, decreuit. ¶ Not. per sniam iudicis potest decerni & declarari, an munus sit patrimoniale vel personale. & ideo erit cautus aduocatus cū de hoc erit disputatio q. faciat q. iudex ad cuius officij pertinet, sententia liter declarat onus patrimoniale vel personale esse. Ange.

Eque. Aetas vel numerus liberorū non excusat a muneribus patrimonialibus, quod intelligitur nisi sit numerus duodecim liberorū, vt l. ij. s. numerus. ff. de vaca. mune. hoc in ætate senili, in iuuenili dic vt j. ea. l. etiam.

S V M M A R I V M.

¶ Qui nō potest rem possidere rōne p̄fessionis, nō potest illā vindicare.

Professio. Philosophi nō debēt immunitatem a muneribus patrimonialibus habere.

Additio. ¶ No. ex ista l. ar. q. si alicui rōne p̄fessionis non licet rem possidere q. illā rē non poterit vindicare: quia vindicatio est contraria suæ professioni. Ange.

S V M M A R I V M.

¶ Infans potest esse miles & Rex: non tamen Imperator.

Tiam. Minores nō excusantur a muneribus patrimoniorum. h. d. & dic vt in gl. Bar.

Additio. ¶ Infans potest esse miles & Rex, Adde q. ideo est: quia regnū vadit per successionē. sed nō potest esse Imperator: quia creatur per electionē c. venerabilem. de elec. imò iniquum esset secundū Bal. in l. ex hoc iure. ff. de iustj. & iure. Alex.

Vantum. Superindictiones sunt munera patrimonialia.

Quemadmodum ciuilia munera indicantur. Rubr.

S V M M A R I V M.

¶ Quis eodem tempore nō potest habere plura officia.

¶ Vocatus ad duo officia in eadem ciuitate, an ambo exercere possit.

LEX I.

Cuiuslibet. ¶ No. debet q. eodē tēpore habere plura officia. h. d. ¶ Quærit gl. qd si ad duo officia q. i. eadē ciuitate fuerit vocatus. & dic vt in gl. de quo dixi in l. ad officij. ff. de manu. vin. Leges sequentes huius tituli sunt claræ: prosequere eas vt in glo. d.

¶ Potest esse miles. In sero post Bar. i. l. fi. de te. mi. q. doctōr debeat militē p̄cedere, cū doctōr minor annorū xvij. non possit creari, vt no. idem Bar. l. j. s. pueritiā. ff. de postu. Sed rō Fel. in c. q̄to. lo. j. & ibi posui in apof. ad Pañ. extra de magist. mihi vt probabilior dū dicūt doctōrē hīc dignitatem, quā miles non habet, vt per Ro. sing. cccccv. inci. an sit militia dignitas. ¶ Officia. Vide ad hoc q. hūr per do. Alex. de Imo. in l. si cōsu. de adop. & in l. lecta. si cer. pe. Bal. i. l. si ad scri barū. in fi. de app. adde Ro. sin. suo cclxxxvij. inci. si statutū prohibet. & quod ibi posui in apof. ad ipm. & Fañ. in c. cū sit. na. in. vbi etiā posui i addi. ad ipm. in ver. deponere. extra de iudicis.

Bartolus super tribus libris Codicis.

De ijs qui sponte munera publica subeunt. Rub.

S V M M A R I V M.

- 1. Subiēs onera spōte, a qb' poterat excusari, debet p̄testari, ne p̄iudicet sibi vel suo priuilegio. Et quando fuit imposta p̄stantia, quam soluit, licet non teneretur.
- 2. Ratio differentie inter decurionatū, per quod perdit priuilegium, & alios honores, per quos non perditur.

L E X I.

Meterani. Qui patitur se creari decurionē, videtur renuntiasse suo priuilegio, nisi sub pacto hoc officium acceptauerit saluo suo priuilegio. secus si ad aliū honorē se eligi passus fuerit. h. d. cum duabus legib. sequē.

¶ Nor. ex fi. l. j. hui' tit. q̄ q̄n q̄s subit onera spōte d, p̄testari, ne p̄iudicet sibi vel suo priuilegio: & sic feci q̄n fuit mihi imposta p̄stantia, de qua potui excusari: t̄n nolui me excusare, feci t̄n scribere ī catastro ī lib. solutionū q̄ illud faciebā nō aīo p̄iudicādi mihi ī priuilegijs & pac. mihi factis.

Additio. Vide Bar. in l. fi. ff. de priuilegijs vetera. & ibi p̄ lmo. satis latissimē per Cy. in l. voluntaria. de exe. tu.

& vide Bar. in l. si creditor. in pe. col. ff. de iu. de. in pe. & Bal.

¶ in c. cū venissent. de cōsti. Alex. ¶ Facit an priuilegiū p̄ cōtrariū actū p̄dat. de quo vide tex. & ibi Bar. in l. ij. de decu. & vide Bar. & ibi dixi ī l. vsum aq̄. de aq̄e duc. & vide oīno apo stilla sup. tex. C. de iure do. lpe. sed q̄tū r̄ps regraf. dic q̄ xxx. anni, vt. l. falso. & ibi no. C. de diuersis rescri. & c. accedētib'. & c. si de terra. de priuilegijs. Et in ver. feci. not. & adde Cy. in l. voluntaria. in v. q. in fi. ff. de exe. tu. Alex. ¶ Sed quēro q̄ sit ratio differentie iter decurionatū, p̄ qd' p̄dit priuilegiū & honores alios, p̄ quos subaudi, non p̄dit, vt. l. pxi. Rñ. q̄ decurionat' est quoddā officium vlt: q̄ ex decurionatu appet q̄ eligunt alij officiales. sec' in alijs officialib' vel honorib', de quo plenē per Cy. in l. voluntaria. de exe. tu. & ēt ego plenē dixi. ff. de priuilegijs vetera. l. veteranos. & in l. ij. ff. de decu. & probatur dicta ratio. j. l. proxi. hic non sunt alia. Barto.

S V M M A R I V M.

- 1. Filius licet ciuilitatem paternam inductam origine renūtiare non possit: inductam lege vel pacto sic.
- 2. Represalia concessa contra Florentinos, non comprehendunt filios ciuium factorum per electionem.
- 3. Ciuis alicuius ciuitatis q̄ quis efficiatur per legitimationem factam de eo per ciuitatem.
- 4. Legitimus per traditionem curie efficitur legitimus etiam ad succedendum ab intestato.

Eos qui liber homo qui spōte curie tradit seipsum, non obligat suos liberos quādo cūq̄ genitos: secus si naturalis filius curie offeratur. Barto.

Additio. Faciunt notata in l. cum satis. de agri. & censit. Alexand.

¶ **Additio.** In tex. ibi, libera manebit. ¶ Nota ex illo text. q̄ licet ciuilitatem paternam inductā ex patris origine filius renūtiare non possit, vt no. gl. de mu. & ho. l. originem. ciuilitatem t̄n paternā inductam ex lege vel ex pacto inuito per ciuitatē cū recepto in ciuē filius renūtiare pōt: quia

talem ciuilitatem nemo cōsequitur inuitus. & ¶ sunt ar. ad q. cōcessē sunt alicui Perusino cōtra Florētinos rep̄saliē. nō est dubiū q̄ in hac cōcessiōe veniūt illi q̄ sunt Florentini electi: vt pura quia ciuitas Florentia aliquos ciues elegerit, & eos in ciues assumpserit: sicut quotidie fit. nā ciues sunt: vt l. ciues. s. de incolis. & l. j. ad muni. ergo comprehendunt sub verbis. sed dubiū est an filij electorū Florētinorū in ciues Florētinos tā nati tpe electiōis & assumptiōis, q̄ ēt postea nati & cōcepti cōprehendunt: ita q̄ capi possint vigore rep̄saliarū: hic videt casus q̄ nō: nā talis ciuilitas nō nocet natis, neq̄ ēt nascituris per hanc l. ibi: q̄ ab intestato. ¶ Nota q̄ quis efficiatur ciuis ciuitatis per legitimationē factam de eo per ciuitatē: & non solus ipse, sed descendentes ex ipso. ¶ Itē no. q̄ legitimus per traditionē curie intelligitur legitimari nō solū ad succedendū ex testamento, sed etiam ab intestato. Ang.

De his qui a principe uacationem accē. Rubri.

L E X I.

Nullus vacationem. Hæc lex est clara, quā p̄ seipsum p̄sequere.

De uacatione publici muneris. Rubri.

S V M M A R I V M.

¶ Munera ordinaria quæ sint, & ea quibus imponuntur.

Immunitas cōcessa a muneribus nō porrigitur ad ordinaria. Vnica.

L E X

Muneris. Vacatio simpliciter concessa non porrigitur ad munera ordinaria. h. d. ¶ Et no. q̄ munera ordinaria sunt quæ imponuntur lege, senatus consulto, & constitutione principum: & alia dicuntur extraordinaria. & dic vt dicā. j. de mulie. & in quo loco. l. j. ¶ Secūdo no. q̄ immunitas nō porrigitur ad munera ordinaria. de quo plenē dic vt hic per gl. & s. de decu. l. vacuatis. & dixi ff. de iu. immu. l. ij.

De decretis decurionum super immunitate quibusdam concedenda. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1. An quæ fieri possunt p̄ statutū, etiā fieri possunt p̄ pactū.
- 2. Pactū, statutum, & renuntiatio an æquiparantur.
- 3. No. gl. rub. specialiter dum dicit q̄ ea quæ possunt fieri p̄ statutū, possunt fieri per pactum. sed in cōtrariū facit qd' not. ff. de re iudi. l. neq̄ pignus. s. priuatorū. & l. neq̄ ex p̄torio. eod. ti. quod declara vt plenē dixi in repe. l. omnes populi. ff. de iusti. & iure.

¶ **Additio.** An pactū, & statutū, & renūtiatio æquiparentur, vide lo. an. in c. fi. de ap. in vj. & an pactū & consuetudo æq̄parent: text. p̄bat q̄ sic in c. fi. de diuor. & no. lo. an. in c. sacrosancta. de elect. de hoc vide l. nō impossibile. ff. de pact. de quo ēt per Bar. & doc. ibi, sed ista gl. reprobat per doc. & Ful. & d. Ange. de Are. l. nō solū. s. morte. circa. ij. co. de ope. no. nū. & adde l. fi. s. de fideiuf. & s. disponat. i. auth. de nup. & gl. in l. dñi p̄diorū. de agri. et cē. & vide d. Alex. i. fi. col. hoc idē voluit Sali. in hac rub. vide d. Alex. in l. sepe. i. in.

¶ co. ff. de re iudi. ¶ Alex. De hoc vide per lo. An. in c. fi. de cōsue. vbi approbat gl. in d. l. neq̄ pign'. reprobat gl. hic: cui similis est gl. in l. cū te. & l. nō impossibile. ff. de pac. vbi idē dicit. & in c. cū dilec. in ver. cōstitūtū. & vide Bal. in l. si ex cautioe. C. de nō nu. pe. in fi. q. & in l. j. C. q̄ sit lō. cōsue. & in l. Titio cētū. s. ij. de cōd. & de. Adde q̄ dici pōt q̄ ista glo. p̄cedit affirmatiuē, s. q̄ fieri pōt p̄ pactū, pōt fieri per statutū, sed nō cōtra. Ita loquunt p̄dicta. Pro hac cōcordia est tex. in l. fin. in fi. C. de fideiuf. & adde Bal. in l. cū cōsue. in xx. co. C. de sum. tri. vbi dicit q̄ quicqd' pōt fieri p̄ pactū iuramēto val latū, pōt & per statutū. vide Bal. in l. j. C. cōminat. vel epistolas. & no. in l. j. qui bo. ced. pos.

S V M M A R I V M.

- 1. Decreta decurionum cōcedētia immunitatem, an sint nulla ipso iure.
- 2. Consilium ciuitatis non recognoscentis superiorem q̄ possit concedere immunitatem.

L E X I.

Exceptis. ¶ Quēro nunqd' ista decreta sint ipso iure nulla, vel veniāt rescindenda: Vt q̄ sint nulla ipso iure, dum dicit sacris constitutionibus. In contrarium facit l. si ambitiosa. ff. eod. & dic vt in glos. & ibi dixi.

¶ Sed q̄ro cū decuriones nō p̄nt cōcedere immunitatē: quis poterit cōcedere. Dicit gl. q̄ Imperator. Et idē puto q̄ cōciliū magnū, & adunātia gñalis, q̄ habet plenū imperiū: q̄a fortē est ciuitas q̄ nō recognoscat superiorem. De quo plenē dic vt dixi in l. ambitiosa. ff. eo. quā solenniter repeti.

Additio. Et per Barto. in l. iij. in princ. de vaca. mu. & per Bar. in l. vacuatis. de decurio. s. eo. lib. Alexan.

De excusationibus munerum. Rubrica.

¶ Nota gl. rubricæ: quia est notabilis & magistra.

S V M M A R I V M.

- 1. Protectores dicuntur qui stant ad custodiam principis.
- 2. Positi sub protectione alicuius nō dicuntur illi subiecti: nec recipiēs aliquā habet iurisdictionē, sed tenet defendere de facto cum armis.
- 3. Ciuitas vel castrū posita vel positū sub regimine alicuius, an recipiens habeat merū & mistum imperium. q̄ non.
- 4. Recipiēs aliquod castrū sub eius regimine q̄ non habeat multas & pœnas.
- 5. Recipiēs aliquod castrū sub eius p̄tēsiōe & regimine, qd' nō potest illi imponere collectas.

L E X I.

Etiam hi qui. Hi qui gerunt negotia principis non habent vacationem a muneribus, nisi sint ex illis officijs quibus specialiter est concessum. h. d. ¶ Quāro quid sit dicitur protecto

protektorib'. Gf. dicit, die de hoc j. de dome. & pte. sup. glos. rubricæ. lib. xij. & ibi exponit ptektores illos q stant ad custo...

S V M M A R I V M.

Collectam pro quibus dñs subditis suis imponere pot, Lacet. Præses vel alius iudex nō pot collectam imponere...

S V M M A R I V M.

Qui tenet ad factū legis dispositione, nō liberat præstando interesse. Munus publicum non potest pecunia redimi.

S V M M A R I V M.

Qui habet possessiones in cluso Perusino, & reddunt tertiam partem, non tenentur ad collectas.

Riuata. Prædia emphyteutica principis extraordinarias præstationes non subeunt. h. d. Primo ponit dictum. Secundo remouet dubium. Ter...

tio assignat rōnem. Secunda ibi, qñquidē. Tertia ibi, & pari, prima pars eū clara, in secūda gl. ponit casum. tertia est clara...

Additio. Vide Bar. in l. licitatio. §. si. de pub. Quid in illo emphyteuta. vide in l. j. per Bal. in j. col. C. de iu...

Os qui. Protonotarij, notarij, & referendarij principis habent immunitatem a muneribus...

S V M M A R I V M.

Habens priuilegia pro possessionibus suis nō tenet ad collectam impositam pro remuneratione legatorum.

Aximarum. Primo ponit quosdam dignitates que habent immunitatem a sordidis muneribus. Secundo dicit alios palatinos non habere immunitatem...

Sordidorum. Priuilegiū psonale non transit in successorem. h. d. Not. q hęc lex venit...

In successorē. ad de d. Ale. de imol. in l. j. de cōsti. pri. vbi ēt p Bar. i. j. & n. col. & in suo cō. inci. primō querif. In c. priuilegiū. de re. iur. li. vj. Ad de quod no. ibi in apo. ad ipm post do. Boe. in addi. q inci. nō transit ad successores.

Bartolus super tribus libris Codicis.

E Am legem. Hic ponit alia declaratio l. maximaru, & prosequere vt in gl.
E Videnter. Prædia principis propria vel emphyteu-
ticaria ab extraordinarijs & fordidis mu-
neribus sunt exempta. h. d. concordat l. priuata. s. eo. &
ibi dixi.

*De quibus muneribus uel præstationibus nemini li-
ceat se excusare. Rubrica.*

LEX I.

C Omparationi. Hæc l. j. est clara quam
prosequere vt in gloss.
& totus iste titu. satis clarus est. & in ista l. cū
duabus alijs legibus seq. ponuntur quedam
munera à quibus nemo excusatur aliquo pri-
uilegio: nec curatur siue sit ordinaria, siue ex-
traordinaria vel fordidia. h. d. totus iste titulus.

LEX II.

V m ad felicissimã. Nemo ab angarijs, vel
vel per angarijs, vel plau-
stris, vel alio munere, licet fordido excusatur in lo-
cis per que princeps ad expeditionem arripit iter
vel Augusta. h. d.

LEX III.

A c prouidentissima. Ab onere constru-
tionis viarum &
murorum, vel aliarum specierum, vel comparatio-
nis frumenti, si comode visum fuit præfecto, nul-
lus excusatur. h. d. & vide quod no. i. l. ad instructiones. s. de
sacrofan. ecclie.

Qui ætate & professione se excusant. Rubrica.

LEX I.

V m affirmetis. Studentes habentim
unitatē à munerib⁹
personalibus vsq; ad xxv. an. h. d. ¶ No. pro
studentibus, vt in terris proprijs non gra-
uentur ad custodias, & alia munera perso-
nalia. ¶ Intellige hoc verum nisi aliter con-
suetudo se haberet. scdm Bar. i. l. j. de auro coronario. Quid
in doctoribus, an excusent ab oneribus, vide Bar. i. l. humilio-
ribus. de suscep. & arca. Bar. & ibi dixi in l. iij. de mulierib⁹ &
in quo loco. Itē i. verb. bñ addiscat. dicit rex. i. c. nemo. de pœ.
in vj. q. diligētī studio pōt q̄s p̄ficere qđ i iuuētute omisit: &
iō Accursius gl. noster qñ incēpit studere erat etatis xxviiij.
anno. & tm̄ floruit, vt no. gloss. i. aut. Alex. ¶ Itē nota qđ istud
priuilegiū nō habet locū nisi in minoribus xxv. anno. quasi
presumat Imperator qđ postq̄ excesserit xxv. annū, qđ nunq̄
bene addiscat. Sed op. ff. de decu. l. spurij. §. j. ff. de mu. & ho.
l. ad rēpn. Gl. videt tangere, sed in sua solutiōe nō bene decla-
rat: ideo tu dic. Quædā sunt munera personalia in quibus re-
quirit consiliū & discretio, vt esse de cōsilio, vel habere aliqđ
regimē. & tūc nō cōcedit minori xxv. an. nisi in defectū, vt in
cōtrarijs. ¶ Quædā sunt munera psonalia in quibus aliqđ pe-
riculū nō vertit, vt facere custodiā in ciuitate & similia: & ad
ista possunt vocari minores à quibus hic liberant ppter stu-
dium. & habent istud priuilegium causa studiorum. Bar.

LEX II.

V m filios. Lex ista idē dicit qđ præcedens nisi
quod dicit qđ studentes liberantur
à personalibus muneribus: non autem à patrimo-
nialibus. Istud vltimum nō est in l. præcedenti. hic
non sunt alia. Bar.

Additio. Et gl. hic dicit de patre & filio. vide Bal. in l. ff. in
si. de impu. & alijs subiti. Alex.

LEX III.

M anifesti. Maiores quinquaginta quinque annis ex-
cusantur à muneribus personalibus, nō
patrimonialibus. h. d. Bar.

Qui morbo. Rubrica.

LEX I.

V l ea cæcitate. Orbanus vtroq; oculo excusatur à
muneribus personalibus. secus si
vno tantum. h. d. ¶ No. gloss. positam super hac lege:

qa hoc est verū in muneribus personalibus q̄ opus corporis
exigunt vel requirunt. secus consilij. h. d. Bar.

S V M M A R I V M.

1. ¶ Debilitatus dicitur cum aliquis sensus perditur.

LEX II.

V m auriculari. Alias articulari. ¶ Debilitas
propter morbum habet ex-
cusationem. h. d. ¶ Quæro quid sit morbus auricu-
laris. Gl. responderet & bene. non intelligas de mor-
bo propter quem aliquo modo debilitetur auditus: quia tūc nō
haberetur excusationem, vt l. ff. de legi. tu. Sed intelligas de
tali morbo auriculari propter quem totum corpus debilita-
tur. Bar.

Additio. In tex. ibi, debilitatū. ¶ No. quia tūc dicitur quis
debilitatus qñ aliq̄s sensus p̄ditur. & facit ad que-
stionē statuti punientis pro mēbro debilitato, de quo dixi in
¶ l. notionū. s. de decu. Ang. ¶ De hoc in iij. c. de cēfibus. &
consuluit d. Ang. vt refert Lud. in no. litera c. no. vj. Alex.

S V M M A R I V M.

1. ¶ Podager quam excusationem habeat.

LEX III.

P odagra. ¶ Circa istos podagraphos sic distin-
gue: quia aut querit vtrum habeant
excusationem tempore quo illa podagra grauant
ita qđ ambulare nō pōt. Et dic qđ sic, vt hic in si. ibi:
vocari nō patiet. Aut queris vtrū habeat vacationē simplr, &
oī tpe: qa podager: & tunc si quidem propter illā infirmitatē
in tantū debilitatus est qđ ambulare nō pōt, & suis rebus non
posset superesse: & habebit immunitatē, vt s. l. pxi. & hac l. ij.
rñso. & ff. de vaca. mu. l. pe. in prin. Aut nō est ita debilitatus,
sed qñq; vexat, qñq; nō: & tūc nō haberetur excusationem, vt
hic in prin. & s. de decu. l. iij. Bar.

Asus. Infirmitas patris non liberat filiū à muneribus
personalibus. h. d. Bar.

*De his qui numero liberorum, uel paupertate excu-
sationem meruerunt. Rubrica.*

LEX I.

V merus. Ista lex cum sequentibus sunt claræ
quas leges prosequere, & distingue vt i
gloss. Bar.

V m facultates. Diuitiæ filiorum non onerant
patrem. h. d. & lex sequens di-
cit hoc. Sicut pater, ita & mater excusatur ppter nu-
merum liberorum. h. d. Hic non sunt alia.

O s qui. Numerus liberorū excusat patrem non si-
lium, si sufficiens reperitur. Item propter
paupertatem à muneribus excusatur. h. d. Bar.

De professoribus, & medicis. Rubrica.

LEX I.

V m te. Medicus donec sit in exercitu habet im-
munitatem à muneribus personalibus nō
post, nisi alio priuilegio, vel alia causa excusetur. h. d.

S V M M A R I V M.

1. ¶ Reprobatus semel non potest iterum doctorari.

LEX II.

R ammaticos. Doctor qđ nō legit vtiliter scho-
laribus potest reprobari. h. d. in
summa. & facit ad l. ff. de exc. tu. l. sed & reprobari.
¶ No. hanc legem contra insufficientes doctores, vt possint
reprobari, non obstant quod receperint insignia doctora-
tus. Bar.

Additio. Adde qđ semel reprobatus nō pōt postea iterū
doctorari, secundū Bal. in l. ij. in si. per illum tex.
¶ C. de lib. & eorū lib. Alex. ¶ No. cōtra doctores legētes ad
pompā, & cōtra doctores indoctos: & iō dicit gl. in c. cū. beatif-
simus. xxiiij. q. j. qđ monet scholares audire optimū magistrū.
Et adde ad hoc gl. in l. nulli. de decu. qđ dicit qđ in doctus non
pōt facere aliū doctorē. & Bal. ibi exclamat cōtra doctores in
doctos. & adde tex. in l. j. & ibi Bart. de studijs libe. artiu. facit
Bal. i. c. j. in prin. quo tpe miles. vbi dicit qđ in docti incūbunt
cathedrā, nō isidēt. & Cy. i. l. min⁹. & ibi Ang. de acq. pos. C.
Bal. i. l. j. qđ & aduer. quos. vbi dicit i defecto deleg. bon. lo. tri-
sto. sede abācha. facit c. multi sacerdotes. xij. dif. i. ver. qđ male
sedēt. Ang. i. l. j. §. initiū, vers. pueritiā. ff. de posi. vbi dicit qđ
indocti

a ¶ Nullus excusat. Adde la. Rebus. i. l. nemo. nu. j. & qđ ibi posui i apo. ad ipm s. de an. & tri. & qđ posui in add. ad Gul. de cug. in l. ad instructiones. s. de sac. fan. ecclie.
b ¶ Sed & reprobari. Et ibi vide Nic. de Nea. qđ refert qđ ep̄s Capuan⁹ faciebat examinare uerētes ex studio doctores: & si erant insufficientes, lace-
rabat eis priuilegium. Vide gloss. i. c. veniā. xxxv. q. ix. qđ dicit qđ si apparet electū ad falsum rumorē pntātiū eū doctū, nō eē doctū, debet cassa-
ri electio. Facit qđ no. lo. an. i. add. ad Spe. i. ru. de præb. vbi ponit de vassallo qui putabatur robustus & nō erat: qa potest seu-
dopriuari. Itē facit et qđ no. lo. An. in add. Spe. i. ru. de iure pa. sup. ru. vbi singulariter tra-
ctat qđ ep̄s qđ ordinauit aliquē ad sacerdotiū, pōt eum repellere ppter in-
sufficiētā ab ecc̄ia curata, nō solū ad ep̄a, sed et ad ip̄sē da, et si bis promo-
uisset eū ad curā p-
rōnes de qbus per eū qđ fuerunt Old. licet ipse nō dicat
conli. xcij.

Indoati debet dici legu dolores. & Ang. in l. eūque temere. de iudi. vbi dicit Bar. in l. j. de ann. ciui. q. q. nescit legere dato q. habeat scholares nō debet habere salariū. vbi gl. dicit q. scholarius doct. pferendus est doctori ignorati. gl. i. cle. ij. in ver. honore. de magistris. q. assumēs gradū doctoratus indignē peccat mortaliter. ad q. c. si laic. xxxvij. di. plus d. Frā. Tigr. de Pisis in l. semp. y. sin. dixit q. indoctus pōt expelli de collegio illius artis. & d. Domini. In c. q. de epīs. xxxvij. di. vbi dicit q. carens libris opportunis non meretur doctor dici. Alex.

Nec intra. Non sufficit esse de collegio medicorū, nisi specialiter immunitas sit concessa. Barto.

S V M M A R I V M.

1. Doctores legū habēt immunitatē ēē a patrimonialibus. Collecta non potest imponi doctoribus.

2. Doctores nō pnt capi personaliter nec aliquo modo vexari.

Medicos. No. hāc l. q. doc. legum & aliarum scia. rū hnt immunitatē ēē a muneribus patri. moniorū: & sic nō pōt de iure eis imponi collecta. Itē no. q. nō pnt capi psonali vel duci ad curiā, vel aliq. mō vexari: & sic familia nō d. ipsos doctores scrutari de armis.

Additio. Ad hoc facit q. no. Bal. i. l. j. in fi. q. bo. ce. pos. & Imo. in l. miles. ff. de re iudi. & vide Bar. & doct.

In l. si libertus. cū l. seq. ff. de in ius voc. Alex. Et idem medici donec sunt in exercitio, vt l. j. s. c. dixit em habere dignitatem. Adde gl. in l. lege lul. la. ij. in l. oratores. ad l. iul. de vi publi. Et hāc l. intellige in illis q. legerūt in publicis & consuetis studijs. sec. si i priuatis locis ciuitatis: q. nō hnt doctorū priuilegiū, vt in auth. habita. C. ne fil. p. pa. p. Ang. post gl. i. p. c. mio Digestorū. Ale. Vt tñ q. hēc l. nō vēdicet sibi locū, nisi in doctoribus actū legētib. nō in alijs. Et no. gl. quē est nota.

S V M M A R I V M.

1. Doctores debēt pcellere alios in moribus & scientia.

2. Doctores debent esse approbati.

3. Requisita in approbatione doctorum.

Magistros. Nō debet qs admitti ad docēdum, nisi prius fuerit approbatus & examinatus in moribus & scia, & alia habuerit quē requiruntur in

1. in actū doctorandi. h. d. q. No. q. doctores pcellere debēt alios in moribus & scia: & iō ppter defectū morum & scientiarū pnt licitē reprobari. q. Sedo no. q. doctor debet eē approbat. Sed aduerte: q. ad hāc approbationē requir pntatio & iuramentū doctorū l. nemini. s. de aduo. diuer. iu. Sedo examinatio & approbatio doctorū vt hic, q. doctores de iure cōi debent esse septē, vt l. si qs. j. eo. sed in hac ciuitate Perusij ex priuilegio summi pōtificis sufficiūt quatuor. Itē requirit licētia seu decretū superioris, vt hic, cū dicit decretū curialiū mereretur. vt extra de magi. c. j. & ij. in cle. Bar.

Additio. Et no. q. licet regra q. examinatus repertus fuerit peritus, vt hic, & l. nemini. C. de aduo. diuer. iu. tñ fallit si sit parū doctus cū spes sit q. possit pferet: quia poterit doctorari. Ita dicit no. Inn. i. c. cū in cūctis. circa prin. de elec. & sequit. Lu. in y. de viro. l. si verō. in iij. char. ff. solu. ma. Ale. Scholares nō debēt actū legere & magistri. Bar. in l. j. de præpo. agēti. in reb. istā alle. d. Abb. in l. ij. de magist. q. ep̄s cū capitulo pōt doctoratū cōferre. & idē Hof. in summa de magistris. y. pe. in prin. & vide Mathesil. in l. oēs populi. & Bar. in l. gñaliter. de in ius voc. & no. gl. in cle. ij. in gloss. magna vltra mediū. & idē firmat do. Abb. in c. est verū. de foro cōpe. & hoc de iure cōi. adde d. Abb. in c. cū apostolicæ. in iij. no. de his quē sūt a præla. licet de cōsuetudine nō seruetur. Et ibi dicit, debēt esse septē. Tenuit etiā Bal. i. l. si qs. alleg. & do. Abb. in c. pposuisti. de pb. cōtrariū vī tenuisse Bar. i. l. fin. C. de p̄f. vrbis Constanti. vbi dicit q. requirunt nouē. Sed pōt dici q. ibi sp̄ale. & vide d. Ab. vbi pxi. & Adde q. debet pntari p suū magistrū, vt i. l. j. C. de off. magi. offō. debet magister morigera. als reprobari pōt. c. j. in princ. ibi, p̄bata artis. ff. de v. inspi. & in c. ois etas. xij. q. j. p̄batissimē mori. & in c. fraternitatis. de frig. & malech. in c. glia ep̄i. xij. q. ij. dū Crates ille Theban. & c. & no. gl. in c. cū literis. de in inte. resti. Ale.

Additio. Itē si qs. notorie est p̄t. vt ē gl. xlvij. di. c. de Petro. & xxij. di. c. q. ep̄os. & lo. an. c. constitutus. de of. Archi. xxij. di. c. si qs. presbyter. bene facit xxij. di. c. nullus ordinet. & c. ad apostolicā. de reg. & vide Ant. in c. pro posuisti. de prob. Alex.

S V M M A R I V M.

1. Gerens se pro doctore cum non sit, tenetur p̄na falsi.

2. Doctores debent habere virtutem fortitudinis.

Reddatur. Qui se gerit p doctore cum non fuerit examinatus nō excusatur a muneribus. Nec si fuerit approbatus. h. d. q. No. q. dixi in sum. mario. & licet de eo loquat q. assumit habitū doctoratus philosophi: tñ de iure idē vī i qlibet alia scia: ar. s. eo. l. medicos.

1. imōt pl. q. gerit se p doctore, cū nō sit tenet de crimine falsi. vt ff. ad l. Cor. de fal. l. eos. i. fi. Facit qd. no. Bar. in l. j. de digni. i. xj. co. in ver. sequit in diffinitōe illicita. Quid si post q. portauit insignia, & habitū doctoratus, postea efficitur doctor, an noua insignia eadē debeat habere? Dic sufficere q. portet solita j. q. j. q. dā. ver. si forte. scdm. lec. gl. vlti. vbi vide Ale. & Ro. in litera i. in nu. lxxx. & Bal. in l. j. C. de suffr. Alex. Itē

2. q. no. q. doctores debēt habere virtutē fortitudinis, & vim fortunæ patienter sufferre. quod no.

S V M M A R I V M.

1. Medici nō debēt recipere ab infirmis promissionē: & si recipiunt cassantur.

2. Aduocati nō debent recipere promissionem a clientulo lite durante.

Rchiatri. Medici q. salariū cōsequuntur ex publico, ita paruis: sicut magnis seruire tenentur, sed salariū ab infirmis nō dnt recipere nisi cum sanati fuerint. h. d. q. No. q. medici non dnt recipere ab infirmis p̄missionē, vt hic: & si receperūt cassant.

1. ff. de va. & extraor. cog. l. medicos. Et sic aduocati non debēt recipere promissionē a clientulo lite durate. vt l. quisquis. s. de c. postu. licitē tñ accipit q. eis offerit. Habentes salarium de publico recipientes a seruis puniunt p̄na quadrupli, vt in c. militare. ad fi. xxij. q. j. Ro. in lit. p. no. xcij. Alex.

2. ff. de va. & extraor. cog. l. medicos. Et sic aduocati non debēt recipere promissionē a clientulo lite durate. vt l. quisquis. s. de c. postu. licitē tñ accipit q. eis offerit. Habentes salarium de publico recipientes a seruis puniunt p̄na quadrupli, vt in c. militare. ad fi. xxij. q. j. Ro. in lit. p. no. xcij. Alex.

S V M M A R I V M.

1. Septem doctores requiruntur in approbatione alicuius doctoris.

Quis. Nō debet in locū magistri defuncti alius subrogari, nisi fuerit approbatus. & licet subrogetur in numerum, non subrogatur in gradum. h. d.

1. q. No. q. septē doctores debēt aliq. approbare. de quo dixi s. e. l. magistros.

Ramaticos. Magistri scientiarum qui fuerunt palatini, habent perpetuam immunitatē ab omnibus muneribus, ipsi & eorum filij, & coniuges. Bar.

S V M M A R I V M.

1. Bonus ille p̄sumitur qui ter se bene habuit in aliquo exercitio.

2. Scholaris ter examinatur anteq. doctoretur.

Athletis. Qui tribus plijs fuerit coronatus a muerib. h. d. q. Ad euidētā p̄mitte q. con. suctudo erat. & adhuc est q. qñ sūt torneamēta, hastiludia & silia q. ei q. se meli. hēbat iponebat signū victoriē aliq. sup. caput. dicit gl. hic. Si qs. fuerit ter coronat. iuste nō p̄ce. debet hēre immunitatē.

1. vide l. sam. q. Ex qua no. q. q. ter hñ se habuerit i aliquo exercitio, bon. p̄sumit. qd. facit ad multa. & ex hoc inuēta ē cōsuetudo q. scholares ter examinent. Priō a suo doctore p̄ntate. Se cū dō i priuato examie. Tertio i publico examie. Facit qd. dixi s. ti. j. l. magistros. Hoc forte nō p̄cederet i scholari peri to. q. doctorari debet sine examine, vt dicit d. Ab. in c. i. cōstituis el. ij. de ap. facit c. de petro. xlvij. di. & xxij. di. c. nullus. & iō dicit ibi Vgoli. q. nō examinat q. de curia Romana accipit, cū tales sint notorij. Facit etiā c. ad apostolicam. de reg. & Ro. q. frustra sit demōstratio rei certē demōstratē l. j. ff. de do. præle. qd. tñ intellige, nisi esset data forma q. in doctorado requireret examē, q. forma esset seruāda c. cū dilecti. de resc. Faciunt no. per Ang. & Ro. in l. hac consultissima. C. q. testa. fa. pos. glo. in l. j. ff. de li. & posth. cum si. Alex.

2. q. No. q. septē doctores debēt aliq. approbare. de quo dixi s. e. l. magistros.

Ramaticos. Magistri scientiarum qui fuerunt palatini, habent perpetuam immunitatē ab omnibus muneribus, ipsi & eorum filij, & coniuges. Bar.

S V M M A R I V M.

1. Bonus ille p̄sumitur qui ter se bene habuit in aliquo exercitio.

2. Scholaris ter examinatur anteq. doctoretur.

Athletis. Qui tribus plijs fuerit coronatus a muerib. h. d. q. Ad euidētā p̄mitte q. con. suctudo erat. & adhuc est q. qñ sūt torneamēta, hastiludia & silia q. ei q. se meli. hēbat iponebat signū victoriē aliq. sup. caput. dicit gl. hic. Si qs. fuerit ter coronat. iuste nō p̄ce. debet hēre immunitatē.

1. vide l. sam. q. Ex qua no. q. q. ter hñ se habuerit i aliquo exercitio, bon. p̄sumit. qd. facit ad multa. & ex hoc inuēta ē cōsuetudo q. scholares ter examinent. Priō a suo doctore p̄ntate. Se cū dō i priuato examie. Tertio i publico examie. Facit qd. dixi s. ti. j. l. magistros. Hoc forte nō p̄cederet i scholari peri to. q. doctorari debet sine examine, vt dicit d. Ab. in c. i. cōstituis el. ij. de ap. facit c. de petro. xlvij. di. & xxij. di. c. nullus. & iō dicit ibi Vgoli. q. nō examinat q. de curia Romana accipit, cū tales sint notorij. Facit etiā c. ad apostolicam. de reg. & Ro. q. frustra sit demōstratio rei certē demōstratē l. j. ff. de do. præle. qd. tñ intellige, nisi esset data forma q. in doctorado requireret examē, q. forma esset seruāda c. cū dilecti. de resc. Faciunt no. per Ang. & Ro. in l. hac consultissima. C. q. testa. fa. pos. glo. in l. j. ff. de li. & posth. cum si. Alex.

2. q. No. q. septē doctores debēt aliq. approbare. de quo dixi s. e. l. magistros.

Ramaticos. Magistri scientiarum qui fuerunt palatini, habent perpetuam immunitatē ab omnibus muneribus, ipsi & eorum filij, & coniuges. Bar.

S V M M A R I V M.

1. Bonus ille p̄sumitur qui ter se bene habuit in aliquo exercitio.

2. Scholaris ter examinatur anteq. doctoretur.

Athletis. Qui tribus plijs fuerit coronatus a muerib. h. d. q. Ad euidētā p̄mitte q. con. suctudo erat. & adhuc est q. qñ sūt torneamēta, hastiludia & silia q. ei q. se meli. hēbat iponebat signū victoriē aliq. sup. caput. dicit gl. hic. Si qs. fuerit ter coronat. iuste nō p̄ce. debet hēre immunitatē.

1. vide l. sam. q. Ex qua no. q. q. ter hñ se habuerit i aliquo exercitio, bon. p̄sumit. qd. facit ad multa. & ex hoc inuēta ē cōsuetudo q. scholares ter examinent. Priō a suo doctore p̄ntate. Se cū dō i priuato examie. Tertio i publico examie. Facit qd. dixi s. ti. j. l. magistros. Hoc forte nō p̄cederet i scholari peri to. q. doctorari debet sine examine, vt dicit d. Ab. in c. i. cōstituis el. ij. de ap. facit c. de petro. xlvij. di. & xxij. di. c. nullus. & iō dicit ibi Vgoli. q. nō examinat q. de curia Romana accipit, cū tales sint notorij. Facit etiā c. ad apostolicam. de reg. & Ro. q. frustra sit demōstratio rei certē demōstratē l. j. ff. de do. præle. qd. tñ intellige, nisi esset data forma q. in doctorado requireret examē, q. forma esset seruāda c. cū dilecti. de resc. Faciunt no. per Ang. & Ro. in l. hac consultissima. C. q. testa. fa. pos. glo. in l. j. ff. de li. & posth. cum si. Alex.

2. q. No. q. septē doctores debēt aliq. approbare. de quo dixi s. e. l. magistros.

Ramaticos. Magistri scientiarum qui fuerunt palatini, habent perpetuam immunitatē ab omnibus muneribus, ipsi & eorum filij, & coniuges. Bar.

S V M M A R I V M.

1. Bonus ille p̄sumitur qui ter se bene habuit in aliquo exercitio.

2. Scholaris ter examinatur anteq. doctoretur.

Athletis. Qui tribus plijs fuerit coronatus a muerib. h. d. q. Ad euidētā p̄mitte q. con. suctudo erat. & adhuc est q. qñ sūt torneamēta, hastiludia & silia q. ei q. se meli. hēbat iponebat signū victoriē aliq. sup. caput. dicit gl. hic. Si qs. fuerit ter coronat. iuste nō p̄ce. debet hēre immunitatē.

1. vide l. sam. q. Ex qua no. q. q. ter hñ se habuerit i aliquo exercitio, bon. p̄sumit. qd. facit ad multa. & ex hoc inuēta ē cōsuetudo q. scholares ter examinent. Priō a suo doctore p̄ntate. Se cū dō i priuato examie. Tertio i publico examie. Facit qd. dixi s. ti. j. l. magistros. Hoc forte nō p̄cederet i scholari peri to. q. doctorari debet sine examine, vt dicit d. Ab. in c. i. cōstituis el. ij. de ap. facit c. de petro. xlvij. di. & xxij. di. c. nullus. & iō dicit ibi Vgoli. q. nō examinat q. de curia Romana accipit, cū tales sint notorij. Facit etiā c. ad apostolicam. de reg. & Ro. q. frustra sit demōstratio rei certē demōstratē l. j. ff. de do. præle. qd. tñ intellige, nisi esset data forma q. in doctorado requireret examē, q. forma esset seruāda c. cū dilecti. de resc. Faciunt no. per Ang. & Ro. in l. hac consultissima. C. q. testa. fa. pos. glo. in l. j. ff. de li. & posth. cum si. Alex.

2. q. No. q. septē doctores debēt aliq. approbare. de quo dixi s. e. l. magistros.

Ramaticos. Magistri scientiarum qui fuerunt palatini, habent perpetuam immunitatē ab omnibus muneribus, ipsi & eorum filij, & coniuges. Bar.

S V M M A R I V M.

1. Bonus ille p̄sumitur qui ter se bene habuit in aliquo exercitio.

2. Scholaris ter examinatur anteq. doctoretur.

Athletis. Qui tribus plijs fuerit coronatus a muerib. h. d. q. Ad euidētā p̄mitte q. con. suctudo erat. & adhuc est q. qñ sūt torneamēta, hastiludia & silia q. ei q. se meli. hēbat iponebat signū victoriē aliq. sup. caput. dicit gl. hic. Si qs. fuerit ter coronat. iuste nō p̄ce. debet hēre immunitatē.

1. vide l. sam. q. Ex qua no. q. q. ter hñ se habuerit i aliquo exercitio, bon. p̄sumit. qd. facit ad multa. & ex hoc inuēta ē cōsuetudo q. scholares ter examinent. Priō a suo doctore p̄ntate. Se cū dō i priuato examie. Tertio i publico examie. Facit qd. dixi s. ti. j. l. magistros. Hoc forte nō p̄cederet i scholari peri to. q. doctorari debet sine examine, vt dicit d. Ab. in c. i. cōstituis el. ij. de ap. facit c. de petro. xlvij. di. & xxij. di. c. nullus. & iō dicit ibi Vgoli. q. nō examinat q. de curia Romana accipit, cū tales sint notorij. Facit etiā c. ad apostolicam. de reg. & Ro. q. frustra sit demōstratio rei certē demōstratē l. j. ff. de do. præle. qd. tñ intellige, nisi esset data forma q. in doctorado requireret examē, q. forma esset seruāda c. cū dilecti. de resc. Faciunt no. per Ang. & Ro. in l. hac consultissima. C. q. testa. fa. pos. glo. in l. j. ff. de li. & posth. cum si. Alex.

2. q. No. q. septē doctores debēt aliq. approbare. de quo dixi s. e. l. magistros.

Ramaticos. Magistri scientiarum qui fuerunt palatini, habent perpetuam immunitatē ab omnibus muneribus, ipsi & eorum filij, & coniuges. Bar.

S V M M A R I V M.

1. Bonus ille p̄sumitur qui ter se bene habuit in aliquo exercitio.

2. Scholaris ter examinatur anteq. doctoretur.

Athletis. Qui tribus plijs fuerit coronatus a muerib. h. d. q. Ad euidētā p̄mitte q. con. suctudo erat. & adhuc est q. qñ sūt torneamēta, hastiludia & silia q. ei q. se meli. hēbat iponebat signū victoriē aliq. sup. caput. dicit gl. hic. Si qs. fuerit ter coronat. iuste nō p̄ce. debet hēre immunitatē.

¶ Collecta. Adde Fran. de Alber. in suo cōf. inci. i. Dei nomine amē. punctus talis est magister Cechinus & c.

¶ Vexari. Adde q. nectorqri, vt p. cy. in l. milites. C. de qo. nisi pri. de gradet, vt est tex. in l. si. s. de male. & Mathe. ibi: dignitate exutus. adde q. not. in apo. ad sitū in l. j. nu. ij. in ver. non pōt. j. de decur. lib. xij. vbi pono cōsuetudinē i cōtrariū nō vale re p. tex. fin. i. l. oēs iudices. vbi dixi i apo. ad istum s. de dec. isto li.

¶ Doctorari. Et ad de q. acumē igenij multū opat, put dicit d. Fel. in ru. de ma. post princ. in versi. qd. autem. all. Inn. ad hoc fin. in d. c. cū in cūctis. de elect. alle. i. tex. & Imo. in cle. j. de æta. & quali. & vin. j. c. illiteratos. xxxvj. di. dicitē fa cere gl. in c. monachus. lxxvij. dif. in ver. diuortio. & in e. tū ex lris. i. versi. instruētus. de re. in inte. q. dicit q. prū dētā honestas & ingeniū suppleat ætatem. qd. no. ex quo faciat multa prout ibi vide Fe.

¶ Qui gerit se pro doc. cū nō sit. Adde Bal. i. l. qui sub pretextu. nu. v. & qd. ibi posui i apo. versic. clerici. s. de fa. san. ec. dixi post l. Rebu. i. l. grammaticos. in ver. infamis efficit. de p. fef. q. in vr. Cōstā. libr. xij. dixi post Pañ. in c. j. nu. j. in ver. p̄na fal. post Barb. extra de cle. mi. non or. & not. Fel. in ca. tertio loco. in princ. extra de proba.

¶ Offeritur. Adde Bal. in aut. ad hec. pe. coll. C. de viu. vide tñ Arc. j. q. j. nō est. & xij. q. v. non sane.

¶ Bonus ille p̄sumitur qui ter se bene habuit in aliquo exercitio.

¶ Scholaris ter examinatur anteq. doctoretur.

¶ Athletis. Qui tribus plijs fuerit coronatus a muerib. h. d. q. Ad euidētā p̄mitte q. con. suctudo erat. & adhuc est q. qñ sūt torneamēta, hastiludia & silia q. ei q. se meli. hēbat iponebat signū victoriē aliq. sup. caput. dicit gl. hic. Si qs. fuerit ter coronat. iuste nō p̄ce. debet hēre immunitatē.

¶ Vide l. sam. q. Ex qua no. q. q. ter hñ se habuerit i aliquo exercitio, bon. p̄sumit. qd. facit ad multa. & ex hoc inuēta ē cōsuetudo q. scholares ter examinent. Priō a suo doctore p̄ntate. Se cū dō i priuato examie. Tertio i publico examie. Facit qd. dixi s. ti. j. l. magistros. Hoc forte nō p̄cederet i scholari peri to. q. doctorari debet sine examine, vt dicit d. Ab. in c. i. cōstituis el. ij. de ap. facit c. de petro. xlvij. di. & xxij. di. c. nullus. & iō dicit ibi Vgoli. q. nō examinat q. de curia Romana accipit, cū tales sint notorij. Facit etiā c. ad apostolicam. de reg. & Ro. q. frustra sit demōstratio rei certē demōstratē l. j. ff. de do. præle. qd. tñ intellige, nisi esset data forma q. in doctorado requireret examē, q. forma esset seruāda c. cū dilecti. de resc. Faciunt no. per Ang. & Ro. in l. hac consultissima. C. q. testa. fa. pos. glo. in l. j. ff. de li. & posth. cum si. Alex.

¶ Q. No. q. septē doctores debēt aliq. approbare. de quo dixi s. e. l. magistros.

¶ Ramaticos. Magistri scientiarum qui fuerunt palatini, habent perpetuam immunitatē ab omnibus muneribus, ipsi & eorum filij, & coniuges. Bar.

¶ Bonus ille p̄sumitur qui ter se bene habuit in aliquo exercitio.

¶ Scholaris ter examinatur anteq. doctoretur.

¶ Athletis. Qui tribus plijs fuerit coronatus a muerib. h. d. q. Ad euidētā p̄mitte q. con. suctudo erat. & adhuc est q. qñ sūt torneamēta, hastiludia & silia q. ei q. se meli. hēbat iponebat signū victoriē aliq. sup. caput. dicit gl. hic. Si qs. fuerit ter coronat. iuste nō p̄ce. debet hēre immunitatē.

¶ Vide l. sam. q. Ex qua no. q. q. ter hñ se habuerit i aliquo exercitio, bon. p̄sumit. qd. facit ad multa. & ex hoc inuēta ē cōsuetudo q. scholares ter examinent. Priō a suo doctore p̄ntate. Se cū dō i priuato examie. Tertio i publico examie. Facit qd. dixi s. ti. j. l. magistros. Hoc forte nō p̄cederet i scholari peri to. q. doctorari debet sine examine, vt dicit d. Ab. in c. i. cōstituis el. ij. de ap. facit c. de petro. xlvij. di. & xxij. di. c. nullus. & iō dicit ibi Vgoli. q. nō examinat q. de curia Romana accipit, cū tales sint notorij. Facit etiā c. ad apostolicam. de reg. & Ro. q. frustra sit demōstratio rei certē demōstratē l. j. ff. de do. præle. qd. tñ intellige, nisi esset data forma q. in doctorado requireret examē, q. forma esset seruāda c. cū dilecti. de resc. Faciunt no. per Ang. & Ro. in l. hac consultissima. C. q. testa. fa. pos. glo. in l. j. ff. de li. & posth. cum si. Alex.

¶ Q. No. q. septē doctores debēt aliq. approbare. de quo dixi s. e. l. magistros.

¶ Ramaticos. Magistri scientiarum qui fuerunt palatini, habent perpetuam immunitatē ab omnibus muneribus, ipsi & eorum filij, & coniuges. Bar.

¶ Bonus ille p̄sumitur qui ter se bene habuit in aliquo exercitio.

¶ Scholaris ter examinatur anteq. doctoretur.

¶ Athletis. Qui tribus plijs fuerit coronatus a muerib. h. d. q. Ad euidētā p̄mitte q. con. suctudo erat. & adhuc est q. qñ sūt torneamēta, hastiludia & silia q. ei q. se meli. hēbat iponebat signū victoriē aliq. sup. caput. dicit gl. hic. Si qs. fuerit ter coronat. iuste nō p̄ce. debet hēre immunitatē.

¶ Vide l. sam. q. Ex qua no. q. q. ter hñ se habuerit i aliquo exercitio, bon. p̄sumit. qd. facit ad multa. & ex hoc inuēta ē cōsuetudo q. scholares ter examinent. Priō a suo doctore p̄ntate. Se cū dō i priuato examie. Tertio i publico examie. Facit qd. dixi s. ti. j. l. magistros. Hoc forte nō p̄cederet i scholari peri to. q. doctorari debet sine examine, vt dicit d. Ab. in c. i. cōstituis el. ij. de ap. facit c. de petro. xlvij. di. & xxij. di. c. nullus. & iō dicit ibi Vgoli. q. nō examinat q. de curia Romana accipit, cū tales sint notorij. Facit etiā c. ad apostolicam. de reg. & Ro. q. frustra sit demōstratio rei certē demōstratē l. j. ff. de do. præle. qd. tñ intellige, nisi esset data forma q. in doctorado requireret examē, q. forma esset seruāda c. cū dilecti. de resc. Faciunt no. per Ang. & Ro. in l. hac consultissima. C. q. testa. fa. pos. glo. in l. j. ff. de li. & posth. cum si. Alex.

¶ Q. No. q. septē doctores debēt aliq. approbare. de quo dixi s. e. l. magistros.

¶ Ramaticos. Magistri scientiarum qui fuerunt palatini, habent perpetuam immunitatē ab omnibus muneribus, ipsi & eorum filij, & coniuges. Bar.

¶ Bonus ille p̄sumitur qui ter se bene habuit in aliquo exercitio.

¶ Scholaris ter examinatur anteq. doctoretur.

¶ Athletis. Qui tribus plijs fuerit coronatus a muerib. h. d. q. Ad euidētā p̄mitte q. con. suctudo erat. & adhuc est q. qñ sūt torneamēta, hastiludia & silia q. ei q. se meli. hēbat iponebat signū victoriē aliq. sup. caput. dicit gl. hic. Si qs. fuerit ter coronat. iuste nō p̄ce. debet hēre immunitatē.

¶ Vide l. sam. q. Ex qua no. q. q. ter hñ se habuerit i aliquo exercitio, bon. p̄sumit. qd. facit ad multa. & ex hoc inuēta ē cōsuetudo q. scholares ter

Bartolus super tribus libris Codicis.

LEX II.

Cum ob prouectem militiam consequitur immunitatem a muneribus: non tamen habet privilegia veteranorum. hoc dicit. De quo privilegio habemus rubricam. ff. de priuileg. vete. & hęc lex habet locum in militibus templi. Bar.

Additio. In tex. ibi pleno. ¶ Not. qd non dicit esse plenum, nisi id, qd naturaliter plenum est: non autē id quod impletur per dispositionem iuris. l. fina. C. de his qui veniam æta. impetrauerunt. Ang.

LEX III.

Veteranis. Duobus modis legitur hęc lex. Primo sic dicitur: Priuilegia veteranorum consequitur qui viginti annis militauerit in legione, vel vexillatio ne. secus si in cohorte. ¶ Ad euentiam præmitte qd est differentia inter alam, cohortem, & legionem. l. ij. §. exercitum. & ibi not. s. de his qd no. in fa. hoc præmissio casus est clarus. Sed hęc lectura non placet: quia non potest militari in legione, quoniam militetur in cohorte: cum legio in se cohortem contineat. Vnde pone casum se cū dū aliā le. scdm quā h. d. Qui xx. annis militauerit i legione, vñ vexillatu, ille privilegia veteranorū consequitur. & ideo qd in cohorte militauerit. non habet necesse hoc à principe impetrare. Bart.

Quibus muneribus excusantur ij, qui post impletam militiam uel aduocationem per prouincias suis commodis uacantes commorantur: & de priuilegijs eorum, & de conductoribus uectigalium fisci. Rubr.

S V M M A R I V M.

1. Rubrica statuti cōcedēs aliquod priuilegiū, licet nigrum non dicat, priuilegiū debetur. Et dicitur rubrica esse de textu.

2. Promittens scribere librum, tenetur scribere rubricas.

Additio. In rubrica de primis partibus rubricę nigrū non tractat sed tantummodo de conductoribus uectigalium. & sic de vltima parte. ¶ Et sic facit ad q. coniuncto nigro, quod si in statutis reperitur aliqua rubrica concedens aliquod priuilegiū, præsupposito qd nigrū non faciat aliquā mentionē de eo in tex. tñ virtus rubricę est tāta qd illud priuilegiū consequatur ille cui cōcessum est. ¶ Pro hoc facit gl. qd in p. mio sexti. vbi gl. dicit rubricas esse de tex. & ideo qd p. misit tex. scribere: tenetur etiā scribere rubricas. ¶ Adde quę dixi in auct. de incest. nup. vbi de hoc Ange.

S V M M A R I V M.

1. Conducens uectigal publicum, habet immunitatem.

2. Dicitio haud, cum aspiratione ponitur pro non.

LEX vnica.

Non alios Principales conductores non conductores uectigalium uectigalium. h. d. ¶ Not. qd hi qui conducunt uectigal publicū habent immunitatem. Itē qd hęc dicitio haud. ponit p. non, ut hic. Sed tñc debet esse cū aspiratione: de qd tñc p. gl. ff. de sol. l. i. sup. ver. cōtrouerfia. & in corpore de non alien. §. si verō in perpetuum. ver. iisdem p. anis. Barto.

De libertinis. Rubrica.

LEX I.

Conditio. Libertini non habent excusationem a muneribus. h. d. Sed opponitur supra. si seruus vel liber ad decur. aspi. l. j. Sol. Ad honores & dignitates non possunt vocari: ut ibi. sed ad munera, & ad alia grauamina bene possunt vocari.

De infamibus. Rubrica.

S V M M A R I V M.

1. Nobilis cōdemnatus de falso, qd ex forma statuti p. dit nobilitatem, remanet nobilis quantum ad maioritatem p. narū.

LEX vnica.

Infames. Personę infames remouentur a dignitatibus, non a muneribus realibus, vel personalibus. h. d. ¶ Et per hęc legem dico qd licet quis sit cōdemnatus de falso, propter qd delinit eē nobilis ex aliqua lege vel statuto: tñ adhuc remanet nobilis qd ad maioritatem p. narū, & ad ea, in qbus nobiles magis grauatur qd pleben. de quo dixi in l. j. de digni.

¶ Bar. ¶ Vide Bar. in l. j. antepe. col. j. de digni. Et idē dicebat Ro. in l. si quis in graui. §. de his. ff. ad Syl. qd vbiunq; aliquis magnus nobilis efficitur ex forma statuti popularis, prout est Florentiæ, qd dicitur amittere nobilitatem quo ad cōmoda, non quo ad incōmoda. & ideo si delictū cōmitteret, puniretur ut nobilis. qd sequitur Are. in suis maleficijs. ver. in casum Sempronij. in vlti. col. Alex.

De reis postulatis. Rubrica.

LEX vnica.

Reus criminis. Pendente processu criminali non potest quis ad honores vocari. h. d. Facit ff. de mu. & ho. l. reus delatus. ¶ Limita tñ hęc l. ut per Host. & Ioā. an. in c. meminimus. de accu. per tex. in c. omnipotens. co. ti. & facit pro determinatione qd Bald. in rub. de condi. ob turp. cau. & vide Ro. in litera o. not. xxj. Alexan.

De his qui in exilium dati, uel ordine moti sunt. Rubr.

¶ Super rubrica dicitur ut plenē examinari ff. de his qui not. in fa. l. quid ergo. §. p. na grauior. & etiam in gl. Bar.

S V M M A R I V M.

1. Confinati non possunt eligi ad honores.

2. Doctores cōfinati & reuocati non habent privilegia collegij.

LEX I.

Quibus. ¶ No. hęc legē. ex qua non potest eligi ad honores durante tempore confirmationis: & hęc l. vidi examinari de facto quā quidā doctores fuerunt cōfinati Bononię reuocati per do. Hosti. legatū. qui fuerunt in matricula doctorū de collegio: an possunt esse de collegio, & priuilegiū collegij habere vel consequi possint. Dicit qd non, ut hęc l. ¶ Confinati frāgentes cōfinia, an p. na mortis sint digni? Dicit qd non, ut per gloss. & Bal. in l. qd. mo. aus. pa. po. sol. §. ferui autē. & qua p. na puniuntur, vide in §. quisquis. in l. aur. facta. de p. Alex.

De filijsfamil. & quemadmodum pater pro eis tenetur. Rubrica.

S V M M A R I V M.

1. Cōsentire dicitur pater in casu huius legis cōipso qd non dissentit.

2. Consentire quā quis dicitur ex sola p. sentia.

3. Pater cōsentire potest filio per epistolā, & cōsentiendo obligatur in solidum: non consentiendo obligatur de peculio.

4. Pater qui adoptat illū qui factus est decurio, dicitur ei cōsentire.

5. Pater ratione consensus quando obligetur pro filio reipublice & priuatis.

LEX I.

Pater. Qui consentit decurionatui filij emancipati non obligatur. secus si ille filius erat in potestate: & ille videtur consentire qui non dissentit. h. d.

Additio. ¶ Nota ex hac lege qd consensus in hoc articulo inducitur cōipso qd quis non contradicit: interdū non dicitur cōsentire, nisi expressē cōsentiat p. sentia: posito qd actui sit p. ns, & se subscribat tanq; testis l. Caius. de pig. act. & ibi no. & dere. alie. nō alie. l. distrahēre. & hoc vbiunq; actus qui cōtrahit exerceri potest me inuito: tñc si sum p. sentia. nō videtur cōsentire, ut not. in l. Caius. Itē videtur quis cōsentire vbiunq; actus qd gerit tēdit in fauorē tacētis. l. ij. §. voluntatem solu. mar. & plenē per Dy. in c. qui tacet. de regu. iur. in vj. sed vbi tendit in odiū, nō intelligitur cōsentire, ut d. l. fallit fauore reipu. ut hic, & ff. de decurio. l. honores. §. fina. poterit etiam pater cōsentire filio per epistolā, ut d. l. honores. ¶ Item consentiendo obligatur in solidum. l. si filius fa. de admi. re. ad ciui. p. ti. nō cōsentiendo obligatur de peculio, de quo vidimus in l. j. §. de decu. ff. ad muni. l. ij. ¶ Dicit aut pater filio consentire, cū adoptauerit eū qd erat factus decurio l. l. ucius. §. idē rñdit. ad muni. Illud tñc scias qd licet pater obligetur pro filio rōne cōsentis: est verū reipub. non aut priuatis personis: hęc in officio dānificasset l. ij. ad muni. Idē tñc est etiā in priuatis, si recepit a filio literas, & nō cōtradixit, sed literis receptis nihil dixit: nā tunc videtur approbare cōtractum l. si filius fa. l. j. ff. ad Maced. in cle. j. de procu. vbi est hodie casus in simili. sed in filio est casus in d. l. si filius. Item si filius est inhabilis ad officium, pater non tenetur pro eo. de mu. & ho. l. ij. & l. l. ucius. §. idē rñdit. ad muni. Ang.

Cum

a. Rubricas. Adde Fel. in rub. de accu. circa p. ver. vtrū aut. cū seq. Tu vide ad hoc Bal. in ru. s. an ser. ex suo fa. do. Iasonem May. post Are. Alex. et Scrib. in l. j. ff. si cer. pet. et ipm. Inft. de act. in rub. co. j. c. j. nu. j. & qd ibi posui i. addi. ad ipm. in ver. sunt aut tales. extra. ut li. nō conte. post Pañ. in p. rex pacificus. nu. ij. in ver. rubri. post Philip. Fran. in p. s. sanē. nu. vñ. in ver. in decretis. lib. vj. & nota. Felin. c. j. col. xx. ver. quę sunt rubricę. & c. ex pte. col. xvij. ver. quę sunt in decretis. extra de rescri. lib. vj. Pa. nor. cōsi. xvj. vol. ij. & Ro. cōsi. c. iij. ¶ A dignitatibus. adde L. u. in fi. ver. infamia. ver. qd non nunqd. Vñ dicit infamē sustinere i dignitate p. m. est, in Spe. i. ti. de disp. §. iuxta. ver. infamis enim. & adde Pau. de ca. in cōsi. cxcvj. ¶ Tacentis. Adde Fel. in c. nōne. de p. sum. in j. col. i. ver. in glo. si cum plu. ver. se. ¶ Per eplam. Tu dicverū si filius est maior xxx. an. als requir. qd p. ns consentiat. Ita sin. dicit Bal. in authen. eam q. in vl. colū. ver. extra qrit hic Pe. C. de episc. & cle. & adde Lud. pō. in sin. ver. cōsentis. ver. gl. ord.

L E X II.

Um appellasse. Appellare à nominatione facta de filio est cōsentire. h. d. & no. glo. huius legis quæ est super verb. ostende.

Sihiqui. Filius in potestate cum patre ad idem munus vocari non debet, secus si sit emancipatus. Bartolus.

Sine periculo. Pater non tenetur pro filio curatore creato, sed qui eum nominavit, tenetur. h. d. Bar.

De periculo successorum parentis. Rubrica.

S V M M A R I V M.

1 Filius qui incepit studere patre viuente, an eo defuncto debeat studere de bonis communibus.

L E X Vnica.

Sl de proprio. Onus dignitatis quæ sitæ filio per patrem transit ad heredem. h. d. ¶ Hæc lex facit ad q. si filius incipit studere de voluntate patris, an mortuo patre debeat perficere studium communibus expensis. ¶ De hac qone vide p. doc. & Bal. in auth. ex testō. & in l. si emancipati. C. de colla. p. Dy. in l. j. §. sed an id. ff. de colla. bo. De secūda qone vide Bal. vbi proxi. & Bar. & Bal. in l. pe. ff. so. ma. aliqd in l. filia. fa. her. Alex. Itē an expēse doctorat⁹ debeat fieri de cōi. Itē si fili⁹ despōsa uir vxorē viuente patre, an expēse nuptiarū debeat fieri de cōi? Facit ff. de mu. & ho. l. si filium. §. idē scripsit. De quo dixi plenē ff. de col. bo. l. j. §. nec castrēse. Hic non sunt alia.

De mulieribus & in quo loco &c. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Mulier nupta Romæ non pōt compelli ad munera in ciuitate originis.
- 2 Mulier vocatur ad honores & munera personalia.
- 3 Mulier subit onera patrimonialia in loco patrimonij.
- 4 Mulier fortitur forum viri. Quid in sponsa & vidua.
- 5 Mulier ex persona viri, an dicatur ciuis vel comitatensis.
- 6 Munus propriè dicitur qd necessariò subimus lege, vel mero imperio eius qui habet potestatem.
- 7 Munera personalia quæ sint.
- 8 Honores qui prohibeantur habere.
- 9 Honor cum administratione minoribus concedi non pōt. sed sine sic. & nu. 18.
- 10 Honor cū administratione mulierib⁹ nō cōpetit, sed sine sic. Et quando cum administratione.
- 11 Munera habentia dignitatem annexam, quæ dicantur.
- 12 Honores habentes annexam dignitatem non possunt iudici nisi ciuib⁹ & incolis.
- 13 Immunitas à muneribus cōcessa nō porrigitur ad munera habentia dignitatem annexam.
- 14 Dignitas annexa officio qd nō remaneat eo finito si officium est temporale.
- 15 Munera sordida dicuntur habere annexam vilitatem. Vile est quod vile reputatur.
- 16 Munera sordida quibus indicantur.
- 17 Munera quæ nō habent honorē neq; dignitatem, quæ sint, & quibus indicantur.
- 18 Mulieres quorum munerum sint capaces.
- 19 Cogi an quis possit ad duplex officium remissiuè.
- 20 Pecunia an possit se redimere ille cui iniungitur aliquod officium remissiuè.
- 21 Mun⁹ patrimoniale propriè dicit vbi vertit sumptus: & est triplex.
- 22 A munere patrimoniali qui excusentur. Præstatio per capita imponitur p salarijs rectorum ciuitatis.
- 23 Collectam quis imponere possit.
- 24 Ciuitas quæ debet mittere mille homines in ciuitate, an tale onus sit impositum personis, an rebus, remissiuè.
- 25 Usurario & forensi imponitur collecta.
- 26 Collecta dicitur quæ nō habet certā formam sed variat scdm superioris voluntatem.
- 27 Collecta quibus imponi possit.
- 28 Collecta qualiter imponatur.

- 30 Collectæ munus an dicatur in sordidum, & non sordidum.
- 31 Mobilia & immobilia æstimantur qn collecta imponitur. Et qualiter fiet ista æstimatio remissiuè. & a quo tēpore incipiet habere effectum.
- 32 Collecta qd non possit imponi ecclesiæ nec clericis.
- 33 Ciuis pro possessionibus alibi positis, an teneat in ppria ciuitate soluere collectas.

L E X Vnica.

Am quæ. Mulier in loco domicilij mariti subit munera personalia, patrimonialia verò in loco in quo est patrimoniu. h. d. Diuisio per se patet, & et casus est clarus. Anteq; vltra pceda, pro declaratione quero quare dicit si nō in vrbe Romana &c. Gl. exponit duplr: & tene primū, l. in vrbe Romana est tanta copia mulierū & hoim qd nō est necesse vocari ad munera mulieres aliūde veniētes. ¶ Nō tñ intelligas qd mulier nupta Romæ pōt compelli ad mūera & honores i ciuitate originis ppria: qa p hoc auocaret à seruitio viri. qd eē nō debet: sicut nec liberta nupta cōsensu patrōi debet opas p quas auocet à seruitio viri, vt C. de ope. lib. l. liberte. & ff. de ope. li. l. licet. ¶ Hoc præmissio nō. qd mulier pōt vocari ad honores & mūera personalia. ¶ Scd nō. qd mulier subit mūera patrimonialia i loco patri monij. ¶ Itē nō. qd mulier fortit forū viri, vt j. de dig. l. mulieres. Sed op. ff. ad muni. l. ea q. Sol. lbi loquit in desponsata: hic in nupta. & id qd dī in nupta, idē in vidua, vt ff. ad muni. l. filij. §. vidua. Itē nō. qd s. dixi in desponsata, idē in ea q nupta esset nō de iure l. si. itē rescripserūt, ff. ad mu. Idē i ea q nunq; habuit virū, siue virgo, siue corrupta, vt l. pe. §. si. ff. ad mu. & hic in j. gl. An aut mulier ex psona viri dicat ciuis, vel comitatensis, dixi plenē in d. §. itē rescripserūt. ¶ Itē oppo. qd mulier non vocetur ad honores vel munera personalia, vt ff. de mu. & ho. l. iij. §. corporalia. Gl. soluit, & ideo dic vt in ea. & j. dicā. ¶ His ergo præmissis: qa hic fit mētio de muneribus & honorib⁹ patrimonialibus & psonalib⁹ q imponunt tā masculis q mulierib⁹: iō materiā mūerū hic tractem⁹, quorū diuisionē ponit gl. sup rub. s. de excu. mu. ponit Cy. latius l. voluntarij. s. de exc. tut. Gul. multo lati⁹ il. neminē. s. de sa. san. eccle. Ego aut vltra oēs hic multa dicā. ¶ Scdū est igit qd munus dicitur tribus modis ff. de ver. sig. l. mun⁹ trib⁹. sed ppriè munus dī qd necessariò subim⁹ lege, vel mero impio eius qui habet ptātem, vt l. mun⁹ ppriè. ff. de ver. sig. Et istud mun⁹ diuidit per Iurisconsultū i l. si. i prin. ff. de mu. & ho. qa munerū qdā sunt

1 aliūde veniētes. ¶ Nō tñ intelligas qd mulier nupta Romæ pōt compelli ad mūera & honores i ciuitate originis ppria: qa p hoc auocaret à seruitio viri. qd eē nō debet: sicut nec liberta nupta cōsensu patrōi debet opas p quas auocet à seruitio viri, vt C. de ope. lib. l. liberte. & ff. de ope. li. l. licet. ¶ Hoc præmissio nō. qd mulier pōt vocari ad honores & mūera personalia. ¶ Scd nō. qd mulier subit mūera patrimonialia i loco patri monij. ¶ Itē nō. qd mulier fortit forū viri, vt j. de dig. l. mulieres. Sed op. ff. ad muni. l. ea q. Sol. lbi loquit in desponsata: hic in nupta. & id qd dī in nupta, idē in vidua, vt ff. ad muni. l. filij. §. vidua. Itē nō. qd s. dixi in desponsata, idē in ea q nupta esset nō de iure l. si. itē rescripserūt, ff. ad mu. Idē i ea q nunq; habuit virū, siue virgo, siue corrupta, vt l. pe. §. si. ff. ad mu. & hic in j. gl. An aut mulier ex psona viri dicat ciuis, vel comitatensis, dixi plenē in d. §. itē rescripserūt. ¶ Itē oppo. qd mulier non vocetur ad honores vel munera personalia, vt ff. de mu. & ho. l. iij. §. corporalia. Gl. soluit, & ideo dic vt in ea. & j. dicā. ¶ His ergo præmissis: qa hic fit mētio de muneribus & honorib⁹ patrimonialibus & psonalib⁹ q imponunt tā masculis q mulierib⁹: iō materiā mūerū hic tractem⁹, quorū diuisionē ponit gl. sup rub. s. de excu. mu. ponit Cy. latius l. voluntarij. s. de exc. tut. Gul. multo lati⁹ il. neminē. s. de sa. san. eccle. Ego aut vltra oēs hic multa dicā. ¶ Scdū est igit qd munus dicitur tribus modis ff. de ver. sig. l. mun⁹ trib⁹. sed ppriè munus dī qd necessariò subim⁹ lege, vel mero impio eius qui habet ptātem, vt l. mun⁹ ppriè. ff. de ver. sig. Et istud mun⁹ diuidit per Iurisconsultū i l. si. i prin. ff. de mu. & ho. qa munerū qdā sunt personalia: qdā munera patrimonialia: qdā sunt mista. ¶ Afsumo primū mēbrū personaliu. qdā hnt honorē annexū, et appellantur honores, vt hic in tex. qdā hnt vilitatē annexā, & appellantur sordida, vt l. sordidorū. s. de exc. mu. & l. maximarū. qdā nō hnt nec honorē, nec vilitatē: & ista appellantur munera simplicia, vt hic in tex. & s. in multis rubri. Circa primū. s. de munere habente dignitatē annexā, dic qd est honor, s. administratio reipublice cū dignitatis gradu, vt l. honor. ff. de mu. & ho. ¶ Sed qro q plubent hnt honores. Rñ. qdā ppter delectū vt infames de iure, vel de facto, vt s. de inf. l. j. & de his q nō imple. sti. l. j. & s. de decu. l. nec infames. s. de reis post. l. j. & j. de digni. l. ij. ¶ Itē nō pōt cōcedi minorib⁹ iste honor cū administratiōe, sed sine administratiōe hnt pōt cōcedi, vt s. de mu. & ho. nō cōti. iter patrē & filiū. l. j. i. si. & ff. e. l. ad rēpu. & de exc. mu. l. sextūdecimū. i prin. & l. spuri. §. j. ff. de dec. ¶ Sed an possit cōcedi mulierib⁹. tex. hic vt docere q sic, qn dicit honores. In cōtrariū facit l. scdmie. de re. iur. l. iij. §. corporalia. ff. e. Sed honores sine administratiōe, sine dubio cōpetūt mulierib⁹, vt l. j. & l. mulieres j. de dig. & l. impialis. C. de nup. & ff. de sena. l. scdmie, honores verò cū administratiōe nō repio in iure concedi mulierib⁹, nisi hodie de iure Canonī. Abbatillē monialiu. Itē mulierib⁹ q sunt ministræ sororū tertij ordinis sancti Frācis. Itē mulierib⁹ pcellētib⁹, vt i Regis & i Comitissis q qnq; succedūt i comitatu ex cōsuetudine, vel ex privilegio sibi dato. Nō ob. s. de arb. l. si. & hic in ij. gl. & ita de facto videm⁹ i regia Ioāna Regia Hierusalē & Sicilie. ¶ Sed qro quæ dicat ista munera quæ hnt dignitatē annexā. Et Gul. in d. l. neminē. ponit exēplū qn aliqs cōstituit iude x qb⁹ iudicib⁹ debem⁹ honorē, vt l. ij. ff. de in ius voc. & ff. de iud. l. pars literarū. & meli⁹ s. qn puo. nō est ne. l. oēm honorē. Sed certē ego video q multa sunt officia. vbi nulla est iudicādi ptās: tñ hnt honorē & dignitatē annexā, vt sunt illi q p sunt cubiculo principis, vel agētes in reb⁹, & siles. de qb⁹ habes j. li. xij. Dico ergo q illud officiu habet honorē & dignitatē annexam, qd sic reputat in ciuitate. Vñ pōt esse q idē officiu alibi reputat honor, & alibi nō, vt l. munerū. circa prin. ff. eo. nec requirit q habeat ptatē iudicādi, sed solū sufficit q sic reputet in ciuitate.

¶ Viri. Adde Fel. in c. dilect⁹ filius. de rescri. & d. Soc. in cōf. xij. inci. qm in p̄sentiarū, versū. & nō solū clericus. circa med. i j. par. char. xvij. & i cōf. xxxvj. incip. rectē ac maturē. ver. cū ergo. circa fi. in d. parte, char. lxxj.

¶ Cōpetūt mulieribus. Adde istū i l. j. de dig. li. xij. & Pañ. in c. dilecti filij. nu. ij. & quod ibi posui in addi. ad ipm. in versū. in muliere. extra de arbit.

Bartolus super tribus libris Codicis.

gate: & sic videm⁹ in ista terra, in capitaneo partis Guelphę, q licet nullā habeat iurisdictionē: tñ honor reputatur. vbi tñ nō apparet qualiter in ciuitate p honore reputatur: dico q illud officiū habet honorē & dignitatē annexā qd habet p tātē statuēdi per se vel cum socijs, vt dicimus in decurionibus qui sunt in dignitate, vt s. de decu. l. iij. & iij. vel si habet p tātē iudicādi, vt l. cui muneris. ff. de mu. & ho. ¶ Itē aduertendū est quōd isti honores non possunt indici, nisi ciuibus & incolis, vt s. qui pro sua iurisdic. l. j. & hic. Item ¶ vacatio simpliciter cōcessa nō porrigit ad munera ista quę habet dignitatē annexam. vt d. l. cui muneris. & qd no. in l. vacuatis. s. de decurio. ¶ Sed quæro an talis dignitas remaneat finito officio, vt l. j. s. de exc. mu. nisi aliter sit lege exp̄sum. & facit qd no. per Inn. extra de prębē. in c. de multa. in fi. ¶ Venio ad scđm, & dico q aliud est mun⁹ q habet i se vtilitatē annexā q appellat⁹ mun⁹ fordidū, & istud est illud q cōsistit i officijs vilibus, dicit Gul. quorū multa nominant in l. maximarū. s. de excu. mu. Tu dic clar⁹ q sicut illud est honor q reputat⁹ honor, vt s. dixi: ita i vile q reputat⁹ vile. Et pro hoc facit j. de succē. & arca. l. humilioribus. & ideo potest esse q idē officiū alibi est vile, & alibi nō, vt d. l. fi. in prin. Et pōt esse q idē officium respectu causę dicitur vile & nō vile. Nam ego vidi multos valentes viros quærentes elemosynas pro pauperibus: & non est vile respectu causę. Facit s. de sa. fan. ec. l. ad instructiōes. & l. priuilegia. ibi, humanitatis nosirę & c. ¶ Itē qro qb⁹ pnt i duci ista munera fordida. Rñd. nunq̄ inducuntur hominib⁹ politis i dignitate, vt l. humilioribus. j. de suscep. & arca. Sed cōtra hoc facit l. maximarum. s. de excu. mu. prout ibi excusat quasdā dignitates pcellētes. Sol. illud verū in munerib⁹ fordidis quę etiā patrimoniū respiciūt, vt ibi pater, & j. dicā dū tractabo de patrimonialib⁹ & mistis. hic loquit⁹ de munerib⁹ fordidis meris psonalibus: als verō etiā infamibus possunt indici, vt s. de infā. l. j. & de his qui nō imple. stip. l. j. cum sequē. ¶ Limita p Bar. in l. j. de auro coronario. Quid in scholaribus studētibus in proprijs domibus: Dic idē scđm Bar. in l. j. qui ætate se excusant. & l. medicos. & quod no. s. de professo. & medi. in ver. itē quæro aliqs. Adde Bal. in l. ij. C. sine censu vel reli. & Bal. in l. placet. C. de sacrosan. eccl. vbi dicit an possint collectā imponi forētib⁹ pro rebus quas tenent in ciuitate collectante. Determinat q nō. de quo per eundem in l. rescripto. f. fi. ff. de mune. & hono. vide Bar. in l. forma. s. illam. de censu. Et an forensis possit cōueniri in loco vbi habet suas possessiones & terras. Alex. ¶ Item quæro, an possint indici minoribus. Puto q sic, si possunt illa officia expedire. arg. s. qui arca. l. j. Si enim cōceditur in hoc priuilegium scholaribus: ergo in contrarium est ius commune. Nec obstat l. ad rempu. ff. e. quia ibi loquitur in munere qd habet administrationem, in quo si cōcederet minorib⁹ esset piculū ppter ibecillitatē cōsili: & iō dicēdū est vt dixi in pcedētib⁹. an aut mulierib⁹ possint indici, dic vt statim dicā. ¶ Venio ad tertiū, scđm munus q nō habet honores, nec dignitates annexas. Exemplum, qñ nō reputat⁹ honor nec vtilitas, vt in legato, & eēt susceptor pecunię publicę, & si. & ab istis nō excusat aliqs pp dignitatē. ar. ff. de exc. tu. l. ppter magistratū. Itē nec ppter infamā, vt l. j. s. de infā. Itē nec ppter minorē ætatē, nisi in administratione versaret periculū, vt s. pximē dixi. ¶ An aut possit concedi mulierib⁹: hic vt tex. q sic, ibi qñ dicit munera. In cōtrarium vt l. iij. s. corporalia. ff. e. reuiter dic q tex. iste solēnter loquit⁹: dicit em de muneribus quorū sexus capax est. Puto ¶ aut mulieres eēt capaces ois officij p q earū pudicitia nō lēdat, verbi gratia: sicut pōt pponi in ciuitate vnus medicus q iudicet de vulneribus, vt dicā j. de pōde. auri. l. j. ita posset pponi vna mulier, & plures quę haberēt iudicare vtrū mulieres essent pgnates, vel virgines, vel nō, vt ff. de ven. m. sp. l. j. Itē sicut pōt pponi aliqs qui denūtiat maleficia, vt in auth. de leno. ita posset pponi mulier vt denūtiat maleficia aliarum mulierū quę in notitiā masculorū nō pnt puenire: qa aliqui sciūt de his p q masculi, & sic de libibus, per quę earū pudicitia nō lēdatur. Ab istis aut munerib⁹ multi hnt excusationē & vacationē: qdā a lege, qdā ex priuilegio. q videte p vos. ¶ Itē qro vtrū qd possit cogi ad duplex offm. Dic vt s. quēad. ciui. mu. idi. l. j. & als pleni⁹ dicā. ¶ Itē quæro vtrū ille cui iniungit tale officij possit se pecunia redimere. Dic vt l. istud. s. de excu. mu. ¶ Venio ad scđm principale membrū, scđm munere patrimoniali. Et hic aduerte: qa pprie dī mun⁹ primoniale, vbi vertitur sumpt⁹, vt l. munerib⁹. primoniorū. ff. eo. & istud diuidit tripliciter. Qñq̄ sumpt⁹ imponit psonę tñ nulla habita cōtēplatiōe primonij, vt qñ imponit pstatio p capita. Qñq̄ imponit habita cōtēplatiōe primonij, vt qñ imponitur per so-

lidū & libry. Qñq̄ imponit reb⁹ nulla habita cōtēplatiōe psonę. ¶ Circa primū quādo imponit p capita, de hoc habetis ff. de cēsi. l. ætatē. & s. de anno. & trib. l. j. & ibi in rub. & ab isto nō excusant aliqui, nec ppter sexū nec ppter ætatem, nisi aliter se habeat cōsuetudo prouincię, vt d. l. ætatē. ff. de censu. Et istā pstatationem solū debēt facere rustici: nō autem ciues de iure cōi, vt j. de cap. ci. cēsi. l. j. l. xj. Et ista pstatio per capita debet imponi p salarijs rectorū ciuitatis pro parte: vt d. l. j. s. de auno. & trib. & istud onus debet quis subire in loco, in quo est ciuis & incola, prout statim dicam in sequenti mēbro. Venio ad secūdū, & dico q qñq̄ imponit psonę pro rebus habita cōtēplatiōe patrimonij. Et ista in vulgari appellatur collecta: vt dicit gl. in l. rescripto. f. fi. ff. e. ¶ Quæro hic primō quis possit collectā imponere? Rñ. aut imponitur ppter necessitatē ciuitatis: & possunt ipi ciues imponere: vt no. in l. j. s. pen. ff. q cuiusq̄ vni. & pbatur s. de ope. pu. l. oēs. & s. de immu. ne cōc. l. fi. Aut imponitur ob publicam vtilitatē, & nō pōt imponi sine expressā licentia principis: vt s. de excu. mune. l. placet. & s. de superindictio. l. j. Vnde si quædā ciuitas vellet imponere collectā vt donaret principij: nō posset de iure, sed de facto sic. Prædicta vera sunt in ciuitate, quæ recognoscit superiorē: sed si essent ciuitates libere & nō recognoscētes superiorē, possent imponere quō sibi placeret. Bar. No. p Bar. in l. j. quod cuiusq̄ vni no. & aliquid in l. iij. s. a. cor. & ibi scripsi. ff. de re iudi. & in l. placet. C. de sac. fan. eccl. Et an dñs possit imponere vasallo, p Bald. in l. pen. C. de bo. quę lib. ¶ Quid si ciuitas debet mittere mille homines in exercitu: an sit onus impositum personis, an verō rebus? Vide Bal. in l. etiam. in fi. C. de exc. rei iu. Item ¶ vsurario forensi imponitur collecta. Bald. in l. etiam. in pe. col. C. de exc. rei iu. Item ¶ collecta dicitur illa quę non habent certam formā, sed variantur secundū voluntatem superioris: vt no. Bal. in l. fi. C. sine censu vel reliquis. ¶ Item collecta imponitur per solidū & librā. Adde gl. in l. lancimus. la j. in ver. peregratio. C. de aduo. diuer. iudi. Alexā. ¶ Sed quæro cui possit imponi hæc collecta? Rñ. ciuibus, & incolis tñ: vt d. l. rescripto. ff. eo. in fi. & ideo si forensis possideret in territorio vnus ciuitatis nō posset sibi imponi collecta: qa cū imponatur personę, licet pro rebus, & persona nō est subdita, nō pōt sibi collecta imponi: vt d. l. rescripto. in fin. & l. j. libertus. s. sola. ff. ad mu. ¶ Fallit in vsurario. ¶ Itē fallit in ciuitate quę de hoc habet priuilegiū: vt d. l. munerū. s. patrimoniorū. ff. de mu. & ho. ¶ Item fallit in ciuitatibus quę hoc habent ex cōsuetudine, cuius cōtrarij non extat memoria, quę habet vim priuilegij: vt l. hoc iure. s. ductus aquę. ff. de aqua quortidia. & æstri. ¶ Item fallit in ciuitatibus quę fecerunt sua prædia tributaria ppter collectā, sed tūc debet imponi reb⁹, nō personis: & ideo cadit in sequenti mēbro. ¶ Item quæro, qualiter imponat⁹ ista collecta. Et glo. in l. j. s. de apo. pu. dicit q imponit magnis & paruis per solidū & librā, vt qui plus habet, plus soluat. Et q ibi dixi, fallit si imponat⁹ pro salario rectoris, vt s. proximo membro dixi. ¶ Fallit etiā in casu quē statim dicā. ¶ Quæro ergo vtrū istud munus diuidat⁹ in fordidū & nō fordidū. Gul. dicit q sic, vt puta si imponeretur collecta pro redimēdo aliquo munere fordido, diceretur munus fordidum. aliās secus. Certē licet de iure cōmuni munus non possit redimi pecunia, vt l. illud. s. de excu. mu. cum si tamē si hoc cōtingeret fieri auctoritate superioris, fateor dicitū Gul. & tūc ad istam collectam soluendam nō teneretur hi qui nō tenebantur ad munera fordida: aliās alter pro altero grauaretur, cōtra l. j. j. vt nullus ex vicar. pro ali. debi. & c. & sic tunc nō imponeretur collecta per solidū & librā. ¶ Item quæro pro imponenda collecta quę res æstimabunt⁹ Respondeo, oia mobilia & immobilia, vt ff. de censu. l. forma. & s. de immu. ne. cōc. l. fi. ¶ Sed quæro qualiter fiat ista æstimatio? Dic vt l. susceptores. j. de suscep. & arca. ¶ Sed quæro a qua parte incipit habere effectum talis æstimatio? Dic vt in l. j. s. de apo. pu. ¶ Itē quæro, vtrū collecta possit imponi clericis & ecclis? Rñd. ex prædictis apparet quod nō. cum debeāt imponi personę subditę, & ecclis: & clerici non sunt nobis subditi: ergo & c. hodie declaratū est per authē. Item nulla communitas. s. de sacrosan. eccl. ¶ Item qro, aliquis est hic ciuis, & alibi habet possessiones, vtrū pro possessionibus alibi positis cogatur hic soluere collectas? Gl. hic dicit quod non: qa scđm hoc alibi soluere tributū, & hic collecta: q esse non debet. Et scđm hoc sequitur quod si esset res p qua nō soluere tributū, vel collecta alibi: q hic cogi possit ad soluendum. Et ita intelligunt qdā istā glo. q si simpliciter loqueretur dānant eam. Sed ego puto quod gl. verum dicit. Nam pro possessionibus tributarijs non debet solui collecta alibi, vt l. priuatę. de excu. mune.

a ¶ Scholarib⁹. Tu vide de hoc faco. Reb. in l. nec ipsi. nu. j. s. de inco. & vbi quis domi. habet. videatur.
b ¶ Imponere. Vide Fel. c. cū dilecta. de rese. ver. lingu. li. Adde istū in l. vna. nu. n. & quod ibi posui in apo. ad ipsum in ver. collectas. s. de superindictio.
c ¶ Libram. Adde Inn. in c. grauē. de sent. excō. & vide d. Alexā. in d. s. a. cor. alle. i. tex. p. ut ipse se remittit in xj. col. in fi. ver. sic. quærit successiue Bar. cū cōcor. non nullis ibidem per eum signatis.
d ¶ Impōi. Ad d. Ale. de Imo. i. cōf. lxxv. ij. parte. vbi plene loquitur.
e ¶ Ex cōsuetudine. Vide do. Alex. de Imo. cōsulētē contra Bart. in consil. suo ex. inci. viso. in v. & vj. colū. ita et refert & sequit⁹ d. las. May. in l. quibus. in xxvij. col. de le. Et dic q imo vī sufficere cōsuetudo antiqua si pōderes Bar. in l. j. de aur. coro. li. x. q cōsuetudo est de cē annorū, secūdū Pañ. in c. fi. x. col. de consue.
f ¶ Clericis & ecclis. Adde q posui in apo. ad istū in l. placet. nu. xiiij. in ver. p rebus ecclis. s. de sa. fan. ec. in ij. lect.

Ad iuto.

Additio. Vide Io. And. in c. j. de immu. ec. lib. vj. et ibi Do. mi. de san. Gemi. et doc. in Cle. j. s. sane. de iure pa. tro. & Io. Cal. in consi. x. q. d. ponit in ti. de consi. & incipit, fa. ctum sup. quo consiliu peti. tale p. supponit. Alex. ¶ Sed si ali. bi non solueret tributū: tunc dicit Gul. Aut imponit collecta ab eo, q. habet iurisdictionē vniformē in omni loco, vt à prin. cipe: & tunc debet soluere quis p. rebus, quas habet vbiq. ue. ¶ Confuetudo Italix se habet q. à foren. bus possidētibus in territorio soluat collecta. adde Bal. in Leti. in pe. col. C. de execu. rei tu. Alex. ¶ Aut imponit à ciuitate: & nō pōt extē di collecta pro rebus, quæ sunt extra territoriū. argu. ff. de iurisd. om. iu. l. si. & de bo. autho. iu. pos. l. cū vnus. s. pen. & si. q. est notādū. Tñ in ciuitatib⁹ Italix cū q. libet ciuitas habeat con. fuerudinē imponēdi collectas ēt foren. bus possidētibus in terri. torio, nō est dubiū q. p. reb⁹ alibi positis q. i. ciuitate originis, vel domicilij, nō deat soluere: aliā fortē posset cōpellī, etiā p. his, q. habet extra territoriū. ar. l. si. ff. de decre. ab or. faci. Bar.

Hoc firmat Ioā. And. in c. j. de immu. eccl. lib. vj. **Additio.** & ibi Domi. & doc. in d. cle. j. & vide l. si. s. patri. moniorum. & l. rescripto. s. si. & ibi gl. & Bar. ff. de mu. & ho. & habetur in auth. itē nulla cōmunitas. s. de epi. & cle. & in c. j. de immu. eccl. in vj. & ibi Io. & plenē Bal. in l. iij. & Salī. C. sine censu vel reliquis. & Ang. in l. iij. s. actor. in iij. co. ad finē. ¶ & ibi etiā do. Alex. ff. de re iud. Alex. ¶ Item quēro quis excu. setur ab isto munere. Respondeo, nullus regulariter: vt hic, & s. patrimoniorum. & l. j. s. quēadm. mu. ciui. in prin. de mu. patri. l. ij. Fallit in doctōribus actu legentibus: vt l. medicos. et ibi not. de profes. & medi. ¶ Itē fallit in officialibus secundūm distinctionem quam posuit s. de immuni. ne. cōce. l. si. ¶ Item querit gl. pro fundo dotali quis soluet collectam. Dicit glo. et bene, q. maritus, p. l. ha. tenus. ff. de vsufr. & probatur ff. de impenis in rebus dot. l. neq. Et quia vir percipit fructus: ideo ¶ & c. vt l. j. s. de anno. & tribu. ¶ Venio ad tertium, scilicet ad mu. nera merē patrimonialia, quæ ipsi rebus indicuntur. Bar.

Vide in rub. s. de anno. & ibi vide Barto. & adde **Additio.** Bar. in l. rescripto. s. si. de mu. & ho. & per glo. in rub. s. de mu. patri. Alex. ¶ Ista sunt triplicia. Quādoq. indicū tur ipsi rei de eo quod faciendū est in ipsa re seu de ipsa re, vt q. nauis, vel seruus, vel equus vadat in seruitiū reipublice. hoc enim fit de ipsa re. ¶ Item q. milites hospitem i. domo: hoc em fit in re ipsa. Quāq. iura munera sunt de eo q. d. percipit ex re vt q. detur tertia pars fructuum: vt l. modios. s. de vsufr. & arca. Quādoq. imponit ipsi rei de eo q. d. nō fit ex ipsa re nec in re, nec de eo q. d. percipitur in re, nec ex re, sed est oīno extrarem: vt q. debet prestare certā pensionē pecuniæ annuatim. quan doq. pecunia ex re ipsa non percipitur. De primo & secundo patet exemplū ff. de mune. & hono. l. si. s. patrimoniorum. & s. seq. & de priui. vete. l. pe. De tertio est exemplum in l. ha. te. nus. ff. de vsufr. & s. de imponē. lucra. descript. l. j. & in omnib⁹ legibus facientibus mentionē de tributo, seu vectigali, quod soluitur in pecunia. & differt istud tertiu à munere, quod im. ponitur p. sone p. rebus. Nā ibi est obligata p. sone: & p. conse. quens oēs res patrimonij: vt l. aufer. s. si. ff. de iure fisci. & no. supra. p. x. l. si. credi. p. j. hic verō quælibet res tenet pro munere, q. eā rē respicit, & nō vltra: vt ff. de pub. & vec. l. im. peratores. ¶ Itē quæro, qui excusent ab istis muneribus. Rñ. nemo cuiuscūq. priuilegij, vel dignitatis existat, etiā si sit ec. clefia: vt s. de exac. tribu. l. si. & de fac. san. eccl. l. placet. & l. iu. bemus nullā nauē. & j. de nauī. nō excu. l. ij. & de epi. & cleri. l. de his. nisi quatenus lege, vel priuilegio sit expressum specia. liter, vt s. de epi. & cle. l. j. ¶ Venio ad tertiu principale, scilicet ad munera mista: & cūm s. viderim⁹ de simplicib⁹: facile cogno. scemus compositū. Sunt em q. habēt onus personæ pro sum. ptu: vt d. i. munerū. s. mista. ff. eo. Sed hic est aduertendū. Di. xi em s. q. à psonalibus qdā excusant, à patrimonialibus nul. lus: qd ergo fiet: vtrū ppter id, q. sapit naturā psonaliū excu. setur à toto: an verō ppter id, q. sapit naturā patrimonialis, vel realis excusetur à nihilo? Et breuiter licet cōtingat q. quis non possit grauari ad personalia ppter dectū, siue propter aliam immunitatē: semper fiet separatio: quia quaten⁹ hoc re. spicit psonā, nō grauabit: quatenus autē respicit sumptum seu patrimonij grauabit: vt l. relegatorū. s. si. & l. seq. ff. de inter. dic. & relega. & hic est casus l. maximarū. s. de excu. mu. Nam ibi ponunt quædam munera sordida, quæ respiciūt sumptū, & laborē personæ: & sic sunt mista, à quibus excusant solūm patrimonialia quorundā, qui sunt in maxima dignitate: aliorū autē patrimonialia nō excusant, licet sint in dignitatibus mino. ribus. Sed constat q. omnis persona, quæ in dignitate est, put. psonā respicit, excusetur à munerib⁹ sordid. is: vt l. humiliorib⁹. j. de vsufr. & arca. Ergo apparet q. alij existentes in dignita.

te non grauatur ipsi, sed eorum patrimonialia. ¶ Item quæro, cum in iure sepe fiat mentio de mulieribus ordinarijs, & ex. traordinarijs, quæ sint ista. Et Gul. dicit in dicta. l. neminē. q. ordinarijs sunt, quæ habēt certā & determinatam præstationē. Extraordinarijs sunt, quæ quandoq. per accidens indicuntur: vt l. Seio. s. medico. ff. de annu. leg. & l. sed & si per prætorē. s. si ferix. ff. ex quib. cau. ma. Sed l. j. s. de vac. pub. mu. vide l. vel. le dicere q. illa sunt extraordinaria munera, quæ imponunt à lege, vel senatuscōsulto, vel constitutionibus principū. Certē illa concor. cū dicto Gul. quia q. imponunt à lege vel consue. tudine ppetua, vel constitutione: tūc de necessitate hūt certā & ordinatā præstationē. Sed ea, quæ imponunt q. per acci. dens, non possunt habere ppetuā & ordinatā præstationem: & hoc nō fortē debet intelligi l. j. s. de superindi. q. indictio. nes p. singula iustia ante illā legē non imponebantur perpetuō, sed fortē ad beneplacitū principis. Si em verē hoc fuisset, sine dubio fuissent ordinariæ præstationes: sed quia non erāt, ideo fuit necesse redigi in aliam constitutionem. Bar.

Et quæ dicuntur munera ordinaria, & quæ extraor. dinaria, adde Bal. in l. si. in ver. adde tamē. C. sine censu vel reli. & Bar. in l. hi. qui. ff. de iure immu. Imo. in l. si. ex. 41. toto. in prin. de leg. j. Alex. ¶ Item quæro pedagium, seu ga. bella quæ soluitur à transeuntibus, vtrum sit onus reale vel personale. Et respondeo q. est reale: vt l. ij. de priui. vete. & no. in l. si. de cano. largi.

¶ Clerici non tenentur soluere pedagium, seu ga. 42. **Additio.** bellas. Vide per Bal. in l. placet. & in l. ad instru. ctiones. & in l. pe. C. de fac. san. eccl. Alexan. ¶ Sed tunc quæ ro vltra, cum dicimus clericos teneri ad onera realia, quare ab eis non possunt exigi ista gabellæ: vt in c. clericis. extra. de im. mu. eccl. lib. vj. Rñ. quod dixi ista munera patrimonialia exi. gi à clericis intelligas q. patrimonium iuit ad clericos cū one. re: sed si ad eos iussit res libera, non possent grauari. sed ista gabellæ & pedagia indicuntur rebus liberis clericorum: & i. deo quia transeunt per totum territoriū: hoc autē nō potest fie. ¶ Vtrigo & c. ¶ Vide Bar. & quæ ibi scripti in l. j. in si. prin. ff. de publi. & dictū do. Anto. in c. si diligēt. de rescrip. in si. vbi tenet clericos à collecta esse exemptos, put reperiunt exem. 43. pti de iure. & Imo. in c. si. de presci. ip. in repe. Alexā. ¶ Sunt & aliæ distinctiones munerū: quia quædā publica: quædā pri. uata: & ista nō prosequor: quia nō ptinent ad nostrā materiā. d. Item quædam dicunt angaria, & quædā perangaria: quæ sub prædictis continentur. & habemus rubricam specialem j. de cursu pub. l. angaria & perangaria, lib. xij.

Vide l. neminē. de fac. san. eccl. & ibi plenē decla. **Additio.** rat Cy. & glo. in c. nō minus. de immuni. eccl. & per Ros. in libellis suis. Alex. ¶ Vtrū scias q. omnia ista di. cuntur munera ciuilia: vt l. munerum. s. hæc autem omnia. ff. de mune. & hono. Hic non sunt alia. Bar.

De legationibus

Rubrica.

S V M M A R I V M.

1. Salarium quod debebat vni ex duob⁹ officialib⁹ vel am. bafiatorib⁹, qui mortu⁹ est, nō accrescit ei, qui solus impleuit.
2. Hæredes ambafiatoris, qui decessit, tenentur restituere reipu. blicæ salarium pro ræa temporis, quo non seruiuit.
3. Hæredes assessoris decedentis in officio, nō habeant restituere salarium perceptum pro tempore quo non seruiuit.
4. Alter ex ambafiatoribus si vnus decedit in itinere, potest to. tum officium ambafiatæ explere.

L E X I.

Pone hic casum in terminis sic: **V**M VOS. Titius & ego sumus creati syn. dici in causa fisci, vel Principis, ad defenden. dā, quāndā causam Principis: & accepimus pe. cuniam pro sumptib⁹ litis. ego iui, & causam defendi: sed Titius nō venit, sed mortuus est. Ego volo repetere ab hæredibus illius Titij illam pecuniam, quam ipse habuit à Repub. quæritur an possim. Et responde. tur q. si ille acceperit pecuniam ob proprios sumptus, nō pos. sum repetere ego, sed respublica. Aut ille accepit pecuniam propter sumptus, hoc est vt solueret aduocatos: & tunc cum ego, qui iui ad defendendum causam, sim ad hoc obligatus, potero illam pecuniam repetere. Item potero collegā meum in eo, in quo deliquit, propter onus sibi impositū, accusare co. rā præside. q. d. intellige si ille collega meus viuere. h. d. ¶ Et nota quod licet vnus ex officialibus vel ambafiatoribus dece.

¶ Maritus. Adde do. Soci. in consil. cexvij. incip. circa hanc q. ver. nō hoc idem. in ij. par. te. char. xcij.

¶ Gul. d. l. neminē. Adde eundē Gulie. de Cug. in l. placet. nu. vj. & qd ibi posuit in a. post. ad ipsum in ver. ab ordinario. s. de fac. san. ecc. di. xi post la. Rebus. s. in rub. de mu. patri. nu. ij. isto tit. & in rub. de iud. mu. isto etiam libro.

¶ Gabellas. Adde Ang. in cōsi. inci. pūctus quæstionis talis est. & Ioā. de por. vicē. in cōsil. omnipotētis Dei postulato suffra. gio, in primo scē. dum. vj. col. & Fe. de. de Se. cōsi. x. & Esdra. c. vj. ver. si. vobis quoq. totū. ¶ Quædā angaria & quædā peranga. ria. Tu vid. de hoc Rebus. in rub. s. de anno. & tribu. nu. vj. isto li. Gul. de Cug. in l. neminē. nu. xij. & ibi posuit in apo. ad ipsum. i. ver. qd dicitur an. gariarum munus. s. de fac. san. eccl. & glo. in c. j. in tit. quæ sint regalix. in vj. seu.

Bartolus super tribus libris Codicis.

dat, vel aliàs officium non impleat, qd' salarium decedentis, vel aliàs non implentis, non accrescit ei, qui solus impleuit, quod not. Bar.

Additio. Hoc puto verum si duo essent deputati ad idem officium: secus si ad diuersa, vt vno decedente, alter gereret vtrunq; officium, & de mandato superioris: quia tunc cum officia sint distincta, & distincta habeant salaria, iste dicitur suffere vicē duorum: & ideo duplex salarium habere poterit. ar. C. de aduo. diuer. iudi. l. binos. ¶ Item facit hæc lex, qd' si ambasiator decedit in itinere, salarium pro rata temporis, quo nō seruiuit, per heredes debet reipublicæ restitui. Et sic facit cōtra heredes assessorum, qui in officio decesserūt, qd' teneantur restituere pro rata temporis, si rotum assessor receperat salarium: vel si non receperat qd' heredes non debeant habere, nisi pro eo tēpore quo defunctus seruiuit. De quo per doc. in l. diem functo. de off. assel. Item nota qd' si vnus ambasiator in itinere decedat: alter solus potest officium ambasiatę explere: & id, quod faciet, tenebit, & ratum erit, ac si esset factum per ambos. Ange. ¶ Vide ff. eo. in l. legatis.

LEX III.

Transmarina. Legatio transmarina tribuit vacationem biennij. secus si ppe: quia tunc talis legatio nō tribuit vacationem. h. d. ¶ Sed opo. s. de mune. & ho. l. ij. Solu. Illa determinatur per istam. Vel aliter: Legatio à remotis tribuit vacationem ab omnibus ciuilibus muneribus, vt hic. legatio verò de propinquo tribuit vacationem à munere legationis per biennium, non à muneribus ciuilibus.

S V M M A R I V M.

- 1 Recipiens dignitatem ad postulationē & procuracionem, non habet immunitatem à muneribus: secus si à libertate.
- 2 Pacto an fieri possit ne immunitas à l. concessa locum habeat.
- 3 Immunitas concessa officio qm̄ durat, etiam officio finito.

Vniuersi. Omnes qui dignitates suffragio recipiunt, non habent vacationem à muneribus propter dignitatem. sed si legatus fuerit, habet propter legationem. h. d. Ista est singularis lex: & ideo nota. ¶ Adde Bar. in l. si seruus. s. si verò. de furt. in

questione illa de damnis datis ambasiatoribus: vt non restitueretur si ambasiata fuit procurata. et per Bar. in l. inter causas. s. non omnia. ff. mandati. Facit c. ij. de tem. ordi. in vj. & in l. qui contra. de incest. nup. vbi ignorantia procurata non excusat. & Bar. in l. j. in prin. si quis test. liber esse ius. fu. facit Gul. dictum in l. contra. ff. de legi. qui dicit, qd' cuius sciens pensionem secretam qd' minus valere debet, vendidit carius, qd' illa malitia eū non excusat. Vide Io. And. & Imo. in c. significasti. de pignori. & Spec. in tit. de iudi. in ver. illud aut. vbi dicit, qd' si nuntius missus à domino captata tñ opera, & non requisitus in itinere fuit captus, nō tenet dñs eum redimere. Vide Innoc. in c. sicut. el. iij. de iureiurando. de illo qui in bello amisit equos vt nō teneatur dñs eos restitueret, si ipse affectauit. Alex. ¶ Sed oppo. videtur qd' isti & similes excusant: vt ff. de va. mu. l. legatō. s. comites. & l. eos. s. de excu. mu. Huius timore hęc lec. huius legis variatur. ¶ Nam contraria loquunt in eo qui recipit dignitatem ex mera libertate. Hęc verò in eo qui recipit ad postulationem, & procuracionem. arg. ff. quod quisq; iur. l. iij. in prin. ¶ Et nota hanc lec. & facit s. de petit. bo. sub. l. j. & quod ibi not. & de excu. tuto. l. tria onera. ibi dum dicit, non affectare.

¶ Adde etiā ad hoc optimū tex. in l. ij. s. si. ff. si quis cau. et l. quidā ff. ex quibus causis maio. Adde etiā qd' omnis ille, qui est in officio vili, & parui valoris, præsumit affectus. Tex. est in l. spadonem. s. si. de excu. tut. in no. xxxj. in litera. M. Adde qd' habes in l. vxori. s. fin. de sak. & l. ex sententia. et quod ibi Bar. ff. de testa. tut. & per do. Domini. in c. ij. vt lit. pendente. in vj. & quod dixi supra in magna apostilla. adde tex. & ibi Ange. in auth. vt iud. sine quoquo suff. in prin. & cōtra officiales procurates habere offm̄, præsumuntur habere animū malē se gerendi: vt dicit Bar. in l. ij. in si. de murilegulis. Ale. ¶ Alij dicunt, qd' in cōtrarijs recipit dignitatē simpliciter hoc suffragio, i. pacto, ne immunitatē haberet, qd' est tenendū mēti, qd' ex pacto fieri pōt, ne immunitas à lege concessa locū habeat. ¶ In contrarium facit qd' dicimus de clericis, qui nō possunt renūtiare priuilegio clericat⁹: vt extra. de fo. cōpet. c. si diligenti. licet de iure ciuili videat secus: vt s. de pac. si quis in cōscribēdo. ¶ Tertio modo legis, qd' cōtraria loquunt in his que recipiunt dignitatē sine salario: hic verò in his, que recipiunt suffragio, i. cū salario, & contēplatione salarij magis, qd' officij. & etiā hęc lect. tene mēti: qd' singularis est. ¶ Alij dicunt, qd' hic finitum erat officij: in cōtrario aut durabat. Sed hęc lec. non vera: vt s. de excu. mu. l. maximarū. in si. & l. eā legē. ¶ Vel dic cōiugēdo hęc

legem cum legibus præcedentibus: quia quandoq; quis consequitur officium absq; dignitate & tunc durante officio habet immunitatem: vt s. de excu. mu. l. j. & quod ibi not. Aut cum dignitate: & tunc aut illa dignitas obuenit absq; procuracione, & absq; pacto, & non pretextu salarij: & habebit immunitatem durante dignitate, & postea: vt d. l. maximarum. in si. & l. eam legem. Aut obuenit cum aliquo ex prædictis: & habebit immunitatem durante officio, non postea: vt hac lege. quam no. quia lex ista est singularis. Bar.

S V M M A R I V M.

- 1 Præctica faciendi propositum in concilio.
- 2 Præses prouinciæ qualiter coadunet concilium, seu parlamentum vniuersale prouinciæ.
- 3 Præses solus nō refert Principi respiciētia publicā vtilitatem.
- 4 Statutum factum à præside sine concilio non valet, nisi confirmetur per superiorem: & qualiter hoc intelligatur.
- 5 Præses prouinciæ non potest facere constitutionem: tamen contrarium seruant præsides missi ab ecclesia.
- 6 Concilium conuocari debet in loco publico.

Si quod. In his quæ publicam vtilitatem respiciunt, non valet reformatio facta à prouincialibus, etiam consentiente præside, nisi per præfectum vel Principem fuerit approbata. h. d. ¶ Et ad euidentiam præmitte qd' quando præses vel aliquis superier proponit aliquod dubiū in suo concilio, & petit sup hoc sibi sanū cōsiliū exhiberi. vnde est idem dicere proponere, & consilium postulare. ¶ Hoc præmissopone casum sic. Præses prouinciæ conuocauit parlamentum in prouincia, & in eo pponit, & consiliū petit sup aliquo euenienti, qd' respiciebat vtilitatē publicā, sup quo fuit consultum vt ad principē mitteret legatio, seu ad eius curiā: vel fuit aliter reformatū. ¶ Querit an hoc sufficit per præsidē approbari. Respondet Imperator qd' non. h. d. Cætera sunt plana. ¶ Et nota hic modū faciēdi ppositū in cōcilio, siue parlamento. Petit enim pponēs sanū & vtile cōsiliū exhiberi. Et hoc verum, qm̄ ppositū sit sup aliquo dubio. Sed qm̄ fieret sup certo, secus: vt l. ij. s. de excu. mu. Verbi gr̄a: finitū est officij vni⁹ officialis: cōgregat cōciliū, vt eligat sequēs officialis: tūc quia certū est electionē debere fieri, nō petit cōsiliū sup hoc: sed petit vt eligat

homines de cōcilio. ¶ Secūdo nota qd' præsides prouinciæ coadunāt cōciliū, seu parlamentū vniuersale prouinciæ. quod intellige nō qd' oēs de prouincia debeāt ad illud ire: quia hoc esset durū: sed de oibus ciuitatibus deputant aliqui ambasiatores, vel syndici, qui ciuitatem repræsentent: & isti dicunt assistere præsidi. & hoc sentit gloss. posita super verbo, inter omnes.

¶ Tertio nota qd' præses solus nō pōt referre principi. qd' intelligit gl. in his quæ respiciunt publicā vtilitatē: alia secus, pti. s. de rela. ¶ Quarto nota qd' statutū seu constitutio facta à præside, seu parlamento vel cōcilio, prouincia nō valet, nisi approbet p superiorem. Sed cōtra hoc opp. quia quilibet populus pōt sibi facere statutū: vt ff. de iusti. & iur. l. oēs populi. Sol. dicit Gul. qd' illud est verū in his, quæ priuatā vtilitatē respiciūt. In his verò quæ respiciūt publicā vtilitatē principaliter, non

possunt, vt hic. ¶ Statutū factū ab antianis, an requirat confirmationē superioris: an possit reuocari sine eius consensu, s. superioris. De hoc vide Bar. tenentem qd' sic, in l. oēs populi. & in l. omnium. de testi. vbi tñ Bal. cōtra. vbi in l. oēs ppli. distinguit. ex quo apparet nūlio ad cōtraria Bal. cū opi. Bart. tranfit Sali. Ful. & do. Pau. de Ca. in d. l. omnium. & Pet. de Anch. in c. canonū statuta. in ver. sed hic incidēt quæro vtrū in reuocatione. & do. Abb. in c. dilecto. de præbendis. vbi ponderat ibi esse casum pro Bar. qd' limitat, nisi superior apposuisset clausulam, si qd' contra fiat. qd' nō valeat, p illū tex. p Ang. i. d. l. oim. & Bal. in l. ex placito. in ij. col. C. de re. permu. & p Bal. Ang. & Imo. in l. ex facto. in prin. circa ij. col. ff. de vulg. et pup. & in l. oim. vide do. meū Alexā. ¶ Sed ego dico aliter in l. oēs ppli. Nam qdā est ppli liber, qd' habet oēm iurisdictionē: & tūc pōt facere legem & statutū, put sibi placet: vt d. l. oēs ppli. et Insti. de iur. nat. gē. & ci. s. oēs ppli. vbi ponit exēplū i pplō Romano. Quidam sunt ppli, qd' non habēt iurisdictionē de iure cōi, vt ciuitates, qd' non hnt merū imperiū. Itē prouincia tota, qd' licet habeat merū imperiū, vt l. illicitas. s. qd' vniuersas. ff. de offi. ppi. tamen à pside appellat ad superiorem: & tūc eorū statuta non valēt, nisi cōfirmenā à superiorib⁹: vt hic. Et ita fit i istis ciuitatib⁹ marchie & ducatus: nā nō admittunt eorū statuta, nisi approbata p superiorem: vt dixi in d. l. oēs populi. Sic ēt statutū, qd' fieret in aliquo castro, non admittet, nisi p cōe approbaretur.

¶ Itē nota qd' præsides prouinciarū nō pōt facere constitutiones: tñ isti pñdes, qd' mittūt ab ecclesia, aliud seruat, vel ex cōsuetudine, vel ex speciali concessione. De quo dixi i d. l. oēs ppli. vbi hac l. allegauit. ¶ Itē nota qd' cōciliū seu parlamentū debet conuocari in

¶ Binos. Vbi videtur Bald. in si. & in simili per eum in in c. j. vlti. colū. de feu. guar. & adde Paul. de Cast. in l. si eadē. de of. assel.

uari in loco publico. De quo dixi in l. ij. s. de decurio. et videas quae ibi dixi. ista omnia perpetuo tene menti. Barr.

S V M M A R I V M.

- 1. Priores ciuitatis soli non possunt legatum mittere: sed requiritur magnum concilium.
- 2. Concilium quando vocatur, absentes extra ciuitatem non sunt expectandi.
- Item nec infirmi, vel aliter impediti,
- 3. Ambasiatores debent portare literas suae ambasiatae.

Quoties. Non debet legatio mitti ad principem nisi de voluntate concilii, & auctoritate superioris. h. d. ¶ Nota hic qd priores soli huius ciuitatis non possunt legatum mittere ad principem sine magno concilio ciuitatis. ¶ Secundo no. qd qn vocant ad conciliu oes, sufficit qd sint in concilio illi q sunt in ciuitate: nec sunt expectandi illi, qui sunt absentes, vt hic dñ dicit, intra vrbe. ¶ Itē no, qd non sunt expectandi infirmi, vel aliter impediti vt sint in concilio. ¶ Item nota qd ambasiatores debent portare literas suae ambasiatoriae: ad quod facit quod dixi s. de decu. l. si quis decurio.

De excusationibus artificum. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1. Artifices dicuntur, etiam discipuli.

L E X I.

Artifices. Artifices hic expressè habent immunitatem à personalibus muneribus, tam discipuli, q magistri. h. d. ¶ Nota hoc bene: qd quod dictum est de magistris, & de discipulis dictum esse intelligitur: vt omnes dicantur artifices. quod facit ad ea quae dixi in l. legatis seruis. s. ornatricibus. de leg. ij.

De potioribus ad munera non uocandis. Rubr.

L E X Vnica.

Simpliciter. Iusta causa est appellandi, si alter prius debeat nominari. h. d. Pone casum vt s. quemad. ad ciui. mu. l. pe. et fi. Alias pone, rector debet esse de natione Romana: & si eligat de natione Tuscorum: certe licite appellatur.

Si propter inimicitias creatio facta fuerit. Rubr.

S V M M A R I V M.

- 1. Electus ad munera ab inimico praesumitur electus propter inimicitiam.
- Testis, qui tulit testimonium contra inimicum, praesumitur testificasse ob inimicitiam.

L E X Vnica.

Simpliciter. Creatio facta de aliquo propter inimicitias, facit aliquem, si vult, posse appellare. h. d. ¶ Nota qd coipso qd qd est electus ab inimico suo, praesumitur electus propter inimicitiam, vt dicitur in teste, qui tulit testimonium contra inimicum, qd coipso intelligatur tulisse testimonium propter inimicitiam: vt l. ob carmen. s. fin. de test.

De sumptuum recuperatione. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1. Electus ad munera, qui habet excusationem, recuperat sumptus factos in lite ab eo cum nominante.
- 2. Electus ad munera, qn appellat ab electione, eligens citatur.

L E X Vnica.

Muneribus. Electus, qui habet excusationem recuperat sumptus, quos facit in lite ab eo qui eum nominauerit. h. d. ¶ No. quod dixi i sumuario. Ex quo habes qd qn electus appellat, eligens seu nominans debet citari: quia eius interest, vt vides hic. nā cōdemnatur in expensis. Facit ff. de adop. l. nam ita diuus. ¶ Allegatur hic, qd iuramentum calumnie excusat ab expensis: sed nihil Bar. dicit hic: sed in l. j. s. j. ad Turpil. & ibi scripsi.

Si post creationem quis decesserit. Rubr.

L E X Vnica.

Sub ante. Onus subeundi munera non transit ad haereditatem mortuo patre. h. d.

De tabularijs scribis, &c.

Rubri.

¶ Nota qd nomina quae ponuntur hic in rubrica, exponuntur in glo. & ponuntur alia nomina. Dic vt in ea.

S V M M A R I V M.

- 1. Notarius quando inuitus potest rogari de instrumentis.

Notarij, qui ad aliquam militiam vel aliud officium transeunt, remouentur & reuocantur ad curiam intra quinquennium, non postea. h. d.

Additio. Sumo arg. ex ista lege, qd tabellio inuitus potest rogari de instrumentis: si tamen ante quinquennium tempore quo officium exerceri coepit, rogetur. secus autem si postea. Ang. ¶ Adde Ange. hic, & Ro. in no. ij. in lite ra. N. Adde qd notarius non cogitur propter multitudinem contractuum conficere instrumentum. Dicit Bar. in l. j. ff. fur. aduersus nauas. & Io. An. in addi. Spec. in rubr. de fide instru. & Bal. in rub. C. eo. tj. & in l. qui test. in fi. de test. & Ro. in l. j. fo. mat. Item non cogitur notarius, quando est effectus decurio, aduocatus vel clericus, in l. vniuersas. & ibi post Bar. s. de decu. Adde tñ qd si potest cogi notarius, & recusat, potest officio priuari. Bal. in l. prouidendum. de decu. C. de postu. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1. Decurio licet non debeat officium tabellionatus exercere: tamen si exercet, instrumenta non sunt irrita.

Quicumque. Si decurio notariatus officium assumpserit, priuilegium decurionatus amittit.

Additio. ¶ Nota ex hac lege, qd licet decurio non debeat tabellionatus officium exercere, vt l. vniuersos. de decu. tamen si exercet, instrumenta per se facta non sunt irrita. quod facit ad q. de qua in c. j. ne cleri. vel mona.

S V M M A R I V M.

- 1. Prohibitus esse tabellio, licet sit i quasi possessione tabellionatus, et conficiat instra: tñ instra non tenet. secus si non sit prohibitus.
- 2. Practica probandi tabellionatum, et eius quasi possessionem.
- 3. Lex, Barbarius. qd loquatur in eo, qui erat in quasi possessione officij ex dispositione populi, qui eum liberum facere poterat.
- 4. Quem non esse notarium probare debet opponens.
- 5. Notarius debet esse liber ho: tñ dicitur seruus publicus nu. 8.
- 6. Notarius rogans instrumentum, qui sciebat se rogare non posse, tenetur parti ad interesse.
- 7. Ignorans non punitur.
- 8. Notarius an ex suis stipulationibus omnibus acquirat.
- 9. Libertus an possit esse tabellio. remissiuè.
- 10. Decuriones pnt esse tabelliones. Item aduocati. Item clerici.
- 11. Notarij quae iura scire debeant.
- 12. Instrumenta quid continere debeant. remissiuè ad glo.
- 13. Notarius quando possit conficere instrumenta per alium.
- 14. Iudex vel aduocatus an teneatur accipere & consulere super aliqua quaestione.

L E X III.

Generali. Seruus non potest esse tabellio: & si dñs eius sciuerit tale officium assumere, parti ad interesse tenetur: seruus verò fustigabitur. h. d.

Additio. Nota ex ista lege qd prohibitus esse tabellio, licet sit i quasi possessione officij tabellionatus, & conficiat instrumenta: non tñ propter istam quasi possessionem validabit instrumenta per ipsum facta. secus tamē esset, si quis in quasi possessione tabellionatus: qui non sit prohibitus, conficeret instrumenta, nec esset tabellio: vt notat Gul. in l. Barbarius. de offi. praetoris. ¶ Et ideo sit cautus aduocatus, dñ cōtra instrumenta opponitur qd ille, qui scripsit instrumentum, nō erat notarius, nec in possessione quasi tabellionatus officij, vt faciat articulari qd tēpore dicti instrumenti confecti qd ille, qui scripsit, erat tabellio, & in quasi possessione tabellionatus officij, & pro tabellione habebat & reputabatur ab omnibus qui cognoscebant eum, & quod erat liber homo, & talis conditionis qd non prohibebat esse tabellio: alias nō sufficeret hoc solum articulare qd erat in quasi possessione tabellionatus officij, ex quo quasi possessio nō sufficit i his, quae sunt prohibita, per hanc legē. ¶ Non obstat dicta l. Barbarius. vbi sufficit ratio: ne publicae utilitatis quem fuisse in quasi possessione, esto qd prohiberetur: quia ibi erat in quasi possessione ex dispositione populi, qui eum liberum facere poterat, & fecisset si sciisset, vt dixi supra in l. j. si seruus vel liber ad decurionatus officium alpi rauerit. Et vide quod dixi in authentica, de tab. post princi. & vide Innocen. & in c. veniens. de verbo. signi. in vj. & in c. pri.

Bartolus super tribus libris Codicis.

4 mo. de fide instr. Sed quis p̄habet quē nō esse notariū: an opponens, an aduersarius? Azō in Summa de fide instr. tenet q̄ opponens debet p̄bare: maximē q̄ instrumentū producens est bonę cōditiōis et bonę fame: nec est cōsuetus circa talia ver fari malitiosē. Pro hac parte consuluit Frācis. Tig. Spe. verō re nuit contra. in ti. de instr. edi. s̄. restat. ver. sed qd si producit. per Cy. in l. comparationes. C. de fide instr. per Inno. extra de fide instr. in c. primo. in authenticō. de tabellio. circa prin. ponit hęc Ange. ¶ No. hic quōd notarius debet esse liber homo.

6 ¶ Secundō no. ¶ qd si si notarius patiat se rogari de aliquo instrumento, & sciat se habere aliquā qualitatem, vel defectum, propter quem instrumenta ab eo confecta nō valeāt, q̄ ipse te netur parti ad interessē: qd est no. ¶ Item no. quod ignorans non punitur. ¶ Sed modō opponitur: q̄a notarius dicit seruus publicus: vt l. non quasi. ff. rem pup. sal. fo. ¶ Solu. Est liber ho

8 mo: tamen dicitur seruus publicus: quia publicē omnibus ser uuit, & ex eius stipulationibus omnibus queritur. dicit glossa, quod est not. nec distinguit inter stipulationes prætoria vel conuentionales vel iudiciales. Sed quidam contra per c. q̄. q̄. de vsur. in vj. de quo dixi plenē in d. l. non quasi. Sed quæro ¶

10 ¶ vtrum libertus possit esse tabellio. Dic vt in glo. notat. ¶ Itē quæro vtrum decuriones possint esse tabelliones. Gl. dicit q̄ non: nec etiam aduocati. Tu dic q̄ non debent esse, sed si assu mant illud officiū, possunt: & valent ea qui faciunt. Et simile dicūt Cano. de clericis: vt extra ne de. vel mo. c. clericis. & dic

11 ¶ vt ibi. ¶ Item quæro ¶ vtrū notarij debeant scire iura. & dicit gl. q̄ sic. q̄ itelligit q̄ nō requirā q̄ sint doctores vel Legiste, sed q̄ sciat bñ offm̄ notarij, vt sciat summā. & Flor. & alios libros eorū, & si hoc ignorēt imputet eorū iberitā. & in q̄tū laferunt partē, tenent p̄ti, vt s̄. de magi. conue. l. si. & extra, de

12 ¶ reg. iur. c. imperitia. li. vj. & ibi p̄ Dy. ¶ Adde Bal. l. lex hoc iure. s̄. itaq̄. de vul. & pup. q̄ quis nesciat discere quid impor tet clā istū: nō tñ p̄ hoc suspectū reddidit. cōtrariū tñ voluit Bal. post Albe. de Rolate in l. si. s̄. ff. ad Velleia. & in l. ij. C. de hē re. vbi dicit instrumentū cassatū q̄a notarius nesciuit dicere qd esset Velleianū, de cui⁹ renūtiatiōe appeti instrumentū. Alex.

12 ¶ Sed q̄ro qd debeāt cōtinere instrumenta, gl. enumerat oia. quā vide & signa. sed i hoc est multū aduertēdū q̄ sit ciuitatis cōsuetudo. ¶ Hoc idē voluit Bar. in l. qdā. s̄. nihil. ff. de eden do. Bal. l. si. C. e. ti. subscri. tñ vel signū nō pōt alteri cōmitte re in s̄. nos aut. in auth. de tab. vide Bar. idē qd hic tenent in l. j. ad si. de offi. p̄cō. & le. Bal. in l. si. q̄. s̄. ff. de edendo. & p̄ do. late in d. s̄. nihil. debet tñ nō cōmittēs instrū alteri scribēdū se subscribere, & facere mentionē de impedimēto, secūdū Ang. in d. s̄. nihil. q̄ alleg. tex. cum gl. i. auth. de si. instr. s̄. in his. in verbo, ministrantiū. & Barto. in l. diuus. s̄. fenatus. ff. de sal. & Bal. in l. j. s̄. ne autē. de cad. tol. per Ioā. Andr. de instr. edit. s̄. instrumentum ergo. in verbi. item oppo. Cum quo transit do. Ant. in c. inter dilectos. de fide instr. & Imo. in c. cū P. tabellio. e. ti. & per do. Car. in c. si. de offi. dele. & Ang. i. auth. de ta bellio. in prin. i. q̄. col. Alex. ¶ Itē q̄rit gl. vtrū ¶ notarius possit

13 ¶ conficere instrumentū per aliū. Dicit gl. q̄ nō, nisi in ciuitate Constantinopolitana: vt in auth. de tabel. i. prin. qd̄ itelligit nisi sit notarius mortuus vel aliter infirmat⁹ & ita impeditus q̄ scribere nō possit: q̄a tunc poterit per aliū: vt extra, de fide instr. c. cū P. tabellio. facit ff. de offic. eius cui manda. est iurisd. l. j. in prin. Sed nūqd̄ talis iudex vel aduocatus teneat ac cipere cōsiliū & cōsulare sup̄ aliqua q̄ōne. Vide gl. & tex. j. de proxi. fa. scri. in l. sacri. la j. sed nunquid tabellio cogat a prin cipio registrare instrumentū & postea publicare. Et videtur tex. hic facere q̄ lic. ar. quia dicitur seruus publicus. Et de hoc vide ar. quod colligitur s̄. de defen. ciui. l. iubemus.

13 ¶ bellio. in prin. i. q̄. col. Alex. ¶ Itē q̄rit gl. vtrū ¶ notarius possit conficere instrumentū per aliū. Dicit gl. q̄ nō, nisi in ciuitate Constantinopolitana: vt in auth. de tabel. i. prin. qd̄ itelligit nisi sit notarius mortuus vel aliter infirmat⁹ & ita impeditus q̄ scribere nō possit: q̄a tunc poterit per aliū: vt extra, de fide instr. c. cū P. tabellio. facit ff. de offic. eius cui manda. est iurisd. l. j. in prin. Sed nūqd̄ talis iudex vel aduocatus teneat ac cipere cōsiliū & cōsulare sup̄ aliqua q̄ōne. Vide gl. & tex. j. de proxi. fa. scri. in l. sacri. la j. sed nunquid tabellio cogat a prin cipio registrare instrumentū & postea publicare. Et videtur tex. hic facere q̄ lic. ar. quia dicitur seruus publicus. Et de hoc vide ar. quod colligitur s̄. de defen. ciui. l. iubemus.

14 ¶ di. l. j. in prin. Sed nūqd̄ talis iudex vel aduocatus teneat ac cipere cōsiliū & cōsulare sup̄ aliqua q̄ōne. Vide gl. & tex. j. de proxi. fa. scri. in l. sacri. la j. sed nunquid tabellio cogat a prin cipio registrare instrumentū & postea publicare. Et videtur tex. hic facere q̄ lic. ar. quia dicitur seruus publicus. Et de hoc vide ar. quod colligitur s̄. de defen. ciui. l. iubemus.

14 ¶ di. l. j. in prin. Sed nūqd̄ talis iudex vel aduocatus teneat ac cipere cōsiliū & cōsulare sup̄ aliqua q̄ōne. Vide gl. & tex. j. de proxi. fa. scri. in l. sacri. la j. sed nunquid tabellio cogat a prin cipio registrare instrumentū & postea publicare. Et videtur tex. hic facere q̄ lic. ar. quia dicitur seruus publicus. Et de hoc vide ar. quod colligitur s̄. de defen. ciui. l. iubemus.

14 ¶ di. l. j. in prin. Sed nūqd̄ talis iudex vel aduocatus teneat ac cipere cōsiliū & cōsulare sup̄ aliqua q̄ōne. Vide gl. & tex. j. de proxi. fa. scri. in l. sacri. la j. sed nunquid tabellio cogat a prin cipio registrare instrumentū & postea publicare. Et videtur tex. hic facere q̄ lic. ar. quia dicitur seruus publicus. Et de hoc vide ar. quod colligitur s̄. de defen. ciui. l. iubemus.

14 ¶ di. l. j. in prin. Sed nūqd̄ talis iudex vel aduocatus teneat ac cipere cōsiliū & cōsulare sup̄ aliqua q̄ōne. Vide gl. & tex. j. de proxi. fa. scri. in l. sacri. la j. sed nunquid tabellio cogat a prin cipio registrare instrumentū & postea publicare. Et videtur tex. hic facere q̄ lic. ar. quia dicitur seruus publicus. Et de hoc vide ar. quod colligitur s̄. de defen. ciui. l. iubemus.

14 ¶ di. l. j. in prin. Sed nūqd̄ talis iudex vel aduocatus teneat ac cipere cōsiliū & cōsulare sup̄ aliqua q̄ōne. Vide gl. & tex. j. de proxi. fa. scri. in l. sacri. la j. sed nunquid tabellio cogat a prin cipio registrare instrumentū & postea publicare. Et videtur tex. hic facere q̄ lic. ar. quia dicitur seruus publicus. Et de hoc vide ar. quod colligitur s̄. de defen. ciui. l. iubemus.

14 ¶ di. l. j. in prin. Sed nūqd̄ talis iudex vel aduocatus teneat ac cipere cōsiliū & cōsulare sup̄ aliqua q̄ōne. Vide gl. & tex. j. de proxi. fa. scri. in l. sacri. la j. sed nunquid tabellio cogat a prin cipio registrare instrumentū & postea publicare. Et videtur tex. hic facere q̄ lic. ar. quia dicitur seruus publicus. Et de hoc vide ar. quod colligitur s̄. de defen. ciui. l. iubemus.

14 ¶ di. l. j. in prin. Sed nūqd̄ talis iudex vel aduocatus teneat ac cipere cōsiliū & cōsulare sup̄ aliqua q̄ōne. Vide gl. & tex. j. de proxi. fa. scri. in l. sacri. la j. sed nunquid tabellio cogat a prin cipio registrare instrumentū & postea publicare. Et videtur tex. hic facere q̄ lic. ar. quia dicitur seruus publicus. Et de hoc vide ar. quod colligitur s̄. de defen. ciui. l. iubemus.

a ¶ Seruus public⁹. Adde Spe. in titu. de satisf. s̄. ij. ver. satisfatio. de istr. edi. s̄. ij. & s̄. vij. i. prin. et Car. in cle. j. s̄. j. xij. not. de exc. pra. la.

b ¶ Per alium. Ad de Feli. in c. iter di lectos. de si. instr. & do. Alex. Bart. & Paul. de ca. in l. quēdā. s̄. nihil in terest. ff. de edē. & do. Alex. de Imo. in cōsi. cxxix. j. p̄ te. et d. Socin. i. cōsi. xxij. inci. visis diligēter & matu re. ver. secūdō pri paliter. cū ver. se. in j. pre. vbi ē qd requiratur eo casu ne de falsitate sus picetur.

¶ Adde oīno ad hoc p̄positū Lan fran. de Orta. in c. qm̄ contra fallam. ver. instrumentorū productiones. nu. xij. & q̄ ibi posui in apo. ad ipsam i ver. vterius quæ ro. extra de prob.

c ¶ Nō debet q̄s re firmari i offiō. Ad de istū i. l. j. s̄. vt omnes tñ ciui. & in l. rescripto. ff. de mu. & ho. qd̄ autē si fuit rescriptus: an debeat bis syn dicari, vide eundē in l. & ideo. ff. de ver. ob. & Ale. in l. dies. ff. de dam. infec.

¶ Notariatus officium non est dignitas. ¶ **B**oethos. Hic ponit nomina quorundam officiali um, qui debēt illi officio obedire: & sunt obligati ipsi & filij eorum: nec debent ad alia officia transire. h. d. ¶ No. ibi tex. honore alicuius priuilegij, & cōp notariatus officium non est dignitas nec honor. de quo dixi s̄. si seruus aut liber. ad decu. aspira. l. ij. vbi de hoc. Bar.

De susceptoribus, p̄apostitis & ararijs. Rubri.
Continua hęc rubricā vt in gl. quā vide qd sit susceptor: & in quo differt iste titulus a titulo s̄. de exac. trib. s̄. e. li. & ibi vide.

¶ Debitor liberatur a p̄na, qm̄ p̄ eū non fiat q̄ non soluat. ¶ Liberatio quando contingat sola oblatione. ¶ Apocham de soluto quando possit petere ille qui obtulit, si cut potest ille qui soluit.

LEX

I.

Susceptores. te sine mora recipere: alia s̄ puniuntur ipsi, & iudices, qui eos punire ne glexerint. h. d. ¶ Diuide: quia primō præcipit susceptores sine mora recipere. ¶ Secūdō, qui det volēti soluere. ¶ Tertio punit susceptorē negligētē recipere. ¶ Quarto punit iudicē negligētē cōde mnare. Secunda ibi: nā si. Tertia ibi: & qui. Quarta ibi: q̄ aut.

¶ Nota hic q̄ si p̄ debētē soluere nō stare, qd̄ liberat a p̄e na, etiā quē imponitur a lege: quia res non incidit in commis s̄ sum. Itē pōt petere apocham de soluto, ac si soluisset. ¶ Sed cōtra hoc opp. sola oblatiōe nō cōtingit liberatio: vt l. qui de cē. in prin. ff. de sol. ergo non pōt petere apochā solutiōis. Sed itelligit q̄ pecunia oblata erat perdita: & sic cōtingebat libe ratio: vt d. l. qui de cē. secundū gl. Vel dic q̄ obtulerat, depo s̄ fuerat, & consignauerat: vt l. oblatione. s̄. de solutionibus. ¶ Ex quo nota q̄ sicut ille, qui soluit, pōt petere apochā de so luto: vt l. j. s̄. de apo. pu. et l. plures. s̄. de fide instr. ita ille qui nō soluit, sed obtulit eo casu, quo p̄ oblationem cōtingit libera tio, & secuta admisiōne vel oblatione facta pōt petere apo cham de soluto. quod Cy. tangit in d. l. oblatione q̄ no ta quia fortē nō probat hoc per aliam legē melius, q̄ p̄ istam.

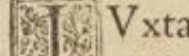
¶ Bar. i. ¶ Adde Bar. in l. acceptam. de vsuris. in ij. q̄. & Bar. in l. ij. ff. de condi. instr. et quod Bal. in l. j. C. ne lice. ter. prouo. vbi dicit q̄ vbi non est dies, vel hora, sufficit q̄ quis sit paratus sol uere, licet nō offerat. Secus si est apposita dies vel hora p̄pria, vt nunc ad talem horā. l. ratio. s̄. ff. de act. emp. & etiā facit qd̄ si creditor differat recipere, sufficit verbalis oblatio. l. si residu um. ff. de distrac. pigno. & l. fundū. ff. de rescin. ven. aliā requi reretur realis oblatio. l. si rē. s̄. ois. de pigno. act. & vide Bald. in l. j. & in l. acceptā. in v. q̄. & in l. si ex placito. de re. p̄mu. vbi an in cōtractibus inominatis sufficiat p̄ implemento cōtract⁹ sola oblatio: vide doc. in l. p̄tor. s̄. si quis paratus. ff. de ope. no. nū. Adde quod dixit Bar. in materia oblatiōis, in l. qui de cē. ff. de so. in si. sola oblatio facit, si q̄s teneat de casu, nūc tenebi tur de oī culpa. & istud dicitur est dñi mei Are. i. l. qd̄ te. ff. si cer. pe. in iij. q̄. C. tex. adducit i. l. si arbiter. ff. de so. secūdū vnū in tellectū. Adde Ang. vt exact. instr. i. s̄. illo quoq̄. Alex.

S V M M A R I V M.

¶ Bona administratoris fisci licitē non emuntur.

LEX

II.

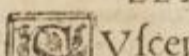

Vxta. Ad nominatores susceptorum in subsidium deuenitur: nec licet ab eis emere. h. d.

¶ Nota q̄ non licet emere de bonis administratoris fisci: sed cōtra, s̄. rem alie. ge. l. j. Sol. l. bi in administatore pri uati: hic reipublicæ. Facit j. de eroga. mi. an. l. opinatoribus. li. xij. Bar. ¶ Officiali antiquo fienda est solutio, non nouo, si antiquus totum soluit de suo.

LEX

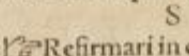
III.

Susceptores. ¶ Ei debet solui, qui est officialis tpe solutionis, non ei, qui fuit tpe, quo fieri debuit solutio. h. d. ¶ No. hęc l. quia his dieb⁹ ha bui de facto: quam itelligo nisi officialis antiquus, qui non exigit, totum soluit de suo: nam tūc sibi deberet fieri solutio: vt l. nisi opinatores. s̄. de exac. trib.

S V M M A R I V M.

¶ Refirmari in offiō nō debet q̄s, nisi fuerit primō syndicus. ¶ Dantes pecuniam mercatori ad diuidendam partem lucri, nō possunt petere rationem a mercatoribus, nisi in fine anni.

Eminem. Non debet quis in officio confirma ri, nisi primi officij rōne reddiderit. ¶ Item rō singulis annis debet reddi. ¶ Itē officia les nō debēt esse p̄petui, sed annales, sed ad pl⁹ biē

nales. h. d. ¶ No. hic ex principio legis q̄ non debet quis re firmari in officio, nisi fuerit primō syndicus. ¶ Item nota ex ver. integro. pro illis qui dant pecuniam mercatoribus ad diuidendam partem lucri liciti, & damni secūdū l. j. s̄. pro so cio. q̄ solum in fine anni possunt petere rationem a mercatori bus, & non ante. quod tene menti. Bar.

¶ Additio. Vide etiam per Bal. C. pro socio. in rub. & limi ta singulariter per Sal. in l. aduersus. & in l. ratio nes. C. de admini. tut.

S V M M A R I V M.

¶ Verbum solidus, a iure prolatum itelligitur de aureo. consuetudo itelligit verbum solidus, de minuto. ¶ Septuagintaduo solidi faciunt libram auri. Aurei Veneti, & Florentini habent octauam partem vncie, & sic octo faciunt vnciam, & xvj. faciunt libram.

Quotiescunq̄.

Votiescunque. [†]Ista lex est breuis & clara. Ex qua nota q̄ cūm dico solidum, licet nō exprimatur auri, intelligatur de solido aureo. q̄ est verū, quādo profertur à iure: sed secundū consuetudinē in partibus istis intelligitur de solido minuto, hoc est, monetæ minutæ. ¶ [†]Secundō nota q̄ lxxij. solidi faciunt libram auri: & si bene computes, quilibet aureus habet sextā partem vnciæ: hodie vero aurei Veneti & Florentinij quilibet habet octauam partem vnciæ: & sic octo faciunt vnciam. & xcvi. faciunt libram auri.

Additio Vide Barto. j. in rub. de veteris numifin. pote. & quæ dixi post Bar. in l. Paulus. de solu. Alexan. ¶ [†]Glo. in l. quicunq̄. de seruis fugitiuis. et in §. si quis quinq̄ solidos. in x. col. de pace tenenda. & in l. ff. de in ius vocan. & in rub. j. de veteris numif. po. & in §. ff. Insti. de pōna te. liti. Sed quando lex vel statutum facit mentionem de solidis, vel aureis: de quibus debeat intelligi, an de illis, de quibus fit mētio in l. ff. de in ius vocan. vide Bal. in si. in prin. C. cōia de lega. & ibi glo. & in l. quicunq̄. in vlt. gl. C. de seruis fu. et in l. illud. in vlt. col. de sacrosan. eccle. Bal. & Io. Andr. in addit. Spec. de instr. ed. §. porro. in si. per gl. & doc. in c. ij. de malef. & Pet. de Anc. in Cle. si beneficiorum. & ibi glo. de deci. Alex.

Dlu minime. [†]Hæc lex facit contra eos, qui tenēt pecuniam communis: & cum ea faciunt mercantias. Facit j. de his q̄ ex publ. ratio. l. j. & ij.

S V M M A R I V M.

1. Factū à maiori parte fideicommissariorū tenet: licet in testō dicatur q̄ illud, quod fuerit per omnes approbatum, teneat.

2. Iudicatū à maiori parte arbitratorū tenet, licet cōpromissum sit in pluribus, & dicitū q̄ iudicatum fuerit per ipsos valeat.

Exactores. Hic ponitur ordo qualiter debet eligi susceptor vel exactor. facit §. de iure fisci. l. super creandis. & ibi no. & §. de ca. lar. ti. l. præcepit. §. illud etiam. & ibi dixi.

Additio Nota ex ista l. ibi: omnium. q̄ licet text. dicat omnium. tñ glo. subaudit q̄ sufficit consensus maioris partis. p. l. q̄ maior. ff. ad muni. ¶ [†]Et hæc faciunt ad q̄. plures sūt electi fideicommissarij i testō: & sunt apposita ista verba, q̄ illud q̄ fuerit p̄ oēs actū, obrineat plenā roboris firmitatē. certē, eodē mō valebit, si fuerit factū p̄ maiore p̄te, sicut p̄ oēs. ¶ [†]Itē facit ad q̄. cōpromissum fuit ad plures: vt illud q̄ iudicatur: fuerit per ipsos, valeat, & debeat obseruari. Certē q̄ fuerit iudicatum per maiore partem, obseruari debet. Ange.

S V M M A R I V M.

1. Mensuræ ciuitatis debent fieri aere, vel lapideæ.

2. Pœna falsificantium mensuras quæ sit, remissimè.

3. Qui promissit dare mille aureos, tenetur dare ad pondus statutum per commune.

Modios. Primò præcipit modios vel mensuras esse in vnaquaq̄ ciuitate aereos vel lapideos: ad quos in dubio recurritur. Secundò punit cōmittentes fraudes in mēsuris. Tertio ponit q̄tū nomine tributorū mensura debet solui. Secūda ibi: ita vt. Tertia ibi: & submotis. ¶ [†]Nota principaliter de mēsuris aereis & lapideis quæ obseruatur per vniuersitates. ¶ [†]Item nota pœnā falsificantium pōdera & mēsuras: de quo dixi plenè in l. arbitrio. §. de eo. ff. de dolo. & vide quæ ibi dixi quæ sunt notāda.

Additio [†]Hic est casus, q̄ ille, q̄ pmisit dare mille aureos, teneatur dare ad pondus statutum per commune ciuitatis, non obstantē q̄ diuersorum ponderum currant floreni in ipsa ciuitate: sin autem certum pondus vel certa mensura non esset in communi, sed essent diuersa pondera & diuersæ mensuræ: tunc recurrimus ad consuetudinem regionis: sin autem de consuetudine non appareat, vel diuersæ consuetudines non apparent: tunc quod est minimum sequimur: vt l. semper in obsecris. ff. de reg. iu. Ange.

S V M M A R I V M.

1. Æstimum quando fit, defensor ciuitatis, cuius bona æstimantur: debet requiri.

Item syndicus villæ, quando villa.

2. In æstimatione fundi particularis dominus fundi requiritur.

Susceptores. [†]Ista lex est clara. Ex qua nota q̄ quando fit æstimum, debet requiri defensor ciuitatis, cuius territoria æstimantur: & sic sufficet requiri syndicum villæ: nec est necesse q̄ singuli de villa requirantur, & hoc quando fit æstimatio vllis: sed q̄ quando ex aliqua causa æstimatur, prædium vnius vel mēsuratur, ille debet requiri, cuius p̄diū æstimat: vt l. ij. & ij. §. si. reg. l. itē istud æstimum debet assignari prædidi: vt l. j. in prin. §. de apo. publicis.

Securitates. [†]Ista est fortis, & modicæ vtilitatis: & tria dicit. ¶ [†]Primò, q̄ securitates factæ à susceptoribus de vino, quando fit rō debet eis imputari pro interitu, q̄tū cōtinetur in illa apocha, seu securitate de recepto. Secundò ibi: & accepta. dicit glo. q̄ rō acceptorum, & discussio rōnis debet fieri in apertum. quod no. in multis em ciuitatibus redditur rō in consi. Tertio ibi: & oēs. dicit q̄ securitates quæ p̄feruntur, dñt approbari & acceptari ab officialibus. q. d. non potest opponere exceptionem non nume. pe. C. de non nu. pe. l. in contractibus. §. j. & l. si. §. de apo. pub.

S V M M A R I V M.

1. Notarius semel condemnatus de falso instrumento, non potest decætero officium notariatus exercere.

2. Notarius condemnatus de falso ex alia causâ q̄ falsitatis commissæ in notariatu, an possit instrumenta cōficere. remissiuè.

Saliquid. Non potest quis exercere officium, in quod semel deliquit. h. d. ¶ [†]Nota hæc legem, ex qua colligitur q̄ notarius semel condemnatus de falso instrumento, non pōt decætero notariatus officium exercere.

1. Facit ff. de ed. l. si qs ex argentijs. §. j. & ibi gl. alleg. l. istam. ¶ Sed quæro, quid si notarius est cōdemnatus de falso aliàs commisso, q̄ in offiō notariatus: an poterit exercere offiō notariatus? Dic vt dixi de ista q̄. & alijs in l. ij. ff. ad l. lul. repetū. & ibi plenè de hoc. ¶ [†]Adde q̄ requirit q̄ sit cōdemnat: aliàs ex solo delicto nō est priuatus officio. in l. si qs decurio. i. §. nō satis. C. de fal. vbi ad hoc pōderat Bal. & not. Inn. in c. fraternitatis. de hære. & Bal. in l. j. in ver. tertio casu. ff. de testa. & in l. in exercendis. de fide instr. & in l. Casius. ff. de sena. & in l. ij. de sen. et in auth. habita. in x. col. et c. si interpres. de l. corrad. Spe. in titulo de instr. ed. §. instrumentum ergo. vers. item opponit q̄ tabellio. & in §. restat. versiculo, qd si tabellio. & licet Bal. Insti. de testa. mi. §. si. dicat q̄ condemnatus de falso, notarius non pōt noua instrumenta cōficere: tñ prius rogatus pōt authenticare, secundū Ang. in l. si quis ex argentijs §. j. ff. de ed. do. per gl. in l. pe. in vers. documentis. in auth. de tabellio. & probat Bart. clarius in l. ad testium. in princip. ff. de test. & ibi no. glo. & in c. officij. extra, de hæreticis. gl. in auth. de tabel. in §. pe. dicit, quid si conficiat instrumentū ignorās, se pronuntiatum falsariū, q̄ dicit qd fideliter. quam allegat Bald. in l. iubeamus. §. si me. de sacrosan. eccle. Et no. Bald. in l. cum arbiter. C. de sententijs. Itē adde q̄ iudex notario cōdemnato de falso pōt ex causa concedere facultatē conficiendorū instrumentorum. Bar. in l. si quis in principio testamēti. §. miles. de leg. iij. & vide in eodē. & quæ ibi scripsit. ff. ad l. lul. repe. Adde q̄ valerēt instrumenta cōdemnati absentis, vt Bar. in l. si ideo. ff. de iur. & in l. qui repudiatis. §. si. & ibi glo. & doc. ff. de inof. test. & in l. contumacia. in v. col. de rei iudi. Et in fine, an possit de nouo creari tabellio, qui fuit cōdemnatus de falso. & sic priuatus officio: vide Bal. in l. ij. ff. de oper. libert. vbi cōcludit q̄ nō. Vide Bar. in d. l. eadē. & Ro. i. litera N. no. viij. vide Bar. in cōsi. inc. sed & Io. Bal. in l. q̄ depositū. C. de depositi. & in l. militi. de test. mili. & l. ij. de fide instr. & in d. §. sane. & lac. de belui. i. aut. de tabelli. in prin. in viij. q̄. per lmo. in l. infamē. de pub. vide text. in l. Callipodius. §. si. aliàs l. eum qui. ff. de sol. Alexan.

S V M M A R I V M.

1. Iudex, qui mandat aliq̄ solui condemnationem, quàm cui dicitur statutum, punitur.

2. Notarij deputati ad causas ciuiles, nō possunt scribere acta criminalia.

3. Iudex negligens punitur criminaliter, etiam ad pœnam corporalem.

Dvos. Hæc lex fortis est in text. & modicū valet. Diuide, quia primò dicit q̄ in qualibet p̄uincia debent esse duo susceptores: quorū vnus suscipiet aurum: alijs aliàs species. & debent esse duo notarij, seu numerarij, vt cuilibet susceptori de vno notarij numerarij. Secūda ibi, scire autē. dicit q̄ susceptor auri nihil habet cōe cū susceptore aliarū specierū. q. d. vnus non debet se intromittere de offiō alteri: & qd debet solui vni, non debet solui aliq̄. Et expone ibi, cū arq̄. i. scribij. rōcinjs vbi aliq̄ spēs aliarū rerū extra aurū reponunt: qd p̄tinet ad aliū susceptorē. Tertia ibi: in ver. iudices. punit iudices i v. libris auri: & corū officiales pœna capitis si prædicta nō obseruarūt. q. d. si illud, qd debet solui vni susceptori, fecerit alter sibi solui, puniatur pœna prædicta. ¶ [†]No. ex li. huius legis, q̄ punit iudex, q̄ mandat pecuniā condēnationis aliq̄ solui, q̄ cui dicitur statutum. Facit quod dixi §. de cano. lar. l. præcipit. §. prouidentib. Bart.

S V M M A R I V M.

1. In text. ibi: nihil. ¶ [†]No. pliberi commissionem officiorum. Et ideo dico q̄ notarij deputati ad causas ciuiles, non possunt scribere acta criminalia, nec econ-

¶ **Auri.** Vide ad hoc Fel. in c. conquerente. de offic. iud. or. cū nō nullis remissi. & qd ibi dixi in apost. ¶ **Adde qd not.** in apo. ad istum §. in rub. de vet. numif. po. num. j. in vers. septuaginta duo faciunt librā. ¶ **Sufficit consensus maioris partis.** Adde oino Ant. Cor. sin. suis i ver. vniuersitas. icipi. quod fit à maiori parte. & illud sin. & aliàs remissiones allegauit in addit. ad istum in l. quicunq̄. nu. iij. i ver. consensu oim. j. de omniagr. deserto. ¶ **Deliquit.** Adde Fel. in c. ex literis. in j. col. in prin. de de consti. ¶ **Exercere.** Vide ad hoc Fel. in c. fraternitatis. post p̄cip. in vers. extra gl. de hære. Tu vide oino Bald. in l. ij. nu. ij. & qd ibi posui in apost. ad ipsum post Barb. in vers. deponitur ab officio. §. de manumif. vidi. & ibi bon. tex. cū gl. & Gerad. de Per. sancta sin. suo primo.

Bartolus super tribus libris Codicis.

tra, propter commissionem officioꝝ que phibita est per hanc legem & ff. de offi. cō. l. vna. & s. de exac. trib. l. misit. q. intelli gatur. nisi ex cā necessitatis, vt plenē p. Gul. in d. l. vna. & vide l. fi. de nu. lib. xij. ¶ Vltimò nota ex ista lege iudicem negli gentem puniri criminaliter, etiam ad pœnā corporalē. De hoc dixi de bo. vac. l. fi. & l. iudices. de anno. & tribu. Ange.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Officia vilia nō sunt dāda decuriōibꝰ, sed vilibus psonis, Stare ad custodiam portarum, est vile officium.

M Vmioribus. Primò dicit in genere decurio nes non vexandos officijs vili bus. Secundo ibi: susceptionem. dicit q. officij exi gendi collectam pro vestibus pertinet ad officiales proconsulis, vel ad eos, qui alias hoc facere consueuerunt. Ter tiò ibi: in horum, & c. dicit q. ad decuriones spectat de prædi ctis repetere rationem, & inuenire ad hoc hominem sufficien tem. Quarto ibi: neq. enim. assignat rationem. ¶ Ad euidenti am sciendum est, q. pro exactione talis collectæ pro vestibus erat constitutum certum salarium officialibus proconsulis seu alijs. ¶ Dicit ergo q. ratio prædictorū est: quia non est æquum decuriones sustinere damnum dictæ exactionis non factæ, & alios habere lucrum. Sed alia ratio colligitur ex principio: q. est vile officium. Quintò ibi: hāc igitur. Cōcludit ad prædicta ponendo vnā exceptionē. & est clarus tex. ¶ Nota bene q. officia vilia non sunt danda decurionibus, sed alijs hominibus inferioribus subditis: vt stare ad custodias portarum, facere i stas viles exactiones, & similia. Facit quod dixi s. de mulie. & ¶ in quo lo. l. prima. Bar. ¶ Adde Bar. in l. iij. s. de mulie. & in quo lo. & limita vt ibi post eum dixi. Alex.

De ponderatoribus, & auri illatione. Rubri.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Ponderatori vel estimatori communis statur super appro batione, vel improbatione.

2 Item imperito electo super vulneribus: an sint mortalia vel ci catrix remanura.

3 Dicto vnus præpositi à communi, statur. Idem si eligitur de partium consensu.

4 Appellari quod poterit à relatione estimatoris vel pondera toris communis.

5 Duo estimatoris vel medici q. eligi debent, quando propo nitur electio à iudice.

L E X I.

Q Voties. Hæc lex est clara: ex qua nota t. q. illi, qui præest ponderi communis Floren tiæ, & improbat, vel approbat, est ei parendum: si cut in ciuitate Perusij est estimator publicus equo rum: & est ei credendum. Item in quibusdam ciuitatibus de an no in annum proponuntur quidam medici, qui habent æsti mare vtrum vulnera sint mortalia: vel ex eis sit remanura cica tris: vel membri debilitatio: & sic est eis parendum, seu stan dum vel credendum, vt hic cum simi. ¶ Er aduerte: quia sta tur dicto vnus. b. quod est verum quando ille cui statur, pro ponitur à communi totius ciuitatis. Bar.

Additio. Vel si eligeretur de partium voluntate. l. arbi tro. ff. qui satisfacere cogantur. & l. Theopompus. ff. de dot. prælega. ¶ Istum textum allegat Bal. in l. j. de ve teris numismatis potesta. ¶ V num tamen no. circa hoc quia licet regulariter stetur, & fidem faciunt tales: nihilominus poterit ab ipforū relatione seu sententia appellari, vt dixi in d. l. arbitro. in fin. ponendo præticam illius legis. Ange. ¶ Sed quando à iudice proponeretur, deberent eligi duo: si reperirentur in ciuitate: vt s. de fi. inst. l. comparationes. & j. de remili. l. semel. li. xij. aliā vn⁹ sufficit, vt in auth. de nō alt. aut permu. re. §. quod autem. ¶ Vide Aret. in trac. malefi. super ver. cicatrix. Adde hic Bart. in l. j. ff. de fica. in l. j. §. si. ff. de ver. obli. & Bal. in l. directas C. de test. manu. & in proœmio. ff. in prin. in ver. Item quero, nos dicim⁹ & c. Vide in c. significasti. de ho. per Do. Lu. in d. l. j. §. si. de verbo. obli. Et nota q. statur dicto vnus, si non sunt plures in ciuitate, vt Bart. in pœ. ff. de quo in c. proposuisti. de proba. & in dicto c. significasti.

De auri publici persecutoribus. Rubri.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Solidus solutus susceptori pro libra, non pōtest sine licen tia in massam redigi.

2 Exactores non possunt pecuniam exactam in aliam speciem sine licentia commutare. Et omne Ricrum, quod faciunt, est Reipublicæ: & si illud reti nent, contra conscientiam retinent.

L E X Vnica.

A Vri. Hæc lex est fortis in tex. gl. tamen bene declarat, & h. d. Susceptoribus nō licee pecuniam acceptam sine licentia in massam re digere: & habita licentiā non debet hoc retar dare. ¶ Not. q. licet solid⁹ soluat pro libra auri, non potest susceptor redigere in massam sine licentia. ¶ Ex quo habes q. isti exactores publici, si exi gunt pecuniam, non possunt eam redigere in florenos, vel flo renos in pecuniam sine licentiā. Et sic omne lucrum, quod per ciperetur, deberet esse publicum. Et sic qui tale lucrum reti net, contra conscientiam retinet: & fiscus potest repetere, quod est no. pro istis exactionibus publicis.

De his, quæ ex publica collatione. Rubri.

L E X I.

N Vllus. Pecuniam publicam non potest quis acci pere mutuo vel alio titulo, vel in suam vtilitatem aliter conuertere. hoc dicit totus titulus.

L E X II.

S Ciant. Susceptum per iudicem non potest in aliam vtilitatem transferri. h. d. ¶ No. istam l. contra conseruatores monetæ, qui pecuniam communis deputatam ad solutionem sala riorum doctorum arbitrio, conuertit in alios vsus, puta sol uendo stipendiarijs. ¶ Ideo dicit Bar. in l. iubemus. s. de erog. mili. anno. q. thesaurarius negligens soluere salariatis, tenetur ad interesse eorum. quod nora.

De auro coronario. Rubrica.

L E X Vnica.

A D collationem. In tex. ibi: absq. consuetudi ne. Nota ex illo tex. ar. con tra forenses: quia licet non possint cogi de iure ad munera personalia, vt l. rescripto. in fi. de mune. & ho. tamen si de consuetudine antiqua obseruatum est q. cogantur, habet locum ista pœna: vt l. quoties. ff. de ver. obli. & tunc personalia munera eis indici poterunt: & ideo poterit indici ei onus custodiæ. Hoc etiam facit contra scholares, qui licet ad onera personalia cogi non possunt, l. j. de professo. & medi. ta men si de cōsuetudine eis imponuntur, poterūt cogi, per hanc legem. Bar.

De argenti pretio, quod thesauris infertur. Rubri.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Aurum pro argento solui potest: et econuerso in tributis.

L E X Vnica.

I Vbemus. Pro libra argenti pōt solui quinq. aurei. h. d. ¶ Not. q. potest solui pro argento aurum: & econuerso. De quo plenē dixi ff. de sol. l. Paulus. do. Bar.

Additio. Licet non possit solui inuito creditore alia spe cies pecuniæ: vt l. Paulus. de solu. tamen hoc fal lit in tributo, vt dixit Ludouic. in l. diuortio. §. ob donatio nes. ff. sol. mat. Alex.

De irenarchis. Rubrica.

L E X Vnica.

I Renarchæ. Syndicos ad denuntiandum male factores cōsiliū ciuitatis debet proponere, non iudex solus, siue Potestas ciuitatis, siue alius rector. ¶ De istis dixi in l. diuus. ff. de cu. re. hoc dicit. ¶ De istis syndi cis etiam habes in l. ea quidem. de accu. & in l. ab executore. ff. ad Turpil. & adde q. tales syndici debent iurare eorum fide li ter exercere officiorum, vt no. Ange. in l. si vacantia. de bonis vacantibus. in primo not. Alex.

¶ Finis Libri x. Sequitur xj.

De nauicularijs, seu naucleris publicis transpor tantibus publicas species, & c. Rub.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Diçtio nauicularius, tribus modis sumitur.
2 Diçtio siue, de eius natura verba disiungit, & sensum cōiungit.
3 Candelarij qui dicuntur.
4 Negotiatores non dicuntur artifices.

De prima

a ¶ Vel credendum. Adde Fel. c. signi ficasti. el. ij. de ho mici. ij. col. post princ. ver. non ibi peritorū iudicio.
b ¶ Statu dicto vnus. Adde quod no. in apo. ad istū in l. Theopomp⁹. in apo. in ver. di cto vni⁹. ff. de do. præleg.
c ¶ Antiqua. Vide quæ dixi s. in l. j. de muli. & in quo lo. circa princ. iij. col. versi. item fal lit in ciuitatibus.

De prima parte rubricae, s. de lustrarijs, &c. nihil habemus in nigro. Simile est s. quibus mune. excusantur hi, q post imple. mili. & s. ad Treb. in rub. De secunda parte rub. s. de nauī. tractat hic ti. & glo. cōtinuat ad pcedētia duobus modis, vt patet in ea. ¶ Quēro quare i rub. dicatur de nauī. seu nau. dicit q hęc dicitio nauicularij, sumit trib⁹ modis. Priō pro facientibus naues. Secundō p his q maiorē ptē suę substātie po fuerūt in mercātia nauīū. Tertiō p his q ductū naues. Ne ergo in rub. possit esse dubitatio, ponit de naucleris: & intelligit solum de ducentibus naues. ¶ Natura enim dictionis siue, est p̄prie, vt licet verba distūgat, sensum tñ cōiūgit, vt duo p eodem ponatur, vt ibi, Alex. siue Paris. vt not. in simili l. ij. s. de in li. iu. licet aliter ponat in l. si q̄s ita. ff. de aur. & argē. le. & ibi dixi. ¶ Quēro iuxta rub. statutū est hic q cādelarij gaudeāt certa immunitate. Quēro mō q̄ intelligant cādelarij. Ex hac gl. v̄t q̄ tā illi q faciūt cādelas, q̄ illi q v̄dūt, q̄ illi q nō faciūt ne q̄ v̄dūt, sed maiorē ptē fortunariū suarū posuerūt in illa mercātia. a simili, sicut i hac gl. de nauicularijs d̄r. Similem glo. habes in l. semp. s. negotiatores. ff. de iure immu. & fuit sumpta de summa Azo. sup hoc ti. facta ad q. dico q̄ p̄prie loquendo solū ille, q̄ habet notitiā faciēdi illā artē de cādelis, cōphendit.

Vide gl. in l. j. s. j. & ibi Ang. & Paul. de ca. ff. de trib. & q̄ no. Bar. in l. legatū. de leg. in. & Bart. in procc. Digestorū. & Bal. in rub. C. de consti. pe. & Ange. in l. cum. ff. de inst. Alex. l. Et sic nota q̄ facientes artē per substi tutum gaudēt priuilegio immunitatis, secundū Bar. sed Lud. in no. xlvij. in litera p. alleg. tex. a nemine ponderatū in contrariū in l. si. circa prin. de excu. tu. Alexā. ¶ Et d̄r candelarij p̄prie: quia illud d̄r nomē artificij; vt l. legatis seruis. s. si ex officio. ff. de leg. in. ¶ Negotiatores verō non p̄prie dicūtur artifices: quia de iure gentium glibet scit emere & vendere: licet vnus cautius q̄ alius. Et appelliant negotiatores ex frequētia: vt d. l. legatis in prin. nisi consuetudo regionis aliud inducat: & iō isti appellabunt potius mercatores cādelarij, q̄ cādelarij. Et iō in d. l. negotiatores isti mercatores nauīū nō appellantur nauicularij, sed poti⁹ negotiatores. et tene mēti. ¶ Vi de ad hoc que dixi in l. legatis. in prin. de lega. in. quibus adde Bar. in l. mariti. in prin. ff. de adul. et Bal. in p̄cmio. ff. in prin. in ver. Item fallit in mercatore. V nū videt dicere, q̄ ille dicit mercator, qui solū vnā negotiationē facit. et idē in artificē. Idē voluit Bal. in rub. C. de consti. pecu. in fi. vbi videbitur q̄ sub dubio fortē v̄t tenere q̄ hoc casu ita demū sit mercator, si professus est matriculā. adde Bal. in trac. de constituto. in fi. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 Species violentiarum sunt, s. cum armis, et sine armis, cum iudicis autoritate, vel sine.
- 2 Nauicularij portantes res publicas, non possunt in loco detineri, tam ratione delicti quam debiti.
- 3 Literę quę dant alicui, q̄ p̄bat eius cōmissionē dantis literas.
- 4 Portas res emptas a publica, q̄ nō h̄z imūnitatē de qua hic.
- 5 Cōfessio dicit, si officialis infert metū, vt extorq̄at pecunias.
- 6 Portantes res Principis non soluunt pedagium.
- 7 Statutum q̄ de contractu soluatur gabella, comprehendit contractus, etiam a principe celebratos.
- 8 Securitas, si est data veniendi, q̄ intelligitur etiam data pro redeundo.

L E X I.

Nauicularij seu naucleri portantes res publicas habent plenam securitatem in redeundo & redeundo. h. d. ¶ Primō quēro quid vult dicere nullam vim. Respondeo, signum vie requirit ad minus tria: vt l. in re mandata. s. mand. ¶ Vult ergo dicere, nullam vim, s. cum armis vel sine armis, cum iudicis auctoritate, vel sine. Iste enim species violentiarum sunt: vt l. in prin. & s. j. ff. quod me. cau. & hoc quantum est propositū: licet aliam distinctionem faciat glof. in l. extat. ff. quod metus causa. ¶ Et per hoc dico q̄ isti nauicularij non p̄nt detineri ratione debiti siue delicti aliās commissi in loco cōdemnationis de his facta, vel repræsaliarum. Pro hoc facit tex. iste in fi. ibi: omni securitate, &c. facit ff. de iud. l. ij. s. legatis. ¶ Quēro quid vult dicere delegatas species annonarias trāsferentes, &c. Respondet gl. loquitur de his, quibus species sunt delegatę, i. commissę vt transferant a Comitibus horreorum, i. ab officialibus, qui p̄sunt horreis publicis. Idē intelligo si committatur eis ab eo, qui p̄cēst reb⁹ principis: vt ff. de le. l. princeps. ¶ Quēro qualiter, cum sint in itinere, p̄habūt istas species esse sibi commissas portadas: Rñ per literas sibi datas. arg. s. de decu. l. si quis decurio. & l. si qua p̄ calūniā. s. de episc. & cle. ff. de publi. l. si publicanus. s. j. ¶ Quēro quid si aliquis portabat res, quas emit a Republica non ex delegatione officialis publici. Rñ nō habet hęc immunitatē: vt l. licitatio. s. si. ff. de

pub. ¶ Quēro quid vult dicere text. ibi: nec cōfessiones per peti. Rñ. cōfessio dicit q̄ officialis infert metū, vt p̄pter hoc extorq̄at pecunias: vt l. j. ff. de cōf. phibet ergo istos nauicularios hoc pati. ¶ Quēro qd̄ adicit id, qd̄ sequit, nec ad aliud gen⁹ incōmodi. Rñ d. vult dicere q̄ autoritate legis, vt occasione gabellę vel pedagij, seu vectigalis nihil ab eis accipiat: vt l. licitatio. s. res exercitui. & s. seq. ff. de publi. ¶ Illi ergo, q̄ portant res Principis, nō debēt soluere pedagij. ¶ Sed quēro: hic loquit in pedagij q̄ accipiunt q̄ res exportatur: qd̄ si i ciuitate est gabella cōtractū: an cōtract⁹ celebrati a fisco, vel a principe sint immunes ab ista gabella, posito q̄ gabella sit licita: ar. q̄ no. s. ad l. Fal. l. j. s. ad municipiū. & quod ibi not. l. Adde qd̄ dicit de fisco, an teneat soluere gabellā, in l. licitatio. s. fisco. ff. de publicanis. & Bal. l. emptor. ff. de hēredi. vel act. v̄e. Alex. Sequitur in tex. veniētes ac remeantes.

¶ Nota hic arg. q̄ ficiali est data securitas veniēdi, dicit eē data securitas redeūdi. b̄ Posset dici imō facit cōtra: q̄a nō expressisset in eūdo & redeūdo, nisi necesse fuisset. Dico tñ contrariū vt s. nō em̄ venit secure, q̄ nō p̄t redire: vt l. sciendū. ff. de leg. & ad Tre. l. de ctare. & ff. de sepulc. viol. l. v̄timur. & ibi dixi. & plenē ff. ad l. lul. ma. l. j. in prin. vbi ille, q̄ frangit istas securitates, tenet l. lulia maiesta. ¶ Adde Bar. l. si. de digni tā. l. ij. xij. vbi est cōfus in contrariū: sed est speciale secundūm Bar. ibi. De hoc vide do. i. c. si. de treu. & pace. vbi tenet q̄ sic, pillū tex. in c. magnæ. de voto. an si. in l. si cui in provincia. s. tandiū. ff. ex quib⁹ causis maior. & c. errori. de iure iur. & c. ita tutū. s. pe. de refer. in vj. & voluit Ang. in l. v̄timur. hic alleg. & in l. j. in prin. ff. ad l. lul. maie. Contrariū tenuit Dñi. in c. disciplina. xv. distinc. vbi dicit q̄ iura loquunt p̄ verbū eūdi & redeūdi simul: vt in d. c. statutū. s. pe. & in d. c. ego N. Vnde, dicit ipse, si verū esset q̄ verbū eūdi, cōprehēderet verbū redeūdi, frustra in lege vel statuto poneretur. Igitur vbi tñ sequunt primā opinionē tanquā veriorē. Nec obstat quod dixit Do. i. d. c. disciplina. q̄ illa verba ponūt ad maiorē declarationem, secundūm eū in d. s. pe. Pro hoc facit quod dixit Bar. in l. j. ff. de acqui. re. do. in s. si. qd̄ refert & sequit Arch. in c. minor. xvij. q. iij. Adde q̄ saluus cōductus etiā ad associates extenditur. Itā voluit Bal. in l. administrates. s. j. de excu. tut. & in cōsil. inci. saluus cōductus fuit concessus, q̄ habens saluum cōductū p̄c̄ illuc mittere pro se suā vxorē vel aliūm de familia, ad quem extendit saluus cōductus. Idem Ang. q̄ concessus pro se & socijs extenditur etiam ad ludæos, etiā socios: quia societas p̄t contrahi cū ludæis. l. quicumq̄. C. de ludæis. Ita dixit in d. l. v̄timur. & i d. l. j. ad l. lul. maie. vbi dicit q̄ hoc non haberet locū in Saracenis. Itē adde q̄ saluus cōductus extenditur ad p̄terita delicta, non autē ad futura. Gl. in c. noli existimare. xxij. q. j. & Ang. in l. j. s. j. ff. de dolo. de quo vide per Ro. in l. iij. s. si quis seruū. ff. de acqui. pos. & Aret. in maleficijs. in verbo, fama publica. in verbi, quinto querit, cōmittēs ponit. vbi & q̄n habēs saluum cōductū capi possit, iudex an possit cōcedere accusato fidatiā, vt veniat ad se excusandū, vel se informādū, s. curiā. vide p̄ lmo. & doc. in l. is qui reus. ff. de pub. iud. qd̄ no. Facit i l. cū indulgētia. de sentē. p̄sis. in vj. col. adde scripta in l. si. de sen. p̄sis. Alex. ¶ Oppo. ad fi. & v̄t q̄ puniatur acrius, vt l. iij. j. eo. Sol. Dicit gl. hic in p̄na appli canda fisco: ibi parti. ¶ Contra hoc opp. quia q̄tum ad fiscum est maior p̄na: q̄a incidit in p̄enam l̄se maiestatis: vt l. j. in prin. ff. ad l. lul. ma. Sol. Si ibi intētare cōditiō ex illa l. haberet locū illa p̄na: si cōista lege haberet locum ista p̄na: vt l. quoties. ff. de act. & obl. S V M M A R I V M.

- 1 Practica conficiendi rationes ab officialibus publicis.
- 2 Administratoris sacramento statur in expensis minutis.

L E X I I.

Conperimus. Species, quę portadę suscipiuntur, debent intra annum portari, & a quo susceptę fuerint, apochę de soluto re portari. Primō ponit vnū incōueniēs, q̄ dedit causam legis condendę. Secundō circa illud dat remedium. Secunda ratio: ideo q̄. ¶ Ex hac lege not. modū conficiendi rationes ab istis officialibus, qui multa recipiunt, & multa transferunt ad alios: debent enim ea, quę receperūt, scribere, a quo receperunt nominatim, & ex qua causa: vt s. de exac. tri. l. apparitores. Item debent scribere cui dederunt nominatim: vt s. de fisco. & arc. l. neminem. Debēt etiā ponere diem receptionis, vt hij. Si enim ista singulariter non scripserint, nō videtur ratio reddi: quia non potest ille, cui ratio redditur eam intelligere, nec comprehendere si aliquid in machinationis in ea habitū sit, vt dicit text. in d. l. neminem. Ratio enim quę non potest intelligi, non videtur reddi: vt l. argentarius. s. edi. ff. de edend. ¶ Et hoc verum nisi in expensis valde minimis, in quibus si q̄

¶ Siue. De qua dicitione vide tu Fel. copiosē, & no. il. inter ceteras. circa prin. ver. circa materiam. de rescrip. ¶ Redeūdi. Adde Fel. i. c. si. de treug. & pace. & ca. ego semp. de iure iur. & quod dixi i apof. in d. c. si. ¶ Tu vide istū i l. j. s. non fuit. ff. de do. quod est verum pro prima vice, vt not. iite in l. dotis. ff. de iure do. & in l. j. q. iij. ff. ad l. lul. ma. P̄. in alle. tri. de treug. & pa. et Alex. cōf. xv. vo. iij. qualiter hoc intelligat, no. Rapha. Cum, in l. si mihi & Tizio. & ibi per istū ff. de verb. obliga. ¶ L. lul. ma. Adde Gul. de Cu. in trac. de secu. ad fi.

Bartolus super tribus libris Codicis.

tur sacramento administratoris: vt l. scimus. §. in computatio ne. §. de iure delib. & de dona. l. si quis pro redemptione. & ff. si cui plus quam per l. Falci. l. diuus. ¶ Et aduerte quia de his rebus quas officialis dat alteri transferendas, debet reassignare literas de recepto, si ei fuerint presentate, vt hac l. aliis non tenetur: sed habebitur regressus contra eum, cui datae fuerint res portande, vt hic. Etenim iniungitur hec necessitas. Quod intellige quando officiali danti non potest imputari culpa, q minus idonee persone commisit, vt l. eum qui. in fi. & l. argen tum. ff. commo. tenentur enim isti officiales de dolo, lata & le ui culpa. ff. de admi. re. ad ciui. perti. l. magistratus. ¶ Querit an officiales, qui recipiunt, teneantur dare apocham de rece pto. Glo. dicit quod sic, & bene. Hic non sunt alia. Barto.

S V M M A R I V M.

¶ Simplum quod insit in poena quadrupli.

LEX. III.

A his. Qui contra nauicularios fecerit rapinam, tenetur in quadruplum. hoc dicit. Querit glo. qua actione. Respon. quod actione vi bono rum raptorum. Vel die conditione ex lege ista, ¶ quæ concurrat cum illa. ¶ De hoc vide Bar. in l. j. §. de poenis fiscalibus. & ibi nota. & adde Bar. in l. sanctio legum. ff. de poe nis. & in l. hoc edi. in fi. de pub. Alex. ¶ Querit an in quadru plo insit simplum. Glo. tenet quod sic, et bene. Nam in dubio vbicunque lex vel statutum imponit poenam dupli vel qua drupli simplum continetur. l. hoc edicto. in fi. ff. de pub. Barto.

S V M M A R I V M.

- ¶ Id quod debet expediri per homines certe regionis, si non potest expediri debet per alios expediri. Et hoc fit expensis publicis, si illis culpa non possit adscribi.
- Priores, qui non possunt prouidere contra ordinamenta ciui tatis, poterunt prouidere necessitate emergente.
- Rectores ciuitatu necessitate publica imminente, ex iusta cau sa pnt constituere premitiu capienti, & presentati malefactori.

V m nauarchorum. Quando id quod per psonas certæ regionis debet expediri, & non potest; debet per homines circumstantes expensis publicis explicari. h. d. ¶ Ad euidenciam scias quod populus Romanus habebat in ciuitate Alexandrina quæ erat in Oriente horreos publicos, in qui bus erant frumenta & species multæ quæ debebant portari Romam per nauicularios Oriëntales intra certum tempus sub certa poena. Contigit quodam tempore quod casu istis defi ciebat naues & homines qui portarent. vnde illi de regione, qui portare debebant, circumuenerunt insulas circumstantes vt inueniret naues & naucleros. Prefectus illius regionis conspexit quod illi non poterant inuenire naues vt veniret in ter mino: & sic nauigium non fieret, & illi in poenam inciderent propter quod copadunauit eos qui præerant prouincis circum stantibus, & naucleros aliarum prouinciarum: & his consti tuit certam mercedem: & fecit frumenta, & alias species por tare Romam: quod fuit relatum principi, qui hoc comendar, & dicit bene factu esse, & fieri potuisse. & hoc dicit, coctus, id est, collegiu. inopia, i. propter inopiam. inuestigandæ, i. inue niendæ. classis, i. nauigij. ¶ No. diligenter q qn id, quod per homines certe regionis debet expediri: si nō pot, debet expedi ri per alios. ¶ Itē no. q hoc fit expensis publicis, non eorum, qui hoc facere debebāt. quod intelligo si illis nulla culpa pot imputari. aliis secus: vt ff. ad l. Rho. d. iac. l. si vehēda. §. j. facit j. de nau. & q ibi no. in fi. ¶ Tertiō no. q hæc transmutatio. f. q portetur per alios, fit per rectorē illius loci: vt hic. nec hoc fit liberē sed causa cognita, si necessitatem viderit imminere. sic ff. de vsufr. leg. l. legatum. & de admi. re. ad ciui. perti. l. le gatum. ¶ Et istud facit ad qōnē quæ pridie hic erat, statutū est quod priores non pnt prouidere contra ordinamenta facta per adunantiam generalē. Item per adunantiam erat datus certus modus in eligendis Potestatibus: & cōpertū fuit, q si ille or do seruaref, ciuitas ista remaneret sine rectorē: cōsuluimus q hoc casu emergēte priores possint prouidere. nec dicerētur fa cere cōtra ordinationē adunatiē gnalis: vt hic, et l. legatū. ff. de vsufr. leg. ¶ Vltimō no. quod pro necessitate publica immi nente pot rector ciuitatis iusta cā cōstituere minimū salariū. & sic p̄coniū valet q q̄cūq; cepit talē malefactorē, & p̄s entauerit, habeat, a cōi tm. & hæc legē ad hoc allegat Gul. in l. j. ff. de iusti. & iure. & ibi vide ¶ P̄raconiū q̄cūq; cepit malefactorē, et p̄sentauerit. habeat puta cētū a cōi, an valeat? contrariū tenuit Bar. in l. si libertini. in fi. ff. ad l. Flauia de pla giarijs. vbi dicit q nō valet tale statutū: quia est cōtra bonōs mores, nisi esset hostis ciuitatis: vt l. nō oēs. §. si. & ibi vide. ff. de re mili. per Bar. in l. j. in prin. ff. de iusti. & iure. in ver. item

- a ¶ Suspectus. Ad de Salic. in l. ij. C. de nau. foeno. & lo. and. in addi. ad Spe. in ti. de confi. §. j. vers. pone ergo. in addi. sed incidit. et quod ad materiam hancha betur per Albe. de Rosa. in tract. statutorum. ij. par te. iij. q. & per Alexā. in l. qui Ro. mæ. §. Callima chus. de ver. obli. sed quid de por tante extra territo rium aliquas mer ces prohibitas, & aliquas non prohi bitas: an perdat o mnes, f. prohibi tas & non phibi tas. Dic q solūm phibitas, nisi sta tutum esset in con trarium, vt per Fe li. inc. significauit. de iud. ad fin. vbi etiam nonnulla a lia ad materiam.
- b ¶ Repraesalia. Et an & quando, & in quibus concedi possunt, & quæ re quirantur ad eas concedēdas: & an si iuste concedan tur, impetrans teneatur, vide Fel. in c. Rodolphus. de rescri. & remif siones quas ibi po sui in aposti.

inducitur ad q. per Bal. in l. si. aliis pe. C. comminationes vel epistolae. & Ang. in l. interesse. de acqui. pos. & in l. j. in princ. quod quisque iuris. & Bar. et. Bal. in d. l. j. de iust. & iu. bene fa cit quod no. Bar. in l. j. post Gul. de Cu. ff. ad l. Rho. de iact. & adde Bald. in c. domino guerram. hic finitur lex, & incipiunt consue. vbi dixit quod expensa facta in capiēdo hannitum hscus tenetur restituere, per d. l. j. de iusti. & iure. Alex.

S V M M A R I V M.

- ¶ Portans frumentum vel alias res prohibitas portari extra territorium: si cum salma reperitur per viam insolitam, & nō rectam, est suspectus.
- Ambasiatores, qui vadunt per viam transuersam, & non re ctam, vt diu stetit in ambasiata pro illo tempore salarium con sequi non possunt.

V i ffiscales. Qui per rectam viam non vadit & spe cies publicas distrahit, poena capitali punitur. h. d.

A dditio. Adde la. Bu. & Bal. in l. si quis non dicam rape re. C. de episc. & cle. adde Bald. in l. si fugitiui. de ser. fu. & per Bar. in l. cum proponas. de nau. foeno. & quæ ibi doc. optiē facit l. cotē. §. dūs. & l. C. far. de pu. Alex. ¶ Quid si portat arma contra decretū, non tñ per officialē fuit reper tus: an incidat in poenā statuti: vide Ang. & Imo. i. l. ij. §. Ne rarius. ff. de ac. pos. p. Arc. in tractatu malefactorum. in verbo, ma. & Bar. in l. j. de litorib. & itiner. publi. li. xij. dat cautelā q timens accusari notificet officiali ad quem locū vadit: vt non præsumatur cōtra decretū ire. vide Bart. in l. caetera. §. si q̄s ad opus. de leg. j. Idē voluit Bal. in l. si fugitiui. de seruis fugit. & lac. But. & Bal. in l. si q̄s nō dicā rapere. C. de episc. et cle. Alex.

- ¶ Nota arg. imō quali est casus, q si quis reperitur cū salma frumēti, vel cū alijs rebus vetitis portare extra territorium in aliqua via nō recta, & non consueta, est suspectus q eas velit exportare cōtra decretū. Facit j. de cur. pub. l. si quis per publi cū. ff. ad l. Cor. de sal. leos. in fi. secundū vnā lec. & hoc modo pot practitari s. de ser. fu. l. si fugitiui. vbi dē q si fugitiuus deprehēdat, &c. Quo em poterit p̄bari q habuerit aim trāseun di, cū fuerit captus in actu transeundi: Rñde, ex qualitate lo ci vbi capus est, vel inuentus est: & dic vt ibi. ¶ Item facit hæc lec. cōtra ambasiatores, qui ad hoc vt habeāt maius salariū, & maiori tpe stēt in ambasiata, vadūt p viā trāsuersam, et nō re ctā, q salariū cōseq nō possint p illo tpe. ¶ Idē tenuit Bart. in l. pe. ff. de itinere actuq; priuato. & in l. non solū. §. diuus. ff. de exc. tu. & in l. j. §. si. ff. li q̄s cau. & in l. j. in prin. ff. de his qui deie. vel effu. vtrū debeat salariū pro via noua lōgiori. Alex.

S V M M A R I V M.

- ¶ Ciues ciuitatis puniuntur pro delicto iudicis. Repraesalię possunt cōcedi ppter iustitiā a iudice denegatam.

I u dices. Hæc lex legit duobus modis: si iudices in suo territorio commemorari, puniuntur ipsi & mu nicipales. h. d. secundū vnum intellectu: vel secū dūm alium intelligitur de iudicibus, q patiūtur naucleros de tineri. & secundū hoc exponitur ibi morari, id est, detineri. se cundū And. de Barulo. ¶ Nota q propter delictū iudicis puniuntur omnes ciues ciuitatis. Et facit q propter negatā iu stitiā a iudice possint concedi repraesalię contra omnes ci ues. de quo plenē dixi in lib. de repraesalijs. in v. q. principali.

De praedijs, & omnibus rebus nauiculario rum. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- ¶ Bona nauiculariorum quibus oneribus subiaceant. Continuatō patet. querit gl. de quibus nauicularijs loqui tur. Rñ. de portantibus species publicas, vt s. tit. j. in rubrica.
- ¶ Querit glo. cui oneri erant subiectæ res nauiculariorum: nec declarat. Rñ. nauicularij tenebantur portare merces publi cas secundū formam l. cum nauarchorum. s. ti. j. Item si ali quid perdebatur culpa alicuius nauicularij debebat emendari ab omnibus nauicularijs, vt j. de naufra. l. fi. Pro hoc erant ob ligatæ omnes res nauiculariorū: & pro rata æstimationis sua rum rerum quisq; contribuere debebat: vt in l. ij. in fi. & l. fi. j. eo. ideo ponitur hic ista rubrica.

LEX. I.

D omum. Etiam ad domum principis res nauiculariorum transeunt cum onere suo. hoc dicit. Barto.

S V M M A R I V M.

- ¶ Statutum potest prohibere contractum emptionis, et ven ditionis.

Ementes

Ementes prædia rusticorum, quæ obligata sunt maioribus oneribus pro quibus teneantur.

- 2 Emens rem aliquam aliq obligatã si eã meliorauit. & euincatur per hypothecariã, liberaf præstando primã æstimationẽ.
- 3 Pulchritudo ædificiorum facit pulchritudinem vr̄bis.
- 4 Magnanimus quis præsumitur ex magnitudine ædificiorũ. Præctica probandi quem magnanimum & ingeniosum.

L E X II.

In his Pro rata rei q̄ peruenit ad aliquẽ de bonis nauiculariorũ, debet onus sustinere: nec patrimoniũ vel persona vltorius aggrauat. Itẽ inspicitur quatenus erat tpe quo ad eum peruenit. nõ augmentũ postea accedẽs. h. d. iste ti. Fas i. licẽtia. seu facultas publica emẽdi & vendẽdi prohibet interciperẽ. i. cassare, seu annullare cõtractũ: & sic cõtractus remanet firmus. ¶ Do mus Pro euidẽtia huius verbi debetis scire: nã, vt quotidie obseruamus, si sunt domus, in quib⁹ soluiẽ pẽsio, imponit eis onus pro quãtitate pẽsionis: si erat domus, ex qua nulla percipiebaf pẽsio: imponit ei onus aliter secũdũ æstimationẽ eo rũ q̄ adhuc impositi erãt. sic fiebat in domib⁹ nauiculariorũ. Hoc p̄missõ dĩ hic q̄ si ille, qui emit domũ nauicularij eã auerit, ita q̄ p̄cipiat maior pensio. vel eã auerit alio sumptu ad decorẽ, & ad p̄pã: vt sic fecerit turrim, nõ tñ augef pẽsio q̄ ille emptor nõ teneaf nisi secundũ veterẽ pẽsionẽ: & habito respectu ad veterẽ qualitatẽ, nõ ad illud qd̄ ipse iniunxit. h. d. ¶ Ex prin. huius legis no. ar. q̄ statutũ nõ posset phibere cõtractũ emptiõis & venditionis, cũ dicat q̄ licẽtia publica, q̄ est de iuregẽtũ emẽdi & vendendi, impediãt annullare cõtractũ. In cõtrarium est tex. s. de cõtrahen. empt. l. dudũ. & l. si in emptione. s. j. ff. de cõtrah. emp. ibi: mores ciuitatũ, & c. Non obstat hic tex. quia Imperator vult dicere q̄ illa publica facultas fuit eã impulsua nõ annullãdi cõtractũ: nõ tñ negat qn̄ possit si vult. Idẽ dixi in l. filiusfa. s. diui. de lega. j.

Adde hic Bal. in l. i. C. sine censu vel reliq. & in Additio. l. licet. C. de iure dot. Alex. ¶ Secũdõ no. arg. pro his, qui emũt prædia rusticorũ, quæ sunt obligata maioribus oneribus, vt ipsi pro hoc non teneantur, nisi pro his rebus tantũ, ramẽ in Italia supra hoc prouident statuta.

¶ Ex fine no. casum mirabilem, q̄ si aliquis emit aliquã domum, vel rem aliq obligatã, & eã meliorauerit suis sumptibus, q̄ si ab eo euincitur per hypothecariã, q̄ liberetur præstando primã æstimationem.

Istud mirabile dictum sequitur Paul de Castro in l. si conuenerit. ff. de pigno. act. ¶ Anteneat obligatio rei alienæ. tex. q̄ nõ, in l. si creditor. s. si. de distract. pig. & per Bar. & ibi scripsi in l. qui aliqñ. s. si. de acqren. pos. sel. Alex. ¶ Sed contra hanc legẽ oppo. de l. si fundus. s. ij. ff. de pign. Sol. fateor q̄ istum superiniunctum est obligatum: q̄ sequitur conditionem aræ, nec hic negatur. Si enim hoc inducit agẽte fisco, multo fortius agente priuato. quod maxime est verũ, si expensa esset facta in illis casibus. in quibus faciens præfertur habentib⁹ anteriorẽ hypothecã: vt l. interdũ cũ l. seq. ff. qui po. in pig. ha. ¶ Itẽ not. pulchritudinẽ ædificiorũ cedere ad pulchritudinẽ vr̄bis: vt l. cætera. s. hoc se natulcõsultũ. ff. de leg. j. ¶ Item no. ex lege ista i. si. q̄ ex magnitudine ædificiorũ præsumitur quis magnanimus: vt hic i. si. ibi: per industriã hoĩ animosi accessit. Et sic habes vnũ modum p̄bandi hominẽ ingeniosum & magnanimum.

S V M M A R I V M.

- 1 Res tantum valere præsumitur, quantum æstimata est in æstimo communis.
- 2 Aestimũ cõis in dubio probat verũ valorẽ: & qñ. numero 3.
- 3 Testis deponens rem valere centum secundũ suam opinionẽ probat, si eã refert ad communem æstimationem.
- 4 Pactiones priuatorum q̄ non valeant in præiudiciũ fisci, licet inter se sic.

L E X III.

Iqui Qui emit prædia nauiculariorũ tenetur ad onus secundũ antiquam æstimationẽ, quæ pactionis priuatorũ non tollit: & vendẽtes tenent si emptores nõ fuerint idonei, h. d. m̄ti. l. cõtrahẽtiũ. Dicit text. ar. h. trio. q. d. istę pactiones volũtarię nõ p̄sunt: alię pactiones, seu cõditiones, q̄ a lege intelligunt, seruandæ sunt: vt sequitur. ¶ Pro declaratiõẽ literæ q̄ro quid vult dicere tex. secundum Ang. opi. gl. exponit duob⁹ modis. primõ in censualẽ p̄fessionẽ: quia debem⁹ opinari secũdũ qd̄ scriptũ est, & in s̄su, qd̄ no. ¶ Quia in dubio p̄sumit res tñ valere, quãtũ æstimata est in æstimo cõis. Cõtra hoc oppo. ff. de l. j. l. si fundũ sub cõditiõẽ. s. si libertus, & l. cũ pater. s. pater qui filio. ff. de leg. j. Sol. l. si fuit æstimatio priuata. hic publica. qui standum

¶ est in dubio, nisi p̄bet cõtrariũ. ¶ Not. Adde Ang. hic vbi dixit q̄ antiqua æstimatio hodie p̄sumit adesse: & ideo si reficit æstimũ nõdũ debet regulari secundũ antiquũ, & Bal. in l. j. C. de senten. quæ pro eo quod interest. in xvñ. col. vbi quẽrit an per instrumẽta veterũ emptionũ p̄bet p̄sens rei valor. & qualiter articulet in p̄bando rei valorẽ, vide gl. & Bart. in l. mortis causa. s. fin. ff. de dona. causa mortis. & adde q̄ res dicitur parui valoris respectu mali vicini. l. cũ sepe. s. fin. de cõtrahen. emp. & qd̄ no. Bar. in l. si ita. s. mulier. ff. de fun. instr. & quod habet in c. constitu. de in integrũ resti. & in c. q̄ stiones. de rerũ p̄mu. facit dictũ Virgilij in Buccolic. Mātua vx̄ miseræ nimitũ vicina Cremonæ. et apud Lucanum: O male vicinis hæc moxnia cõdita Gallis. De valore rei in rebus mobilibus, vide Bar. & quæ ibi dixi in l. septẽ dieb⁹. j. de erogamili. annonæ. & de valore rei secundũ quãtitatẽ fructuũ, vide in l. si quidẽ. de euic. & de materia per gl. & doct. in c. cum causam. el. ij. de testibus. & in l. pretia rerũ. ff. ad l. Fal. & refert Are. Insti. de act. in ij. char. in. s. si quis agens. Alex. ¶ Secũdo modo exponit per gl. & ideo dicat opi. q̄ opinari nos facit. Communiter enim dicitur, opinor rẽ tantũ valere.

¶ Quod facit in argum. ad q. q̄ si testis dicat rem tantũ valere, secundũ suam opinionem: q̄ probat. Quod intelligo verũ, si suam opinionem refert ad cõmunem æstimationẽ. De re enim quæ non est exposita venalis, nõ potest fieri æstimatio, nisi per opinionem, quæ fit secundũ communem æstimationem aliarũ rerum, quæ sunt eiusdẽ fructus, & in eodẽ loco: & quẽ eadẽ qualitatẽ habet: vt l. pretia rerũ. ff. ad l. Fal. & ibi dixi. & quod no. in l. ij. s. de rescin. ven. ij. respon.

Additio. Aestimũt cõmune p̄bat valorem rei: sed hoc videtur verũ, si de proximo tẽpore fuerit factum æstimũ: aliã secus, vt in simili in instrũ emptiõis, dicit Bal. in l. j. in vlt. col. de sentẽ. quæ pro eo quod inter. Et ad hoc facit qd̄ no. Bar. in l. decẽ. ff. de ver. ob. & istud de quo hic ponit etiã Ang. in l. pretia rerũ. ad leg. Fal. & qd̄ no. Moder. i. s. si quis agens. Insti. de act. & expressẽ Bal. in l. ij. in pe. colũ.

¶ C. de rescin. ven. Alex. ¶ Vide Bar. in l. ij. in vltima col. in ver. circa prin. gl. s. de rescin. ven. vbi dicitur de teste & c. & in tract. de teste. in prin. ix. col. quẽ sequit Bald. in l. solã. de test. in ij. col. & in l. j. in vñ. col. C. de sententijs quæ pro eo qd̄ interest. & in l. ij. in repe. C. de rescin. ven. & vide gl. & Bart. in l. mortis causa. de do. causa mortis. Item ibi. l. pretia rerum. & ibi ponitur qualiter probetur valor rei. & Bal. in d. l. ij. in pe. col. & in l. j. C. de senten. quæ pro eo. in pe. col. & adde qd̄ p̄batur æstimatio secundũ quãtitatẽ redditũ & fructuum: vt l. si fundũ. per fideicõmissum de leg. j. & l. si quis. C. de rescin. ven. & in l. qui bonis. de ces. bo. ff. & Imol. in l. apud Iulianũ. s. hæres. de leg. j. in. s. arbitrõrũ. in l. si fundũ. de rei ven. per Bal. & dicit Bal. in l. j. s. si hæres. ff. ad Treb. & Bar. i. l. si quos. p̄allegata. vbi ponit an subhastatio p̄bet valorẽ rei: de quo per Bal. & Ang. in l. j. C. de præscri. xxx. ann. & Aret. in s. si

qs agẽs. Insti. de actio. Alex. ¶ No. q̄ pactiones priuatorũ nõ valent in præiudiciũ fisci, quin habeat regressum cõtra priorem, sed inter se bene præiudicãt, & in præiudiciũ cõtrahẽtiũ, vt in gl. Hic non sunt alia. ¶ Bar. hic cũ gl. videtur notare q̄ qñ scriptura æstimi fit de consensu partium, probat et fidem facit contra ipsas partes. Facit l. rura. & ibi per Barto. j. de omni agro deserto. & Bal. in suo cõsi. inci. sciẽdũ est quod quãdõcũq̄ assignatio fit in catastro. & allegat l. censualis. et l. si p̄ses. s. de do. & idẽ Bal. in l. si quis. in suo. de cõdi. insti. & Ang. & Imol. in l. decẽ. de verb. obl. Bar. in l. in solennib⁹. C. de rei ven. & Bar. in l. quod quisque. de acqui. re. do. Alex.

De nauibus non excusandis. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Civis si suo nomine emit pro comitatensi, res empta publicatur.
- 2 Titulus de iure fisci, quid differat à dispositiõẽ huius legis.

L E X I.

Multi Naues, quæ sub nomine, & titulo alieno excusantur publicantur. h. d. ¶ No. arg. imõ casum cõtra Cõmitatẽses qui faciunt aliquem ciuem emere pro eis, vt sub titulo ciuiũ nõ subsint onerib⁹ impositis: quia tales res sunt publicadæ. hæc enim lex loquitur generaliter in qualibet re, quæ subtrahit à publica necessitate nõ specialiter, vt in nauibus vt in l. prox. ¶ Adde q̄ nõ solum punitur, vt in ista lege, sed etiã seudum amittit ipso iure, vt est text. & ibi dominus Benedicũs de Plupino in l. j. C. ne lice. po. e. facit l. vniuersi. s. de leg. et tex. in l. j. j. vt nemo ad suum patrocini. et in l. j. j. de consulibus. et no. Bal. in l. fa-

¶ Aestimatiõẽ. Sed quæro nunquid æstimatio cõmunis per emptiõnẽ alicuius inducatur. dic q̄ nõ: vt per dom. Sozi. in consil. viij. incip. visis et diligenter inspectis. vers. & stant ista simul in j. parte. char. viij.

Bartolus super tribus libris Codicis.

erofan. C. de sacrofan. ecccl. Alex. ¶ Opp. 3. de iu. fil. l. qui in contractibus. Sol. Aut contra aliquem proceditur quia celebravit contractum in fraudem fisci: & loquitur contrarium. Aut quia re sub titulo alieno excusauit: & loquitur hic titulus. SVMMARIVM.

- 1 ¶ Non dominus nauis si proponat excusationem ne deferat res ob necessitatem publicam, q̄ nauis non publicatur.
- 2 Res ecclesie q̄n publicentur propter delictum prelati.
- 3 Res immisise in ciuitatem sine solutione pedagi, si ex dispositione statuti confiscantur, & mulio portauit res meas, & pedagiū non soluit: res non publicantur: sed mulio prestatbit quantum res valebant.

LEX II.

Iubemus. Ista legē habemus de verbo ad verbū in l. i. iubemus. de sacrofan. eccle. nulla nauis ob necessitatem publicam excusatur aliquo priuilegio in corpore iuris inserto, vel non inserto. & publicabitur si quis contrarium attentauerit poena ista contra facientes puniuntur. h. d. tex. ¶ Quærit gloss. vtrum propter excusationem alicuius qui non sit dominus publicetur nauis. gloss. ponit opi. nec firmat. prima opi. est verior quod non publicetur l. cotem. §. dominus. ff. de publi.

Additio. De hac q. vide tex. in l. cotem. & ibi Bart. de publi. & vide Bald. in l. cum proponas. de nau. feno. & Imo in l. Mæuius. §. duabus. ff. de leg. ij. & vide do. Alex. il. j. vt nemo priua. ti. impo. Ale. ¶ Quæritur quomodo propter delictum prelati res ecclesie publicentur: cum delictum personæ non debeat in damnum ecclesie reducere. Dic vt no. per Cyn. & Gul. & alios in d. l. iubemus.

Additio. In gl. j. ibi: hoc non nocet. hæc vera per l. cotem. §. dominus. ff. de publi. ¶ Et hic sume argu. ad statutum q̄ si pro rebus immisise in ciuitate non fuerit solutum pedagiū: q̄ omnia res debeant confiscari. modò mulio super mulum suum res meas portabat: fraudauit, & non soluit pedagiū: an res meæ publicabuntur? Certè non: sed ipse mulio prestatbit quantum res meæ valebant per hanc

glo. Ang. ¶ De hac q. vide But. & Sal. in l. j. C. ne priuatus ti. & gl. ij. ibi per Bar. in l. dominus. Bal. in l. cum proponas. de nau. feno. Imol. in l. Mæuius. §. duobus. de leg. ij. facit l. quicumq. §. quod si ad prædicta. C. de seruis fugitiuis & in l. j. in fi. C. de falsa moneta. Alex.

Ne quid oneri publico imponatur. Rubrica.

SVMMARIVM.

¶ Onerantes equos vecturiuos, & alia animalia vltra solitum quod teneantur. & nu. 2.

LEX vnica.

Oneri. Qui cogit nauā ad suscipiendum aliquid vltra onus, tenetur ad emendationem damni quod inde sequitur, & criminaliter punitur. h. d. ¶ No. istam legem habere locum in duobus casibus, quando aliquis imponit sarcinam, nec aliquid apparet de voluntate nauicularij: vel si nauicularius est coactus: secus si sciret nauicularius: vt in glo. ¶ Secundò aduerte diligenter, quia dicit sarcinam, ne quis imponat: & sic si imponeretur aliquid quod esset minus sarcina, non incidere in hanc constitutionem. & est arg. contra accipientes equos ad vecturas, & eis imponunt valisiam vltra modum solitum. ¶ Item facit contra eos qui onerant animalia vltra debitum. Et habetis de hoc plures casus in tit. ad leg. Aquil. ¶ Adde tex. in l. infulam. §. qui nullas. ff. locati. Alex.

De naufragijs. Rubrica.

SVMMARIVM.

¶ Nauis quæ vi tempestatis vel timore incursionis hostiū venit in portum, non tenetur ad gabellam.

¶ Fugiens in territorium alienum propter timorem hostium non tenetur ad gabellam.

¶ Qui tempore æstatis vadit in alienū territorium ad macinandum, non tenetur ad gabellam.

LEX I.

Squando. Quia hæc lex de consuetudine non obseruabatur: idē Federicus facit authenticam, nauigia supra de furtis. ¶ Nor. ex hac lege argu. imò casum quod ipse per tempestatem maris aliqua nauis venit ad portum, quod non debet soluere gabellam.

seu portoriū: q̄a violēter venit, vt hic, & l. Cæsar. ff. de pu bl. & l. si. §. si propter necessitatē. ff. eo. tit. ¶ Et idē si propter in cursum, vel timorē hostiū, vel piratarū illi q̄ erāt i territorio vicino surgerēt in territorij nostrū, q̄ idē possint res suas extrahere & deportare, non soluta gabella. ¶ Adde q̄ p̄ istū tex. dicit Bar. in tractatu reprefaliarū. in ix. q. vij. q. principalis. Et ex isto text. habes j. casum, in quo quis pro reb⁹, quas deserit, non tenetur soluere gabellas, in l. si publicanus. §. j. ff. de publicanis. Alex. ¶ Facit etiā in arg. q̄ si tempore æstatis homines vicini territorij nostri veniunt ad macinandum ad molendina, quæ sunt in territorio nostro, q̄ possunt res re portare sine gabella: quia propter necessitatem famis veniunt: quæ est magna necessitas. l. j. C. de pa. qui si. distra.

SVMMARIVM.

- 1 ¶ Iustitia cœpta in causa naufragij, quāto tempore duret.
- 2 Testes super casu q̄ sint examinandi in loco, in quo casus euenit: nec tunc partis citatio requiritur. ibi nu. 4.
- 3 Testes in loco incōpetēti quibus casibus examinari possint. Item
- 4 Quando super articulis à iudice reprobatis vel repulsis.
- 5 Mercator, qui dicit cum socijs se dānum sustinuisse, debet de hoc fidem facere intra annum. & nu. 8.
- 6 Examinatio testium q̄ in causa naufragij committi possit, quando agitur contra rapientem.
- 7 Casus fortuitus debet per testes probari.

LEX II.

Siquis. Nauicularius, qui dicit se sustinuisse naufragium, debet hoc per testes probare contra iudicē illius loci: & præfecto denūtiare intra annū, postea nō audif. h. d. euentum. i. casum naufragij. ¶ Opp. imò intra biennū, vt j. eo. l. de submersis. Sol. Hic annus statuitur parti: ibi biennium statuitur iudici. & ista est vera. Pla. dicebat q̄ hic agebat ciuilitur: ibi criminaliter. Et hoc tenet Azo in Sum. huius tit. quod non est verum. nō enim agebat ciuilitur, nec criminaliter, vt j. dicam.

Additio. Instantia sup naufragio inchoata debito tempore durat biēnio, vt l. cōtraria: sed inchoari nō potest post annū ad quadruplū. Ita loquitur hic. Angel. ¶ Vi de tex. & Bar. in l. interdū. in §. si propter necessitatem. ff. de publicanis. & per Bartol. in d. q. ix. vij. q. principalis, in trac. reprefaliarū. Alex. ¶ Secundò oppo. q̄ nauiculario subueniat perpetuò ad simplum: vt l. in eum. §. de fur. Soluunt quidam hic ad quadruplū: ibi ad simplū. Vel verius dicit gl. ibi loquitur de tempore, quod statuitur auctori: hic de tempore quod statuitur instantiæ. Et sic est speciale q̄ ista causa debet finire intra annum, licet regulariter triennium finiatur: vt l. properandum. de iud. Hæc solu. est contra tex. qui dicit q̄ post annum non possit interpellare iudicē. Si enim sola instantia periret, posset interim iudicem interpellare ratione rerum. ¶ Dico ergo q̄ hic contra neminem agebatur: sed nauicularius ad suam defensionem volebat probare casum naufragij. Dicit ergo Imperator q̄ apud iudicem illius ciuitatis, vbi casus occurrit, faciat probationes per testes de naufragio: & illas probationes portet ad præfectū, ad quem species illas cū nauigio exportabat, & intra annū hoc faciat. alius non posset allegare se naufragij passum esse: vt hic est casus in hac l. ¶ Vide per Bart. & doc. in §. quod diximus. in l. ij. ff. si quis cau. & Bart. in l. cōtumacia. ff. de reg. iur. & eundem & Imol. in l. quæsitum. eod. titu. Ad idem Anto. de But. & Imol. in c. querelam. de procur. per glo. in c. quisquis. iij. q. v. per Azo. in Summa. C. de dilat. & per Bald. in l. j. eo. ti. §. si. ff. in summa. per Archi. & Io. An. in c. j. de dolo & contu. in vj. per Io. An. in addi. Spe. in ti. de appel. §. nunc breuiter. ver. quid ergo. per Cy. & Bal. in l. si. cū glo. in verbo, sanctum. C. de fide instru. per But. in c. ex ratione. de appel. per Ang. in fi. ff. de ferijs. Bart. in l. si quis ex argentarijs. §. pe. de edendo. & Bar. in l. qui accusare. C. eo. ti. Alexā. ¶ Ex qua not. mirabilem practicam q̄ in loco vbi patitur quis aliquem casum, faciat examinari testes de casu: & illæ probationes postea faciunt fidē coram iudice cōpetenti.

Additio. Et hoc semper est verum vbi cūq̄ necessitas imminet testes examinari à parte propter periculū mortis, vel absentie in loco longinquo: quoniam etiam in loco incompetenti poterunt examinari, secundū do. de Rot. in sua conclu. c. iij. & hoc sequit Lud. in l. si verò. §. de viro. ff. fo. mat. l. iij. fal. allegans istum tex. Et per istam limitabis not. j. l. cū hi. §. trāsactiones. ff. de transac. & q̄ ibi addidi post Bartol. ¶ Et similiter si testes sunt absuri vel de morte suspecti. & super articulis à iudice reprobatis vel repulsis: q̄a male formati vel post terminū p̄ducti testes sunt per iudicē examinandi, secundū do. de Ro. cōclu. l. vel xci. in deci. nouis. & p. l. ud. in loco

- a ¶ Solitū. Ad q̄ vide do. Alexā. de Imol. in l. si vt certo. in prin. ff. cōmo. & Flo. in l. si seruus seruū. §. r. ut pisse. ad l. Aqu. & Bar. in cōf. incip. in Dei nomine amē. Io. locauit. & in consil. incip. cōmune Lusignani locauit.
- b ¶ Gabellā. Adde Feli. in c. querelā. de iureiu. ante fin. ibi: & nauis vi vtorū. & in c. significauit. in fin. de iudicis.
- c ¶ Corā iudice illius loci. Adde Anto. Cor. in fin. suis iuer. testis. incip. in loco vbi aliquis patitur aliquem casum. vbi ampliat hoc dictū s. vt nō requiratur partis citatio.
- d ¶ Si testes sunt futuri vel de morte suspecti. Adde q̄ posui in apo. ad Lanfr. de Oriā. post eum in c. quoniam contra. §. cōfessiones. nu. ij. in ver. quia forensis. ad fi. apo. extra de proba.

In loco p̄galle. q̄d reputat valde norandū, & dicit se ita con-
 suluisse apud Vincentiā. Et ad primū dictū adde quod voluit
 Bar. in l. admonēdi. ff. de iureiur. in ver. quid si dictū testis de-
 4 ficit ex parte examinātis. & q̄d ibi addidi. Alex. ¶ Et aduer-
 re admirabile, q̄ in tali examinatione nō est necesse citari par-
 tem, quę fortē multum est à longinquo. Et sic potest intelligi
 ff. de excu. tu. l. scire oportet. §. sufficit. vbi dicit q̄ sufficit p̄-
 bare casum ex naturali iustitia, hoc est, secūdū ius gentium, in
 quo in ore duorū vel triū stat omne verbū, nō attēta solenni-
 tate ciuili. & vide q̄d ibi dixi, & q̄d no. per Gul. in l. ij. §. quod
 ¶ di cimus. ff. si quis cau. ¶ Aliū casum vide vt scripsi in l. ait
 prator. §. si debitorem. in fi. ff. de his quę in frau. cre. Alios cas-
 5 us vide per Ro. in litera t. no. xliij. regulariter contra l. si quā-
 do. §. de testi. & c. in nomine Domini. co. titu. Alex. ¶ Secū-
 dō no. ar. mirabile pro his, qui dant suā pecuniam mercatori-
 bus ad partem lucri & damni, q̄ si mercatores dicant se susti-
 nuisse damnum furti, rapinæ, incendiij, vel similibus, q̄ merca-
 tor debet facere fidem intra annum, aliās non auditur.

Additio. Istud vltimū nō est verū. Nam secūdū hoc seque-
 retur q̄ actio de naufragio esset perpetua, & ex-
 ceptio tēporalis, quod est falsum & contra omnes regulas: q̄
 omnes exceptiones sunt perpetuę etiā si actio sit annalis: vt l.
 pure. §. si. ff. de doli excep. Itē non est vera lec. Barto. qui tenet
 q̄ hic nō agebat̄ contra aliquem, sed tantūmodo petebantur:
 testes examinari super naufragio. Nam si hoc tñ peteretur:
 ex hac petitione nulla posset fieri criminis punitio. & tñ hæc
 litera dicit cōtra, ibi: cōpetens dispositio procedat. & c. tenen-
 do cōtra lec: glo. patet q̄ in hac l. est casus, q̄ licet in causis cri-
 6 minaliter vel ciuilit̄ nō possit cōmitti examinatio, vt in aut.
 apud eloquētissimū. de fi. in str. & in cor. vñ sumis. tñ qñ agi-
 tur cōtra rapientē ex naufragio pōt bene cōmitti examinatio
 testiū, qui probent naufragiū. Et hoc patet ex ista litera quę
 dicit, q̄ p̄æs provincie examinavit testes: & postea exami-
 7 natos remittit ad p̄fectum. ¶ Vltimō no. casum fortuitum
 2 debere per testes probari: de quo per Cyn. in l. nec creditores.
 de pig. act. & probatur l. proximi. & l. de submersis. Angel.
 8 ¶ Cui congruit q̄ mercator debet reddere rationē omni an-
 no, vt s. de suscep. & arc. l. nemiñe. & ibi dixi: ergo intra annū
 debet facere fidem de casu: tamē licet hic text. in argumētum
 faciat: hoc tñ nō firmo. Nā illa allegatio casus sit p̄ mercatorē
 ad suā vtilitatē, s. ad suā defensionē. Nā exceptiones seu defen-
 siones sunt perpetuę regulariter: vt l. pure. in fi. de excep. do.
 & l. licet. supra, de excep. ¶ Et sic poterit probare, & fidē fa-
 cere de casu vsq; ad sniam. Et hoc est speciale in fisco: & ideo
 hodie ex consuetudine in partibus istis in contractu apponi-
 tur pactum q̄ mercator probet casum intra certum tempus.

S V M M A R I V M.

- 1 Mors alicuius quando probetur ex assertione consanguineorū, vbi quid quādo agitur de modico p̄iudicio. & nu. 6.
- 2 Testes domestici q̄ admittantur in rebus, quę geruntur in do mo vel nauī.
- 3 Testium refrēnatio quando fieri possit.
- 4 Iudex debet diligenter inuestigare vt veritatem habeat.
- 5 Prius examinandi & torquendi sunt, q̄ veritatē melius sciūt.
- 7 Rerum amissio probatur ex verisimilitudine.
- 8 Tempus nauigationis, de quo hic, hodie non seruatur.
- 9 Annus diuiditur in quatuor partes. L E X I I I

VOTIES. Cū de naufragio q̄ritur, examinandi
 sunt duovel tres testes de nauī, qui me-
 lius scire debēt veritatem: & eis deficientibus, de-
 uenitur ad alios. Et hæc nauigatio debet fieri à
 Calend. Aprilis vsq; ad Calend. Octobris. h. d. Ista legē
 intellige quādo nō agebatur criminaliter nec ciuilit̄ cōtra
 aliquē: sed nauicularius volebat probare naufragiū, & amissio-
 nem rerum ad sui defensionem, vt dixi s. l. proxima.

Additio. Ista lex facit̄ optimē q̄d mors alicuius possit
 probari non solum p̄ testes, qui interfuerunt se
 pulchro, prout dicit l. si quidem s. so. mat. sed per consanguineos
 mortui, qui dicant, & asserant q̄ illum habent pro mor-
 tuo, per hæc literā. Et hoc verū, nisi agatur de maximo p̄iudicio:
 quia accusatus aliquis de homicidio Titij, ita q̄ per proba-
 tionē accusatus decapitaretur: tūc requiritur p̄batio explicita:
 quia de maximo p̄iudicio agitur: vt l. sciant. C. de proba.
 Vbi verō agitur de magno p̄iudicio: tūc probationes nō
 requiruntur ita dilucide: vt i. auth. hodie. C. de rep. & in
 corpore vnde sumitur. Qñ verō agitur de p̄iudicio modico:
 vt quia agitur q̄ tabulæ testamenti aperiantur: ita & modicum
 p̄iudicium est: ideo leuissimæ probationes requiruntur:
 quia potest p̄ famā probari: vt l. ij. ff. quēad. test. aper. Ita
 distinxit gl. magi. in l. cū quidā. §. quod dicitur. ff. de acqui-

ren. hære. Ange. ¶ Diuide. Primō dicit quot testes examina-
 ri debent super naufragio. Secūdo, quę personæ. Tertio, quo
 tempore debeat nauigari. Secunda ibi: circa magistros. Tertia
 ibi: susceptionis. In prima parte gl. intelligit q̄ agebatur ci-
 uiliter vel criminaliter: ego aliter dixi s. ¶ No. ex hoc prin-
 2 cipio q̄ in istis rebus quę geruntur intra nauē, seu intra do-
 mū admittūt testes domesticivt hic, & s. de rep. l. consensu.
 §. sup. plagis. & extra, de testi. c. veniens. & c. n. in fi. & de pro-
 3 ba. tertio loco. ¶ No. etiā ad id q̄ dicitur de test. l. j. §. fi. q̄
 refræ natur multitudo testium, quod intellige qñ sufficit su-
 per vno articulo reducere ad tres, vt hic manifestē dicit tex.

Additio. Qualiter sit refrēnāda productio testiū. nā ius ca-
 nonis vsq; ad xl. testes, de quo per docto. in d. §. fi. & hoc dictū alle. Lud. in d. §. de viro. l. si verō. ff. sol. ma. in
 xlv. fal. & dicit q̄ pauci sciūt. Sed cū reuerētia dictū est satis
 vulgatū. Vide glo. in c. cū causam q̄ inter Archiepiscopū. in
 ver. effrēnatā. extra, de testi. q̄ inquit, q̄ hoc est arbitrium.
 ¶ Alex. ¶ Bal. in l. si qñ. C. vnde vi. & Albericus in l. consen-
 su. de repudijs. in l. si. §. licentia in seruorū. C. de iure delib. &
 hoc est: q̄ lex est cōtēta ea p̄batione q̄ haberi potest. arg. l.
 si vicinis. C. de nup. & Bar. in l. si quis ex argentarijs. §. pe. ff.
 de edendo. q̄d est optimū p̄ limitatione. l. etiā. de testi. Alex.

¶ Not. etiā de solerti inuestigatiōe iudicis. pōt em̄ de mul-
 4 tis circumstantijs interrogare vt ad veritatē perueniat, vt hic,
 ibi: solers q̄sitor. & facit q̄d no. s. de testi. l. testiū. illud autem
 quod dicit hic de tormentis, intelligit hic gl. si vacillāt, vel si
 5 sint viles p̄sonę. ¶ Venio ad secundā partē, ex qua not. q̄
 prius debēt examinari et torqueri, si expedit his, qui veritatē
 ¶ melius noscūt. Ad idē facit l. diuus. ff. de quęstio. ¶ Adde l.
 ex libero. ff. de quęsti. & l. q̄ falsa. ff. de testi. l. etiā in ciuili, siue
 sit vilis persona siue nō. c. super his. de p̄onis. nec vacillans fi-
 dē facit. l. qui falsa. ff. de testi. Sed an talis testis sit reducendus
 ad cōcordiā: Dic q̄ si sibi p̄s cōtradicit, nunquā reduci debet
 ad cōcordiā, vt p̄cā & periuriū euitet. Ita voluit Barto. i. l.
 eos. in fi. ff. de falsis. aut testis alij testi cōtradicit: & tūc bene
 reducitur ad cōcordiā, vt periuriū euitet, nō vt p̄bet. c. cū tu.
 de testi. no. lo. And. in addi. Spe. in ti. de teste. in. §. nūc de in-
 terrogatorijs. in additione caute. & Federicus in consi. clxx
 viij. aliās cōsi. clvij. incipiēte, dñs Grifole. & do. Ant. in d. c. cū
 tu. & ibi do. Abb. & q̄ qñ vnus testis sibi p̄s cōtradicit nō
 reduci possit ad cōcordiā: vt voluit gl. in c. i. nra de test. quā i-
 bi pōderat ad hoc d. Ant. tenet lac. But. i. l. optimā. de cōtra.
 & cōmittē. stipula. & i. l. sed si possessori. §. si iurauero. ff. de iu-
 reiu. & in l. cū de q̄rate. de p̄bationib. & Imol. in l. inter stipu-
 lantē. §. j. ff. de ver. ob. & Spe. in ti. de notorio crimine in. §. fa-
 ma. in fine. dicit q̄ imō reducunt̄ ad cōcordiā, vt periuriū e-
 uitēt. De quo p̄ Imol. & do. meū in l. inter stipulantē. §. j. in ij.
 char. de ver. ob. Alex. ¶ Venio ad ver. sane. & oppo. nā pri-
 mō dicit vniuersos esse p̄emptos: & postea dicit inuestigādū
 à liberis esse. cōtra liberi, q̄ nō erāt, nō sunt idonei testes: vt l.
 testiū. s. de testi. Huius timore dicit gl. hic loquit̄ de liberis, q̄
 fortē erāt in nauī: sed, vt dixi, cōtradicit text. q̄ dicit vniuersos
 mortuos. Dico ergo intelligi prout iacet litera, s. nauē &
 oēs esse p̄emptos. Et ideo cū p̄ eos q̄ interfuerūt, p̄bati nō
 possit, recurrat̄ ad cōiecturas, ad liberos videlicet nautarū, vt
 ipsi examinent, q̄ verisimiliter scire debēt de morte p̄is. Itē
 res immitti in nauī, q̄ postea p̄empta est. ¶ Ex hoc habes
 duo notare. Primō q̄ si q̄ra de morte alicuius, sufficiens p̄ba-
 tio est, q̄ inter liberos et cōiūctos habeat̄ p̄ mortuo. Item si
 inter socios & cōmilitones p̄ mortuo habeat̄: vt i. auth. hodie.
 s. de repu. dixi plenē in l. ij. §. si dubitetur. ff. quemad. test. ape.

¶ Idē tenet Ang. in l. de tutela. C. de i. inte. rest. mino. p̄ illū
 tex. & bñ facit in l. si filii. ff. de lib. cā. sed i cōtrariū est text. in
 l. qm̄ sororē. C. de iure deli. Vñ hoc p̄det ab eo quo q̄rif an
 cōiūctus p̄sumat̄ scire facta cōiūctorū. de qua p̄ Bart. in l. is
 pōt. ff. de acq. hære. Bal. in l. de tutela. & in l. qm̄ errorem. & i-
 bi dñs me. Alex. ¶ Secūdo no. ar. ad p̄bādū amissionē rerū
 p̄ verisimilitudinē. De quo p̄ Cy. i. l. si creditor. s. de pigno.
 act. & ff. de edē. l. si q̄s ex argētarijs. §. fi. cū l. seq. in prin. & ibi
 dixi. ¶ Itē opp. de tex. q̄ dicit q̄ nauiculari cōtēdit. & text.
 s. dicit oēs esse p̄emptos. Glo. dicit q̄ euasit aliq̄s: q̄d est cō-
 tra tex. Ideo dicit quōd aliquis de corpore nauiculariorū est
 iste qui cōtēdit: nō tamē erat de illa nauī: & ideo cōquerit̄,
 quia ad eum spectat commodum & incommodū: vt j. l. px.

¶ Vltimō no. t̄ps nauigandi: sed in hoc puto standū cōsue-
 tudini. Si enim fecit q̄ diligēs nauta fecisset, nō tenet: aliās se-
 cus. non em̄ seruaf̄ ista lex in t̄pe, vt liquet in istis ciuitatibus
 9 maritimis. ¶ Vltimō ex hoc colligunt quidā d̄tinctiones
 temporum, & totum annum diuidunt in hyemē, et æstatem:

¶ Probari. quali-
 ter autē probet̄, vi-
 de do. Alexan. de
 Imol. in l. ij. §. q̄d
 diximus. si quis
 cau. & Spe. in titu.
 de pig. in princ. in
 ver. sed qualiter. et
 ver. seq. et do. Ale.
 de Imol. in consil.
 liij. ij. parte.

¶ Adde Spe. i. tit.
 de pig. in pri. ver-
 fic. sed qualiter. &
 ver. seq. Bart. in l.
 scire. §. sufficit. ff.
 de excu. tut. i. lec.
 Nico. de Neapo.
 ¶ Pro cōcordia. Ad
 uerte q̄ optimē p̄-
 batur mors, secun-
 dū Bartol. i. hac. l.
 quoties. si inter li-
 beros et cōiūctos
 habeatur p̄ mor-
 tuo. et in l. genero.
 i. fi. prin. ff. de his q̄
 not. in fa. Cōtra al-
 legatur tenere in
 l. ij. §. si dubitatur.
 ff. quemad. test. a-
 peri. Tu dic in d. §.
 si dubitatur, loqui-
 tur quādo agitur
 de magno p̄iudicio:
 puta de vita
 hois, & c. secus si
 de modico p̄iudicio:
 quia tūc vbi
 que concor. cū pri-
 ma opin. vide in
 trac. Bar. quō pro-
 batur mors, & in
 trac. Bald. de test.
 in ij. charta. Pan.
 in c. qm̄ frequen-
 ter. §. porrō. colū.
 viij. vt lite non cō-
 test. Adde ad Bar.
 in l. si quidem. vbi
 do. Alexā. in apo.
 C. sol. mat.

¶ Per testes. Et
 adde quōd multis
 alijs modis p̄bat,
 de q̄bus p̄ Bald. in
 c. j. quōtēpore mi.
 & p̄ Pet. de Su. in
 l. proponebat̄. ff.
 de iudi. & Lāfran.
 in c. em̄ contra. de
 proba. in versi. te-
 sti. & p̄ lo. And.
 in addi. ad Spe. in
 titu. de not. cri. §.
 fama. versi. quæ si
 agenti.

¶ Adde q̄d no. in
 apo. ad istū in l. si
 quidē. in fi. in ver-
 formā. s. sol. mat.

Bartolus super tribus libris Codicis.

sed propria diuifio est in quatuor partibus, vt dicit glossa.

Rohis. Priuatis qui fuerunt collectas publico officiali, q postea aufugit, vel perdidit, nō imputatur. h. d. tex. hic loquitur ī exactoribus, vel procuratoribus fisci. ¶ Nota contr. officiales, qui postea aufugiunt, vt eis tantūm imputetur.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Examinatio in alio iudicio facta facit notorium iudici.
- 2 Libellus non requiritur in causa naufragij.
- 3 Libellus non requiritur quando quis proponit aliquid ad sui excusationem, vel defensionem: nec petit aduersariū sibi condemnari.
- 4 Causa naufragij debet per iudicem intra biennium expediri.

DE submersis. Cum de naufragio queritur, eo quod in illa cognitione reperitur, potest per inquisitionē procedi: & causa debet intra biennium terminari: aliās nauicularius absoluitur, & iudex tenetur. h. d. Primō ponit qualiter ista causa examinetur: q̄a summam, & leuato velo. Secundō dat potestatem iudicibus procedēdi cōtra rapiētē & puniēdi. Tertiō statuit terminū istī instātiæ, & iudici p̄nā imponit. Secunda incipit ibi: & si q̄quam. Tertia ibi: si verō. ¶ Circa primū quæro quæ sint istæ causæ. Respō. gl. l. criminales. accusabātur enim hic aliqui de eo quod dicebātur rapuisse aliqd de naufragio. quod licet in se possit esse verū: tamē nō cōuenit tex. nostro in fi. vt j. dicā. ideo dic q̄ hæc erat illa causa: quia cū res p̄diderit per naufragiū, nauicularius petebat se absolui, vt dixi s. l. ij. & l. quoties. & sic cōtinuatur sequēs litera: q̄a si in ista cognitione iudex reperit aliquē aliqd accepisse: poterit cōtra illū procedere ad petitionē nauicularij, & puto q̄ hæc sit causa sufficiens procedēdi per inquisitionē: q̄a iudici notū est per examinationē in alio iudicio factā, vt no. in l. athletas. s. calūniator. ff. de his q̄ not. infra. & dixi in l. ij. s. si publico. ff. de adul. ¶ V enio ad tertiā partē. no. hic q̄ in ista causa non est necesse dare libellū: sed sufficit coram iudice proponi cū libello in scriptis, vel sine. Ad hoc opp. s. de lit. cōtest. auth. offeratur. dicit gloss. hic speciale vel corrigitur hæc. Certē si intelligeremus q̄ cā erat criminalis, de necessitate haberemus dicere q̄ hoc sit speciale: q̄a de iure antiquo requirebatur libellus, vt l. libellorū. ff. de accu. ¶ Sed intelligendo vt dixi, dico q̄ non est speciale, nec corrigitur: nā q̄n q̄s p̄ponit aliquid ad sui excusationē vel defensionē, nec petit aduersariū sibi cōdēnari ad aliqd non est necessarius libellus: vt l. scire oportet. s. oportet. ff. de excu. tu. Et q̄ hic p̄cedatur sine libello, intelligit gl. in l. ij. s. dies. ff. quis ord. in bo. pos. ser. ¶ Bar. in l. ij. C. de pignori. & per doc. in l. ij. s. ait p̄tor. de re iudic. per Areti. Insti. de actio. in prin. in ver. ex quo sequitur q̄ quādo cōpetit officij iudicis. Gl. vt velle q̄ sic, in l. j. in prima glo. ff. de edēdo. Cōtrariū vult gl. in rubrica de inter. act. in l. Papinian. de minorib. ad fi. & auth. offeratur. per Bar. & alios in l. j. ff. de iuris di. om. iudi. & in c. fi. de offi. vide Cyn. in l. j. C. quæ sit longa cōsuetu. imol. in l. si verō. s. de viro. fo. mat. in prima fallentia. Et an officij iudicis sit idē quod exceptio, tex. i. l. planē. & in l. si. ff. de pet. hæred. & Bartol in l. j. s. in parui. ff. qd̄ vi aut clam. quod sequitur Ant. de Butr. in c. item cū quis. de re sit. spolia. & Pet. de Anch. in cle. j. de sequestra. pos. & fructuū. & in c. canonū statuta de cōst. & Bal. & Ang. in l. planē & l. si. p̄ alleg. & in l. j. de cōdi. in de. & in l. si nō forem. eo. tit. pro quorum cōcordia vide Imo. in l. si. ff. a quibus appell. nō licet. Alex. ¶ Secūdo habes hic q̄ hæc cā debet expediri intra bienniū. cui cōcordat s. vt in tra cer. tps cri. quæst. ter. l. si. si itelligas q̄ erat cā criminalis. Si verō itelligas q̄ hæc erat cā ciuilib. est cōtra l. p̄p̄radū. s. de iudi. Sed gl. dicit q̄ hoc est speciale. Itē cōtradicit l. ij. s. eo. Sed dic vt ibi dixi: quia ibi datur annus parti ad cōquerendū: hic bienniū iudici ad terminandū. ¶ Ad istā partē oppo. dicit hic, nauiculario absoluto. cōtra: cū ipse petat quomodo potest absolui ab obseruatione iudicij. Sol. Sunt in glo. duæ expositiones. Prima, q̄ absoluitur ipse ab obseruatione iudicij: & ideo dicitur absolui, quia tenebatur, cū naufragiū sua culpa accideret. Secūda exponit nauiculario, i. ei, qui res surripuit de nauī. Et illā tenet Dy. & illā oportet nos tenere secūdū illos, qui intelligūt istā legē: totam loqui de criminali causa: tamen hæc expositio est multū extranea, vt dicam nauiculariū ipsum raptorē, cū per totū istū ti. & in p̄cedētibus nauicularij appellētur q̄ merces portāt ī nauī, nō qui rapiūt. Et iō tene primā expositionē, q̄ nauicularius ad sui defensionē volebat probare naufragiū. si iudex negligit hoc terminare intra biennium, iudex & eius officium tenebitur fisco, & nauicularius est absolutus à fisco.

¶ Scrupulus. vide 3 tu do. Bar. Cep. in l. in itinere. in fin. prin. de ver. signi. vbi not. habes de singulis generib⁹ pōderū. adde qd̄ not. in apostil. ad Iac. Rebuf. hic nu. j. in ver. Hugolin⁹ dicit q̄ scrupulus. aliās etiam potest dici seropolus, vt der Ce po. in loco s. alleg.

Super. Not. casum specialē vbi vnus de culpa alterius tenetur. Et istud est vnū munus nauiculariorū, p̄ quo res eorū sunt obligatæ: vt s. de p̄dij. nauī. per totū. ¶ Itē hoc intelligit glo. q̄ sua culpa naufragium cōtingit, quæ culpa colligitur ex pluribus, vt in glo. quam nota. ¶ Vltimō not. qualiter debes recipere rationem ab officiali publico, qui asserit se aliquid perdidisse: nā non debet sibi dimitti, si sui culpa accideret, aliās secus. De modo autem probandi hoc q̄ sui culpa acciderit, dicā j. tit. ij. l. quod ad p̄sens, & ibi de hoc tangam. hic non sunt alia.

De metallarijs, & metallis, & procuratoribus metallorum. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Fodere metalla quilibet pōt secūdū formā huius legis.
- 2 Scrupulus quid sit.
- 3 Colonus tenetur potius v̄dere fructus domino quā alijs.

L E X I.

Rerpenfa. Ad euentiā totius tit. debes scire q̄ illi qui fodunt metalla dicunt metallarij: & q̄ p̄ primo introi. u in illud officij dñt soluere octo scrupulos illius metalli: ad quod fodendū accedit quod non soluit amplius quā semel, vt hic. & de eo quod fodit, debet dare quolibet anno vnam libram fisco, quæ sit xiiij. vnciarum: vt j. l. proximi. nisi aurum fodiat: quia sufficit tunc si annuatim soluat septē scrupulos: vt j. eo. l. per annos. vltra hoc de toto quod p̄cipit facta purificationē metalli: debet fisco dare suas decimas, hoc est de decē partibus duas si fodit in publico, si fodit ī priuato, vnam fisco soluit: residuum sibi retinet. j. eo. l. ij. ¶ Qui vult esse metallarius tenetur soluere octo scrupulos: & metallum qui vult vendere, debet vendere fisco p̄gio competentis. hoc dicit.

Additio. Adde ad istū text. oīno no. per Pau. de Ca. l. diuortio. s. si vir. ff. solu. matri. in fi. Alex. ¶ No. cuiq̄ licere fodere metalla secūdū formā hui⁹ legis. & gl. op. ponit q̄ plus debeat soluere, vt j. l. proximi. vel minus, vt in l. p̄ annos. Solue vt dixi in euidētialib⁹, licet glo. variet. ¶ Quæ ro qd̄ dicatur scrupulus. Azo hic, vt refert in Summa, hoc p̄quisitū à medicis: & exponit vt in glo. secūdū Azo. & secūdū eos dicitur scrupulus, xix. pars vnciæ, licet Pla. aliter, intellexerit q̄ scrupulus dicat t̄m ponderis: q̄ octo faciāt xiiij. vncias. Et sic illa lex cōcordat cū ista. Sed Hug. dixit aliter, vt not. in l. per annos. vbi dicit q̄ scrupulus est pondus sex siliquarum. siliqua autē est quarta pars vnciæ: vt l. liberto. s. siliū. ff. de annu. leg. & no. per gl. s. de epi. & cler. auth. sed hodie. et secūdū hoc scrupulus esset vna vncia cū dimidia: q̄a t̄m hoc dubiū est. standū est opi. Azo. q̄a scrupulū ponit esse minoris pōderis: & sic in dubio est contra fisco: vt l. nō puro. ff. de iu. fil. ¶ Vltimō not. ex hoc sine q̄ colonus debet potius v̄dere dño fructus quā alijs, iusto tamen pretio.

Additio. Hoc sequitur Lud. in l. j. ff. fol. matrimo. Alexand.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Libra regulariter intelligitur duodecim vnciarum.

L E X II.

Metallum. Metallarius debet annuatim p̄ canone soluere vnā liberam metalli xiiij. vnciarum. ¶ Sed quæro in dubio, quot vnciarum intelligitur libra. Rñ. duodecim vt l. seruū meum. s. fina. & ibi no. ff. de hære. insti. & Insti. de hæred. qua. & disse. s. hereditas. nisi aliter consuetudo se habeat, vt hic. & in quibusdam ciuitatibus in venditione quarundā rerum intelligitur libra xvij. vnciarum, quibus consuetudinibus standū est in ipsis ponderibus, et mensuris: vt l. Imperatores. ff. de contrahen. empt. & vt omnis tollatur dilatio p̄ mensuras & pondera publica ad quæ recurritur: vt l. modios. s. de suscep.

L E X III.

Vncti. Facilis est text. No. istud qd̄ de lapidibus, qui fodiūt in p̄dij. priuatorum, fisco debet habere decimam.

Qvosdam. Non potest quis t̄m effodere q̄ ex hoc aliena ædificia destruantur. h. d. ¶ Nota gl. quod de iure licet in alieno perquirere lapides, nisi per hoc ædificia destruantur. Bar.

Vm procuratores. Officiales ad exigendum metallum non debent ad aliam dignitatem ascendere, nisi prius illud officium perficiant. hoc dicit.

Summa

S V M M A R I V M.

Dicere pro homine idem est quod pro quolibet homine. Per annos. Fodiētes aurū p. canone omni anno septē scrupulos tenentur exoluere. h. d. ¶ No. istud vulgare, tantū importat p. homine, ac si diceremus pro quolibet homine soluat tantum, vel quilibet soluat tantum.

S V M M A R I V M.

Statutum q. comitatenses reponantur in comitatu, habet etiam locum in comitatensi qui esset de prioribus.

Metallariū. Adscripti ad fodiendū metalla, si auferunt ad aliud officiū, retrahunt, etiā si familiares Principis fuerint. hoc dicit. ¶ Ad euidētiā scias quōd metallarij sunt homines liberi, licet sint adscripti ad illud munus. facit s. de ser. fu. l. vltim. ¶ No. hic arg. q. si statutū dicat q. comitatenses reponantur in comitatu, q. locū habet et si comitatensis esset de prioribus. Et sic vides hic q. illi, qui sunt domestici Imperatoris retrahuntur ad primam conditionem. Glo. est hic, quæ tractat quomodo de vna conditione quis trāseratur in aliā. Dic vt i eadem. & sumitur de summa Azo. de verbo ad verbum.

De murilegulis. Rubrica.

S V M M A R I V M.

Murileguli, & alij, de qb. hic, erant liberi, adscripti tñ. ¶ Gl. continuat rubricā, & exponit eam. singula verba exponam in text. & legib. ad quas gl. remittit. ¶ Quæro vtrū isti homines sint liberi vel serui. glo. & Azo in Sum. innuit q. sint serui. Sed puto q. hoc non sit necesse quāuis verū est dicere q. sint liberi adscripti; tamē ad istas cōditiones, de quibus j. videbis. q. patet: quia dabāt pecuniā ad hoc vt ad ipsas conditiones assumerentur. quod nō esset, si serui essent. nullus enim daret pecuniā, vt seruus fieret, vt j. eo. l. j. l. tē qñq. liberabantur dando substitutū: vt j. eo. l. si qs ex corpore. quod non esset in vero seruo. Item inueniuntur quædā leges quōd cōtrahebant matrimonium: vt l. edicimus. j. eod. et l. murileguli. ergo serui non erant. s. de incest. nup. l. cum ancillis.

L E X I.

Monetarios. Adscriptus ad cudēdā monetā Principis nō liberatur alicuius dignitatis priuilegio. h. d. ¶ Ex hac l. apparet qui dicantur monetarij. innuit etiam hæc lex q. isti vocentur serui. sed magis sunt liberi conditionati. Bar.

S V M M A R I V M.

Tinctos corruptentes pannos in tinctura tenentur: quia eorum culpa factum præsumitur. Idem scriptores & pictores. Dans pecuniam vt habeat officiū, præsumitur habere animum malē faciendū, & lucrandi indebitē.

L E X II.

Baphii & genetii. Primò ponit q. per tinctores & textores pānorū substantia & patrimonium Principis minuuntur, quādo malē faciunt. h. d. v. q. ibi, & species baphij, tinctoris, cōmerci & textoris, vt videt in glo. rubricā: per qd. subaudit mala faciētes: & nostra prius substantia, i. patrimonium Principis tenuat, i. minuit. Hoc autē fit duobus modis. j. proxie. declarat et species genetij, i. panni cōtexti. Ad euidētiā scias q. ista tinctura, de qua panni domus principis tingebantur, erat multū cara, & pretio. facit j. e. si qs nauiculā. & j. titul. j. l. vellera. Corruptebāt ergo isti vel faciendo debiles pānos, vt modicū reciperēt de tinctura, seu modicū intingēdo. ¶ Secūdo modo corrupēdo ipsam tincturā immiscendo aliā tincturā corruptā in genetio, hoc est, vbi panni tēxerāt cōfecti, i. cōtexti corrupunt p. prædictos malos tinctores, seu textores, faciēdo pānos debiles, vt modicū de tinctura reciperēt, vel tenēdo ipsos modicū in tinctura, ppter qd. ipsi pāni corrupuntur. & hic est primus modus. ¶ Aliud est corrupēdo tincturā. & hoc loquit in baphijs, i. i. locis vbi fit tinctura. temeratio ne, i. per eorū audaciā & temeritatē, n. x. u. adducit. i. aliquid adducit ad minorādū vel augmētādū tincturā, per id qd. additū est. inquinatē alluuiōis. i. corruptæ augmētationis. hoc autē faciebāt: quā qñ fuerūt adepti istud offm, dederūt pecuniā, nūc volūt retrahere p. dictas corruptelas. Prohibet ergo princeps pecuniā dari p. acquirēdis dictis administrationibus. & hoc sequitur. & sic lra est plana. Ex p. dictis patet q. quædam gl. q. exponit vim, i. per vim nō est necessaria: nec habet intellectū huius literæ. ¶ No. ar. ex hac lege cōtra tinctores, q. pānos corruptunt in tinctura: nā eorū culpa factū p. sumitur, &

tenentur. facit ff. loc. itē quærit. s. si gēma. & s. si fullo. ¶ Itē facit cōtra scriptores, qui aquā immiscēt in atramēto per qd. litera est magis alba. & cōtra miniatores & pictores, qui depingunt vel miniant de adulterinis coloribus, vt teneantur domino ad interesse. Item tenentur crimine stellionatus: vt ff. de cri. stellio. l. iij. s. sed & si quis. ¶ Vltimò no. ar. q. qui dat pecuniam vt habeat officiū, habet animum malē faciendū, & indebitē lucrandi. propter quod factus est titulus, vt iudi. sine quo. suffra. ¶ Vide Ang. vt iud. sine quoquo suffra. in princ. a adde l. vniuersi. per Bar. s. de lega. in lib. x. Alexan.

S V M M A R I V M.

Mors animalū quando debeat clarē probari, & quando sufficit per coniecturas. Mortem hominis probare per coniecturas quando sufficiat. Pro tutoribus & alijs tenētib. reddere rationem: præcācam probandi corruptionem supellectilium. Habentes lacum Perusinū, licet teneantur ad certam quantitatem piscium singulo die, si superuenit multitudo hominum, poterunt cogi ad maiorem quantitatem piscium.

Vod ad præsens. Duobus modis legitur in scias q. Imperator habebat pascua multū magna, in quibus tenebat gregem suum: & alij homines, & rustici habebant similiter greges suos in eisdem pascuis. & tenebantur Principi ad hoc vt quando grex eius minuebatur, debebat suppleri de gregibus aliorū. Et illi, qui præerant regi Principis, vocabantur vastagarij, qui secundum nostrum vulgare vocantur virgarij. Contigit ergo q. quodā anno decesserūt multa ex animalibus Principis. dubitabāt quantum rustici debebant dare vastagarijs pro reparatione gregis Principis. Imperator statuit, q. pro illo præsentis tpe sufficiebat si illi rustici qlibet daret quintū animal: hoc est de quinque vnū. & secūdo hoc habes q. glo. quæ dicit, q. rustici præstabāt hoc omni anno dicit cōtra literā. hic prouidet Imperator ad solū remediū illius instantis temporis dū dicit, q. ad præsens remediū pertinet. Non em̄ vniuersaliter prouidet p. omni tempore. Ratio: quia secundū varietatē tēporis cōtingit mutatio casus: quā in quibusdā annis greges augebant ex eis qui nascebantur: quāq. minuebant propter mortalitatē: quāq. i magna, quā doq. in parua quātitate. facit ff. ad l. Fal. l. pretia rerū. s. nō nullam. ¶ Luxta hanc legē quæro vtrū sufficiat ei, q. præest aialibus, cū vult probare diminutionē, & mortē eorū: q. illo anno ita cōtingit communiter q. de quolibet grege mortua est dimidia, vel tertia, vel aliqua pars certa in regione illa. Vide tur enim q. non debet clarē probare se amisisse. arg. l. si credi tor. s. de pign. ac. & l. si quis fundū. s. Imperator. versic. si caprarius. ff. locati. ¶ In contrarium facit lex ista. Respondeo, si quidē tractatur de morte vnus certi animalis, vel de duorū, quæ nō pascebāt gregatim: puto q. debeat clare probare vt l. j. alleg. Si vero animalia gregatim pascebāt sufficit probare p. cōiecturas. Durum est enim de qualibet oue quæ moritur, vel deperditur, habere testes de visu: bene sufficit probare q. illo tpe sic cōiter accidit in regione illa: ar. huius legis. Idem dicitur dū tractatur de probāda morte vnus hois: aut enim dicitur decessisse in exercitu, vel consiliū, vbi decessit magna multitudo hoim, vel in domo sua: vt notaui in l. si qdē. s. sol. ma. & tetigi in l. ij. s. si dubitetur. ff. quemad. testa. aper. ¶ Simile dico in tutoribus, vel officialibus publicis, qui hnt reddere rationem de aliquibus supellectilibus, vel alijs rebus q. vsu consumuntur: vt sufficiat p. bare q. in tanto tempore verisimiliter debuerunt posse corrūpi tot ex illis supellectilibus.

¶ Arg. l. si. s. de ali. pu. præ. ¶ Vide Bart. de hoc in tractatu suo de test. in ver. circa carmē. in fi. Adde Bald. in l. non ita. s. species. de le. n. vbi videtur dicere, q. per ostensionē corij, mors animalū probari possit. Et vide Bar. & doc. in l. si quis ex argē tarijs. ff. de edēdo. in s. p. hiber. Itē in ver. de aliquibus supellectilibus. Adde hoc casu q. ad p. bationē taliū rerū minutarū sufficit etiā qualis qualis probatio arbitrio boni viri, & p. cōiecturas. notat Bal. in l. iij. C. de peti. her. & gl. & do. in l. si. s. in cōputatione. C. de iurē delib. facit etiā in l. si is qui pro redēp. cap. de dona. Alex. ¶ Secūdo modo legitur vt vastagarij dicantur beccarij seu macellatores, qui bestias occidunt, & vendunt populo ad minutum. Pone ergo q. statutum erat q. beccarijs daretur certus numerus animalū, quæ occiderēt, & venderēt populo. Contigit q. venit magna multitudo hoim, vnde ille numerus animalū nō sufficiebat. Imperator statuit quōd pro remedio secundū istud instans tempus de illis beccarijs quintū animal: hoc est pro omnib. quinque quæ dabāt, addatur vnū, & hoc fiat pro reparatione salutis corporis humani. ¶ Facit q. licet statutū dicat, q. illi qui tenēt lacū

Factus est titulus vt iudices sine quoquo suffra. fiant. Sed iste titulus perperā in maximū totus Reipublicæ detrimentum obseruat: vnde multa scandala præter iudicū corruptiones & ipsa etiā iudicia venalia quotidie accidunt, vt plenē dixi in add. ad laco. Rebus. in l. curiales. num. j. s. de decurio. lib. x.

Eorū. ad quod. vide domi. Alexand. de Imol. in consil. clvij. & in cōsi. ccvij. ij. parte.

Bartolus super tribus libris Codicis.

Perusinū, de beant certā quantitātē pisciū omni die ponere in platea: q̄ si ex casu multitudo gētū supueniret, q̄ possit cogi ad portādū plus: tātū q̄ sufficiat p̄ reparatiōe corpis hūani.

Et ita etiā sequit̄ Ang. hic. & hāc legē repetit. et facit q̄d no. Bal. in l. iubemus nullam. de fac. san.

Additio. Et ita etiā sequit̄ Ang. hic. & hāc legē repetit. et facit q̄d no. Bal. in l. iubemus nullam. de fac. san. **¶** Ecce. Ang. **¶** Adde q̄ idē dicimus de illo, qui nō vult portare frumentū in plateā, vt possit cogi tēpore guerræ, vel caristia portare, & etiā viderē villori pretio. l. si pendētes. §. si qd. vbi Bar. dicit de vsufr. Ro. i l. f. nota. pe. quod limita nō pcedere in decurione, qui nō pōt cogi. l. decuriones. ff. de adm. rerū ad ciuita. perti. & l. nō debere. ff. ad municipal. gl. tñ in l. annonā. de extraordi. crimi. dixit q̄ diues nō cogit vendere frumētū. Sed secūdū Bar. ibi cogit, sed iusto pretio: q̄ omnia no. Adde q̄ si statutū req̄reret vēdi minori pretio, et vēderet alicui ignorāti statutum, maiori pretio: venditor non notificaret sibi emptori statutū: certē tenere ad iteresse quo ad illud plus emptor, secūdū Bar. in l. q̄ro. ff. de ac. empt. facit l. si vina. ver. planē. de periculo & cōmo. rei vendi. Alexand.

S V M M A R I V M.

¶ Verba ista trina, dena, in pœnis important geminationē.

Qui occultat aliquem ex textoribus, punitur pœna triū libra. auri. h. d. **¶** Quæro, dicitur hic t̄nis lib. auri: quot sunt. Gl. dicit trib⁹ lib. auri. arg. ff. de pœ. l. interpretatiōe. licet propriē ponat̄ p̄ sex: vt ff. de leg. j. l. si qs ex testa mēto. **¶** No. q̄ in pœnis ista verba, trina, dena, & similia, nō importāt geminationē numeri, secūdū istā glōf. Contrariū no. in prima constitutione Digestorū. §. pen. in ver. dena. & i §. hæc autem tria. cōiter tenetur ista, vt plenē examināui in l. stipulatio ista. §. cum qui. ff. de ver. oblig.

S V M M A R I V M.

¶ Contemnens protestationē, seu denuntiationem amittit ius suum, si est facta per habentem ius protestandi.

¶ Statutum quod inter homines diuersarū ciuitatū non contrahatur matrimonium, an valeat.

Dicimus. Mulier nobilis nubēs mōetario, si post protestationē non recedit, efficiet mone taria: sed mulier adscriptitia si post protestationem a dño reuocetur, eiusdē conditionis efficietur: & etiā monetaria, quæ non potest extraneo nubere. h. d. Tres partes habet. Secunda incipit ibi: si qua verō. Tertia ibi, sed vt monetari⁹. **¶** No. primō de virtute protestationis seu denuntiationis. nā quicumque eam contemnit, perdit ius suum. Facit s. eo. l. ingenuē. & ff. de libe. agno. l. j. in princ. & per totum. & s. de remis. pig. l. si eo tempore.

Additio. Hoc intelligit̄ q̄n protestatio fit per habētē ius protestandi: aliās secus: vt l. si fundū. s. de rei vē.

¶ l. si eo. s. de re. pig. Ang. **¶** Not. ex sine prohibitū esse mulierē monetariā nubere extraneis. facit ad quæstionē, sicut statutū q̄ inter homines diuersarū terrarū nō cōtrahatur matrimoniu, sub certa pœna. Quæro vtrū statutū valeat. Videf q̄ sic, vt hic. In cōtrariū, q̄ nō: q̄ aufert libertatē contrahēdi matrimoniū: ergo & c. & ff. de ver. ob. l. Titia & l. si diuortio. & de cōdi. & demon. l. cū ita. Rñ. statutū non valet, quantum ad hoc vt faciat, matrimoniū esse irritū si contrahatur: quia cū sit sacramentū & res spūalis, laici non possunt statuerē circa illud: cū non sit de iurisdictione sua, sed ecclesiæ.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

Additio. Vide Bal. in l. j. & quæ ibi dixi. C. ad Turpil. & cōtra Bar. hic bene no. per Bal. in l. oēs, populū. i vij. col. ver. sed nunqd statutū. de iu. & iur. & Ang. hic idem dicit quod Bar. formaliter Alexand. **¶** Vide Bal. in l. neminē. C. de nup. & Bar. in l. cunctos populos. in iij. quæstione principali. ff. de iusti. & iure. Item ibi: cū non sint de iurisdictione sua, sed ecclesiæ. hoc tenet Io. And. in c. statutum. de hæreticis. in vj. & Aretinus Insti. de iure naturali. in princ. in versi. quæro ergo an per statutum. per Bald. in l. ij. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. & tenet idem q̄d hic. & Bar. distinguit. A. lex. **¶** Sed an valeat quantum ad hoc vt contrafaciētes pugiā tur. Videtur dicendum q̄ si qui dem possunt honestē nubere seruata forma statuti: quia i qualibet secta tot sunt, quot possunt matrimonia contrahi: & tunc facientes contra, incidunt in pœnam statuti: aliter secus, vt d. l. cū ita. & l. seq. ff. de cōdi. & demon. & hac lege. Bart.

purpurei coloris.

Si quis nauis. Ista lex est clara. & quæro, quid sit murex & conchilium. Glo. dicit q̄ murex est piscis, qui appellatur concha marina, alio nomine cōchilio: quod si ferro præciditur effundit lachrymas purpurei coloris: vnde tingitur purpura. Et sic vnum & idem est piscis murex, & conchilium. & est tinctura valde pretiosa, ita q̄ soli Principi eam licet, & non alijs. Idem de tinctura quæ ei asimilatur, vt color de grana: quæ si in panno laneo apponatur, scarlatum appellatur in vulgari. Videbitis in titu. proxi. l. iij. & iij. & si. Bart.

S V M M A R I V M.

¶ Tinctores pannorū debent reddere pannū tinctū lauātū.

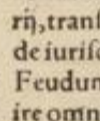

Motas. Glo. intelligit hic q̄d hic dicitur serico blattæ mataxæ, quod sit genus tincturæ purpureæ. & sic debet deuenire in silcū, non vendi. & ponit pœnam officialibus, q̄ pasci sunt cōtra fieri. & hoc secūdū glo. tu ponas casum aliter. Ad euidētiā scias q̄ aliquando tingitur lana, linum, & sericū non filatū. quandoque tingitur filatū in mataxæ, seu gaueta non textum. q̄nq̄ tingitur pannus post texturā. Itē scias q̄ princeps habebat quosdā præpositos, qui à tinctoribus res tinctas accipiebant: præcipit ergo Imperator q̄ isti præpositi nō recipiant istas res tinctas, nisi loras, seu lauatas. nā, vt moris est, post tincturā lauātur. & si cōtra fecerint, imponit eis pœnas. **¶** In text. ibi, in posterū. h. d. quia ante hanc legem q̄nq̄ fiebat cōtrariū. series, i. seriesē ordinatē, quodā em ordine ordinant̄ cū in tincturā imittuntur blattæ, i. linū & linisteriū, secūdū Hu. L. oq̄ ergo hic tex. de his q̄ tincta sunt, non filata, & mataxæ seu gauetæ, iuxta vulgare nostrū sunt q̄n ea q̄ filata sunt i mataxā seu gauetā redigunt, et tingunt. **¶** Aliud q̄d sequit̄ est clarū. & est ar. q̄ illi, qb⁹ datur pānus ad tingendū, debeāt reddere pannū tinctū lauātū. Bar.

S V M M A R I V M.

¶ Emphyteusis ecclesiastica, quæ ex pacto trāsire debet in foeminam, quæ tamen nubat subdito iurisdictioni monasterij, transibit ab foeminam quæ nubat extraneo, qui vult effici de iurisdictione monasterij.

¶ Feudum alienatur inuito domino, quando emptor vult subire omne onus quod sustinebat primus feudatarius.

Murileguli. Murileguli si ad aliā dignitatē transierunt, ad conditionem propriam retrahuntur: & res alienatæ per eos reuocantur, nisi emptor voluerit illam conditionem subire. h. d. **¶** Facit in ar. ad q. q̄dam monasteria hnt possessiones concessas in emphyteusim sub pacto q̄ transeat in foeminā, quæ tñ nubat alicui subdito iurisdictioni monasterij. Facit ergo q̄ si nubat extraneo, q̄ vult effici de iurisdictione monasterij q̄ retineat emphyteusim. facit s. de impo. lu. de scri. l. j. **¶** Item est optimum ar. q̄ feudū possit alienari inuito dño: quando emptor vult subire omne onus, quod sustinebat primus feudatarius.

Si quis. Homines adscripti cōditionibus huius tituli non possunt liberari etiam ex rescripto Principis, nisi dato substituto, quia solenniter approbet. & talis liberatio vltra eius personam non porrigitur. hoc dicit. Bart

L E X I.

In hac lege prohibet Imperator pā... Vratas nos, de quibus dixi in rub. confici ab alijs quā a suis genetiarijs, hoc est textori- bus suis, hoc dicit auratas, q̄ sunt de auro pu- ro, quas in rub. nominat Oloberas. Sericas, i. de serico, in quo inuolutū est aurum. Et dicit text. paragaudas siue in vulgari nostro sunt qdā frisi qui po- nuntur iuxta gaidas, cuius exemplū videmus in pānis solen- nibus clericorū & religiosorū. si verō geneas: tūc est locus, in quo panni texebant. ¶ Not. quod viris non licet portare pannos de auro, vel de auro frigiatis: vt j. l. prox. expressius: sed de consuetudine non seruatur hodie.

L E X II.

Panni aurati, vel frigiati nō possunt portari a viris sine rescripto principis. hoc dicit. Fa- cit ad ea quae dicuntur j. eodem. l. temperent.

S V M M A R I V M.

- 1. ¶ Priuati non possunt portare scarlatum.
2. Magna poena q̄ imponatur pro minimo delicto.

L E X III.

Non debet lana, vel pāni tingi aliquo colo- re simili colorī muricis. h. d. ¶ Not. q̄ non licet priuatis hominibus portare scarlatū, cum sit spe- cies similis purpurae. ¶ No. q̄ nō licet viris tingere, vel portare pannos habentes species, i. habentes similitudinem cum tin- ctura muricis: & sic de iure nō licet habere vestes de scarlato: & imponitur poena capitis, vt hic in fin. ¶ Ex quo habes q̄ pro minimo delicto imponitur magna poena, quae j. l. prox. modificatur quo ad praeterita.

S V M M A R I V M.

- 1. ¶ Priores ciuitatis possunt facere bannum q̄ soluentes col- lectas veteres liberentur a poenis quas incurrerunt. Legatum factum vxori de omnibus pānis, & ornamentis, et rebus ad eius vsum paratis, an comprehendat prohibita por- tari ex forma alicuius statuti. remissiuē.

Vt dixi haec lex est facta ad modifi- candū praecedentem; q̄ ita impone- bat graue poenā, in quam verisimiliter multi incur- runt. Praecipit igitur Imperator vt nullus audeat portare p- dictas species, seu dictos pannos q̄ cōueniunt soli Principi, & domui suae. Secūda incipit ibi: nec pallia. praecipit q̄ nullus in domo ppria textat tales, vel faciat tales pānos, vel pallia. Ter- tia incipit ibi: q̄ tinctā. iubet q̄ quicūq̄ habet dicta pallia seu pannos tinctos de dictis coloribus, proferantur in fiscū, & fi- sco tradantur. Quarta incipit ibi: nulla stamīna. cū. s. prohibue- rit ne cōtextantur panni in toto tincti in conchilio. hic prohibet ne contextantur panni, qui habent stamīna de filo serico dicto colore tincti. Quinta incipit ibi: ne eisdem. prohibet ne fila tinctā dicto colore p trama ponantur in pannis. In text. i- bi infectionis, i. tinctionis. licet glo. aliter ponat. In text. de currant. q. d. fila tinctā dicto colore non decurrant per telam sordidā arguto pectine. & est sensus, sicut s. prohibuit stami- na fieri de dictis filis: ita prohibet hic fieri substamina quae i vulgari appellantur trama. In text. grana. f. dicta pallia, & di- cta fila, de quibus dixi s. prox. in tribus ver. posset etiam le- gi cum seq. Sexta incipit ibi, olobera. praecipit q̄ vestimen- ta olobera, i. de auro puro offerantur, i. dentur arario. Septi- ma incipit ibi: nec est. dicit q̄ nullus potest conueniri de istis vestib⁹ si nō rehabeat pretium: quia satis est si propter dictā oblationē immunitatē ipse meretur a poena capitali quae im- ponebatur per praecedēte legē. In text. ibi: calcatae legis. calcata lex dicitur illa quae non seruatur. vñ cū ppter istā oblatio- nē liberentur a poena praecedētis legis: merito dicit calcatae: le- gis impunitas. Octaua incipit ibi: nec quis dicitur, q̄ sequitur ex oblatione habet locū in praeteritis. sed si quis in futurum contra praedicta facit, puniatur crimine l. lul. maie. ¶ Not. ex hac l. arg. p Priorib⁹ istius ciuitatis, qui saepe faciunt legem, q̄ oēs soluētes collectā antiquā intra certū tēpus liberantur a poenis quas incurrerūt: cū p modico delicto imponat magna poena: & multi in illā inciderūt, vñ licitū q̄ p aliā legē conce- datur impunitas. Itē p hāc legē pōt poni casus in l. cū lex. ff. de legi. ¶ Vltimō hęc lex pōt induci in arg. ad q. cū sint sta- tuta per Italiā q̄ mulieres nō possint portare certa ornāmēta vel certos pānos: q̄ si maritus vxori suae pannos, & ornāmē- ta, & res ad eius vsum parata legauerit an debeant illa prohi- bita portari ex forma alicuius statuti: Et de hoc dicā j. nulli li- cere in frānis. l. j. & tetigi in l. quamuis. ff. de au. & argē. leg. ¶ Bar. ¶ Vide in l. j. C. de legi. & Bal. in l. adeo canonis. C. de contra. ob. causam. Sed quæri potest an valeat tale statutum

Io. And. in regula, ea quae sunt. in mercur. Item in casu isto, an saltem debeat earum rerum aestimatio. quid in vicis, an videantur prohibere per statutum: Bartol. in l. j. de fonte. in s. hoc interdictum. & de aestima. adde Bald. in l. cum te. C. de dona. ante nup. in rubrica. C. de condi. furt. Alex.

De fabricensibus.

Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1. ¶ Faber quis dicatur.
2. ¶ Quærit gl. de significatione istius verbi, fabri. Et respon- det q̄ tribus modis dicitur, s. largissimē pro quolibet magi- stro: cuiuslibet artis etiā lignorū, & lapidum. Secundo modo minus largē etiā pro quolibet operante ferrum. Tertio mō strictē pro facientibus arma, vt hic in corpore de armis. com- munis tamen vsus loquēdi accipit in secunda significatione, s. pro quocunq̄ operante ferrum. quod nota.

S V M M A R I V M.

- 1. ¶ Officialis qui tenetur dare cōmuni duas balistas certi va- loris, non potest dare quantitatem.

L E X I.

Pecunia p specie solui nō debet Mnibus. fisco. h. d. ¶ Nota hic videt ca- sos contra rectores istius ciuitatis, qui in suis electionibus promittunt dare cōmuni duas balistas certi valoris: postea volunt dare quā titatem, non audiuntur. Casus est hic in ter- minis. Sed regulariter sic est, quod aliud pro alio solui nō po- test inuitoe creditore: vt l. n. s. j. ff. si cer. pet.

S V M M A R I V M.

- 1. ¶ Imperator ratione officij potest dici sempiternus.
2. Adoratur Imperator improprie.

L E X II.

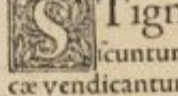

Primicerius fabricensis post biē- nium habet vacationem a mune- ribus. & singulis biennijs ad salutandum principem admittitur vt protector. h. d. ¶ Oppo. q̄ Princeps non sit eter- nus: quia omne elementum est corruptibile: vt l. cum debere. ff. de ser. vr. praedi. So. Improprīe dicitur eternus: tamen Im- perator respectu officij qd non debet habere finem: potest di- ci sempiternus. Item ¶ opp. quod non debet adorari, scriptum est in Euangelio: Dominū Deum adorabis, & illi soli seruias. Rñ. improprie dicitur, s. pro quadam exhibitione reuerentiæ.

S V M M A R I V M.

- 1. ¶ Practica probandi recognitionē hominis & animalis.

L E X III.

Fabricensibus sicut tyronibus stigma- ta brachijs insiguntur, ad quae recogno- scuntur: & qui eos celauerint, ad quae recogno- scuntur. h. d. ¶ Primō quæro qualiter ista signa insige- bantur. Possumus dicere q̄ imponebatur aliquod signū pāni in brachijs, sicut hodie videmus aliquos portantes in brachijs super pannos. Sed hoc non est de mēte legis, quia fugiens pote- rat eleuare. Dic ergo q̄ insigitur in carne cū aliquo ferro igni- to: vt no. in l. pe. ff. ex qui. cau. ma. ¶ Ista lex probat vnam so- lennem practicam: si quærat in iudicio de aliquo homine re- cognoscēdo vtrum iste sit, qui tali tempore fuit in studio, qui sic lecerit, & testes dicūt se recognoscere, quia viderunt & in- spexerunt faciem eius, valet eorum dictum: vt l. cum in diuer- sis. ff. de relig. Sed poe, vt de facto accidit, inuenitur homo mortuus, cuius facies est adeo deuastata, q̄ per eam nō pōt co- gnosci: certē deueniēdū est ad alia signa corporis. & si testis di- cat recognosco q̄ est talis ex tali cicatrice quā habet in aliqua parte corporis, q̄ talis testis rectē probat. Casus est hic. Facit etiā quod animalia possunt cognosci per talia signa, seu stiga- mata. & ideo de consuetudine est inuentum, vt equi, & multa animalia signent certis signis, quibus cognoscant. ¶ No. & adde quod potest peti exhiberi vt cognoscatur, in l. si cum exhibuisset. s. j. de publi. & l. ij. s. si quis noxali. ff. ad exhib. & Bald. & Bartol. in l. si causas. C. ad exhib. Barto. in tractatu de test. in ij. col. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1. ¶ Negatiua, quando est fundamētum intentionis alicuius, qui negat, probat.

Hic ponitur ordo, qualiter qs ad fabricensium ordinem po-

- 1. ¶ Stesit conuolare. ¶ Not. tex. pro opin. Innoc. qui dicit q̄ quando negatiua est causa alicuius intentionis, q̄ ille, qui ne- gat, debet probare. Vnde si dico te excommunicatum: qa nō soluisit: vel dico q̄ nō debes audiri, quia nō soluisit: collectas: ego, qui excipio, debco probare. Ita no. ipse in c. sup. his, extra

¶ Viris non licet portare, &c. Istud facit iuncto textu huius legis ad sta- tutum prohibitū in viris, vt non ex- tendatur ad foeminas, de quo remis. in aposti. ad Pau. post eum in c. si- gnificauit. nu. ij. in ver. masculinū. ex tra, de rescrip.

¶ Legauerit. Ad- de de hoc qd nor. in apo. ad istū in l. q̄uis. in ver. vesti- bus reprobaris. post Alexan. ff. de aur. & arg. leg.

¶ Creditore. Ad- de Bal. in l. manife- sti. per illū text. C. de solu. & text. in auth. hoc si debi- tor. eo. tit. Et limi- ta verū, nisi debi- tor sit carceratus: quia vt liberetur a carcere, cogit cre- ditor recipere de bonis suis in solu- tum: vt in authen. de fideius. s. quod autem & Bald. in l. ordo. C. de exce- rei iu. hoc verū ni- si tamē debitor sit ex guarētigia. A- lexā. in l. cū vnus. de bo. au. iud. pos. ¶ Quod est talis ex tali cicatrice. Adde Anto. Cor. sing. suis in ver. te- stis. incip. dictū te- stis. vbi all. istū, et eius practicam hic multum extollit, & dixi de hoc in additi. lac. Rebus. hic nu. ij. in versic. et ex tali cicatrice.

ei nimis magna æstimatio: an possit haberi recursus ad superiore[m] Respon. sic: vt extra: de iureiur. c. quãto. & ita vidi in Marchia, cum per rector[em] cuderetur quædã moneta quæ nõ erat speciei probæ, fuit per prouinciales marchie facta quere-la ad summum pontificem, qui illum correxit. & credo quod fuerit d. Tancre. Bar.

Nulli licere in frænis & equestribus. Rubrica.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Legatum factum vxori de vestibus, q[ue] non comprehendat vestes & ornamenta per statutum prohibitas.

L E X vnica.

Nulli prorsus Primò loquit[ur] de ornamētis, quæ sũt circa ornamēta equorũ. ¶ Secũdò de ornamētis, quæ sũt circa ornamēta vestimētiorũ hoim. ¶ Tertio loquit[ur] de faciētibus istas species sic ornatas. Se cũda icipit ibi: sibilas. Tertia ibi: nulli. ¶ No

ta quæ ornamēta p[oss]unt haberi circa equos. ¶ No. q[ue] pertinētia ad ornamēta mulierũ nõ sunt phibita. simile s[ed] de vesti. olob. l. ij. sed hodie in multis ciuitatibus est statutũ q[ue] ornamēta illa nõ licet mulieribus portare: propter hoc dico q[ue] si marit[us] le-gauerit vxori vestes suas q[ue] licet de iure cõtinēat omnia orna-mēta, vt l. vestis. c. l. seq. ff. de au. & ar. le. tñ eo casu, quo sunt prohibita, nõ possunt dici accessiones vestiu[m], nec illis vestimē-tis accedere. ar. huius l. & eodẽ modo non possunt dici mulie-ris causa parata ea, quæ eius gratia sunt prohibita.

Additio. In tex. ibi: quod velit. hic est casus q[ue] si statutum dicit q[ue] nullus audeat vel præsumat facere vel fa-bricare aliquod quadratũ sub certa pœna, q[ue] si aliquis facere repertus fuerit fabricare, q[ue] nõ excusatur à pœna, si dicit q[ue] fa-bricabat ad utilitatem cõmunis, & quod volebat dare cõmu-ni. Alex. ¶ Vide supra de vestibus oloberis in l. fina. in fin. & adde Bar. in l. quauis. de aur. & arg. leg. Alex.

De classis. Rubrica.

¶ Quidã habet i rub. de classis. i. de nauib[us] paratis ad bellũ, vt sunt galeæ. Alij habet classis. i. hoib[us] adscriptis ad classes ducēdas. hęc rub. plus placet: q[ue] iste liber principaliter tractat ¶ de hoib[us] cõditionatis adscriptis alicui muneris. ¶ Mare sub cuius territorio cõprehendit. adde Ang. in l. insulæ. ff. de iud. vbi dicit q[ue] piratæ Pisis fuerũt de facto mortui, propter id q[ue] cõmiserat in mari. Vide gl. in l. vbi periculũ. s. porro. de elec. in vj. licet aliter ibi dicat Dominicus. Cũ d. gl. trãsit lo. Mona-chus & Bal. i rub. de rerũ diui. i. v. col. in ver. sed q[ue]ro an piratæ maris. & vide etiã eũdẽ in l. h. C. de testa. & in l. ij. quẽadmodũ testa. aperi. & in l. si testamentum. C. de insti. & substi. Alex.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Purgare prouinciã malis hominibus per terram cõgruit bono præsidii. Item & per mare. Punire q[ue] possit quis delinquentem in mari ciuitati adiacēti, sicut delinquentem in ciuitate. 2 Delinquentem in mari q[ue] iudex propinquioris territorij illi loco, in quo maleficium est commissum, puniat.

L E X vnica.

Classem. In quadã ciuitate quæ appella-tur Selucena ciuitas, erat quæ-dam classis valde notabilis. Iubet ergo Im-p[er]ator q[ue] tã illa classis q[ue] omnes alie quæ sunt in Oriente pertineat ad præfectũ præ-torio qui eas armet, & aptet de hoibus ad-scriptis illi functioni. & si illi nõ sufficiunt

alios superacrescat, & eos exerceat ad purgãdum mare malis hoibus & piratis, etiã p[ro]pter alias necessitates publicas potest cõmittere præfect[us] comitis Oriētis. ¶ In tex. ibi: accrescētibus. & si illi censiti nõ sufficiunt, alios superacrescat & addat, ex quib[us] accrescētibus sufficiētẽ cõpleat numerũ. ¶ Nota ex lege, q[ue] sicut cõgruit bono p[re]sidii, prouinciã purgare malis hoibus super terrã: ita eidẽ cõgruit p[er] mare. Casus est hic. Et sic patet q[ue] sicut q[ue] p[oss]unt punire delinquentes in territorio suo: ita puni-re in mari adiacenti illi ciuitati, vel prouinciæ. Facit ff. de pu-bli. l. Cæsar. & ibi dixi. Sequentes titulos vide per te. Bar.

Additio. Item est arg. q[ue] si aliquis deliquit in mari, ad il-lum spectat punitio, qui est iudex territorij pro-pinquioris illo loco, in quo maleficium est commissum. Pro quo est gl. in l. ij. s. de nau. facit l. quoties. & eo. tit.

De collegiatis, & chartopatis. Rubrica.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Existens in collegio alicuius artis, si artem non exercet, nõ gaudet priuilegio collegij.

Scholaris si non intrat, non gaudet priuilegio scholarium, licet sit in matricula.

- 2 Transiens de vno collegio ad aliud, an gaudeat priuilegio illius collegij.
- 3 Si aliquis de vno collegio remouet, & alius illius loco subrogatur, hoc debet fieri de voluntate eorũ q[ui] præfunt collegio.
- 4 In diuersis collegijs quando quis possit esse remisiuẽ.

L E X vnica.

Qui sub prætextu. Primò dicit q[ue] qui in-trat vnum collegiũ, & munera, ad quæ ordinatus est, non exercet, non effugit munera alterius collegij, de quo exiuit, sed de nouo debet extrahi, & alter in locũ eius subrogari requisitis primatibus col-

- 1 legiorum. idem si decederet. hoc dicit. ¶ Primò nota arg. q[ue] ille, qui est in collegio alicuius artis, nec exercet artem, nõ de-bet gaudere priuilegio collegij. Et sic si quis est in matricula scholarium, & non intrat, nõ debet gaudere priuilegio scho-larium. facit ff. ex quib. cau. ma. l. pe. Sed ¶ aduerte: quia per hanc legem inducitur quoddam iudicium petitoriũ, per q[ue] ille, qui est in vno collegio, si transit ad aliud causa fugiendi munera, ab illo retrahitur. Vnde videtur q[ue] interim, cum sit in quasi possessione illius iuris priuilegij, debet gaudere pri- uilegio illo. arg. ff. de aqua quo. & æsti. l. si. ¶ Idem voluit Bar. in l. qui sub prætextu. C. de episc. & cle. & in l. semper. s. j. de iure immunita. Adde q[ue] idem est, & econtra, si scholaris studet, & nõ sit descriptus i matricula, nõ gaudet priuilegio. Lex eo tpe. ff. de test. mili. & nota. Bald. in proœmio. ff. in ij. col. In dubio tñ præsumit pro matriculato. de quo vide quæ no. de agentibus in rebus. l. matricula. post Bar. & in l. j. de tyronibus. lib. xij. & in ver. secũdo no. vide Bar. in l. j. s. actio. ff. si qs testa. liber esse iustus sue. & per Cy. in l. j. s. ij. de rei vxo. ac. & gl. in l. certi cõditiõ. ff. si cer. pet. & Ange. in auth. vt cle-rici qui. in v. colũ. dicit q[ue] si aliquis tpe mortis subrogat loco patris, ei debeat dari idẽ salariũ q[ue] habebat pater. & intelli-ge de natura subrogat. primordiali, nõ accessoria, vt dixit gl. in d. l. certi cõditiõ. per Litẽ veniunt. s. cũ prædiximus. de pe-ti. hęc. & lo. An. in regula, cõtra quẽ. in vj. & Ro. in litera. no. lxvj. Alex. ¶ Secũdò no. q[ue] q[ue] vnus de collegio remouetur, & alius subrogat, debet fieri de voluntate & consilio eorũ, qui præfunt collegio. Dicit gl. in l. qui sub prætextu. s. de fac. sanc. eccl. nisi transfret ad aliam regulam strictiorẽ. Item nota ¶ q[ue] ex hac lege innuitur q[ue] quis nõ potest esse in diuersis col-legijs: quod an sit verum, dixi in l. si. ff. de colle. ij. Bar.

Quod autem. Qui supra numerum admittuntur in col-legio, non gaudent priuilegio collegij. hoc dicit Barto.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Notarius, qui emit officium scribēdi ad certum banchũ post certum tempus, sicut sentit commoda, ita & incõmoda.

Sed ne tantum. Pone casum, Imperator q[ue]q[ue] personis adscriptis alicui collegio permittit vt de collegio exeant, & aliũ loco eius ponat: & sic ius suũ vendunt: vt. s. de murile. l. si qs ex corpore. Dicit ergo Imperator q[ue] sicut illis vëdētibus cõcedit chartã, hoc est locũ suũ, q[ue] ipsi sint imunes à munerib[us]: ita p[oss]idet illis q[ue] substituunt vt susti-neant onera illius collegij secũdũ cõditionẽ q[ue] tũc erat, cũ ipse emit illũ locũ, vt postea illa nouitas fiat. h. d. ¶ Ex isto tex. est ar. optimũ cõtra notariũ, q[ue] emit offm ad scribēdũ ad certũ banchũ ab alio p[er] tps, p[er]t fit Bononię. q[ue] i. e. q[ue] emit istud offm sicut sentire debet cõmoda illi[us] officij, ita etiã incõmoda. Vñ si notarijs dicti loci imponitur aliq[ue] on[us] vel collecta, iste em- p[ro]p[ri]or sustinebit onus, nõ aut vëditor. q[ue]d no. ¶ Vide ad hoc no. in c. cõstitutis. de elec. secũdũ vnã lec. vbi recedēt lex colle-gio non p[oss]it p[er] futuris reseruari vox in electione: licet possit vn[us], q[ue] nõ sit de collegio, dare vocẽ i illo collegio, si oẽs volue-rint. c. scriptũ. eo. tit. & c. bonę. de postu. pla. & vno cõtradice-te nõ possit, sed m Cõpostellanũ in d. c. scriptũ. vbi refert loã. And. in nouella. vide Ro. litera c. not. lxxx. als. xcij. Alex.

De studijs liberalibus urbis Romæ. Rubrica.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Doctores, qui faciunt intrare famulos, & alios non studē-tes, sunt infames.

Vniuersos. Primò ponit quod quidã ma-gistri legebant in aliquibus locis ad hoc vt ibi staret multitudo populi, vel in locis priuatis: & cõuocabant hoies vndiq[ue], vt viderentur habere multos scholares, & sic

¶ Portare. Sed q[ue] statutũ prohibet portare certagene-ra vestium, an in-telligit de vestib[us] antea factis, vide Feli. in c. quoniã. in xij. col. circa me-dium. de consti. ¶ In mari adiacēti illi ciuitati. Vide istum in trac. Ty-beriadis. & Bart. Cep. in tit. de ser. ru. titu. de mari. & quid si est cõmis-sum i loco vicino duab[us] ciuitatib[us], not. Cep. vbi s. & Ange. in l. sane. ff. de iniur. & dixi post Ia. Rebu. hic nu. ij. i ver. i mari. ¶ Propinquioris. Adde Bart. i trac. Tyberia. & Bart. Cep. i trac. de ser. ru. titu. de mari. & Ange. in d. l. sane. de iniur. Et quid de delicto cõmis-so in portu, vide Barth. Cepo. in d. trac. tit. de portu. ¶ Scholariũ. Ad-de Feli. in c. cleri-ci. i prin. j. co. ver. vlt. pronũ. de iud. Adde quod no. in apost. ad istũ in l. q[ue] sub p[re]textu. nu. j. i apo. in ver. gau-dere priuilegio. s. de fac. sanc. ecclē.

Bartolus super tribus libris Codicis.

ad pōpā magis q̄ ad vtilitatē. hoc Imperator prohibet dicēs
¶ q̄ qui facit, infamis est. vide tex. i. ¶ Argumento huius text.
Gul. de Cu. in l. decernimus. C. de epif. & cle. dicebat q̄ docto
res actu legētes vrgente necessitate possunt cogere dominos
ædium vt eis locent. & ita allegat, & sequit̄ in quodā suo ser
mone incipiēte, manifestissimū Roman⁹. Ale. ¶ Nor. cōtra
doc. qui faciūt irare scholas famulos scholariū vel alios secū
dū veritatem non studentes, q̄ qui hoc faciunt, sunt infames.

Illos. Not. dicit hic Imperator q̄ in locis priuatis rectē po
test doceri aliquis discipulus a doctore, nisi doctores
essent de numero eorum qui sunt deputati ad legēdum omni
bus qui volunt eum audire, nam illi non possunt: & si faciāt,
perdent salarium & priuilegia, quæ habent, eo q̄ publicè nō
legunt ¶ No contra doc. qui nō docēt oīa quæ possunt pu
blicè omnibus, sed aliquos docent singulariter in camera.

Habeant. Hic dicit Imperator q̄ doc. p̄nt esse in omni fa
cultate. ¶ Opp. q̄ alius debet esse numerus doc.
in qualibet ciuitate: vt l. si duas. §. docet aut. ff. de excu. tu. So.
Tempore illarū legū erat sufficiens numer⁹ qui ibi statuit: hic
erat sufficiens q̄ statuit⁹ est tpe isto. Et ideo in ciuitatib⁹, q̄ hñt
studia secundū diuersitatē temporū est statuendus numerus

¶ diuersus doct. ¶ Istū tex. alle. Host. in Sūma de ferijs. §. si. in
ver. qd si magister cōducit. & dicit q̄ si est discordia inter du
os magros, quorū vn⁹ vult aliū expellere, eo q̄ cōduxit post
eū scholas ppe suas, ppter qd se inuicē impediūt: talis cā po
test agitari die feriata, et in honorē Dei. & idē dicit Spe. in ti.
de ferijs. §. sequit. ver. sed si magister conducit scholas. & do.
Ant. post lo. And. i. c. si. in fi. de iud. Et est ratio: q̄ cū agit̄ de
scientia tractanda q̄ res est sanctissima. l. j. §. est quidē sanctis
sima. ff. de varijs & extraordi. cri. & scientia sit donū Dei, vt
in c. nō solū. j. q. iij. & c. reuertimini. in fi. xvj. q. j. & gl. in c. ga
nōnulli. de magi. tanq̄ causa pia tractari possit tali tpe. Facit
quod in simili no. lo. And. in nouella, in c. decet de immuni
ta. eccle. in vj. Et si scholares nō inueniūt domum; an possint
cōpelli ciues domos suas locare? Gul. in l. decretum. C. de epif.
& cler. tenet q̄ sic. & idem dicit in religiōis non habentibus
monasteria & domos condecētes. Ita refert & sequit̄ Bal. in
l. j. in vñ. col. in ver. idem adde si scholares. ff. sol. mat.

S V M M A R I V M.

- 1 Factum iuxta scholas, propter quod lectura impediretur, officio iudicis remouetur.
- 2 Faber malleans iuxta scholas potest expelli.
- 3 Scholaris habens socium prope cameram, ita q̄ per eius strepitum studere non potest, potest illum expellere.
- 4 Appellari non potest a sentētia lata contra expulsos ppter strepitum quem faciebant prope scholas.
- 5 Malleatores existentes ppe monasteriū, ita q̄ ppter corū strepitum impeditur cultus diuinus, possunt expelli de loco.
- 6 Doctōr ppter strepitū scholariū non debet cessare legere.

Ita vt vnicuique. Hic Imperator cōmittit p̄fecto, et
eadem ratione rectori cuiuslibet ciui
tatis, vbi est studiū q̄ faciat assignari loca doctōrib⁹ & ma
gistris ita distātia q̄ qñ vnus legit, nō audiat in scholis alte
rius, & q̄ strepit⁹ scholariū, q̄ sunt in vna, non audiat in alia:
ne ex hoc studiū turbet. No. ¶ q̄ ad officii iudicis pertinet re
mouere q̄qd fieret iuxta scholas, p̄ qd lectura impediret, vel
auris auditoris turbaret. ¶ Et facit ad quæstionē q̄ faber non
possit malleare iuxta scholas. Idē no. ff. so. ma. l. j. & ibi dixi.

Additio. Et ibi gl. determinat q̄ faber possit expelli, inter
est enī Reipu. habere iuris peritos. Infi. in p̄c.
in fi. Bar. ibi tenet idem, si ille locus, penes quē malleat, erat de
putatus ad scholas. qd p̄sumitur secundū eū. ar. de re. iur. l.
in ambiguis. Et qd dicit hic in doctōrib⁹, idē & in scholari
bus dicit idē Bart. in l. legatis seruis. §. ornatricibus. de leg. iij.
moder. in cōtra p. l. j. & ij. de excu. arti. lib. x. vbi priuilegium
artificib⁹ cōcessum nō extendit ad eorū discipulos. ¶ Quid
aut de scholari habēte aliū scholarē ppe camerā, ppter cuius
strepitum non potest studere: vtrum possit ipsum expellere?
Dic q̄ sic, secundū dpe. in ti. de iudi. §. generali. ver. hoc
notat d. Ant. in procm. decre. ¶ Itē adde q̄ a sentētia lata
sup ista expulsionē nō p̄t appellari, secundū Bart. in l. j. C. si
de mo. posses. sue. ap. q̄ est cā q̄ celeritatē desiderat: ergo non
appellatur. l. si. ff. de appel. reci. ¶ Sed quid si malleatores sue
rint prope monasteriū, adeo q̄ propter strepitū turbaretur
officium & cultus diuinus? Dic q̄ possunt expelli. Text. et
lingu. xvij. q. ij. c. pridē. ¶ Quid de doctōre legēte si schola
res vociferāt: vtrū possit dimittere lectionē? Dic q̄ nō. gl. est
fin. xlvij. di. scimus. ¶ Item pro snia glōf. facit. Nā dñm rī
parū spectat ad illos, q̄ habēt p̄ædia ad hærētia rīpis. Infi. de
re. diu. §. rīparū. in de iure non p̄nt habere aliquid quod im

- a ¶ L. j. Et ibi vide Dy. & adde Bald. in l. j. in fi. C. si de momen. pos.
- b ¶ Quod sic. Vide Fel. in c. significauerunt. de iudic.
- c ¶ Nō appellatur. adde Fel. i. c. significauerunt. ad finē. de iudi. in fi.
- d ¶ Vicus. Vide Fel. si. plenē de omni. b⁹ p̄dictis in c. Rodolphus. de rescri. in xiiij. col.
- e ¶ L. si duas. Et ibi vide Nico. de Ne ap. i. §. gramatici. in ij. col. ver. quærit gl. q̄ dicitur in lect. Bart. & adde Firma. in tract. de epif. in p̄xlu.

pediat publicam nauigationem. l. j. in prin. ff. de flumi. Alex.
De honoratorum uehiculis. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Doctōr non habet necesse semp vti insignijs doctōratus.

L E X v n i c a.

OMnes. Honorati antiquis in signū dignita
tis & honoris, homines in dignita
te positi ibant in carrucis seu uehiculis dubi
tabatur in ciuitate Romana vel vrbe Cōstā
tinopolitana vbi erat princeps an possint vti
uehiculis omnes positi in dignitatibus illis,
& in illis ciuitatibus. Et videbat q̄ nō, propter reuerētiā prin
cipis: tñ hic princeps permittit oibus habētibus dignitatē q̄
possint vti dicit̄ uehiculis, etiam in illis ciuitatibus. Quæro
vtrū habeant necesse vti carrucis. Text. innuit q̄ sic, dū dicit,
semper vtentur. Glo. tñ exponit. i. liceat eis vti si velint. ¶ Et
sic nota q̄ doctōres nō habent necesse semp vti insignijs do
ctōratus, sed possunt, si velint, etiam vbi est princeps.

De metropoli Beryto. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Ciuitas si efficitur metropolitana, non per hoc exir de iurisdictione metropolitana.
- 2 Ciuitas metropolitana dicitur archiepiscopalis.
- 3 Ciuitatum ordines erant tres. s. maxima magna, & parua.
- 4 Ciuitas constituitur principis voluntate.
- 5 Prouincia qualiter constituatur.
- 6 Prouincia dici potest ciuitas habens distinctum territorium, quæ non recognoscit superiorem.
- 7 In eadē prouincia possunt esse duæ ciuitates metropolitanæ.
- 8 Plures rectores in eadem ciuitate esse possunt, sed in eadem prouincia non potest esse nisi vnus p̄æs.
- 9 Prouincia non p̄t diuidi in plures sine rescripto principis.
- 10 Communitates in p̄iudicium ciuitatis non possunt inter seipfas diuidere sine eius licentia.
- 11 Prouincia vnica potest fieri de duabus.
- 12 Negotia prouinciæ vnitē cum alia sub vno p̄sīde, licet quælibet remaneat principalis, possunt in alia expediri.
- 13 Debata prouinciæ vel ecclesiæ vnitæ cum alia q̄ non debeāt per aliā supportari, sed in eis habet locū titulus de separatio.

L E X v n i c a.

Propter. In eadē prouincia possunt esse duæ
ciuitates matres, siue matricēs. h. d.
in terminis. Pone casum. In prouincia Phœni
e erant ciuitates quædam, s. metropolitana, &
magna quæ vocatur Tyrus. In eadem prouincia
erat quædam ciuitas quæ vocabatur Berytus, in qua erat stu
dium gnale, & in eadē vigeat multū peritiā literarū. impetra
uit a principe Berytus, vt ista ciuitas vocaretur metropolita
na sicut ciuitas Tyri, & hoc Imperator ei concessit ppter mul
tas virtutes, quibus ciuitas illa erat ornata. hoc primò. Sed
contra hoc instatur: quia Imperator facit iniuriam Tyro.
Ad hoc respondet Imperator quod nulla ei fit iniuria: quia
ipsa etiam remanet metropolitana priuilegio antiquorū Im
peratorū, & Berytus efficitur metropolitana priuilegio suo,
hoc dicit.

- 1 Additio. ¶ In tex. ibi: derogatur. nota q̄ per hoc apparet aperte quod si aliqua ciuitas efficitur metropolitana, quod non propterea exir de iurisdictione metropolitana, sub cuius iure primò districtus erat, nisi sit hoc specialiter statutum. Casus est hic. si bene aduertatis. quod bene nota pro Florentinis & Pisanis. Alexan. ¶ Pro declaratione quæro quæ dicatur ciuitas metropolitana. gloss. dicit. i. archiepiscopalis.

Additio. Adde ad hoc Barto. & doct. in l. si hæres. in §. vi
cis. de lega. j. ¶ Item quid sit castrum, villa, bur
dus. vicus. Barto. in l. j. §. siue autem. ff. de no. ope. nun. &
quæ ibi dixi post eum. & dixi quid sit patria: & quid sit terra.
Alexand. ¶ Sed videamus de iure antiquo antequam essent
episcopi & archiepiscopi, quid erat. Respondeo, tres erant
ordines ciuitatum: quædam maximæ: quædam magnæ: quæ
dam paruæ. Maximæ dicebantur illæ, in quibus erat forum
causarum, cui suberant multæ aliæ ciuitates, etiam habentes
merum imperium. Magnæ ciuitates, dicebantur illæ, quæ ha
bebant merum imperium, non tñ habebāt alias sub se. Paruæ
dicebantur illæ, quæ non habebant merum imperium, sed so
lam iurisdictionem, quæ datur defensoribus ciuitatum: vt in
auth. de defen. ciui. istam diffinitionem facit tex. ff. de excusa.
turo. l. si duas. §. decept. Illa ergo ciuitas, quæ erat maxima, vo
cabatur metropolitana: hoc respectu inuentum est quod iui
tas, cuius

tas, cuius sedes est patriarchalis vel archiepiscopalis, dicitur metropolitana: quia habet plures episcopos sub se habentes metrum imperium. Illa vero quæ habet episcopum, dicitur ciuitas non metropolis. Sed quæro, qualiter constituatur ciuitas? Respon. voluntate Principis volentis aliquem locum esse ciuitatem. Probat per hanc legem Inno. tener hoc in c. cum ab ecclesiis. extra de offi. ordi.

Additio. Vbi dicitur quod si Imperator ex certa scientia scribit vni loco tanquam ciuitati, scientia non esse ciuitatem, eo ipso ciuitas efficitur. Ang. Adde quod si summus pontifex scribit aliquid alicui castro, & illud appellat ciuitatem, vide in cle. si summus pontifex. de ver. sig. Itē his dictis adde Bar. in l. j. ff. de ver. sig. vide Bar. i. extrauaganti, q. sint rebelles. Ale. Vñ possibile est esse ciuitatē, licet nō habeat episcopum: quia Princeps non potest facere episcopum: sed dat alia priuilegia: & sic non sequitur si papa priuat ciuitatē episcopo: ergo desinit esse ciuitas.

Additio. Vide etiā per Bar. in extrauaganti qui sint rebelles. & per glo. & Fl. in l. ciuitas. ff. si cer. peta. Et licet Bart. in dicta extrauaganti dicat, quod princeps alicui loco scribens tanquam ciuitati videatur ciuitatem constituere si aliās non erat: hoc tamē videtur contra casum cle. si. de sen. excō. vbi est text. quod papa etiā ex certa scientia nominans certam personam sub nomine dignitatis, quæ dignitas antē non erat in illo: nō tamen illam dignitatem vñ concedere.

¶ Et qualiter constituatur ciuitas, vide Bar. in l. si hæres. §. vicis. de leg. j. Barto. in l. j. de ver. sig. & quod ibi dixi post eum. & Bar. in l. j. §. si autē intra oppida. de oper. no. nun. & qualiter constituatur prouincia, vide quod dixi post Bart. in d. §. siue autē inter oppida. Alex.

¶ Sed quæro, qualiter prouincia constituatur. hic videtur text. quod omnes ciuitates quæ subsunt, vni metropolitano, faciant vnā prouinciā, vt hic in si. ibi: sit illa mater prouinciæ, & c. domi. Cy. tãgit de præferi. l. g. tēp. l. si. & ibi determinat, quod prouincia appellat secundū eōdem vsū: vt Tuscia, Lombardia, & si. & isto iure vtitur. Arbitror tamen quod olim facta fuisset distinctio prouinciarū sic, vt oēs ciuitates quæ suberāt vni præsidii, & vni metropolitano, constituerēt vnā prouinciā: vt l. illi citas. §. qui vniuersas. ff. de offi. præsi. & sic secundū illū ritum antiquū remanet adhuc hodie nominatio prouinciarum, quo ad quædā. Tamen quælibet ciuitas habens distinctū territorium, quæ superiorem nō recognoscit, potest dici prouincia:

¶ vt no. glo. in l. si. de lon. temp. præsi. Vide Bar. & quod ibi scripsi in l. j. §. siue autē. ff. de ope. no. nun. de diæcesi & territorio vide in cle. ne Romani. de elec. & Ang. in auth. quō oportet epi. §. nō aliter. & ibi aliquid dixi. & in c. vbi periculū. de elec. in vj. & in l. j. de verb. sig. & in l. si. de col. illicitis. & l. j. in prin. quod cuiusque vni. no. & in l. ex hoc iure. de iustitia & iur. & quod si sit terra, vide in c. j. de postu. pla. & in c. cū in partib. de ver. sig. Bar. i. l. j. ad munic. Inn. in c. cū ad sedē. de restit. spo. & Bal. de pace Cōstā. in ver. nos Romanos. & in l. q. cūq. caprarū. de fun. limitro. p. Ro. in l. j. §. si autē. de cad. tol. adde quod sint rebelles in ver. Lombardus. i. j. col. Bald. videtur tenere contrarium in l. penul. & in penul. col. C. de prec. Imperato. off. alle. tex. vj. q. j. c. præcipimus. Adde Bal. in l. si. de colleg. illicitis. in ver. videamus ergo in tractatu Tyrānidis, als Tyberiadis. i. j. lib. in figura. ver. his circa. & Bald. i. l. si aliqua. de offi. proconsul. Alex.

¶ Tertiū quæro p declaratione huius quod hic principaliter dicitur, quō in eadē prouincia possint esse duæ ciuitates matrices. videtur enim monstrū, quod in eodem corpore sint duo capita: vt extra, de offi. ord. c. quoniam. Respondet glo. si quis fatetur in eodem episcopatu duos episcopos, illud esset monstrū. sed quod vnus episcopus habeat duas ecclesias æque principales, hoc non est monstrum. ita loquitur hic. vide glo. istā, & nota eā. ¶ Circa primum insurgit dubium, quomodo est quod vna ciuitas non potest habere duos rectores, cum in eodem tribunali possint esse plures iudices: vt l. j. ff. de offi. consu. & ff. de re iudica. l. Pomponius scribit si vni. Respondeo: ista procedunt ad similitudinem corporis humani. Monstrum enim esset, si aliquis haberet duo capita, sed nō si haberet duas manus, vel duos pedes, vel similia. Et ideo isti rectores prouinciarum qui merum locum capitis tenent, non possunt esse plures: vnde non potest esse nisi vnus rex. vñ. quæstione. j. c. in apibus. Sed alia officia inferiora possunt in eodē corpore multiplicari, & sic possunt esse plures rectores in eadem ciuitate, vel in vna ecclesia parochiali plures cappellani, & vnus pupilli plures tutores, & similia. Circa secundum, si quod duæ ciuitates matrices sint in eadem prouincia sub vno tamen præside: nihil est quod impediatur. nam quilibet priuatus potest habere in pluribus ciuitatibus domiciliū, & in vtraque esse æqualiter instratus: vt l. domiciliū. ff. ad muni. secundū hoc vna prouincia parificat ciuitates magnæ, remanente vnica

re prouincia. ¶ Sed quæro, an vna prouincia possit diuidi in duas. Text. dicit quod sic. ff. de assel. l. si eadē. puro tamen quod hoc non possit fieri sine rescripto Principis, vt ibi patet. & argu. huius legis.

¶ Et per hoc dico quod ciuitates non possunt per se ipsas diuidere in plures sine lnia ciuitatis, cui subsunt: quod intelligitur quantū ad præiudiciū ciuitatis: sed in se cā commodioris administrationis possunt hoc facere, sicut in pluribus tutoribus videtur: vt l. i. §. si cum l. sequen. ff. de admini. tuto. vnum tamen commune remanebit: vt l. inter tutores. ff. de adm. tu. ¶ Quæro vtrum de duabus ciuitatibus vel prouincijs possit fieri vna. Dicit glo. quod sic vt in authen. vt iudi sine quoquo suffra. §. illud. & §. hoc autem. imō sit hoc multis modis. Quandoque cum vna nō subiciatur alteri, sed & vniatur. & hæc vnio vel fit quod vna sit principalior altera: vel quod vtraque sit æque principalis: vt no. per glo. extra, ne sede vac. c. j. & ibi per Inno. & doct. iuris canonici. ¶ Quæro, quando vniuntur duæ prouinciæ, ita quod vtraque remanet principalis, sed sub vno præside: vtrum negotia vnus prouinciæ possint expedire in alia. Respondeo, sic: vt extra, de offi. leg. c. nouit. & per Inno. ibi.

Additio. De hac materia vide no. p. Bar. & doct. in l. j. §. si cohæredis. ff. ad l. fal. & Ange. in §. illud autē. vt iudi. sine quoquo suff. Alex. ¶ Quæro, quando duæ ciuitates, vel prouinciæ, vel ecclesiæ vniuntur, an debita vnius alia debet supportare. Inno. extra de priuilegiis. c. pastoralis. tenet quod habeat locum titulus de separationibus. quod ego examinaui in l. j. §. si cohæredis. ff. ad l. fal. in eo quod ibi dicitur, an portio grauata accedat nō grauata, & ibi hanc quæstionē formaui.

Additio. Adde Bal. loquentem de duabus villis æquatis. l. j. §. si cohæredis. ad l. fal. vide text. cum pulchra glo. in c. j. ne sede vacan. & do. Ant. ibi, qui ponit species adæquationis. Et in quibus casibus adæquatio possit fieri vide singulariter Bal. in l. j. §. lex Fal. ff. ad l. fal. idem Bart. in l. j. in princ. de leg. iij. Alex.

De canone frumentario urbis Romæ. Rubrica.
S V M M A R I V M.

¶ Frumentum promittens, intelligitur de frumento secundum communem vsū loquendi, licet eius appellatione veniunt omnia quæ ad vsū sunt necessaria.

¶ Glo. dicit, quod appellatione frumenti omnia, quæ ad victū necessaria sunt, accipiuntur. quod est verum hic: sed secundum communē vsū loquendi frumentū intelligitur id tantū granū, quod secundū bonitatē excellit cætera. no. ff. de ver. sig. l. frugem. & ideo si quis promitteret decē corbes frumētū, intelligeretur de illo grano cōmuni vsu loquendi. l. labeo. de sup. leg. secundum lac. de Are. vt ipse dicit in d. l. frugem. Bar.

S V M M A R I V M.

¶ Negatiua coarctata loco & tempore potest directe probari sicut affirmatiua.

L E X

Nauta debet confiteri se species corruptas recepisse: quod debet approbari aspectu officialium, tpe quo dantur, & quo restituuntur. h. d. ¶ No. quod negatiua coarctata loco & tempore directe probatur per visum, sicut affirmatiua, vt hic, & ff. de au. & ar. l. si quando. & l. pediculis. §. Neratius. & de hoc disputatur in c. bonæ memoriæ.

¶ extra, de elec. tamen hæc veritas declarari per visum proprie non videtur, nisi coram. & ex illa visione intellectus iudicat quod res est. & quia tale iudicium omnibus notum est cōiter: ideo diximus nos videre rem, sed nō vñ verē: quia substantia rei inuisibilis est. Ita eodem modo per colorem iudicat intellectus nihil vitij esse: quia tale iudicium communiter est omnibus notum: ita directe probatur negatiua, sicut affirmatiua.

Additio. Hoc non est verum: nam omnis negatio est priuatio. sed priuatio non cadit in aspectu directo. Nā quod nō est, nō potest videri. Sed quod est quod cadit in aspectu: entitas, per quā entitatē cognoscitur priuatio. ita hic intelligitur. Ideo est necesse: quia negatiua minime potest probari, nisi per indirectū de quo p. Cano. in c. bonæ memoriæ. extra, de elec. p. prima tamen parte facit d. l. pediculis. §. Neratius. de aur. & arg. ¶ le. Ang. ¶ Negatiua qualiter probetur. Cy. Bar. in l. actor. de proba. Bal. in l. hoc amplius. de fidei cōmiss. & doc. in l. in illa stipulatione. in si. de verb. obli. in l. j. §. si dubietur. ff. quem admodū test. aperi. & l. eū quidam. cū l. seq. de le. n. & l. is pot. ff. de acqui. hære. per doc. in l. decem. ff. de ver. ob. & in l. Panthonyus. §. rei pduellionis. ff. de acqui. hære. & p. Ang. in §. hinc nobis. in auth. de hære. & Fal. & per Bal. in l. eū. §. j. ff. de transac. & in l. j. §. hoc interdicto. de itinere actus priuato. & in §. si verō absint. de hære. & Fal. col. j. Alex.

¶ Patriarchalis vñ Archiepiscopalis. Adde Ni. de Neap. in l. si duas. §. decet. ff. de excu. tu. & Ber. Firma. in suo tra. de episcopo. in præludis.
¶ Concedere. Adde Fel. i. c. si aliqui. in j. linea. j. col. de senten. excom.
¶ Per visum. Adde Bar. in cōsi. incip. cōe lucignani. & d. Ale. de Imo. in cōsi. xli. iij. parte. & Fel. in c. tertio loco. de prob. & aliquid in c. sup. his. de accusa. viij. col. & quod dixi in d. c. tertio loco. in apo. Adde lac. Rebus in l. si quod consortium. nu. j. §. de fabri. co. lib.

Bartolus super tribus libris Codicis.

S V M M A R I V M.

Lex vel statutum annullans contractum quando intelligatur annullare ipso iure vel ope exceptionis.

L E X II.

Quid. Annullat omnia priuilegia concedentia remissionem canonis. h. d. Hæc lex potest intelligi ut annullat priuilegia in posterum concedenda, vel iam concessa simpliciter: & tunc nihil noui addit. q. hoc habemus s. de p. ci. Imper. l. nec dānosa fisco. & si contra ius vel uti. pub. l. si. ¶ Secundum modo potest intelligi q. annullat priuilegia concessa, in quibus erat dictum expresse, non obstante tali lege, & tunc adijcit: q. aufert priuilegia his, quibus erant concessa. & aduertendū: q. dicit non valeant. & intelligo ipso iure. Contra quod opponitur s. de p. ci. Impe. offe. l. vniuersa. Sol. Quod dicit lex, non valeat simpliciter: & tunc intelligitur ipso iure: ut hic, & s. de le. l. non dubium. Quod dicit q. non valeat si per partem aliquid fuerit factum vel commissum: & tunc intelligitur ope exceptionis: ut d. l. vniuersa. Vnde facit q. ubi statutum dicit q. si contrahentes non soluunt gabellam intra octo dies, contractus non valet, intelligitur ope exceptionis: sicut dixi in l. si ita quis. §. ea. l. ff. de verbo. obli.

S V M M A R I V M.

Priuilegium impetratum contra legem ut valeat, debet dicere, non obstante tali lege.

L E X III.

Neminem. In lege præcedenti prohibuit remissionem, nunc prohibet canonis mutationem. et h. d. Nullus potest postulare canonis mutationem & impetrata priuilegia a iudicibus non admittantur, & impetrantes in duplum puniantur. & iudices qui canones in proprios usus conuertunt, puniuntur. h. d. In tex. ibi, ad usurpationem, id est, conuertendo in proprios usus. ¶ Quæro, quid si hoc rescriptum fuit impetratum. R. non valet, nisi sit dictum, non obstante lege tali. Et aduertendū, q. debet exprimi non ob. l. quæ prohibet impetrari vel concedi. Itē oportet q. in casu isto modo dispensetur contra l. istam quæ prohibet iudices priuilegia sic impetrata admittere. aliter recte iudex diceret, fateor priuilegium tuum valere, & te esse excusatum a pena impetrandi: sed ego non possum ista admittere, vel et audire, ut hic. Itē no. hic q. punit eos q. contrafaceret: quod intelligo tam de hoc impetrante, q. de iudice suscipiente. quod tene menti.

De frumento urbis Constantinopolitane. Rubrica.

S V M M A R I V M.

Caristia quæ crescit ex mala administratione frumenti. Priores habentes arbitrium super abundantia, possunt ordinare in ciuitate quantum frumentum possit vendi qualibet die & quolibet mense.

L E X I.

Nlli nec. Quod debet dari in pane, non debet solui in frumento. Item ex inordinata administratione crescit caristia. h. d. Ad euidentiā præmitte q. Constantinus statuit certam quantitatem frumenti dandam communitati horreorum, quod illam quantitatem deberet dare pistoribus: & pistorum ex illa redderet panem coctum, & necessariū domui Principis, & quorundam aliorum officialium publicorum: quod quantitas fuit aucta per Theodosium. hoc præmissum venio ad casum. ¶ Quæro utrum domui Principis vel alteri domui publicæ, cui debet dari panis coctus, possit dari frumentum. R. dicit Imperator, & dicit q. non: imo hoc prohibet. sed præcipit dare panem coctum, & sic distribui canonem præcipit Constantinus seruari canonem auctum per Theodosium. Huius ratio est: q. si datur frumentum, potest conuerti in alium usum q. in panem, & sic dispergeretur, & caristia efficeret: q. Respublica cogere frumentum, quod si moderate administrasset, venderet. h. d. In tex. ibi: nulli. s. domui aliquorum officialium. ibi: domibus vel nostris publicis. ¶ Nota ex mala administratione frumenti crescit caristia. Ex hoc habes q. Priores, qui habent arbitrium super abundantia, possunt huius nomine ponere ordinem qualiter & quo ordine in ciuitate & quantum frumentum possit vendi quolibet die & quolibet mense. Facit ff. de offi. præfe. vrb. l. j. §. cura carnis.

S V M M A R I V M.

Pecunia decreta pro habenda abundantia non potest minui nec in aliam causam conuerti. Pecunia ordinata pro habenda abundantia, potest pistoribus mutuari.

L E X II.

Vbi statuta. Quantitas statuta ad emptionem frumenti, non potest minui, nec ad alios usus conuerti: & quod de ea fit, debet in publicum li-

brum scribit: contrafacientes puniuntur in duplum, & lucrum assumit naturam fortis. h. d. ¶ Nota primo q. si in aliqua ciuitate est statuta certa quantitas pecuniæ pro habenda abundantia, q. officialibus publicis non competit arbitrium minuendi illam vel conuertendi in aliam causam, ut hic dicitur in text. & hic titulus non solum habet locum in ciuitate Romana, sed in qualibet ciuitate, ut hic no. in rub. ¶ Secundum nota q. licet non possit in alium usum conuerti: tamen potest pistoribus mutuari. ¶ Ad hoc opponitur s. de his qui ad pub. horrea. l. j. & §. Solu. Non licet mutare extraneæ personæ: sed si mutuat, & tedit ad expeditionem negotii, propter quod erat ordinata pecunia potest fieri, ut hic. mutuat enim pistoribus, q. forte aliter se non poterat præparare ad decoquendum panem, & ad alia necessaria facienda. Et sic videtur casus per conseruatoribus monetæ huius ciuitatis, qui habet pecuniam deputatam pro stipendio: ut possint ex causa militibus mutare pecuniam, ut se armis, & equis suscitent. Facit l. ad rē. & l. ad legatum. ff. de pcur. Vltimum nota q. lucrum sibi assumit naturam illam quam habet capitale. quod facit ad multa: & maxime si inter plures socios erat contracta societas ad certum tempus, q. sicut non debet minui capitale missum in societate: ita nec de lucro. quod tamen mitto sub dubio forte.

De annonis ciuilibus. Rubrica.

S V M M A R I V M.

Vniuersitas studij non potest aliquid immutare in præiudicium concessionum factarum a communi doctoribus. Salarium debitum officiali quoniam & quod debeatur eius hæredibus. Clericus decedens post fructus perceptos, illos transmittit ad suos hæredes.

L E X I.

Annonas. Annonæ ciuiles non dantur per titulis in dignitate, sed pro meritis. h. d. Primo in tex. ibi: titulus. i. non datur salaria pro titulo dignitatis, ut puta quia doctor: sed pro meritis, ut quia bene legit, & bene fatiscit illi officio, ad quod impositus est. Sequitur vers. ideoque, qui duobus modis legitur. Primo modo pone q. doctores qui nesciunt legere habeant scholares: certe propter hoc non debent habere salarium. Secundo modo legitur, cum salarium sit deputatum auctoritate Principis, non poterit illud mutari in nouum statum, vel reuocari. ¶ Et sic nota per vniuersitatem studij Perulini non potest aliquid statui in præiudicium pactorum & concessionum factarum a communi doctoribus, quod tene merito licet de facto te scholaræ tædeat. Sequitur vers. ut quicumque. ¶ Salaria debita transmittuntur ad hæredes. Possent etiam istud aliis concedi, quous alienationis titulo. h. d. Istud intelligit gl. verum in salariis temporis præteriti. ¶ Sed an decedens pro futuro tempore debeat habere salarium, si officium non compleuit, dixi plene in l. j. §. diuus. ff. de var. & extraor. cog. ¶ Itē gl. inducit ad argumentum, si clericus decedat post perceptos fructus præbendæ, q. illos transmittat ad hæredes suos. de quo extra de offi. ord. in c. si. & ibi glo. lib. vj. dixi plene in l. diuortio. ff. solu. mat. ¶ Adde tex. in c. relatum. de testa. ubi vult q. transeat ad successores. & hæc est cõis opinio do. i. clerico beneficiato habente administrationem: in clericovero simplici est maius dubium, secundum doct. ibi, Bal. & Sal. in auth. licentia. C. de epi. & clerici. & doct. i. l. cõmodis. ff. de re iud. Alex.

S V M M A R I V M.

Ciues positi super elemosynis, non debent illas extraneis pauperibus dare. Episcopus, qui debet bona inter pauperes dispensare, non debet illa dare pauperibus extraneis.

L E X II.

Entum. Legitur duobus modis. Primo de frumento inter milites. Secundo de distribuendo inter pauperes. & hoc magis placet, per l. priuilegia. s. de sac. san. eccle. & est clara hæc lectio. ¶ No. q. dicit, ciuibus nostris. argu. q. officiales positi super faciendis elemosynis publicis non debent hoc dare extraneis pauperibus. Sed potest intelligi quod hic dicit, ciuibus nostris, etiam de omnibus qui sunt sub Imperio Romano. Bar.

Additio. Per Ioan. And. de instru. edi. §. nunc verò aliqua. ver. sed an pauperes. Facit quod no. Bar. in l. quæ conditio. §. præterea. de cond. & demonst. Alex. ¶ Facit q. episcopus, qui debet dispensare bona inter pauperes, non debet dare extraneis pauperibus. s. de epi. & cle. l. nulli.

Additio. Adde ad hoc tex. in auth. de eccle. ri. §. sin autē. als in §. si quis autem pro redemptione. & glo. sin. ¶ Bal. addit in l. ciuibus de leg. j. Alex.

De men

a ¶ Possit dari frumentum. Ade Anto. Cor. sing. suis in ver. frumentum. quod incipit, illud quod debet solui in pane. ubi alleg. dictum Bart. hic: & hunc tex.

b ¶ Vēdi. Adde d. las. Mayn in l. j. in §. col. s. de lega. cū cōcor. ibidē p. eū signatis. & Barto. in l. negotiatores. per illū text. C. de epi. au. & Flo. in l. si pendentes. §. si qd cloacarū. ff. de vsufr.

c ¶ Transmittat ad hæredes. Adde Imol. in l. diuortio ff. so. ma. glof. & doc. in c. presenti. extra de offi. ord. lib. vj. & i. c. statutum. §. assessorum. de rescrip. eo. lib. Arch. i. c. cōsuetudinē. i. si. de cle. nō resi. eo. lib. Car. in cle. gratiæ. nu. xij. & ibi no. i. apo. ad ipsum i. ver. quod clerici præcise. de rescrip. in Cle. & dixi post Panor. in c. reprehensibilis nu. viij. in ver. restari. extra. de appel.

De mendicantibus validis. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Bona, quæ debent inter pauperes mendicantes distribui, non possunt distribui inter mendicantes robustos.
- 2 Pauperes verecundi, qui non publicè, sed à quibusdam clam quærunt, non incidunt in hanc legem.
- 3 Mendicitas quando dicatur certa, & quando incerta.
- 4 Pauper mendicans, qui ostendit membrum aliquod debilitatum, inspicere debet.
- 5 Sanitas vel infirmitas ex inspectione corporis deprehenditur.
- 6 Senectus probatur ex aspectu, sicut minoritas.
- 7 Pater potest filio non laboranti, quando sine verecundia laborare potest alimenta denegare.
- 8 Fictè mendicans punitur civiliter: & poena parti applicatur.

L E X vnica.

Cunctis. Qui sine necessitate publicè mendicant, possunt inspicere: & qui eos inspexerit, & prodiderit, & esse probauerit, dñum eorum consequitur, si sunt serui, vel ius colonatus, si sunt liberi, salua dñis actione serui corrupti. h. d. ¶ In tex. ibi: proditor. i. testator. opp. q̄ seruus debeat reddi dño, liber operi publico, vt in auth. de quæstore. per totum. col. vj. Dicit gl. q̄ quidam dicunt q̄ hic corrigitur. Alij dicunt q̄ ibi de his, qui in sacra vrbe reperiuntur: hic de his, qui reperiuntur in alijs vrbibus. Dicunt, ibi de his qui medicant, & nihil aliud fingunt: hic de his qui medicant, & fingunt infirmitatem, apponendo herbã, vel aliud, propter quod infirmi videantur. Tu dic q̄ ibi loquitur de his, qui reperiuntur mendicare indebitè, ab officiali publico. hic de his qui deferuntur & conuincuntur à priuato.

- 1 **Additio**. Hic est argu. q̄ si testator inter pauperes mendicantes iussit distribui bona sua, q̄ illa bona nõ possunt distribui inter mendicantes robustos: quoniam non videtur testator de eis sensisse: sed solum de languidis & debilibus. Pro hoc videtur dictum gl. quoniam corrigi debet iniuste petens, non autem dari. v. q. v. non omnis lxxxij. distin. c. j. & in hoc glo. rubricæ. cum dare elemosynam iniuste petenti, non sit Deo acceptum. Ange. ¶ Quæro dicitur hic q̄ in publicum quæstum, & c. Quid est dictum: Dic vt glof. Ex qua habes q̄ pauperes verecundi qui publicè non quærunt, sed à quibusdam singularibus amicis, & clam, non incidunt in hanc cõstitutionem. Item intelligo publicè, & palã sine defectu, secundũ formam l. palã. ff. de ritu nuptiarũ. ¶ Quæro, hic dicit, incerta mendicitas. quid sit hoc dictũ: Glo. hic dicit: quia ignoratur egeat vel ne. Pro cuius euidentia debetis scire q̄ mendicitas quandoque est certa ex qualitate religionis, vt quia est de aliquo ordine mendicantium ab ecclesia approbato: alis non: vt in c. religionum diuersitates. extra de religio. domi. lib. vj. Quandoque est certa respectu causæ pro qua quæritur: vt sunt isti hospitalarij sancti spiritus, & similes, qui vadunt per mundum: isti non admittuntur sine literis diocesanij episcopi. de poenitent. & remis. c. ij. in cle. Quandoq̄ quis quærit pro seipso: tunc mendicitas dicitur certa vicinis & nota ex vulgi opinione: vt l. vbi. & ibi notatur s. de iure dotiũ. Sed si vulgi opinio super hoc non est, tunc debet explorari. ita loquitur ista lex. ¶ Quæro, dicitur hic, inspectis. à quo debent inspicere: Respon. deo, vel ab officiali publico, vt in auth. de quæstore. vel à priuata persona, vt hic. qui talem vult in iudicio prodere. Ex quo nota q̄ pauperem mendicantem, qui in aliquo ostendit membrorum debilitationem, potest q̄ inspicere, & tãgere, & illud videre an hoc sit verũ. Et etiã nota ex hoc q̄ ex inspectione corporis potest comprehendi sanitas & infirmitas, sicut ætas. Simile in quacunq̄ re suspecta. Nã potest perpendi an sit vitiosa vel non: vt s. de canone frumẽ. vrbis Romæ. l. j. Rectè ergo testis qui deponit de sanitate alicuius: dicit sic esse, quia vidit. ¶ Nota q̄ sicut minor ætas potest probari ex aspectu: vt l. minor viginti quinque annis ex aspectu. ff. de minoribus. Ita similiter senectus, vt hic. Itè hæc lex facit ad quæstionem, ¶ vt rum filio robusto & sano nihil operanti pater possit denegare alimẽta. Hic videtur q̄ sic: & etiã l. si quis à liberis s. si vel parẽs. ff. de liberis agnoscen. quod intellige si secundũ conditionem natalium operari non esset sibi verecundum. quis enim diceret q̄ filio vnus hominis nobilis diuitis imponeretur necessitas laborandi terram: Certè nullus. Nam non possumus, quod honeste non possumus: vt ff. de condi. institui. l. si filius. & l. nepos Procuro. ff. de verbo. signifi. ¶ Non obstat hæc lex: quia maior verecundia est publicè mendicare, quã laborare. & ideo robustus corpore, q̄ publicè quærit, sine distinctione natalium cogitur laborare,

postquam in tantam miseriam est deductus. Non enim est sibi turpe: sed si alio modo, posset viuere percipiendo alimenta à patre, non cogere laborare: vt s. dixi. Et his apparet ratio quare ista lex non habeat locum in his, qui clam mendicant. ¶ Ultimo nota q̄ tales, qui fingunt causas mendicitatis, puniuntur civiliter: quæ poena parti applicatur. & sic delinquit: & per consequens puniri debet extra ordinem à rectore ciuitatis.

De nauis Tyberinis. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Testis qui dicit, vidi Titium habere equum vel nauem, an probet dominium.

L E X vnica.

Quæro. quid si nauis inueniatur extra alucũ fluminis, Respondeo, idem est. principium enim loquitur generaliter: licet in illatione aliquo qualiter restringat. ¶ Quæro, quæ fuit ratio condendi hanc legem: nonne sufficiebat titulus de nauis non excusandis: Respon. q̄ in vrbe Romana erant multæ personæ priuilegiatæ quæ præstebant immunitatẽ: ideo placuit principi de hoc principalem legem cõdere, vt magis timeatur. argumẽto l. i. apud Labeonẽ. y. hoc edictũ. ff. de iniurijs.

- 1 Nota hic tex. qui dicit visus, q̄ si testis dicat, vidi Titium equum vel nauem habere, quod non est priuatiuum: cũ hoc videri possit. Contrarium videbatur: quia dominium non potest videri. ideo si testis dicat, vidi Titium dominum esse, non probaret: cũ dominium non cadat in sensu: vt no. Innoc. in c. cũ causam. de testi. Vel dic q̄ hoc non refertur ad dominium: sed ad detentionem, & quandoque ad solam detentionem refertur. Bart. ¶ Adde q̄ dictum testis semper debet reddi ad sensum cõgruum: licet incongruè ipse dicat. vide Bal. in rub. C. si ex fal. instru. Barto. in l. j. de pericu. nomina. Ang. in l. j. de præscrip. xxx. annorum. & in l. j. s. j. de his quæ in test. de len. & Bar. in l. j. s. hoc autem. de oper. no. nun. Alex.

De frumento Alexandrino. Rubrica.

L E X I.

In æstimatione. Primò cõfirmat salariũ qd̄ præfectus Orientis statuerat quibusdã officialibus positus ad cõgregandũ frumẽtũ ad ciuitatẽ Alexandrinã, & ad tuendã substantiã nauiculariorũ, quæ erat obnoxia Reipublicæ: vt s. de præd. na. per totũ. Secũdò phibet ad aliud officium vocari decuriones: sed illos officiales præcipit eligi prouisione præfecti. Secunda incipit ibi: atque.

- ¶ In tex. ibi: in æstimatione. id est secundũ æstimationem seu quantitatem. cohibetur, id est adiuuatur. munere, id est salario ei statuto secundũ quantitatem frumenti quod coadunabatur, vt in princ. dixi. ¶ Nota pro statutis quæ dicunt salariũ alicui officiali statui secundũ quantitatem eorum quæ venire fecerunt in communi. Ex secunda parte nota arg. pro statutis quæ prohibent nobiles aduocari, & similes à quibusdam officijs publicis. Barto.

S V M M A R I V M.

- 1 Mensuræ debent signari signis publicis.
- 2 Effectus q̄ cassetur nomine cassato.

L E X II.

Durnos. Primò addit certam quantitatem frumẽti pro quolibet die pro alimentis Alexandrinæ ciuitatis. Secũdò reuocat nomen cuiusdam officij. Tertio dicit habendas esse quasdam mensuras quæ vocantur tesserae, & eas iubet signari, & suo nomine nũcupari. h. d. Secũda incipit ibi: & perischo. Tertia ibi: & tesserae. In tex. ibi: alimonijs. i. vt de publico vendat quolibet die in ciuitate volentibus emere pro suis alimonijs. Vel dic vt de publico detur pauperibus illius ciuitatis: vt s. ti. in. l. si. in tex. ibi: designetur. i. signum publicum eis imprimatur. ¶ Et sic nota pro eo qd̄ sit quotidie in ciuitatibus, vbi mensuræ signis publicis cõsignantur. ¶ Nota q̄ cassato nomine cassat effectus. & ideo si per statutũ cassant nomina officialiũ guerræ, inconuenienti intelligitur ipsi officiales cassati. qd̄ not. Barto.

De Alexandria primatibus. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Quod sit melius, esse ciuẽ mediocrem vnus nobilis & honorabilis ciuitatis, q̄ maiorẽ ciuẽ vnus mediocris ciuitatis.
- 2 Popularis vnus nobilis ciuitatis plus debet honorari, q̄ magni ciues mediocris ciuitatis.

¶ Senectus. Adde Ang. in auth. de quæstore. circa fi. col. vj.

Bartolus super tribus libris Codicis.

L E X vnica.

Corporatos. Tria dicit. Primò decur-
tionibus Alexadrinis cõ
cedit imunitatē purgādi fluminis Nili. Se-
cundò p illo munere cõcedit posse assumi
de munere vestigali p̄tineti ad imperium
certā quātitatē. Tertiò iubet q̄ illud, qd̄ in
de minuif ex vestigali nauū repleat. Scda
incipit ibi: & p̄tenore. Tertia ibi: vt ex tit. In tex. ibi: p̄conio
dare, p̄ purgādo Nilo. ¶ Querit gl. q̄ dicunt corporati ciuitatis.
Dic vt i ea. & qd̄ exponit. i. decuriones, vt patet ex rubrica,
q̄ dicit primatib⁹. Alij dicūt de quolibet ciue, q̄ oēs sunt pri-
mates. f. aliarū ciuitatum. Primam expositionem tenet Dyn.
¶ Ex secunda nota q̄ melius est quem esse mediocrē vnus
nobilis ciuitatis & honorabilis, q̄ esse maiorē ciuē vnus me-
diocri ciuitatis. ¶ Et sic facit p̄ popularib⁹ isti⁹ nobilis ciui-
tatis, quib⁹ debeant honorari, q̄ alij magni alterius ciuitatis.
Et nota bene & sequit Lud. in l. si vero. §. de vi-
ro. solu. ma. in xj. fallen. primæ partis, licet glo.
in l. j. de colo. palæ. dicat q̄ nat⁹ in terra, in qua Christus est
natus, expressè nō gaudeat priuilegio potiori. Alex. ¶ Quæ-
ro quid profuit huic ciuitati, si princeps promisit q̄ de nouo
vestigal tollat, si de alio debet reddi? Resp̄ deo, multū: quia
illud vestigal erat magnum, & semper ibi reperiebatur pecu-
nia: vnde posset assumi tempore debito: sed aliud erat vestig-
gal paruum. Consequitur ergo Respub. quoddā mutuū red-
dendum de pecunia habita ex alio vestigali. facit ff. de verb.
obli. l. si p̄cna. & de leg. j. l. si seruus legatus. §. si. Bald.

Additio. Et nota bene & sequit Lud. in l. si vero. §. de vi-
ro. solu. ma. in xj. fallen. primæ partis, licet glo.
in l. j. de colo. palæ. dicat q̄ nat⁹ in terra, in qua Christus est
natus, expressè nō gaudeat priuilegio potiori. Alex. ¶ Quæ-
ro quid profuit huic ciuitati, si princeps promisit q̄ de nouo
vestigal tollat, si de alio debet reddi? Resp̄ deo, multū: quia
illud vestigal erat magnum, & semper ibi reperiebatur pecu-
nia: vnde posset assumi tempore debito: sed aliud erat vestig-
gal paruum. Consequitur ergo Respub. quoddā mutuū red-
dendum de pecunia habita ex alio vestigali. facit ff. de verb.
obli. l. si p̄cna. & de leg. j. l. si seruus legatus. §. si. Bald.

De iure Reipublice. Rubrica.

S V M M A R I V M.

1. Respublica quomodo accipiat.
2. Quærit gl. rubri. de qua Republica loquatur hic. Resp̄ deo de Repub. aliarū ciuitatum q̄ ciuitatis Romæ. ¶ Quæ-
ro etiam quomodo accipiat Respub. Glof. ponit in corpo-
re de hæredibus & fal. in princ. dixi §. de iure fil. Super rubrica
circa si. Glo. dicit q̄ sunt quedam ciuitates in Lombardia,
quæ habent merum & mistum imperium ex cõstitutione Fe-
derici, de pace Constan. de qua in corpore authen. de defen-
ciui. §. iusiurandum. in si. magnæ glof. l. x.
3. Sententia data contra ciuitatem quando teneat, & sit con-
tra Rempubicam.
4. Citare Rempubicam quādo quis vult, an sufficiat citare syn-
dicum. Contumacia syndici non nocet Reipublicæ.
5. Ciuitas vel Republica qualiter citetur.
Dominus citatur in prima citatione.
6. Qui vult agere contra ciuitatem, potest petere vt ciuitas cõ-
stituat syndicum.
7. Iudicium agitatū contra ciuitatem quæ requisita est vt defen-
sorem constitueret: si non constituat, tenet.

L E X I.

Siquid aduersus. Oppo. ff. quod cuius
que vnuer. l. j. §. qui-
bus. & l. ciuitates. ¶ Huius timore glo. distin-
guit tres casus. Quandoq̄ contra ciuitatem
indefensam peruenitur ad diffinitiam: & tūc
est ipso iure nulla, vt hic. sicut in minore: vt
l. cū & minores. §. si aduer. rem iud. Quandoq̄ peruenitur ad
interlocutoriā: & tūc valet, vt in contrario. Aduertendum
tamen est: quia j. eo. l. Rempubicam. dicitur q̄ æquiparā pu-
pillo. Differt tñ in hoc: quia licet cõtra pupillū non peruenia-
tur ad scdm̄ decretū, vt l. apud Iulia. ff. ex quib. cau. in pos. ea-
tamen contra ciuitatem poterit interponi: ideo q̄ pupillus
speratur fieri maior, sed ciuitas nunq̄. ar. l. iij. §. si. de tute. &
ra. dist. de quo per glof. in l. j. §. quibus. ff. quod cuiusq̄ vni.
no. Qñq̄ respublica plenè defenditur: & tūc valet sententiā,
sed restituitur si est læsa: vt j. eo. l. Rempubicā. & de officio
eius qui vicē alterius gerit. l. j. ¶ Sed extra gl. quæro q̄ q̄
vult citare Rempubicā, an sufficiat citare syndicū. Videtur
q̄ sic: vt l. aut qui aliter. §. j. ff. quod vi aut clā. cõtrariū nor. &
beae, in l. nō potest dolo carere. ff. de reg. iur. quod intellige
verum, si syndicus citatus nō comparuerit. eius enim contu-
macia nō nocet Reipublicæ, vt ibi dicitur. sed si cõparuerit &
litigauerit, valet sententiā: vt. s. dictum est. & ff. quod cuiusq̄
vni. no. per totum illum tit. ¶ Querit ergo qualiter citabit
ciuitas, vel Republica. Respon. citando eos, qui regunt ciui-
tatē, vt ff. de cõdi. & demō. l. municipibus. & no. plenè extra
de cõcel. p̄bē. c. si. lib. vj. Et p̄dicta intelligo vera in prima ci-
tatione veniendi ad cām. postquā verò ab initio ciuitas misit

- a. Restituitur. Ad
de Bu. in c. j. de re-
sti. in inte. & Spe-
cu. de legato. §. vj.
ver. x. ad si.
- b. An sufficiat ci-
tare syndicū. Ad-
de istum in l. mu-
nicipibus. de con-
di. & demon. & in
l. si. ff. qd̄ cuiusq̄
vni. Bal. in authē.
sed cū testator.
col. j. ad si. §. ad le.
fal. & i. c. j. col. vj.
ver. si. an vniuersi-
tas. in titu. de mil.
vasal. q̄ contu. est.
in vli. fev.
- c. Ciuitate. Adde
Bald. in l. iij. C. ad
Treb. & in l. q̄q̄.
in si. C. de sen. q̄ si-
ne cer. quāti. prof.

syndicū, vt velle per illū, non per se, in iudicio litigare: vt. l. j.
§. v. ff. de pecu. ideo ipsa nō est ampli⁹ citada, sed ipse syndi-
cus. Pro quo facit extra de dolo & cõtu. c. cām quæ & ibi no.
¶ per gl. quæ incipit, no. q̄ citandus, & c. ¶ Adde quæ habē-
tur in l. eum qui ædes. C. de procura. & Ang. in auth. de exhi-
ben. reis. in §. j. in. j. col. Alex. Nam dicit q̄ debet citari dñs in
prima citatione, nō procurator: vt ff. si q̄s ius di. non obrē. l. j.
¶ §. si. p̄curator. ¶ Bart. in l. nō pōt q̄s dolo carere. ff. de regu.
iur. gl. in c. bonæ memoriæ. de elec. Et qd̄ in collegio & vni-
uersitate. dicit Bal. in c. j. de mili. vasal. vbi dicit, sufficere cita-
re maiorē de vniuersitate. & idem Arch. xliij. dist. c. comel-
sationes. Ro. in litera e. no. xxxvij. Alexan. ¶ Nota q̄ sicut
quando agitur contra pupillum, potest petere creditor vt cõ-
stituat tutor: vt l. iij. §. j. ff. qui pe. tu. ita quando agitur con-
tra ciuitatem, potest petere actor vt constituatur syndicus: vt
hic: & imputabitur actori si non petierit. quod nota.

Additio. Adde l. iij. §. si sub conditione. ver. creditorib⁹.
de fideicommiss. li. & per la. de Are. & Bar. Ale.
¶ Sed quid si petitum est vt ciuitas constitueret defensorem,
& non cõstitutus est? Rñdeo, q̄ tenet iudiciū. Et est ratio: q̄
nisi hoc diceremus, esset in potestate ciuitatis an deberet: quia
nunquam constitueret syndicum vel procuratorem: quod ef-
fet absurdum, vt sit in potestate debitoris an debeat: vt l. j. ff.
de eo quod cer. loc. & probatur hic à cõtrario sensu. ¶ & ideo
si agens contra ciuitatem petijt defensorem sibi constitui, &
non fuit constitutus: non curet, sed agat & faciat ferri senten-
tiam, & valebit. Sed si dicas, quare nō est idem in minore: sed
est necesse q̄ constituatur defensor? Dic quia eo inuito potest
defensor constitui. l. qui habet. ff. de tute. sed non ciuitate inui-
ta. quod est valde not. Barto. ¶ Vide Iaco. de Are. & Bal. in
l. ergo. §. creditoribus. de fideicommiss. liber. vbi dicitur q̄ vni-
uersitas potest cogi vt constituat procuratorem. & Bart. in l.
solent. de ali. & ci. leg. Alex.

S V M M A R I V M.

Ciuitas an habeat tacitam hypothecā. L E X II.
AN Republica non habet tacitā
hypothecam, nisi ex speciali
priuilegio vel pacto. h. d. ¶ Opp. ff. de priuile. cre.
l. in bonis. §. respublica. Sol. glof. duobus modis.
Primò ibi loquitur in priuilegio circa personalem actionem.
Secundò ibi loquitur in Repub. Romanorum: hic alterius ciui-
tatis. Ista est vera, & probatur ff. ad muni. l. si.
Additio. Adde glof. & Barto. in l. ij. C. in quib. cau. pig.
ta. contraha. & latè per glof. & Barto. in l. ij. §. de
priui. si. Alexand.

Additio. Nota q̄ licet fiscus habeat priuilegium tacitæ
hypothecæ, vt in toto tit. de priui. si. & de con-
si. debi. l. ij. cū si. tñ ciuitas nunq̄ habet priuilegiū in personali
alijs creditoribus chirographarij existentibus: vt in d. l. in bo-
nis. fallit in ciuitate Roma, vt hic. Ang.
S V M M A R I V M.
1. Respublica habetur loco pupilli non adulti.
2. Hæc lex habet locum in qualibet ciuitate.
3. Respublica restituitur vsq̄ ad quadriennium.
4. Respublica in quibus non habeatur loco pupilli.
Rempubicam. ¶ Nota q̄ Respublica habetur
loco pupilli, non adulti.
¶ Querit glof. de qua Respub. loquitur. Et dicit gl.
q̄ de qualibet ciuitate, qd̄ mihi placet: licet Pe. cõ-
tra vt recitat Cy. in l. j. C. ex qui. cau. ma. Rõ: q̄a edictū præto-
ris subuenit omnibus q̄ propter ætatem vel aliam cām legiti-
mā se tueri nō possunt: sed necesse est q̄ regant per alios. lex
em subuenit absentibus, furiosis, & simi. vt ff. de mi. l. j. & ex
q̄. cau. ma. l. j. & ideo ponit ibi illa clausula gñalis, si qua mihi
iusta cā & c. Facit l. Marcellus. ff. de fideiuf. sed Respublica re-
git p̄ alios, & c. ¶ Querit gl. vsq̄ ad qd̄ tps restituat. Resp̄.
& videf tenere q̄ vsq̄ ad quatuor annos. Non em̄ in ea pōt
expectari tēpus maioris ætatis: qd̄ est hodie expressum extra
de in integ. rest. c. j. lib. xj. ¶ No. q̄ in quibusdā Respublica
nō hñ loco pupilli. primò in manumissione seruorū, q̄ nō pñt
manumitti à minore xx. annis. sed à Repu. sic. §. de ser. Reipu.
p̄ totū. & ff. de ser. ad ci. perti. l. j. Item etiā quo ad secundū de
cretum, vt dixi in l. j. §. eo. Itē quo ad venditionē immobiliū
potest etiā ciuitas vendere si debitum nō subist: vt j. tit. ij. l. si.

S V M M A R I V M.

Dominium rei meæ an per statutū ex causa tolli possit.
Secundum. Quod ciuitas facit per sua statu-
ta non reuocat per presidē. h. d.
Duobus modis legitur. Primò qd̄ dicat scdm̄ le.
i. per priuilegiū, & nō est dubiū. ¶ Hoc vult di-
cit

cit Bar. in statuto gñali. secus si fieret statutū contra aliquos specialiter. al. l. nemo. C. de iudi. & doc. in l. ij. de epis. vide & Bar. in procmio Digestorum. circa ij. col. & in l. si. si contra ius vel vtili. pub. Alex. Secūdo vt dicamus, secūdu legem, id est, secūdu consuetudinē vel statutū. & ista est bona. ¶ Ex qua not. qd p statutū pōt ex cā auferri alicui dñum rei suæ: vt l. vēditor. §. si constat. ff. cōia prædio. Dixi in repetitiōe l. oēs populi. facit qd ab eo quod cōtineat i statuto non pōt appellari. dixi in d. l. oēs populi & ff. de appel. re. l. si. dixi in l. si qua. ff. de ver. sig. & tāgit gl. ff. de origine. iur. l. ij. §. deinde. ¶ Vi de per Bal. in l. qd ap. C. quorū ap. nō recipi. & in l. iudicibus. de ap. & in l. j. §. similiq; modo. C. de latin. liber. collē. Ang. in l. ij. quod glq; iuris. p Canonistas in c. cū oēs. de cōsti. Ale.

De administratione rerum publicarum. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1. Priores ciuitatum possunt eligere officiales, qui regant ciuitatem, & eius negotia exercent.
- 2. Nota ex sin. glossæ rubricæ qd priores, per quos ciuitas regitur, possunt eligere officiales, qui ciuitatem regant, & negotia Reipublicæ administrant. Facit l. ij. ff. ad munici. Tetigi in l. obseruare. §. de decu.

S V M M A R I V M.

- 1. Ciuitas non potest auferre gabellam emptori fructuum eius, si pretium tempore statuto soluit.

L E X

Vndum. Conductor expelli non debet à conductione, donec vectigal soluit. h. d. ¶ Not. istā legem postquam ciuitas vendidit fructus alicuius gabellæ, non potest auferre si emptor soluit pretium tempore statuto. Pro quo casus in l. quod semel. ff. de decre. ab or. fa. Facit l. Cæsar. ff. de publicanis.

L E X

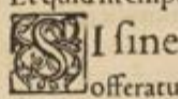
Contra. Si officialis est negligens in exigendo cautionem de legato vel fideicommissio præstando, tenetur ad interesse. hoc dicit.

De vendendis rebus ciuitatis. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1. Emptor emens à ciuitate, quod debet probare pretiū verum in vtilitatem eius.

L E X

Si sine. Venditio pura & perfecta non debet à Re. pu. reuocari, licet per alium maius pretium offeratur. h. d. In tex. ibi: propriam legem, id est proprium priuilegium vel statutum: vt ff. admuni. l. libertus. §. si. ¶ Quærit gl. quæ sunt ista tempora adiectionibus instituta. Dic vt dixi in l. j. & l. si tēpora. & l. facultas. §. de fide instr. & iu. ha. ff. ¶ Nota hic gl. qd fiscus habet hoc plus quam ciuitas: quia emptor à ciuitate grauatur plus quam ille, qui emit à fisco. Debet enim emptor ciuitatis probare pecuniā in vtilitatem ciuitatis esse cōuersam: sed in emptore fisci sufficit sola confessio, vt in gl. Idem tene j. eod. l. si. in fi. Primū quod dicit qd emptor ciuitatis habet probare pecuniā conuersam in vtilitatem ciuitatis, nō videtur verum. Nam auth. hoc ius porrectū. loquitur in creditore in quo est speciale, vt ibi per doct. & Cy. C. si aduer. re. l. j. ff. si cer. pe. l. ciuitas. & per Inn. extra. de depo. c. j. lter. secundum qd dicit qd sufficit cōfessio, vt contra l. si procurator. §. j. quod ibi no. ff. de iure fil. & no. p doc. in l. inciuile. §. de rei vē. Dic ergo qd gl. intelligit confessionē, l. apochā, in qua cōtinebatur esse solutū, vt §. de apo. pub. l. j. quasi dicat, hoc sufficit: nec est necesse qd probetur esse verum in vtilitatem fisci. hoc tene menti. Bar.

L E X

Quamuis. Locatio perfecta non reuocatur: licet alius maiorē pensionē offerat h. d. ¶ Quærit qd vtrum quando sit locatio rerum ciuitatis debeat præcedere subhastatio. Dic vt in gloss. quod not. bene. Barto. ¶ Adde qd si facta locatione ego offero tantum quantū nouus conductor: an sim præferendus? Dic qd sic. Text. est in l. pe. & ibi Bar. de locat. fund. ciuiliū, aliā fiscalium. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1. Annuus redditus & mobilia ciuitatis, qd seruari possunt, alienantur eadem solennitate qua & immobilia.
- 2. Immobilia ciuitatis non recognoscens superiorem, alienari possunt cum autoritate eius concilij.
- 3. Obligari qn quis dicat virtute iuramenti præstiti de præterito.
- 4. Ciuitas alienando rem immobilem an possit renuntiare solennitati huius legis & quomodo.
- 5. Nomina singulorum constituentium syndicū an debeant singulariter nominari in constitutione.

gulariter nominari in constitutione.

L E X

III.

Si quæ hereditatis. Immobilia ciuitatis, & mobilia quæ seruando seruari nō possunt, pro vtilitatibus ciuitatis permittuntur alienari autoritate Principis in vtraq; Roma: in alijs vrbibus autoritate præsidis, & cōsensu cuiuslibet possessoris. hoc dicit. ¶ Primò præmittit alienationē. Secūdo ponit modum alienandi in vtraq; Roma. Tertio ponit modū alienandi in prouincijs. Secunda ibi: i defensa. Tertia ibi: in prouincijs. Ex prima parte no. ¶ Res immobiles ciuitatis, & etiam annui redditus, & etiam bona mobilia, quæ seruando seruari non possunt, debent alienari eadē solennitate. & quod dico de mobilibus, collige ex eo qd dicitur mancipia. facit l. lex quæ tutores. de admi. tu. Et sic alia quæ seruando seruari nō pōt, alienari pōt sine decreto ad similitudinē tutorū, vt d. l. lex q; tutores. Quærit glo. si ciuitas egerit vt qd iuret de calūnia. dic vt in ea. ¶ Nota ex secunda parte qd in vtraq; Roma requiritur autoritas imperialis in vēditione. Et per hoc dico qd in ciuitatibus qd in temporalibus non recognoscūt superiorē, vt est ciuitas Perusina, & sic populus est liber: vt no. in l. hostes. ff. de capt. qd venditio rerum immobilium possit fieri autoritate eius concilij, apud quod est omnis potestas. Illud enim vicem Imperatoris gerit in ciuitate illa. ¶ Nota circa tertiam partem qd illa solennitas habet locū tm̄ in ciuitatibus, quæ sunt sub aliquo præside, nō in ciuitatibus liberis, vt §. dixi. ¶ Adde Bar. i l. prohibere. §. plane. quod vi aut clā. & in l. ibi, ne quid in loco publico. vbi dicit qd in ciuitatib; recognoscētibus superiorē est cōciliū qd ciuitas facit statutū qd res ciuitatis possint vēdi: quo casu poterit vendi sine licentia Principis. Sed contra hoc facit C. de rebus sine decre. alien. vbi minor alienando, restādo, in quo dicitur legem facere sibi, non potest sine decreto id facere, vt ibi Bal. Alex. ¶ Quærit glo. vtrum quilibet teneatur iurare, & scripturas tangere. Dicit gloss. qd nō: sufficit enim qd sacrosanctæ scripturæ sint propolite, vt ad memoriā reducat iuramentum quod ab initio præstant, fideliter consulere. ¶ Ex ista glo. nota qd quis obligatur si promittat, vel dicat aliquid sub virtute iuramenti præstiti de præterito. cōtra hoc videt tex. extra de iureiur. c. pe. Sed dico qd iuramentum præstitū cōprehendebat illud, de quo nunc agitur: & tunc loquitur ista gloss. sed qd iuramentum præstitum interpositum fuit super alio: & tunc non valeret tale dictum, promitto, vel dico sub virtute præstiti iuramēti, vt d. c. pe. ¶ Adde qd ista distinctio facit pro illa q. qua quærit an officialis iurans seruare statuta porrigat illud iuramētum ad futura statuta de qua per Bart. in l. si stipulatus essem. §. j. ff. de ver. ob. & Bal. in l. si seruitus. de seruitu. vrb. prædio. vbi indistinctē tenuit qd extendatur ad futura. Sed distinctio Bart. melior, per quam saluabuntur multa contraria. Alex. ¶ Quærit gl. hic, quid si hæc solennitas fuit obseruata: vtrum habeat locum adiectio, de qua loquitur s. l. j. Et respōdeo qd nō, per illud quod dicitur in text. stabiles. ¶ Quærit gl. qd si solennitas non fuit obseruata. Dic vt in gl. ¶ Itē quæro an ciuitas possit solennitati huius legis renuntiare. Puto qd non. Nam §. proximè dixi, non aliter fieri: & hic dicitur. Sed legibus prohibentibus renuntiare nō potest, vt not. per glo. in l. j. & ij. §. ne fideiuf. dotium dentur. ¶ Item legibus dantibus solennitatem non potest renuntiare. l. nemo potest. ff. de leg. j. veruntamen si esset talis ciuitas, quæ haberet ius condendi statuta, secūdu ea quæ dixi in l. oēs populi. ff. de iusti. & iur. tūc faciendo primò legem circa formam & modum alienandi, vel circa ipsam alienationē: valeret enim alienatio seruata forma legis municipalis, licet discreparet ab ista. Cal. est in l. prohibere. §. plane ff. quod vi aut clam ¶ Vltimò Spec. inducit ad quæstā, qd in instrumento syndicatus debeant singulariter inseri omnia nomina constituentium syndicum, vt ibi: sigillatim vnumquēq; & c. vt no. in Spec. in titu. de syndico. §. j. ver. item opponitur qd nomina, & c. De quo dixi plenè in l. j. ff. de albo scribendo. facit extra de procu. c. fina. ¶ An nomina antianorum debeant inseri in instrumento syndicatus si cōditi siue facti, vide per Hostien. de syndico. in §. qualiter. in summa. qui tenet qd sic, nisi essent nimis. Vide etiam Spec. de syndico, in §. porro. & Bal. in l. j. de magistra. cōueni. & Io. An. in addi. id. ver. porro. cū quo trāsit Abb. in c. vnico, de syndico. De quo vide per doc. in c. quanto. de his quæ sunt à præla. & fallit in causis parui præiudici, vbi nomina non sint omnium inferenda, sed vtro qd casu secus esset, si notarius attestaret qd affuissent. duæ partes, scdm Ange. in l. nulli. ff. qd cuiusq; vniuersitatis no. in ij. col. alleg. lo. An. in add. in ti. de syndico, i versu. quid si aliqd

¶ Omnia nomina constituentium syndicū. Adde istum in l. omnibus, & quod ibi posui in apostil. ad ipsum in ver. qualiter cōstituantur syndic; ff. ad Tertul.

Bartolus super tribus libris Codicis.

in aliquo instrumento, &c. in additioni. inci. Barto. in decretali vltima de procur. Vide scripta per mod. post Bart. in l. j. de albo scriben. & Bald. in d. l. nulli. Alex.

De debitoribus ciuitatum. Rubrica.

L E X I.

Non prius. Debitoribus ciuitatum non possunt in eis habere honorem, nisi prius debita soluant. h. d. Barto.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Ciuitas, quibus casibus habeat hypothecam tacitam, vel expressam.
- 2 Contra debitores ciuitatis qua actione agatur.
- 3 Casus in quibus possessor conuenitur pro rata.
- 4 Vendere rem suam q quis cogatur pro vtilitate Reipublice, Statutum potest facere q quis conuicino habenti magnam possessionem vendat rem suam.
- 5 Emens a fisco rem debitoris vendentis vt suam, quando possit conueniri.
- 6 Possessores prædiorum rusticorum dicuntur magis idonei q possessores vrbanoꝝ.

L E X II.

A pud quos. Prima pars est clara. nota q in debitis annuis & mensuris differre solutionem est nociuū debitori: quia quantitates minutæ simul coadunatae faciunt vnam magnā quantitatem, cuius difficultis est solutio. & sic posset ex hac culpa tutoris, vel alterius administratoris redargui. Secunda pars incipit ibi: & quia nefas. & hoc dicit. Excusso debitoribus ciuitatis, conueniunt possessores pro rata eius quod possident conditione ex ista lege. h. d. ¶ Vide per glo. ordinariā in auth. de fideicomis. §. pe. adde casum, in quo quis cogitur vendere fauore libertatis, in l. j. §. si autē socio. de seruo cōmuni manumif. & in §. si. In sti. de accu. & in l. alieno. §. si quis. ff. de fideicomis. liber. & Bar. in l. nō dubium. §. j. de le. ij. Alex. ¶ Oppo. hic dicit obnoxij. contra, ciuitas non habet bona obligata: vt. §. de iure Reipub. l. ij. So. quidam intelligunt obligata expressē vel tacite, & proprio priuilegio ciuitatis. Vel pone debitorē obligatum ex administratione: quo casu bona sunt obligata ad similitudinem tutoris: vt §. de adm. tu. l. pro officio. isti casus sunt

1 veri in se. ¶ Et nota istā vltimā positionē hic in glo. q contra administratōrē ciuitatis ciuitas habet tacitā hypothecā: tamē quātū ad hāc legē nō est bonus intellectus: nō enim tūc conuenitur glibet possessor pro rata, sed a quolibet possessore tota res aduocaret. §. si vnus ex plu. de vel cred. l. j. & ij. & §. de distra. pi. l. quādū. ff. de distra. pi. l. creditor. & ff. de iu. fil. l. Moschis. & ibi no. Dicendū est ergo q bona nō erant obligata, sed dunt obnoxia coipso q erant debitoris ciuitatis. ¶ Sed q̄ro qua actione agatur cōtra debitores. Rūdeo, cōditione ex lege ista. & est spālis casus fauore ciuitatis: aliā autē si qs possideret aliquas res q fuerūt debitoris mei, quæ non essent mihi obligatæ, non posset a me cōueniri, nisi esset facta alienatio in fraudē: tūc reuocaretur per ti. de his q̄ in fraud. cred. & in his fieret executio, sicut si esset in bonis debitoris. Instit. de act. §. si quis in fraudem. ¶ Quæro vtrū sint alij casus, in qbus possessores cōueniantur, p rata. gl. ponit aliquos. Primus est §. cōmunia de le. l. j. in fi. sed certē ibi non tenebant p rata eius qd valet, sed tenentur in totū, p portione hæreditaria qua tenebantur hæres, cuius res fuerunt. ¶ Item ponit exēplū q̄n duobus p rata simul obligatæ: tūc quilibet agit p rata sui debiti. ¶ Itē cū plures mittuntur in possessionē ex cā damni infecti vt in glo. Sed ista exēpla nō cōueniūt: nā ibi est verum q creditores agūt p rata sui debiti. hic verō loquitur cum possessores conueniuntur pro rata eius quod possidēt, & sic dissimilis casus est. credo ergo q hic casus singularis est. ¶ Tertia pars incipit ibi: ab eo autē. & h. d. Debitor ciuitatis, q alienauit ei maiore partē, cogitur eidē alienare minore. h. d. ¶ Nota. q p vtilitate Reipu. cogit quis viderē suas res. & hoc haberet locū in illis ciuitatibus, quæ pecuniā suā credunt, & mutuat. expedit em eis vt ibi sint locupletiores possessores, qbus pecuniā posset credi. ¶ Itē nota ar. p statutis quarūdā ciuitatū, in qbus cōtinetur q qui iuxta confinia habēt magnam possessionē, q cogantur vicini eis vendere: quod de iure cōi non esset. ¶ Quarta pars incipit ibi: q si qspiā. & breuiter h. d. q emit a fisco bona debitoris vendētis vt sua, nō poterit cōditione ex lege ista cōueniri. h. d. ¶ Ad partē istā opp. ff. de pet. hære. l. etiam si putauit. §. si qs a fisco. Solu. hic emit rem singularē: ibi emit vniuersalē. Vel aliter illa corrigitur per bene a zeno. de qua. præf. Et istam partem Pe. tenet: sed prima videtur verior per hūc text. q dicit secundū ius vetus.

- a ¶ Vēdere. Quibus casibus aliq̄s vendere cogat. et emere, vide Fel. in c. j. de ludæ. post p̄ci. ver. vlt. no.
- b ¶ Noiato. Adde Bald. in l. noiatori. C. de pign. per illum tex.
- c ¶ Aduerte q̄ Bar. legit tantūmō v̄ q ad hanc rubri. de peric. vt refert do. las. in l. si fideiussor. §. si. col. ij. ff. q̄ satisda. co. & in l. qdam cum filiūfam. co. xij. ff. de ver. obl. Alex. Losæus.

ergo in hoc non differt ius antiquū a nouo. Tene ergo primā quæ ibi ponitur in glo. ¶ Quinta pars incipit ibi: quod si qs debitor. ista est clara. Nota ex fi. q magis dicuntur idonei possessores prædiorū rusticorū q vrbanoꝝ. Nā vrbana subiacent maioribus periculis: vt incēdij & ruinae. Facit ff. de nego. gest. l. diuortio. & demino. l. vtrū. §. ex facto & quod no. ff. sol. ma. l. ij. circa prin. ¶ Vltimō glo. ponit hie ea quæ sunt specialia in debitoribus ciuitatis: quam signa, & tene menti.

De periculo nominatorum. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Vide glo. quæ continuat hanc rubricam, & duas sequētes.
- 2 ¶ Nominator officialium quando tenetur.
- 3 Officialis ad hoc vt eius nominator non teneatur, quo tēpore debeat esse soluendo.
- 4 Nominatori officialis incumbit onus probandi q̄ tempore depositi officij officialis erat soluendo: & etiam post.

L E X I.

I qui. Electores officialiū publicorū nō tenent p electis, licet fideiussores nō receperint, si tpe depositæ administrationis soluēdo fuerint. h. d. ¶ Oppo. ff. de magist. cōue. l. j. §. si magistrat. So. Aliud i creatiōe tutorū: aliud i eo, q creat officiales publicos. In his em nō est necessitas exigi fideiussores, si soluēdo sunt. ¶ Oppo. de l. diuortio ff. de neg. gest. So. Intelligas q p̄monitiū officialis nō fuit diminutū subito, dū deposuit administrationē, sed stetit p tps, ita q̄ officiali q eū debebat cōuenire, potuit imputari culpa, vt hic: ¶ alis tenent noiator, vt in lege cōtraria. ¶ Oppo. q nō sufficiat quē esse soluēdo tpe depositi officij: sed tpe litis cōtestationis: vt ff. de fideiuf. l. inter eos. §. j. Sol. Hic loquitur de his, q̄ incidūt in obligationē ex necessitate. ibi: in his q̄ ex voluntate. Idem ¶ no. Cy. in l. ex persona. §. de pba. ¶ Quærit glo. cui incumbat probatio q̄ tēpore depositi officij erat soluendo. Rūdeo, nominatoribus: vt l. j. §. si magistratus. de magist. conue. ¶ Et aduertendū q non habet nominator necesse probare q̄ esset soluendo tēpore depositi officij tantū: sed etiā post tāta tempora q̄ posset officiali culpa imputari: vt dictum est.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Magistratus noiat successore: sed cōsiliū ciuitatis eligit.
- 2 Nominator officialis quando tenetur ex sola nominatione.
- 3 Testis, qui deponit: scio quia tetigi eum manibus, licet deponat super re incorporali, probat.

L E X II.

S i successoris. Nominator tenetur pro nominato officiali, quatenus ipse conuenitur ex persona sua, non in eo, ad quod conuenitur ex persona alterius noiati ab eo. h. d. ¶ Not. q̄ ad magistratum pertinet sibi noiare successorem: electio verō pertinet ad consilium: vt l. ij. §. de decur. ita dicit gl. & bene. ¶ Oppo. ff. de neg. gest. l. ex facto. Sol. Q̄nq̄ quis aliq̄e nominat in suū adiutorē: & tunc pro illo ipse tenetur per illum enim ipse gerit, & p tali tenet noiator, vt i cōtrario. Sed q̄n eligat aliq̄s ad aliquod offm̄ distinctū a suo, nō noiat sibi successore, & tūc noiator nō tenetur, vt hic. ¶ No. tex. qui dicit, nec ad noiatores man⁹ porrigi. intelligitur em manus porrectio intellectualiter magis q̄ corporali. Facit §. de nau. Tybe. l. j. & de iure cod. l. qd per manus. ¶ Et est hic ar. p teste qui in interrogatus quō scit, dicit q̄ tetigit eū manibus: licet nō esset res tāgibilis, q̄ referatur ad sensum congruum illius rei. Bar. Adde Bald. in l. non omnium. in fin. ff. de leg. & in l. iij. in vij. q. C. de test. Alex.

De periculo eorum q̄ pro magistratibus inter. Rubrica.

L E X vnica.

Fideiussores. Fideiussor tenetur Reipublicæ ad interesse, nō ad pœnam, in quam magistratus incurrit delinquendo. h. d. ¶ Item nota in l. si. ff. de fideiuf. hodie verō forma fideiussionis tali modo recipitur quod in pœnam tenet. promittunt enim interesse, & omnes cōditiones quæ fiēt de eo.

Quo quisque ordine conueniatur. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Plures licet assumant officium publicum: tamen non dicuntur duo rei, nisi expressē dicatur.

L E X I.

Et h

LEX

I.

T si duobus. Administratores ciuitatis tenentur in solidum omnes, licet simul administratio sit concessa. secus si pro portionibus diuisis. Primò tamen gerens, non secundo gerens conuenitur, quali vno mortuo alij in administrando culpam commiserint pro tali culpa hæres mortui nõ tenentur. h. d. ¶ Et no. q. qñ plu res assumit officij publicij eo ipso intelligunt esse duo rei, licet hoc nõ sit expressum: hoc est verũ de iure isto, scdm qd duo rei constituantur tacite. Sed cũ hodie necesse sit hoc expresse agi, vt in auth. de duo. reis. in prin. sed si nõ expresse agat qñ sint duo rei: qñ hoc casu nõ erunt duo rei. & hoc gl. in l. proximi. no. sub du bio forte. quod singulariter nota.

LEX III.

Q uoties. Si duobus pro diuiso administratio est iniuncta, quilibet prius conuenit quã nominator: sed si pro separatis portionibus, tunc primo administrator, deinde fideiussor, postea nominator, v. loco collega. h. d. ¶ Et no. hæc legẽ in hoc qñ ordo debeat seruari in conuentione & exactione officialiũ publicorũ. no. s. de cõue. fil. deb. l. qm Augerio. Et no. ista. l. qñ fuit alle. in q. de facto. si est actũ contra vnũ ex obligatis in solidũ, & est facta excusio realis & personalis: an possit agi contra tertij possessorẽ rerũ non excusio primo alio correo obligato in solidum.

LEX III.

S ita. Quando officium est diuisum inter officiales, prius conuenitur nominator qñ collega: alijs secus. h. d. scdm verum intellectũ. Et intellige primam partẽ vsq; ibi, cũ in magistratibus. quod officij & administratio inter officiales erat diuisum. secundã partem intellige qñ erat diuisa administratio. & ita tenet glo. hic. Bar.

S V M M A R I V M.

¶ Casus, in quo actio personalis sequitur fundum. Si administratio diuisa vnus collegarum pecuniam collocauerit, quã res publica consequi non potest, eo mortuo hæres eius primò est conueniendus, secundo possessor, tertio nominator, quarto collega. hoc dicit.

A dditio. Vide glo. in l. j. s. si hæres. ad Treb. licet Fran. de are. ibi reprehendat illam glo. quia ille tex. loquitur in ciuitate, quã non habet priuilegiũ hypothecæ. l. ij. s. de re. pig. & in l. simile. ff. ad muni. Vnde dicit qñ hic est specialis casus, vel potest soluere, vt per glo. & Bart. in l. j. s. de debi. ciui. ¶ Not. hic casum, qñ actio personalis sequitur fundum. de quo dixi in l. ij. s. titu. ij. regulariter contra, vt l. j. s. si hæres. & s. si ex fundo. ff. ad Treb.

Ne quis liber inuitus. Rubrica.

LEX

I.

S i vt proponis. Ibi: inter officia. i. actus siue ministeria. & sic improprie ponit. Nam nihil qd sit officij proprie seruus habere possit: cũ officia publica conueniunt liberis tantũ. & per hoc litera quã dicit murilegulos & vastagarios habere dignitatẽ, stat improprie: cũ illi murileguli sint serui: vt no. i. gl. rubricę illius tituli. Patet ergo qñ dignitas vel officium non potest per eos exerceri: cum dignitatis vel officij serui nõ sint capaces: vt s. si seruus vel liber. ad decu. aspi. l. j. & ij. & de tab. l. generali. Patet ergo qñ non est officium nec dignitas. Bar.

Sumptus iniuncti muneris ad omnes collegas pertinere. Rubrica.

Lex vnica.

Q uam ad munus. Si vnus ex pluribus officialibus electus expensas totius muneris supportauerit, pro rata eas repetet à collega. hoc dicit. Nota pro eo quod vidistis s. de leg. l. ij. lib. x. Bar.

De his qui ex officio quod admini. conueniuntur. Rub.

Lex vnica.

R eipublice debitor, si reperitur minus idoneus administrator, tenetur ad sortem quam ei mutauit: non autem ad vsuras tenetur. Bar.

De solutionibus & liberationibus. Rubrica.

S V M M A R I V M.

¶ Soluere non dicitur, nec liberatur qui recte non soluit. Pecunia soluta administratori ciuitatis, & non recte, non præsumitur versa in vtilitatem ciuitatis.

Lex vnica.

C autiones. Apochæ de soluto à seruis publicis confectæ, ita demum debitoribus soluentibus profunt si à curatore Reip. sunt subscriptæ: aut pecunia soluta in vtilitatem publicam est conuersa, & non aliter: & si dolo serui publici debitor soluerit pecuniam curator, nec in vtilitatem publicam est conuersa, tenetur curator de peculo eius serui, & debitor remanet obligat. hoc dicit. ¶ Et no. ex hac. l. quod nõ dicitur soluens pecuniã soluere, nisi recte soluat: & ideo soluens non liberatur, licet tamen non libere tur, non potest conueniri, nisi in subdium: vt C. de cõue. fil. deb. l. ij. lib. x. ¶ Vltimo not. qñ quando pecunia soluitur administratori ciuitatis non recte, qñ non præsumitur versa in vtilitatem ciuitatis, nisi probetur: eodem modo si solueretur minus recte tutori vel curatori. quod not. Bar.

De spectaculis, & scenicis, & lenonibus. Rubri.

S V M M A R I V M.

¶ Cõsensus populi in agendis attendit, licet primates reluctentur.

LEX

I.

N on inuidemus. Hic Imperator permittit quibusdam qui scenici appellantur celebrare spectacula: maxime cum ipsi velint ea facere suis expensis. h. d. in glof. consentientes. ibi, vel populi in agendis. ¶ Nota qñ sufficit consensus populi in agendis, licet reluctentur primates.

LEX

II.

E os qui deseruientes sacris ludis, nullo afficiuntur supplicio. h. d. & ratio: quia tales ludi sunt liciti: ideo ludentes non infamantur. Hic non sunt alia.

LEX

III.

Q uisquis accipiens equum deputatum spectaculis, & eo vtens ad sui cõmodum, in vna libra iuri punitur.

S i qua in loco, in quo imagines principis consecratur non debent fieri spectacula turpia: puta corporis, vel vestis verecunde, in alijs locis non prohibetur. Bar.

¶ Impedientes equos currentes ad brauium, puniuntur.

N emo. Nullus iudex debet festiuitates ciuitatis impedire, animalia necessaria ad ludos tollendo, vel aliud faciendo, per quod impediatur publica festiuitas. contrafaciens vt violator legis in libris quinquaginta punitur. hoc dicit. ¶ Et not. contra iudices tollentes equos deputatos ad currendum ad pallium. de quo dic vt in ista glof. ¶ Et nota istam legem contra eos qui ragatios existentes super equos currentes ad brauium impediunt, faciendos eos ire ad alium locum. expauendo equum currentem ad brauium, vel faciendo equum cadere, vel equum ne currat, quod punitur tanq; legis violator, vt hic. Bar. ¶ Adde idem esse in creditore prostituentem ancillam sibi datam in pignus. l. eleganter. s. fina. de pignora. actio. & in prostituentem illam quam redemit ab hostibus. l. fidissime. ff. de capti. & no. glo. in d. s. fin. in glof. fin. Alexan.

S V M M A R I V M.

¶ Casus, in quo pater cogitur filium emancipare.

E nones. si patres vel domini filiabus vel ancillis peccandi necessitatem imponunt, priuantur dominio & patria potestate: & possunt dicitur filia vel ancilla adire defensore vel episcopum, vt eas liberet à tali miseria. & si insistent faciendo eas peccare, puniuntur pena huius legis. hoc dicit. Et not. hanc legem contra patres prostitui permittentes filias. nota contra lenones, qui tenent mulieres in prostibulo contra earum voluntatem.

A dditio. Nota ¶ ex ista lege casum, in quo pater cogitur filium emancipare. ¶ Sunt & alij casus, qui notantur Insti. quib. mod. ius pa. po. sol. s. fin. & l. nõ potest. de adop. & in auth. quib. mo. nat. effi. sui. s. generaliter. col. vñ. facit s. de epi. & cle. l. si knones.

fff

¶ Sufficit consensus populi. Adde istum in rubri. s. de rescin. ven. ver. ite si collegij. & in l. maiorẽ. ff. de pact. & Alex. oino in l. quod maior. ff. ad muni. & dixi post lac. Rebuf. in l. cõ te. nu. j. s. quem. ci. mu. indi. ¶ Liciti. Quis ludus sit licitus. vide Old. in consi. lxxv. vij. & d. Soc. in cõ sil. xvj. incip. circa prædictam cõsultationẽ. ver. verũ prædictis non obstatibus. cum versic. seq. in j. parte. char. xvj. ¶ Emancipare. Adde Specu. in tit. de adul. vers. porro.

Bartolus super tribus libris Codicis.

De expensis publicorum ludorum. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Pecunia deputata ad vsum voluntarium in causam necessariam, sine permisso principis conuerti potest.
  - 2 Pecunia deputata ad vnum vsum, si in alium conuertitur finito illo vfu remanet vfu primo. Lex vnica.
- Q**uoniam Pecunia deputata ad spectacula, ad refectio- nes murorum potest conuerti: at ipsis con- uertis causa pristina remanet firma, hoc. d. ¶ Not. ex hac lege quod pecunia deputata ad vsum volun- tarium abiq; permisso principis, potest conuerti in vsum necessarium. iecus si esset deputata ad vsum necessarium, vt vi- distis in l. n. s. de his que ex pu. collatio. ¶ Vltimo not. quod quando pecunia ex causa deputata in vnum vsum conuertitur in aliu: quod finito illo vfu remanet pecunia deputata vfu primo. quod no. Bar.

De aquæduclibus, Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Aquæductus publici si transeunt per priuatum, debent ha- bere, latitudinem quindecim pedum: si per publicum, decem.
- 2 Arbor præsumitur mittere radices per xxv. pedes.

L E X

Quarum illi, per quorum prædia aqua publica transit, a sordidis mu- neribus sunt immunes. Sed aquæductus foueas purgare tenentur: & si fuerint negligentes, eor- um prædia publicantur. Item inter dextram & sinistram lucorum, per quos talis aquædu- ctus decurrit, debet esse latitudo xv. pedum. & si in dicta latitu- dine arbores pullulauerint, sunt excidendæ. h. d. ¶ Et not. hic de dextra & sinistra. ¶ Item not. q. quando publicæ aquæductus pertransit per locum priuatum, leu per talis aquæductus debet habere locum xv. pedum in quo nullæ sint arbores. Sed si ali- quæ nascantur, excidi debent. Si verò per publicum locum, fa- cit transitum: debet esse latitudo decem pedum, vt j. l. omnis. s. super his. ¶ Item nota quod præsumptio iuris est quod arbor radices mittat extensas per xxv. pedes. Bar. L E X II.

Si quis Deriuans aquam ex publico aquæductu ad fundum suum, priuatur fundo. hoc di- cit.

S V M M A R I V M.

- 1 Beneficium principis strictè intelligitur contra abutentes.

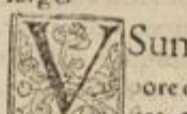
L E X

Los. Habens autoritatem ducendi aquam de pu- blico aquæductu, debet ipsam ducere per ca- stellum, vel aliud paruum foramen, ne fistulæ ma- trices corrumpatur. contra faciens officium perdit & beneficium, & punitur corpore. h. d. ¶ Nota quod abutentes suo beneficio perdunt ipsum. & quod hoc casu beneficium prin- cipis strictè interpretatur: aliàs contra. s. de bon. vacan. l. si quan- do. & ff. de consti. prin. l. beneficium.

S V M M A R I V M.

- 1 Vfus aquæ publicæ, quod præscribitur per tantum tēpus, quod memoria in contrarium non existat.
- 2 Vtentes priuilegio multum strictè, non possunt eo vti magis largè.

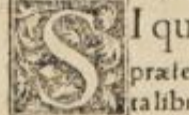
Vsum. Ius hauriendi aquam vel eam vertendi de pu- blico aquæductu non turbatur, si tanto tem- pore quis est vfu eius contrarij memoria non exi- tat. ¶ Item rigantes agros vel hortos furtiuo mo- do publica aqua aquæductu priuatur. hoc. d. ¶ No. hic vsum aquæ ductæ posse præscribi tãto tēpore quo eius cōtrarium memoria non existat, longo autē tempore nō præscribit, vt j. e. diligentes. ¶ Hoc dictum facit contra id quod no. Bar. in l. in fuis. de decurionibus. & ibi scripsi. Et sic priuilegium per actum cōtrariū tollit. Alex. ¶ Nota legē istam cōtra illos qui habēt priuilegiū nimis largū de aliquo faciendo, & illo priuilegio vtū- tur multū strictè: quia non poterūt postea eo vti magis largè q̄ fuerūt vti. Bar. ¶ De quo per Bar. in l. fin. ver. quæro quāto tempore. ff. de consti. princ. Adde etiā quod no. Bar. p̄ illum. tex. in l. j. de his qui sponte munera sub. lib. x. & Archi. xxv. q. ij. in summa. per Bar. in l. ij. de decu. per illū tex. & per doc. in c. fi. de cōsue. in vj. & lo. An. in c. ij. de immu. eccle. & in c. suggestum. de decimis. & quanto tēpore amittatur priuilegium per actum cōtrarium, dixi in lege prima. s. de his qui sponte mune. sub. Alexan.

Debet habere lo- cū quindecim pe- dum. Adde Spe. in tit. de causa pos. & proprie. s. ij. verū. est in super.

¶ Iudicis. Adde Bal. in ti. de pa. Cō stan. s. nos Roma- norum. ij. col. in ff. ver. no. q̄ interdū.

S V M M A R I V M.

- 1 Aquæ vfu si pluribus conceditur, officio iudicis inter eos diuidi debet.
- 2 Iudex qui se intromittit de officio ad eum non spectante, acriter punitur.
- 3 Rescriptum præsentatum corā incompetenti, non potest co- ram competenti præsentari.
- 4 Frumentum ciuitatis quando de eo debetur alicui certa quāti- tas annuā, illi tribuitur, quando de eo superest.

Si quis. Habens beneficium ducendæ aquam ex pu- blico aquæductu, debet ipsam intromittare præfecto, nō aliq. & ille qui cōtra fecit, in quinquagin- ta libris auri punit. Et si aqua in tantū abūdat q̄ sur- ficit ciuitati, rotū superflūū debet diuidi inter eos, q̄bus priuile- giū est cōcessum ducendi aquā. h. d. ¶ Et not. diligenter r̄sum huius legis. ex quo habes q̄ q̄n pluribus concedit ius hauriendi aquā simul, q̄ ille hauritus aquæ debet diuidi inter eos pro mo- tu iudicis. b̄ quod bene not. ¶ Vltimo no. ex principio huius legis q̄ iudex, qui se intromittit de officio, q̄d nō pertinet ad se, punitur acriter. ¶ No. hic q̄ præsentatio rescripti facta coram iudice incōpetenti, priuat me vti posse corā iudice cōpetenti, esse. ¶ Tu dicti rescripti. ¶ Et dicit Ro. in l. pe. no. lxxj. q̄ hæc præsen- tatio facit præsumi rescriptū surreptitiū, vt hic, cōiuncta gl. & de Ro. in no. pe. litera e. vbi dicit q̄ ex præsentatione rescripti perpetuat iurisdicctio. ¶ Legat Inn. & Hosti. in c. ex cōquestione. de resti. spo. Alex. ¶ Itē not. q̄ si de frumento huius cōis Peru siq̄ alicui debet tribui certa quantitas annuā q̄ tūc debet tribui quando de frumento superest, per hanc legem. Bar.

S V M M A R I V M.

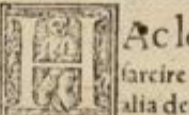
- 1 Iudex licet ingreditur domum alicuius, si timet ne ibi fiat aliquod maleficium.
- 2 Rescriptum emanatū super aliqua re, super qua lex prohibebat rescriptum fieri, tenet, si dicatur non obstante tali lege.

Mnis. Seruitus priuata aquæ ductæ ad alia lo- ca priuata ex aquæductu palarij Adriani, etiam per rescriptum est prohibita: contrafaciens in centū libris auri punit. & debet esse latitudo aquæ- ductus prædicti decem pedum: munda omnibus arboribus. Et sicut præfectus formam dicti aquæductus fieri fecit: ita faciet obseruare. Item præfectus prædictus potest domos & prædia priuatorum ingredi, ac inquirere an aliquis subtrahat dictam a- quam. Nota ex versic. super his, illa verba ex vtroq; latere, &c. ¶ Vltimo no. q̄ quando officiales ciuitatis timēt ne in aliqua domo aliquod maleficium committat. licet & impune possunt ingredi & inspicere an ibi fiant maleficia. facit l. mancipia s. de scr. fugi. ¶ In gl. siue ex certa scientia. Not. bene hanc gl. quæ tenet, q̄ licet lex expresse prohibeat q̄ rescriptū Principis cōcessum super tali negotio, etiam ex certa scientia, nō valet ipso iure: tñ si princeps rescribit, & in rescripto dicit nō obstante tali lege, valet. Bar. ¶ De hac clausula vide gl. magistrā in auth. de hære. & Fal. in gl. j. & doc. in l. si cōtra ius vel vtili. pu. per Bar. ad reprimendū. in verbo, non obstantibus. Bal. & doc. in l. sed & si quis. s. quæ sitō. ff. si quis cau. per Bar. & doc. in l. si quis in principio testa. de leg. ij. per Bal. in l. humanū. C. de legi. per Saly. & doc. in l. sancimus. de test. per Bal. & doc. in l. nemo potest. de leg. j. & per Are. Insti. de actio. in s. in bonæ fidei. & in l. si constat. de appel. Alex.

Adeparationem. Pecunia redacta ex veſti- galib. p̄ reparatiōe aque ductus debet expendi, eam dando operarijs aquæ- ductus: & habentes ius ducendi aquam ex publico aquæductu, nihil soluere tenentur sisco ex eo. hoc dicit. ¶ Et no- ta q̄ turpe esset ciuitati vendere aquam. Bar.

Ac lege. Præfectus conuertens aurum aquædu- ctus deputati ad aliquod opus, de suo re- facere debet. & aurum prædictū marca separata ab alia deponi. h. d. ¶ Et nota hanc legem pro his quæ dicta sunt. s. de his quæ ex publi. ratio. l. ij.

S V M M A R I V M.

- 1 Vfus aquæ ducendæ ex publico præscribitur tanto tempo- re, cuius initij memoria non est in contrarium.

Diligenter. Fons publicus ab initio, vel ex post facto publicus effectus, vfu priuato- rum non applicabitur, ex rescripto etiam super hoc impetrato. & super hoc non obstat reipublicæ præ- scriptio lōgi tēporis. h. d. ¶ Et sic nō obstat s. e. l. vsum aquæ. vbi vsum aquæ ducendæ etiā ex publico præscribit, q̄d verū est tãto tēpore: cuius memoria nō existit, sed nō longo tēpore: vel hic loquitur in aquæductu publico solito stare vfu priuato. Sed prima placet, vt vidisti in contrario. Bart.

Summarium.

S V M M A R I V M.

Res aliqua dicitur esse iuxta aliam, quando ab ea distat minus decem pedum.

Discernimus. Nullus debet ex fonte publico, aut ex parvis rivis, quæ minuscule appellatur, aquam subtrahere: & contra faciendam ipsam restituere tenetur publicis aqueductibus. Item iuxta publicos aquæ ductus nullus planta arbores potest, ne aqueductui publico noceant. contra faciendum prædicia publicantur, ad quæ derivata aqua fuerit, & arbores fuerint plantatæ, & dicta poena non remittit etiam p. sacros apices. Itæ custodes dictarum aquarum de noie Principis signantur in manibus ut recognoscant, & nō trahant ad aliū vsum, & nō teneant hi ad angaria: vel peragaria & si aliqui ipsorum decesserit, in eius locū alius est subrogandus cū impressiōe dictorum signorum. h. d. vide ver. vniuersos. No. hūc ver. p. eo qd' vidistis s. de fabri. l. frigmata. & etiam s. e. l. ois seruitus. de eo qui habet vnū nomē, & alio nomine nūcupat. ¶ Item no. de verbo, iuxta. Nam si res distat ab alia per decem pedes, non dicitur iuxta eam, vt s. e. l. omnis. Pro quo vide ff. de ser. vrb. præd. l. quidam Iberus. Bar.

Diuinam. Hæc l. confirmat præcedentes, scilicet quod nulli licet aquam ducere de publico aquæ ductu, & imponi alias poenas, si illas quæ p. leges præcedentes imponuntur. ¶ Et no. etiam hanc legem qm qn lex sequens imponit maiore poenam quā leges præcedentes pro eodē delicto: quod habet locū poena vltimæ legis, & etiā præcedentis, quod est verum, qn lex sequens confirmat legem præcedentem, vt hic, aliàs secus: quia reus puniri non debet duabus legibus pro eo dem crimine: vt l. qui sepulchra s. de sepul. v. o. & ff. de accu. l. senatus. ¶ Vide Bar. in l. sanctio. de poenis. & aliquid dixi post Bar. in l. senatus. eo. ti. Alex.

De uenatione ferarum Rubrica.

S V M M A R I V M.

Ducere rem ad domum vel ciuitatem: ille dicitur, qui eam ducit intra. Lex vnica.

Occidendorum. In isto titu. vult dicere quod quando istæ bestiæ feræ capiuntur per duces militum, & conducuntur per aliquam ciuitatem vel comitatum, non debent ibidem morari vltra septem dies, & no. hic de comitatu. No. qd' ille dicitur rem ducere ad domum vel ad ciuitatem, qui ducit intra, de quo dixi plenius in l. j. de naufra. Bar.

De agricolis & censitis Rubrica.

S V M M A R I V M.

Substantiua si duo ponantur in oratione idem importat: vnum ipsorum adiectiuatur.

In gl. rubricæ ibi: adiectiuatur. nota qd' vbi ponuntur duo substantiua in oratione idem importat, quod vnum ipsorum adiectiuatur per figuram endiadis, vt in exēplo Virg. Arma virumq; cano. i. armatum virum, scilicet Aeneam.

S V M M A R I V M.

Argumentū à contrario sensu in iure validū est. & qn, nu. 4.

In ius vocari potest tempore feriarum messium vel vindemiarum: non occupatus circa messes, vel vindemias.

Munera extraordinaria dicuntur, quæ non indicuntur lege vel senatusconsulto, vel constitutione principum.

Clerici præstant canonicas functiones.

Immunis à muneribus, si aliqua spōte soluit non obligatur ad munera alterius generis.

Statutum puniens trahentem Perusinum ad curiam ecclesiasticam, non habet locum in trahente sponte.

Statutum puniens extrahentem sanguinem de manu dextra, non habet locum in barbitonsore, à voluntario extrahente.

L E X I.

Vnquam. Tempore quo agricola insistit sectionibus, i. messis vel vindemiæ, nō vocat ad munera extraordinaria. h. d. Hæc lex de cōsuetudine nō obseruat in Italia in rusticis & colonis nostri temporis. Et est ratio: quia tales coloni nō sunt cēnsiti, vel agricolæ, vel alio modo terræ ad-

stricti. & est ar. qd' huius legis à contrario sensu qd' est validū qnq; b vt j. ti. n. l. n. quod nō occupat ad messes vel vindemias possit vocari in ius tempore dictarum feriarum: sicut hic agricolæ vocantur ad munera tempore messis & vindemiæ quando non insi-

siunt terræ, de quo no. per gl. in l. j. ff. de ser. & hoc in gl. ¶ Ad

euidentiā autem scias qd' illa dicuntur munera extraordinaria, quæ non indicuntur lege vel senatusconsulto, vel constitutione principum. & istud est infallibile. quandoq; tamen licet indicantur lege, non sunt munera ordinaria: vt puta si indicantur per l. ob necessitatē obueniētem. illud enim munus ordinarium est quod per legē & senatusconsultū, vel cōstitutiones principū indicitur tempore ordinato, puta de anno in annū: de quinque nio in quinquēniū, vt s. de vac. mu. l. j. & de iudi. l. j. de super ind. l. j. ¶ In eadem gl. ibi: cū clerici præstant. no. clericos præstare debere canonicas functiones. de quo in l. placet. hic alleg. ¶ In ea. gl. ibi: nec enim semper. no. ex hac particula qd' argumentum à contrario sensu nō est semper validum in iure. In ea. ibi: qd' sunt contra. Sol. speciale est in casibus illarū legū. & sic nō obit. ¶ In ea. gl. in fi. no. qd' immunis à muneribus si qd' subit sponte nō obligat muneribus alterius generis, siue ea subit sciens, siue ignorans, de quo in l. pen. s. de his qd' sponte mu. sub. ¶ Item glo. inuitus: ibi, ex vi vocabuli iungitur. no. ad statuta disponētia qd' nullus trahat Perusinum ad curiam ecclesiasticā sub tanta poena. Nam hoc non habet locū in trahente sponte sed inuitum: quia hoc est vi verbi, vt hic no. & est etiā vtile ad quæstionem statuti dicentis qd' quicūq; abstraxerit sanguinē de manu dextra puniatur. Nō enim punitur barbitonsor, qui trahit sanguinē voluntario. & hæc est quæstio Rainerij disputata Bononiæ. Bar. ¶ Vide Bar. idem tenētem in l. oēs populū. in vj. q. principali. & in l. nō dubium. ff. de legi. & per Bal. in l. Gracchus. de adul. & in l. decuriones. in fi. de infamis. & auth. ingressi. in n. co. de sacrosan. eccle. vbi dicit de medico. Ia. But. & doc. in l. quam uis. de in ius vocā. vbi Ang. illud dictum limitat si ex causa ille fuit slobotomatus. secus si sine causa pateretur se percuti: quia tunc percussor teneret. arg. l. liber homo. la. j. ad l. A quiliā. Hoc idem voluit Bar. in l. j. v. qd' adeo. ff. de iniurijs. quem referunt & sequuntur moderniores in d. l. quamuis. Alex.

S V M M A R I V M.

Venditio si probeatur pacto fieri, ob vtilitatem publicam: non potest cum autoritate iudicis fieri: secus si ob priuatam.

Pactum vel stipulatio contra bonos mores: quod nō firmetur iuramento.

Prædium minoris etiam sterile, non alienatur sine causa.

Colonus, qui ex forma statutorū nō potest prædiū deserere intra quinquēniū sub poena: licet deserit, si est factum sterile.

Colonus potest fundū deserere: si dñs ipsum molestat in cultura vel pacto innouauit. L E X I I.

Siquis. Non potest quis vendere prædium & eius retinere agricolas in dicto prædio existentes. hoc dicit. ¶ In gl. ibi: cōtra publicam vtilitatem.

Ex hoc patet qd' ibi venditio rei inhietur alicui propter publicam vtilitatem: quod sicut priuata pactio non potest fieri venditio: ita etiam nec autoritate iudicis. secus si ob vtilitatem priuatam fiat prohibitio.

In ea. gl. ibi: item nūquid, & c. ¶ Not. ex hac glo. qd' sicut pactum contra bonos mores nō firmatur sacramēto: ita nec etiā stipulatio. De quo i. l. nō dubiū. hic alleg. & i. stipulatio hoc modo. de verb. obli. ff. de fideiuf. cū lex. In glo. vtilis ibi. ¶ Respondeo, idem ex hac glo. argumentari potest qd' ex quo prædij minoris interdicta est alienatio absq; causa, qd' talis interdictio locum habet, etiam si prædiū sit sterile, vt hoc prædiū nō alienetur absq; agricolis & censitis. Pro quo vide quod no. in l. cū hi. s. si vni. ff. de trans. & ff. de re. corū. l. magis puto. s. nō passim. ¶ In ea. gl. ibi, cōtra colonū, & c. ¶ Nota ex hoc quod coloni nostri tps qd' ex forma statutorū nō possunt intra quinquēniū culturā agrorū deserere, hoc statuto nō obstante im-

punē deserēt, si terra est effecta sterilis, vt hic, & i. cor. alle. i. gl. Sequitur Lud. de Ro. in s. de viro. l. si verū. ff. so. ma. in xj. limitatione primæ partis, & limitat primò non procedere in colono Reipublicæ habente non solum agros steriles, sed alios fertiles: quia nō potest deserere sterilia, nisi deserat fertilia. Text. est nota. in l. qui vtilia. de omni agro deserto. licet hoc facere possit colonus priuati. l. vniuersi. secūsdūm vnum intellectum. de fundis patrimonialibus. Alex.

Item potest deserere, si dominus eū molestat in cultura, aut cū dominus innouauit pacta, vt j. eo. l. cū satis. s. caueant.

S V M M A R I V M.

Concesso accessorio inseparabili à principali, videtur principale concessum.

Idem quando concessio esset inutilis.

Occupans prædium desertum, vsq; ad quantum tempus poterit molestari.

Seruus vagus dicitur, quando eius dominus est vagabundus.

Vagabundus quis dicatur. remissiuè.

Concesso accessorio inseparabili à principali, videtur principale concessum.

Idem quando concessio esset inutilis.

Occupans prædium desertum, vsq; ad quantum tempus poterit molestari.

Seruus vagus dicitur, quando eius dominus est vagabundus.

Vagabundus quis dicatur. remissiuè.

Iuxta. De quo verbo vide tu latè & p. Fel. i. c. ex pte. de rescrip. i. ver. in clausula, si pces. & in c. ga indicat. de præscri. circa fin. & qd' dixi in apost. i. d. c. ex pte. in loco s. allegato.

Tu vide de hoc verbo Bald. in l. j. nu. j. & qd' posui i apost. in ver. de dictione, iuxta. C. de epi. et cle. dixi post lac. Rebus. hic, nu. j. i. ver. iuxta nota.

Nic. in l. admonēdi. ff. de iureiu. Ol. cōf. xlix. aliàs c. viij. incip. in cōfessioe cuiusdam doctoris. & Alex. consi. viij. vol. iij.

Quicq;. Et an & qn. vide Fel. in c. j. j. dif. in fin. n. col. & in cap. à nobis. de sen. excom. ibi no. qd' agumētū cum nōnullis remissionibus positis per me in apost. in d. c. j. in dist.

Adde Ant. Cor. ling. suis in ver. argumentū. & quod dixi post Gul. de Cu. in l. cōuētū. nu. j. in verb. temp ergo cōcludit. s. de epi. & cle.

Bartolus super tribus libris Codicis.

L E X

I I I.

Quisquis. Facta donatione seruatorū fundi per principem, videtur facta donatio fundi: & ideo donatarius ad tributa fundi tenetur. Idem si alius occupauit seruos prædij deserti domino patente. hoc dicit. Ex hac lege apparet regula generalis quod ubique alicui est accessorium inseparabile concessum à principali, quod videtur concessio facta etiam principalis, vt hic. & econuerso. l. iij. §. finali. & l. v. ti. de seruitu. rusticorum prædio. secus si sit separabile vnum à reliquo. Item vbi non potest fieri separatio si fuerit principale concessum tantum absque accessorio: ita quod non comprehendat accessorium: vel econuerso, vt d. §. fina. & ideo hic concedens seruos inseparabiles à prædio, concessio esset inutilis nisi princeps concesserit ex certa scientia, & not. in gloss. ¶ Vltimo nota ex antep. gloss. de eo qui occupat fundum alterius intra quatum tempus inquiri potest. ¶ In text. ibi: vagos. Et no. hic appellari seruos vagos, licet instant terræ quando dominus eorum est vagabundus: quia terram deseruit. Et nota pro eo quod querimus quis dicatur vagabundus esse. De quo vobis dicam plenè in l. j. de Tyro. ff. xij. vbi est casus & no. in l. nemo. de re mili. j. lib. xij. ff. de dam. infec. l. iij. §. abesse.

¶ Statutum quod colonus teneatur ad gabellam pro refectione fructuum pro domino non valet. Statutum quod coloni clericorum pro eis teneantur non valet. Procurator assignans in castro pro domino non tenet ad collectas. Collectas, census & datia soluit, quod prædia suo nomine possidet. Coloni censiti, & adscriptitij liberi sunt: et proprium habere possunt. Dominus non tenetur soluere collectas pro possessionibus famuli.

S V M M A R I V M.

- 1 Statutum quod colonus teneatur ad gabellam pro refectione fructuum pro domino non valet.
- 2 Statutum quod coloni clericorum pro eis teneantur non valet.
- 3 Procurator assignans in castro pro domino non tenet ad collectas.
- 4 Collectas, census & datia soluit, quod prædia suo nomine possidet.
- 5 Coloni censiti, & adscriptitij liberi sunt: et proprium habere possunt.
- 6 Dominus non tenetur soluere collectas pro possessionibus famuli.

Sipenes. Domini non coloni vel censiti pro eorum prædij tributa soluere tenentur. Ipsi tamen coloni, vel adscriptitij pro fundis quos habent tributa persoluent. hoc dicit. ¶ Nota ex principio huius legis quod statutum disponens quod ad soluendum gabellas refectionis fructuum teneantur coloni pro dominis, non valet: sicut de non subditis, sicut est Perusij: quia fuit factum quoddam statutum in odium clericorum, qui cum non possent cogi, indultum fuit vt coloni teneantur, pro eis quod est iniquum, & iniustum. Nam coloni non tenentur nec teneri debent pro domino, nec vrgeri possunt, per hanc legem. ¶ L. finita vt Barto. in l. colonos. la. j. j. cod. in eo. not. in fine. Adde ad hoc per Bal. & Ange. in l. j. C. de in ius voc. vt & Barto. in l. ij. de his qui pœna no. Bald. in l. j. C. de indi. vidui. ad fin. in l. j. in princip. C. de episc. & cle. & Pet. de Ancha. in c. canonum. & Imol. in l. hæres meus. §. fina. de condi. & demõ. adde text. in l. quod si nolit. §. qui assidua. ff. de ædil. edic. Alexã. ¶ In text. ibi: libris censuibus. Ex hoc patet quod ille, qui assignari facit in castro aliqua bona tanquam procurator alterius non potest cogi ad datia & collectas, sed dominus est vrgerendus. ¶ Item ex hoc patet quod ille dicitur vrgeri ad solutionem census, & dationum & collectarum, qui suo nomine prædia possidet, & in libro censuum nomine proprio reperit adscriptus. Pro quo facit in authentica, de collationi. §. nullus autem. & s. de anno. & trib. l. p. locis. ¶ Item per hanc legem patet quod coloni censiti, & adscriptitij possunt habere proprium, & possidere: & quod sunt liberi & non serui. Item facit quod dominus non tenetur ad collectas pro suo famulo quæ imponuntur ratione suarum possessionum.

¶ no. nec vrgeri possunt, per hanc legem. ¶ L. finita vt Barto. in l. colonos. la. j. j. cod. in eo. not. in fine. Adde ad hoc per Bal. & Ange. in l. j. C. de in ius voc. vt & Barto. in l. ij. de his qui pœna no. Bald. in l. j. C. de indi. vidui. ad fin. in l. j. in princip. C. de episc. & cle. & Pet. de Ancha. in c. canonum. & Imol. in l. hæres meus. §. fina. de condi. & demõ. adde text. in l. quod si nolit. §. qui assidua. ff. de ædil. edic. Alexã. ¶ In text. ibi: libris censuibus. Ex hoc patet quod ille, qui assignari facit in castro aliqua bona tanquam procurator alterius non potest cogi ad datia & collectas, sed dominus est vrgerendus. ¶ Item ex hoc patet quod ille dicitur vrgeri ad solutionem census, & dationum & collectarum, qui suo nomine prædia possidet, & in libro censuum nomine proprio reperit adscriptus. Pro quo facit in authentica, de collationi. §. nullus autem. & s. de anno. & trib. l. p. locis. ¶ Item per hanc legem patet quod coloni censiti, & adscriptitij possunt habere proprium, & possidere: & quod sunt liberi & non serui. Item facit quod dominus non tenetur ad collectas pro suo famulo quæ imponuntur ratione suarum possessionum.

S V M M A R I V M.

- 1 Consuetudo si est in ciuitate quod quilibet conductor teneatur in festo natiuitatis dare vnum par caponum: comprehendit conductorem, qui conduxit prædium pro præstatione frumenti.
- 2 Conductor, qui annuatim tenetur dare decem corbes frumenti, tenetur dare de illo quod nascitur in illo prædio.
- 3 Conducens prædium ad colendum, si nihil sit statutum, de redditu, tenetur secundum prædij qualitatem.

Domini prædiorum. Si pro certa portione frumenti locatio est facta, tenetur colonus ad ipsum, non ad præstationem pecuniæ, nisi consuetudo sit vt non obstante pacto pecunia soluat. h. d. secundum vnã lec. ¶ Et not. singulariter istud casum per quem patet quod si consuetudo est in ciuitate, quod quilibet conductor soluat domino prædij in festo natiuitatis Domini vnum par caponum: quod ad huius præstationem tenetur conductor, qui accipit prædium pro præstatione frumenti. ¶ Adde text. in l. quod si no. lit. §. q. assidua. ff. de ædili. edic. & in l. si fund. de eue. & in l. circa. §. locati. & Bar. in l. x. ea parte. in prin. ff. de ver. ob. & aliqd. per eundem in l. si pri. §. j. de ope. no. nũ. & Bal. in ti. de pace. Cõstan. in verbo, sicut antiquo tpe. vbi dicit, quod inscribenda consue-

¶ Si pro certa portione frumenti locatio est facta, tenetur colonus ad ipsum, non ad præstationem pecuniæ, nisi consuetudo sit vt non obstante pacto pecunia soluat. h. d. secundum vnã lec. ¶ Et not. singulariter istud casum per quem patet quod si consuetudo est in ciuitate, quod quilibet conductor soluat domino prædij in festo natiuitatis Domini vnum par caponum: quod ad huius præstationem tenetur conductor, qui accipit prædium pro præstatione frumenti. ¶ Adde text. in l. quod si no. lit. §. q. assidua. ff. de ædili. edic. & in l. si fund. de eue. & in l. circa. §. locati. & Bar. in l. x. ea parte. in prin. ff. de ver. ob. & aliqd. per eundem in l. si pri. §. j. de ope. no. nũ. & Bal. in ti. de pace. Cõstan. in verbo, sicut antiquo tpe. vbi dicit, quod inscribenda consue-

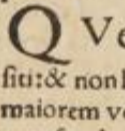
tudine non est necesse ostendere tit. Allegat Io. and. in c. j. de rescrip. in. vj. vide Bar. in l. nemo. & quod ibi scripsi de duobus reis. Bal. in rub. de fide instru. quod notari in dubio intelligit rogatus secundum consuetudinem loci. Adde Bal. in l. si. eo. tit. Roma. no. exj. Alex. l. te. no. illud quod dicit, id quod terra præstat. ¶ Nam ex hoc patet quod colonus vel conductor: qui nomine conductoris tenetur annuatim dare decem corbes frumenti vel grani, tenetur dare de grano quod nascitur in illo prædio. ¶ Nota etiam gl. præalle. s. l. pxi. in ver. ¶ Item ex hoc patet quod quilibet accipit prædium ad colendum: & nihil statuit de redditu, quantum debet reddere domino prædij, tenetur secundum prædij qualitatem. hæc est veritas: licet quidam dicant aliud.

Mnes. Adscriptitius colonus vel inquilinus fugiens non obstante conditione sexus vel ætatis, redire compellitur ad prædium unde fugit, per præsidem. hoc dicit.

S V M M A R I V M.

- 1 Casus, in quo vendens rem, & pretium recipiens potest rem vendicare.
- 2 Dominium non transit ex contractu simulato. Possessio transfertur ex contractu simulato.
- 3 Præscribere cum mala fide, quod ille præsumatur, qui habet titulum simulatum.
- 4 Lex poenalis & odiosa extra propriam significationem extenditur fauore Reipublicæ. Statutum puniens fatientem, comprehendit fieri facientem.
- 5 Alienatio si probetur, quando dicatur prohibita hæredis institutio, vel legatum.
- 6 Bona subiecta fideicommissio alienantur etiam pro redemptione suæ personæ.
- 7 Colonus adscriptitius transferri de loco ad locum non potest.
- 8 Missio in possessionem ex primo vel secundo decreto in re iudiciali vel emphyteutica ad instantiam creditoris.
- 9 Individuum dicitur irritum in totum, si pars eius irritatur.
- 10 Emptor quando contractus est à lege reprobatus, si est pretium stipulatus in casu euictionis, re euicta illud petere potest.
- 11 Qualitatem scire debet ille, qui ratione illius qualitatis infixe puniri debet, & qualiter hoc procedat.
- 12 Lata culpa vbi poena est corporalis dolo non æquiparatur.
- 13 Emens rem à furioso, vel ab eo, cui bonis est interdictum, quod præscribat longo tempore.

Quemadmodum. Sicut coloni originarij absque terra non alienantur, ita nec censiti: & non licet vnicuique minimam partem fundi, tenendo, & maiorem vendendo retinere dictos censitos. Item vendens totum fundum, omnes eius colonos transferre tenetur. Et vendens partem, illos, qui in ea parte steterunt, tenetur transferre. & si secus emptio fuerit, vel venditio celebrata, emptor pretium perdet: & venditor poterit rem vendicare. Et etiam heres eius submota longi temporis præscriptione. Item quilibet intelligitur malæ fidei possessor, qui contra legem mercatur. hoc dicit. Et ex prædictis patet quod hæc lex diuiditur in sex partes. Secunda ibi: neque verò. Tertia ibi: sed cum soliditas. Quarta ibi: & emptor. Quinta ibi: & si aliqua. Sexta ibi: malæ fidei. In text. ibi: venditori ad repetendos seruos. ¶ Exemplum vide per Bar. in l. per diuersas. in fi. C. mandati. & in l. no. dubiũ. de leg. ib. per Bal. & do. Alex. ¶ Nota casum: in quo vendens, & pretium recipiens vendicare potest rem venditam. Et est speciale hic, ob utilitatem Reipublicæ, & ne agrorum cultura deserat. Simile habes s. de sacrosan. eccle. l. iubemus. & de preci. l. mpe. offe. l. ij. & l. j. de patri. q. fili. dif. & in auth. de no. alie. circa prin. §. nos autem & s. de fide instru. & iure hactenus si. l. pe. Regulariter autem qui vendit, & pretium recipit, à venditione submouetur ex regula generali: quia contra factum suum quis venire non potest: vt l. post mortem. ff. de adop. quia quæ de euictione tenet actio, & c. vt. l. vendicatio. ff. de eue. Non obstat quia hic vendendo contra prohibitionem legis delinquit: sicut emptor emendo, per quod videtur venditori submoueri debere, cum in pari causa turpitudinis potior sit causa possidentis: vt in regula iuris in vj. c. in pari. patet quod est speciale hic ob Reipublicæ fauorem, ne agrorum cultura deseratur: vt hic tenet glo. in verbo, agnatione. quam no. quia limitat illam regulam. ¶ Vide Bar. in l. post mortem. de adop. Bal. in l. creditibus. de seru. pigno. dat. manu. per casum in c. diuersis fallacijs. de cleri. coniug. & in c. si quis presbyterorum. de rebus ecclesiæ non alie. per Bal. in l. j. de libe. cã. & in c. nobis. de elec. Alex.

¶ Secundò no. ex hac littera quæ dicit huic venditori venditionem cõcedi, & j. appellat huius venditionem simulatam: quia per hoc patet expressè quod ex contractu simulato non transit dominium. Cõcor. ff. de aqua plu. arc. l. emptor. sed bene transit possessio, quod apparet: quia cõcedit vendicatio quæ non daret, nisi esset translata possessio: si istud sit extremum quod requiritur ex parte cõcedentis vt l.

vt l. vna. s. de aliena iud. mu. cau. fac. & Insti. de act. s. j. ¶ In tex. ibi: malę fidei nāq; ¶ No. ex hoc ver. q; ille q; p̄scribit, semper p̄sumat p̄scribere bona fide: & in hoc sit suę assertioni: vt no. gl. Insti. de act. s. j. tñ hoc est verū. qñ p̄scribens nō habet titulū reprobātū à lege. Sed si p̄sideret cum titulo reprobato, semper p̄sumit malę fidei. Ad qđ facit qđ no. s. de fide instr. l. x. l. j. & ff. de si leu. l. cū lex ¶ In gl. ibi: an permutare. ibi: sta tuliberi. s. si ¶ Ex hoc patet, q; licet lex p̄nalis & odiosa extra significatū p̄riū nullatenus extendat: vt l. cū qđ. hie alle. & c. odia. de regu. iur. in vj. tñ vbi extēsiō tendit ad fauorē Reipubli cę, ita debem⁹ ipsam extēdere, sicut legē fauorabilē Et ideo cū pertineat ad fauorē Reipublicę punire maleficia, ad hoc vt p̄ uincia in quiete remaneat, vt l. cōgruit. ff. de of. p̄xi. ff. de iud. l. si lōgius. s. si filiusfa. p̄na statuti puniētis faciētē maleficiū, b̄ puniet fieri faciēs. b̄ & debet extēdi si facit fieri. ff. de iur. om. iur. ¶ l. si q; id qđ. cū si. ¶ Ad fauorē Reipublicę fit extēsiō, vbi alis est phibita. Adde tex. in l. hoc mō. de cōdi. & demon. & Imo. in l. cetera. s. sed & si quis. de le. j. nec fit extēsiō, etiā in p̄nalibus. vbi est eadē ratio, in c. j. s. porro. in tit. q; fuerit prima cā benefi. amir. & in l. si q; id quod in prima gl. in ff. de iuris. om. iud. qđ limita, nisi esset aliquod sp̄ale inductū in fauorē seu priuilegiū alicui⁹: vt est gl. in s. itē mista. Insti. de act. & no. Bal. in d. s. por ro. Itē fit extēsiō & in p̄nalibus, vbi tractat de fauore aiarū. Io. And. & Abb. in c. ex tenore. q; filij sint legitimi. & Domini cus in c. p̄ humani. s. si. i. j. co. de homicidio. l. i. vj. vbi allegat gl. no. in c. sciant cū cū. de elec. in vj. Idē Abb. in c. q; siuit. de diuor tijs. Io. and. in c. j. de homicidio. in vj. & ab. in c. iurauit. de pro ba. alle. c. cū dilecta. de cōfirma. vtili vel inuti. Facit gl. in auth. fa cramēta puberū. C. si aduersus ven. & vide vbi fauore animę id fit ibi. & no. in c. si de p̄scrip. quę extēdit in reali & persona li fauore animę. Alex. ¶ In ea. gl. de ser. expor. l. ij. obligatio, p̄ quā impediāt cultura, est improbata in legibus p̄cedentibus. 5 secus si p̄ eā nō impediāt: vt d. l. in ea. gl. ¶ ibi l. si q; inquilinos. est speciale in istis adscriptiōis terrę, ob Reipu. fauorem, vt non alienent etiā in vltima volūtate: vt d. l. si q; inquilinos. ¶ Regulariter autē qñ alienatio simpliciter phibet, nō videt esse probi bita in vltima voluntate, quasi sit necessaria: vt lex hoc edicto. s. alienare. de alic. iu. mu. cau. fac. & l. j. ff. de fund. do. vbi verō alienatio esset phibita in certā personā indistinctē: tunc em̄ legatum & hęredis institutio videt in eo phibita: adē q; talis p̄ hibitus curare debet ne ad eū perueniat res, etiam ab intestato: vt no. in l. si ita q; s. ea. l. ff. de ver. obli. Vbi verō alienatio est permisa in qbusdā, in ceteris vñ phibita: tūc in vltima volūta te nō intelligeret phibita: vt d. l. si pater. s. fundū. et d. l. l. uci⁹. s. ¶ j. hic alle. ¶ Adde tex. in l. peto. s. tractare. de le. j. & l. filiusfa. s. cū pater. de le. j. & ibi per Barto. & in l. si ita quis. s. ea lege. ff. de ver. obli. & text. in l. si Rufinus. C. de test. mili. vbi phibitum alienari inter viuos, dicitur phibitum alienari in vltima volū rate. quod intellige verū secundū qđ dicit Ange. in l. cū his. s. si cui. ff. de transac. vbi dixit qñ prohibet alienatio, & similiter p̄ mutatio p̄ter simillē rōnē habet dominiē abdicationē. & Pau. de Ca. in l. volūtas. s. de fidei cōmis. & limita, nisi subesset neces sitas: vt hic Bar. Itē fallit in d. l. volūtas. Item in auth. res quę. C. cōmunia de le. & l. muliere. s. cūm p̄poneretur. ad Treb. & no. Bar. in l. filiusfa. diui. in ij. q. de leg. j. Adde q; phibitus alienare non pōt dare pro anima: vt in c. j. s. alienare. qualiter olim feud. pote. alic. Idem adde q; phibitus alienari sub p̄na, si obligat oīa bona sua, quia nō incidit in p̄na: in gñali obligatione non veniunt phibita, vt est casus in l. j. de capit. qui curiam vendi. & Bal. in d. l. volūtas, in pe. colū. nec generaliter, nisi specialiter: vt voluit Bar. in l. codicillis. s. in substituto. ff. de leg. ij. & Aret. in l. seruū. s. idē seruus. de leg. j. Item q; phibitus alienare in p̄ petuum intelligit vsq; ad quartū gradū, siue graua post prohi bitionē, & nō vltra: vt in auth. de resti. fidei cōmis. l. ij. col. & ibi Ang. vbi etiā dixit, q; phibitus extra familiā factam filio, non trahit ad nepotē. Item an phibita alienatione sit phibita da tio in emphyteusim⁹: Ang. q; sic, in s. emphyteusim. in auth. de rebus ecclē. non alie. Item an sit phibita concessio vsusfructus ad vitam⁹: Ang. q; non: in eo. ti. s. hęc igitur. Item an dicat pho hibita locatio ad longū tps: vide Bar. in l. codicillis. s. in substituto. Alex. ¶ In ea. glo. ibi: an propter famē. ¶ no. arg. q; occa sione redemptionis personę quis pōt alienare bona subadia cētia restitutioni, & alienare phibita. Si enim possunt alienari p̄ pter famē: ergo eodem modo vt persona redimat. vtrobq; em̄ de redemptione, seu cōseruatione personę tractat. Facit l. ij. hic alle. de patri. qui fil. distra. C. cōtia de leg. auth. res quę. & in cor pore vnde sumit. In ea. gl. ¶ ibi transferrī possit. translatio de lo co ad locum, nō est alienatio. & ideo possit fieri, sicuti pōt fieri diuisio fundi phibiti diuidi p̄ sepes, & fossata, gratia vberioris cōlturę: quia non est diuisio seu alienatio: vt no. gl. in l. iube

mus. in prin. s. de fac. san. ecclē. & no. in l. si q; duas. ff. cōtia p̄xi. 8 Et pro hoc facit de hęc. insti. l. ex facto. h. grande. ¶ In ea. gl. ibi, sed dicas cōtra. diligēter not. hanc partē, ex qua videt q; in fundo liuellario phibito alienari, creditor se nō possit mittere in possessionē. & est verū vt dicitur apud eum possessio p̄petuō: sed vt dicitur durate iure debitoris sic, vt no. gl. i. l. si finita. s. l. de veftigalibus. de dā. infe. Nec obstat hęc lex: quia sp̄ale est in agri colis. Vt dic q; qñq; creditor desiderat mittere in rē liuellarā ob debitū imminēs rōne Reipu. puta quia dom⁹ liuellarā minatur ruinā. & tunc quia hoc onus rē cōcernit, etiā vt p̄petuō duret, & teneat, fieri poterit missio: vt d. s. l. de veftigalibus. Sed vbi debitū nō cōcernit rem liuellarā, sed personā eius, contra quem missio desiderat, tunc poterit fieri missio in rem liuellarā respec tu iuris quod debitor habet. vt dicitur eatenus, quatenus, durat ius ipsius. Et est ratio: quia creditor non pōt cōsequi plus quā habet ipse debitor. In ea. gl. & imputet sibi. hęc est vera. Nec obstat l. in cōtrariū alle. si redē inspiciat: quia in eis principale & accessorium non p̄batur ab eodē, sed à diuersis. & ideo pro accessorio nouum pretiū statuit. Nec obstat q; duplex dānum sentit vēditor: quia imputet sibi cur sic cōtraxerit: vt ff. de pact. l. veteribus. In eadē ibi, argu cōtra, ff. de contrahē. emp. l. dolia. Solu. l. ibi dolia poterant vendi sine terra, sed nō ita censiti. In ea dem ibi: cōditiōne ex hac lege. sequēs opi. vera est. In eadē ibi: vel dic nō valere hęc verba: quia de facili fraus fieri posset ven dendo oēs seruos cū vili parte eius fundi. ¶ In eadē. in fi. ¶ No. istam regulam q; irritata parte indiuidui, irritat & totū. facit ff. fa. etc. l. in hoc iudicio. in gl. reddit. ibi: ecclesię reddit. sed aliud in ecclesiā: quia eius fauore alienatio est interdicta, sed hic non est interdicta alienatio fauore vēditoris, sed reipublicę: ideo pre tium debetur fisco. ¶ In ea. gl. in fi. Nota diligēter hanc partic ulā. Ex qua habes q; vbi cōtractus est reprobatus à lege: tamē si in casu cuiusdā emptor est stipulatus sibi pretium: tunc cuius illud petere potest. Bar. 11 Additio. In glo. quę incipit: credit. ibi: & dicit sciens. ¶ Nota ergo quod dicit sciens ad hoc vt aliquis puniatur ratione qualitatis infixę aliq; est necesse vt sciat illā qualitātē: aliās non puniretur: vt dixi s. de fabri. in l. nullus. & in auth. de ecclē. ti. s. si. Facit optimē quod no. i. l. j. ff. de receptato. & ff. de parrici. l. vtrū. Et hoc sine dubio verū est qñ q; agit actum qui est de gñe permissorū: sed vbi aggredere actū phibitū tene re: licet etiā qualitātē suā ignorauerit: quoniā debuit eā explo rare: & nō explorando fuit in culpa: merito tene: vt l. in furti. 12 s. ope. ff. de furt. ¶ Et hoc credo verū vbi p̄na pecuniaria ve nit imponēda. secus autē si corporalis debeat irrogari: quia in illa culpa non sufficit, cū in corporalibus lata culpa non æquipa ret dolo: & nunq; q; pōt corporaliter puniri nisi dolus inter ueniat. Tex. est i. l. lege. Corne. ff. ad l. Cor. de fca. Ang. ¶ In glo. sciens. ibi: quo ad p̄scri. Nota singularē doctrinā q; vbi cūq; quis emit rem vendi phibitā ratione personę vel rei: q; emēs p̄sumit scire quo ad hoc vt non vsucapiat spatio longi 13 tēporis. ¶ Et pro hoc patet q; emēs à furioso: vel ab eo, cui bonis interdictum est, nō vsucapit rem spatio longi tēporis: quia p̄sumit in dubio quo ad p̄scriptionē sciuisse illū furiosum, vel p̄digū. Sed cōtra hoc facit ff. p̄ empto. l. q; fundū. s. qui sciens. & l. ij. s. si à furioso. eo. tit. & l. si q; cum sciret. Et hoc est verum. Non obstat gl. ista: quia loquit qñ res est phibita alienari rōne sui subiecti. secus si rōne personę vendentis: vt in cōtrario. Vi de glo. in l. ij. C. de vsuca. pro empto. per docto. in l. si filiusfa. s. diui. de leg. j. Barto. S V M M A R I V M. 1 Receptas bannitum etiam ignoranter, an puniatur. Hospes receptans bannitum ignoranter siue notum, siue igno tum, an puniatur. 2 Præstans auxilium exbānito, quādo puniatur p̄na statuti. 3 Parochianus fraudulenter fugiens de vna parochia, & consti tuens se in aliam, restituitur pristinę cum omnibus decimis. 4 Colonus nostri temporis, qui pacto rupto vadit ad colēdas ter ras aliorū, si possessiones remanent incultę, tenetur ad tributa. Et quando etiam teneatur dominus, ad cuius p̄dia accessit. ¶ Mnes. Receptans colonum tributarium fisci de bentem domino censum annum scienter restituere ipsum compelletur domino: & etiam cen su non soluto, & etiā soluere fisco tributa, si talis re ceptas vsus est operis dictorū colonorū gratis: aliās cōtra ipsos fugitivos habet regressus: quibus nō existentibus nō soluendo, cōtra debitores ipsorum recurritur. h. d. In tex. ibi: alienos esse ¶ nouerit. ¶ Per istum tex. abas obtinuj in facto in q. an fructua rius soluens affictum adhibitiū in testamento dicatur omni ex ceptione maior: Et dicebam q; non: quia æquiparatur colono vt hic, & voluit Saly. in l. si olei. C. locati. facit quod per Bal. in

¶ Malę fidei. Ma la fides, vel bona an & qñ p̄sumatur, & ex quib⁹ iudicaf, vide latē per Fel. i. c. si diligētri. de p̄scri. in j. col. in versi. Inquantū Ab. cū seq. ¶ Fieri faciens. ad quā materiā vide tu Fel. in c. quāto. de sen. exc. in prin. in ver. nō omisso. cū seq. & ad id qđ dicit hic Bar. q; lex p̄nalis extendit fauore Reipubli cę, adde Bal. in l. q; actione. s. si in col luatiōe. ad l. Ag. in ver. quæro, hic dicit statutum. ¶ Dolo. Adde do. Alex. de Imo. in l. qđ Nerua. per illū tex. ff. de po. et tex. i. l. actionib⁹. ff. de in lit. iur. in qb⁹ ha bet q; q; paraf. sed nō semper. Vnde Lud. Pon. in sing. versi. dolus. & latē Alexā. vbi s. ad fi. dñt q; si i libello de ducaf & p̄bet lata culpa, non sufficit, sed ferri debet ad solutoria, tūc æquif parant dolus & la ta culpa. Ad quod adde gl. no. i. l. illud ver. hoc iudicio. ff. de li. cā. & Bal. in l. ij. C. de proba. ¶ Interueniat. Ad de Ant. de Bu. i. c. ij. de confi. & do. Alex. in d. l. quod Nerua. iij. co. ff. de posi. & in l. si quis test. li. vbi dicit q; qñ dolus de iure cōi ad cōmissionē p̄nę requirit, tūc sufficit culpa lata. & ad id qđ in p̄nis corporalib⁹ re gratur dolus, adde Bal. in l. q; buscūq;. v. col. C. de ser. fu. sed qđ in statuto simpliciter dispo nente in delictis, an regraf dol⁹ dic q; sic, nec ēt subau diri, ēt si p̄na sit grauis. sed sufficit lata culpa. Pau. de Cast. l. j. in fi. ff. de legi. & Salic. l. si fer ui. C. de noxa. & i l. plagij. C. d. plag. & d. Alex. in l. ij. s. qđ p̄tor. ff. ne q; seū. vbi per Bar. & Bald. & Pau. de Ca. in cōsi. exc. & cōsi. excij.

ei qui cecidisset a possessione, quam bona fide tenebat. Si enim fuisset malæ fidei possessor hoc remediū sibi nō cōpeteret: quia hęc æquitas in eū non cōpeteret: quia in pari cā & c. Nota qd̄ officio iudicis poterit agi. quod q̄s pōt implorari q̄n cecidit a possessione, secundū Hosti. & lo. And. in c. accedēs. el. j. vt lit. nō cōrest. & L. apus alleg. l. ij. Alex. ¶ Vltimō patet p̄ hanc literam qd̄ quando agitur possessio recuperandæ, siue detenta tor possideat cum violentia siue non: temp̄r debet fieri primō restitutio possessionis, q̄ agatur causa proprietatis. Primū & secundū probant̄ hic, & in l. si quis emptiōis. §. super illis. de præscrip. xxx. an. & l. si quis in rātam. C. vnde vi. Et ita tenet Inno. in c. sæpe. de resti. spo. & ibi vide. In alijs autē possessorijs fecus est, si exceptionem obijciens paratus est incōtinenti de iure suo pbare: vt no. in l. icerti. s. de interditiis. & ff. de Carbo. edic. l. ij. §. duæ. & ff. vt in possess. leg. l. si is a quo. & s. de edic. diui Adri. ¶ Tol. l. ij. & quod no. s. loca. l. si quis cōductiōis. ¶ Patet in possessorio petiōe restitutio possessionis in petitorio petitur nō possessio, sed res ipsa. Adde l. si duo. in fine. ff. vt posside. & Spec. in tit. de resti. spol. §. j. ver. & no. & lo. And. in Spec. de actio. & peti. §. sequit. ver. sed quam vocas, & in c. cum ad sedē. de resti. spo. Arch. in c. redintegrāda. ij. q. j. & Federicum in cōsi. clxxx. ij. alijs cels. xxiij. incip. cōsiliū latū. & Bal. in l. pe. si a nō competentī iud. Et ibi iuxta si. ibi in c. redintegrāda. adde qd̄ idem voluit do. Ant. in d. c. cum ad sedē. ibi quoddam est remedium magis latum. & ibidē do. Abb. & idem consuluit do. Are. cōsi. suo incipiente, cū queritur. in c. redintegrāda. & licet lo. Cal. tenuerit contrarium, & malē: in d. c. cū ad sedē. Et ad Bar. hic ad de Ang. in cōsi. clūij. incipiente, In Dei nomine, in prædicta q. vertete inter cōe. Et not. per doc. in l. rem quæ nobis. ff. de acq. poss. an remedium dicti cap. detur contra titulo possidentē. do. Ant. & Abb. in c. sæpe. de resti. spo. tenet qd̄ sic. & idē Moder. in d. l. rem quæ nobis. Idem Abb. in c. si diligenti. de præscrip. vbi etiā dixit qd̄ hoc remediū cōpeteret etiā malæ fidei possessori, qui a possessione cecidisset. Et non mirū: quia si agenti non obstat exceptio domini apposta a reo cōuento. Et ita dixit, & voluit Inn. & lo. And. in c. post electionem. de concess. præbendo. Anto. in d. c. sæpe. in vlt. col. & ibi Inn. Et adde qd̄ hoc remedio etiā posset vti coram iudice loci, in quo esset res, vel possessio. quod probat: quia licet cōdictio ex canone dicti capituli sit actio personalis: quia oīs cōdictio ex lege est actio personalis, in §. appellamus. Insti. de act. & Bar. in l. j. de condi. ex lege. in si. in v. col. de edicto diui. & conuentus solūm tōne rei immobilis sortitur quis forum, vbi quis conuenitur actione reali, vel mista, non personali, secundū Bar. in l. illam. in principi. ff. de censi. & l. ordine. §. solam. ad municip. vt in l. si. vbi in rem act. per Bal. in l. iubemus nullā. C. de sac. san. eccl. & in l. si. C. de præscri. lōg. tem. fallit tñ hoc in canone, redintegrāda. in quo agit possessorio, in quo non habet locum dictum Bar. in d. l. illā. cum seq. tex. est. & ibi Bar. & Bal. C. vbi de hære. agi oportet. Alex.

¶ Vñ tamē scias, qd̄ licet celeriter debeat fieri restitutio possessionis in possessorio: vt hic, & in l. momētaneæ. s. vnde vi. tamē in illo possessorio recuperandæ debet offerri libellus: vt ibi gl. not. qd̄ etiā hic tenet do. And. de Bar. ¶ Et istam legem no. alleg. lo. And. per quā probat qd̄ id, quod dicit̄ in c. redintegrāda. ij. q. j. qd̄ loquitur in rebus ecclēsiæ, habeat locū in rebus priuatorum, & laicorum de iure ciuili, pbat & allegat hanc legē, de quo per eū in nouella: & ibi per Inn. in c. cum ad sedē. ex tra, de resti. spol. quod singulariter no. & vide verba notabilia, quæ ponuntur in l. rem quæ nobis. de acqui. pos. quam no. quia de factō quotidie venit.

Scias quod cōdictio d. c. redintegrāda. locum habet etiā in c. viribus corporis. ij. q. ij. nullus. & Anto. de But. in c. cum ecclēsia. de causa pos. & proprie. & per Pe. de Anch. in c. ex parte. de resti. spo. Et de hoc vide per glo. & Bal. in l. ij. s. de fur. per Bar. & Ang. in l. manifestissimi. in §. si autem. eo. ti. Item competit etiā detentatori secundū Spec. in tit. de peti. & pos. §. j. ver. sed nunquid. in vj. col. Item licet glo. d. c. cū ad sedē. de resti. spo. dixerit illud remediū cōpetere pro rebus ecclēsiasticis vel clericis, quā partem licet tenuerit lo. Calde. in d. c. cū ad sedē. secundū quod no. ibi An. de But. & eādē opi. sequit̄ in c. querelā. de elect. tamē qd̄ etiā in alijs rebus habeat locum, diffusē tenet Lud. in d. l. rem quæ nobis. quæ est no. & vide Lap. in suis allegatio. alle. ij. Alex.

S V M M A R I V M.

Statutum quod coloni teneantur soluere gabellam, pro dominis non subiectis, est iniquum.

Colonus glebæ adscripti causa domino non inquietantur. h. d. Ideo autem dixi pro terrulis dominorū: quia si sua sponte possiderēt, eorū tributa tenerentur soluere: vt s. eo. l. si pe-

nes. ¶ Et est vtile ad statuta disponētia qd̄ gabellas teneantur soluere coloni pro dñis nō subiectis. Iniqua em̄ sunt, vt patet in hac l. & ex l. si penes. & j. vt nullus ex vic. l. vna. Bar.

Additio. Facit hæc lex pro scholaribus & clericis, vt occasione alicuius litis non debeant a suis studijs vel ecclēsijs auocari. Ad idem l. omnes. s. de epif. & cle. Ang.

S V M M A R I V M.

Soboles sequitur conditionem matris.

Mulier originaria copulans se cum alio in consortiū, cum sua sobole reuocatur. h. d. ¶ Et sic no. hic, qd̄ soboles sequitur conditionem matris. & est hic regulare: sed filij colonorum, & inquilinorum sequuntur conditionem patris: vt j. eo. l. ne diutius. & dixi s. eo. l. diffinimus. Bar.

Rer colonum. Colonus domino inuito contrahendo circa dominium non parat præiudicium. h. d. Ideo autem dixi, circa dominium quia plenē præiudicaret circa possessionem: vt plenē patet in l. j. s. de acqui. pos. Bar.

S V M M A R I V M.

Seruus an potest esse baiulus.

Coloni adscripti ad nullum honorem etiam humilioris militiæ vocantur: nec etiam magistris potestatis apparitores constituuntur. h. d. ¶ In tex. ibi: apparitores. ¶ no. arg. qd̄ seruus non potest esse baiulus, licet hæc militia sit infima. & loquitur secundūm Dialecticos. Bar.

S V M M A R I V M.

- 1 Longum tempus in hac materia est decem annorum.
- 2 Colonus esse, vel inquilinum, probat q̄n per decem annos respondit de pensione: vt inquilinus, vel reditu, vt colonus.
- 3 Vafallus quis nō probat̄ probando qd̄ per spatium decem annorum præstitit seruitia tanq̄ domino.
- 4 Colonus quando possit refricare quæstionem domini.
- 5 Sequestrum si quis vult impedire: aut reuocari facere, qd̄ debet idonee satisfare. & nu. 8.
- 6 Sequestrum, an reuocetur per iuratoriā cautionem. & nu. 9.
- 7 Satisfatio qd̄ iteratō præstat, si primus fideiussor dat, est effectus non soluendo. Satisfatio de restituendo rem sequestratam nō durat, nisi tricenno. & nu. 10. & 18.
- 11 Lex, pperādū. qd̄ nō habeat locū in causis, vbi lis nō contestat. Instantia qd̄ non currat in executionibus instrumentorum, & sententiarum, & ibi, an sit verum. & nu. 13.
- 12 Instantia qd̄ currat emergentibus ante litem contestatam.
- 14 Res tempore peritura cū de ea sit quæstio officio iudicis vendi potest, & pretium sequestrari. & nu. 20.
- 15 Colonus quando duo asserunt se dominos fundi quem colit, potest, in se fructus retinere satisfando de restituendis ei, qui pro se sententiam reportabit.
- 16 Fructus lite pendente quod sequestrantur. Sequestratio est permilla etiā q̄n timef̄ de barataria fructuum.
- 17 Satisfatio si præstat de restituendo fructus, nō peruenitur ad ad sequestrationem.
- 19 Sequestratio de fructib⁹ q̄n fit, d̄ fieri apud qdē sacrā, & qualr.
- 21 Sequestrum de re alicuius qd̄ non fiat, nili de debito constet per publicum instrumentum.

Itibus. Si de dño terræ inter dñm & colonū est acceptatio, & locatio neget: infra scripta forma seruatur: quia satisfare tenetur colonus conuentus de restituendo fructus redituū præstadorū sine præstinatione, si dñs obtinuerit i cā: q̄ satisfatio durabit triennio: & postea reuocaf. Si verò colonus hoc facere noluerit, vel nō potuerit: tūc reditus in auro cōsistentes deponunt: vt hac lege notat. Si verò cōsistūt in speciebus iudicis, vēdunt arbitrio, & pretiū inde pceptū: postea modo prædicto sequestrat. publicas autē functiones soluet dñs, vel colonus scdm̄ cōsuetudinem antiquitatis obseruatam. h. d. ¶ Diuiditur in duas partes principales. Primō em̄ ponit q̄n est qd̄ circa dñm inter colonum & dñm quid fieri debeat de fructibus & reditibus dictæ terræ, & quo ordine pcedat. vsq̄ ad ver. hæc de reditibus. ibi est secunda pars principalis, in qua ponit̄ quis debet soluere publicas functiones p̄ terra locata: an dñs, vel colonus: cūm inter dñm terræ, & colonū de terræ dñio qd̄ agitat. Et hæc est vna lect. scdm̄ quā posui summariū. & est vera, & approbat̄ in gl. in ver. restituant. Scdo mō legit̄ scdm̄ Placētinum: qd̄ hic nō erat qd̄ inter dñm & colonū de pprietate terræ: sed cōtendebat de terra. Et q̄rebat̄ qd̄ colon⁹ debeat facere de fructib⁹. sed hæc lect. non placet: qd̄ est cōtra hæc legē q̄ dicit, in prin. qd̄ coloni cōtra terrę dominos declamat. ¶ In tex. ibi: prolixoq̄ tempore longum

¶ C. redintegrāda. q̄n locum habeat, & cui cōpetat, vide Ange. in cōsi. cū. incip. i Dei nomine. in q. vertete. d. Alex. de Imol. in cōsi. l. j. parte.

Bartolus super tribus libris Codicis.

& prolixum tempus. in hac materia est tempus decem annorum, ut patet hic in glo. in verbo, colonorum.

Additio. Et adde q̄ dicit Bal. & Ang. in l. male agis. de pre-
scri. xxx. ann. & vide in pxi. col. & hic adde Bal.
in l. j. in vj. colum. C. de fideiuf. Quid in emphyteuta, vide hic
plenè & melius p̄ Andream de Barulo. Alexan. ¶ Ex hac lite-
ra probatur aperte q̄ si per decem annos r̄ndisti mihi de pensio-
ne tanquā inquilinus, vel tanquā colonus de reditu, q̄ ex hac p̄-
statione diutina p̄bat esse colonū, vel inquilinū meum, sed p̄-
statio modici t̄pis hoc nō probaret, argumento sumpro à con-
trario sensu huius legis. nec ob. ff. de vsur. l. cum de in rem ver-
so. vbi diutina p̄statio non sufficit, sed requiritur p̄statio lō-
gissimi t̄pis. non em̄ hoies trahunt ita de facili, sicut res. ¶ Nec
ob. si dicit, q̄ hæc solutio v̄ cōtra casum huius legis: q̄a hic tra-
ctat de oī genere colonorū: & t̄n constat q̄ esse censitum vel ad
scripti. est mala fortuna: vt j. l. proximi. q̄a hic nō querit de statu
p̄sonæ vtrū sit colonus, vel nō: t̄n em̄ diutina p̄statio nō suf-
ficeret: vt l. cōtraria: sed querit tantūmodo de statu rei, vtrum
possit q̄o d̄n̄i denegari, vel refragari antiqua redituū p̄statio.
Et est vera sol. licet de hoc cōtrario gl. discrepet multum in l. cō-
traria. & etiā hic aliquantulū in verbo, colonorū. Et pro hoc est
casus j. eo. l. cū satis. §. j. Q̄n̄q̄ aut̄ ad aliquē obligandū, non dico
ad mutandū statum sufficit minor p̄statio, vt est i alimētis: vt
in l. j. s. de fideiuf. ¶ Ex p̄dictis apparet, q̄ si ego tanq̄ vasal-
lus p̄stiti seruitium tibi spatio decem annorum. q̄ hæc p̄statio
nō est sufficiens ad probandum ius vasallagii. Nā hic agitur de
mutatione status p̄sonæ, qui non mutatur ex diuturna p̄stia-
tione, secundū Martinū de Fano, & Andream de Barulo. ¶ Adde
Bart. in l. qui vniuersas. §. q̄d per colonū. ff. de acqui. pos. Intelli-
ge cōtra d̄n̄m, nō cōtra tertiam p̄sonā, & in materia l. cū de in
re verso. ff. de vsuris. & Barto. in l. j. & in l. si conductor. ff. de ac-
quir. pos. & per Cyn. & alios in l. si certis annis. C. de pac. Cyn.
& Bal. in l. ij. C. de iure amphy. Alex. ¶ In text. ibi: idoneum
fideiussorem. Ex hac litera apparet q̄ quādo inter d̄n̄m & colo-
num est q̄o de terrē d̄n̄o, q̄ colonus d̄no non tenetur r̄ndere de
fructibus: sed sufficit q̄ ipse satisfidet idoneè de restituendo oēs
reditus in quātū d̄n̄s s̄niam pro se reportauerit. Sed contra istud
opponitur de l. si quis cōductionis. s. loca. vbi colonus refert do-
mino quæstionē d̄n̄i. T̄m̄ore huius variauerūt glossatores: &
etiā doctores. Quidam em̄ dixerunt q̄ hic cōductio non erat
finita, ibi sic. Sed hoc reprobat per doctores: quia si non est li-
citur referre quæstionē d̄n̄i cōductione finita: ergo nec ea durā-
te. Alij dicūt, aut cōstat de locatione: & tunc non referē q̄o d̄n̄i
vt ibi. aut nō constat: & tūc sic vt hic & hæc est vera, & probat
pro parte per hanc legē dum dicit q̄ si per diutinam p̄statio-
nem apparet istum esse colonū q̄ cessat ordo. vnde in hac lege
negabat d̄n̄iū. & negabat locatio: in lege cōtraria negabat d̄n̄i-
um, sed constabat locatio, & cōductio. Alij dicunt q̄ colo-
ni simplices nō possunt reficere q̄onem d̄n̄i: vt lege contraria.
cū si. Censiti aut̄ & alij sic: vt hic. Sed hæc solutio est contra lite-
ram huius legis, quæ dicit in colonis cuiuscunque conditionis
hæc legē seruari debere. Et hoc v̄ innuere gl. iij. in prin. licet gl.
in lege contraria approbet hanc legē. Alij dicūt: q̄ hæc lex cor-
rigit illam, & s̄nt hęc est mala: quia vitāda est legum correctio:
vt l. p̄cipimus. in fi. de app. auth. quas actiones. s. de epis. & cle.
tene ergo sc̄dm. ¶ Sed Iaco. de arena sequendo quādam alte-
ram opinionē positam in l. contraria dicit, q̄ aut est q̄o de domi-
nio: & hoc modo reficari non p̄t: vt lege contraria. Aut est
quæstio de p̄statione, redituū solūm: & tūc legitime potest
hoc colonus obijcere: vt hac lege. Et est ratio: quia tunc colon⁹
obijcit de nullitate cōtractus. Sed ista solutio videtur cōtra hæc
legē quæ dicit, q̄ super terræ dominio contra dominos clama-
bant. Propterea si colonus dicit de nullitate cōtractus, ex eo
quia est dominus. & ideo dicit se non debere cogi ad redituū
p̄stationem, de necessitate sequitur reficatio quæstionis do-
minij. Tene quam dixi.

Additio. Adde Imo. in l. imperatores. ff. de appel. & cum
Barto. hic trāsit simpliciter Lud. in l. fideiuss. §.
fi. ff. q̄ satisfid. cog. & vide Bal. in l. fin. C. qui ad liber. procla-
m̄ nō licet. Alex. ¶ Bar. in l. emptorē. ff. locati. videt tenere cō-
trarium in illa. q̄ q̄n̄ p̄latus locauit vni rē ecclesiæ, & postea
mouetur sibi q̄stio de ecclesia. Alex. ¶ Itē ex l̄ra pater q̄ ille
qui vult impedire sequestrū, aut etiā facere reuocari, d̄bet i-
doneè satisfidare de restituendo rem absq̄ aliqua p̄statio-
ne. Vnde nō sufficit simplex satisfidatio, nisi hæc verba ponat.
Additio. ¶ Quia si propter iuratoriā cautionē reuocare-
tur, frustra foret. Et vide dictum elegas Io. An.
in add. Spe. et. de seque. pos. & fru. in ru. vbi dicit q̄ vbi seque-
stratio nō fieret p̄pter suspicionē: licet ordinariē à iure permis-
sa sit nō reuocabit per p̄stationē fideiussoris. alle. c. eū q̄. de eo

a ¶ Debet idoneè sa-
tidare. Ex hoc di-
cit regula, quod
cautio idonea fa-
cit cessare sequestrū
vbi est alij deberet
fieri. ita no. in apo.
ad Guil. de Cug.
post eum in auth.
generaliter. nume.
v. s. de epis. & cle.

b ¶ Cū fideiussore.
Adde Abb. i. c. ij.
de sequestr. pos. &
d. Alex. de Imo. in
l. si fideiussor. §. fi.
ff. qui satisfid. cog. et
quo ad materiā hæc
habetur plenè per
Feli. in ca. examina-
ta. in j. col. in ver.
in gl. ij. cum seq. de
iudi.

qui mit. in pos. lib. vj. tu alle. §. nouissimè. Instit. de suspec. tu. in
fi. ibi: satisfidatū. Et de materia sequestratiōis vide apofrillā in l.
mandatis. de requi. re. & vide Abb. in c. dilectus de sequestra.
pos. & fru. idem tenentē. Alex. ¶ Vide Bal. in l. fi. C. quibus
ad liber. procla. li. & in l. si fideiussor. §. fi. qui satisfid. cog. iam ta-
men videt si dixit secundū formam iuris, vt cōter sit ibi, nō du-
rat nisi triennio. Vide Imo. in l. Imperatores. §. fi. ff. de appel. &
Bal. in l. ij. in vlti. col. de phib. sequest. ibi nō habet locum l. pro-
perandum. Adde tamen q̄ terminus p̄fixus incipit currere in
primo actu, in quo queritur de meritis: quia tunc habet lis pro-
cōtestata. l. nihil. & l. nulla. & ibi gl. & Bar. C. de procu. & Bal.
in l. mutari de procu. ff. gl. in Cle. s̄pe. de ver. fig. & in cle. pri-
ma. de elec. Ang. de exhib. reis. in auth. i. prin. in ij. col. Adde q̄
idem voluit Bal. in l. ij. de execut. rei iud. & Aret. in l. intra dies.
ff. de re iud. & in repetitiōe l. tale pactum. §. qui puocauit. vbi
aliud tenet. & Romanus in rubri. de arbi. in xv. col. Alex. ¶ In
7 tex. remouet. ¶ Nota arg. q̄ fideiussore effecto nō soluēdo, de-
bet iteratō satisfidatio p̄stari. Facit ff. qui satisfid. cog. l. si ab arbi-
tro. de peti. hæ. re. l. si quo tēpore. Per hoc em̄ patet q̄ satisfidatio
de sequestrando vel de restituendo rē sequestratam non duret
nisi triennio.

Additio. ¶ Nota q̄ sequestratio nō reuocatur, nisi p̄ste-
tur cautio de restituendo rem cum fideiussore.
¶ Idem dicit Anto. ¶ de but. in c. j. de sequestra. pos. & fru. al-
leg. l. senatuscon. de offi. p̄si. & subdit. q̄ etiam si est pauper,
nō reuocabit p̄pter lucratiuā cautionē. Alle. Spe. in ti. de fidei-
uss. §. j. ver. illud aut̄. & de hoc est casus i. l. fideiussor. §. j. q̄ satisfid.
cog. & ibi Ang. Idem sequit Ang. in l. j. s. de phib. sequest. pos.
10 Alex. ¶ Et aduerte: quia glo. hic in ver. accipiā. dicit q̄ incipit
currere triēniū à t̄pelitis cōtestata: q̄a tāto t̄pe instantia du-
rat: q̄d no. quia per hoc patet q̄ t̄ps instantiæ p̄fixū pl. p̄pe-
randum. incipit currere à die litis cōtestatæ, de quo solet ibi no-
11 tari. ¶ Vnde in casib⁹, in q̄b⁹ nō cōtestat lis, nō v̄ illa lex locū
habere. Et ob hæc dixi multoties allegādo in q̄onibus de facto
q̄ cū executiones instōrum vel s̄niam fiant absq̄ cōtestatio-
ne litis. q̄ non currit instantia, cum non fiat cōtestatio.

Additio. Sed perpetuò durat. & hoc videtur sentire. Gul.
in d. l. properandum. in princ. Et ad hoc allega-
bat do. Anto. istam glo. me audiente. Sed contrariū sentit d̄ns
Bar. in l. ab executore. in fi. ff. de ap. facit q̄d ipse no. in summa-
ria cognitione super verbo, figura. Postea dicit d̄ns meus mu-
tauit s̄niam & intelligēdo vt habeo sup libro d. l. properandū.
in princ. nec ego video q̄ ista glo. inducā prout s̄. inducit do.
Bar. phibet istud, ad q̄d eā allegat hic: sed iudicio meo gl. dicit
q̄ sp̄ale est cū hoc p̄bet illud ad q̄d allegat: quasi velit diceret
q̄ instantia triēniū nō currat hic, cū sit eā talis, in qua lis nō cō-
testat: sed quia summaria. Itē nec Gul. dicit, vt sentit in d. l. pro-
perādum. Alex. ¶ Vnde tenemus q̄d no. Bar. in d. l. ab executore.
in fi. Nec obstat gl. intellecta vt intelligo: quia hic nō erat q̄o
principalis de sequestra. fienda, vel nō, vt s̄. pater. ad quod nor.
Gul. in d. l. p̄perādū. Sic ergo est verū q̄d ipse Barto. no. in d. l.
ab executore. in fi. hoc t̄n fallit in cā appellationis vbi instantia
incipit currere à principio citationis in ius factæ, producendo
libellum appellationis. & hoc in odium & cōtumaciā appel-
lati. nec iudicium eius valet, vt ex d. §. fi. colligitur. Ang.

Additio. Adde Bal. in l. consentaneū. C. quomodo & quā-
do iudex. Idem tenet Bald. in l. tale pactum. in §.
qui puocauit. ff. de pactis. in repe. in x. q̄ in fine. Per. de ancha.
in c. j. de iura. calū. qui dicit ita fuisse consultum per do. Bal. &
dicit ita se de facto obtinuisse. Contrarium tenet Bald. in l. j. C.
de iur. calum. cum concor. & per eundem in l. ij. C. de execu. rei
iud. post Ang. & in l. & post. §. fin. de iudi. & not. Moder. in l.
ab executore. in princ. in ij. char. ff. de appellatio. sed Barto. in
lege, properandum. in §. si quidem. in princ. C. de iudi. vbi ali-
ter loquitur. & idem videtur velle Guliel. de Suza. in dicta le-
ge, properandum. in princ. §. & si quidem. sequitur Barto. ibi.
12 ¶ In his verō quæ emergunt ante litis cōtestationem, nunquā
currit instantia, secundum Bal. no. in l. & post editum. §. j. ff. de
13 iud. ¶ forte tutor est opi. q̄ currat instantia à tempore, quo cō-
ptum est tractari de meritis causæ executio. per not. per Barto.
in d. §. & si quidem. cum quo concordat Cy. & Bal. & Saly. in
prin. illius legis. Et pro hoc facit quod dispositio illius legis est
inducta ob publicam vtilitatem: vt no. glo. in prin. huius legis:
ergo debet extendi ad casus similes. per no. per glo. & Bar. in l.
si constante. & ibi Bar. in ix. q̄. primæ partis. ff. solu. ma. Et ma-
ior est ratio in causa executionis, quæ est summaria. l. à diuo Pio.
§. si super. ff. de re iudi. cum in summarijs limitata sit instantia,
sicut in ordinarijs, & potius in eis est maior instantia. lege de
submerlis. supra de nauis. Bal. in l. j. §. primo. ad fin. ff. si quis
ius di. non obtem. tenet idem quod tenet in l. ij. de executio. rei
iudi.

74 Iudi. Alex. ¶ In text. ibi, fructus vendant. ¶ Nota qd qñ res sequestrata est tempore peritura, qd iudicis officio potest vñdi, & pretiũ sequestrari. ¶ possit etiã id solus sequester: vt l. si oleum. ff. de dolo. cuius sequestrari officium est voluntariũ, & non necessarium: vt l. si. s. de bo. autho. iudi. pos. ¶ In text. ibi: nec de re diti- bus. Nota diligenter hunc versiculũ, qñ res est in litigio inter dñm & colonum, ad quem spectet solutio publicarũ functionum. Et vtrum solutio facta per vnũ altero sciente, & patiente, sibi praeiudicet. ¶ Ex hac littera sumit arg. gl. super verbo, moris erat. An rustici teneant praeferre decimas clericis, vel eccle- sijs. ¶ Et dicit qd ita seruat cõsuetudo. Vltimò secundum lecturã

15 ¶ Placentini positã hic in glo. super verbo restituant. est hic casus, si vera esset, quæ est vera quantum in se, qd si duo asserunt se dños vnus fundi, qd colonus potest dicere, neuri vestrũ volo restituere fructus: satisfaciendo de restituendo ei, qui pro se sententiam reportauit. quod nota quia est limitatio legis vltimæ. C. de peti. hæredi. Bart.

16 Additio. In text. ibi: fideiusor. ¶ Est enim hic casus qd lite pẽdente fructus sequestrantur, scilicet cum dominus agit contra colonum suum: regulariter autem talis sequestratio est prohibita. l. j. s. de prohi. sequestra. pecu. nisi timeretur de

17 barataria fructuũ, vt l. imperatores. in si. ff. de app. ¶ Item nota optimũ argumentũ, qd licet ex forma legis vel statuti fructus debeant sequestrari: si tñ ille, contra quẽ agitur, vult dare fideiuso- forem de restituendo oēs fructus, nullo modo Peruenit ad se-

18 questrationẽ. ¶ In text. ibi: per triennium. Hic text. est optimũ arg. qd fideiusor, qui pmitteat restituere oēs fructus, qui percipi- perentur, ad hoc vt sequestratio euitaret, qd nõ intelligitur obli- gari, nisi pro fructibus triennij tñ Et est rō: qd cõuentus non tenetur pro maiori tpe fideiusorem dare qd triennij, vt hic, ergo simpliciter dādo ad tps triennij videtur dedisse, quod nõ. sed non

19 firmat. ¶ In text. ibi: qd sacra. Nota cũ sequestratio fit de aliq- bus fructibus alicuius rei, debet fieri apud ædẽ sacrã illius ciui- tatis, sub qua possessio sita est. Vnde si possessio est sita in pa- rochia sancti Petri, in ecclesia illius parochiæ debet fieri seque- stratio: & si illa ecclesia ad illud sequestrum non sit sufficiens vel idonea, fiet sequestrum ad ecclesiam cathedralẽ. text. est

20 hic. ¶ In text. ibi: fructus vendantur. ibi solus sequestrans non possit, licet fructus corrumpantur, nisi iudice permittente ei de

21 de partium voluntate. sic intelligit. l. si oleũ. ff. de dolo. ¶ Nota etiã ex principio huius legis qd nunq; fit sequestratio de re a-

22 licuius, nisi de debito cõstet per publicũ instrumentũ: vt j. de

23 ero. mili. anno. l. per hæc. & ibi dixi. Ang. ¶ Adde qd Bald. re- ne cõtra Bart. in l. j. de iur. cal. vbi dicit qd si statutũ requirit in-

stantiam causæ terminari intra duos mēses, qd habet locum vbi petitur executio instrumenti confessionariũ, licet aliqui contra, secundum eum. In text. ibi: fructus vendantur, vide Ange. & doc. in l. si fideiusor. s. si ff. qui satisf. cog. & adde Bar. in l. si ma-

24 gistratus. ff. de priuilegijs creditor. & in l. interesse. de acquiren. pos. Bal. in c. olim. de referi. bene facit l. diuus. de peti. hære. In ea. l. in fine. An hoc sit verũ, vide Imol. in l. Imperatores de ape-

25 pel. s. si. & qd nõ. Bald. in d. l. j. C. de prohib. seque. & vide Ab- ba. in c. dilectus. in fin. de seque. pos. & fru. vbi reprobat dictũ

26 Bart. eo modo reprobat Imol. in d. l. Imperatores. s. fin. vide qd nõ. in l. per hanc. de eroga. mili. anno. lib. xij. & vide Bar. in fin. in si. C. de edic. diui. vbi dicit qd immisio debet probari per pu-

27 blicum instrumentum, nec sufficit per testes. Alex.

28 ¶ Hodie natus ex adscriptitiõ & serua- vel adscriptitia & seruo sequitur vẽ-

29 tris conditionem. Item inter seruos & adscriptitios no dica est differentia: cũ seruus cum peculio, adscri- ptitius cum terra alienari possunt per dominum. h. d. Præmitto ad euidẽtiam, qd olim senatuscõsultum Claudianũ volebat vt natus ex adscriptitio vel adscriptitia semper sequeretur condi- tionem adscriptitiã, & sic qñq; paternã, qñq; maternã, vt s. de senatuscõsulto Claudiano. Vnde videns Imperator qd sem- per qd traheret ad priorẽ fortunã, statuit qd illud senatuscõsul- tũ esset sublatum ex toto: & qd ille, qui nasceret ex adscriptitio, & muliere libera, esset liber. vt notatur in lib. auth. ibi hoc etiã declaratũ fuit in lib. auth. cõstitutio quæ ex adscriptitio & libe- ra natos. in prin. col. v. Verũ qd multi dubitant qñ quis nascet ex vno adscriptitio vel adscriptitia, & ex altero seruo vel serua: vtrũ sequeret cõditionẽ ventris: cum illa lex antiqua posita ad remotionem dicti senatus non loqueretur, nisi tñ de adscri- ptitio, & muliere libera, ideo Imperator posuit legem, & dispo- suit qd sicut ille, qui nasceret ex muliere libera, & adscriptitio, sequitur cõditionẽ ventris: ita ille qd nascit ex adscriptitia, & ser- uo, vel ex serua & adscriptitio, semper sequit cõditionem ven- tris. ¶ Et ex hoc inferit alia regula generalis, qd partus sequitur regulariter cõditionẽ vẽtris, siue cõditio vẽtris sit deterior par-

tui, siue vtilior. Hæc autem regula fauore publicæ vtilitatis fal- lit in partu mulierorũ: qd semper mulieruli sequunt conditionem liberi, siue sit pater: siue mater: vt l. si. s. de mulierulis. ¶ Item fallit in partu eius, qui natus est in prædio tamiaco: qd prædium quale sit, notatur j. de prædij tam. in rubr. & in l. j. ¶ Item fallit in filijs inquilinorum & colonorum natis ex libera muliere. vt. s. eo. l. diffinimus. ¶ Item fallit in filijs libertorum cu- ria xij. q. ij. de libertis. & hoc de iure ciuili. ¶ Itẽ fallit secundum legem Lombardorũ, vt no. in glo. Quo ad honores verò alle- quendos partus sequitur conditionem paternam: vt l. cum le- gitimè. ff. de statu ho. ¶ Vltimò nõ. ex gl. pe. omnes differen- tias inter adscriptitios & seruos. Bar.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Enuntiatiua verba in dispositione vel contractibus, si sunt in duplici cõfessione emanata, valent, in vna, postea in alia pro- bant & obligant.
- 2 Terrẽ recomandatã qd tenent ciuitati p̄stare subsidium in cau- catis, si stant p̄ centũ annos qd nõ p̄stiterint, per hoc non censentur præscripsisse libertatem, si non fuerint requisitiã.
- 3 Statutũ qd absentes à ciuitate Perusij, non gaudeant priuilegio ciuiũ, non comprehendit absentes, quorum fratres, & sorores, & cognati stent in ciuitate, qui supportent onera. Et non dicitur abiens nec vagabundus. ibi. nu. 5.
- 4 Iniuria facta vni de consortio, videtur toti consortio facta.
- 6 Confessio facta in iudicio nõ in figura iudicij, non nocet, & qñ noceat etiã extra iudicium geminata.
- 7 Geminatio actus, vel eius perseveratio, qd multum arguant a- ctus validitatem.

Vm scimus. Sole confessio vel scriptura, in qua esse asserit, non præiudicat, nec statum mutat nisi sit alijs adminiculis approbata, scilicet ex illa diutina præstatione, quã faciunt filij adscriptitij: aut quia alia confessio emanauerit de eodem. ¶ Item si filius adscriptitij viuente patre per xxx. an- nos continuos terram non coluit, non propterea liberatus est à conditione adscriptitiã: cum pater eius tempore vitæ suæ cul- tũrẽ satisfecerit. h. d. l. ideo aut dixi enuntiatiue prolata, & facta: quia si dispositiue per solẽnem stipulationẽ quis vellet se facere alterius adscriptitij, nõ requirent alia adminicula, secundum Martinum de Fan. & And. de Barulo hic: licet glo. in l. pxi. in s. cũ aut, videatur dicere qd licet præcederet pactio, qua quis se obligauerit, tñ ista pactio non præiudicat, nisi secuta sit postea triginta annorũ præscriptio. Sed ego intelligo illã gl. qñ illa stipulatio nõ fuit solẽnis, sed postea cursu temporis ex diutina præstatione solennizatur. Vbi aut quis pacifceretur solenniter, puta per stipulationem: nõ videtur dubiũ qd coipso sit effectus seruus, & adscriptitius, vendendo se ad pretiũ participandum.

¶ In text. ibi: si nautẽ est scriptura. ex hoc ver. limitari possunt oēs leges dicentes qd verba enuntiatiua non inducunt disposi- tionem, & etiã in contractibus prolata non sunt obligato- ria. ¶ Nam hoc est verum, nisi bina confessio emanauerit vna post aliam. Si enim circa conditionem adscriptitiã, quæ est mala, vt l. ne diutius. s. eod. præiudicium generat: quanto magis generabit in his, quæ non sunt tanti præiudicij: certè mul- to magis. ¶ Vide qd dicta sunt in Lex hac scriptura. in prima col. in margine, post Bar. de donati. & idem Romanus in lite- ra d. in not. ij. Alex. ¶ In text. ibi: illud quoq;. Ex hoc. s. sumit optimum arg. qd si terræ recomandatæ tenentur dare ciuitati Perusij subsidium cõualcatis, & exercitijs, extra ciuitatem euntibus, & per centum annos steterunt qd non præstiterunt ex eo quia ciuitas Perusina non requisit, cum de suis gentibus esset copiosa nimis, vt non propter hoc dictæ terræ præscripse rint libertatem dicti seruitij: nulla enim causa de fide potest cõi Perusij imputari, ex quo necessitatẽ dicti subsidij non habuit.

¶ De quo dixi in l. in filijs. s. de decur. vbi videtur casus. Adde Ang. in l. malè agitur. de præscrip. xxx. annorum. circa si. Item ibi: patres oēs fratres abesse à ciuitate, vel loco, non est qui ha- bet de sua progenie in loco, vel ciuitate: vt in patre, qui habet filium. vide gl. in l. si. in verbo, & eadẽ persona. C. de impub. & alij substi. Alex. ¶ In text. ibi: patres vel fratres. not. arg. qd statutum dicit, quod absentes à ciuitate Perusij non gaudeant priuilegio ciuium, cum onera non supportent, quod si aliquis abest à ciuitate, & in eadem permanent patres vel fratres, sorores vel cognati, qui supportent onera ciuium, qd non obstante illi absentia priuilegio gaudebit abiens. Videtur enim suppor- tare onera, cum illi supportent, qui sunt de sua progenie. Et ideo si statutum dicit, quod non allibrati non audiantur in ci- uilibus, nec in criminalibus, cũ non supportent onera ciuitatis, quod libra patris vel aliorum consortium de domo proderit non allibrato. sufficit enim hos consortes onera sustinere, per

¶ Et pretiũ seque- strari. Adde istum in l. si. per illũ tex. ibi. ff. de reg. re. & ibi posui in apost. ad istum in versu. potest vendi.

¶ Vel ecclesijs. Ad cuius articuli decisionẽ vide tu plene do. Soci. in cõsi. cclxvij. incip. elegãter & subtili- ter. in princ. cũ ver si. seq. vñq; ad si. in ij. par. char. clxxx.

¶ Per publicũ in- strumentum. Adde An. Cor. omnino fin. suis in versu. se quester. incip. qd non potest petere. di- xi post lac. Rebu. in addi. ad ipsum l. præce. in si. in eo. versu. s. eodem. & de hoc per do. meũ Deciũ confi. lxxj. incip. diuino & c. & p̄ tenui in- genio! mei & c. co lũ. ij. ver. sextò etiã facit. ibi, imò qd fortius est. vo. j.

¶ Dispositionem. Adde do. Soci. cõ sil. cccxxvij. incip. præsens cõsultatio pulchra. ver. qñtò quia verba. cum versu. sequen. in ij. parte. chart. cj. & i cõsi. lxxvij. incip. circa j. q. versu. cir- ca aliã q. in j. pte. chart. cxxij.

Bartolus super tribus libris Codicis.

¶ hanc legē. ¶ Adde bonā gl. in l. ij. C. qui aeta. v. p. f. exc. li. x. de quo p. Ang. in l. p. ror. in prin. ff. de edēdo. & Bar. in l. j. §. si heredis. ff. ad l. Fal. l. j. §. dñi. ff. ad Syllan. Bal. in l. fi. p. ralle. gata. vbi dixit p. glo. in l. ij. q. tra. excusanf. q. si stat. to cauef. q. nullus pofit habere offm. nifi habeat cētū in bonis: q. filius poterit habere offm. fi pater habet aetmū v. f. q. ad illam quāti tatē, licet sint plures fratres: q. fi diuiderent non haberēt illa cētum. Et ita dicit in l. p. ror. §. fed fi filius. ff. de edēdo. & Ang. in l. fi. p. ralle. gata. & Bal. in l. ij. ad fin. §. de lib. & eorum liber. & in l. j. §. illud. fup. rā. cōia de manumif. & in c. filius. de capi. qui curiam vendi. & in l. nō plures. de sacro. fan. eccle. & in l. sciēdum. ff. qui fatif. cog. & ibi Bar. in pe. q. Bal. in l. diximus. §. fi pater. ff. de execu. tur. & in l. ij. in fin. §. de legiti. hāre. & in pe. colū. ver. modō videndum est. fup. rā. de execu. rei iudi. & Bal. in addit. Specu. i. tit. de centibus. ad fin. & in l. illud. ff. qd cuiusq. vniuer. Item ibi in verficu. item de iniuria quā fit vni. adde Bartolū i. l. lex Cornelia. & ibi dixi ff. de iniurijs. Et ibi omnes. not. Barto. & ibi fcripfi in l. ij. in princip. ff. de accusa.

4 Alexā. ¶ In tex. ibi: cum tamen pars. No. quod corpus vni⁹ confortum appellatur pars caeterorum confortum. ¶ Item in iuria quā fit vni eorum, toti confortio facta videtur: ¶ vt l. j. de fenatufcon. Claudi. & omnes poterunt vindicare anq. cō fortes eorū psequentes eorū iniuriā, vt l. fi. fōmina. §. ad Turpil. etiam fi vindicans fit spurius. l. j. cum fimil. ff. de libe. cau. ¶ In tex. in fi. l. per hāc literā videtur posse dici, q. nō videātur absentes a ciuitate illi qui de ciuitate habēt patrē, & alios cognatos. Vñ non appellabit vagabūdus, cum ibi refidere videat. Sed contrarium videt. Nam videmus q. bonis absentis datur curator, & citantur primō agnati, fi volunt eū defendere. Tex. est in l. item ait p. ror. §. j. ff. ex quib. cau. maior. Et q. datur curator, patet in l. ab hostibus. e. tiru. & non obstat hāc lex: q. ideo hic non reputat absens: quoniam sui cognatione

¶ rā ad eum spectantia supportabunt. ¶ Sed cōtrariū videtur quod bonis absentis datur curator. gl. in l. cognatos. C. de capti. & idem in hāreditate iacēte in l. j. de cura. bo. dā. & Ang. in l. iij. §. quoties. ff. de damno infect. per l. fi. feruus cōis. ff. de stipula. feruorum. Alexā. ¶ In glo. extra ius. ibi: non in figura iudicij. ¶ Nota q. cōfessio facta in iudicio, nō in figura iudicij, puta corā tabellione, non nocet. Et per hoc patet quod male dicant illi, qui dicūt quod glossa, quē est in l. iubemus. §. de liber. cau. quod non reperitur alibi quā ibi: quia hoc non est verum: q. etiam hic inuenitur. & est etiā alia gl. sing. l. inter rogata. C. de liberali causa. Hoc est verum in confessione quā non p. iudicat extra iudiciū. Vbi autē p. iudicaret extra iudiciū eodē modo p. iudicaret corā notario, vt in glo. seq. Item cōfessio facta nō in figura iudicij licet non p. iudicet: tñ si bis emanauerit, forte ita p. iudicaret, sicut ea, quē est facta i figura iudicij. Hoc vñ velle sequēs glo. Adde qd dixi in l. triticū. ff. de verb. ob. vbi dixi q. duē cōfessiones plus operant quā vna. ¶ Actus eū geminatus vel perseueratio multum arguit ad vilitatem eius qd agitur. ¶ & facit optimē l. si mulier. §. ad Velleianū. Bar. ¶ Confessio bis emanata extra iudiciū p. iudicat, ac si esset facta in iudicio. regulariter tamen cōtra. l. j. in fin. in glo. super verbo, ad iudicij. ff. de inter. actio. & per glo. in l. quoniam. ff. de infamibus. & in l. cum de indebito. in §. fi. de pba. & in l. generaliter. C. de nō nu. pec. Adde circa cōfessionē geminatā glo. in l. capite qnto. ff. de adul. quē dicit, q. q. uis dicat, q. aliās cōfessio nō p. cedētib. iudicij & timore tormentorū, nō sibi p. iudicet. l. j. §. diuus. l. marit. & quod ibi p. glo. & Bar. ff. de quæst. tñ si ante cōfessionē factā sine iudicij emanasset alia confessio quē teneret: p. cōsequens condemnaretur ex ea ppter geminationē ipsius cōfessionis. Adde tamē circa cōfessionē factā extra iudiciū, q. licet regulariter nō p. iudicet cōfessio, tñ si iuramentū interuenisset, sibi p. iudicaret. Bar. in l. cum quis decedēs. §. Titia honestissima. de le. iij. & ad de in eo q. dicit hic Bar. de confessione bis emanata, q. idē voluit Bald. in rub. res inter alios acta, & iudicio meo est text. ibi glo. & doct. in l. si mulier p. fectē ætatis. C. ad Velleia. & in l. j. C. de plus peti. Et adde q. cōfessio geminata operatur vnum no. effe. tū, vel q. exceptio nō numeratæ pecunię, quā aliās in tra biēniū opponi poterat, iuxta ea quā habēt in l. si extat. C. de nō nume. pec. nō poterit opponi si cōfessio fuerit geminata. Ita dixit Abb. in c. si cautio. de fide instr. vbi allegat not. per glo. hic. tu allegat. rex. in l. in cōtra. tū. in §. de illō. de non nu. pecu. Et adde in cōfessione facta extra iudiciū, q. talis cōfessio non p. dicit ad actionē, sed ad probationē. l. j. in fin. §. de positi. fallit nisi esset geminata: q. tūc eū equipararet cōfessione facte in iudicio, vt hic: & confessio facta in iudicio prodest ad actionē, vt est glo. in l. sed & si possessori. ff. de iureiur. in §. item si iurauero. qd cōfirmat Cyn. in l. j. C. de cōfess. quē actio

a ¶ Videtur. Adde Fely. in c. part. de homicid.

b ¶ Iudicij. Adde do. Soci. i. cōfi. xv. incip. vñis p. rēditis publicis instrumētis. ver. terti. ve rō tractatus. circa med. in j. pte. char. xxliij. & Fel. i. c. si cautio. de fide instr. in ij. col. ver. fallit notabiliter. & in col. viij. in fi. verfi. fallit vltimō.

c ¶ Agit. Quid autē operetur in obligatione, rescripto, in interlocutoria & i nonnullis alijs actibus, vide tu plenē Fel. in c. si cautio. i. ix. col. statim post medium ibi: & hic est. de fide instr.

¶ Pro saluādo Bar. hic in hac l. cū scimus. qui vult q. ex confessione geminata extra iudicia li oriatur actio, vt hic circa finē cōmēti sui, vide concordantiam quam posui ad l. triticū. ff. de verb. obligat.

vocatur vtiles confessoria, vt est tex. in l. proinde. §. pcurator. ff. ad l. A. quil. igitur potest dici tali casu prodesse ad actionē. Cogita: q. nemo hāc rāgit. Itē adde q. ista geminatio operat alium naturalem effectum: quia ex geminatione pacti nudi dicitur pactū vestiri, & parere actionē & obligationē, vbi aliās ex tali pacto nō nascitur. Dicitū est Angel. & Salic. in l. petēs. C. de pact. & facit Insti. de act. in §. de constituta. Item ad istā geminationē, ad qd geminata interlocutoria nō reuocaf: gl. no. in l. clerum a. repulsionē. de appel. Itē geminata mora nō pōr purgari. l. traiecitia. §. de illo. secundū vnam lect. de act. & obl. Item geminatio rescriptorum operatur clausulā motu proprio. Bald. singulariter in l. damnosa. C. de preci. Impe. of. Itē peccatum veniale geminatum transit in mortale. Text. est in §. criminis. xxv. distinctione. Et ibi: ibi si bis enumerauit di uersis tñ temporibus, & intervallo. secundū Bal. in proce. C. ad fi. Alleg. quod habetur in l. si cōuenit. de pigno. act. Adde do. Anto. de Bur. actu requisito ad consuetudinē, vt requiratur interuallum temporis in c. fi. de consue. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 Statutū q. infra dotalia executiōi mādenē, nulla lōgi rēpis p. scriptiōe obstāte, an obstat p. scriptio quadraginta annorū.
- 2 Statutum excludens p. scriptiōem an valeat.
- 3 Adscriptus alicui conditioni, si fugit, vt illud onus euadat, dicitur furtum sui facere, etiam si sit liber.
- 4 Coloni & censiti sunt homines liberi.
- 5 Moderator p. uincitæ cognoscit de crimine.
- 6 Refectio expensarum q. veniat in causa criminali.
- 6 Colonus an possit deserere culturas agrorū, etiam si dominus nouet pacta, si statutum dicat q. non possit eas deserere.
- 7 Vxor si verberatur a viro, licet potest diuertere.
- 8 Protestatio procuratoris q. faciat incidere protestantē in pœnam si ei ostendit mandatum.
- 9 Conditio adscriptorum est durior q. aliorum colonorum.
- 10 Statutum q. iudex prouideat ne damna dentur, vel q. debeat tueri tales iniurias patientes, qñ pariat actionem, & qñ officij iudicis.
- 11 Primogenitus Regis an dicat natus ante dignitatē regalem.
- 12 Stante statuto q. habitātes in comitatu nō gaudeāt priuilegio ciuitatis, nec eorum filij, aliquis habitat, an p. iudicet filijs ante habitationem natis.
- 13 Statutū disponēs q. p. quolibet aial nascētī in territorio, dñs soluat vnū solidū, q. cōprehendit illū qui ducit animalia p. gnantia extra territorium, vt ibi pariant.
- 14 Colonus remanens in colonia tenetur solitam fructuum restitutionem facere.
- 15 Heredes coloni si remanēt in colonia sine renouatione pactorū, pacta facta inter dñm & colonū defunctū seruare debent.

¶ **Vm fati.** Adscriptus fugiens, sicut seruus sui furtum facit, licet liber sit: & ideo tali fortuna non liberatur xxx. an. spatio: sed cum sua fohole idem adscriptus remanet. Itē effecti colonariae cōditiois per culturā asiduā xxx. an. sunt liberi, et eorū dē filij, licet oēs adscripti sint cōditionis p. rēditæ, etiā si tāto tempore filij nō feterint in cultura. Itē dñi possessionē nō debēt eis dē vīolentiā inferre, aut veterē cōsuetudinē redditū immutare: contrariū faciētes eis dē ad interesse tenent, nec poterūt ob hoc culturam agrorum deserere. Itē nullus dēbet colonum vel adscriptitū alienū occultare: & suscipiēs etiā ignorāter, nisi restituat ipsū, pœnis hic inferis tenet. h. d. In tex. ibi: q. tūcunq. emanauerit hoc verū, nisi ille adscriptus in fuga steterit p. xl. annos: vt l. oēs. de p. scrip. xxx. an. q. tūc autē tps requirat i seruo ¶ fugituo, no. de ser. fu. l. j. ¶ Iste tex. pbat qualiter cognoscatur ciuis a comitatio. Nā cognoscitur ex psonis, ex quibus nascunt ipsi ciues, seu hoies, nō aut in spiciē locus i quo nascitur: vt hic. Adde gl. no. in c. statutū. §. cū verō. de rescrip. in vj. quē dicit, q. ille dicit de ciuitate, q. ibi habet domū. vt ibi, per doct. Alex. ¶ Nota q. dicit, q. tūcunq. & c. qd p hoc patet cōiūctā l. oēs. q. licet statutū dicat, q. instrumēta dotalia executiōi māddēt, nulla lōgi tēporis p. scriptiōe obstāte: q. si current xl. annorū curricula, q. obstat tps p. scriptio: sicut videmus hic Imperatorē dicere nō p. scribere istos lōgi tēporis cursu libertatē: tñ currūt curricula xl. annorū. Sed cōtrariū dicas: q. istud statutū simpliciter loquit. & ideo simpliciter intelligendū est: vt l. de p. rō. ff. de pub. Nec obstat hęc lex: q. limitat p. aliā: qd in statuto non est. De hoc dixi §. qui nume. li. se excu. l. fi. vbi glo. allegat oēs leges, quā possunt allegari.

¶ **Additio.** Si statutum excludit p. scriptiōem longi temporis, an verificetur in p. scriptiōe longissimi temporis: Dicas q. nō. Facit qd dicimus statutū interpretari, vt aliquid addat in iure cōi: secundū Bar. in l. ij. de vsu. Bal. in l. j. de p. scrip.

1. de p̄scri. longi t̄pis q̄ p̄ libe. cū si. Sed p̄scriptio lōgi t̄pis est tantū x. ann. inter p̄sentes, & c. In cōtrariū faciūt ea q̄ diximus statutū interpretādū secūdū ius cōe. & p̄ certo dicit̄ Bar. nunq̄ mihi placuit. Pro quo multa possent adduci specialiter qd' no. Bal. p̄ illū tex. in l. in cōtra. tibus. in prin. de nō nu. pe. & multa alia. ¶ Qñ aut̄ valeat statutū excludēs p̄scriptionē, vide p̄ Bal. i. l. j. ne rei do. vel templorum. & dixi plenē post Bar. in l. j. de vsu. Sed aduerte ad dictū Bart. hic, qd' puto q̄ sit corruptū; q̄ non deberet esse illud verbū lōgē relatū in statuto, an p̄scriptio cētū annorū intelligat̄ exclusā: vide no. in d. l. j. ne rei do. vel tē. & in c. j. s. p̄ terea. de cap. Corra. in vsib' feudorū. Alex. ¶ Statutū faciēs mētionē de p̄scri. lōgi t̄pis nō cōprehēdit p̄scriptionem xl. ann. Idē Bar. i. l. ius emphyteutici. s. de fund. patrimoni. & ibi vide. & cōtra Bar. hic tenet Ang. in l. si q̄s decurio. s. de decur. lib. x. vbi dixi. Alex. ¶ In tex. ibi: furari intelligat̄. Nota q̄ licet q̄s sit liber: nō si adscriptus est alicui cōditioni, in fugiēdo, vt onus illius cōditionis euitet, dicit̄ facere furtū sui. ¶ Sequitur in text. voluit liberos permanere. Ex hoc patet q̄ coloni & censiti sunt homines liberi, licet adscripti sint huic cōditioni. ¶ Nota q̄ moderator p̄uincie cognoscit de crimine, & facit resarciri interesse. Vñ p̄ hoc dicit̄ pōt q̄ in cā criminali veniat resarcitio ex p̄sariū. hic em̄ crimē violētiae vel rapinae intētabāt, nō iudex hic recognoscens facit restituere dāna, & interesse, qd' an sit verum, no. s. q̄ accu. nō pos. l. q̄ crimē. & p̄ Cy. i. l. s. de fru. & lit. expē. Quis aut̄ iudex de hac violētia cognoscit, & quis exequatur, & qualiter p̄tāf huius violētiae punitio, dic vt in gl. in ver. p̄ iudicē. ¶ In tex. ibi: & sic veterē cōsuetudinē. ¶ Nota q̄ si statutū dicat, q̄ coloni nō possunt deserere culturas agrorū, q̄ nō poterūt, licet eis p̄ctā immutent: sed dñi tenent̄ eidē ad interesse. & idē si verberant̄ a dñis. Cōcor. in quib. cau. col. & cēsi. l. j. Sed cōtrariū tenent: nā nō plus operat̄ hic statutū, q̄ operaret̄ p̄ctū: vt not. s. in rubr. de decu. Sed si quis p̄mittit terrā excolere sub certo p̄ctō & p̄ctā, non incidit in p̄ctā, si eidē p̄ctā mutantur, vel dñs ita rixosus est q̄ colonus in colonia nō pōt persistere, sicut dicimus in socio qui promittit societatem nō dissoluere. nam pōt, si socius est rixosus: vt. ff. pro socio. l. si conuenerit. i. si. Nec obstat hęc lex: q̄ speciale est in istis, quorū cōditio est multū stricta: vt s. eo. l. ne diutius. & l. diffinimus. ¶ Præterea, vxor cū flagellis vberat̄ a viro, licite pōt diuertere: vt in auth. vt lic. mar. & auis. s. quia verō plurimas. multo ergo magis colonus a dño qñ acriter verberat̄. ¶ Adde Dy. & Bal. idē tenēt in l. j. in iij. col. s. de leg. vbi dixi q̄ hoc casū dabūtur alimēta extra domū. & idē no. Cy. in l. qd' in vxorē. s. de nego. gest. & ibi Bald. bene facit text. in l. Caio Selo. s. si. ibi: si ob grauiorē seruitutē discesserunt. ff. de ali. & cib. leg. facit etiā l. si cū dotē. s. si naut in s̄uisimo. ff. so. mar. & Bal. in l. j. de priuil. dot. & in l. j. C. de sententijs quæ sine cert. quāti. Alex. ¶ Sequitur in text. vel per procuratorē. Hic videtur casus q̄ p̄statio p̄curatoris facit incidere protestatū in p̄ctā, sicut p̄statio dñi: qd' verum est, qñ ipse ostēdit p̄curatoriū: vt l. si quis inficiat. in prin. ff. de positi. ¶ In gl. etiā xl. annorū, vt in l. hic alleg. adscriptitiū verō bene liberant̄ tāto t̄pe a tali cōditio: vt l. oēs. de p̄scri. xxx. ann. nisi pars eorū corpis in p̄dijs remanserit, vt s. l. pxi. ¶ In eadem gl. ibi solue vt ibi: quia ibi tractat̄ de alia libertate, q̄ de ea, quæ p̄ viā p̄scriptiōis inducitur. & sic nō obstat cōtrariū. ¶ In gloss. ibi. l. eū. gl. in l. p̄scri. p̄ctō. de p̄scri. xxx. ann. soluit alio modo. l. q̄ ibi est speciale in adscriptitijs curiarū: vt minori tempore p̄scribant̄. adscriptitiū verō fundorū principis nullo tempore p̄scribitur: vt l. j. s. ne rei do. vel temp. Et p̄dicta procedūt, cū adscriptitiū ip̄met volunt p̄scribere libertatē. An aut̄ ali' possit p̄scribere adscriptitios alienos, dic vt hic not. ¶ In glo. super verbo, intelligatur. in gl. quæ incipit, ex s̄mina adscriptitia. ibi. l. ea. hoc placet: q̄ adscriptitiōrū cōditio est durior quā aliorū colonorū: vt s. eo. l. ne diutius. & ideo magis eis fauetur pro libertate. ¶ In glo. in verbo, permanere. ibi: no. simile, & c. not. quem posse esse liberum, & adscriptitum simul & semel. quod facit j. eod. l. si. & quod not. Institut. de iure personarū. in 10. prin. & in auth. de nupt. s. adscriptitio. ¶ In glo. in verbo, p̄ iudicem ibi: hic innuit p̄uideat, & c. Et nota bene pro status dicentibus, q̄ iudex p̄uideat bene ne damna dentur, vel iniuriæ inferantur. Nā vigore huius statuti nulla nascitur actio, sed eis datur officium iudicis. Si aut̄ statutum dicat, q̄ iudex debeat tueri tales iniuriam patientes: tunc eis datur actio: & exceptio: vt l. status. ff. de acquir. re. do. ¶ In eadē gloss. ibi: quod in simplum. & sic secūdū Hugo. opi. est dare casum, in quo pro furto vel rapina non competit ius agendi, nisi ad simplum tantum, scilicet cū furatur, vel rapit dñs ab adscriptitio, vel colono, aut censito. ¶ Nota casum, in quo p̄ furto & rapina nō agit, nisi ad simplū. & quæ differētia sit inter furtū, & rapinam, & violētiam, vide Bar. in l. itaq; fulto. ff. de fur. & l. licitatio. s. quod illicitē. de publicanis. & inter furem, latronem, & raptorē, vide in c. ex parte. de test. per doct. & per Ange. in auth. vt mulieres iurent. s. j. & Bal. in auth. sed nouo iure. C. de seruis fugi. & in l. capitalium. s. famosus. de p̄ctis. & ibi dixi. Alex. ¶ In gloss. nati ex colonis. ibi: sed quid de nato. Nota an filius natus ex colono ante p̄scri. cōpletā, vel cōceptus ante p̄scri. cōpletā, & natus postea sit colonariæ cōditionis. Nā nō est primo casu: q̄ nō est nat' ex patre colono. secūdo casu nō est: quia cū sit cōceptus anteq̄ pater esset colonus, etiā habetur pro nato, cū de ei' fauore tractet: vt l. qui in vtero. ff. de sta. homi. ¶ Et ideo nō dicitur primogenitus Regis, qui natus est ante dignitatem regalem. nec filius presbyteri, qui natus est ante presbyteratum: vt not. in l. imperialis. de nupt. & l. senatoris. ff. de sena. ¶ Vide Barto. in d. l. imperialis. & adde q̄ idem Bar. dicit in l. j. s. filius. de decurionib'. vbi ponit de filio nato anteq̄ pater efficeretur nobilis: an gaudeat priuilegijs nobilitatis. Et ibi concludit q̄ non, nec quo ad cōmoda, nec quo ad incommoda. & Bal. in d. l. imperialis. s. si. Ratio: quia qualitas adiuncta verbo, debet intelligi secūdū qualitatem verbi cui adiungit̄ l. in delictis. s. si extrane'. ff. de noxali. & facit tex. & ibi Bar. in l. si senator. j. de digni. lib. xij. & vide quæ scripsi in l. j. s. filius. de decurionibus. Alex. ¶ In filijs aut̄ eorū, qui sē spōre curiæ obrulerunt, hoc speciale est, vt licet nati sint post oblationē factā curiæ non sint curiales inuiti: vt no. in l. si. s. de his qui sponte mun. sub.

11. Additio. ¶ Faciunt ad q. dicit statutum, q̄ si aliquis fecerit stationem in villa per decē annos, teneatur in perpetuū ipse & filij: an talis p̄scriptio noceat filijs natis ante p̄scri. cōpletā? Item si ciuitas recipit aliquem ad ciuitatē, pone fecit statutum q̄ omnes trahentes moram in comitatu, non gaudeant priuilegio ciuitatis, nec eorum filij. q̄ si aliquis habitauit in comitatu, nō p̄iudicet iam natis, secūdū Bald. in l. ij. ad fi. C. de li. & eorum libe. Alex. ¶ In eadem ibi: licet. Sed nō obstat hęc lex quia intelligitur de liberis natis & cōceptis postq̄ pater est colonus effectus, & ideo ipsi sunt coloni, licet non steterint xxx. ann. ¶ In eadē gl. ibi: itē daretur occasio. ¶ Nota bene ad statuta dicentia, q̄ pro animali nascenti in territorio Perusino debeat soluere dñs vnum solidum. Nam si habens anima lia p̄gnantia ducit vt pariant extra territorium Perusinum, nō euitat propter hoc solutionem: quia in fraudem fecit. Pro hoc ff. de hære. infli. l. ex factio. la grande.

12. Additio. Nota ex isto s. argu. quod colonus remanens in colonia, illam partem fructuum solum restituere tenetur: quam restituere retro actis. ¶ Item est casus q̄ hæredes alicuius coloni remanentes in colonia, sine renouatione aliquorum pactorum, q̄ per omnia & eodem modo & conditione pacta omnia, quæ extabāt inter dominū & colonū defunctum, debent seruari inter dñm & hæredes coloni. quod no. Ang. hic additio est s. caueant.

S V M M A R I V M.

1. Adscriptitiū matrimonium contrahere possunt. Adscriptitiū effici possunt clerici dominis eorum inuitis.

2. Partus conditionem ventris sequitur.

3. Mulieres liberæ cum adscriptitijs matrimonium contrahentes non perdūt ipsæ, nec eorum posterij libertatem: & natus ex libero & ex adscriptitia muliere cōditionem ventris sequitur. Item domini talium adscriptitiōrum possunt eos extrahere a tali matrimonio auctoritate propria, & etiā castigare si iudicis copia desit; quod si non fecerint, ad eorum damnū negligentia redundabit. hoc dicit. ¶ Et nota adscriptitios contrahere matrimonium. Per quod dicunt quidam ipsos esse liberos, & non seruos. Sed certē matrimonium istud est de facto, non de iure: vt in auth. de nupt. s. adscriptitios. Non tamē intelligas quod ipsi sint serui, nisi quo ad quædā seruitia. Et hoc apparet: quia etiā inuitis dominis possunt effici clerici: vt in auth. de san. epi. s. adscriptitios. quod non est in seruis. Hanc opi. tenet glo. in d. s. adscriptitios. in ver. agriculturam. Similem text. habes ad literā in l. j. s. de senatuscōsū. Clau. in s. sed serui. in fi. Olim em̄ semper natus ex alio adscriptitio, vel adscriptitia, cōditionē adscriptitiū sequebat̄. Et hoc introducūt fuit p̄ senatuscōsultū Clau. dianū: sed postea hoc mutatū fuit, qd' sequebat̄ cōditionē ventris: vt l. j. de sena. con. Claud. & in auth. cōstitutio q̄ ex adscri. & vidistis s. c. l. ne diuti'. in gl. intelligat̄ in fi. & hoc verū olim ex dispositioe sena. con. Clau. sed hodie ¶ indistinctē partus sequitur conditionem ventris liberi, licet pater fuerit seruus.

De capitacione ciuui censibus eximenda. Rubrica.

S V M M A R I V M.

1. Rubrica si est generalis, lex etiam generalis intelligitur,

¶ A viro. An liceat viro uxorem ex cā verberare, vī de Feli. in c. illud. de p̄sump. post prin. iij. colum.

¶ Non dicitur primogenitus regis. Tu adde de hoc omnino per Bal. in l. imperialis. nu. x. & ibi posui apo. stil. ad ipsum s. de nupt. quā ad hoc aff. p̄ sing. Franc. de Crema, sin. suo l. incip. vide pulchram disputacionem, vbi remissiones habes ad saturitatem.

Bartolus super tribus libris Codicis.

L E X vnica.

PLebs. Ciues Romani habitates in vrbe effugiunt onus capitationis. h. d. secundum primam lect. Potest etiam intelligi in ciuibus aliarum ciuitatum habitantibus intra vrbe. Et hoc patet ex generalitate huius literae quae dicit, in Orientalibus quoque. Sed haec lex fallit in tributo capitationis, quod pro metallo praestatur: ut l. per annos. s. de metallanis.

7 quae videtur contra. ¶ Vltimo nota ex gl. hic posita quod quoniam rubrica est generalis, quae etiam lex debet generaliter intelligi. Bart.

¶ **Additio.** Quando rubrica est generalis, lex debet esse generalis. Adde lmo. in rub. ff. de ver. oblig. Et hoc maxime quando per verba rubricae comprehenditur mens statuti. Facit glo. l. j. C. ne fideius. dor. detur. & l. j. cum ibi no. per Bar. & doc. ff. si cer. pet. & gl. in l. j. in ver. pretorio. & ibi Bald. ne liceat. tertio prouo. & no. lo. And. in addi. Spe. in ti. de dispu. & alleg. ad fin. & Bal. in l. ff. de haere. insti. & gloss. in rub. si quis test. liber esse iuss. fu. & in l. j. in prin. ff. quod quisque iuris. A. l.

In quibus cau. colo. censu. domi. accu. pos. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Coloni, qui colonia finita perseverant in ea, consuetudine affictum praestare tenentur.
- 2 Timens ne ab aliquo offendatur, potest iudicem adire, ut ille sibi caueat.

L E X I.

Quisquis. Colonus exactus per dominum contra consuetudinem praestationis antiquam accusare potest: & si dominus conuincitur punitur. & haec lex no. istud dicit. In tex. ibi, quae ante consueuerat. ar. optimu. pro colonis nostri temporis qui redditum annuum praestant dominis, ut si finito tempore coloni in colonia persistunt tantumdem debent praestare, quantum consueuerunt. facit s. ti. j. l. cum satis. s. caueant. ¶ In tex. ibi in posterum prohibetur. ¶ No. posse ferri sententiam, ut in futurum non debeant agere molestant, sicut in negatoria: ut Insti. de act. s. x. que. & in vti possidetis: ut in d. vti poss. ff. & C. & sic patet quod ratio iuris de presenti fertur sententia super futuro. Secus si ius non conuenit de presenti: ut l. j. s. ff. de vsur. quae hic allegatur pro contrario. ¶ Et per hanc literam dicit Andre. de Barulo quod qui timet ne offendatur ab aliquo potest adire iudicem ut sibi caueatur per illu. ut non offendat: de quo per Gul. in l. illicitas. s. ne potiores. de offi. p. li. & facit ff. de vsur. l. eq. simu. Bar.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Statutum quod aliquis non habeat vocem in c. videtur ei precludere viam in iudicio.
- 2 Imperator est vniuersalis dominus omnium non tantum particularis.

L E X II.

Coloni. Coloni censui licet respectu aliorum sint liberi: tamen quoad personam dominorum, quibus tributa praestant, videntur quadam seruitute esse adstricti: & ideo eos ad iudicium vocare non possunt pro causis ciuilibus, nisi ratione superexactionis: sed pro publicis criminibus eos accusant, si suam vel suorum iniuriam prosequantur: tamen sua pecunia, & eorum praedia alienare non possunt inuitis dominis intervius. h. d. ¶ In tex. ibi: ipsi sunt. & ideo cum persona est alicuius: multo fortius bona illius. In tex. ibi: vocem negamus. No. modum loquendi. Nam per hoc patet quod si statutum dicit, quod talis non habeat vocem in capitulo: per hoc videtur sibi praclusa via in iudicio. ¶ In gloss. quae incipit, coloni. ibi: nam saepe vulgariter. ¶ No. istud vulgare quid importet. In eadem ibi: sic & alia. not. quod omnia sunt Principis quo ad iurisdictionem, & vniuersale dominium, sed non quantum ad particulare. de quo not. plene l. bene a Zenone. s. de qua. prescrip. ¶ In gl. sup. verbo, alienare. ibi: nec etiam intra ecclesiam. De iure ciuili videtur secus: ut no. glo. in l. quemadmodum. de agri. & censu. & est text. in auth. de sanc. epif. s. adscriptitios.

De colonis Palaestinis. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Nati in terra vbi Christus fuit natus, non habent aliud privilegium quam alij.

L E X vnica.

Cum per alias. Coloni Palaestini non possunt a terra recedere, sicut alij: & eorum dominis datur plena potestas reuocandi domum. h. d. Et not. ¶ gloss. fin. huius legis quod nati in terra vbi fuit natus Christus, non habent aliud privilegium quam alij. Bart.

De colonis Thracensibus. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Vagabundus quis dicatur, & quando ille qui vagando vadit per orbem.

L E X vnica.

Per vniuersam. Thracenses capitationis non praestant tributa, sed tributa terrae: non tamen possunt a terra discedere: & occultans vel retinens colonum Thracensem ipsum restituit domino cum peculio, & cum agnatione, & punitur in duabus libris

- 1 auri. h. d. in text. ibi: vagabundi. Nota ¶ de vagabundo: quia proprie est ille, qui vadit vagando per orbem, ut hic, & j. l. proximi & est casus in l. j. de tyro. lib. xij. & hoc tenet gloss. ff. de dam. infe. l. iij. s. praetor. ver. verecundus. & hoc est verum, nisi in proprio domicilio fuerint agnati, vel cognati qui vellent eum ab inquietudine defendere: ut s. de agri. & censu. l. cu. sci. mus. s. illud quoque. Glo. tamen ff. ad mu. l. eius. s. Celsus. dicit quod ille est vagabundus, qui non habet domicilium. Sed haec trussa: quia secundum hoc semper opus esset quod locus originis esset passus aratrum: quod esset absurdum. ¶ Adde Bartol. in l. iij. s. praetor. de damno infe. in vltima col. qualiter vagabundus sit citandus, vide Inno. in c. si aduersarius. de eo qui mitti. in possess. causa rei seruan. & Spe. in tit. de competent. iudicis adi. in ver. quid si debitor. vide glo. & ibi Bar. in l. cum hereditas. ad Treb. qui dicitur vagabundi, & qualiter conueniantur, & citandi sint, vide lo. And. in addi. Spe. in ti. praalleg. & ibi etiam ponit quid de bannitis. & per Cy. & Bald. in l. j. vbi de cri. agi oportet. & l. ad recogni. & quae dixi ibi post Bar. ff. ex quibus causis in poss. ea. Alexan.

De colonis Illyricanis. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Interesse lucri cessantis aestimatur iudicis officio.
- 2 Bannitorum receptatores quomodo & qualiter puniantur.

L E X vnica.

Colonos. Coloni Illyricani origine a terra se separare non possunt, contra facientes reuocantur, & reuocati submituntur in vinculis. Item receptantes eos, licet ignotos, puniuntur. h. d. Et de hac receptione vide quod dixi s. de

- 1 agri. & censu. l. cum satis. & s. de fab. l. pe. ¶ In tex. ibi: auctoritate iudicis. nota quod interesse lucri cessantis iudex ex suo officio aestimare debet. quod nota pro eo quod ponit Cy. in l. j. C. de sen. quae pro eo quod interest proferuntur. circa probationem interesse. ¶ In tex. ibi: illud sufficiat. ¶ Nota optimum tex. contra receptatores ex bannitorum: quod puniuntur poena receptatorum, non solum si sciuerint poenam, in qua erant banniti, & causam pro qua erant banniti: sed etiam si omnino ista ignorauerint: dum tamen sciuerint istos esse bannitos: secus autem si hoc ignorassent. l. j. s. de recep. & de agri. & censu. l. quoad modum. & quod dixi s. de fabri. l. nullus. Rubricas quatuor sequentes vide per teipsum.

De omni agro deserto. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Praedia sterilia quae debeant iungi pro parte fertilibus propinquis.
- 2 Collectam an teneantur alij de ciuitate soluere pro eo, qui solvere non potest.

L E X I.

Cum diuus. Praedia deserta decurionibus loci, quibus subsunt assignari debent cum immunitate triennij: & si insufficientes sunt ad onera supportanda, debent diuidi, & possessionibus fertilibus assignari. h. d. Hanc legem allegat Bar. in suo tractatu representariarum. in l. iij. q. penul. q. prin. quod per statutum potest fieri, quod quilibet de villa teneatur pro debito alterius. quod tamen intellige & limita ut per Bar. in iij. q. pe. q. principalis. in l. prouidendum. s. de decu. Alex. ¶ Et nota ex fine legis quod praedia sterilia debent adiungi per partes fertilibus propinquis ad hoc ut alia praedia fertilia sustineant onera praediorum sterilium. h. d.

Additio.

¶ Per orbem. Ad quod tu vide omnino Fel. in c. si. de foro compe. in ix. col. ver. de vagabundo. & quod ibi dixi in apo. De vagabundis dixi multa s. i. addi. ad Bartol. sed nunc non occurrat locus. vide tamen omnino de hoc Ant. Corf. in l. gu. suis in ver. vagabundus. inci. si beneficiatus. vbi late de multiplici vagabundo tractat.

Additio. † Quod ponderat Barto. in l. si se non obtulit. §. a. for. ff. de re iudi. allegat hanc legē. si quis de ciuitate non est soluēdo. quōd aq̄ de ciuitate tenentur soluere pro illo per lib. a. & solidū & eū Bar. ibi trāseūt oēs post eum. sed Bar. in l. si. §. misa. ff. de mu. & hono. de terminat. cōtrariū: vbi vult q̄ de iure cōi onus deficientiū nullus tenet subire. alle. text. in l. j. s. vt nullus ex vica. p. alio de exhibē. li. xj. Et rñder ad istā l. procedere. nisi alio modo esset expressum lege municipalit: q̄ illi legi vel consuetudini standū est. vt dñi. iustineat. Pro hoc etiam facit distinctio Bart. in l. ij. de apo. pub. lib. xi. de quo videas. & quod ibi scripsi. & vide per Ang. in d. §. actor. in ij. col. ver. quare Bar. qd̄ si aliquis de vniuersitate. & vide Alexan. in rep. l. i. p. in prin. ix. col. de re iudi. Alex.

S V M M A R I V M.

1. Prædia fertilia dicuntur nerui steriliū prædiorum.

L E X I I.

Siquis possidens fundos steriles, & fertiles, tributa rios, si alienat fertiles, & ob hoc efficitur nō soluendo, tenetur ad tributa fertiliū, & steriliū emptor. hoc dicit. ¶ Et nota q̄ prædia fertilia appellantur hic nerui prædiorum steriliū. Et est ratio, quia sicut in corpore humano caro fertis, & imbecilis cōseruatur per neruos: ita prædia fertilia cōseruantur per fertilia.

S V M M A R I V M.

1. Verbu cautio, an intelligat cū fideiussore, vel sine remissiuē.

L E X I I I.

Quicumque recipientes prædia deserta cum immunitate triennij. d. hēt cauere idoneē q̄ prædia nō relinquunt cum damno Reipublicæ. h. d. ¶ In text. ibi: Imperatorum. notanter dicit Imperatorum. vnde ille, cui assignarentur prædia deserta absq̄ impetratione, nō debet hac cautioē grauari: quia satis est q̄ fuerint ipso inuito illa p̄dia sibi assignata. ¶ In si. glo. vlti. † Nota bene de hoc verbo, cautionis, vt rum intelligatur cum fideiussore vel sine. de verbo. sign. l. sancimus. & ibi per Cyn. & hic per And. de Barulo.

S V M M A R I V M.

1. Repudiāns hæreditatem priuatur non solum hæreditate, sed etiam omnibus bonis ad eum quocunq̄ titulo per instituentem deuolutis.

2. Hæreditate repudiata, an videatur officium executionis repudiatum, remissiuē.

Hæc lex est singularis. Scriptus hæres à tribulario debitore etiam onus fundorum steriliū agnoscere cogitur: & si hæreditati renuntiet, cogē cedere omnib⁹ bonis quæ etiam ex alio titulo à debitore percepit. h. d. ¶ Nota singularem casum in quo repudiāns hæreditatem instituentis eū, nō solum priuatur hæreditate, verū etiā oibus bonis quocunq̄ titulo ad eū deuolutis per instituentem. Et sic est arg. hic, q̄ institutus à debitore cōmunis Perusij, si repudiat eius hæreditatem, priuatur oibus bonis suis quocunq̄ titulo ei acquisitis à testatore.

Additio. Hoc tamen est speciale fauore fisci: ergo in contractu est ius commune. l. ius singulare. ff. de leg. & singulariter nota. Ange.

Additio. Vide Ang. in l. j. ff. de acqui. here. & vide in l. si patroni. §. quid ergo. ff. ad Treb. & in l. qui hæredi.

2. si pars. de cōd. & demon. Vtrum autem repudiata hæreditate videatur repudiatum officium executionis, & econuerso, vide Bar. in l. cum proponas. C. de fideicom. lib. Alex.

Qui vtilia possidens prædia sterilia & fertilia, nō pot̄ renuntiare sterilibus & fertilia retinere, sed omnibus debet cedere, vt pariter omnia curialibus deferantur. h. d. Bar.

S V M M A R I V M.

1. Verbum, reuertantur, significat translationem dñi ipso iure: & de cuius significatione, remissiuē.

Uisquis prædium sterile desertū iungi debet possidenti fundum fertilem dominicum vel templorum: & si nullus reperitur volens dictum fundum possidere antiquo possessori restituitur præstita cautione soluendi tributa, & alias publicas functiones. h. d. ¶ In text. ibi: reluctandum. sed quomodo reluctatur, eum prædium desertum assignetur dño inuito: vt s. eo. l. j. Rñdeo q̄ hic loquitur in prædio dñico, vel templorū: ibi aut̄ in prædio priuati. ¶ In text. ibi: reuertantur. † Nota de verbo: reuertant̄, q̄ significat translationem dñi ipso iure: & est vtile pro substitutionibus. De quo habes in l. j. ff. de dona. & s. de reuo. do. l. si vnq̄. & de inoff. do. l. si totas. & dixi de vulg. & pup. in l. centurio. Bar.

S V M M A R I V M.

1. Habens fundum sterilem in emphyteusim, si sua cultura facit eū meliorem, an possit illū transmittere ad hæredes extraneos: licet hoc in instrumento non dicatur.

2. Ille, cui assignatur prædium patrimoniale Principis sterile, habet biennij vacationem à tributis: si fiscale, habet triennium.

3. Portare granum de cluso Perusino qui teneantur.

4. Colonus qui fundos steriles reddit bonos & fertiles sua cultura, non potest per dominum de eorū cultura remoueri, nec eius pensio augeri.

Quicumque industria fertilem fecerit, debet ipsum perpetuò possidere, & ipsum relinquere hæredibus tanquā proprium: & ille, cui assignata sunt prædia sterilia, tributa præsentia, nō præterita, soluit: & etiā, p̄ præsentibus gaudet immunitate biennij, qua immunitate alij gaudere non debent. Itē procurator cum videt prædia sterilia, curare debet pro posse vt assignentur prædijs vicinis fertilibus. Itē hospitale diachatione habet immunitatem ne cogatur suscipere prædia sterilia. h. d.

¶ In text. ibi: perpetuò. † Nota arg. q̄ habēs in emphyteusim fundū sterilem vel defectiuum: si ipsum sui cultura fecerit meliorem, potest transmittere ad hæredes extraneos, nec finit̄ emphyteusis tertia generatione, licet in instrumento hoc non dicatur. Pro quo facit j. l. qui fundos. tamen hoc nō affirmo.

Additio. Hoc dictū fecit est Ludouic. in rubric. de arb. in si. ix. chart. sed ipsemet & melius in l. etiā. in prin. sol. mat. tenet contrariū, & bene, per c. ad aures. de reb. eccl. non alie. Nec obstat iste text. quia loquit̄ in re Principis, nō ecclesiæ.

¶ Itē non non apparet hic q̄ esset data in emphyteusim. Ita dicit ipse. & hoc verū tenēdo opi. q̄ talis emphyteusis nō transeat ad extraneos. De quo plenē ibi, & in l. qd̄ dicitur. de verb. obl.

¶ per Imo. Alex. ¶ Adde q̄ si quis fuit exēptus à canonis præstatione alicuius fundi sterilis in totum vel in partem. & postea sit effectus fertis industria possessoris, an debetur præstatio canonis, & possit augeri: Casus est q̄ non, in l. si. C. de alluionibus. quem alleg. Ange. in l. si seruitus. ff. de seruitu. rusti. prædi. Imò secundū eum liberatio & exemptio remanebit firma, per illum text. & §. quia verò Leonis. in auth. de nō alie. & Bal. alle. hanc legem in argumentum in c. de alie. fund. patri. & ibi in text. perpetuò not. argumentum. Nota casum in quo emphyteusis durat vltra tertiam generationem, & ad extraneos transmittitur. Adde Roma. in rubrica de arbi. in xix. colla. regulariter tñ nō egreditur tertiam generationem. in §. emphyteusim. in auth. de alie. & emphy. etiam si sit præscripta secundū Bald. in c. j. §. qui buldā obligauerūt. de feud. dato in vicē leg. cōmissoria. qui dicit ita cōsuluisse de facto. Et eodē modo solet dici in dignitate, quæ obuenit ex accidenti, quæ nō egreditur tertiam generationē, scilicet p̄nepotes, secundū Bar. in l. diuo Marco. C. de quæst. Et quæ dicatur tertia generatio, & vsq̄ ad quē gradū duret, vide per doc. in auth. si quas ruinas. C. de sacrosanc. eccle. & in l. si mihi & Titio. & in l. quod dicitur. de verbo. obl. & à quo incipiat generatio. Ang. in §. emphyteusim. in auth. de nō alie. Ale.

2. ¶ In text. ibi, post biennium. ¶ Nota q̄ ille, cui assignatur prædium patrimoniale principis sterile, habet biennij vacationem à tributis. Si aut̄ esset fiscale: tunc habet vacationē triennij, vt s. eo. dem. l. j. & ita tenet hic gl. In text. ibi: vt primū vicinas. ¶ Nota hic arg. q̄ ad portandū granū de Cluso Perusino ad ciuitatē Perusij, primò debent grauari Clusi, postea viciniore Cluso, tertio alij si primi sint inter impotentes, pro quo facit optimē s. de nau. l. cū nauarchorū. An aut̄ isti propinquiore alij teneatur portare suis sumptib⁹, vel publicis, dicit vt ibi dixi. ¶ In text. ibi cōsensu omnū. Nota hic dicit cōsensu oim. & tñ glo. dicit

c. sufficere cōsensum maioris patris: & hoc est vtile ad quæstionē statuti dicētis q̄ factum per maiorem partē studij nō valeat reprobari. quod certum est si sit factum per maiorem partē, vt hic. ¶ Adde Inno. in c. si. de pecul. deri. q̄ si clericus fundum sterilem ecclesiæ sui cultura fecit fertile: & p̄pter delictū deponatur ab administratione, p̄ victū debet sibi remanere ille fundus fertis. qd̄ no. Ro. in litera e. alijs. l. no. xxxj. Alex. ¶ In text. ibi: excludat. Nota q̄ optimū ar. p̄ laboratorib⁹ & colonis terrarū, qui eorū cultura fundos bonos, & fertiles fecerunt: cū essent steriles, vt nō possint per dominos eorū de cultura remoueri, nec etiam eius pensio augeri. facit j. titu. ij. l. j.

3. ¶ Agrum deserere, & agrum derelinquere, sunt diuersa.

4. Occupans prædium incultum, & desertum propria autoritate, si accusetur, qualiter teneatur: & ponit̄ practica tam pro accusato, q̄ pro accusatore.

5. Cautela vt quis præscribat fundum incultum, tributariū minori tempore biennij.

S V M M A R I V M.

1. Agrum deserere, & agrum derelinquere, sunt diuersa.

2. Occupans prædium incultum, & desertum propria autoritate, si accusetur, qualiter teneatur: & ponit̄ practica tam pro accusato, q̄ pro accusatore.

3. Cautela vt quis præscribat fundum incultum, tributariū minori tempore biennij.

¶ Cum fideiussore vel sine. Adde gl. & istū in l. si mandato. §. fin. ff. mandati. & in l. cautionis. de verb. sig. & in l. prætorix. in fin. ff. de præto. liti. Bal. in Lancim⁹. in ij. op. s. de verb. sig. & in aut. cui relictu. c. q. ij. ver. item not. q̄ idonea cautio. s. de indicta viduit. tol. Alexā. in l. j. ff. qui fatida. co. & Car. in cle. j. §. & q̄. de p̄c. & per Oldra. consil. lxxvij.

¶ Sterile. Quæ dicitur sterilitas in fundo, vide Bart. in l. si vno. §. vbi cunq̄. ver. sed dubitatur. ff. loca. & Sal. in l. licet. C. de loc. in ij. col. vers. quæro qm̄ nō dicat̄ sterilitas. vbi etiā vide Bar. & Bald. & Io. Andr. in addi. ad Spec. in tit. de loc. & An. Bar. ba. consil. suo inci. scripsit propheta.

¶ Consensum maioris partis. Adde Bal. in l. veterē. nu. j. & qd̄ ibi posui in apost. ad ipsum. in vers. qd̄ oēs tangit. s. de auth. præstap. & Ant. Cor. fin. suis; in ver. vniuersita: tota. qd̄ sit à maiori parte capituli.

Bartolus super tribus libris Codicis.

Vi agros Agrum sterilem, & tributarium deser-
tum, quilibet autoritate propria po-
test euadere, siue euadens sit vicinus, siue non: sed do-
minus deserens intra biennium recuperare potest restitutus ex-
pensis cultori, quo elapso non auditur. h. d. ¶ Nota diligen-
ter ex hac lege, quod aliud est agrum deserere, & aliud derelin-
quere. qui enim derelinquit ipsum, ex poenitentia non reuo-
cat, vt l. j. ff. pro dereli. sed qui deserit intra biennium sic, vt hac
lege. Item biennium datur si non fuit vocatus per possidemem,
alijs datur sibi solum tempus semestre: vt j. eod. l. locorum. ¶ &
est optima hac lex in ciuitate Eugubij, in qua per formam sta-
tutorum omnia praedia sunt tributaria. Nam si aliquis praedium
incultum, & per consequens desertum autoritate propria oc-
cupauerit, non tenetur conditione ex l. cum quaerebatur. s.
vnde vi. quod tenet glos. hic. Et ideo sit cautus aduocatus ac-
cusati in dicta ciuitate interdicto recuperandae, vel ex illa lege,
vt articulet quomodo praedium erat incultum, & reputaba-
tur desertum: quo probato necessario sequitur absolutio: ex
quo praedium erat tributarium. secus si non erat, vt l. clam pos-
sidere. s. qui ad nundinas. ff. de acqui. pos. nisi diuturnitas tem-
poris vt tempus x. anno. aliud induceret: vt no. glo. magna in l.
j. s. de ser. fug. Per hanc etiam legem dici potest quod licet sine titulo
non praescribantur res spatio minori xxx. anno. tamen in locis,
in quibus sunt praedia tributaria, spatio biennij praescribitur
res, vt hic. Et ideo sit cautus aduocatus coeuenti vel agentis vt
articulet quod omnia praedia sunt tributaria secundum formam statuto-
rum & quod ipse semper possedit illud praedium per biennium, & hoc probet
per testes, quod intrauit possessionem illius praedij tunc vacantis, & de-
ferri. ¶ Et ob hoc praesumitur tributarium quibus probatis agens
& excipiens obtinebit absque aliquo titulo. & si vult breuiori
tempore possidens esse securus, faciat citari illos, quorum credit
interesse, vt compareant intra sex menses ad contradicendum. si
credunt praedium ad eos pertinere necne: vt si intra dictum tem-
pus domini non comparuerint, possidens dominium ipsius
acquirat pleno iure. Posses dicere quomodo dominus auditur
si agrum deseruit: Respondeo, non deseruit. argumen. l. j. ff. pro
derelicto, sed tantum culturam, & intra biennium auditur. quo
elapso non auditur. Barto. ¶ Vide tex. & Bart. in l. de eo. de
acqui. pos. In versi. per hanc l. vide hic dicta ad limitationem
doct. in l. Celsus. de vsu. ff. Alex.

Vi fundos Premitte ad euidenciam quod fun-
dos patrimoniales Principis ille di-
citur possidere iure priuati, qui ipsos accipit steri-
les, & sui cultura fecit steriles: vt s. eo. l. quicumque. Et
ideo dicit hic Imperator quod possidens tales fundos, si eidem alij
fundi steriles assignentur, quod sibi datur electio, quod aut renuat fer-
tiles. aut suscipiat vtrumque. h. d. Barto.

Vi per potentiam Si fiscus alicui suc-
cesserit, qui fundos
steriles, & fertiles possidebat, & aliquis per po-
tentiam fertiles occupauerit, cogitur steriles ex
eadem substantia pro portione acceptare. Bart.

Locorum Cum praedia deserta per aequatorem
alicui assignantur: antiqui domini per
dicta vocantur, qui intra sex menses si venerint, recu-
perant bona, & debita contracta persolunt, sed si per dictum tempus co-
tumaces extiterint, perpetuo possidens possidebit, & soluet tri-
buta futura, non praeterita. h. d. ¶ No. casum quo per lapsu sex
mensium quis potest priuari domino rei suae, de quo s. eo. l. qui agros.
¶ Adde quod aliquando per lapsu quatuor mensium. l. cum
duobus. s. idem respondit. pro socio. Alex. ¶ Sed non, hic ca-
sum quod contumax habetur pro confesso. ¶ quod tenet hic gl. Idem
no. in l. ij. s. senatus. ff. de iure fis. vbi delatus contumax tribus
edictis vocatus pro confesso habetur. Cōcor. in auth. de exhi-
re. s. si vero. de aller. tol. l. j. in fin. & ff. de re mili. l. qui cum vno.
s. qui post. & s. de iura. cal. l. ij. s. pe. ¶ Regulariter contra: vt l.
diuus. s. sic & diuus. ff. de custo. reo. Ex hoc patet secundum And.
de Baru. quod citatur vt veniat ad iurandum de calumnia, quod
si non veniat, non habetur pro confesso. ¶ In tex. ibi proprie-
tas possessionis. nota modum loquendi. Nam tantum est dicere
proprietas possessionis quantum dominum rei: vt l. cum satis. de agrif.

& cessi. Et hoc est vtile pro statutis dicentibus quod domini posses-
sionis possunt talia facere. Nam non refertur solum ad domi-
nos possidentes, sed ad dominos rei.

Additio ¶ Et hac lege nota: quia per eam habes quod cum eccle-
sia & Respublica equiparentur, vt no. in l. Respu-
blica. C. ex qui. cau. ma. & requiritur in ecclesia cessatio biennij.
vt emphyteuta possit expelli, vt l. ij. C. de iure emphy. quod il-
lud verum est vbi ecclesia non citauit emphyteutam vt veni-
ret ad soluendum canonem: sed vbi citauit, non erit necessarius
cursus biennij, sed sufficiat lapsus sex mensium, per hanc legem.
quod singulariter nota quia pulchra limitatio est. vide in auth.
de alie. & emphy. s. si vero quis. Ange.

Additio Vide Io. And. in c. qm. s. quod si sup. in j. colum.
als. vij. vt lite non conte. & quod dixi post Barto. in
l. si fur. ff. de vsufr. & in terminis Spe. in tit. de probat. s. vide
dum. versi. sed pone statutum. & Bald. in l. ij. in s. locum. de reli. &
sum. Et quid veniat appellatio proprietatis, vide Bal. in l.
pe. in j. col. C. si a non coepe. iudi. Et adde Io. And. & do. Anr.
in d. c. quonia frequenter. s. quod si sup. vt lit. non coest. & quod
no. Bal. in l. sciendum. s. sed etiam. cum seq. qui fat. cog. Alexand.

Hac diffinitione Ad tributa praedij steriles
nullus possidens fertilia ad-
stringitur, nisi postquam fuerit affectus. h. d.
Barto.

Mnium Domini praediorum debent requiri vt sol-
uant tributa contracta, & ipsis cessanti-
bus assignantur volentibus soluere. hoc dicit. ¶ Et
nota hanc legem in ciuitatibus, in quibus sunt praedia tributaria.
Nam si domini non soluant tributa, incontinenti possunt praedia
alijs assignari. Bart.

S V M M A R I V M.

1. Confessio rei emptae per alium ex fratribus nomine proprio, qui
in catastro communi cum alijs poni fecit, & tributa communiter sunt
soluta, acquiritur per hoc omnibus fratribus.
2. Confessio facta in iudicio, per quam confiteor rem meam tuam, licet
falsa sit, mihi praedicit.
3. Res descripta in meo aestimo praesumitur mea.
4. Confessio erronea vel falsa quod solutis expensis corrigi potest,
si causa erroris sit probabilis.

Assertio facta in libello, vel exceptionibus, an possit corrigi.

Rura & possessiones Si curialibus patienti-
bus, et apud acta faten-
tibus praedia esse alicuius, & tributa quis soluerit, a-
pud solventes remanet perpetuo dominium praediorum: &
rurales repetendi datur licentia. ¶ Et nota hanc legem contra
fratres, qui fecerunt se in instrumentis emptionum tantum nominari:
& postea praedia fecerunt in castro conscribi eis & fra-
tribus, & sic committere tributa sunt soluta. Nam pro hoc est fratribus
dominium acquisitum sicut ipsis, quos tenor instrumenti designat. Pro
quo facit s. de dona. l. cessualis. & no. per Cy. s. de rei ven. l. solē
inibus. ¶ Adde Bald. in l. solennibus. in prin. C. de rei vend.
& Ro. in litera d. no. l. vj. & in consilio Bal. vbi dicitur quod appo-
nens aliquod signum rei, quod videtur esse communi, si signum sit com-
mune. Idem dicit in l. si patruus. de subscri. libri. C. communia vtri-
usque. & facit in rubro & nigro, vt nemini liceat. & vt nemo pri-
uatus titulo, & Bartolus in tractatu de insignijs & armis. & in
materia aestimi. vide quod dixi in l. si in s. de praedij nauicular.
Nicol. de Neapoli per glossam hic dicit, quod interlocutoria reda-
cta in scriptis non potest reuocari per iudicem. Simile dicit in
teste. quod hic, licet alijs possit se corrigere. tamen dicto suo in scriptis
redacto non licet. Facit gloss. in c. apud miserabilem. xxxij. q. j.
quae dicit quod confessio redacta in scriptis reuocari non potest.
Sed certe Nicolaus videtur male dicere: quia glossa hic non di-
cit quod dicit dictus Nicolaus. Secundum, quia istud est contra
text. in c. cum cessante. de appella. ibi: ne processus negotij friuo-
lis occasibus retardetur; quae ratio cessat, siue interlocutoria
sit redacta in scriptis, siue non. Cogita tamen. Alex. ¶ In text. ibi:
apud acta, Nota quod licet confessio extrajudicialis, qua ego confi-
teor dominum rei meae esse tuum, non praedicit mihi: vt l. cum fal-
sa. s. de iur. & fac.igno. tamen secus in iudicio: licet ista sit confes-
sio falsa, per hanc legem.

Additio Vide quae dixi Instit. de act. in s. sic itaque. Pau.
de Cast. in s. scriparios. C. de testa. mili. vbi dicit,
quod in dubio praesumitur pro matricula: & quod per eam quis praes-
umat quasi in possessione, vt ibi per Bald. & Sal. & hoc alleg.
Pau. de Ca. ibi, quod praesumat per aestimo: quia si aliqua possessio de
scripta est in aestimo meo, praesumit mea. all. l. si. cum gl. & ibi Bar.
de praedij nauis. s. cum ibi notatis per Bal. in l. cessualis. C. de do. & quod
no. in l. cum possessor. s. j. de cessi. Alex. ¶ In gl. hac lege. ibi: non
potest corrigi. hoc est verum, nisi sit erronea confessio vel falsa, et
erroris

- a. Pro confesso. An
& quoniam contumax
habetur pro confesso, vi-
de Fe. in c. cum Ber-
told. col. vij. ad fi.
de re iudi. vbi ple-
ne. & quod in ca. cri-
minali, vide Old.
confi. iij.
- b. Edictis. Sed quod
si statutum dispo-
nat. die idem: quia
omnino intelligit
si sit ter citatus, non
semel pro omnibus, vt
per d. Alex. in l. ab-
sentem. de poenis. &
Feli. in c. excōica-
mus. de haere. circa
fi. j. colum.
- c. Hoc est verum.
Tu videtur de hoc l. a
fran. de Oria. in c.
quoniam contra falsam.
s. confessionses. nu.
xxxij. ver. p. veri-
tate. & ibi posuit
apost. vbi habes
multa singularia
de hac materia ex-
tra, de proba.

erroris sit probabilis vel iusta: vt l. interrogat. s. de lib. cau. & ff. de confes. l. cu fideicommissum. & de interro. act. l. confessionibus. & facti s. de decu. l. si ille. & tunc non admittitur erroris correctio: nisi resectis expensis, si iudici videbitur: vt l. edita. s. de eden. cum sua glo. Et nota bene an assertio facta in libello precum, vel exceptionis, possit corrigi.

Siquis. Ad euidentiā scias q̄ quaedam prædia erāt adscripta nauiculariē functioni: vt s. de prædi. nau. per totū. & dicta prædia erāt etiā tributaria. Et ideo si dicta prædia efficiuntur sterilia & deserta, alicui adiungētur: ille autē solū ad nauiculariam functionem, & non ad tributa tenebitur.

Siquis. Accipienti fundū patrimonialē sterilē sub certi canonis annui præstatione, non debet auferri canō ex melioratione. h. d. ¶ Nota hanc legē cōtra insatiabiles prælatos, de quibus vidistis in l. cū satis. s. caueant. de agri. & cenli. in l. j. in qui. cau. coloni. Bar.

De fundis limitrophis, & terris, & paludibus, & pascuis limitaneis uel castrorum. Rubrica.

S V M M A R I V M.

Rescripta impetrata à potentibus existentibus in curia Romana, q̄ sint nulla.

L E X

Iberianus. Ad euidentiā scias q̄ quidā præfectus: qui vocabatur Tyberianus, statuit quosdam possessiones quibusdam militibus custodiendis limites imperij, quando deferebantur frumenta: hoc statutum hic confirmat hæc lex, & iubet in perpetuū obseruari, mandans q̄ rescripta in cōtrarium impetrata nullius sint momenti. h. d. ¶ Et hoc est optimum argu. secundū And. de Bar. contra potentes existentes in curia Romana: vt rescripta impetrata ab eis ipso iure sint nulla, q̄ inferunt hæc alicui præiudicium. Et hoc patet ex litera quæ dicit, quicquid vel potentiam vnus cuiusq̄. Bar.

S V M M A R I V M.

Castrum non potest teneri intra territorium ad æmulationem vel castrametationem alterius.

L E X

Vicunque. In limine Imperij nullus debet esse castelli detentor, nisi is solus, cui per principem detentio est commissa: contrafacientes poena hic inserta puniuntur. h. d. Et nota hanc legem contra tenentes castra in finibus territorij Perusij. Nā coguntur ea relaxare communi cū eorū territorijs, nisi permilla ciuitatis sint eis concessa, vel per tēpora vetusta possederint: quia tūc talis vetustas plege habetur, vt l. ij. ff. de aqua plu. arden. in prin. ¶ Adde Bart. & quod ibi scripsi in l. opus nouum. de decretis ob ordi. faci. In si. vide glo. in l. per prouincias. hic alle. & in l. opus. de ope. publicis. vide glo. in rub. de metallarijs. & Ang. in l. cū eo. de serui. rust. prædi. Et qui possint petere vt destruat castrum factū ad æmulationē. Inn. in c. Pisanis. de resti. spolia. Alexā. ¶ In alijs autē locis quā in finibus bene est licitū possidere castellum, vt l. si legatū. s. si. ff. de ope. pu. nisi tale castellū teneat ad æmulationē vel ad castrametationē: vt l. per prouincias. de ed. priua. hoc tenet glo. hic. & vide Inn. in c. Pisanis. de resti. spo. Barto.

S V M M A R I V M.

Casus, in quibus nulla curat præscriptio. Statutum q̄ cōtra instrumenta dotalia nulla curat præscriptio quid operetur, remissiuē.

L E X

Agri limitanei donec p̄ milites possidē, sunt à tributis immunes, si tamen alienati fuerint lege prohibente vendantur, non obstante longi temporis præscriptio. h. d. ¶ Nota hic casum in quo nulla currit p̄scriptio. Alios casus habes no. in glo. in ver. cessante. qd̄ est vile ad instrumenta dotalia, in quibus nulla currit p̄scriptio ex forma statutorū. de qua vidistis in l. cū satis. de agri. & cenli. & in l. si q̄s decur. de decu. & in auth. vt decetero cōmu. eccle. rerū. s. nūc autem. ¶ Nota tñ gl. quæ alle. oēs leges de hac materia loquētes. ¶ Vide Ang. in auth. vt decetero, cōmutatio. q̄ dicit q̄ hoc casu currit p̄scriptio cētū annorū, p̄ illū tex. & adde Ang. i. auth. vt eccle. Romana. vbi q̄rit an pactū fieri possit q̄ nō currat aliq̄ p̄scriptio. & idē, vt decetero cōmu. vbi ponit an possit fieri p̄ statutū. Et vide qd̄ scripsi post Bart. in l. sequit. in s. si viā. ff. de vsuca. & adde q̄ sicut nō currit p̄scriptio cōtra instrumenta dotalia, ita nō currit cōtra instrumenta finis dotis. Ang. in legē exigere dotē. ff. de iudi. & ita dicit plures obtinuisse. Alex.

De pascuis publicis uel priuatis. Rubrica.

S V M M A R I V M.

Pactum initum per officiales deputatos ad venditionem gabellarum cum emptoribus ipsarum, q̄ sit nullum: si est factum contra solitum modum vendendi.

L E X

Cum nulla. Hæc lex dicit q̄ si aliquis conduxerit pascua publica, vel etiā Principis pro certa annua pensione apposito pacto q̄ ibidem possint depasci publica animalia, seu Principis, q̄ si postea talis cōductor vult soluere maiorem pensionem, ad hoc vt dicta animalia ibi depasci non possint: q̄ non potest, nec hoc debet isti permitti. hoc dicit. ¶ Et nota argu. ex si. huius legis: quia si officiales deputantur ad vendendum gabellas cōmunēs, q̄ omne pactū initum per istos officiales cum emptoribus gabellarum cōtra solitum modum vendēdi est nullum: quia intelligitur eis cōcessa potestas vt vendant more solito, & nō aliter. ¶ Tempus solitum vel solitum hic positum aliter intelligitur. Vide Bar. in l. Mela. s. j. de ali. & ci. le. & in l. fina. quomodo & quando iu. vbi dixit q̄ refertur ad actū proximē præcedentem. Vide quod in simili dixit gl. in l. iij. C. de epi. audi. quæ loquitur in verbo, consueto. quod verbum refertur ad duas vias. Alber. & Bald. Secus verò in verbo, solito quod verificat in prima vice, vt dixi per dictū Bart. in d. l. j. quod sequit Fulg. in auth. sed nouo iure. C. de seruis fugitiuis. vbi dicit p̄ hac esse casum in l. Mela. in ver. sed alimenta. licet in contrarium videatur facere tex. in l. filium. de lega. ij. Sed dic q̄ illud prouenit ibi ex voluntate testatoris, & illud quod dicitur consuetus, probat per binum actū induci. est verum in consuetudine hominis, non mulieris: quia mulieres non possunt facere, nec inducere consuetudinem. dictum Bart. vbi text. C. de legi. Alex.

L E X

Msignis. Hic mādāt Imperator magistro militum vt animalia militum non dimittat pascere in publicis pratis: q̄ si non curauerit obseruare, vnā cum eius officialibus. in xij. libris auri punietur. quæ poena ponitur etiā deuastantibus prata priuatorum. dicit tñ q̄ prouinciales debēt prouidere, in quo loco animalia militū sine dāno prouincialij depascant. h. d. Et not legem cōtra deuastantes prata publica. & est hæc lex utilis p̄ militibus Imperatoris descendētibus ad partes Tusciæ, vt possint petere à Tuscis, vt assignentur eis prata, in quibus possint eorū equos pascere. ¶ Nota istū tex. milites deuastantes prata. Adde d. Mar. de Laude in trac. de principe. in ti. de milite. in xiiij. conclusione. sed quid si Capitaneus reseruat dānum datū à militibus suis damnū passio: an poterit ei computare in suo salario? Dic q̄ nō, iuxta not. per gloss. in l. ex maleficijs. s. is quoq̄. de act. & obli. & in l. j. s. plures. de eo per quem fac. erit. & not. do. Mar. de Lau. in cōclu. xxiij. Sed quid si non sunt prata, sed frumenta i herbis deuastrata: possit hac poena agi ac si deuastrata prata essent. Ego ex dictis Bar. in l. certe. ff. arbo. fur. cæsa. colligo q̄ non. Nam dicit ibi q̄ damnum debet æstimari q̄tū possit vēdi, dubius euentus illius frumenti quod pasculatum est. argu. l. propter spem. ff. fa. erit. ita dicit do. lac. de Are. Alexand.

S V M M A R I V M.

Milites non possunt cum eorum equis stare in pascuis publicis: vel priuatis.

L E X

Prata. Prouincialium prata non debent fatigari molestia militum Principis. h. d. Sic facit hæc lex cōtra stipendiarios cōmunis Perusij, q̄ nō possint stare cum eorum equis in pascuis publicis: vel priuatis. Bart.

De fundis patrimonialibus, & saltuensibus, & emphyteuticis, & eorum conductoribus. Rubrica.

S V M M A R I V M.

Emphyteuta ecclesiæ vel priuati, potest dño irrequisito rem emphyteuticam donare, non tamen vendere. Conducens rem à fisco in perpetuum, tenet locum domini, & vendere potest.

L E X

Siquis. Accipiens fundū fiscalē in emphyteusim perpetuā, ip̄m donare p̄t, etiā irrequisito fisco. h. d. Sicut autē donare, ita vendere possunt: quales emphyteutę tenēt locū dñorū: sed sec⁹ in emphyteutis ecclesiā vel priuatorū: quia licet possint donare fidos

Pro concordia. Aduerte q̄ Barto. in l. fina. C. de iure emphyt. & in l. si domus. s. fin. ff. de le. j. tenet q̄ donari vt legari nō p̄t res emphyteutica sine consensu dñi. sed cōtrarius allegatur in hac l. de fundis pat. & in l. in cōventionibus. ff. de ver. sign. Tu dic si bene confideres Bar. vbiq̄ soluit q̄ prima opin. p̄cedit in emphyteusi priuata. Rōnē reddit: quia tunc nimis grauares dñs: quia esset opus q̄ dñs ageret rei venditionē contra possessorē, cū nullā obligationē p̄sonalē haberet, cum nullus sit initus cōtractus inter dñm & possessorē. Sed in casu hui⁹ l. j. est speciale. & Barto. vbiq̄ si videat dat istā sol. quia tunc in isto casu cessat rō prædicta in hoc casu singulari. & inceptē allegat in d. l. in cōventionalib⁹.

Bartolus super tribus libris Codicis.

dño irregisito, nō tñ v̄dere, vt l. si. s. de iure emphy. Et ita tenet hic gl. pe. ¶ Vt si scias q̄ ille q̄ cōduxit à fisco in perpetuū, tenet locū dñi, & ideo potest vendere, vt no. gl. in rub. s. ¶ Cod. Barto. ¶ Limita vt in l. si. C. de iure emphy. & ibi Barto. & in l. si. domus. s. fin. de lega. j. & adde cap. potuit. de locato. Quid in cōcessiōe vsusfructus, an possit aliq̄ cōcedi sine cōsensu dñi? Bal. in d. l. fina. C. de iure emphy. alle. tex. q̄ sic, in l. j. s. itē in fundo. q̄bus modis vsusfru. amittat. facit: q̄ etiā ibi nō loquit an possit facere sine cōsensu dñi emphyteuta. puto contrariū verius per regulam l. fin. C. de reb. ecclē. nō alie. vbi p̄hibita alienatione prohibetur & vsusfructus constitui. Alex.

S V M M A R I V M.

- ¶ Minori nō soluēti vectigalia principis, pro eius fundo patrimoniali non currit p̄scriptio.
- ¶ Minor nō soluens vectigalia in ciuitate Florentiæ, non incurrit p̄nam.

L E X II.

Patrimonialis. Si pro re patrimoniali emphyteutica, tpe debito soluta p̄tio non probatur minori, ipso iure non infertur dñi vel p̄na, sed tutori & curatori in solutione cessantibus. h. d.

- ¶ Nec est t̄ contra ff. de mino. l. si ex cā. s. si in commissum. & ff. de pub. l. Imperatores. s. si. ibi minori currit t̄ps, sed potest restitui: q̄ ille leges loquūt q̄ minor debet soluere vectigal fisco. hic q̄n principi, ex eo q̄ p̄ditiū erat Principis licet aliās oē priuilegiū q̄d dat fisco, est Principis, & augustæ solēt habere, vt no. s. de iure fil. i. ru. ¶ Itē nō ob. s. de fi. instr. & iure haf. fil. l. q̄. cū. vbi res incidit in cōmissum, & nō restituit: q̄ ibi si milititer erat fisci. & veditio rei minoris erat facta hic, cū debitiū erat p̄cipis & res minoris nō erat districta, vt hic tenet gl.
- ¶ Per hoc patet, q̄ cū oīa vectigalia cōis Florentiæ ex cōmissione Principis sint licita, q̄ si minor cessauerit soluere vectigal, quod dicitur p̄cipis: multo magis nō incidit i p̄nā, sicuti non incidit in p̄nā non soluendo vectigal quod debetur ipsi ciuitati. & hoc est verum: nisi ciuitas super hoc legem p̄p̄riā haberet: q̄ tūc minori curreret p̄scriptio statutaria, licet posset restitui, vt patet i c. cōstitutus. de i. inte. rest. l. ¶ Ad de Bart. in l. Imperatores. ff. de publica. Et in ea. in fi. sicut per rescriptum nō potest auferri directū dominium, ita nec vtile. Pro hoc est tex. ibi & Bal. in c. j. de naut. for. no. & i c. j. de noua forma fidelita. Sed dubiū in hoc facit: q̄ licet p̄iceps nō possit tollere dominium de iure gentiū: tamen quod est introductū de iure ciuili, p̄t ēt sine cā: vt nor. Bal. in l. rescripta. C. de preci. Impe. off. per Pau. de Ca. ibi, & alle. ibi in rub. ff. si cer. pe. ta. in fi. s. d. dñi v̄tile v̄ hmōi. s. de iure ciuili: q̄a istq̄ duq̄ sine dubio sūt iduētq̄ de iure ciuili, s. emphyteusis, & vsusfructus: vt in l. ij. in prin. C. de iure emphy. Sed n̄deo q̄ licet forma & noīa sint induta de iure ciuili: iū traditio q̄ fit q̄ est actus iuris gentium cōferuat sibi effectus directi dominij. & ita declarauit Bar. ad aliū finē in extrauagari, quoniā nuper. in ver. rebelladi. in ij. col. in ver. item quæro qd de dominio honorum. Alex.

S V M M A R I V M.

- ¶ Emphyteuta ob sterilitatē an petat remissionem canonis. Res emphyteutica non p̄t ab emphyteuta euelli, licet alius offerat meliorem conditionem.
- ¶ Dominium vtile mihi sine causa auferri non potest, sicut nec directum.

L E X III.

Quicunque. Emphyteuta ob sterilitatē potest remissionem mercedis impetrare. & rescriptum in cōtrarium impetratum per obreptionem, non valet. ¶ Item fundus fiscalis cōcessus in emphyteusim perpetuam ab emphyteuta non potest euelli, licet alius offerat meliorem cōdōnē. h. d. ¶ Et nota hic casum q̄ propter sterilitatē nō petit remissionē, licet secus sit in colono. Sed an hoc sit verū simpliciter, dic vt no. in a. h. de nō alie. s. hoc igif increpās & p. Pe. de Bellap. e. ti. s. q̄a verō Leonis. ¶ In tex. ibi: sed nec & c. ¶ No. q̄ ab emphyteuta perpetuo nō p̄t res euelli, licet alius offerat meliorem cōdōnē. ¶ Itē q̄a p̄ hanc l. patet, sicut dominiū directū non p̄t auferri mihi per rescriptū absq̄ cā, vt nor. s. de fi. instr. & iure ha. fil. l. q̄. cū. nec ēt vtile, vt hic. ¶ No. ad hoc Bal. in l. j. C. de iure emphy. & vide An. in s. q̄a no. d. alie. & emphy. vbi qui primō iurauit nō alienare, qui sentit contrarium eius quod hic dicit Barto. loquitur tamen indistinctē in sterilitate, quæ secuta est propter guerram vel mortalitatem. Alexand.

S V M M A R I V M.

- ¶ Ecclesiā & fisco parificatur.
- ¶ Ecclesiā q̄ possit concedere fundum in emphyteusim cum pacto q̄ nō icidat i cōmissū licet emphyteuta teneat ad canonē.

Vndi. Si fundi patrimoniales Principis in emphyteusim conceduntur appposito pacto, vt rōne canonis nō solui non incidant in commissum, ob hoc non releuatur emphyteuta à solita canonis p̄satione. h. d. ¶ Et nota tex. ex quo patet q̄ cū ecclesiā & fisco parib⁹ p̄sibus ambulent, vt l. si. de sacrotan. ecclē. q̄ t̄ sicut fisco p̄i cōcedere fundū in emphyteusim pacto appposito, vt non incidat in commissum: ita etiam ecclesiā. ¶ Secundo habes q̄ per istud pactum non tollitur, quin emphyteuta teneatur ad canonem.

Additio. Adde Bal. in l. ij. in j. col. C. de iure emp. & ibi etiam per Bar. Alex. ¶ Ecclesiā p̄t dare in emphyteusim cū pacto q̄ non incurrat in commissum, quod nota pro consulendo illis qui accipiūt ab ecclesiā Neundulana. Sed posset queri an tale pactum valeat. Et videt tenere Bal. in j. col. in l. ij. C. de iure emphy. vbi simpliciter loquit non faciendo mētionē de fisco vel ecclesiā, videt tenere q̄ valeat. Ad hoc bene faciūt no. per Bal. Insti. de vsufru. in prin. in ver. ne tñ. qd non valeret rescriptū superioris sic concedentis, vt no. Bal. in l. si à re. de pac. inter emp. & vend. Alex.

Si qui. Suscipiens à persequatore fundum desertum, ipsum perpetuo possidebit. hoc dicit.

Iquibus. Donatarius principis rem sibi donatam possidet inconcussam, & eam in alium potest transferre. hoc dicit.

S V M M A R I V M.

- ¶ Satisfare q̄ tenet ex forma statuti anteq̄ acceptet officiū, si est idoneus, statuti eius cautioni cū generali hypotheca.

Quicunque. Accipiens in emphyteusim fundum à fisco, debet cauere de non deserendo sub hypotheca oīm bonorum suorum, vel satisfare tenet: quā satisfationē si magistratus omiserit, ad suū reddat periculū. h. d. ¶ Et est arg. q̄ vbi ex forma statuti aliq̄ tenetur satisfare anteq̄ acceptet officiū alicuius potestariæ, q̄ si est idoneus, credetur soli cautioni cū generali hypotheca bonorum suorum.

Additio. Adde qd no. Bald. in l. abstinēdum. C. quo. app. non reci. & quod not. in l. p̄toriar. ff. de p̄cto. stip. & in l. j. qui satisf. cog. l. istud dictū sequitur Pau. de Cast. in l. diuortio. s. sed interdū. fo. ma. vbi etiā pro hoc alle. qd legitur & no. in l. de creationib⁹. s. de epif. aud. cōtra hoc tñ faciunt not. per Ang. in l. j. ff. de li. & possib. & adde Pau. de Ca. in l. j. qui satisf. cog. & quod idē no. in d. l. p̄toriar. circa p̄. de p̄cto. stip. Et etiā similiter facit in cōtrariū tex. cū glo. in l. mulier. C. de iure dot. nisi dicas q̄ ibi debet intelligi q̄ tutor erat diues, nō tñ in tātū q̄ sine fideiussore diuitiæ suæ esset in dāno sibi inspectis facultatibus populi. Ale. ¶ Si statutū dicit qd satisf. detur i persona idonea, sufficit nuda promissio honorū. adde Bal. in l. ij. aliās si. in fi. de execu. rei iud. Itē Pau. de Cast. in l. j. ff. qui sa. co. vbi dixit per istum tex. q̄ nulla satisf. tio, etiā p̄toriar, vt dñi infecti, quorū legatorū, & c. est p̄stāda ab eo qui est manifestē diues, sed sufficit sola promissio sub hypotheca bonorū suorū. Ad idē allegat l. de creationib⁹. C. de epif. aud. Ad idē dixit Pau. de Cast. i. l. diuortio. s. interdū. ff. fo. ma. vbi idē dicit. Si ex forma statuti tenet quis satisf. dare vel p̄stare fideiussorē. Adde bonū tex. & ibi gl. in l. si mulier. ff. de iure dot. & tex. in auth. cui relict⁹. C. de indic. vidui. tol. & in l. j. ibi: propter amplissimas facultates. de cuius. reo. & in l. j. s. magistra. ff. de magistra. cōue. & ibi Bald. Et in materia adde q̄ per hoc nō p̄cederet dictū Bal. in l. generaliter. C. de epif. & de. vbi dicit q̄ iudex tenet in syndicato si non recipit idoneos fideiussores. Nam fallit nisi esset idoneus diues & idoneus. per p̄dicta: quia tunc non tenetur in syndicato etiam si minus idoneum recepisset, quod nota. Alex.

S V M M A R I V M.

- ¶ Exceptio introducta per statutum q̄ quis non debeat au diri, impedit litis ingressum.

Mnes. Fundi limitrophi militibus assignati, etiā per rescriptum principis, vel annotationē in emphyteusim, vel iure dominij, in alium transferri non possunt, & translati reuocant h. d. ¶ In tex. ibi: penitus audiatur. Nota ex hoc, q̄ exceptio introducta per statuta, q̄ quis non debeat au diri, impedit litis ingressum, vt hic, & s. de legi. l. leges sacratissime. Bar.

Niuersi. Ad evidentiam scias q̄ si alicui fundus patrimonialis tanquam fertilis à Principe assignatur, q̄ peræquator potest ei fundum sterilem assignare. Modò Imperator facit hic differentiam an quis accipiat fundum patrimoniale à principe vel à privato. Nam si accipit à principe directo potest peræquator sibi sterilem

¶ Remissionē. Ad quā materā vide Pe. d. An. in c. potuit. d. loc. vbi etiā Io. d. Imo. & Cap. & Sal. oino. l. j. d. iure emphy. & An. i. auth. de nō alie. s. lex itaq̄. col. ij. & Rich. Malū. in d. l. j. & d. Alex. d. Im. in con. vj. n. p̄te. & in consil. xxvj. iij. parte. & in consil. xcviij. iij. parte. & Pau. ardizo. in cōsili. incl. verum emphyteuta, & c. Ad de Iaco. Rebu. in l. oīm. nu. j. & quod ibi posui in apote. ad ipsum in ver. sterilia. s. de omni ag. deser. & Cano. in c. p̄pter sterilitatē & ibi Barb. extra de loc. et eūdem Barb. consil. suo incl. scripsit propheta.

rilem assignare: sed si à priuato, secus: tamē talis accipiens debet soluere fisco canonem annuum.

Vndos. In hac lege dicitur qd si fundi patrimoniales fertiles aliquibus sint concessi, & steriles non, peræquator debet sterilia fertilibus congregare, vt sic omnium pensio præstetur, & diuisio fiat sterilium æqua lance, & fertilibus congregentur.

S V M M A R I V M.

- 1. Pactū appositū à possidēte fundū patrimoniale vel fiscalē ipsum vendente: qd ipse, & nō emptor, teneatur canonem soluere, non tenet, nisi in instrumento adfit Principis autoritas.
- 2. Lex intelligitur secundum materiam tituli, vbi est posita.
- 3. Obligatio vitiosa vetustate temporis non firmatur.

Vs emphyteutici. Hęc lex diuiditur in duas partes, vt patet in lite ra. Et prima legitur tribus modis. Primo modo in glo. j. huius legis alijs duobus modis. in gl. vlti. secundum primam lectū. istud principium breuiter. h. d. Pensio emphyteutici prædij fisco debetur per emptorē, non obstante pacto qd veditor soluere debeat, nisi Principis iudicio fuerit firmatum. h. d. Verba autem literæ expone, vt j. dicā. & hæc lectura placet, & est vera. & nō. Ex qua habes qd possidens fundum patrimoniale vel fiscalē si ipsum vedit appposito pacto qd ipse teneat canonē soluere, & nō emptor: tale pactū nullam obligationē inducit: quoniam ius pcepti pēlionis est immutabile, nisi fuerit firmatū Principis iudicio. & secundū dictā lecturam expone verba hoc modo: ius, id est, pēlio sine obligatiōis vinculo. ideo dicit sine: quia nō inducit obligatiōem qd veditor teneatur ad solutionē pēlionis, et nō emptor. Retentū est, id est, retenta. imutabile, id est, immutabile. subaudi, nisi talis pactio Principis iudicio fuisset firmata, vt in litera patet. Alię verò lecturę qd ponunt in gl. vlt. recipiunt potius vltimū dictū quā principium huius legis. ¶ Possessionē. hæc est secūda pars huius legis, & legitur tribus modis. ¶ Primo modo qui emit pēdiū patrimoniale emphyteuticū, nō iuuat ex vetustate tēporis, quo venditor soluit canonē, quod minus ipse soluere teneat. ¶ Secūdo modo legit qd ille, qui possidet prædiū emphyteuticū non emit, nec in eo habet aliquē titulū, sed ipsum prædium vitiosè quæsiuit: & ideo nō iuuat vetustate tēporis, quia ipse canonē soluere teneat, licet nō soluerit. & secundū istā lecturam verbū vitiosè, est adiectiuū nominis possessionis. quali dicat, vitiosa possessio, qd sine obligatiōe & titulo fuit, nō iuuat tēporis vetustate. Secundum verò secundā lecturam. est adiectiuū nominis vetustatis. quali dicat, possessio acquisita sine obligatiōe, id est, pacto, de qua fit mētio in prin. legis. qd emptor nō teneat soluere pēlionē, quę pactio nō parit obligatiōem, vt dictū est, non iuuat vitiosa vetustate tēporis, quod minus emptor teneat soluere canonem, licet p vetusta tempora nō soluerit. ¶ Tertio modo legitur hic ver. secūdū Azō. qd nō loquitur de præscriptione libertatis cōtra præstationē canonis, sed qd loquat de iure ipsius iuris emphyteutici, vt ipsius ius nō p̄scribat lōgo tēpore, scilicet xxx. annorū. qd nō soluit canonē, certè possum agere contra eū in rem, nō obstante exceptione p̄scriptiōis. Sed lect. ista reprobat. ¶ Accur. qd non est verum qd hæc lex loquat in fundo priuati emphyteutico: sed in fundo patrimoniali loquitur. Et istud apparet: quia in rubrica dicit de fundis patrimonialib. & sic hæc lex videt loqui de eis. ff. de in diē addi. l. Impator. & qualibet istarū pot esse vera. ppter plenitudinē literę. & secundū oēs lectur. hæc lex breuiter hoc dicit: Emēs fundū emphyteuticū patrimoniale, nō immutat suo pacto ius præstādę pēlionis, qd eam soluere teneat, nisi fuerit principis iudicio cōfirmatū: etiā si per vetusta tēpora nō soluerit emptor. Item habēs ius prædij emphyteutici nō perdit ipsum vetusto tempore. Hoc dicit secundum vnā lecturam. posita in gl. si. ubi. nā in rub. &c. ¶ Nota qd lex debet intelligi secundum materiam tituli vbi est posita. & est casus in l. Imperator. de in diē addi. Quod autē hæc litera dicit, ius præstandi pensioē non p̄scribit lōgo tēpore: intellige nisi eluxerint xl. anni, vt j. l. si. de fun. rei priua. l. si.

Additio. Nota qd hæc lex qd vitiosa obligatio vetustate temporis non firmatur. Ang. Et sic facit qd statutum tollens longam p̄scriptionem, non dicit substulisse p̄scriptionē xl. annorū, secundū Bar. in l. cū scimus. s. de a. gri. & censi. & idē tenet Bal. in c. j. p̄. æterea. de capitu. Corradi. sed in l. j. C. ne rei dominic. vel tēpl. & l. nō solū. de vsu. cap. tenet cōtrariū. quam opi. sequit Ro. i rubr. de arbi. in xix. seu xx. col. p. l. hoc iure. s. ductus aquę. ff. de aqua quori. & c. it. Sed pro opi. Bar. facit quod dixit Ange. in l. j. interdicitum hoc p̄petuū. de iti. actu que priua. per gl. ubi posita, videlicet si statuto cauet qd cōtra inirumētū guarētigionatū nulla possit opponi exceptio p̄scriptionis, qd nihilominus ægitate suadēte

poterit opponi p̄scriptionis exceptio centum annorum. Et vide quæ dixi in l. si quis decurio. s. de decu. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1. Emphyteuta quod habeat vtile dominium.
- 2. Emphyteuta non tenetur emere à domino iure dominij per allodium.

Possessores. Emphyteutæ fundos patrimoniales per allodium emere nō coguntur: dominium verò vtile habēt, si à principe vel alio quocūq; titulo acquisierint. h. d. ¶ Nota hic casum exp̄pressum qd emphyteuta habet vtile dominium, vt in fine patet. In alijs verò legibus nō dicit qd emphyteutæ sint domini: sed habēt in rem actiōem. ¶ Vltimò videt hic casus qd emphyteuta non cogitur emere à domino iure dominij per allodiū, vt hic in fi. cōcor. s. de iure delib. l. nec emere. cū simi. Bart.

Vlli. Prædia matrimonialia, hic nominata non possunt alienari in alium, p̄na contra facientibus imminente. h. d. Et est localis hæc lex, vt dicit glo. Regulariter autem prædia patrimonialia & emphyteuticaria p̄t alienari, vt s. l. ius emphyteutici. Barto.

S V M M A R I V M.

- 1. Canonis præstatio præscribitur spatio quadraginta annorum: & requisita. nu. s.
- 2. Præscriptio quadraginta annorum qd currat contra Rempulicam & ecclesiam, non tamen Romanam.
- 3. Possessio naturalis annexa cum ciuili, dicitur naturalis. Possessio corporalis separata à naturali qd non reperitur.
- 4. Prædium dominicum vel templorum etiam cum beneficio principis non alienatur cum pacto, ne canon soluatur.

Vbemus. Qui per xl. annos fundum patrimoniale, vel templorum vel alterius iuris cum titulo vel sine possederit, nullam pro ipso molestantiam, controuersiam, vel quæstionē pati pot, si soluat canonē debitum. Si verò à principio p̄bet titulū possessor: adempto canone à principe p̄diū fuisse sibi cōcessum à canonis p̄statione securus est. h. d. ¶ Hanc legē alleg. glo. in l. emptorem. C. locati. quia licet dicat qd emptor cogat stare colono: hoc verū, nisi conduxisset à domino ad modicū tēpus. Cui adde tex. i. l. j. s. cui aut. & ibi Bar. de sup̄ficie. & vide aliū casum, in quo tenetur stare colono, in l. in venditione. s. j. de bo. auth. iud. pos. & ibi aliū casum posui post Bar. Itē in seq. ver. i. tex. ubi: vel locorum. habet i. auth. quas actiōes. de sac. san. eccl. Alex. ¶ Et sic nō obit. s. eo. l. ius emphyteutici. qd dicit p̄stationē canonis nō p̄scribi vetusto tēpore: quia non xxx. annis, vt ibi, sed xl. sicut

- 1. hic. ¶ In tex. ubi: vel locorū. nota cōtra Rēpublicā, & contra tēpla p̄scribi spatio xl. annorū. hoc est verū, secūdū hæc iura, in quolibet tēplo: sed hodie fallit in ecclesia Romana: vt authē. quas actiōes. s. de sac. san. ec. & in corpore vñ sumit. Itē hoc verum in rebus emphyteuticis tēplorū, alijs cōtra, vt s. ne rei domi. vel tēpl. ¶ In tex. rei corporalis. Nota qd dicit, corporalis. & j. subnequit possessionis: & sic apparet, qd hic loquitur de corporali possessione. & appellat hic corporale possessionē naturalem annexā cū ciuili. qd apparet: quia ex eo resultat p̄scriptio, vt hic: cū ex sola naturali non possit resultare: vt in l. acquirif. in fi. ff. de acquir. re do. Vnde non videt vera doctrina dicitū qd possessio corporalis est illa, quæ parit effectum, id est dominium, i. fructuū acquisitionē. Nā hic erat corporalis possessio: et tñ effectū parit dominij: & ideo dicas put gl. dicunt qd non reperit possessio corporalis separata à naturali, sed qd duplex est possessio, s. ciuili & naturalis. ¶ In tex. ubi: hoc etiā, & c. per hūc ver. patet qd p̄diū dominicum vel templorū, etiā cū Principis bñficio, nō alienat cū pacto ne canon soluatur. Exp̄pressus p̄batur j. de fund. rei priua. l. fin. nisi tale bñficiū spatio xl. anno. sit cōfirmatū, vt hic. ¶ Et aduerte bñ: quia si non soluatur canon, non p̄scribit spatio xl. ann. nisi duobus cōcurrentibus. Primò, qd si possidēs acquisierit rem cū titulo. Secūdo, qd tempore acquisitionis Imperator concesserit qd canon non soluatur. Nā si post acquisitionē p̄dij tale bñficiū cōcederet, tunc p̄scriptio xl. ann. non procederet: vt no. hic in glo.

Habet vtile dominium. Adde glo. ord. in l. cū manu fata. s. nemo. ff. de cōtrahen. emp. & v̄d. & Bal. s. i rubr. de iur. emphy. & in rub. s. de cōtrahen. emp. & v̄d. di. q. xj.

Acquisitionē. Adde Pau. de Ca. in l. Iulianus. s. ex vendito. ff. de act. emp. & Cy. i. l. certum. C. de rei vendi. & do. Alex. de Imo. i. l. ij. s. ex cōtrario. vbi etiā vide Bar. in ij. colū. versic. quæro quę possessio. ff. de acquir. re. pos. & do. Alex. in cōf. xxx. iij. iij. parte.

De mancipijs & colonis patrimonialium & saltuen. & emphyteuticorum fundorum. Rubri.

S V M M A R I V M.

- 1. Locato castro cum territorio, & terreno non censentur locata loca syluestria, ad culturam penitus inhabilia.
- 2. Colonus, qui facit cultuarii arborē vel vineas per inexpectos, si prædia ex hoc efficiantur deteriora, tenetur domino.

L E X

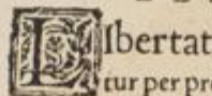
Bartolus super tribus libris Codicis.

Emphyteuticarios. Si villa locata in emphyteusim conceditur, non potest colonus vsurpare totum territorium eiusdem, et vniuersas aquas et fontes: sed fructum debet percipere de his, in quibus cultura requiritur, & vti aqua quatenus ad culturam necessaria est: reliquum

verò cedit emphyteutæ. h. d. ¶ Ludo. in litera l. no. iij. alle. stum tex. Item ver. & sic vñ. vide do. Mar. de Laude in tracta. de principe, in ti. de castellanis. in xij. conclusione. vbi dicit qd in concessione non venit vsus fluminis. Alex. Et sic vñ casus hic, qd si dñs villæ vel castrî, locauit alicui villam vel castrum cum territorio & terreno, nõ vñ locare pondera & alia loca syluestria ad culturam penitus inhabilia, nec fontes nec riuos aquarum, nisi quatenus aqua est expediens ad culturam: & ideo residuo aquæ poterit vti & collibus & poderijs, vt hic. Vltimò gl. hæc legem inducit cõtra doctore seu magistrum, qd nimis facit scholarẽ p se legere. Itẽ cõtra scriptore committẽtẽ alicui scribere p pecunia. ¶ In tex. ibi: culturis erudierunt. No. tex. cõtra colonos, qd faciunt cultuari arbores vel vineas, vel arari terras p in eruditos in cultura. Nã si p dia ex hoc sint effecta deteriora, tenent dñs: qd ipse eis cur ieruditos miserint ad culturam. Bar.

LEX I I.

Libertates. Manumissio facta de mancipio fundi patrimonialis a non domino, rescinditur per procuratorem Cæsaris.

S V M M A R I V M.

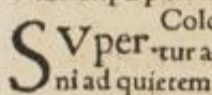
¶ Emens a fisco, vel in emphyteusim accipiens, tenetur stare colono fiscali. ¶ Singularis successor ecclesiæ, an teneatur stare colono ecclesiæ.

LEX I I I.

Cognouimus. Emptor fundi patrimonialis tenetur stare colono: quem si expulerit, possessione priuatur. h. d. ¶ Et not. hic qd emens a fisco, vel in emphyteusim accipiens rem, tenetur stare colono fiscali. Et est rõ, ne colonus fiscalis habeat recursum cõtra fiscum. Cui conxor. s. e. l. j. emphyteuta verò vel

emptor fundi priuati nõ tenet stare colono regulariter: vt s. loca. l. eptore. ¶ Et nota istã legem ad qdõnẽ de ecclesiã qd cõcessit fundum in emphyteusim, i quo fundo steterat ad laborandũ, qdã p maximũ rps: qd si ephyteuta expellit illũ colonũ cũ bono eẽt, et aliũ surrogauit i locũ ei, qd debet ephyteusi priuari. Et sic collige qd singularis successor ecclesiæ tenetur stare colono: sicut in successore. Facit l. fina. de sacrosan. eccle. & tenet Ludo. in l. si filiofamil. s. si. sol. mar. & ibi scripsi post Imo.

Super. Coloni ad aliquã militiam cõuolantes, reuocantur ad culturam antiquã. ¶ Item milites veterani ad quietem donati, rei rusticæ operam non debent dare. Et hoc fallit in militib⁹ limitaneis, quibus est arare permilsum: vt l. agros. s. de fund. limi.

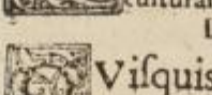
De fugitiuis colonis patrimonialibus, emphyteuticis & saltuensibus. Rubrica.

LEX I.

Quicunque. Coloni patrimoniales, vel saltuenses non obstantibus aliquibus stipendijs, quæ promeruerint, reuocantur ad pristinã culturam agrorum. h. d. Bart.

LEX I I.

Visquis. Suscipiens vel occultans colonum patrimoniale, pœna hic inserta punitur.

LEX I I I.

Viuscunque. Omnes adscriptitij ad agriculturam prædiorum patrimonialium si conuolauerint, ad aliquam militiam reuocantur. hoc dicit. Bart.

De prædijs tamiacis, & de his, qui ex colonis dominicis alijsq; liberæ conditionis procreantur. Rubri.

S V M M A R I V M.

¶ Partus ventrem sequitur. fallit in tamiaco.

LEX I.

Siliber. Natus ex vno parente tamiaco, & altero libero, tamiacus est. natus autem ex adscriptitio vel seruo alieno, & ancilla dominica vel adscriptitia, vel serua priuati, & ex colono vel

seruo dominico: semper sequitur conditionem parentis liberi. h. d. ¶ Et sic est speciale in natis ex tamiaco, qui semper sequuntur conditionem parentis tamiaci. regulariter contra: quia partus ventris conditionem sequitur: vt l. ne diutius. s. de agri. & censu. & ibi fuit dictum.

¶ Abundans cautela non nocet.

LEX I I.

Minimus. Hic Imperator dicit qd ipse fecit quandam legem, quam non habemus: in qua statuit qd prædia tamiaca venderentur emere volentibus sub solito canone: & qd emptores prædiorum per neminem poterunt inquietari. & licet illa lex illis emptoribus esset sufficiens: attamẽ adhuc Imperator constituit qd dicti emptores nõ possint grauari. ¶ Et secundum hoc nota illud vulgare, qd abundans cautela non nocet, secundum And. de Baru. de qua in l. testamentum. C. de testa.

De diuersis prædijs urbanis & rusticis, & templorum, & ciuitatum, &c. Rubri.

LEX I.

Prædibus. Edificans in loco publico, solueret debeat pensionem pro edificio, si expedit Reipublicæ: aliàs ipsum solum cum edificio vendicatur. h. d. tex. & glo.

S V M M A R I V M.

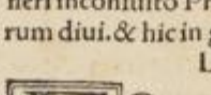
¶ Restauratio murorum non potest fieri inconsulto Principe.

LEX I I.

Restaurati. Tertia pars canonis, quæ redigitur ex fundis, & locis Reipublicæ sufficit ad restaurationem murorum. hoc dicit. Et nota qd restauratio murorum nõ potest fieri inconsulto Principe. De quo in l. sacra. s. muros. ff. de re. diui. & hic in glo.

LEX I I I.

Emptor. Emptor Reipublicæ vel templorum ipsam perpetuò possidebit, nec ab eo potest euelli, licet alius offerat meliorem conditionem. h. d. ¶ Et secundum hoc nota qd habet locum subhastatio in rebus templorum & Reipublicæ: sed hoc est correctum in rebus templorum, per authen. hoc ius porrectum. C. de sac. san. eccle. Bar.

¶ Emptio rei emphyteuticæ fiscalis facta a priuato, vel a ciuitate sub pacto ne teneatur ad canonem, tenetur, sed pactum est irritum. hoc dicit. Nec obstat supra, de fun. rei priua. l. si. vbi non tenet venditio nec pactum: quia ibi emptio fuit facta a Principe: quia erat emphyteuta alterius: & ideo abominabile esset qd princeps non possidens teneretur ad canonem, vt hic. nota qd hæc litera dicit, a consulatu, &c. Quia secundum hoc patet quod potest fieri lex, quæ habeat locum in omnibus actibus præteritis a tempore citra vel retro. Bar.

De locatione prædiorum ciuilium uel fiscalium, siue templorum, siue rei priuatae uel dominicæ. Rubri.

LEX I.

Dui patris. Prædia Principis, quæ in perpetuum locantur, sunt locanda diuitibus vel alijs cum fideiussione idonea præstita: & officialis prædicta negligens, debet de suo refarcire omne detrimentum. Bar.

LEX I I.

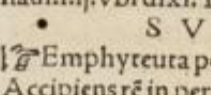

Vndi. A colonis perpetuis fundorum publicorum non auferuntur fundi licet alius meliorem conditionem offerat. hoc dicit. ¶ Et nota hic contra prælatos, qui post ædificia facta in ruinis volunt dicere se deceptos. de quo supra, de fun. rei priua. l. j. & supra, de prædijs nau. l. ij. vbi dixi. Bar.

S V M M A R I V M.

¶ Emphyteuta potest conductor appellari. Accipiens rem in perpetuum potius dicitur emphyteuta quam conductor.

LEX I I I.

Loca. Subhastatio in locatione perpetua fundorum publicorum ita vendicat sibi locum, sicut in venditione. h. d. ¶ In tex. ibi: perpetuarijs conductoribus. ¶ Nota emphyteuta appellari conductorem.

etorem. Nam omnis accipiens rem in perpetuum dicitur potius emphyteuta quam conductor, ut hic. Bart. ¶ Vide Bal. in l. si contra ius vel vtili. publi. Alex.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Conductores perpetui quod possideant, Si finita locatione conductor primus tantum offert, quantum novus, in locatione praefertur, h. d. ¶ Nota gl. hic positam quae tenet qd conductores perpetui possident. sed in temporalibus: quia illi dicuntur habere detentationem qui sunt ad tempus. do. Bar. ¶ Adde Bar. in l. cotem. in prin. de publi. ca. & vide j. in l. fin. Facit l. cognouimus. s. de mancip. & colo. Adde l. ij. de vendi. rerum. ciui. lib. xj. Alex.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Conducens rem in perpetuum, potest ea vendere & donare. 2 Casus, in quo Princeps non potest rem vni concessam, etiam motu proprio alteri concedere. 3 Donans vel locans rem, quod intelligatur solum donare vel locare ius quod in ea habet.

Rædia. Prædia domus Augustalis in perpetuum locata ad alium non possunt transferri sub alio pretextu quandiu pensio soluitur. & Comes rerum priuatarum contrafaciens punitur. Item prædium Augustale princeps donare potest ei cui locauerit in perpetuum, vel ad tempus. Item primus conductor conductione finita, si in licitatione offert tantum quantum alius, praefertur. Si vero rem conduxerit in perpetuum, omni tempore est securus. h. d. Et cum primo responso huius legis not. gl. hic in ver. retrahendam. qd conducens rem in perpetuum potest eam vendere & donare, & ad posteros transmittere. ¶ In tex. ibi: vel sponte donauerit.

1 ¶ Nota casum, in quo princeps rem concessam per se vni, non potest alteri concedere, etiam motu proprio: nisi dicat, non obstante tali concessione facta: ut in c. si motu proprio. extra. de præb. libr. vj. ¶ In tex. ibi, concedere pensionem. ¶ Nota qd si detinenti rem quidam habens ius in ea, donat eam, simpliciter intelligitur donare solum ius quod habet. idem est in locatione: ut l. si domus. s. si. ff. de leg. j. no. in l. cum alienam rem. s. de leg. quod satis credo. ¶ Idem in donare. docto. in l. si domus. s. si. de leg. j. alle. c. pastoralis. de do. Item Bal. & Sal. in l. cum alienam. de leg. j. in princ. & ibi Ange. & Bal. in rubr. de contrahen. emp. & in vj. q. & in l. monumenta. C. de legi. & docto. & maxime Petr. de Ancha. in d. c. pastoralis. & in l. senatus. de lega. j. s. si. Alexan.

De conductoribus & procuratoribus siue exactoribus prædiorum fiscalium domus Augustae. Ru.

S V M M A R I V M.

1 ¶ In causis fiscalibus seruandus est ordo iuris, sicut in causis priuatorum. 2 Citatio facta per Regem Baroni, ut ostendat ius quod habet in tali castro, est nulla. 3 Bardarij Potestatis si delinquant, grauius puniuntur quam alij. 4 Substitutio si est facta de domo Bardorum, intelliguntur substituti omnes illi de Bardis. 5 Legatum factum ecclesiae sancti Francisci an sit nullum, sicut si esset factum fratribus.

L E X Vnica.

Conductores. Conductores fundorum domus fiscalis, et alij homines dictae domus, cum agere volunt, expediri debent ordinario iure: & nulli aliorum patrocinium prestare debent, nec executionis ministerium, & contrafacientibus poena imponitur, nec est poenitentiae locus. h. d. ¶ Per hanc legem dicit And. de Bar. qd in causis fiscalibus est seruandus ordo iuris, sicut in causis priuatorum. ¶ Item si rex facit citare suum Baronem, ut ostendat iura quae habet in castris quae possidet, alius auferret sibi ea: nam talis citatio ipso iure est nulla: cum nemo titulum ostendere debeat super possessionis: ut l. cogi. s. de peti. hæredi. & sic est in isto. qd nota. ¶ In causa fiscali non iuratur de calumnia. Glo. nor. in c. j. s. sacramentum. de consuetu. recti seu. quã ad hoc alleg. & sequitur Laudensis in tracta. de Principe, in ti. de fisco. conclusionem xvij.

1 Alex. ¶ In tex. ibi: grauior. no. contra bardarios Potestatis delinquentes. ut ipsi debeant magis puniri, quam alij ciues. ¶ Et no. hic gloss. quae exponit domum, id est, illos de domo. Vnde si quis substituit filio suo domum Bardorum, quod intelligatur substituti omnes illi de Bardis. ¶ Item per hoc tenet qd si legatum relinquatur ecclesiae sancti Francisci, quod illud legatum est nullum: sicut si relinqueretur fratribus de sancto Francisco, licet tenuerim con-

trarium in libello Minoritarum.

Quibus ad conductionem prædiorum fiscalium accedere non licet. Rubrica.

L E X Vnica. Palatini milites prohibentur a locatione fundorum Principis. hoc dicit. Bar.

De collatione funderum fiscalium uel rei priuatae & c. Rubrica.

L E X I.

Rdinariorum. Praeses prouinciae, & sui officiales possunt exigere conductores dominicos, & etiam impertiri fauorem curiaribus Cesaris volentibus facere dictam exactationem.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Ambasiatoribus non creditur sine publicis literis. 2 Baiulo non creditur sine literis, quando non est notus, vel quando vult aliquem citare personaliter, vel quando agitur de magno praedicio. 3 Citatio facta domi sine literis, non reddit citatum contumacem.

L E X I I.

Palatini possunt transmitti per comitem rerum priuatarum ad praesidem cum literis, ut sint solliciti circa exactationem pensionum fiscalium: & non debent inferre aliquam concussionem: contra facientes puniuntur relatione facta de hoc perfecto praetorio. h. d. ¶ In tex. ibi, cum publicis literis. ¶ Per hanc literam patet qd non creditur ambasiatoribus sine publicis literis. Concor. s. de decur. l. si quis decurio. secundum vnam lectu. & de exact. tribu. l. missi. ibi: cum delatorum. ¶ Item per hanc legem dici potest, qd cum isti palatini obtineant vicem quorundam Baiulorum, ut ibi dicitur qd baiulo debet dari litera ad hoc ut ei credatur, et hoc est verum quando baiulus non est notus ut hic. & d. l. missi. alius bene debet ei credi sine literis. Et ita no. gl. in l. sed & interpellatur. s. j. ff. de arbi. Pro hoc facit l. iij. s. tories. de da. in fec. ibi: libellum & c. Vel die qd quando baiulus vult grauare aliquem realiter, qd tunc requiritur litera: quia agitur de magno praedicio: ut d. l. missi. & de iure fil. facultas. Aut vult citare verboreus ut compareat coram iudice: & tunc si est notus, non requiritur litera: ut d. l. sed si interpellatur. si est ignotus, sic, ut hic. Nam hic transmittebatur de vna prouincia ad aliam.

3 Additio. ¶ Tamen nota qd nunquam citatio facta domi reddit citatum contumacem absque literis, ut not. Bal. & Ang. in l. ij. in ij. col. de anna. exce. et vide de hac materia quando credatur nuntio per Bar. in l. j. cura carnis. ff. de offi. praefect. vrb. & ibi dixi. Alex. ¶ Ro. in l. sciendum. de ver. ob. & do. lo. de Platea in l. prohibitum. s. de iure fil. & per do. Ant. in c. qd super his. de fid. instru. vbi dicit qd persona dignae notae & fide dignae creditur sine literis. facit c. nobilissimus. lxxij. dist. et no. Ang. in cõ. s. cix. Alex. ¶ Vltimo nota hanc legem contra baiulos committentes contra aliquem concussionem. Bar.

L E X I I I.

Mnia. Prædia ex quacunque causa ad fiscum pertinentia, a transuentione publicarum specierum non habent immunitatem. h. d. Bar.

De priuilegijs domus Augustae, uel rei priuatae & c. Rubrica.

L E X I. Ad extraordinaria munera, vel superindicta etiam fiscalis possessor non cogitur. hoc dicit.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Comitatus soliti portare granum Clusinum ad ciuitatem Perusij, non possunt vrgeri ut portent ad alium locum longiorem.

L E X I I.

Prædia Principis a transuentione publicarum specierum nullatenus hodie excusantur, sicut nec prædia priuatorum, licet aliquando excusata fuerint: quia ultra solitum locum tales species portabatur. quod hodie fieri non permittitur. h. d. ¶ In tex. ibi: quibus ante. optimū argumētum

a ¶ Potius dicitur emphyteuta. Potes ex hoc elicere discrimen qd iter emphyteusim est & locationem. de quo vide Bal. in l. j. s. de iur. emphy. lo. And. i. addi. ad Spe. in tj. de loc. ti. v. i. princ. et do. meū Phil. Deci. consi. penul. vol. ij. per totum. b ¶ Nuntio. Et tñ ad saturitatem, vi de plene per Fel. in c. inquisitionis. s. fin. col. viij. post med. versu. item quærif. de accu. & in c. j. vj. col. i. ver. quarta conclusio. circa med. vers. de iudi. & qd ibi dixi in apofit. & in in c. qm. de proba. in princ. viij. col. & gl. in verbo, citationes. & qd ibi dixi etiam in apofitillis. ADDE istū cõsil. suo lxxxvj. incipien. non creditur nuntio. & qd ibi posui in add. Bal. in l. properadum. s. sed & si quidē. num. 13. vbi posui post eum in vrsi, executoris. s. de iudi. dixi post Rebus. in l. prohibitorium. in princ. s. de iure fil. lib. x. post Collecta. in c. cum dilecti. nu. 13. ver. nunquid creditur nuntio citanti. in apofit. in eo. vers. extra de dol. post Lanfran. c. qm cõtra falsam. s. citationes. nu. 16. vers. in gl. si. ibi, ista gl. extra de proba. et Fel. c. j. co. vi. ver. quarta conclusio. extra, de iudi.

Bartolus super tribus libris Codicis.

præstat hæc litera, q̄ cum de consuetude ciuitatis Perusij sit q̄ granum Clusij Perusij portetur ad ciuitatem Perusij, q̄ comitatus soliti portare non possunt vrgeri vt portent ad alium locum longiorem, et magis distantem à Clusio. facit s. de ann. & trib. l. pro locis.

LEX III.

Ro tyronibus. Hic dicit Imperator q̄ cum certus reditus assignatus esset militibus certæ militiæ: & ad huius reditus præstationem prædia prouincialium tenerentur conferre, q̄ etiam prædia principis ad hoc tenentur. h. d. Bar.

S V M M A R I V M.

- 1 Strata & si via sunt diuersa.
- 2 Statutum puniens in duplum maleficium commissum in strata, non comprehendit maleficium factum in via.

Absit. Instructiones viæ publicæ, pontium & stratarum, inter sordida nō numerantur: & ideo nemo excusatur ab eo. Cōcor. C. de sa. san. ec. l. ad instr. d. i. d. Fallit si alicui muneris publici vacatio sit spāliter cōcessa: vt l. cui muneris. ff. de vac. mu. Et nota q̄ dicit hic, stratarū. & s. dicit, viæ. Et sic patet q̄ hic via & strata ponunt vt species differētes. Cōcor. ff. de via publi. l. j. circa fi. Et est vtile ad statutū dicens q̄ cōmittēs maleficiū in strata, pœna dupli puniatur. Nā si accusatio dicat q̄ maleficiū sit cōmissum in via: nō cōcludit pœnā dupli: q̄ sunt attendēda verba legis: vt l. prætor ait. s. hæc autē actio. ver. docere. ff. vi bo. rapt.

Excepto. Nullus à superindictio excusatur, excepta Principis possessione. h. d. Bar. Intelligit nisi in contrarium appareret communis vsus loquendi tam in via quam in strata: quia tunc attenderet l. librorum. ver. quod tamē Celsius. de leg. iij. et l. cum de lanionis. s. aliam. ff. de fun. instr. per Barro. in rub. ff. de ope. no. nū. q̄ tñ intelligit vt ibi in margine. Alexā.

De grege dominico. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Penitentia quod sit locus in furto consummato, vnica.

Repositis. Subtrahens equum à grege dominico, ipsum restituit, & in vna libra auri punitur: subtrahens de grege priuati punitur in media libra, à qua pœna releuatur, si eū obtulerit spōte. h. d. Et nota hic casum, in quo subtrahens punitur alia pœna quam dupli vel quadrupli. Item nota qd̄ in furto consummato est locus pniæ. Simile s. de his q̄ se dese. l. j. & ff. de alie. iud. mu. cā fac. l. iij. s. ad l. iul. maie. l. qu. quis. s. si. regulariter contra, vt l. q̄ ea mente. ff. de furt.

De cupressis ex luco Daphnes, uel Perseidis per Aegyptum non excidendis uel uendendis. Rubrica.

LEX I.

Siquis. Ementes vel vedētes arbores cupressis in locis hic nominatis puniuntur. h. d. Et est hæc lex arg. q̄ coipso q̄ imponit pœna emētis, imponitur vendēti. De quo in l. ij. s. ad l. iul. maie. Adde Dñicū de sancto Gemi. in c. j. de tēpo. ordi. in vj. & in l. non tātū. ff. de rei iudi. p. Raph. & Are. Sed qd̄ si statutū dicit, de quo liber cōtractu vedētiōis soluat gabella: a. cōprehēdat emptio nē & vedētiōnē: Dic q̄ solus veditor. Casus est in l. debet in fi. de ædil. edi. Adde Bal. in rub. de reb. credi. C. & sequit Ro. in not. iij. in litera g. adde Bar. in l. legē. de indic. vidui. tol. vbi dicit q̄ si ex forma statuti puniū vedēs frumētū in alio loco q̄ in platea cōis, puniū emptor & emēs. dicit vt ibi. Adde etiā Bal. in l. iij. col. C. de cōdil. act. & adde Bal. in cōtrariū in l. j. C. de cōi seruo manumif. vbi dixit q̄ statutū cogēs aliquē emere, nō p̄pterea cogit aliū vedere. Et adde Sal. in rub. C. de reb. cre. vbi dicit vnā regulā q̄ semp̄ i correlatiuis lex loquēs de vno, trahit ad reliquū. & ibi iducit ad statutū loquēs de debito, an cōprehēdat creditū, puniū qñ statutū loquit de digniori. glo. ibi in rub. prælaleg. Alex.

LEX I.

Mnes. Autoritate propria nullus pōt in luco Daphnes incidere cupressos, nec eas collapsas aliō trāsportare: cōtra faciens punitur. Item plantās cupressum nō pōt aliā ob hoc incidere, sed p̄ tali plātatione à sico vnā librā auri cōsequet. h. d. Nota legē pro cōstitutiōne papali disponēte q̄ de massa trabaria nulli sit licitum excidere adietes, nec eas collapsas aliō portare.

Finis libri xj. Sequitur xij.

De dignitatibus,

Rubrica.

Continua rubricam vt in gl. Vel dicit vt dictum est in libro præcedenti de multis qualitatibus personarum: sed quia dignitas est qualitas, quæ inhæret personæ, vt dicitur ibi in l. j. ideo ponitur hic rubrica, de dignitatibus.

S V M M A R I V M.

- 1 Militia an sit dignitas. remissiuè, & infra nu. 83.
- 2 Doctor orqueri non potest, nec personaliter capitur. nu. 11.
- 3 Donatio facta in concubinam per doctorem, non tenet.
- 4 Doctor non tenetur vltra quam facere potest.
- 5 Pro delicto non suspenditur, nec decapitari potest. nu. 30.
- 6 Habentes domum ad locandum, coguntur doctoribus locare.
- 7 Doctoribus competit actio popularis.
- 8 Doctorum filij præferuntur alijs, & gratis promouentur.
- 9 Doctoris persona discipulo honesta videri debet.
- 10 Doctor sine literis est de consilio Principis. Efficitur comes si legit per viginti annos. In ius vocatur scriptura, non verbo.
- 11 Doctor non subit munera personalia. Doctor habet iurisdictionem. Doctor non punitur corporaliter, nisi degradetur. & nu. 30.
- 12 Præses scribens doctori, si appellat eum fratrem, punitur. Extrahens doctorem de domo, capitis pœna punitur. Doctori creditur de vita, & peritia scholaris.
- 13 Doctoris interpretatio est probabilis. Doctori credens excusatur ab expensis.
- 14 Doctori consuetudinem alleganti creditur. Gaudet doctores priuilegio immunitatis. Dicitur habere dignitatem.
- 15 Non tenetur soluere gabellas.
- 16 Scholaris magni ingenij, licet non studuerit per quinquennium, doctorari potest. Scholaris, qui doctoratur, debet esse maior xvij. annis. Moribus alios antecellere. Examinatur à septem doctoribus.
- 17 Spurius. Iudæus vel mulier non potest doctorari.
- 18 Priuilegia concessa militibus trahuntur ad doctores, vel aduocatos. remissiuè.
- 19 Doctor legum est maior omnibus professoribus. Orator præfertur alijs præfessoribus.
- 20 Doctor postquam recipit insignia, reprobat: & semel approbatus non potest amplius reprobari.
- 21 Doctor cum eius familia non potest scrutari de armis. Doctor non tenetur soluere collectas.
- 22 Scholaris studens non tenetur ad munera in propria patria. Scholaris vagabundus, an possit doctorari.
- 23 Doctor senex non est semper iuueni præferendus.
- 24 Scholaris licentiatas ante susceptionem bireti, non habet priuilegia doctoratus.
- 25 Licentiatas quando habeatur pro doctore.
- 26 Scholaris solo verbo vocatus doctor ab Imperatore, habet priuilegia doctoratus, & nu. 29. quando.
- 27 Doctor legens dum legit, dicitur cuius illius ciuitatis.
- 28 Imperator solo verbo doctorem creat.
- 29 Scholaris doctus præfertur doctori ignaro.
- 30 Scholaris qui excessit xxv. annum, præsumitur nō addiscere.
- 31 Scholaris, qui incipit studium patre viuente, an debeat studere de bonis communibus.
- 32 Doctori promittenti scholaribus maria & montes, non est erendum: & est præsumptio contra ipsum.
- 33 Mulier sequitur conditionem patris: & an illustris si nubat clarissimo. & nu. 40.
- 34 Dignitas proueniens ex accidenti, non extenditur vltra pronepotes: scilicet si ex origine. & vide latius nu. 20.
- 35 Consule dicuntur clarissimi.
- 36 Hic titulus in quo differat à tractatu primi libri supra, vbi tractatur de dignitatibus.
- 37 Officium quod sit aliud à dignitate.
- 38 Casus in ista lege.
- 39 Nobiles habent dignitatem. Mulieres habent nobilitatē & dignitatem: & qualiter. nu. 42.
- 40 Dicitio vir, qualiter accipiatur.
- 41 Abbatissa dicitur habere dignitatem & administrationem in suas monachas.
- 42 Dignitas quot modis dicatur, & qualiter accipiatur: & quid sit, quando est idem quod nobilitas. nu. 47.
- 43 Dignitas non diuiditur per gradus: & qui sunt illi gradus.
- 44 Nobilitas an sit idem quod dignitas.

Diuitiæ

L E X L

S vt proponitis.

- 47 Diuitiæ q̄ conferant ad nobilitatem, vbi circa finem qd̄ pos-
sunt esse causa remora ad nobilitatem acquirendam.
- 48 Mores boni in aliquo, & antiqui dicuntur, si durauit in acti-
bus virtuosus per decem annos.
- 49 Nobilitas transit in filios, nisi propter eorum delictum illam
amittant.
- 50 Nobilitas non transit ad bastardum.
- 51 Nobilis an dicatur, qui descendit à parentibus valentibus: pu-
ta patre, vel auo, licet ipse sit modicæ conditionis.
- 52 Rusticus licet probus, diues, & valens: tñ non dicitur nobilis.
- 53 Filius natus ex nobili, qñ dicitur nobilis, & quādo ignobilis.
- 54 Nobilitas an consequatur ex natiuitate.
- 55 Nobilitas quæ habetur ex p̄genie nō durat vltra pronepotes.
Origo non est dignitas, nec dignitatem tribuit.
- 56 Nobilitas an detur vbi virtus datur.
- 57 Nobilitates sūt tres, scilicet theologalis, naturalis et politica.
- 58 Nobilis apud Deum quis dicatur, & sit.
- 59 Nobilitas naturalis considerari potest duobus modis.
- 60 Nobilitas naturalis vno modo considerata, est qdā habit⁹ ele-
ctius in medio cōsistēs circa ea q̄ p̄tinent ad p̄esse vel dñari.
- 61 Nobilitas politica quæ sit, & nu. 62.
- Nobilitas politica est inuenta ad similitudinem nobilitatis
theologalis.
- 63 Plebeius in ciuitate Florentiæ si efficitur miles, efficitur nobi-
lis. secus alibi.
- 64 Dignitatē nullus habere potest à seipso, sed oportet q̄ per a-
lum conferatur, & eam sibi assumens incidit in crimen falsi.
- 65 Tres causæ quæ possunt impellere ad concedendam dignita-
tem non tamen necessitant.
- 66 Dignitates etiam propter vitia conceduntur.
- 67 Dignitas quando concedatur ex mera gratia.
- 68 P̄ferens indignum digno, peccat.
- 69 Progenies est causa concedendī dignitatem.
- 70 Nobilitas quandoq̄ cadit in ignorantem.
- 71 Nobilitas est actus voluntarius, nec in intellectu consistit.
- 72 Nobilitas potest alicui in puncto mortis conferri.
- 73 Infans potest effici miles, & coronari.
- 74 Nobilitas quæ cadit in ignorantem, non est propriè virtus.
- 75 Volūtas licet nō sit virtus, est tñ signum virtutis de p̄senti.
- 76 Nobiles in electōnibus, & testimonijs, vbi voces sunt pares
p̄feruntur plebeijs.
- 77 Princeps solus potest concedere dignitatem: & omnis, qui
habet potestatem legis condendæ, & sub nu. 77.
- 78 Magni barones, licet nō sint milites, possunt tñ facere militē.
- 79 Rex transiens per alienum regnum potest ibi creare milites.
- 80 Popul⁹ ciuitatis qñ possit facere milites, et cōcedere dignitatē.
- 81 Ciuitas, an poterit dignitates & nobilitates, quæ inducuntur
à iure communi, non acceptare vt dignitates.
- 82 Dignitas aliqua potest esse ex forma statutorum, quæ non sit
de iure communi.
- 83 Miles, qui nullam habet iurisdicōem, potest alium militem
facere autoritate consuetudinis.
- 84 Plebei quidam dicuntur honesti, quidam viles.
- 85 Plebei veniunt appellatione populi: & qualiter hoc p̄betur.
nu. sequen. & nu. 98.
- 86 Practica probandi communem vsū loquendi, & j. nu. 98.
- 87 Nobilitas semper importat acceptationem.
- 88 Nobiles delinquentes, de iure cōmuni plus puniuntur i p̄-
nis pecuniarijs quā plebei.
- 89 Princeps propter status salutem quosdam remouet de ciuita-
te: & quibusdam profectum ad ciuitatem interdicit.
- 90 Nobilitas habet aliqua grauamina annexa, q̄ p̄ se mala sunt,
- 91 Priuatus ob delictum nobilitate, & dignitate, licet sit priua-
tus quo ad omnia commoda: non tamen erit priuatus quo ad
onera quæ retinebit.
- Pœna non debet esse causa p̄mij.
- 92 Virtuofus si staret et viueret per mille annos, nisi transferatur
in eum aliqua dignitas, semper remanet plebeius.
- 93 Qualiter ostendatur aliquem esse nobilem.
- 94 Nobilitas infima dicitur illa, quæ confertur per statuta ciuita-
tum disponētia quod aliqui sint nobiles.
- 95 Verbum q̄ referat ad id qd̄ cōgruit in specie, non in genere.
- 96 Officia habentia nobilitatē annexam, & dignitatē, quæ sint,
- 97 Practica probandi aliquem nobilem.
- 98 Communis vsus loquendi vt dicatur communis, debet esse
longus, saltē decem annorum.
- 99 Nomen popularium prout differt à nobilibus, in quibus lo-
cis habetur in iure.
- 100 Nobilis verbaliter dicitur esse, qui nobilis reputatur.
- 101 Nobilitas quæ attribuitur ex genere, vīq̄ ad quos transeat,

- 1 Additio. ¶ An militia sit dignitas vide a
Barto. in l. ex eo. ff. de testa. mili.
2 ¶ Doctor primò torqueri non potest. l. mi-
lites. C. de q̄o. quia militat aduocati. l. aduo.
3 C. de aduo. di. iudi. ¶ Donatio ab eo facta in concubinam non
valet. l. ij. C. de do. inter vir. & vxo. no. doct. in l. affectionis. ff.
de dona. lo. And. in c. cum quis. de sepul. lib. vj. Host. in Sum.
4 in tit. de do. inter vir. & vxo. §. cui ver. excipitur. ¶ Item non
tenetur vltra q̄ facere potest. gl. in l. miles. in prin. ff. de re iud.
5 Et vide Inn. in c. j. de magi. ¶ Pro delicto non suspendit. l. de-
fertorem. §. pœna militum. de re mili. & ibi gl. In conductio-
6 domus gaudet priuilegio. do. Bar. et Bal. in l. j. ff. so. ma. ¶ Co-
guntur enim eis ædes locare, secundū Gul. in l. decernimus. de
7 epif. & cle. & Bal. & Ang. in d. l. j. ff. sol. ma. ¶ Popularis actio
competit pro iniuria sibi illata. Bar. in l. j. §. huius studij. de iu-
8 sti. & iu. ¶ Filij eorum p̄feruntur equalibus, & promouētur
9 sine expensis. gl. in l. iubemus. C. de aduo. diuer. iud. ¶ Perso-
na doctoris discipulo sancta & honesta videri debet. l. liberto.
in gl. fi. de obse. pat. p̄stian. & iuxta illud luue. Qui precepto
rem sancti voluerit parentis esse loco. Bald. in auth. habita. ne
10 filius pro pa. ¶ Doctor est de consilio principis sine literis. l. fi.
de aduo. diuer. iu. Doctor efficitur Comes & illustris si legit p̄
xx. annos. l. j. de profes. qui in vrb. ¶ Itē scriptura, nō verbo in
11 ius vocat. l. quoties. j. eo. ¶ Itē nec personaliter capif. l. medi-
12 cos. de p̄fes. & med. & ibi gl. & Bar. ¶ Itē nec munerib⁹ p̄so-
nalibus affligit. l. gramaticos. e. ti. Item iurisdicōem habet. d.
auth. habita. Itē null⁹ pati debet in dignitate: ideo doctor nisi
degradeat, ad pœnā mortis, v̄ absconditōis mēbri nō cōdēnat. l.
13 oēs. §. p̄terea. cū gl. de epi. et cle. ¶ Itē si p̄fes iudex scribēs docto-
ri appellet eū fratē, extraordinariè punif. l. ij. §. de offic. diuer.
iudi. Itē extrahens eum de domo sua pœna capitis punitur. l.
medicos. C. de p̄fes. vide do. Car. florētinum in cle. j. de magi.
¶ Item credit doctori, de vita scholaris xij. q. j. c. j. De peritia
14 ei⁹ soli doctori stat. l. nemi. C. de adu. diuer. iu. ¶ Itē ei⁹ iterp̄ta-
tio p̄babilis est. gl. i. c. j. ver. interpretat⁹. de postu. pla. Credens
doctori ab exp̄lis releuat, secundū do. Car. in cle. ij. de magi.
Pe. de Anc. in c. finē liti. de dolo & cōru. & qd̄ no. Bar. i. l. bo-
15 norū. ff. de bo. pos. ¶ Itē credit eis si allegat cōsuetudinē. Bal. in
l. de qb⁹. ff. de legi. alle. gl. in l. dos à p̄fe. C. so. ma. Itē gaudent
priuilegio imunitatis. Bart. i. d. l. medicos. Itē dī hēre dignita-
16 tē p̄ Bar. i. p̄. C. ¶ Itē nō tenet soluere gabellas, secundū Bald.
in d. auth. habita. Ingeniū scholaris supplet etatē. c. frequēs. de
17 resit. spo. lib. vj. ¶ Itē scholaris magni ingenij pōt esse doctor
licet nō studuerit p̄ quinquēniū: vt in p̄. Digesto. §. his igif.
Et ad hoc vt doctor priuilegio gaudeat, debet eē maior xvij.
an. l. j. §. pueritiā. ff. de postu. Itē morib⁹ alios debet excedere,
aliās dignitate priuaf. Bar. i. l. magistrōs. §. de p̄f. & medi. li. x.
18 & q̄ sit examiat⁹ à septē. l. li. qs. C. de p̄f. ¶ Et q̄ nō sit spurius,
licet de sc̄to nō seruet, secundū do. Car. i. d. Cle. j. de magi. Et q̄
nō sit ludē⁹ vel mulier, in qb⁹ nō cadit dignitas. l. ij. ff. de re. iu.
19 l. fi. C. de ludē. ¶ Et an priuilegia cōcessa militib⁹ trahant ad
doctores, v̄ aduocatos, dixi j. repeti. mea. l. cetero. ff. de vul. et
20 pu. i. prin. ¶ Et doctores legū sūt maiores oib⁹ alijs p̄fessorib⁹:
vt voluit gl. no. in p̄. Digesto. i. §. pe. dū voluit, q̄ scholaris
habeat tres iudices. Orator tñ p̄ferit oibus alijs p̄fessoribus, vt
21 voluit gl. in l. j. §. sit. li. vr. & ibi tex. ¶ Et doctor quicuis rece-
perit in lignia: pōt tamen reprobari, secundū Bar. in l. gramati-
cos. C. de p̄fes. et medi. Et doctor semel approbat⁹ nō pōt am-
plius reprobari, secundū Bal. p̄ illū tex. in l. j. de liber. & eorū li
22 be. ¶ Et doctor cū eius familia nō pōt scrutari de armis. Vide
Bar. & q̄ ibi scripsi i. l. medicos. C. de p̄fes. & medi. & ibi etiā q̄
doctor non tenet soluere collectas: & qñ ille q̄ vult doctorari
23 non est reptus, &c. & ibi etiā signauit. ¶ Et scholaris studēs nō
tenetur in ppria patria ad munera. l. j. qui eta. vel p̄fes. et ibi vi
de qualiter intelligat statūtū si dicit, q̄ scholaris cōuenit tñ co-
24 rā ep̄o, an poterit cōueniri corā rectore, vide Bar. i. l. viros. j. e.
de diuer. offi. li. xij. in fi. lib. & vide Bar. in l. j. de tyro. an scho-
laris vagabundus possit doctorari. Item doctor tenet nō est
c semp iuueni p̄ferend⁹. vide tex. & ibi Ang. in auth. de mo-
nachis. in §. fi. & facit q̄ no. p̄ Gl. & Bar. in l. cū qd̄. ff. li. cer. pe.
25 ¶ Et no. q̄ scholaris licentiatus ante susceptionē bireti, non
habet priuilegia doctoratus, secundū Bal. in l. bene à zenone. de
quadri. p̄scrip. & lathletas. de excu. tuto. imō dicit Bal. i. l. j.
26 in fi. ff. so. ma. ¶ q̄ in fauorabilibus licentiatus h̄ p̄ doctore. Et
an licentiatus q̄ suscepit gradū doctoratus, post doctoratū alte-
rius debeat p̄poni illi primo doctorato. Bart. q̄ sic, in l. j. C. de
27 cōsu. li. xij. p̄ illū tex. ¶ Et an scholaris vocat⁹ doctor solo ver-

Bartolus super tribus libris Codicis.

ho ab Imperatore habeat priuilegia doctoratus, vide Mar. de Lau. in addi. suis in .j. char. & vide Bal. in c. j. quis dicat Dux, vel March. ¶ nota qd doctor leges, donec legit, dicit tunc ciuis illius ciuitatis vbi legit: per Bar. in l. municeps. i. j. miles. ff. ad municipi. & in l. j. eo. ti. circa mediū. vbi loquitur de plato. ¶ Et nota qd Imperator pot solo verbo creare doctorē, secundum quod no. per Ange. in l. j. C. de sent. pas. pronūtiatus tñ doctor solo verbo ab Imperatore vñ papa, si est ignar. iuris, nō habet priuilegia doctorū, sed vt doctor minoris sciētiā honorat. ar. l. qd si forte. y. j. de solu. & per Bart. in c. j. quis dicatur Dux vel March. ¶ Et doctor dānatus ad mortē, decapitari nō pot. l. omnes. iuncta gl. in verbo. post amissionē. de epi. & cle. vbi dicitur, qd nemo in dignitate cōstitut. mori debet añq. degradatur. facit c. degradatio. de por. lib. vj. ¶ Et scholaris doct. p̄fer. doctori ignaro. glo. in l. iij. y. j. ff. de decu. & eorum filijs. & est gl. in auth. de monachis. y. fi. in verbo tps. & est p̄sumptio qd scholaris qd exccellerit xxv. an. non bene addiscat, secūdū Bart. ¶ in l. j. C. de his qui aeta. se ex. lib. x. ¶ Et an scholaris qd inccēpit studiū viuēte patre debeat perficere sumpribus cōibus patre mortuo, an expensis suis. Bar. in l. j. C. de peri. & cōmo. rei ven. ¶ & de doctore qd promittit maria & montes scholari, nō est credendū, vide gl. & Bar. in l. non omnes. y. fi. de re mili. lē arg. suspiciōis est contra doctores qui acquirunt sibi scholares per pecuniā. l. j. y. solent. de offi. p̄fec. vrbi & y. sed si quis. ¶ In titu. de suspe. tu in gl. Alex. ¶ Mulier cōditionē patris & aui illustris retinet, dum tamē nubat clarissimo. h. d. Si autem nuberet homini minoris conditionis, tūc secus: quia sicut mulier propter viri cōditionē coruscet, ita deprimif: vt s. de ico. l. mulieres. & j. eo. l. mulieres. ¶ Vltimō nota ex gl. ista duo, primō qd vbiq. dignitas nō venit ex origine, sed ex accidēti: qd illa dignitas nō extēdit vltra p̄nepotes. cōcor. s. de qō. l. duo Marco. ¶ Secūdō nota qd cōsules dicūt clarissimi. & ita est expedita hęc lex. ¶ Sequit̄ repeti. eiusdē l. ¶ q̄ro in quo differt tractatus huius libri à tractatu primi libri, in quo tractat de dignitatib. sicut hic tractatur. Resp. in primo tractat principaliter de officijs, ex qbus sequit̄ dignitas: hic tractat principaliter de ipsa dignitate. ¶ propriē eū loq̄ndo aliud est officiū, aliud dignitas. qd patet: pot̄ em̄ qd habere dignitatē senatoriam vel cōsularē, licet nō sit senator vel cōsul, vt videbitis in processu. Itē qd pot̄ habere officiū senatoris, & non habere dignitatē: vt dicem. j. l. quoties. Et sic apparet qd sunt separata. breuiter h. d. Nobilitas mulieris, quā habet ex p̄genie retinet, etiā si nubat nobili, etiā maioris dignitatis nō plebeio. h. d. Modō ¶ pone casum in terminis causa solati: Dñe, duæ sorores fuerūt inuitatæ in quodā cōuiuio: & quia nō fuerāt positæ inter dñas cōsulares & p̄torias: ideo iuerūt ad principē, pponētes qd aui cōsulē & patrē habuerūt p̄torē, & ipse sunt nuptæ nobilib. viris, licet nō tātæ dignitatis. Querit̄ nunqd debeat poni in mēsa inter nobiles respectu nobilitatis patrē, an respectu nobilitatis maritorū? Rñdet Impator qd si vera sunt quæ pponunt qd tenēt nobilitatē & dignitatē generis: & sic poni debuerūt in mēsa. ¶ nota qd nobiles habēt dignitatē, vt dicit j. ¶ Itē nota qd mulieres habēt dignitatē, & nobilitatē ex progenie. ¶ Item nota qd si filia vni. regis nubat vni Comiti, debet appellari regalis: vel si filia vni. comitis nubat vni minoris nobilitatis, debet appellari comitissa. ¶ Itē not. qd si filia Comitis nubat populari, nō debet appellari Comitissa. ¶ Op. po. dicit hic qd istę mulieres habuerūt patrē & aui virū. cōtra. ¶ s. de nup. l. nemini. ¶ Sol. expone virū, moiem: vt gl. dicit. Pro cui. notitia sciēdū est qd nomē viri qñq. ponit respectiue ad vxorē: & tūc ponit nomē viri p̄ marito: vt ff. sol. ma. l. viro atq. vxore. & ff. de iure do. l. vir ab eo. s. de do. inter vir. & vxor. i. rubro & nigro. de iure do. l. si inter virū. cū filib. ¶ Qñq. nō ponit respectiue, sed ponit cū adiectiōe denorāte qd sit vir alicui. mulieris: vt p̄ genitiuū casum: vt si dico, vir Seig. vel p̄ nomē possessiui: vt si dico mulieri, vir tu. ¶ vel similia verba: tūc etiā intelligunt̄ in dubio viro pro marito: vt ff. de sena. l. j. ad l. Velle. auth. li. qua mulier. ¶ Si verō dictio vir, cū alia ad iunctione ponat: tūc intelligitur vir, id est homo, vt hic, & ff. iud. sol. l. vir bonus. & pro loc. li. societatem. y. arbitrorū. cū similibus. ¶ Aduertendū tamē est, qd nomē vir, adultū hominē importat. Cū verō dico vir, hominē importat: & pot̄ intelligi de quolibet: vt ff. de leg. iij. l. cum qs decedēs. y. codicil. & ibi nota qd est notādū ad multa. ¶ Secūdō opp. quōd mulieres nō possunt habere dignitatē. ¶ vt l. f. minx. ff. de re. iu. Sol. Dignitatē sine administratione possunt habere, vt hic: sed dignitatē cū administratione regulariter non: vt in cōtrarijs. Fallit in quibusdā p̄cellētib. mulierib. ¶ vt de cōsuetudine quarū dā partiū: vt l. si. s. de arbi. & c. dilecti. extra. de arb. ¶ Fallit in Abbatisis, quas videm. habere dignitatē, & administratio

nem in suas monachas, & interdum extra, cum habeat castrac & similia. Ista dignitas sine administratiōe, de qua loquit̄ hęc lex, nihil aliud est qd dignitas, seu nobilitas: & sic apud nos vocatur. Ita dicit hęc gl. & probatur j. eo. l. mulieres. & j. dicam. Dicitur enim talis est nobilis domina atali nobilitate, cū sit Comitissa, Marchionissa, & si. vt j. ostendam. Est ergo videndum quid sit nobilitas. Ad cui. declarationē p̄mitto aliquas quę friones. ¶ Et primō quęro quot modis dicitur dignitas. Respondeo, quandoq. accipitur largissimē, vt omnes dicatur in dignitate, qui sunt bonę famę, & integri status: vt ff. de va. & extraordi. cog. l. cognitionum. y. j. ibi: illę dignitatis stat. & alibi quilibet dicit dignus, qui non reperit indignus: vt l. cum quidam. de leg. iij. & de manu. test. l. seruus. & de hoc nō loquitur hic. Qñq. verō accipitur dignitas pro officio, quod habet dignitatem annexam: vt ff. de mu. & ho. l. honor. in princ. Et ita loquitur rub. extra. de p̄b. & digni. & text. in c. de multa. eo. ti. ita loquitur gl. ff. ad l. lul. de ambitu. l. j. quæ dicit, quędā officia quæ ibi nominantur esse dignitates. Verē em̄ officium ipsum non est dignitas, sed habet dignitatē annexam: vt ff. de mu. et hono. l. honor. in prin. et isto modo etiam non loquitur hic titulus. Quandoq. dignitas accipitur pro quadam qualitate, quæ facit personam differre à plebens: & ita est nobilitas secundum vulgare nostrum, vt statim dicam. Et consideratur ista duobus modis. Primō, prout ista dignitas stat in nomine generis sui: nec habet nomē speciale: vt esse decurio: vt ff. de mu. & ho. l. spurij. in prin. & esse miles, & presbyter & similia, vt l. ne qs. s. vt ne. priua. Sunt & alię dignitates nominatę, ¶ & istę diuiduntur per suos grad. Est em̄ illustris, superillustris, spectabilis, clarissimus, vt j. videbitis in prosecutione materię, et istis nominibus adhuc doctores hodie vtuntur: de his loquitur hic titulus. ¶ Secūdō ¶ quęro, & reuoco i dubiū vtrū sit verū qd dignitas pur accipit vt separata ab officio, vel administratione sit idē qd nobilitas. Rñdeo, si quidē nobilitas accipit propriē prout facit quę differre à plebens: & de ista loquit̄ hic: & tunc dico qd est idē nobilitas et dignitas. Probo: sola dignitas est, quę facit quę differre à plebens, & quę non esse plebeū: vt ff. de susp. tu. l. j. in fi. & l. iij. y. tutores. & ibi hoc Iaco. de Aret. ponit qd oiscarēs dignitate est plebeius, aliās qd est in dignitate definit esse plebeius. p̄bat C. vt ne. priua. l. ne quis. Illud ergo qd secūdū nostros mores appellat nobilitas: illud idē est dignitas, qd facit quę non esse plebeū. Propterea hoc videt̄ explūm Instit. de iure natu. gē. & ciui. y. plebiscitum. ibi gl. dicit quod plebs cōtinet oēs exceptis nobilibus. In tex. verō dicit̄ y. appellantur nobiles patricij & senatores, qui habēt dignitatē. & facit ff. de ver. sig. l. plebs. in prin. Sed posset dici qd ille. y. plebiscitum. probat cōtrarium. Dicit em̄ ibi qd plebis appellatione continentur omnes, exceptis senatoribus & patricijs: sed multæ sunt alię dignitates inferiores à senatoribus, et patricijs: vt s. ti. ij. l. nemini. ergo patet qd multi habentes dignitatem sunt plebeij, id est, homines habentes inferiorem dignitatem, à prædictis: & sic nō omnis, qui est in dignitate, definit esse plebei. & sic non est idem nobilitas & dignitas. Sol. ibi ponitur nomē patricius in genere pro omnibus patribus ciuitatis: & sic pro omnibus habentibus in ciuitate dignitatē: vt patet. ff. de origi. iur. l. ij. y. deinde cum p̄tium. & y. eisdem tēporibus. sed l. nemini. j. ti. ij. loquitur de alio magno patricius honore, qui coepit esse postq. fuerunt creati Imperatores. Præterea istum intellectum ponit Hugo, sub dictiōe Plebs. Præterea certū est qd dignitas non debet concedi, nisi ei qui sit in aliqua potestate saltē qd sit decurio: vt l. honores. y. is qui. ff. de decur. Nam plebeius nō potest eligi ad dignitatem, vt ibi patet. Sed alibi dicit̄ qd ad dignitates debēt eligi nobiles: vt in auth. de defen. ciui. in y. interim. & y. fi. ergo patet qd ob hoc qd dicit nobiles, intelligit̄, hoc est, in dignitate positos: vt in auth. de defen. ciui. & sic nobilitas & dignitas sunt idē. Præterea hoc patet in l. quęro. de nata. resti. vbi dicit nobilissim. Imperator. ideo autem dicitur nobilissimus in superlatiuo gradu: quia est i dignitate in gradu superlatiuo. Præterea hoc patet in diuina scriptura Mar. xv. c. in fi. vbi venit Ioseph ad Arimathæa nobilis decurio, quasi dicat, erat nobilis: quia erat positus in dignitate decurionatus. ¶ Cōcluditur ergo qd nobilitas, quę facit quę differre à plebeio, est quędam dignitas eo modo sumpta, quo dixi s. scilicet separata ab administratione. Ideo nos videmus in nostro vsu nominari dignitatē illā, à qua p̄cedit nobilitas. Dicimus em̄ regales, ducales, marchiones, comites, & similia. Quosdā verō vocamus nobiles simplices: quia vt dixi, qdam erant dignitates noiātę: quędam innoiātę. Ergo apparet: quia licet sub noie nobilitatis nō habeam. aliquē specialē tractatū: tñ habem. hūc librū de dignitatibus, & in multis alijs p̄ibus iuris. ideo de nobilitate rectē tractare possumus. Potest etiam accipi

a ¶ Dignitatē. Adde Fel. in c. dilecti. de maio. & obe.

b ¶ Dignitatē. An Abbatisa dicatur habere dignitatē, vide Fel. i. c. memi. nimus. i. j. col. ver. vltius quæro. de accu.

accipi nobilitas multis alijs modis: & tunc non est idem quod dignitas, ut statim videbitis. ¶ Tertio ergo quæro, quid sit nobilitas, seu dignitas, put idem sunt. & ut circa hæc veritas elucescat multorum opiniones referat. Fuit enim quidam nomine Dantes Allegeri de Florentia poeta vulgaris, laudabilis, & recolendæ memoriæ, qui circa hoc fecit unam cantilenam in vulgari, quæ incipit, Le dolce rime damor, che soleva trouare li mei pèleri, &c. et ibi recitat tres opi. antiquorum. Prima est, quæ dicit quod quidam Imperator dixit quod nobilitas est antiqua æris, & diuitiarum possessio cum pulchris regiminibus & moribus. Alij dixerunt quod antiqui boni mores faciunt hominem nobilem, & isti de diuitijs non curant. Tertij dicunt, quod ille est nobilis, qui descendit ex patre, vel auo valentibus. & omnes istas opi. reprobant. Vltimo ipse determinat quod quicumque est virtuosus est nobilis. Item potest esse nobilitas etiam ubi non est virtus: & sic nobilitas habet in se plus quæ virtus. Exemplum in puella verecunda. nam verecundia est diuersa à virtute: & tamen in ea est nobilitas. Concluditur igitur quod omnis anima prædestinata à Deo in felicitate, ut in omni tpe bene operetur etiam antequam aliud actum virtuosum operetur, dicitur nobilis. et ista sunt eius dicta in summa. De quolibet ergo largè & latius videamus singulariter. ¶ Prima ergo opinio fuit, quod quidam Imperator dixit quod nobilitas est antiqua possessio æris siue diuitiarum, cum pulchris regiminibus, & moribus. Et istud reprobant ipse, dicens quod ista definitio est falsa & imperfecta. Falsa, quia diuitiæ non possunt dare nec auferre nobilitatem. quod apparet: quia diuitiæ ex se sunt viles, & quod vile est, nobilitatem non potest concedere. Vilitas autem earum apparet: quia diuitiæ congregatæ non quietant animum, sed maiorè curam tribuunt. ¶ Itè illa definitio est imperfecta: quia alijs modis contingit nobilitas: vt j. dicitur. & ista videtur intertio poetæ prædicti. ¶ Primum quod dicit, quod quidam Imperator posuit definitionem prædictam: hoc non reperit in corpore iuris: sed forte ipse in alijs historijs inuenit: tamen contra reprobationem suam arguo quod diuitiæ conferunt ad dandam nobilitatem: quia quicquid confert ad virtutem, confert ad nobilitatem. Istud patet ex dictis suis, qui dixit, quod vbiusque est virtus, ibi est nobilitas. ¶ & secundum istud nobilis est ille, quem nobilitas sua virtus: sed diuitiæ conferunt ad magnanimitatem, quæ est virtus: vt habetur à sancto Tho. in ij. q. cxxv. c. li. & per philosophum iij. Ethic. vbi tractat de magnanimitate: ergo confert ad nobilitatem. Præterea, quicquid confert ad felicitatem, confert ad nobilitatem, secundum eundem: sed diuitiæ conferunt ad felicitatem: quia sine ipsis non contingit hominem esse felicem, secundum Philosophum j. Ethic. ergo &c. Præterea, eorum definitiones ponit Philosophus v. Politic. circa primū vbi sic ait: Nobiles enim esse videntur, quibus assuntur progenitorum virtus & diuitiæ. Finaliter concludo quod diuitiæ non sunt dignitates, nec dignitates possunt dare dicitur, vt dicit poeta: possunt tamen esse causa remota, ob quam nobilitas euenit: & obuentu conseruabit. & ita concludunt rationes in oppositū factæ. & hoc est verū, vt j. dicat. & in hoc bene dicit poeta. Secunda opi. fuit eorum, qui prædictam opi. reuoluerunt hoc modo, quod antiqui boni mores cum possessione diuitiarum faciunt hominem nobilem, & optimam partem ademerunt: quia forte ipsi non habebant eam. & hæc sunt verba poetæ, quasi dicit secunda opi. quod soli antiqui boni mores faciunt quem nobilem. Istam opi. ipse dānat. Isti videntur præsupponere quod ex vili patre non potest descendere nobilis filius. quod patet: quia requiritur antiquitas. Ex hoc eorum antecedenti sequitur quod omnes sumus nobiles, vel omnes sumus ignobiles: quia si primus parēs fuit nobilis: ergo omnes descendentes sunt nobiles. Si primus ignobilis: ergo omnes descendentes ignobiles: quia nūquid in persona alicuius potuit incipere nobilitas seu dignitas. Nā aut ipsi habent dicere quod mundus fuit ab æterno cum multitudine oim: quod est falsum, & contra fidem Christianam. Mihi videtur salua reuerentia tanti poetæ quod dictæ rationes factæ ad reprobandum dictas opi. non sunt veræ. Primo enim auctoritas, quæ ipsi asserunt ex dictis eorum, scilicet quod ex vili patre non possit nasci nobilis filius. nā ipsi requirunt antiquitatem bonorum morum. ¶ Tertio ista antiquitas potest esse in vno homine. Nā si durauit longo tpe x. vel xx. an. in bonis moribus, dicentur antiqui boni mores: vt ff. de legi. l. de quibus. in gl. sup. ver. inueterata. Vñ ex istis actibus virtuosus non erit nobilis nisi completo longo tpe. Istud vñ expressum in doctoribus, qui non consequuntur dignitatem comitum, nisi expletis xx. ann. in legendo, vt de pfo. q. in vr. l. j. li. xij. Præterea posito quod antecedens esset verū, non sequitur consequens quod omnes essemus nobiles vel ignobiles. Pone enim quod Adam fuit nobilis. Et qui sint isti nobiles et quot modis sumantur, videtur de tex. & ibi Bald. in l. nobiles. de commer. & mer. vbi dicit quod qui facit artem mercantium, non potest esse nobilis, quod nota contra dños Venetos. Alexan. ¶ Et nobilitas trahit in filios, nisi propter eorum delictum eam amittant.

Nam propter delictum quis infamatur, & propter infamiam perditur nobilitas & dignitas: vt j. l. proximi. & l. quoties. Si ergo aliquis e. filius se gessit virtuosè, retinet nobilitatem, & erit nobilis. & si alius gessit se vitiosè, perdit nobilitatem, & erit plebeius. Et ita fuit de facto in Cain, qui occidit Abel fratrem suum, propter quod perdidit nobilitatem patris: vt hñ Gen. iij. c. Et de hoc multa exempla ponuntur per Valerium Maximum sub rub. qui à patribus degenerauerunt. ¶ Item pone ex eodem patre nobili natum unum filium legitimum, & alium bastardum: certè ad legitimum transit nobilitas, non ad bastardum: vt l. cum legitime. de statu homi. et de sena. l. liberos.

¶ Not. per doct. in l. fi. C. de verb. sig. & per Bal. in l. j. & Ang. & Imo. in l. ex facto. xxiiij. col. ad Trebel. Alex. ¶ Exemplum in Abraam, qui habuit filium legitimum, & alium naturale ex ancilla. Gen. xxj. Eodem modo non ob. dicet rationes tertij opi. vt statim dicat. licet enim istæ reprehensiones non videantur concludere: tamen verū arbitror quod antiquitas morum non est nobilitas, nec nobilitatem facere potest: sed potest esse causa nobilitatis vt j. dicam. ¶ Tertia opi. fuit, quod illi dicantur nobiles, qui descendunt à parentibus valentibus, puta pater vel auo: licet ipse, qui descendit, sit modicæ conditionis. Istud reprehendit poeta eadem ratione: quia vñ præsupponere quod non sit nobilis, nisi qui nascitur ex nobili. Et quia ex rustico non potest nasci nobilis: ex quo sequuntur consequentiæ falsa vt s. dictum est. Sed non est verum quod ipsi hoc præsupponant. Dicunt enim ipsi quod ex valentibus parentibus, vt ipse poeta recitat: non autem dicit nobilibus: & pnt hæc habere talè intellectū. Pone, ¶ rusticus incipit esse probus homo, & valens, & tenere statum nobilitatis. Certè ipse non est nobilis: quia illa rusticitas non potuit purgari plenè & perfectè in eo: sed filij & nepotes sui erunt nobiliores: vt tota die videmus in rusticis peruenientibus ad aliquem gradum ciuitatis. Vnde ex patre ignobili, tamè valente: nascitur filius vel nepos nobilis: & sic non præsupponit illud quod poeta dicebat: & posito quod præsupponeret: non sequeretur quod illæ essent falsæ consequentiæ: vt dixi in præcedenti opi. ver. mihi videtur. ¶ Item reprobant poeta dictam tertiam opi. in eo quod adiecit: licet ipse sit modicæ conditionis. Nam talis est vilissimus: quia habuit viam nobilitatis paratam à parentibus, & ipse non seruauit eam: & talis vituperandus est plus quæ alius. Si ergo est vilissimus: ergo non est nobilis. Et hoc tangit multos viuentes, qui vadunt per terram: sed quo ad mores, mortui sunt. ¶ Sed ista responsio non videtur vera. Sciendum ergo est quod ex parentibus nobilibus quicquid nascitur filius nobilis, & virtuosè viuens: & iste erit nobilis secundum omnes prædictos. ¶ Quandoque nascitur filius reprobus: qui habet mores malos, ex quibus est infamis: & tunc perdit nobilitatem: vt j. l. proximi. & isto casu verum dicit poeta, qui eum appellat vilissimum. Quicquid nascitur fili, qui non habet mores, nec bonos, nec malos, & forte est segnus, qui non est operatiuus: vel forte est demens, vel furiosus. Et isto casu retinet nobilitatem. ff. de iudi. l. cæc. & l. cum furiosus. Et isto casu loquuntur verba illorum, qui dicunt, quod licet sit ipse modicæ conditionis: et sic reprehensio poetæ eos non tangit. ¶ Videndum est vtrum dictum suum sit bonum, quod ex natiuitate quis habeat nobilitatem. Et videtur quod sic: vt haec l. j. eo. l. senator. & ff. de sena. l. senatoris filium. Et videtur expressum Prouerbio. xvij. c. ibi, Gloria filiorum, patres eorum. & Ecclesia. x. capitulo. ibi, Beata est terra, cuius rex est nobilis. Et exponit glo. ibi i. de stirpe regia. In contrarium est lob. xiiij. q. in fi. Vnde dicit quod mortui siue nobiles siue ignobiles fuerunt, non intererit filiorum. Si enim nobilitates transirent à parentibus, pro certo eorum interesse ignorare non possent. ¶ Præterea quæ ex natiuitate naturaliter habentur, non possunt tolli per principem: vt Insti. de iure natu. §. sed naturalia. ¶ Sed hoc potest mutari: quia nubendo vni plebeio perdit dignitatem: vt hic, & l. foemina. ff. de sena. ergo &c. ¶ Præterea, nobilitas quæ habet ex progenie non durat ultra pronepotem, vt hic no. gl. & j. dicat. & sic ille, qui nascitur ex pronepote, nascitur ex nobili: non tamen est nobilis. et ista est vera: quia proles seu origo non est dignitas, nec dat dignitatem: vt hic, & in auth. de referè. §. si. j. e. l. mulieres. & ibi in genere. Nobilitatis ergo Princeps est, qui nobilitat propter genus. merito ergo Princeps eam potest auferre, & dare quicquid vult. ¶ Quarta opi. fuit ipsius poetæ, quod vbiusque est virtus, ibi est nobilitas. Et intelligitur de virtute, quæ homo felix efficit. Itè dicit, quod potest esse nobilitas etiam ubi non est virtus: et sic nobilitas habet in se plus quæ virtus. Exemplum in muliere verecunda: nam verecundia diuersa est à virtute, & tamen in ea est nobilitas. ¶ Concludit ergo quod anima prædestinata à Deo in felicitate, vt omni tpe bene faciat, etiam antequam faciat aliquem actum virtutis, dicitur nobilis. Et hæc est verà nobilitas, de qua pauci reperiuntur, vt ipse dicit. Videamus ergo an

¶ Animum. Facit dictum Vale. Maximi in c. de mu. fortunæ in exemplo de Syphace Regetet in fine dū inquit: itaq; neq; dici debeat bona quæ in hisce morum amaritudinem desiderio sui duplicant.

¶ Nobilitas. Adde beatū Chryso. super Matth. i. homil. xv. fo. xlij. verbi bene aut ait. vbi inquit quod nihil est quod sic hominem facit insignem atq; conspicuum, etiam si magno ambitu optet latere, vt splendor iste virtutis. sicut enim ipsi sole circumdatus ita utiq; clarus refulget, nec in terram solummodo rutilatus propriæ virtutis emittit, sed supra ipsum etiam cœli proprio fulgore radiabit. ¶ Sumantur. Videtur ad hoc copiose et no. Fel. in c. super eo. in fin. j. col. in ver. not. secundum. cum se. de te. & do. Soci. in consil. cclvj. incip. eleganter & subtiliter. ver. prima ratio est: quia in secunda parte. char. cxxj. et Paulus de Cast. in consil. cxxvij. et icōf. cxxix.

Bartolus super tribus libris Codicis.

prædicta sint vera: & ostendo q̄ non. Pone aliquem propter delictum suū esse infamē: & sic in eū nō cadit dignitas, vel nobilitas, vt j. l. prox. postea reuersus ad bonos mōres est factus virtuosus: secundū eū iste erit nobilis. quod est falsum, nisi restituatur p̄ Principē: vt l. imperialis. s. de nupt. Itē pone aliquem virtuosum de crimine damnatū, quod infamat cōtra virtutē, Certē iste erit nobilis, secundū eum: q̄ est falsum, cū infamis sit: vt l. athletas. in fi. de his qui no. infra. Itē pone ex vno Rege natum filiū qui futurus est reprobus, & infamis, & prædestinatus à Deo in damnationē. Certē, secundū eum, iste nō erit nobilis, quod est falsum: q̄a saltē interim ante q̄ vitia cōmittat, est nobilis: vt hic, & j. eo. l. senator. cū simi. Itē sequere q̄ seruus virtuosus esset nobilis, quod est falsum: vt l. si. qui mi. non pos. Secundo probat̄ auctoritate diuinæ scripturæ Eccle. x. A principe stultū positum in dignitate sublimi: ergo est nobilis, licet stultus, & tñ nec virtuosus, nec prædestinatus in felicitate. Propterea, si est natus ignobiliter, surget in gloria: scribit̄ j. ad Corinth. xv. c. Vides ergo q̄ licet prædestinat⁹ sit in gloria: tñ do nec est hic dicit̄ ignobilis. Item dicit̄ Apostolus ad Corinth. ij. c. Nos nobiles, vos aut̄ ignobiles vsq̄ adhuc. Præterea, si verum esset dictū eius, sequere q̄ nullus plebeius esset virtuosus, vel prædestinatus in salutē: quia si esset prædestinatus vel virtuosus esset nobilis, secundū eū: & sic nō esse plebeius. Tertiō hoc probat̄ auctoritate Phil. j. Ethic. iij. c. qui dicit, q̄ sunt quidā homines virtuosī, tñ sunt nobilitate priuati. Præterea, pōt esse q̄ seruus vel rusticus est virtuosus cū omni virtute: vt quia est fortis, vel prudēs, iustus, & expertus in his, q̄ sibi mandabuntur: & tñ nesciret dominari. Certē iste nō est nobilis, vt dicit̄ Philosophus j. Ethic. ix. c. nō em̄ est nobilitas vbiq̄q̄ est virtus. quid ergo dicemus? ¶ Dico, pro declaratione præsentis quæstionis habemus ponere tres nobilitates. Prima est nobilitas Theologica, seu supernaturalis. Secunda est nobilitas naturalis. Tertia est nobilitas politica & ciuilis. De priā Theologica & spirituali est quærendum in cōspectu æterni iudicis, apud quē nulla est obūbratio, nec aliquid latet: vt dicit̄ poeta prædictus. ¶ Nā apud Deum est nobilis omnis, q̄ est in gratia faciente gratiā, vel gratū. Itē omnis ille, qui est virtuosus, dico de illa virtute quæ facit hominē felicē, intelligo hoc, si est in charitate. Si em̄ aliquis in charitate est, ille est in gratia. nō enim pōt esse in charitate sine gratia: et ista gratia consistit in hoc q̄ Deus sua largitate fecit hominē gratū sibi: vt habet̄ in Magistro sententiā in ij. lib. di. xij. et clarius ibidē ab illo reuerēdo doctore fratre Bonauentura de Balneo regio, & à sancto Thoma in ij. q. ex. & q. l. et hoc est verum, et probat̄ j. Reg. ij. c. vbi dicitur: Quicūq̄ honorabit me, ego honorificabo eū: qui aut̄ cōtemnūt me, erūt ignobiles. Istos autē nobiles nō possumus p̄fectē cognoscere, nisi per reuelationē. Dicit̄ em̄ Ecclesiā. xj. c. Nescit homo utrū amore vel odio dignus sit: et multi sunt p̄destinati, q̄ apud nos reputant̄ ignobiles: vt patet ex dictis auctoritatib⁹. Apostoli ad Corinth. iij. & xx. c. Istā ergo nobilitatem Theologicā dimittam⁹ Theologis. ¶ Secūda igit̄ nobilitas est naturalis: et hæc pōt cōsiderari duobus modis. ¶ Primo, put̄ cōgruit animalib⁹ rationalib⁹, et etiā irrationalib⁹, et alijs etiā sensu carētib⁹: et isto modo dicunt̄ nobilia et ignobilia secundū nobilitatē operationū: vt in brutis patet. Videmus em̄ quosdā aues eiusdē speciei nobiles, et ignobiles. ¶ Exemplū in falcone, aliquis dicit̄ gētilis, et alijs peregrinus, & c. Idē de cæteris animalibus. Idem de pomis: et eodē modo inter artifices distinguimus quosdā nobiles, q̄ sunt magis instructi alijs: et alijs sunt, quos ignobiles dicimus: vt s. de cōd. in pub. hor. l. j. lib. x. & C. de postu. l. prouidēdū. et isto modo seru⁹ et ancilla pōt esse nobilis. Et ita habet̄ Leui. ix. c. ista ancilla nobilis. et de hoc loquit̄ Philosophus j. Ethic. in prin. Et de hoc nō est nostrū principaliter tractare: quia per hanc non distinguim⁹ nobilis à plebeio, de quo q̄rim⁹. Secūdo modo pōt cōsiderari prout cadit in hominibus ista nobilitas naturalis: et tūc debet̄ intelligi naturalis, id est naturali ratiōe inducā. q̄ nos Iuristę appellamus de iure gētiū primæuo. quod apparet: q̄a solis hominibus cōgruit. Et de ista nobilitate Philosoph⁹ j. Ethic. iij. c. vbi dicit̄ q̄ nihil aliud q̄ virt⁹ et malitia discriminat seruū et liberū: nobiles et ignobiles. Hoc autē nō est intelligēdū de omni virtute: sed de ea q̄ cōpetit alijs, prout sunt apti dominari: nō de ea put̄ apti sunt subijci, put̄ per Philosophū j. Politic. ix. c. ¶ Dicedū est ergo, q̄ talis nobilitas est virtus, put̄ cōpetit his, q̄ sunt apti dominari seu p̄esse. Vel ponas diffinitionem virtutis, quā ponit Philosophus j. Ethicorū. Cū dicta ad 60 iectionē tu dicas q̄ hæc nobilitas est quidā habit⁹ electiu⁹ in medio cōsistēs circa ea quæ pertinet ad præesse, vel dominari. Et cū hac determinationē posset esse verū quod dicit̄ poeta & 61 de hac nobilitate habet̄ l. vj. dist. nunq̄ de vitijs. ¶ Tertia no-

bilis est politica, seu ciuilis, prout differt nobilis à plebeio, secundū q̄ accipimus apud nos, & in foro nostro: tūc q̄ dicit̄ poeta prædictus omnino nō est verū: quia tūc sequere in-conuenientē supra scriptæ. Quid ergo dicēdum? Rñ. Hosti. in Summa, de præbē. & digni. q̄ dignitas est præeminētia quādam. Idem ergo dicēdum de nobilitate: quia nobilitas & dignitas idem sunt, vt dictū est: sed certē nimis generaliter loquit̄: q̄a etiam serui hñt præeminētiā, vt ordinarius, et vicarius, & etiā plebeij, & rustici habent præeminētiā, scilicet q̄ quilibet paterfamil. in domo sua habet præeminētiā. Inno. verò in c. de multa. de præbē. dicit, q̄ illa est dignitas, quæ reputat̄ dignitas: & si nō reputat̄ dignitas, nō est dignitas. Istud nō p̄bat̄ rationibus, & nimis generaliter loquit̄, tñ veritatē p̄pinq̄ior est. Quid ergo dicēdum? ¶ Rñ. q̄ nobilitas apud nos inuenta est ad similitudinē, & imitationē illius nobilitatis, q̄ est apud Deū: vt in auth. vt iudi. sine quoquo suffra. s. itaq̄. s. de offi. p̄se. p̄to. A fri. l. j. & l. in nomine Domini. in prin. & de nup. l. Imperialis. in prin. Sicut ergo ille apud Deū est nobilis, quem Deus sua gratia sibi gratū facit: ita in foro nostro ille est nobilis, quē Princeps sua gratia, vel lex sibi gratū, vel nobilē facit. Non tamen pōt esse similitudo per omnia: & ideo de hac nobilitate prout intelligit̄ apud Deū, relinquit̄ Theologis, quibus est standū. Prout verò loquit̄ur de nobilitate apud nos: pone diffinitionē verā, & examinabo eā: ex qua apparebit̄ theoricā & 62 practica huius materię. ¶ Nobilitas est qualitas illata p̄ principatum tenentē, quæ vsq̄ ultra honestos plebeios acceptē ostenditur. Examinemus ista verba diffinitionis. Dixi q̄ nobilitas est qualitas. hoc esse verum apparet: quia pōt adesse, vel abesse præter subiecti corruptionē: vt apparet in muliere plebeia quæ nubit nobili, quæ statim efficitur nobilis. vt j. eo. l. mulieres. & l. fœmīnæ. de sena. et in his, quibus imperator cōcedit dignitatē: vt per totū hunc librū. Itē ea dignitas quæ adesse, potest abesse, vt in muliere nobili, quæ nubit plebeio, vt hic: vel in eo, q̄ p̄pter delictū perdit dignitatē: vt j. eo. l. quories. & l. iudices. & sic est possibile quod in aliqua parte t̄pis esset quis nobilis, & alia ignobilis, & e contra. Et ex his sequit̄ aliud. Nam cū de diuersitate temporis, vel locorū idem sit iudiciū: vt l. vinū. ff. si cer. pe. & l. si. de cōdi. triti sequitur q̄ idē homo loco certo sit nobilis, & loco certo ignobilis. q̄ est verū. Pone Saracenū nobilem à nobis captū: certē ex quo est captus: erit ignobilis apud nos: quia seruus. Idē si aliquis de nostris nobilibus capere 63 tur ab eis. & istud est clarū. Et expressius videmus in ciuitate ista Perusi, q̄ si alijs plebeius efficiat miles, habetur pro nobili. Sed in ciuitate Florētij etiā post militiā remanet popularis. & est exprellum in l. munerū. s. j. ff. de mune. & hoc est 64 verū: sed clarius declarabit̄ j. ¶ Sequitur in diffinitione illata. hoc ideo dico: q̄a nullus pōt habere dignitatē à seipso: sed oportet q̄ per aliū cōferat̄. à sua auctoritate assumens eā, incidit in crimen falsi, vel in le. lul. maie. vt in l. ij. s. si. ad leg. lul. maie. & ff. de fal. l. j. in fi. & extra, de reg. iu. c. j. lib. vj. Itē ideo dixi illata: q̄a dignitas conferit̄ in aliū ex mera gratia cōcedentis, nō ex aliqua necessitate, q̄ sibi imponat̄ ratione alicui⁹ me 65 rita recipiētis: vt in auth. vt iudi. sine quoquo suffra. s. itaq̄. ¶ Fateor tñ q̄ possunt aliq̄ causæ p̄cedere, q̄ ex cōgruo impellunt cōcedētē ad concedendū, non aut̄ impellunt ex necessitate: & istæ causæ possunt esse triplicis generis. Primo, virtutes, & actus virtuosī: vt s. de stat. & imagi. l. vj. virtutum. De hoc habemus exemplū per totū istū librū, vbi per actus virtuosos 66 dantur dignitates: vt ff. de origi. i. l. ij. in pen. col. ¶ Secundo, vitia, seu actus vitiosi: vt in d. l. ij. s. postea cum Appius. vbi propter furtū q̄s consecutus fuit dignitatē, et officiu. Et hoc videmus quotidie apud principes seculares, & ecclesiasticos, q̄ propter vitia aliquis ipsi Principi efficit acceptus, & ab ipso 67 so nobilitates & dignitates consequitur. ¶ Prædicta q̄ dixi q̄ ex mera gratia cōcedit̄ dignitas: intelligo in principe, q̄ non recognoscit superiorē, aliā superior potest cogere inferiorem vt det dignitatē alicui. & sic quo ad cōcedentē erit debita: quo ad recipiētē erit mera gratia. s. de offi. q̄sto. l. j. Et de hoc sunt multi casus decretalium. Item quod dixi, q̄ p̄pter vitia conce 68 duntur dignitates: verum est loquēdo ciuilit̄. ¶ Fateor tñ, q̄ concedens præferens indignum digno peccat: vt dicit̄ beatus Thoma de Aquino in ij. q. lxxij. vbi tractat̄ vtrū acceptio p̄so 69 narum sit peccatū. ¶ Tertio sunt quædā quæ nō sunt vitia nec virtutes, vt progenies, propter quā lex seu Princeps concedit dignitatē: vt hac l. & supra dictū est. & matrimonium: q̄a nobilitatur mulier propter virum sine aliqua eius virtute. & in matre quæ nobilitatur propter filiū quandoq̄: vt ff. de sena. h 70 j. quod dic vt ibi. ¶ Ex prædictis sequitur, q̄ dignitas seu nobilitas cadit quandoq̄ in ignoratē, quod patet: quia, vt dictum est, nobilitas consistit in acceptione eius, qui dignitatē cōm-

fert. Vnde sicut dilectio mea, in qua accepto Titium, potest eadere in eum ignorantem: ita & dignitas: ut apparet expresse in puero nato ex nobili: quia statim est nobilis licet nihil intelligat, ut pbat in auth. de defen. ciui. §. sed interim. & no. §. de iurisd. om. iud. l. priuatorū. ¶ Ex his sequitur, quod ista nobilitas non est in voluntate, nec in intellectu, nec est actus voluntarius eius qui nobilis efficit. quod patet: quia cadit in ignorantem, qui circa id, quod ignorat, nullam habet voluntatem: ut no. in l. §. de acquir. pos. nec in persona seu corpore: nec in parte seu corpore sensitivo consistat: sed solum acceptatione dignitatem conferentis. Determinatur enim in persona eius qui efficitur nobilis, sicut visio in re visa: & dilectio in re dilecta. Et sic ante cognitionem illam nulla obuenit noua qualitas in persona nobilitata: sed dicitur nobilis respectu acceptationis. Fateor tamen quod postquam sciuerit, imprimetur in eum qualitas: quia incedit ut nobilis, & operabitur ut nobilis, & similia. Hoc videtur velle glo. in l. priuatorū. §. de iurisd. om. iud. quae dicit quod statim habet dignitatem, sed non effectum. Non ergo est parum ista nobilitas: quia cum homo se acceptum cognosceret, plura audebit. ¶ Ex praedictis patet, quod talis nobilitas potest alicui in puncto mortis conferri. quod patet: quia potest conferri in ignorantem: & consistit in acceptatione alicuius. Simile in legatis quae querruntur ignorantibus: ut l. cum pater. §. surdo. ff. de leg. §. i. & §. quando dies leg. ced. l. fin. Simile in conditionibus potestatiuis quae possunt impleri per alium: ut s. ff. de statu hom. l. Arthusa. & l. seq. de condi. & demonst. l. ij. Et sic patet, quod in puncto mortis quis potest effici miles: & quod infans, vel pupillus, licet nihil intelligant, possunt effici milites, & coronari. Et similia probant de test. mili. l. si. de mune. & ho. non con. tin. inter pa. & si. l. si. §. j. lib. x. ¶ Ex hoc sequitur aliud quod talis nobilitas non est virtus. Quod patet: quia virtus consistit in voluntate, seu habitu mentis: ut ff. de iusti. & iur. l. iustitia. vbi dicitur quod haec virtus quae est iustitia, est constans & perpetua voluntas. & sic virtus est in habitu voluntatis, & in reuerentia voluntatis. quod apud Theologos & apud Philosophos est vulgarissimum. Et ita intelligo d. iustitia. & sanctus Thomas de Agno §. ij. q. lxij. vbi quaerit, quid sit iustitia: licet tamen voluntas non sit virtus, est tamen signum virtutis de presenti, vel sperat in futurum: quia credendum est principatum tenentem, qui aliquem ponit in dignitate, hoc facere propter virtutes. ff. de offi. praef. pre. to. l. j. & propter nobilitatem parentum bene speratur de filiis: ut 76 in auth. de adm. of. iij. col. ¶ Vnde in dubio in electionibus, & testimoniis, & alijs actibus, vbi si voces essent hinc inde pares, praferuntur nobiles: ut ff. de pac. l. maiorem. in prin. & ff. de testi. l. iij. §. j. & l. ob carmē. §. si. & ibi not. Sequitur in diffinitione principatum tenentem. Hoc dico: quia ille, qui tenet principatum, potest concedere dignitatem, & non alius. ff. de appel. l. si consistat, extra, de elec. c. ij. Item quod dico principatum tenentem, intelligo generaliter: siue sit ille, qui tenet principatum omnium, ut Deus, qui quandoque istas dignitates, & nobilitates temporales immediate constituit, ut lib. j. & ij. Regū. siue de principe vniuersali mundanorum, sicut de principe Romanorum, cuius sunt omnia: ut in l. bene a Zenone. de quadri. praescrip. & l. de precatio. ff. ad leg. Rhod. de factu. de quo sine dubio constat quod per se & suas leges dignitates confert, siue sit alius Princeps inferior, ut rex, marchio, dux, vel magnus Comes, qui habet potestatem concedendi leges in suos. Et idem intelligo de quolibet populo, qui habet potestatem concedendi leges, ff. de mune. & ho. l. j. circa pri. & l. vt gradatim. §. j. quod patet, quia per leges conceditur nobilitas: ut per totum hunc librum: sed ciuitatibus princeps concedit quod possint sibi legem facere: ut ff. de iusti. & iure. l. omnes populi. ergo &c. 79 ¶ Ex praedictis multa inferuntur. Primo, quod praedicti magni barones licet non sint milites, tamen possunt facere milites, quoniam non habent potestatem legem concedendi. ¶ Sed tamen dubitatur, si rex vel baro transit per alias partes extra suum regnum, vtrum possit creare milites. Et videtur quod non: quia ibi ut priuatus homo habet. ff. de offic. praefec. vrb. l. si. In contrarium est veritas: quia ea, quae sunt voluntaria iurisdictionis, possunt extra territorium exerceri: ut l. j. & ij. ff. de offic. procō. & leg. ¶ Ex praedictis secundo inferitur quod populus huius ciuitatis potest facere milites, vel concedere aliam dignitatem. Sed contra hoc videtur praescriptum. l. si consistat. de appel. Sol. Intelligo ibi ad vocem popularium plebeiorum, qui non habent authoritatem, siue decurionibus de iure communi. secus si totus populus fecisset. ¶ Tertio ex praedictis inferitur, quod sicut ciuitas per sua statuta & consuetudines potest derogare legi communi, ut l. de quibus. ff. de legi. ita potest dignitates, & nobilitates quae a iure communi inducuntur, non acceptare, ut nobilitates. Et hoc videmus de facto hic. nam de iure communi omnis, qui est de numero consiliariorum, vel decurionum, est nobilis: ut ff. de de. l. i. §. i. in prin. Haec autem ciuitas Perusina non admittit: immo

remanent decuriones, siue consiliiarii plebeij: ciuitas Venetiarum admittit. & per hoc est casus in l. fin. §. j. ff. de mune. & hono. 83 ¶ Quarto inferitur ex praedictis, quod illa, quae non est dignitas de iure communi: tamen potest esse nobilitas per statuta, vel consuetudines ciuitatum. Exemplum. Militia de iure communi non est dignitas: ergo nec nobilitas, nisi in militibus vrbis Romae: ut j. a de eque. dig. l. j. & ibi not. & tamen quaedam ciuitates admiserunt hanc nobilitatem, ut in hac ciuitate: licet Florentini contra, ut dictum est. Ex hoc patet quod non omnis militia facit quae nobilitatem, sed quae populus acceptat. Vnde milites curiarum, vel ciuitatum, ut sunt isti histriones, non erunt nobiles: quia non acceptant ut nobiles. Ita de his qui vocantur milites gaudetes. Possunt ergo per statuta fieri de ignobilibus nobiles, & contra. & hoc in multis locis seruat. ¶ Sed circa praedicta dubitatur quomodo milites, qui nullam habent iurisdictionem, potest facere alium militem. Responsum. hoc potest facere auctoritate consuetudinis, quae habet vim legis: ut ff. de legi. l. quibus. ¶ Sequitur in diffinitione, quae quod ultra honestos plebeios, &c. Hoc ideo dico: quia plebeiorum quidam dicitur honesti, quidam viles: ut j. eo. l. mulier. & l. capitulum. §. si. ff. de poe. & de arbi. l. j. §. penul. & l. Pedius. ff. de iec. rui. naustra. §. j. licet ergo honesti sint magis accepti quam viles, non tamen propter hoc sunt nobiles, nec desinunt esse plebei. oportet ergo quod sint accepti ultra honestos plebeios. ¶ Sed hic potest dubitari quare in nostro vulgari nomine plebeiorum non vti mur. Respond. fateor. Nam in istis ciuitatibus Italiae, & specialiter Tusciae appellamus commune, & populū: ut cum dico commune, comprehenduntur omnes nobiles & ignobiles. Cuius dico populū, comprehenduntur plebei & ignobiles tantum. ¶ Vnde si quis praedicaret istam materiam, haberet facere articulum, & probare primo de isto vsu communi loquendi, & intelligendi. b quod qualiter fiat, dixi plenè in l. labeo. b de supel. leg. & de cā. j. in si. Postea habet facere articulos ad probandum alia, quae requirunt ad nobilitatem. de quibus j. dicā. Sequitur in diffinitione, acceptus. hoc ideo dixi: quia nobilitas consistit in hoc quod superior facit quae sibi gratum, & acceptum, ut s. dixi. ¶ Sed hic insurgit dubium. Nam in istis ciuitatibus, quae reguntur ad populū, illi qui dicuntur nobiles, sunt minus accepti in impositione poenarum, & in multorum officiorum exhibitione, & in poenis pecuniariis, in quibus magis puniuntur nobiles quam ignobiles, & in multorum officiorum exhibitione, a quibus excluduntur nobiles: & sic videtur quod illi non possunt dici nobiles, cum non sint magis accepti: sed minus. & sic diffinitio nobilitatis eis non congruit. Respond. ¶ nobilitas semper importat acceptationem & bonum eius, ad quem refertur. Hoc autem potest esse duobus modis. Vno modo secundum se, vel per modum causae. Alio modo secundum alium modum. Primo modo quando secundum se plura exempla sunt supra posita: quia ideo quis dicitur nobilis, quia acceptus, & in dignitate positus, & alius antelatus. Secundo modo per inuocationem, vel per modum causae: & tunc procedit argu. factum in contrarium. ¶ Nam nobiles de iure communi plus puniuntur poenis pecuniariis: ut l. quaedam delicta. ff. de poen. c. de epis. & cleri. l. presbyteri. Et licet istud plus punire sit malum, tamen causatur a bono, & ab acceptatione facta a delinquente. Nam ideo quia nobilitas, & dignitas erat sibi concessa a lege, habuit per maiori delicto, si ipse delinquat: & sic est magis ingratus. & eodem modo statuta vel lex hoc facit, ut eorum audacia conpescatur. Nam istud plus puniri respectu causae denotat bonitatem ad bonum finem, scilicet in exhibitione beneficiorum. Nam a quibusdam mouentur nobiles. Et posito quod istud remoueri sit malum, tamen causatur ad bonum: quia populus videns eum multum acceptum, dubitat ne si praeponeat alijs, opprimeretur populus: & ideo nobilis ab officio remouetur secundum iustitiam. 90 ¶ Et hoc videmus in principe, qui propter salutem status quosdam remouet de vna ciuitate, & ponit in aliam: ut s. de iure fil. l. certa forma. & s. ne lice. habi. metropo. l. j. sicut aliquando praefectus interdicit propter quietem alicuius ciuitatis alicui aliquid locum: ut in l. j. §. j. de offi. praefec. vrb. & causa istius potest esse. licet remota nobilitas & acceptatio illius: quia potens minus acceptatur. & hoc est de mente Philosophi v. Politici. vbi dicit, quod propter excessum: ut quoniam quis fuerit potestatis maioris, consilium est eum relegare in agro. & alibi in eo. libro. sic debet legibus ordinari, ut nullus fiat multum excedens potentiam, nec amicorum, neque diuitiarum, vel pecuniarum. Si autem non sequestratus, faceret strages eorum. Vides ergo quod per se, vel respectu causae nobilitatis commune importat bonum. ¶ Ex praedictis apparet, quod nobilitas habet in se aliqua grauamina annexa, quae per se sunt mala. Ex quo infero mirabilem conclusionem. ¶ Aliquis priuatus nobilitate vel dignitate propter suum delictum. Certè quo ad omnia commoda dignitatis & nobilitatis erit priuatus: sed omnia nobilitatis & dignitatis onera, quatenus separabilia sunt, reti-

¶ Vrbis Romae. ad de Pau. de Ca. i. cō sil. ccxxviii. quod dixi i. d. l. j. Alex. in tex.

¶ Dixi plenè in l. Labeo. post prin. ver. & hoc est vtile scire. vbi etiam posui in addi. ad ipm in ver. comunivitu loquendi. Dixi post Bal. in loes. nume. ij. ver. qualiter autem formari debet articulus. in apost. in ver. reddere causam scienti. §. de ferijs. post Lanfran. in c. quoniam contra. §. restitui depo. nume. c. ij. ver. vbi ultra praedicta. in ver. significata. extra de proba. post Panor. in c. capellanus. nu. j. in ver. secundum comunem vsum. extra de fer. & Fel. in proce. decret. col. v. ver. secundum nota quod ad probandum commune vsum, & Thom. Ferrarum omnino in suo tracta. cautelarum caute. l. j. inci. tu habes quod communis opinio. ¶ Priuatus. Adde Fel. in c. intelleximus. in prin. j. col. de iudi.

Bartolus super tribus libris Codicis.

a ¶ Ignobiles. Adde
r'eli. in c. cū adeo.
de rescrip. cū non
nullis remissioni-
bus, quas in apo-
stol. ibi posui.

nebit. quod apparet per rationē: quia poena nō debet esse cau-
sa p'æmij: vt l. siue hæreditaria. de neg. gest. & de here. insti. l.
si q's solidū. p'æmij autē esset q' releuaret ab oneribus, vt est
expressum s. de infra. l. j. lib. x. & ff. de interdi. & releg. l. relega-
93 torū. s. si. & l. seq. ¶ Sequit' in diffinitione, ostēdit &c. Hoc
ideo dixi: quia si mille annis q's viueret plen' oibus virtutib',
& princeps eū summē diligeret: tamē plebeius remaneret do-
nec transferat in eū aliqua dignitas, seu nobilitas, p' quā distin-
guat' à plebeis, vt patet ex his que s. dixi i illa questione, vtrū
nobilitas & dignitas sint idē. Sed que'ro, qualiter fiat ista ostē-
94 sio: ¶ Rñdeo, pōt fieri verbis expressē hoc cōtinētibus: & tūc
nō est dubiū: vt l. ille aut ille. s. cū i verbis. de leg. iij. In verbis
tūc pōt esse differētia. Nā princeps aliquē qñ nobilitat', cōmu-
niter se refert ad nobilitatē, que' habet respectu certę dignita-
tis: vt j. de p'po. sacri cubicu. l. cubicularios. & de comiti. cōsi-
sto. l. j. & idē habet in multis rubricis, que' sequunt' post illam.
95 Ciuitates t' verō p' eorū statuta faciunt vt aliqui habeant' no-
biles simpliciter, nec adiungunt qua nobilitate: & tūc etiā erit
nobilitas, sed nobilitate infima q' est nobilitas innominata, de
96 qua dixi s. in j. q. Est etiā species p' se, & verbū t' debet referri
ad id, cui cōgruit secūdū speciē, nō ad id cui cōmuniter & in
genere: vt in l. hoc legatū. de lega. iij. Quādoq' hoc nō expri-
mit': & tūc debet fieri in aliquo actū hoc importāte, quasi de
necessitate, arg. l. pro hærede. s. Papinianus. de acquir. hære.
vt si cōcedat' alicui aliquod beneficiū, q' haberet nobilitatē,
& dignitatē annexā: vt si cōcedat' alicui ducat', Marchio, vel
comitat', & similia: vt ff. de mu. & ho. l. honor. & in x. col. q's
97 dicat'. c. j. ¶ Sed dubitat', que' sunt ista officia que' habent' no-
bilitatē annexā, & dignitatē: Rñdeo, de iure cōmuni sūt mul-
ta: vt patet p' rotū istū librū: sed quia ista officia non sunt ho-
die i vsu: ideo do talē regulā. Illud officiū, seu ille act', habet
in se dignitatē, siue nobilitatē annexam, quod i vniuersitate
illa, vbi de hoc agitur, habere illā reputatur. Istud probat' p'ri-
mō authoritate Inno. in c. de multa. extra de p'æbē. Secūdo p'
tex. ff. de mu. & hono. l. si. i prin. ibi: que' situra quoq' in aliqua
ciuitate inter honores nō habetur. Tertio probō per rationē.
Dignitas & nobilitas cōsistit in acceptatione eius, qui potest
tribuere dignitatē. Aut ergo ille populus, qui habet illud of-
ficiū pro nobilitate, & dignitate habet iurisdictionē: & tunc
sine dubio sufficit q' potest inducere, vt s. dictū est. Nec curo
quomodo istā suam dignitatē declarat' verbis seu factis. ff. de
legi. l. de qb' in fi. Aut ille populus nō habet iurisdictionē: &
tunc requiritur voluntas Principis. sed illa iam declarata est, q'
illud ibi habetur pro nobilitate, quam vniuersitas illa habet:
98 l. si. ff. de mune. & hono. ¶ Ex istis manifestē apparet quali-
ter debet formari articuli, quādo aliquis vult probare aliquē
nobilitē esse. Primo debet probare quomodo vsus communis
loquēdi & cōmunis modus intelligēdi sic se habet & habuit,
q' appellatiōe cōmunis cōtinētur omnes de ciuitate nobiles,
& ignobiles: & appellatiōe populi seu populariū, continent'
omnes de ciuitate, nobilib' exceptis. Secūdo q' cōmunis mo-
dus loquēdi & intelligēdi se habet, q' ille, q' est Comes, vel
de prole Comitū seu militū, sit nobilis, & nō cōtineat' appel-
latiōe populariū. Tertio q' ille homo, de quo agitur, puta Ti-
tius, est comes, vel de prole comitū, vel miles de prole militū,
& similia, & eodē modo si quis vellet probare contrariū, scilicet
q' nō sit nobilis: quia fortē ius cōmune habet cōtra se, de-
99 bet facere articulos in contrariū. ¶ Et aduerte, q' vbiq' sit
mentio de cōmuni vsu loquēdi, seu intelligēdi, debes intelli-
gere de vsu longi temporis, scilicet x. vel xx. anno. vt in l. la-
beo. de sup. leg. & ibi habetur modus p' hādī, que' pulchrē po-
sui. ¶ Sed si quis faceret articulū simpliciter q' talis fuit, & est
reputatus nobilis, non sufficeret: quia verbū nobile, est æqui-
100 uocū: vt s. in ij. q. ¶ Et sic dictūm testis, qui deponeret super
articulo, non cōcluderet de necessitate: vt extra, de p'ba. in c.
in p'æsentia. Oportet ergo q' concludat' q' sit nobilis ea nobi-
litate que' facit que' differre à plebeio seu populari. In iure at
istud nomē populariū, prout differt à nobilibus, habetur ff.
de appel. l. si cōstat. & de poenis. l. capitaliū. s. solent. In q'bus-
dam tamē partibus p'ædicti, q' supra sunt nominati nobiles,
appellantur magnates: vt Florētia. alibi appellant' maiores:
vt Venetijs. Vnde secūdū diuersitatē locorū diuersificanda
sunt nomina, & articuli diuersimodē formādi: quod est iudi-
cio aduocatorū, qui sunt in partibus relinquēdū. Dicas ergo
q' verbaliter ille est nobilis, q' nobilis appellatur vel reputat'.
101 ¶ Ex p'ædicta expositione diffinitionis que'ritur vsq' ad
quos descendentes transeat nobilitas, que' attribuitur ex gene-
re. Et gl. hic respōdet q' vsq' ad pronepotes: vt s. de quaest. l.
diuo. que' hoc probat. nam vltra pronepotē non est acceptus
vltra plebeium, vt ibi nō. Tu tamen dicas latius. Quādoque

illud, ex quo sequit' nobilitas, trāsit ad posteriores, vt regnū,
ducat' & comitat', & similia: & tūc vsq' ad infinitū erit no-
bilis ille, ad quē trāsit, nō ex parentū p'sona, sed quia ipse habet
id, ex quo est nobilis. Quāque illud nō trāsit: & tūc de iure cōi
ex persona parētū nō trāsit vltra p'ponepotes, sed secūdū cō-
suetudinē i quibusdā partibus Italiae, oēs descendētes admittū-
tur, vt habeant' p' nobiliorib': & tūc istud est probādū. Quā-
doq' isti admittunt' imitatiuē, vt habeant' p' nobilib', donec
puenerint ad paupertatē, & ad viles artes: & tūc incipiūt esse
a ignobiles: ¶ arg. j. co. l. ne q's. & ita loquit' authoritas Philoso-
phi s. alle. v. Poli. vbi dicit, Nobiles esse vident', q'bus asistūt
p'genitorū virt' & diuiti'. Nā intelligo q' politica illa, q' tūc
regnabat, admittebat nobilitatē & ex p'genie, donec durabāt
diuiti'. Vnde breuiter secūdū q' Princeps, vel populus acce-
pauit: ita est nobilitas, vt s. ostēsum est. & hoc de nobilitate
102 sufficit. De materia dignitatis & nobilitatis, ponit Laudēsis
in materia de Principe, in tit. de dignitate. Et adde q' in cōcer-
nētibus nobilitatē p'sumēdū est p' nobilib'. c. illud. xl. dist. in
gl. Adde q' nobilitas ingenij, & sciētiæ, p'æfert nobilitati ex
accidēti. Dictū est Cyn. in l. quisq's. de postu. Adde c. j. de do-
nat. & adde q' etiā cōsistit i animo: & ideo nobilitas animi ex
largitionib' cognoscit'. l. filiusfa. ff. de dona. Facit q' not. In-
noc. in c. grādi. de supplē. neglig. p'æla. & in cle. j. de reliq. &
venera. sanctorū. dicit, q' donat' qd diutius durat, grati' habe-
tur. & p' famā p'bat' nobilitas. & in l' p'prouidēdū. C. de postu.
¶ In eo. in ver. nota q' filia. ibi: sciēdū. quod not. adde Bart. in
l. cum quis decedēs. s. codicillis. in vlti. gl. de lega. iij. ¶ In eo.
in verli. aduertēdū. adde q' vir dicitur aliquādo à virtute, vt
in c. illud Ambrosij. xxxij. q. vij. & not. gl. i. c. j. de clādēsti. de
spōsa. ¶ In eo. in verli. est igitur vidēdū. vide per docto. & gl.
in c. j. de prohi. feud. alie. per Lorth. ¶ In eo. in verli. vltimō
ipsi diffamāt. Pro hoc Ange. idē tenet in l. sed si susceperit. s.
j. ff. de iudi. vbi dicit q' quilibet docto' dicit' nobilis: & null'
p'æsumitur nobilis, etsi miles, nisi probet. Bal. in c. j. s. si rusti-
cus. de pace tenē. Et an faciens artē mechanicā possit esse no-
bilis: Bal. in l. nobiliores. C. de cōmer. tex. in c. j. de do. dicit q'
natura nobilitatis seu nobilium est vt quod donat', existimēt
se debere. & sic in eo nō cadit obligatio ad antidota: vnde no-
bilitas cognoscit' ex largitionibus. Facit tex. in l. filiusfa. ff. de
dona. & quod not. Inno. in c. grandī. de supplē. neglig. p'æla.
& in clemē. j. de reli. & vene. sanctorum. Adde q' docto' ple-
beius valēs & virtuosus p'æfertur docto' minus valēti, licet
sit nobilis gñe. Bal. in l. nemini. C. de aduoc. diuer. iudi. Facit
c. de multa. de p'æbē. & in c. nūc vestri l' y. dist. q' dicit q' natus
ex parētibus prorsus alienis à virtutibus, dūmodo ipse sit vir
tuosus, debet p'æferri nato ex claris parētibus, licet sit virtuo-
sus. Pro quo facit vbi paritas est, p'æfert' nobilis gñe. Bal. in d.
l. nemini. ¶ In eo. i ver. sequūtur i diffinitione illata. facit quod
no. Bart. s. de p'fes. & medic. l. reddat'. & ibi notauit lib. xj. Ad-
de tex. & Bar. i l. j. vt dig. ordo serue. vbi vsurpās honorē &
dignitatē, illicite, punitur poena sacrilegij. & vide Bal. i l. data
opera. i xvij. col. q' accusa. nō pos. vbi dicit de nomināte se co-
mitē q' nō sit, & creāte notarios q' puni' poena mortis, i c. para-
tur. xxij. q. j. ¶ In eo. in ver. & sic patet, q' i articulo mortis q's
istū adesse ex mera gratia p'cipis, nō autē inferior à principe
posset dignitatē cōcedere. i d. l. si. C. de re mili. q' ita intelligit l.
ad rempublicā. ff. de mune. & hono. ¶ In verli. sed dubitatur
an aliq's &c. vide not. per docto. in l. si. ff. de iurisdic. om. iudi.
¶ In ver. quartō infertur. in verbo, ex plū de iure communi.
Adde Alber. in l. milites. C. loca. & Laud. i tractatu de princi-
pe, in tit. de milit. cōclusio. xij. & q' militia nō sit dignitas, est
tex. Instit. q. mod. ius patr. potesta. sol. i s. filiusfa. & Roma. in
sermone incipiēte, manifestū est & c. ¶ In ver. ex p'ædictis ap-
paret. sibi aliq's priuat', & c. Intellige hoc esse verū, si nō amittit
ciuitatē, & bona p'pter illud delictū, sed rārummodo nobilita-
tem, & dignitatē. nā si aliās fuisset hānit', & bona fuissent pu-
blicata, nō teneret ad onera. Barto. in l. dāni. s. q' dāni. ff. de dā.
insec. facit l. decreto. de suspē. tuto. & l. si seru' pluriū. s. si q's.
• de lega. j. & ibi per Pau. de Cast. & Arc. Nec obstat l. sine hæ-
redi. & alia iura hic allegata: quia loq'tur i illis q' retinebāt bona:
quia super eis poterat imponi collecta. et adde Bar. in l. ad co-
gnitionem. ex quib. cau. in possē. ea. Alexan.

S V M M A R I V M.

1 ¶ Infames non possunt habere dignitatem.
Infamis an possit esse procurator, et quando.

L E X

I I.

Notati infamia iuris, aut facti, aut in-
Equi nati scelere, aut turpitudine vitæ, ad di-
gnitates nō ascēdūt. h. d. ¶ Ad hanc leg. ad de tex. i
l. j. s. de if. l. x. et q' ibi Bar. et p' Dy. in regulā, v-
famibus.

famibus. & adde Bar. in l. Casius. de senatoribus. Et limita hanc legem non habere locum in dignitate obueniente cum hereditate ad quam infamis aspirare potest, secundum Bal. in l. j. in ij. col. de secundis nuptiis. Alex. Nota infames non posse habere dignitates. dicit tamen gl. q. possunt esse procuratores. Idem no. s. de decu. l. si quis procurator. Ad hoc etiam not. iij. q. vij. infames. & institui. de exce. in fi. Veritas est, secundum Host. q. aut crimine est tale, q. si penderet iudicium super eo q. repelleret, que a procurando: ut quia quis fuit accusatus & condemnatus de crimine publico, ut s. de procura. l. reu. & tunc sicut non potest esse procurator pendente accusatione contra eum de tali crimine: ita etiam secuta sententia repellit que a procurando: quia non debet esse melioris conditionis ille, qui est condemnatus, q. ille, contra quem pendet iudicium. l. euidenter. ff. de excep. rei iudi. vbi autem pendente iudicio non repelleret eum a procurando: nec etiam impediret sententiam. Et hanc opi. firmat Cyn. in l. j. ff. de postula. in s. deinde. & s. eum. Bar.

Senatorum. Substantie senatorum habent immunitatem a muneribus fordidis, & etiam extraordinariis. h. d. & est arg. secundum Andr. de Baro. de questione agitata inter Regem & fratres tertij ordinis: quorum fratrum terris erat concessa immunitas, an porrigeretur ad terras suorum subditorum: puta vassallorum. Bar.

Nemo. Prefecti senatoribus non possunt aliquid munus absque principis scientia indicere. Bar. Iste tex. facit quod procurator Principis dicitur habere nobile officium quem Rom. allegat in l. j. nor. vlti. quod vero ad limitationem l. si quis procurator. s. de decu. Alex.

S V M M A R I V M.

1. Ars vilissima dicitur vendere oleum, & sal, & stare ad custodiam porcorum.

Ne quis. Negotiantes artes vilissimas ad dignitatem non aspirant: & aspirantes repelluntur ab ea. h. d. Facit j. nego. ne mil. l. j. Et nota appellari vilissimas artes illorum, qui stant ad custodiam porcorum, & illorum, qui vendunt oleum & sal: ut dicit gl. Bar. Iudex volens in vrbe aedificia construere, senatorum substantias ad predicta non vendat. hoc dicit.

Quoniam. Senatores, i quorum numero est imperator, sunt defendendi ab omni iniuria. hoc dicit. Nota quod sicut imperator dicitur de numero suorum senatorum, ut hic: ita papa de numero suorum Cardinalium, secundum Archidia. in c. sacrosan. xxij. distin. vbi refert Laudensis in suo tractatu, in titulo de Cardinalibus. q. x. & aliqua addit. Alex.

S V M M A R I V M.

1. Filius senatoris quando sequatur dignitatem paternam, & dicatur senatoris filius.

Senator. Natus ex eo q. post natiuitatem adeptus est senatoriam dignitatem, non sequitur dignitatem paternam. Si vero natus sit senatoria dignitate durante, licet fuerit ante conceptus, eius sequitur dignitas hoc dicit. Et sic duo dicta ponit hanc lex. Primum, quando quis nascitur ex patre non senatore, q. postea senatoriam dignitatem adipiscitur. Secundum de eo, q. nascitur post senatum, & concipitur ante senatum. & sic non obicit. l. senatoris filii. ff. de senato. vbi dicit esse filium senatoris etiam ille, q. post dignitatem nascitur. Et ex q. distinguere: Aut quis est natus & conceptus ante dignitatem: & non est senatoris filius, ut hic, in principio. Aut nascitur post dignitatem finitam: & idem, ut l. si. c. ti. Aut nascitur & concipitur post dignitatem durante: & non est dubium q. est senatoris filius. Aut concipitur ante, & nascitur postea, & similiter est filius senatoris: quia habet pro nato in sui fauore, & non in odium. v. l. q. in vtero. ff. de sta. homi. Et ex predictis apparet q. ille, q. est natus antequam pater esset Rex, non dicitur filius Regis, de quo per gl. & Cyn. in l. imperialis s. de nup. Vide Bar. & que ibi dixi s. in l. cum satis. de agrico. & censu. Alex.

S V M M A R I V M.

1. Pater q. punitur iudices in officio baratarias committentes.

2. Iudices & doctores iudicantur esse nobiles.

Iudices. Iudices in officio furta vel scelera committentes, poenis hic insertis puniuntur. h. d. Concor. sunt in gl. Nota contra officiales committentes in officio furta, & baratarias. Et ex hoc apparet quod iudices, & doctores iudicantur esse nobiles, qui tamen exuti dignitate inter priuatos habentur.

S V M M A R I V M.

1. Hodie nullus conuentus suo nomine tenetur satisfare.

2. Dominus si promisit stare in iudicio, & procurator citetur, & non comparet, stipulatio committitur.

3. Acta regulariter in scriptis fiunt.

4. Verbum ab fuerit, etiam scriptum per d, quod denotet absentiam.

5. Perius quando sit infamis ipso iure.

6. Citatio appellatur sententia.

7. Clarissimi citantur in scriptis: aliam citatio non valet.

Mulieres. Vxores durante matrimonio viri genere nobiles, & eorum forum sequuntur, & imitantur eorum domicilia. h. d. Hanc legem examinaui s. de incolis. l. mulieres. Bar.

Clarissimis. Clarissimi & spectabiles possunt proficisci sine licentia quo volunt. Concor. dat. j. eo. l. fina.

Silgrauius. Illustres in criminibus grauioribus impediti, in carceribus non detinentur, sed committuntur custodie militari, & per aliquem iudicem non puniuntur, sed de commissis per eos relatio fit principi. Constituti vero in dignitate minori puniuntur per prefectum praetorio. h. d. Ista autem relatio, de qua s. dictum est, habet locum durante dignitate illustri. sed si propter facinus esset ea priuatus: tunc absque relatione posset de eo fieri punitio, ut j. l. proxima.

S V M M A R I V M.

- 1. Hodie nullus conuentus suo nomine tenetur satisfare.
- 2. Dominus si promisit stare in iudicio, & procurator citetur, & non comparet, stipulatio committitur.
- 3. Acta regulariter in scriptis fiunt.
- 4. Verbum ab fuerit, etiam scriptum per d, quod denotet absentiam.
- 5. Perius quando sit infamis ipso iure.
- 6. Citatio appellatur sententia.
- 7. Clarissimi citantur in scriptis: aliam citatio non valet.

Quoties. Illustres conuenti ciuilitate, & criminaliter ad satisfactionem de iudicio listi non videntur, sed eorum committitur iuratoria cautioni: qua expleta per eos vel eorum procuratores fit missio in eorum bona in ciuili. In criminali vero tanquam periuri dignitate expoliatur & absque relatione puniuntur per iudices. Item dicti illustres criminaliter vel ciuilitate non possunt conueniri sine scriptura. hoc dicit. Habes hic textum quod periuri dignitate priuatur. Adde glo. in l. j. C. de reb. credi. & ibi Bal. in fin. j. col. dicit quod omnes Canonice tenent q. quis ratione periurij priuatur quocumque beneficio ecclesiastico. xxij. q. v. c. pupilli. c. ex literis. de spola. c. j. de purga. cano. c. questione. de appel. c. j. de fideiuf. facit xxij. q. j. i. summa. c. j. de cri. fal. c. quato. de iur. reur. & c. querela. eo. tit. & adde gl. in l. ij. s. miles. ff. de infam. vbi periurus debet deponi ab omni officio, nedum beneficio.

1. Alex. In gl. super verbo, nulla. Nota casum, in quo non possidet immobilia non cogitur satisfare iudicio listi, sed committit suae iuratori cautioni, regulariter contra: ut l. sciendum. ff. qui satisf. cog. & hoc verum secundum hanc iura. hodie vero nullus nomine suo conuentus tenet satisfare: ut Instit. de satisf. s. sed hodie. In tex. ibi: vel eorum procuratores. Ex hac litera patet q. si dominus promisit stare in iudicio, & citetur procurator, si est, & non comparet, q. committit stipulatio. Nam hic dominus cauit de iudicio listi, & iurauit: & procurator fuit citatus & absuit: & ratione absentie procuratoris fit missio in bonis domini. In tex. ibi: sine scriptis. Nota casum, in quo semper est necesse, q. acta iudicij redigantur in scriptis. & idem est regulariter cautum hodie: ut extra, de pba. c. quonia contra falsam. licet fallat quando: ut in auth. nisi breuiore. s. de sen. ex breui. reci. & j. de pxi. fac. scri. l. pe. & s. de man. prin. l. j. in j. gl. Nota bene de hoc verbo, absuerit. quia si scribitur per b, & tunc notat absentiam absque dubio. Aut per duplex ff. vel d, & notat presentiam regulariter. Sed causa contrarietatis vitanda est si scribitur per d, notat absentiam, ut hic. & de hoc in auth. de defen. ciui. s. sed neq. in gl. q. incipit, ipso iure. i. ff. Nota bene q. periurus est infamis ipso iure, q. venit contra pacta, & sacramenta: sed q. contra sacramenta transiit, tunc per sententiam. Concor. sunt in gl. quae incipit, contra pacta. Adde l. si quis maior. C. de transf. act. Et adde q. licet sit periurus ipso iure, requiritur tamen sententia iudicis declaratoria, ut est tex. in e. cum secundum de hereti. & vide Barto. in l. Miquius. s. duobus. de lega. ij. Alexand.

2. In glo. quae incipit, comunitoria. apparet q. citatio appellatur sententia: ut hic, Hoc etiam tenet gl. in l. quoties. j. de priuile. schola. & in l. in sacris. in gl. in j. de proxi. sacro. scri. que tenet q. omne praecipuum iudicis faciens ad causam, de sententia interlocutoria. & est alia glo. singularis in auth. de litig. s. lancimus. sup. verbo, interlocutionibus. col. viij. Adde gloss. in l. cum clericis. de epif. & cleri. & in l. ex stipulat. C. de senten. & l. harum. ff. si serui. vendi. & vide glo. in Cle. j. de sequetra. pos. & fruc. & in Cle. si. de appel. Bar. in l. Titia. de accusa. Alex. Item ex hac glo. comunitoria tex. patet q. licet citatio de comparando possit fieri per nuntium absque literis: ut l. sed si interpellat. j. j. ff. de arbi. & dixi s. de col. su. l. palatinos. & s.

Nota infames non posse habere dignitates. Adde q. infamia non tantum repellit quem a dignitatibus habedis, sed & ab habitibus. & an & q. hoc sit verum, dixi post lac. Rebus. in l. j. nu. j. i. apost. in ver. ab honoribus & digni. s. de isa. li. x. & an ipso iure, ponit Ro. singula. suo ccccvi. incip. fuit a me qlitum.

Regis. Et adde, ut refert Iustinus h. bro. ij. ver. ex his. Ariamenes fuit de facto per Tiriaferne fratrem Darii iudicatum. cum esset quod iter Ariamenes & Xerxes filios Darii. Xerxes enim natus post regnum patri qui situm Rex declaratus fuit a patruo arbitro. Ariamenes vero prius acceperat. Et ad id q. dicit text. adde do. Alex. i. l. q. ad tps. de decur. Sed qd de nato ante coronationem, dicit q. non succedit, sed natus post. Bal. in d. l. imperialis. alle. in tex. & i. li. suis. ff. de li. & posthu. vbi etiam dicit q. filius natus antequam pater esset de magnatibus non comprehenditur a statuto loquente de magnatibus. Adde q. no. i. apo. ad istum i. l. cum satis. nu. vij. in apost. in ver. non dicitur primogenitus. s. de agri. & censu. li. x.

Cautioni. Adde tex. in l. cum non facit. ff. si cui plus q. p. l. fal. Idem dicit de viro honeste vite, & laudabilis, ac pba. te vite. gl. in l. j. s. his aut. i. gl. ff. de pac. mut. vbi dicit q. virtus animi per satisfactionem habet.

Ca. qm contra. Et ibidem vide Felin. i. col. ij. circa medium. Per sniam. Adde beatum Thome. ij. q. xcix. artic. ij. circa medium.

Interlocutoria. An sit interlocutoria vel diffinitiva, vide tu late per Felin. in rub. de re. iur. in ver. ad illud. de p. cep.

Bartolus super tribus libris Codicis.

de exact. tribu. l. mis. tamē hoc fallit in clarissimis: nam talis citatio nunq̄ valet, si non fiat per scripturam.

S V M M A R I V M.

1. Securitas veniendi si conceditur, an censeatur etiā data pro redeundo.

Vbemus. Vocati per principē ad aliquā dignitatem maiorem vel minorem, possunt de vrbe, & etiā de prouincijs absq̄ licentia Principis comitatum adire. ¶ In gl. vlti. ibi: non recedet, & c. Per hanc glo. patet euidenter q̄ illi, cui datur licentia veniendi liberē, non propter hoc datur licentiā remeāci. Et hoc verū intelligo in casu q̄ lex specialiter hoc disponit. regulariter autē cōtra: vt not. s. de nau. l. j. lib. xj. & ff. de lega. l. sciēdū. de sepul. v. l. v. utimur. & ad Trebel. l. de etate. & dixi plenē in l. j. ff. ad l. lul. maiest. Bar. Vide quā scripsi in l. j. C. de nauicul. quibus adde q̄ saluiscōductus, seu securitas concessa debitori q̄ nō molestetur à suis creditoribus, non habet locū in creditore fiscali in s. praxiorū in auth. de mād. prin. & vide Ang. in cōsi. xxiij. & Laudēsem in tractatu de principe, in ti. de priuil. & rescripto. cōclusio. xij. & i. tit. de fisco. cōclusione cxcvj. Itē adde q̄ talis securitas nō habet locū in creditoribus ex delicto. Alberi. in l. ex parte. s. quēquā. ff. q̄ cum eo. & in l. si rerū. ff. de rerū diu. & not. L. ad. vbi supra. Item adde an saluus cōductus v. deat datus p vna vice tantū. vide quā scripsi post Bar. in l. j. ad leg. lul. maiest. Alex.

a ¶ Regulariter autē cōtra. Tu vide de hoc lac. Rebuf. in l. nullā. n. v. & q̄ ibi posui in apost. in ver. redeundi s. de nauicu. l. x. de quo oīno per Alexan. i. l. j. s. nō fuit post istū. ff. de dolo. & consi. xv. volumi. iij.

b ¶ Ex sola electiōe. Tu vide de hoc Dyn. in l. ferui. & ibi nota. in aposti. ad ipsum i. ver. nō possunt. ff. de leg. j. dixi post Bal. in si. ver. vi. Dy. inducit eūdē Dy. in regula, quod semel. & ibi posui post do. Boerij in apostil. in versi. impugmare. & dixi post laco. Rebuf. in l. si quis. nu. j. in versi. cōfirmato. s. de decur. lib. x.

De consuli. & non spargē. ab his pecu. & c. Rubrica.

LEX I.

Antiquitas. Inter habētes eandem dignitatem, ille debet prius antecedere, qui est prius dignitatem adeptus, etiā si posterior fuerit eādē pluries assecutus. Si vñ prior in consulatu principatus honorē fuerit assecutus, post eū, qui est in consulatu, est posterior, & i. principatu prior, hoc casu preler. h. d. Bar. ¶ Vi de istū tex. q̄ allegat p Bar. de insignijs, & armis. i. ij. co. Alex.

Ordinem. Hodie cōsules prohibent per vrbem spargere pecuniam, ne cupiditate luri populus eos sequat, sed eorum merita: & q̄ pecunia quē per eos iactabat, expēdat in opus aquēductus: & quilibet consul expēdere debet certū pōdus auri. h. d.

Nemini. Nullus potest eligi patricius, nisi prius alterā dignitatē hic insertam fuerit adeptus. Itē habens dignitatē consularem absq̄ administratione in opus aquēductus debet expēdere certum pondus auri. hoc dicit.

S V M M A R I V M.

1. Gabella si semel soluta fuit de contractu pro quo non debeat transferri dominium, & ex forma statuti debeat solui de quolibet contractu, per quē ius trāsferatur: si postea mortuo altero ex cōtrahētib⁹ dominium trāsferat, nō debet iterū solui.
2. Electus in cōsulem q̄ teneatur soluere, licet administratio nō sit concessa.

Statutū q̄ de quolibet cōtractu, ex quo ius trāsferatur, soluat gabella, q̄ cōprehendit illū, cui res venditur pacto appposito, vt ius administrandi ei non competat, nisi post certū tempus.

Sancimus. Si cui conceditur administratio dignitatis nouo concedi: imō illis potietur honoribus, quibus potietur si eidem ab initio administratio concessa fuisset: nec soluet centum libras auri in aquēductu, si tempore dignitatis concessa soluit. h. d. ¶ Vide quod dixi post Bar. per istum tex. j. de domesti. & protecl. Item j. proxi. in ver. & hac lex in argumētū. an habeat locū statutum, de quo hic per Bar. si fiat pactum q̄ nō trāsferat dominium vsq̄ ad certum tēp⁹. Alex.

1. ¶ Et est hac lex argumētū, q̄ si p formā statuti de quolibet cōtractu, p quē ius acquirif, debet solui tantū p gabella: aliq̄ titulo venditionis, vel donationis dedit alicui aliquid hoc pacto, vt ius nō trāsferat in eum, nisi mortuo donare, vel yēdēte: q̄ si tūc fuit soluta gabella dicti cōtract⁹, q̄ licet adueniente morte trāsferat ius i istū, nō debet gabella iteratō solui: sicut ille qui fuit electus in consule absq̄ administratione, si soluit certū libras auri pro tali electione, nō soluit postea si sibi cōcedat administratione. Ex hoc etiā infertur aliud, scilicet q̄ electus in cōsule teneat soluere, licet sibi nō sit administratio cōcessa. ¶ Et hoc facit ad quāstionē dicti statuti, q̄ ille, cui res vendit pacto

apposito vt ius administrandi ei nō cōperat, nisi post tale tempus: q̄ teneatur soluere gabellā, etiā ante q̄ dictum tēpus admīnistradū veniat. Hic nō sunt alia. ¶ Adde tex. in l. cū manu sata, s. si. de cōtrahē. emp. dicit ibi q̄ yēditio hoc modo facta non est p priē yēditio: quia si statutū diceret q̄ de quolibet cōtractu soluat gabella, de hoc non soluere, per illū tex. Alex.

S V M M A R I V M.

1. Ius ex sola electione quomodo possit dici non tribui.
1. Sancimus. Filius familias electus in patricium a patria potestate liberat: quod triplici arg. probatur. h. d. ¶ In tex. ibi: prestitis. nota tex. coniuncta glo. quō videatur posse dici, q̄ ex sola electione huius nō tribuat: licet tūc cū electiōis litera p̄sentantur. Pro quo facit q̄ not. gl. ff. de iureiur. l. l. abeo. Et hanc quōntē disputauit lac. de Bel. de q̄ dixi s. de decu. l. ij. li. x. Barto.

Du praefecto praetorio siue urbis, & magistris militum, & c. Rubrica.

LEX I.

Praefectum. Praefectus vrbis, & praefectus praetorio, & magistris militū, & peditum, licet habeant dignitates distinctas: tamen omnes sunt paris gradus: & ille praefertur, qui primō fuit in dignitate electus. Barto.

LEX II.

Quisquis. Dignitate deposita p plures in pari gradu dignitatis existētes ille est potior q̄ prius est in dignitate electus. hoc dicit.

De praepositis sacri cubiculi, & de omnibus cubicularijs & priuilegijs eorum. Rubrica.

LEX I.

Sacri cubiculi. Custodiētes cubiculum principis, vel Augustae eandem dignitatem habent, quam praefectus vrbis, & praefectus praetorio, & magistris militum. Et hac dignitate deposita nulla est inter eos distinctio reseruata, nisi reuerentia temporis. Barto.

LEX II.

Mac nostrae. Cubicularij Principis etiā anteq̄ ad dictū officium transeāt, gaudēt immunitate extraordinariorū munerum: & dignitate finita non recipiunt hospitiē inuiti. & praesides contra facientes poena hac lege inserta puniuntur. h. d.

LEX III.

Cubicularios. Cubicularij Principis, & Augustae, non coguntur respondere, nisi corā officiorum magistro. h. d. Bar.

S V M M A R I V M.

1. ¶ Famulus pro seruo accipitur.
2. Princeps potest dare priuilegium defunctae personae.

Vbemus. Si dñs Principi seruū in cubicularijum obtulit, illico talis seruus liber tatem adipiscit, & ea vititur inter viuos, & etiā in vltima voluntate: & eidē ex testamēto & ab intestato succedēt p agnatos, & cognatos: q̄bus deficiētib⁹ fiscus eius bona occupat tanq̄ vacatia. Si autē dño ignorate vel inuito cubicularius factus sit intra quinquēniū, per dñm cū peculio vendit: & praedicta etiā ad cubicularios extendunt.

1. h. d. ¶ Et nota hic diligēter de hoc nomine famulus, q̄ sumitur pro seruo. de quo in l. ij. s. de his qui in eccle. manu.
2. Additio. Et nota ex lege ista q̄ princeps defunctae personae priuilegiū dare potest eius testamentum validado, iuris fictiōe post mortem statuēdo liberū qui seruus erat. Ange.

Vbemus. Cubicularij etiā dignitate deposita cū vadunt extra vrbe poterunt vti cingulo suae dignitatis.

De primicerio & secundicerio & notarijs. Rubrica.

S V M M A R I V M.

1. ¶ Stāte statuto q̄ q notari⁹ appellat⁹, nō possit esse decurio semel matriculat⁹ licet se faciat deleri, nō poterit esse decurio. Practica

LEX I.

Ræcipua. Notarij Principis, licet senectute deposuerint officium, aut maiorem dignitatem fuerint adepti: non ob hoc notariorū nomen perdūt: sed & notario rum, & dignitatis suæ retinet priuilegiū: nec possunt esse discussores, aut pæquatores, aut similes dignitatē cum administratione habere. cōtrafacientes puniunt. h. d. ¶ Et est hæc lex optimū argumētū. ¶ Statutū disponēs, q̄ ille, qui appellat notarius, nō possit esse decurio. & si aliq̄s fuit semel in matricula notariorū descriptus, si post ea se faciat deleri, nō tamē ppter hoc poterit esse decurio. h. d.

S V M M A R I V M.

- 1 Militia notariorū principis est nobilis.
2 Statutum q̄ percutiens aliquem in domo habitationis puniatur in manu: si percussit bis, debet in ambabus puniri, nisi distinguat dextram a sinistra.

LEX II.

Ræclaram. Primicerij vltra bienniū in officio militare non coguntur. & si a palatio per vnum annum se absentauerint, vñū gradum militiæ perdunt: si per biennium, duos: si per trienniū, tres: si per quadrienniū, quatuor: si p̄ quinquenniū, primiceriorū ordine nō vtuntur. & licet ob absentiam quinque n̄ ab officio sint remouē, tamē ordine discussorū & pæquatorum non grauant: & inter eos prærogatiua tēporis est habēda quæ nulla pōt ratione celari: & hoc officio finito ad offi cū magistri officiorū sunt assumēdi. h. d. ¶ In tex. ibi: nobi lēq̄ militiam. ¶ Nota q̄ appellat nobilē esse militiā notariorū principis: & ideo licet in alijs notarijs sit, vt eorū officiū vile reputet: vt no. in l. vniuersos. s. de decur. tū secus est i notarijs principis, p̄ hāc legē. ¶ In gl. ibi geminat p̄nā. est argumētū dicens, q̄ qui percussit aliquē in domo habitationis, punia tur in manu: q̄ si percussit bis, puniat i ambabus manibus, per hāc gl. & l. nemo. hic alleg. & hoc verū, nisi in statuto dice ret de manu dextra, vel sinistra: cū quis nō possit habere nisi vnā dextrā, vel sinistra. de quo dixi in l. nunq̄. ff. de priua. de lic. Adde quod not. Bar. in l. vulgaris. de fur. & dixi post Bar. in l. nunq̄ plura. in ij. col. in margine. Alexan.

Vt dignitatum ordo seruetur. Rubrica.

LEX I.

Siquis indebitum. Vsurpans scienter honorem sibi indebitum, crimine sacrilegij punitur. h. d. Potest tamen intelligi lex q̄ electione de se facta nō vendicaret sibi locum p̄na huius legis: vt s. si seruus aut liber. l. ij. Bart. ¶ Adde ea quæ not. Bar. in l. reddantur. de profes. & medic. lib. x. & in l. j. s. de dignita. in vers. sequitur in diffinitione illata. Lodo. intel ligit istū tex. procedere in eo qui accusauit locum officij: qui bene punitur p̄na, de qua hic. Sed vbi quis occuparet locū maioris: puta i sedēdo, vel ambulādo: quia tūc p̄na: quia debet poni in loco viliori, & priuari loco assumpto. c. præcipimus. l. xij. dist. ita not. Ro. in litera m. not. xxij. Alex.

LEX II.

Omnes. Habentes dignitatem cum administra tione præferunt habentibus eandē sine administratione: postea qui dignitatē habent so lam, & administrationē deposuerūt: & hi habere dicunt dignitatē vacantē. postea illi quibus dignitas cū admi nistratiōe cōmittit. quarto illi, quibus dignitas a Principe cō ceditur in puincia sine administratione. & hi honorarij appel lantur. quinto hi, quibus illustri dignitas sine administratione cōmittit. Itē administrationē habentes præferunt vacātibus. Itē vacātes præferunt honorarijs in simili dignitate cōstitutis, nō in dispari. & præfectus vacās præferit præfecto honorario: nō autē questorius præfecto honorario. Itē non debet appellari vacās, si habēti dignitatē postea cōcedit administratio. h. d.

De magistris sacrorum scriniorum. Rubrica.

LEX vnica.

Viris spectabilibus. Magistri notario rum magnæ curiæ, etiam dignitate finita vna cum eorum filijs, a grauamine priuato & publico sunt immu nes: & p̄nam grauem imponit contra eos, qui compelluntur multus subire. h. d. & durat

priuilegium. Concor. sunt in gloss.

De Comitibus consistorianis. Rubrica.

LEX I.

Comites consistoriani sunt illi, qui steterunt in Principis consistorio, & proconsulibus adæ quantur.

De Comitibus, & tribunis scholarium. Rubrica.

LEX vnica.

Ræpositos. Præpositi scholarium, id est, il lorum, qui sunt per Princi pem ad aliquod officium deputati, principē adorare possunt, inter quos etiā palatini nu merantur si eis fuerit data primi ordinis comi tiua cū administratiōe: deposito officio si nō aspirauerint ad maiorem dignitatem, pares sunt Comitibus Aegypti. & diocesi Ponticæ. Alij verò milites soluta mili tia numerantur inter eos qui fuerūt prouinciarū duces. Bart.

De Comitibus rei militaris. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Capitanei guerræ qui mittuntur ad expugnandum sarracenos, sunt in dignitate proconsulibus pares.

LEX I.

Qui contemplatione. Missus ob suam probitatem ad partes transmarinas custodiendas, illis digni tatem insignijs adornatur quibus proconsu les. h. d. ¶ Nota istam legem pro illis Capitanis guerræ, qui per Papam vel Principem mittuntur vltra mare ad expugnādum sarracenos: quia quo ad dignitatem sunt pares proconsulibus.

S V M M A R I V M.

- 1 Deputati ad custodiendas ciuitates per Principem, sunt similes Ducibus.

LEX II.

Os qui. Missus principaliter ad defendendum aliquam ciuitatem, vel prouinciam ci tra mare, similis est duci administranti aliquā prou inciam, excepto Duce Ponticæ, & Aegypti. h. d. ¶ Nota istā legem pro illis qui deputant ad custodiēdas ciuitates per Papā vel per Principē: quia sunt similes ducibus & possunt ciuitatem defendere, quemadmodum duces. Bar.

De Comitibus & archiatris sacri palatij. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Medicus Principis dicitur habere dignitatem.

LEX vnica.

Archiatros. Archiatri, id est militantes inermi militia itra palatium Principis, si primi gradus militiam obrinuerint, eam dignitatē adipiscunt, quam duces & vicarij Principis, qui militiā administrauerūt & etiam Comites primi ordinis. h. d. ¶ Nota hāc legem pro medico Papæ vel Principis vt hac dignita te fungatur. Bar. ¶ Idē est in notario Principis in l. j. C. de manda. princ. Bal. c. de feudo guardiæ.

De Comitibus, qui prouincias regunt. Rubrica.

LEX vnica.

Comites, qui gubernauerunt prouinciam, de posito officio priuilegij dignitatis vicarij fun guntur.

De professoribus qui in urbe Constantinopolitana docentes ex lege meruerunt comitiuam. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Doctores legentes in ciuitate Perusij gaudent priuilegio huius legis.
2 Approbatus per coxtum doctorum, debet iudicari dignus.
3 Nouem doctores debent esse in approbando vnum doctore.
4 Ciuitas Perusina habet priuilegium q̄ quatuor doctores suf ficiant excepto præsentante in approbatione doctoris.

Bartolus super tribus libris Codicis.

L E X Vnica.

Grammaticos. Grammatici & Sophi-
stae, & Iurisperiti, qui per
viginti annos scientia docuerunt in Constanti
nopolitana ciuitate, per illius ciuitatis coetu
in arte docendi aestimandi sunt digni ea digni
tate, qua funguntur vicarij Principis. hoc. d.

1. ¶ No. hac legem pro doctoribus, q legunt in ciuitate Peru-
sij: nam gaudebunt priuilegio huius legis: cu hac ciuitas ha-
beat priuilegium studij, prout ciuitas Costantinopolitana. Itē
not. ¶ q si aliquis approbatur, debet iudicari dignus p coetu
2. Doctoru: & coetu hoc iudicate debet estimari dignus. ¶ Vl-
3. timo no. gl. hic positā, q nouē doctores debēt esse in approbā-
do vnū doctore. Ciuitas tñ Perusij habet priuilegium q suffi-
4. ciat quatuor excepto praesentante. ¶ Adde q si docto-
5. res collegij dat fabas reprobatorias scholari p odiū, & non iu-
ste: & cancellarius siue notarius collegij hoc videat solūm per
odiu: ipse solus potest approbare scholarē. Ita dixit Inno. in
c. ex literis. de costi. qui alleg. lo. de Lignano. plus dixit Abb.
in. c. causam. de offi. deteg. q si scholaris habet aliquē doctore
de collegio suspectum, potest talis scholaris ire ad Rectorem,
& ei pponere causam suspicionis: qua suspicione docta pot
Rector prohibere talē doctore ne ingrediatu exantē. Alexā.

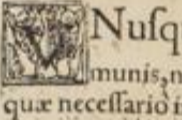
De silentarijs, & decurionibus eorum. Rubrica.

L E X I.

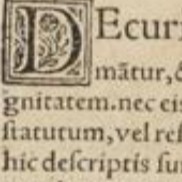
Decuriones. Post depositū decuriona-
rus officium, decurio pot
eligere vtrum velit esse magister officiorum
domesticorum, vel Comes, & potestare Prin-
cipis adorandi habet, & salutandi administra-
tores ipsius.

L E X II.

Nusquisque. Decurio & silentarij a tyronum
eorumq; praestatioe habetur im-
munis, nec prestare cogitur collectas extraordinarias:
quae necessario imponuntur. h. d.

L E X III.

Decurionibus. Priuilegia data decurionibus &
silentarijs per hanc legem confir-
matur, & eis coferuatur, licet ad maiorē ascēderint di-
gnitatem. nec eis p iudicatur in hoc p aliqd gñale vel speciale
statutum, vel rescriptum disponens cocontrariū. Itē a muneribus
hic descriptis sunt immunes. Hoc tñ priuilegium habebunt
tres decuriones & xxx. senatores. & ita demum si per xij. co-
tinuos annos peregerint inculpatū officij eorū. & si decurio-
nes senatores fuerint electi, immunitatē habent. & honore cu-
riq; sine functione letatur cū quieti traditi fuerint. & iudex pra-
dicta non obseruās decē libris auri multabitur. h. d. ¶ Istū
tex. alle. Bal. in l. si. C. si contra ius vel vtili. pub. & Ang. con-
cordat Bar. & gl. de eo quod dicit clausula generali. De hac
gl. cū tex. exclamat Ro. in. hac cōsultissima. C. qui test. facere
pos. & in l. si verō. de viro. so. ma. in fallētia de publica vtili-
tate. Bal. in l. placet. de sacrosan. eccl. & l. j. de nouo Codi. cō-
po. & in l. doctorem. C. de test. mili. & in l. si cūm mili. ff. de do-
lo. & in auth. habita. ne filius pro patre. in c. j. sanctū. quō tē-
pore miles inuest. petere debeat. A lex.

Ne ad diues. Silentarij & eorum vxores ciuili-
ter & criminaliter sunt conuenien-
di coram magistro officiorum. h. d.

S V M M A R I V M.

1. ¶ Acquisitum a filiofamilias militate inermi militia, efficit
quali castrense.
2. Acquisitū a doctore aduocato, vel assessore, est eius propriū,
& peculium castrense dicitur.
3. Donatum per patrem filio in eius doctoratu q sit proprium
filij, velut peculium castrense.
4. Pater, qui misit filiu ad studium, an teneatur ei emere libro.
remissioe.

Vbemus. Silentarij in prate constituti, quicqd
acquirunt, retinent, tanq; castrense
peculiu: nec eis per parentes auferri pot: nec post
parentum obitum fratribus coferre tenetur: nec et
tenet coferre fratrib; illud q parētes vel alij donauerūt ratio-
militiae supra dictē. Itē excusant a tutelis & curis: & filij eorū
inuiti ad pturā nō vocāt. Et per hanc l. non derogat priuilegijs
eis datis. h. d. ¶ Nor. hic casum exp̄ssum, q fili; militis inermi
militia, illud q acqrit ratioe dictae militie appellatur pecu-
liū quali castrense, adeo q ipm sibi retinere potest inuito pa-

2. tre, nec tenet coferre fratribus post mortē patris. ¶ Et sic vi-
etur hic casus quod si filius doctōr, vel aduocatus, vel etiā assēs-
sor, illud q acqrit i tali militia militado, sibi retineat p̄cipuū,
tanq; castrense peculiu, adeo q nō tenet coferre ipsum fratrib;
3. post mortē pris. Pro q facit l. fori. s. de aduo. diuer. iudi. ¶ Vl-
timo hac lex est optimū arg. p si p̄ filio doctōrado multa se-
cit encenia, aut etiā alij cōsanguineis: q illa oia encenia filius
doctōradus retinet, velut castrense peculiu, & p̄i vsusfructus
nō qrit: nec etiā tenet post mortē patris diuidere inter fratres
4. per viā collatiōis. ¶ An autē pater, q misit filiu ad studiu, te-
neatur ei emere libros: Dic vt not. per gl. s. ad Macedo. l. Ma-
cedoniani. b

De domesticis, & protectoribus. Rubrica.

L E X I.

Domestici & protectores principis
salutantes vicarios & praefectum,
ip̄sos ofculari possunt, ac etiam omnes reuerentiā
debenr adhibere.

L E X II.

Primicerius. Primicerij domesticorum & p-
tectorū funguntur dignitate spe-
ciali: alij subsequentes in gradu post ipsum, vsq;
ad numerum decē, inter clarissimos numerantur:
ita tamen q qui prior est in loco, prior sit in ordine. h. d.

L E X III.

Siquis. Domesticus vel p̄tector, qui sine licentia
Principis se absentauit a curia, non ex cā-
Reipublicae si per bienniu absens fuerit, poni de-
bet post quintū in ordine ip̄forū. si triennio, in de-
cimo gradu ponat. si quadriennio, loco nouissimū erit habed.
¶ si quinquennio, spoliatus erit a cingulo. h. d. ¶ Bar. i. laut ia-
cta. s. rps. ff. de poen. alleg. i. i. t. tex. & l. i. j. de primipil. q ma-
tricula extinguit quinquenio: an si quis de nouo petat matri-
culari, debet iterū soluere: vel sufficit prima solutio? Tex. est
q sufficit prima in l. pe. in si. de cōsul. quē tex. allegat Bart. in
cōsilio, qd incipit, scholaris soluit matriculam, vt refert & se-
quitur Ro. no. xxxij. in litera m. Et hanc legem alleg. Bar. in
l. pe. de test. mili. A lex.

S V M M A R I V M.

1. ¶ Hæres officialis decedens in officio, q debeat habere sala-
rium totius temporis, non autem temporis subsequētis.
Hæres assessoris defuncti pro quanto tempore debeat habere
salarium.
2. ¶ Ege. Si domesticus vel p̄tector ante finitum of-
ficium decesserit: eius salarium totius anni,
ac etiā subsequētis p̄cipiet. h. d. & est mirabile i isto
officiali: vt si decedat durate officio, hæres eius de-
beat habere salariū totius r̄pis, & etiā vnus anni subsequētis.
3. ¶ In alijs autē officialibus nō reperitur hoc cautum: sed hæres
eius debet habere salariū totius temporis, nō autē tēporis sub-
sequētis: vt j. tit. ij. l. si quis in sacris. & s. de aduo. diuer. iudi. l.
post duos. s. si. & de primice. l. ij. & de agē. i. re. l. ij. & facit etiā
qd nor. ff. de assēs. l. diē functo. ¶ Et hoc nota p̄ hæredibus as-
sessorū decedentū in officio, vt petere possint a potestate sa-
lariū totius tēporis semestris, vel toti; anni. Bar. ¶ Adde q
idem tenuit Bal. Ray. Albe. Ang. & Bal. ¶ ost glo. in l. diē fun-
cto. ff. de offi. assēs. facit l. j. diuus. in ratioe sui. ff. de var. & ex-
traordi. cogni. Et ista est vera opi. licet Cy. in addit. laco. Bur.
in d. l. diem. voluerit cocontrariū, vt ibi habes per do. Mar. L aud.
& Bal. in c. j. quis dicat Dux, vel Marchio. fuit secur; opi. Cy.
Sed quid in officiali, cū est paratus ingredi ciuitatē in officio,
decessit in itinere: an debeatur salariū hæredib;? Bal. in d. c. j.
cōcludit q nō. Quod limita: nisi misisset aliū loco sui. per s. p
hibem; auth. de colla. & voluit Bar. in d. l. diē functo. Adde
tamen q licet nō debeat hoc casu hæredibus, debet ramē re-
leuari ab impensa facta per officialem in itinere. arg. l. si pecu-
niam. in princi. ff. de condic. ob cau. Dicat q si officialis fuisset
ingressus ciuitatem, & anteq; coepisset administrare officium,
decessisset: deberet habere salariū, secundū Barto. in d. l. j. s.
diuus. Item adde q licet mulier exercuit officij, quia electio
nulla: tamen debeatur ei salarium, secundū Albe. in d. l. diem
functo. per l. ab administratiōe. C. de leg. Facit ad hoc in simi-
li de procur. in l. j. C. manda. secūdū Bal. q licet mandatū pro-
curatoris sit nullū & inefficax quo ad agendum. l. j. de pecu. tñ
si exercuit officij debet habere salarium. Et adde q si decessit
officialis pendēte officio, sed recessit: q non poterat iustitiam
facere, debet habere salariū, secundū Bar. in d. j. diuus. in ver-
fic. iuxta præd. & a quæro, aliquis est electus. Et de materia vi-
de in l. si vno. s. item cūm quidam. ff. loca. Alex.

De præpositis

- a. ¶ Quod sufficiat
quatuor. Sunt &
altæ vniuersitates
q pari vtuntur pri-
uilegio. de quibus
dixi post lab. Re-
bus. in l. vna. nu. j.
in versi. ter exami-
naretur. s. de athl.
lib. x.
- b. ¶ L. Macedonia-
ni. Et ibidem vide
Bald. & Do. limi-
ta tñ si filius sit bo-
ni ingenij, nō ali-
ter: vt per Bal. ibi
per l. Stichū. de le-
ga. iij.
- c. ¶ L. diē functo. Et
ibi vide q ad hanc
materiā habentur
per Paul.

De præpositis laborum.

Rubrica.

LEX

Vnica.

Q Vi præpositi. Præpositi laborum durante officio sunt clarissimi: eo finito inter consulares habentur. h. d. Barto.

De proximis sacrorum scriniarum, ceterisque &c Rubrica.

LEX

I.

Proximos. Proximi sacrorum scriniarum ea dignitate funguntur, qua vicarij Principis: & officio deposito sunt præponendi vicarijs Principis, qui primò officij vicariatus sunt adepti: & eorū officium est finitum. Item onus descriptionis nullo modo subire coguntur. hoc dicit.

S V M M A R I V M.

Consulere, & etiam iudicare quòd quis cogatur. Compromissum recipere nemo cogitur.

LEX

II.

In sacris. Militætes in sacris scrinijs ordinarios vel speciales iudices in prouincia existentes salutare non compelluntur, nec etiam accedere ad consilium: & eis non debet denegari accessus ad Principem: & eis debet in saluatione reuerentia adhiberi: aut etiam dari potestas sedendi cum iudice: primates & apparitores si contraferint, trinas libras auri nomine pœnæ soluât. h. d. Nota quæ cogi cõsulere, & etiã iudicare, vt hic, & s. de aduo diuer. iudi. l. sancimus. sed cõpromissum recipere nemo cogit: vt l. iij. ff. de arb. & hoc no. gl. hic. Bar. Adde quod idẽ do. Anto. in c. si p debilitate. in iij. co. de offi. dele. vbi hãc glo. al leg. idẽ Bal. Insi. de emp. & v. di. in si. Sali. in l. scimus. de aduo. diuer. iudi. Sed quid in causa, in qua doctor est aduocatus: an cogatur cõsulere? Bar. q. non, in l. proxi. de lris quæ in testa. del. & tex. in l. Mequo. de assel. Bene facit l. quisquis. C. de potul. vide Ro. in litera c. not. xxxij. Alexan.

LEX

III.

In scrinijs. Qui militauerunt in sacris scrinijs per xx. annos, si geti postea fuerint per Principem destinati, consularẽ retinent honorem, nec possunt quoquo modo ab imparitio otio separari.

Vbemus. Possessio militatis in sacris scrinijs tributum solum canonicæ indictionis præstata: ceteris verò muneribus non vexatur: & si ad maiorem dignitatem ascendunt, non perdunt ob hoc priuilegium scriniarum.

Peculiari. Omnis militans in sacris scrinijs, cuiuscunq; sit gradus ad Principem habet accessum: siue sit inter clarissimos ratione sui gradus: siue inter spectabiles. h. d.

Ro biennio. Officiũ militantis in sacris scrinijs, quod olim durabat biennio, hodie ad vnum reuocatur. h. d. Bar.

S V M M A R I V M.

Canonici si sint plures extra numerum qui subrogari debeant in loco decedentium: & datus sit ordo subrogandi: qualiter fiet ista subrogatio. Quindecim testes requiruntur in casu huius legis ad probationem alicuius actus. Statutum q. si prior extractus reperiatur mortuus, quòd loco ipsius subrogat primò descriptus: & ille primò descriptus nõ vult subrogari, & extrahatur alius prior mortuus: an primò descriptus qui tenuit possit subrogari.

Nicuique. Militætes in sacris scrinijs vltra numerum loco deficientium succedunt secundum ordinẽ gradus sui, nisi qui posterior eorum est laborũ opera superat antiquiorem in ordine: quia tunc succedunt loco defuncti excluso priore: nisi defunctus teneat illi, q. est in ordine prior: q. tunc posterior licet melior i locũ defuncti nõ succedit: sed q. prior est i ordine & subrogat, illud salariũ obtinebit, q. in hac lege describit: & pro gatiõe soluit quãtitatẽ hic descriptã. Et si primus i ordine pecuniã soluere recusauerit, succedere in locũ defuncti i gradu posterior admitteat. Et si aliq. alius de numero dictorũ scriniarũ decellerit, q. repudiat locũ vnus defuncti, poterit locũ istius defuncti de nouo acceptare offerendo pecuniã. h. d. Et nota

ex prin. huius legis q. si vltra numerũ canonicorũ sunt aliq. canonici deputati, q. i locũ decedentiũ debeant subrogari, q. secũdũ ordinẽ datũ istis canonicis vltra numerũ, q. libet iporũ subrogabit in locũ deficientis canonici. vnde si tenes primũ locũ de numero canonicorũ decellerit: ille, q. primũ locũ obtinet de numero illorũ, q. sunt extra canonicorũ numerũ, i ei locũ succedit. & sic de singulis: nisi ille, q. posterior est i ordine, melior sit priore: q. tunc ipse pponeret, nisi q. decellerit, fuerit de terior isto, q. primus est in ordine, q. se in locũ eius subrogari petit. Secũdò nota hic casum spãle, in quo sunt xv. testes necessarii ad pbatonẽ alicuius actus, & est spãle. regulariter autẽ duo sufficiunt: vt ff. de testi. l. vbi numerus. Tertiò nota ex si. huius legis optimũ arg. ad q. onẽ. Dicit statutũ q. si aliq. prior extractus fuerit de sacco, q. sit mortuus, q. in ei locum debeat subrogari q. prior reperit descriptus in numero subrogadorũ in loco deficientiũ. Cõtingit q. vnus, q. mortuus est, extrahit primo de sacco, & ille, q. primus reperit descriptus de numero subrogadorũ in locũ deficientiũ, nõ vult subrogari in locum istius mortui. tractu tẽporis, cũ reuocaf prioratus officij extrahit de sacco quãdã alius prior mortuus. modo ille, q. erat primò descriptus in numero subrogadorũ in locũ deficientiũ, dicit q. vult in locũ istius secũdi mortui subrogari. opponitur sibi q. non potest: quia noluit in locũ primi mortui extracti subrogari. Ista lex determinat cõtrariũ: quia licet renuerit tunc, tamen nunc potest acceptare. quod no. Bar.

Proximos. Qui longo tẽpore pabiliter militauerint in sacris scrinijs, finito offiõ cingulo comitiũ sacri palatij dũ viuunt vtuntur: & nihilõ minus omnia priuilegia data eis salua manent. h. d.

In sacris. Militas in sacris scrinijs, q. anteq. conueniretur in vltimo cõmeatu accepto se ab sentauit, durante tẽpore cõmeatus prædicti cõueniri non põt: & etiam ab indictionibus munerũ publicorum officio deposito sunt immunes, & domus, quas in prouincia possidet, ab onere metatorum non vexantur. Quod autem sit onus metatorum, videbitis i. de metatis. Bar.

S V M M A R I V M.

Quis non potest fungi duplici officio.

Ac parte. Militas in sacris scrinijs principis, debent esse lxxij. videlicet xxiiij. super epistolis xxxiiij. super libellis conuentionalibus, & quatuor q. sunt oibus prædictis seniores: nec duplici officio fungi possunt. h. d. Et nota ex hac lege q. quis nõ põt fungi duplici officio. Concordantia sunt in glo. Barr.

S V M M A R I V M.

Salarium defuncti an debeatur successoribus toto tempore. Si militas in sacris scrinijs decellerit, & in eius locũ fuerit alius subrogatus, salarium debitum ei inter creditores diuidetur hæreditate nondum adita, salua tamẽ priuilegiorũ prerogatiua. ea verò adita, salariũ hæredibus debetur pro præterito tẽpore, & etiam residui temporis. h. d. Et nota q. successoribus debetur salarium defuncti pro toto tempore. De quo vide vt dixi s. de domesti. l. si. Barr.

S V M M A R I V M.

Notarijs actorum potest dari certa forma in exactionibus fienda pro editione actorum. Statutum disponens q. hospitale non possit agere nec cõueniri nisi coram certo iudice, & sit alius iudex specialiter deputatus per illud statutũ pro certis causis: an pro talibus causis poterit agi coram iudice pro hospitali deputato. Libellum in scriptis non dicitur quis offerre: licet vadat coram iudice, & dicat notario: scribe quòd ego peto à Titio decẽ, & peto ipsum mihi condemnari in eis. Iudex non recipit sportulas, quãdo procedit extraordinariẽ. Citatio appellatur sententia. Citari per epistolam quòd quis possit. Æqualitas in iudicijs seruari debet. Priuilegium quo ad præstationem sportularũ vni concessum extenditur ad alium.

In sacris. Militantes in sacris scrinijs, & eorum parentes, vxores, liberi, coloni adscriptiti, & serui eorum ciuilitate & criminalitate coram officiorum magistro sunt conueniendi. & si in prouincia conueniuntur, satisfacere non coguntur de iudicio listi. licet immobilia non possideant, sed eorum iuratoriæ cautioni committitur, & nomine sportularũ nihil soluunt. Nam executoribus agentiũ in rebus vnũ solidũ præstabit. & cũ ingrediunt iudicium dicti magistri, solidos soluunt duos pro editione actorũ notarijs dimidiũ solidũ. & si litigat corã delegato, vel arbitro eidẽ nomine sportularũ, vnũ solidũ tantũ præstabit: p omnibus verò alijs in iudi-

Cogitur. Adde Spec. in ti. de recu. fa. s. effectus. vers. quid si arbiter. limita tũ nisi per sita tutum disponatur cogi posse, secũdũ Bal. in l. non iustã, in si. C. ad Trebel.

Bartolus super tribus libris Codicis.

eio agitādis, tertium solidum tantū. Itē si nō coram magistro sed coram alijs iudicib⁹ maioribus super annoniis ciuilibus tutela vel curatione vel nuntiatione noui operis conueniantur. illos sumptus facient in tali iudicio quos facere tenebant corā magistro officiorum. ¶ Si verō conueniant coram p̄fecto, aut filci patrono, aut vr̄bis p̄fecto, vel apud architectos illos sumptus p̄stabit noīe sportularum. quos corā arbitris p̄stare tenentur, & nō vltra. Et habent locum p̄dicta siue p̄ se, siue per procuratorem litigent: & ad dictas sportulas tenent, cum processus ordinariē agitat̄ i scriptis. secus si extraordinariē. ¶ Item dictis militatibus donec militēt, & etiam deposito officio priuilegia data sunt salua, & ob aequalitatē in iudicijs obseruandam priuilegia eis competentia circa p̄stationem sportularum ad aduersarios porriguntur. ¶ Item mutatione loci priuilegia eis concessa non perdunt. h. d. ¶ Regulariter contra in. s. ne autē. in auth. de iudici. Item adde alium casum, puta in omnibus casibus, in quibus agitur extraordinariē, vt hic. Idem vbi iudicis officium imploratur secundū Bar. in l. si. in ij. co. C. de fruct. & litiū expen. Idē in causis summarijs & miserabiliū personarū, secundū Bal. in l. generaliter. in j. colū. de epi. & cle. Idem in pauperibus, qui nec sportulas nec expensas soluunt. not. gl. in c. ab omni. de vita & hone. cle. in c. statutū. s. prouidurus. de rescriptis. in vj. & in auth. domāda. princip. s. si quoq; tibi. Idem in clericis conuentis pro bonis ecclesiae: quia non soluūt sportulas. tex. est & ibi not. Bar. in l. licet. de epi. & cle. ¶ Item in c. post principium. & ibi corā delegato vel arbitro. Adde Bal. tenentem contrariū, q̄ arbit̄er non recipit sportulas. in auth. generaliter. s. si. de epi. & cle. Idē Bart. in l. si. de princ. agen. in rebus. Adde l. si. & ibi Bar. C. de iudicijs. & Are. idē tenet in. s. tripli. Instit. de acti. in penult. char. ta. vbi alleg. Spe. in ti. de arbitro. ad finē. ver. sed nunquid arbit̄er. ¶ Itē in ver. i. tex. ibi: maiorē. in verbo, statutū dicit. vide p̄ Bal. in l. vnica. in. s. ne autē. de cad. tol. Facit q̄ not. Bal. & Imo. in l. Titiaē textores. in fi. de le. j. & Bar. in l. j. de off. p̄fecti vr̄bis. & in l. quoties. s. per cōtrariū. ff. de admi. tu. Adde tex. in l. ne quicquā. in prin. de officio procōsul. Bar. in extrauagāti. in verbo, non obstantibus. Are. in d. l. Titiaē. & in l. q̄ in re. rū. de lega. j. Alexan. ¶ In tex. ibi: pro editione gestorū. ¶ Nota dari posse formā notarijs actorū per legem, vt pro editione actorū nō debeāt allumere nisi certā quantitatem. ¶ In textu ibi: maiore quidem iudicio. ¶ Oppo. q̄ nō poterunt conueniri coram alio q̄ coram officiorum magistro, vt in princip. huius legis. Sic iste ver. princip. contradicit. & eōuerso. Sol. Dicit gl. in ver. eos. q̄ hic litigabāt sponte coram alio q̄ corā magistro officiorum. & sic non obstat. Vel aliter dicit gl. illa cā erat specialiter demandata istis iudicibus. & ideo possunt conueniri coram eis pro hac causa tantū, q̄ nota: quia secundum hunc intellectū est casus huius quæstionis. ¶ Dicit statutum quod hospitale misericordiae non possit agere nec conueniri nisi sub iudice portæ sancti Petri. Aliud statutum dicit quod iudex portæ eburneae solum habeat cognitionem à decem libris infra. ¶ Modo quæro an hospitale poterit agere coram iudice portæ eburneae p̄ casu à decē libris infra. & hic est tex. q̄ sic, & illud statutū disponens q̄ hospitale debeat agere vel conueniri coram iudice sancti Petri habet locū in alijs causis quarum cognitio non est specialiter alijs iudicibus demandata per formam legis vel statuti.

Additio. Bal. expressē videt̄ tenere cōtrariū in l. executorum. in j. col. de exe. rei iud. De quo vide que dixit Bar. in l. j. C. de off. p̄fec. vr̄b. in l. ij. in prin. de ver. obli. contra Bar. hoc etiam tenet Lud. in l. j. in. s. j. de no. ope. nū. Et videtur tenere Imo. in l. Titiaē textores. de legat. j. & quod ibi dixit Bal. in l. j. s. vbi autē. de ca. tol. Vide Bald. in l. q̄ post humos. ad fin. & in l. j. in ij. q. de officio procon. & Ang. i. l. si vacantia. de bo. vacan. circa medium. & in d. l. Titiaē. & Ang. in l. quod in rerum. s. si quis. de leg. j. vide Bart. in consilio suo xlv. q̄ incipit, à domino Cyno. in ij. col. vbi loquitur quādo sunt duo statuta punientia de falsitate, vnū generale, & aliud speciale, quid iuris? Alexand.

¶ In gloss. super verbo, dispone ibi notarius. Istam gloss. no. q̄ si aliquis vadat corā iudice, & dicit notario actorū: scribe q̄ ego peto à Titio decē, & ipsū peto mihi cōdēnari i eis: q̄ nō dī per hanc literā in scriptis libellū offerre, licet notarius hoc scribat: nec videt̄ p̄cedere ordinario modo, sed potius extra ordinē. q̄ no. quia tibi posset contingere. de facto.

Additio. Bald. in authen. offerat. in fi. C. de lit. contestra. & Ange. in l. j. in prin. in j. co. de edē. & ibi Bald. & Paul. de casu. Alexan. ¶ De hoc etiam per Bald. in authen. offerat. Et sic ex hoc apparet q̄ ē hodie oblatio libelli in scriptis est de substantia. etiā reo nō petete, q̄n agit iudicio ordina-

rio. Vide quod habet per doct. in c. j. de libel. obla. gl. in Cle. sape. in ver. necessario. de verb. sig. Spec. in tit. de libel. cōcep. s. nūc dicēdū. in prin. & per Legistas in d. auth. offerat. p̄ Bal. in l. ne quicquā. s. de plano. de offi. procōf. & leg. Et communis cōclusio est, q̄ si reus nō petat offerri, sufficiat qualisqualis petitio apud acta per notariū post. Adde tex. in c. p̄terea. de di. la. Sed quid in criminalibus, an requiratur libellus? glo. videtur tenuisse q̄ nō, in l. si quis se. C. de accusa. quæ dixit q̄ quis pōt verbōt̄us accusare. & ibi eam sequitur Bal. dicens q̄ nō est necesse offerre libellum in scriptis. sed vide ibi latius per Sal. qui tenuit q̄ imō requiratur libellus. Pro quo est glo. in s. sci. mus. in auth. de exhib. reis. p̄ter quā in leuibus. l. leuia. de accus. Nec obstat d. l. si quis se. quia ibi procedebatur ad quere. lā. quo casu nō requiritur libellus dari in scriptis. c. quia p̄su. latus. ij. q. iij. Casus autem vbi hodie libellus non requirit in scriptis offerre, vide per Spec. in d. s. nunc dicēdū. in prin. & p̄ docto. in c. j. de libel. obla. Quid in exceptione rei, an sit in scriptis danda: cū dicat̄ rei libellus: vide Bar. tenentem q̄ sic, in l. j. in ij. co. de excep. Quid quando imploratur iudicis officium, an debeat dari libellus: vide Bar. in l. de submersis. & cū Barto. transit Ro. in l. j. de arbitr. in ij. col. Alexā. ¶ Item nota ex ista glo. q̄ quod cum proceditur extra ordinem, iudex nō potest accipere sportulas.

Additio. Et de hoc dicit vt not. per Bald. in l. generaliter. in j. co. C. de opif. & cle. q̄ in causis summarijs non soluuntur sportulæ. Et ad hoc adde Bal. in l. si. in j. colū. C. de fruc. & lit. expē. Alex. ¶ Item nota ex glo. in verbo, sententia. quod citatio appellatur sententia interlocutoria. ¶ Et hoc etiam probat tex. in prin. huius legis ibi: libellos ex sententia & c. Et hæc sententia dari potest parte absente: vt l. sed & interpellatur. s. j. ff. de arbi. Pro quo facit quod not. Inno. extra de procur. c. auditis. ¶ Item nota ex hac eadem glo. q̄ quis potest citari per epistolā. & ita de consuetudine obseruat̄. concor. d. l. sed & interpellatur. ¶ Vltimō nota ex ver. quoniam equalitate in iudicijs obseruandā. cōcor. l. si. s. de fruc. & lit. expē. & l. prouidendū. s. de postu. & j. de re mli. l. si. cum simi. hic alle. in gl. ¶ Et ideo priuilegiū vni cōcessum circa p̄stationem sportularū ad alium extenditur vt hic. & eodē modo in dilatione: vt l. petendā. s. de in integ. resti. Bar.

S V M M A R I V M.

- 1) Statutum reducens officiales ad minorem numerum, non p̄iudicat electis, tempore conditi statuti.
- 2) Capitane⁹ potest simul & semel aliquem deputare ad officium iudicis maleficiorum, & ad officium notariatus. Quis ad duo officia penitus diuersa deputari nō potest. secus si non sint diuersa.
- 3) Iudex qui scripsit omnia acta coram se facta ex ipsis pronuntiare potest: & sententia valet.
- 4) Subrogatus loco alterius succedit in ordinem subrogati.

Imperimus. Hic ponitur quomodo adiutores scriniorum, qui appellantur adiutores quæstoris ex iuris dispositione non poterant esse nisi xij. in scrinio sacre memorie: hoc est, in scrinio registri, in scrinijs verō sacrarum epistolarum, & libellorum conventionalium quæ sunt scrinia inferiora, solum vij. coadiutores scriniorum dictorum esse poterant. Postea propter importunitatem quorundam, talis numerus disturbatus fuit: & multi superadditi fuerunt. Et ideo statuit Imperator q̄ non faciendo p̄iudiciū illis, qui nunc sunt, q̄ nulli alijs possint eligi in hoc numero coadiutorū durate numero supra dicto qui per legē statutus fuerat. ¶ Secundo dicit q̄ si aliquis de dictis coadiutoribus ad latuiculentē officium fuerit vocatus, aut etiam fuerit dimissus in numero scriniorum, cum primē esset coadiutor, quod potest in locum sui aliū subrogare, dum tamen libellum offerat vni viro illustri significando personam illius quem subrogari vult, & tempus: & dictus subrogandus ordinari debet pro tanto tempore, pro quanto libellus fuit porrectus illustri. ¶ Tertio dicit, q̄ adiutor, qui aliū subrogari in suum locum peti, si erat prior in ordine adiutor: & similiter subrogatus erit prior: licet ille subrogatus fuerit de numero memorabilium inferioris ordinis. ¶ Quarto dicit, q̄ hoc in alijs officijs obseruat̄. h. d. vsq; ad fi. ¶ In tex. ibi: modo vt examinentur. ¶ Nota ex hac litera q̄ si per formam alicuius statuti, numerus officialium reducitur ad minorem numerū: puta cū essent decem, reducitur ad numerū quinque: q̄ talis reductio nullū generat p̄iudiciū in illis officialibus, q̄ erāt electi tēpore reductionis. p̄iudicabit ergo tātum noue electio ni officiorū. ¶ In tex. qui prior in adiutoribus. ¶ Nota hic q̄ ille, qui erat scriniarius, si fuit electus coadiutor scriniorū, pōt ambobus istis officijs fungi. Et sic est optimū argu. q̄ capitaneus

2) Interlocutoria. Adde quod citatio habet duo extrema, scilicet iter locutoria de citando i. cōmissionē & p̄ ipsam citationē. i. actum nūtiij & relationē. Bar. in l. j. s. nuntiatio in v. col. i. si. ver. querit laco. de Are. ff. de ope. no. nuntia. & Ioan. An. in c. Roma. i. antepe. co. de for. compe. & Fel. in c. gratū. de offi. del. in ij. co. & Odra. in cōsi. xcviij.

capiteanus possit simul & semel deputare alium ad officium iudicis malefactorum: & ad officium notariarum. Nec ob. qd qd non potest fungi duplici officio: vt s. eo. l. hac parte. quia hoc est verum, cum officia sint protinus diuersa: secus quoniam officia non erant diuersa, sed circa idem tendebant. Pro quo vide quod dixi. s. de fac. san. eccl. l. iubemus. s. sane. & hoc fuit hic de mente glo. super ver. morruit. ¶ Et sic facit, qd si iudex, qd erat tabellio scripsit omnia acta coram se facta: qd ex ipsis pronuntiare potest, & sententia lata valet nec impeditur hic fungi duplici officio: quia circa idem tendunt. Pro quo facit i. q. mi. non possit. l. his quidem. & extra de consue. c. ij. de pbe. c. cu singula. l. vj. ¶ Vltimo no. qd subrogatur in locum alteri, succedit in ordinem, quem tenebat ille, in cuius locum subrogatio facta est. Bar. Vide quod dixi s. de iure fisci. l. ij. iuxta fin. Adde et quod no. Bar. in l. iubemus. s. sane. el. j. de fac. san. eccl. in ver. venio ad tertiam partem. & quod no. Bar. in l. lex sententia. ff. de test. tu. vbi dicit an notarius possit esse, rogatus de commissione sibi facta a iudice & adde quod dixit Bar. in sua disputatione, iudex malefactorum. in j. colu. Sed an quando potest esse iudex & notarius, debeat habere salarium duplicatum, vide do. Pau. de ea. in l. qui duobus. de codi. & demo. & ibi vide Bal. dicitur de collateraliter exercente suum officium & officium alteri, an debeat habere salarium duplicatum & Bal. in j. cost. C. in s. ratio. qd. & vide quod no. Ang. de duobus officiis vnitis, an debeat vnus salariu, in aut. vt determini. sit nu. cleri. & in aut. vt iud. sine quo. suffr. an qd possit officio pluriu fungi, vide lac. de bel. in d. s. ideo. q. p. Bar. in l. ij. de stip. seruor. & in l. si. de collegiis illicitis. ver. qro. an qd possit in duobus, vbi ponit, an qd possit esse de diuersis collegiis. de quo s. de colleg. cath. l. xj. & de materia i. c. qd. ppter. de elec. p. Inn. & Bal. in aut. nisi breuiore. C. de sent. Bal. post Iaco. de Are. in d. l. q. duobus. per illud tex. & in l. binos. C. de aduo. diuer. iu. & in l. si ad scribatu. C. de appel. & Io. an. in c. cum olim. de re iud. & tex. in l. duoru. de ope. pub. An gerens officium alterius, vel subrogatus gaudeat eisdem priuilegiis, quibus ille, qui eum subrogauit, & qua potestate habeat, vide Bar. in l. filius. ff. de le. & in l. j. s. ij. quibus. de le. ij. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Agens contra aliquem sine scriptis, satis est, si nudo verbo exprimat nomen suum.
- 2 Miles licentiatu a ciuitate Perusij, vt iret in Alemaniā, debet habere stipendium pro tempore, quo stetit absens cum licentia.
- 3 Clericus, qui de licentia Papae stetit absens, debet habere praebendam pro tempore absentiae.

Mac lege. Adiuutores cum conueniunt sine scriptis, eorum nomen voce sola sufficit demonstrari: alia in scriptis tantum in actis, quae in sententia demonstranda est. Item si adiuutores comatu accepto se absentauerint, durante absentia tpe integrum debent habere salarium sicut si praesentes essent. ¶ Item nullus in locum vacantis coadiutoris debet institui, quousque plenus est numerus, p. l. statutus. h. d. ¶ Item text. ibi, designatu. ¶ No. cum agit contra aliquem sine scriptis, nudo verbo nomen eius sufficit designari, alia in scriptis designandum est, p. quo facit l. libellorum. ff. de ac. ¶ In tex. ibi, aut emolumentorum. ¶ Not. qd si ciuitas Perusij concessit alicui suo stipendiario licentiam, vt iret in Alemaniā: vel vt iret ad bellandum: & staret absens certo tempore. qd toto illo tpe, debet habere stipendium: sicut si principaliter seruiret: & eo modo, si concederetur licentia potestati, vel capitaneo, vt hic. Adde Bal. in l. si ea. de cod. in l. ser. & gl. i. l. defertor. s. si ad diem. ff. de re mili. Ro. in l. i. S. no. xxx. Alex. ¶ Et hoc inducit gl. in ar. ad questionem de clerico, qui toto tempore absentis debet habere praebendam, si fuit absens de licentia Papae. Bart.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Statutum, qd priores non possunt per nullum casum fortuiri mutari, non poterit etiam eorum numerus augeri,

Erite. Primò facit mentionem de legibus circa adiuutores. Statuta, quae disponebant qd nullus de numero adiuutorum, qui nunc sunt, diminui debeat, licet sint ultra numerum: vt s. eod. l. comperimus. nec esset alius subrogandus: nisi adiuutor subrogari petens ad latrunculense officium, vel ad locum secundorum scriuariorum conuolauerit. ¶ Secundo dicit quod subrogatus tenebit locum vltimi adiuutoris: si adiuutor cui fuit subrogatus erat similiter vltimus, non obstante qd talis subrogatus erat de primo numero scriuariorum. ¶ Tertio facit mentionem de quadam pragmatica sanctione per quam erat psumum vt non solui in casibus predictis vbi adiuutor vocatus ad latrunculense officium, vel ad officium secundorum scriuariorum: sed et vbi per casum fortuitum impediatur seruire: in sui locum poterat subrogare alium. ¶ Quarto corrigit hanc pragmaticam sanctionem, statuens, qd in predictis duobus casibus tunc adiuutor possit petere alium in suo loco subrogari. ¶ Quinto mandat, qd xij. tunc adiuutores sint

in scrinio sacrae memoriae. i. registri: septem vero in alijs duobus scrinijs libellorum & epistoliarum. ¶ Vltimo qd nullus ultra numerum possit addi, confirmando certa capitula. h. d. vsq. in finem. ¶ In tex. ibi, circa fin. ibi, si mutatione. est optimu arg. qd si statutum dicit, qd per nullum casum fortuitum possint priores mutari, qd vigore eiusdem statuti, intelligitur prohibitum, ne possit numerus priorum augeri. Nam ex quo prohibita est mutatio: multo magis prohibita est additio.

De agentibus in rebus.

Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Agentes in rebus, qui sunt. Qui praepositi agentium, & qui principes agentium.
- 2 ¶ Ad euentum praemittit, qd agentes in rebus sunt illi, de quibus fit mentio per gl. j. de curiosis. l. ij. Praepositi agentium, de quibus fit mentio. j. tit. proxi. sunt illi, qui praesunt dictis agentibus & Principes agentium, de quibus fit mentio. j. tit. ij. sunt illi, qui palam laborum emeriti per lapsum xxv. an. per principem post ea quieti traditi sunt. vt j. tit. ij. l. j. & iij.

L E X I.

Nullus de numero agentium in rebus in locum mortui per pecuniam potest euadere: sed in locum eius, debet ille succedere, qui in gradu post eum, erat proximus, & dignus labore. h. d.

L E X I I.

Agens in rebus, deponendus vel eximendus de libro agentium non est per aliquem iudicem, ad cuius officium non spectat cognitio contra eundem. h. d.

S V M M A R I V M.

- 1 ¶ Successor officialis mortui, qd debeat hunc salariu totius temporis.
- 2 Subrogari qd non debeat alio loco officialis defuncti, donec haeres officialis mortui habeat salarium.
- 3 Matricula registri officialium probat aliquem esse officialem, si ibidem scriptus reperitur.
- 4 Officialis non scriptus in libro officialium, non debet habere salarium, nec utitur priuilegijs officialium.

L E X I I I.

Matriculam. Matricula agentium in rebus non debet esse, nisi xlvij. quorum quilibet praestitit ducentis. Circitores vero debent esse treceti: & equites quadringenti quinquaginta. ¶ Item si quis de numero ducentorum decesserit, haeres eius ex restito totum salariu percipit. & per hoc nullus alius in locum eius subrogandus est per illud tps, quo defuncti officium durare debet: ne duobus salarijs respublica fatigetur. Item nullus, qui non est scriptus in matricula praedictorum registrata in memorialibus Principis, salariu vel praemiu habebit. h. d. ¶ In tex. ibi, eius fructu successores. ¶ Not. qd officiali decedente, successor eius debet habere salariu totius temporis: vt hic, & s. de dome. l. si. ¶ In tex. ibi, qua de ca. ¶ No. diligenter, qd vbiq. haeres officialis mortui debet habere salariu totius temporis, nunq. in locum officialis mortui debet alius subrogari: ne respublica duobus salarijs fatigetur. ¶ In tex. ibi, diuili probatoria. ¶ Not. istud tex. p. que pater, qd ad probandum que esse officialis eois, probatur per matricula registri: in qua registrata sunt omnia nomina officialiu. ¶ Secundo not. qd hic casum expressum, qd si officialis non reperit in originali registro, vbi registrantur omnia nomina officialiu, qd non debet habere salarium nec potest priuilegio. Tex. est expressus in contrarium. in l. scrinia rios. C. de test. mil. vbi patet, qd notarius militu, licet sit in matricula, non tamen ex hoc dicitur miles. & idem voluit Io. And. in ti. de instr. ed. s. restat. ver. & scias. vbi dixit, qd qd non probat tabellio eo ipso, qd sit descriptus in matricula notarioru. Et idem dicit Bal. in l. si cu dies. s. si arbiter. ff. de arbi. nec scholaris, qui non intrat quauis sit in matricula, nisi sit pfectus, qui studet in camera, non gaudet priuilegio scholariu. Fateor tamen, qd matricula constituit eum in quasi possessione: & facit praesumptionem, qd sit de tali arte, & officio, qd reijcit onus probandi in aduersariu. arg. l. circa. de pba. & ita dixit Bal. in d. l. scrinarios. Et qd in dubio praesumat per matricula, est tex. & no. Bar. i. l. petitione. C. de aduo. diuer. iud. & ibi Bal. & Sali. in l. iij. de sent. titulo gual. Facit l. eos. de offi. magistr. mili. & idem Bal. in l. Barbarius. in xij. col. per l. ex eo. de test. mili. faciunt no. per eum in l. non ignorat. in iij. col. s. de accus. Rom. in l. in illa. in ix. col. de verb. obl. Et iura in contrarium allegata dicunt, qd matricula non facit que notarium, sed bene facit praesumi, vt praedixi per praedicta. arg. eius quod dicitur, de confessione extraiudiciali, quae non inducit obligationem, sed probationem: vt in l. publica. ff. de positi. Vide ad praedicta h h h

a ¶ Iudex qd erat tabellio. vid. gol. & Saly. in l. iubemus. s. his quoq. s. de fac. san. eccl. Alb. de Rosa. in l. & sic cum. ff. de euic.

Bartolus super tribus libris Codicis.

Ata do. Anto. in ti. de instr. in ij. col. vbi distinguit, an fiat matricula de his, qui fuerunt facti notarii; aut de his, qui sunt: vt primo casu presumatur notarius, secundo probet cum notariū: & quanto tempore perdat ius matriculæ: tu vide in d. l. ex eo. & in aut. habita. i. vij. col. per Bal. tex. in l. fi. de aduoc. di. i. iudi. & Bar. in l. per hanc. eo. tit. de quo per Ang. in consi. vniuersitatis nostræ statutū vbi dicit, qd scholaris absentia facit perdere ius matriculæ. C. de primice. & in l. ij. de domest. & pteft. Si tñ redit & velit matriculari, nō debet iterū soluere. alle. l. pe. s. de cōsul. & idē Bal. & Pau. de Ca. in l. filio quē pater. ff. de libe. & posthu. & vide etiā quæ in materia no. Bar. in l. naturalium. s. ipsum. de acquir. re. do. Item adde, qd si quis iniuste fuit cæcellatus de matricula, an perdat priuilegiū: Vide p. Bal. in d. l. scriuarios. & lo. And. in loco priuileg. Item, qd si quis est cancellatus de matricula, quia vult trāsire ad aliū ordinē scholariū: seu de vno capitaneo ad aliū: an iterū gaudeat priuilegio militū, seu scholarium: dicas qd sic, per tex. in l. j. in fin. de bo. pol. ex te sta. mili. Sed ille, qui nō est descriptus in matricula, nō gaudet priuilegio: vt in l. eo. & no. in d. l. eos. Alexan.

S V M M A R I V M.

- 1 Statutum qd scholaris non possit vexari, nisi coram Re. Ro. re, intelligitur tam ciuilitate, quam criminaliter.
- 2 Item donec degit in illa ciuitate ratione studij, nu. 1.
- 3 Nullus de numero centenariū, vel du. centenariū in rebus gentium, moram cōtrahens in ciuitate Cōstantinopolitana cōueniri potest corā alio, quā corā officiorū magistro in causa ciuili vel criminali: quo priuilegio nō vtit, si extra illā ciuitatem degat, vel deposito officio. h. d. ¶ Not. ex prin. huius l. qd si statutū simpliciter dicit, qd scholaris nō possit pulsari corā alio iudice, qd corā rectore: intelligit nō solū in cā ciuili: sed etiā in criminali. ¶ Nā si pro ciuili non potest corā alio, multo fortius p. criminali. ¶ Vltimō no. ex si. qd si statutū dicit, qd scholaris non pulsatur corā alio, quā coram rectore intelligitur t̄ donec est in illa ciuitate, in qua degit rōne studij. Sed si extra ciuitatē degat, poterit corā iudice ordinario cōueniri per hanc literam.

De præpositis agentium in rebus. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Officia duo assumens, cum non possit habere nisi vnum, p. primo tantum debet habere salarium.
- 2 Officia duo quis habere non potest.
- 3 Seruire per substitutum, quando quis possit.
- 4 Seruire qui vult per substitutum, debet seruire per homines eiusdem conditionis, cuius est ipse.

L E X I.

Agente. ¶ Præpositi agentium in rebus sunt per ordinem faciendi de anno in annum: ad qd officium negotiatores & procuratores alienarū possessionū, non possunt assumi: sed illi solū, quos laboris vt sufficiens pbat t̄imonij. Item Primicerij. & Tertioce rij scriuariorū ad hoc assumēdi non sunt: quia duobus officijs deseruire nō possunt. & si tale officij susceperint, nō possunt habere Primiceriatu salariū. & si tale officij morbo, etate vel imperitia: vel alia causa adimplere nō pōt: potest seruire p substitutū eiusdē scribij, chartularij moribus optimis præditum scientia & peritia eruditū, & suo periculo: si tamē seruire volēs multos ob rem publicā sustinuit labores. h. d. ¶ In tex. ibi, præter emolumenta. ¶ No. qd qn qd assumit duo officia, & nō pōt habere, nisi vnu, nō pōt habere salariū, nisi primi officij tantū. ¶ ¶ Secundo no. ex hoc tex. qd duo officia, quis simul subire nō pōt: vt hic. & s. tit. ij. l. hac parte. & ff. de adop. l. si cōsul. & hoc est verū, qn sunt incōpatibila: vel vtriq; qd deseruire non pōt. secus si ad inuicē se cōpatiant, vel deseruire potest vtriq; vt dixi s. ti. ij. l. cōperimus. De hac q. dixi. s. & adde Pet. de Anch. in rub. extra de offi. deleg. vbi querit vtrū deputatus ad vnu officium pro certo tēpore, intra illud possit ad aliud eligi. & concludunt in effectu, qd non. posito qd statutū diceret, qd electus ad certū officium, ad certū tempus intra illud eligi non possit ad aliud quod referūt scribentes in l. ij. in prin. de iur. om. iud. qd intellige verū, si eligit ad aliud officij incōpatibile: vt hic videtur sentire Bart. secus si esset tale officij, qd aliud non impeditur: vt puta, quia electus esset ad scribendū per scripturā, nō videtur impedi aliud officij. ita not. Ro. in no. c. xxv. in l. duorum. de oper. lib. facit c. suscepimus. de heret. Alexā. ¶ In tex. ibi, p. substitutū. ¶ No. quē deseruire p substitutū: qd est verū nisi ad officij requiratur industria psonæ. Cōcor. de epis. & cle.

l. qd qd. & l. ad similitudinē. de admi. tu. l. decreto. ff. ad muni. l. quid ergo. s. de peri. nomi. l. si. cū simi. hic alle. in glo. ¶ Quod est verū, qn volens per substitutū seruire multū in alijs laboribus, per hanc literā. quod no. ¶ Item no. qd volens seruire per substitutū, semper debet seruire per hominem eiusdem conditionis: vt hic. dū dicit, chartularij eiusdem scribij, &c. Si ergo doctor vult seruire per substitutum debet seruire per doctore non per scholarē, licet sufficientem. ¶ Item si miles vult seruire per substitutum, debet seruire per alium militem: nō per domicellū. & semper substitutus debet esse moribus præditus, & scientia & peritia eruditus. Doctor, qui vult seruire per substitutum, debet seruire per doctorem moribus & scientia idoneum: non autē per scholarē quantūcūq; sufficientē. ¶ Sed qd in iudice, qui vult se absentare. et dic qd sic. Ang. in auth. de ad mini. per gl. ibi voluit Bal. in l. parabolani. de epis. & ele. vbi dixit, qd debet esse talis substitutus, qui ad illud officij possit eligi. Et sic secundū eum potestas ciuitatis non potest eligere ciuē in substitutū, vel locū tenentem: quia ciuis nō possit esse potestas ex forma statuti. faciunt no. per Bar. in l. nemo est. de duob. re. & per Bal. in l. j. s. ne autē. de cadu. rol. Sed imō videf dicendū, qd non possit seruire, per substitutū, eo: quia viderur electa industria psonæ. p. Bal. i. c. j. s. multū. j. col. x. episcopū vel Abb. vbi dixit qd aliquid debet fieri princi. semper videf electa industria psonæ: nec potest seruire per substitutum. fa cit tex. v. q. ij. c. in criminali. vbi dicit, qd qn diceretur, qd actus fieret per manus pprias, vel p se, nō potest fieri per substitutū. d. s. ne aut. ver. in oibus glo. est singu. in cle. de vit. & honest. cle. quā alleg. d. Card. in cle. j. de iureiu. facit qd no. Bal. in c. y. s. furtū. de pace iur. fir. & Dñicus in c. si qs viduā. in eo. titu. Et ideo Bar. in l. p. hanc. de erog. mili. anno. si dicat, quod annona manu ppria capiat per stipendiarios: nō pōt quis capere stipendiū suū per substitutū. bene facit tex. in l. probatorias. vbi manu principis. C. de diuer. offi. & ibi Bar. etiā de eo, qui alienauit cā mutadi iudicij in potentiorē, nō ratione officij: quia tūc t̄ tum per se litigare, nō aut poterit per substitutū. tex. est in l. si miles. ff. de alie. iudi. mut. cā fac. Sed his, in omnibus rōde: qd p alia verba loquunt, qd in casu de quo hic. p. Bart. vel pōt clara dari nō sio, put apparet ex verbis Bal. in d. l. parabolani. Et in materia etiā adde, qd no. Bar. in l. ij. de condi. in publ. horreis. lib. x. & bonus tex. & ibi Bar. in l. si nullus. C. de decur. & l. ne minem. eo. tit. & in d. c. extirpādæ. in s. quia verō. in pe. col. in ver. & faciūt ista &c. Et adde qd in casibus, in quibus dicit ppter electionē industria psonæ, actū non posse fieri per substitutū: videf procedere, nisi superueniat aliqua dignitas principalis: quia tūc possit per substitutū. casus in l. quisqs. de epis. & cle. & dicit ibi Bal. post laebut. qd si scriptor, qui promissit scribere librū, & cuius industria videf electa, efficiat rector studij: qd poterit scribere per substitutū. Et adde, qd vbi cūq; pmitto per me, & hæredē meum aliquid facere: puta, domū ædificare, possum facere p substitutū: quia appositio heredis, facit ne videat electa industria psonæ. Bal. post Cy. in l. quisqs. præalleg. cum industrialia ad hæredē nō trāsant: vt est tex. no. in l. cui bonis. de cur. furi. & ibi glo. quod no. de quo dicto facit festum Pet. de Ancha. in c. si a subdelegato. de offic. deleg. in vj. ¶ Quid aut si cōmittat aliquid cōsciētiae alicuius: an possit fieri per substitutū: gl. est singularis in l. sicuti. de arbit. qd dicit qd nō. Bal. in l. & in epistola. C. de fideic. Et adde, qd in omnibus casibus, in quibus est electa industria psonæ, nō pōt actus fieri per substitutū: intelligit, nisi actū faceret per suū filiū: vt in notab. lxxxv. in litera L. Ro. Et an vasallus possit seruire p substitutū, vbi aliās nō possit. Archi. qd sic. c. episcopus. lxxxvij. dist. & in c. generaliter. xvj. q. j. & referet & sequit Ang. in l. omnium. de vsufru. per glo. ibi. faciunt not. per Cy. in l. ad similitudinē. de epis. & cle. & vide per Bar. in materia de nauicularijs. & ibi aliquid dixi. Alex.

S V M M A R I V M.

- 1 Fideiussores nō dicunt dare, qd dat i fideiussores priuilegiatū.
- 2 Priuilegium, qd de nouo conceditur: non tollit alia priuilegia petenti indulta.

L E X II.

Ac saluberrima. ¶ Agentes in rebus, & eorum vxores, serui & liberi in modum sūortularum soluendo, siue agant, siue conueniantur, illud priuilegiū sortiūtur, qd scriuarij: de quibus dictū est s. ti. ij. l. in sacris. nec cogit cōuentus dare fideiussores extraneū de iudicio sūti: sed solū de numero in rebus agentium. & per hoc priuilegiū non tollūtur alia priuilegia eis cōcessa. h. d. ¶ Et no. qd licet nō videatur dare fideiussores, qd dat si deussores priuilegiatū: vt l. de die. s. qmulierē. ff. q. satif. cog. & l. j. ff. si qs in uoc. nō ier. tñ fallit in agētib; i reb; qd dare

• dare poterit privilegium, s. vnu de numero suo. ¶ Vltimo nota. ex ver. cu p absurdum casum expsum, q nup p concessione noui privilegij intelligunt tolli alia privilegia eidem indulta, qm non debet operari diminutionem iductam ad augmentum: Quare autem solvantur ista sportulæ, habes. s. ti. n. l. in sacris.

De principibus agentium in rebus. Rubrica.

L E X • I.

Agentes. Finito labore agentium in rebus agēs nec pot ad aliquas publicas vel priuatas functiones vocari, nisi de Principis scientia: nec vexari potest coram alio iudice, nisi coram Principe: nec patronus causarum potest ignorare Principe contra eum aliquid postulare, & contrarietas poena decem librarum auri puniuntur. h. d. ista lex. Barto.

L E X I I.

Omnia. Oēs agentes in rebus sunt sub eorum principis pe conueniendi, etiā si senatoria dignitate fulgeat: actus verò q sunt soliti expediri p coetum enatus, expediunt per ipsum aliquo rescripto surreptio non obstante. h. d.

L E X I I I.

Proconsularis. Princeps agentium in rebus de coratur dignitate proconsulari. hoc dicit.

S V M M A R I V M.

- 1. Qui valetudine corporis officium implere non potuit, vitur privilegio illius officij ac si officium impleuisset.
- 2. Officium decurionum non potest continuari, sed domesticorum decurionum sic.

Xagentibus. Principes agentium in rebus pnt habere domesticos, quorum industria & fide putat esse comprobata: licet illi domestici eodē officio sepe functi fuerint: & si dicto officio p xxv. annos seruire non poterit corporis valetudine impediti, & ob hoc ad honoratā dignitatē Principis bñificio transmigraverint: hñdē privilegij bñficij potentes, quibus potest factus Princeps agentium.

- 1. h. d. ¶ No. ex hac l. q q corporis valetudine offm adimplere non potuit: & ob hoc ad aliud offm aspirauerit, quod nihilō mi nō fungit privilegij q cōpetit illis q offm p fecerunt. ¶ Adde
- 2. Ro. in l. pe. no. xvj. vbi alleg. istū tex. Alex. ¶ Vltimo no. q licet offm decurionū nō possit nec debeat continuari: tñ offm domesticorū pot cōtinuari. Vñ qui fuerit familiaris vnus decurionū, pot finito offō esse familiaris ei⁹ successoris. qd nor.

Vos. Vicariarū dignitatis titulis honorat, q princeps agentium in rebus, aut magister officiorū est effectus. hoc dicit.

Princes. Princeps agentium in rebus cingulo comitū primū ordinis fungitur. Bartol.

Qvicunque. Militans in schola agentium, si fuerit de corpore cohortatum, licet princeps agentium in rebus factus sit, si iuramentum obligatum relinquet. sed si susceperit postq princeps factus fuerit, liber erit à curia h. d.

S V M M A R I V M.

- 1. Possidēs immobilia in loco vbi iudicium agitur, non tenet satisfare. secus si possidet extra illum locum: quia satisfat.
- 2. Arbitrēt debet habere salarium à partibus.

Multis. Agentes in rebus cōuenti noie sportularū coram maioribus iudicibus soluent vñ solidū tñ executoribus. Apparitoribus verò praesidis, vel alicuius vicarij tertiam partē solidi, s. de iudicio sisti de eo numero dare pnt: & si possident immobilia in prouincia, vel in vrbe nō satisfat: sed eorū iuratoriē cautionē cōmitti turt: nec cōueniri, nec citari pnt, nisi in scriptis. Pro scribēdo vero rescriptū principis, vel libellum in libro iudicis, soluent executoribus solidū vñ: & cū exemplū actorū petitur, soluet solidū vñ. Pro scribēdo verò epistolā citatoriā nō vltra tres solidos. Si verò corā arbitris litigauerint ipsi arbitris vñ solidū tñ patrono fisci dimidiū solidi: notarijs verò p editōe chartarū, & p toto negotio usq ad finē pagēdo dimidiū pte solidi, p introducēdo iudicio cū agūt corā iudicib⁹ maiorib⁹ quatuor solidos: & si gestorū cā corā eis dē conueniant solidos duos: & vltra quātitates praedictas siue agāt siue cōueniant, vexadi nō sunt. h. d. ¶ Bene facit text. in l. omnes. ante mediū de epif. & cle. in s. si q aut per pecuniā. in aut. de sanc. epif. & no. Barto. in l. j. q satisf. cog. & in l. praetoria. la vltima. ff. de pte. stip. facit

l. q filio. vt lega. no. caue. Itē in eadē ibi, solidos binos. No. gl. que hic vult q pro rogatione & etiā p exemplatione potest notari accipere mercedē. Ita alleg. Ro. in no. v. in litera n. Ad de gl. & ibi dixi in largētarius. & ibi per Bar. & Bal. q alleg. hūc tex. adde Bar. in l. i. sacris. de ppositis sacris. Alex. ¶ No. ex gl. super ver. iuratoriē. in si. q licet possidēs immobilia nō teneat satisfare: hoc est verū qn possidet in loco, in quo cōuenitur: sed si possidet in alio loco, nō sufficit. Vñ si q cōuenit 2. Perulij, nō sufficit si possidet immobilia scñis. ¶ Item ex lege ista habes q arbitrēt debet habere salarium à partibus. a

De curiosis, & stationarijs. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1. Denuntiationi syndici non creditur. Syndicus scienter falsum denuntians punitur.
- 2. Denuntiator maleficiorum licet non possit incarcerare: pot tamen malefactores fugientes sub custodia tenere.

L E X I.

Curiosi. Denuntians maleficia punit si non probat: & ideo aliū pro delicto nō incarcerat. h. d. ¶ No. ex hac l. qd denuntiationi syndici simplr nō est credendū. imò veritas exquirenda est: & si falsum denuntiauit sciēter, punit vel si parū probē mouet: vt l. diu.

¶ la. n. de cu. reo. & C. de accu. l. ea qdē. ¶ Hoc verū quo ad puniēdū: sed quo ad inquirendū faciūt fidem. Ita habet in d. l. criminosi. & in c. in omni. & ibi Gof. & Io. An. & But. de test. ita habetur in d. l. diuus. & vide Bar. in cōsi. incip. domino papae. in si. ponit, an fama cum dicto syndici denuntiationis faciat in dicitum ad torturā. & q creditur syndici: est tex. in c. p̄terea. de test. quē alleg. Bal. ad finē. Spe. in ti. de accu. in si. & tales appellātur testes synodales, vt ibi. & xxxv. q. vj. ep̄s in synodo. & ibi ponitur forma iuramenti praestandi per eos. & Inno. in c. nihil. de elect. Alex. ¶ No. vlt. q denuntiatores maleficiorū non possunt alios detrudere in carcerē, licet autē non possunt incarcerare: tamen malefactores fugientes possunt sub custodia tenere: vt ff. de ser. fug. l. pe. concor. j. eo. l. si.

L E X I I.

Agētes. Officiū agētium in reb⁹ est curā habere super euitationibus cursus publici, portando pecuniā publicā p prouinciā, naues cōducendo, & anima lia ad ierūdū annonā: & ali⁹ offi. iudicis de hoc nō debet se intro mittere: cōtrafaciēs punit. ¶ Itē p aiali in cursu publico nō dū cō nō est licitū officij pecuniā accipere: cōtrafaciēs quadruplū restituit. h. d. Et quid sit cursus public⁹. no. j. de cur. pu. l. j.

L E X I I I.

Rer id tēpus. Cōdemnatio praefecti facta de agente in rebus est nulla. nisi talis agēs contra honorem, honestatem, & decus sui officij commiserit, quia tunc grauius punitur. Bar.

S V M M A R I V M.

- 1. Carcerare aliquem, & sub custodia tenere, sunt diuersa.
- 2. Agētes in reb⁹, singuli per singulas prouincias sunt mittendi, in qui euitationibus incipiēdis curā tñ habebūt: & nihil habebunt cū alijs iudicibus vel prouincialibus, & alios illicite nō vexabunt, de causis non cognoscent, nec detrudent in carcerem. hoc dicit.
- 1. ¶ No. ex gl. vlt. huius legis q aliud est mittere in carcerem, aliud sub custodia detinere. facit de exac. tribu. l. ij.

Additio. Probat tex. in l. j. C. de cust. reo. & facit l. succurritur. in si. qui. ex cau. ma. & vide Bald. in l. quoties. s. de exac. trib. & gl. in l. qui neq. s. solutū. de verb. signi. ¶ Alex. i. Carcerare, aliud est à custodire. Tex. videt in cōtrariū in l. aut facta. in s. solent. de quaestio. vbi carcer sit ad custodia. Ad idem l. j. de priua. carceri. & l. incredibile. C. de poenis. qd est verū vbi sit, aliā est poena certa p delicto. Sec⁹ verò vbi nulla esset certa poena: ga tūc diceretur carcer ad poenā, nō ad custodia. text. in l. senat⁹. de iniurijs. & in l. j. si. de aleatorib. & Bar. i. d. s. solent. & in l. imperiū. de iu. om. iud. Cy. in l. j. C. de infami. & qd de iure canonico, dic qd ad poenā. text. est in c. quāuis. de poenis. in vj. & vide Ro. in litera i. no. xvij. Alex.

De palatinis sacrarum largitionum, & rerum priuatarum. Rubrica.

¶ Qui autem dicantur palatini, dic vt in glo. S V M M A R I V M. ¶ Onus captionis nō dicitur extraordinariū nec fordidum. hhh ij

¶ A partibus. Ad de Flo. i. l. sed & lo ci. s. i iudicio. ff. si. reg. Sed ab extra qro. nūqd istud salariū erit aduentitiū. Dic q sic, & si bi acqris: sed in eo patri debet vsufruct⁹. Ita no. Bal. in l. cū oportet. C. de bo. que lib. i. pe. co. in si. ver. id i salarijs arbitrorum. ¶ Curiosus. Ad materiā hui⁹ text. ad de l. udo. Ro. in l. pe. ff. ad Syl. & limitat p Bal. post but. in l. j. in prin. C. de erro. aduo. vbi lac. dicit se vidisse q massariā cellarum obligati ad denuntianda maleficia saepe nesciunt literas. & faciunt sibi scribi à quodam notario nomē delinquentis. vñ iudex nō debet punire massarium si reperit error in denuntiatione, nisi cōfiet q falso fecerit. sed i dubio magis p̄sumitur error, q̄ malitia. ar. l. pe. C. de his qui si. ad feri. Et adde q si falso denūciat, punit poena falsi. l. lege Cor. s. fin. et ibi Bar. ff. de fal. punitur in exp̄sis. secū dūm. Bal. in l. sancimus. in xij. colū. C. de iud.

Bartolus super tribus libris Codicis.

L E X I.

Palati. Palatini p capitibus eorū & iugis tantum pñionem fisco soluent: ab alijs verò numeribus sordidis vacāt. h. d. ¶ No. q. onus capitationis non dicitur onus extraordinariū, nec sordidū.

S V M M A R I V M.

1. Cōseruatores monetæ si reperiunt fraudē cōmississe, nō admittuntur ad aliud officium.

L E X II.

Nillus. Theaurarius vñ comes theaurariorū, semel repertus culpabilis ex officio iterato ad eandem militiam non aspirabit, nec etiam aliam acquirere potest. h. d. ¶ No. hic casum contra conseruatores monetæ, q. si reperi sunt fraudem cōmississe ad aliud officiū, nec ad aliā dignitatem aspirare debēt. ¶ Vide Ang. in aut. de cola. §. iubemus. Alex.

S V M M A R I V M.

1. Prælati malus timet bonum subditum.

L E X III.

Prisco. Singulis annis vnus palatinus mitti debet ad regendum principatum dominorum Cappadociæ. h. d. ¶ No. hic gl. q. malus prælati timet subditum bonum.

Nihil. Palatini nihil habēt cōe cū alijs iudicib⁹ prouinciarum, sed excepta reuerētia quæ eis debet: nō solū p iudices minores, verū etiā p maiores quilibet iudex debet in suo officio deseruire. Bart.

Vidam. Effectus princeps palatinorum, ad aliā dignitatem conuolare non potest.

b officii. Præses palatinus non pōt iniūgere aliquod sordidum munus. Barto.

Placuit. Palatini per prouincias trāsmisi anno elapso cingulo liberantur. hoc dicit.

Nonaliter. Nullus officiū sacrarū, vñ priuatarū largitionū assumere potest, nisi mediante principis autoritate, vel annotatione.

Palatinos. Palatini adiutores, & primicerij, officio finito, sicut agentes in rebus a præbitione tyronum ceterisq. muneribus sordidis immunes sunt. h. d. ¶ Et no. gl. j. quæ dicit, de extrema parte pedis tibi & forularis.

Ad similitudinē. Officiū palatini quod olim durabat biennio hodie, anno concluditur: sic scriniariorum officium.

Vltimos. In ciuitate Constantinopolitana palatinus apud præfectū vrbis nō cōpellit litigare, nisi p seruitutibus, domibus vel annonis q̄sto moueatur. In prouincia verò cognoscit p̄ses cōtra palatinū: sed in causa criminali contra eum non fert sententiam, ex suggestione comitis, sub quo militat palatinus. h. d.

Inter alias. Palatini primicerij, & tres scriniariorum primicerij, tribuni prætoriani militari dignitate funguntur: & nulla pōt eis iniūgi necessitas publica, vel priuata.

Iubemus. Palatini principes eisdē priuilegijs funguntur, quibus palatini sacrarū largitionū. Et ideo primicerij & primates scriniariorum Principis finito officio inter milites tribunos enumerantur, & nulla sollicitudine negotij priuati vel pub. possunt vrgeri.

De stratoribus. Rubrica.

S V M M A R I V M.

1. Statutum puniens officialē non inquirentem, & punientem maleficium factum suo tēpore, intelligit si officialis sciuerit.
2. Statutum dans annū officiali, intra quem potest cognoscere de maleficio, intelligitur de his quæ clarā sunt.

L E X vnica.

Per omnes. Vnus solidus stratoribus, id est, p̄sidētib⁹ stabulis Principis stipēdiij nomine dandus est. & in offerendo equos principi p prouinciales certa & equalis forma seruanda est, q̄ statuta est, si alijs prouincialis stratori dederit ob hoc q. non licet ei accipere, punitur. & si iudex hoc sciēs punire eum neglexerit, centū librarū auri pœna punit. h. d. ¶ No. istū tex. dū dicit, si sciēs. q. est casus q. statuti disponētis q. iudex teneat inquirere & punire sub certa pœna omne homicidium factum suo tpe.
2. Nam ita de p̄no punit, si sciuerit factū esse. ¶ Itē facit ad aliud, si statutū dicit & dat potestatem intra annum cognoscendi de maleficijs, intelligit de his quæ sunt clara. Et ita dixi in l. j. ff. si q.

test. si esse ius fuerit. Bart. ¶ De hac q. vide p Bar. & Ang. i. l. ff. si q. test. liber esse iuss. fu. Bal. in l. cum q. §. in popularibus. de iureiurādo. & p Bar. & Ang. & alios in l. j. §. occisurum. ff. de Syllā. & vide Bart. in l. genero. ff. de infami. in illa quæstione, an ignorantij currat terminus. de qua in l. j. & in l. quādiu. C. q. admittit. & Bar. in l. caius. ff. de calumnia. & in l. quinquaginta. C. de excusa. iuro. & l. diuus. circa vltimā col. de custo. rco. & l. semp. §. hoc interdicitū. qd vi aut clā. & lo. An. in c. nō seruatorū. de seruis nō ordinā. & p̄ Bald. & Salic. in l. si. s. de dolo. per Bal. in add. Spec. & in t̄de instr. edi. in pe. col. & in l. id qd pauperib⁹. in iij. col. C. de episc. & de. & l. si ideo. ff. de his quib⁹ vt indi. & in auct. cui relictiū. de indi. ta vid. toll. & in l. j. in prin. ff. de cad. tol. & in l. captatorias. s. de test. mili. & in l. j. ix. q. s. de insti. & substi. et in l. j. de priua. carce. et in l. j. de his qui a latro. et i l. j. de famosis libellis. et in c. j. de phibita feud. p Lotha. & in disputatione inci. qd fœnerator. in j. col. & per Ang. in l. si cū exceptione. §. in hac. ff. qd me. causa. et i §. si q. rapuerit. in auct. de sancti. epi. coll. ix. & videas oēs: q. multa habes circa dictā q. Sed rememoro q. Bal. in d. l. q̄diu. dixit q. tēpus a statuto p̄fixū ad ponendū statuta in memoriali. & idē tenet ipse in l. itē veniūt in §. cū ante. de pet. her. et in d. l. quinquaginta. et in l. pe. de periculo ru. et Pe. de an. in c. canonū statuta. de q. in ver. alibi quærit Bar. licet Pau. de ca. in l. facta. §. bonorū. ff. ad Treb. imō tempus currere ignorantij, sed dari restitutionem. Alexā.

De castrensijs & ministerianis. Rubrica.

L E X I.

In officio. Castrensijs vel ministeriani officio finito per lapsum biennij, alius subrogatur: ipse autem ad aliud officium nullatenus eligetur. hoc dicit.

L E X II.

Quis. Si vltimus inter ministerianos gradum primæ, secundæ, vel tertie forme inter castrensijs fuerit adeptus: scribendus est in matricula forme tertie. h. d.

L E X III.

Iqui. Militantes in hac militia, & eorum matres et vxores non possunt conueniri in causa ciuili vel criminali, nisi sub comite Castrensijs.

An te omnia. Officiales Principis sumpti sigillatim annexi coram illustri officiorum magistro, ipsi & eorum filij, & vxores conueniendi sunt exceptis tributarijs, & munerum functionibus, et delictis in prouincia cōmissis, propter quæ cōueniri possunt etiā corā alijs iudicibus. Itē dicti officiales gaudēt priuilegio circa sportulas: q. nō eas soluere tenētur, nisi scdm modū hic descriptū: fideiusorē et de iudicio listi dare possunt de eorū numero, & vbi dare non possunt, cōmittitur eorum iuratoriæ cautioni. h. d. Qui autem sint hi officiales, nō habemus expressum: quia Imperator hoc non dicit: et ideo potest dici q. hæc lex seruiat nobis de vento.

De decanis constitutio Græca. Rubrica.

L E X I.

Quatuor. Quatuor ex decanis, qui primum locum in ordine tenuerūt per biennium, ad primiceriatum officium assumuntur: et alij in locū eorū debent subrogari transacto biennio. h. d.

L E X II.

Nostræ. Decani ad hærentes famulatorib⁹ Principis coram illustri magistro officiorū conueniendi sunt. h. d.

De priuilegijs eorum, qui in sacro palatio militant. Rubrica.

L E X I.

Apalatinis. Palatini a cunctis muneribus sordidis sunt immunes ipsi, & eorum filij, & nepotes etiam, ipsi & eorū mancipijs nulla munera debent inferri: contrafacientes puniuntur. h. d.

L E X II.

De cubiculis. Cubicularij Principis, quibus vacatio est concessa, & memoriales scriniarū, & libellorum, & epistolarū, & etiā palatini, & agētes in rebus, & filij, & nepotes eorum ad honores & munera non vocantur inuiti: & a corporalibus & personalibus muneribus sunt immunes. h. d.

Ex aula

LEX III.

Xaula. Descendentes ab aliquo officio aulæ principis, licet sint idonei & exempti: tñ ab oibus muneribus & honorib⁹ eis inuitis sunt expertes. h. d.
Mnes. Qui missionem meruit ab officio, quod in palatio principis exercebat, antequam debeat omnibus alijs, qui post ad regēdas dignitates, vel provincias fuerunt assumpti: contra facientes poena hic inferta puniuntur. h. d.

De priuilegijs scholarum. Rubrica.

SUMMARIUM.

- 1. Prohibitus ad aliqñ officium ex forma statuti, non potest ad illud assumi sub alio nomine.

LEX I.

Magistri militū, milites senatores, scholares suos verberare vel degradare non possunt: sed istud spectat ad officij magistriflorū. Itē magister militum suos domesticos senatorios ducentarios vel cētenarios facere nō potest: poena cōtra facientem imminēte. Item prohibitus est domesticus ppetuū, vel ad tēpus: alio noie assumpto, colore questio nō est prohibitioe durate assumend⁹. h. d.
1. ¶ No. istā l. q. si p formā statuti, phibitū est offm cōseruatio nis, q. nō pot. q. ad illud offm assumi sub alio noie. Et hoc sentit gl. hic, dū sumit argumentū de dño Odone, q. fuit pās Bononię. Nā cū esset phibit⁹ esse Pās, fuit fact⁹ defensor: & sic habuit officij Potestatis. Nota istud dictum: quia facit contra id, q. d. ponit. Bal. in l. Paulus. in §. plurib⁹. de legat. & in l. j. §. j. de postu. & in l. j. de varijs & extraord. cognitio. vbi dicit, q. prohibitus aduocari, nō est prohibitus in scriptis consulere, & sic perindirectū. Quod dictū sequit do. Abb. in rub. de postu. Sed tu potes dicere saluando Bar. quod diuersa rō est inter aduocare & consulere: q. aduocare est viua vox, consulere autem mortua: quia viua vox plus valet, quā mortua. Bal. in rubrica de testibus. Alex.

LEX III.

Ac lege. Militans in aliqua militia, qui stipendijs decursis primicerius factus est, omnibus priuilegijs tibi competentibus perfruatur: & etiam in causis civilibus coram officiorum magistro tantū cogitur respondere. In criminalibus vero causis hoc priuilegium nō sortitur, ne crescat officiorum autoritas, & ne publica vacillet utilitas. h. d. ¶ Et no. q. denegat iurisdictionē in ciuili, & concedit in criminali hoc officio finito: eo verō durante in vtroq. casus est iurisdictione denegata. s. de agētib⁹ in rebus. l. ex eo.

SUMMARIUM.

- 1. Vidua fungit priuilegio primi mariti, quousq. fuerit secūdo maritata.
- 2. Priuilegiū cōcessum mihi & omnib⁹ descendētib⁹ masculis & foeminis, qñ cōprehendat descendētes per lineam foeminā.
- 3. Sententia sine scriptis ferri potest si concurrat partiū voluntas.
- 4. Solemnitati requirenti sententiā in scriptis ferri, & recitari, partes renuntiare possunt.

LEX III.

Voties. Si scholaris alicuius scholæ coram officiorum magistro conuenitur ciuilitur aut etiā criminaliter, non cogitur dare fideiussores extraneos, sed de suo numero, dum tamen iurauerit. & quinque primates eiusdem scholæ ex xxx. viris numerandis à primicerio: vsque ad xxx. retro det fideiussores: & si quinque ex prædictis primatibus in fideiussores dari non possunt, vnus extraneus cum numerario dari potest, quod priuilegium habet locum in eis, & eorum vxoribus: & etiam viduis, & matrib⁹ viduis, & liberis, & seruis eorum. Et nomina sportulatum per se vel per procuratorem respondentes præstabit secundum ordinem hic descriptum, siue coram arbitris, vel officiorum magistris, vel eorum moderatore provincie ex delegatione cognoscere lis agitur in scriptis, vel sine scriptis, tam ex iuris dispositioe q. ex voluntate partiū. Item si commeatu acceperint per spaciū quinque mēsum, non possunt illo commeatu durante conueniri ciuilitur, sed criminaliter, pro publicis functionibus tantū. h. d. ¶ Dominus meus facit mentionem in leum quēdam puella de iur. om. iudi. potest limitari per dicta Bar. in l. i. §. idē rescripserūt. ff. de mu. & ho. & l. originem. s. de micipijs & originarijs. l. x. Alex. ¶ In tex. ibi, in viduitate constituta. ¶ No. hic q. mulier vidua fungitur priuilegio mariti, quousq. secūdo fuerit maritata. Facit ad hoc l. fili. §. vidua ff. ad muni. & s. de dignit. l. mulier. & dixi ibi. No. ¶ singulariter istū tex. q. si priuilegium concedatur mihi & omnibus descendētib⁹ malcu-

lis & foeminis, q. descendentes per lineā foeminā ita demū fruunt priuilegio si sint vidue: nō autē si ad scdm matrimonij conuolauerint. Et potest esse ratio: quia postq. virū assumūt in totū, ad aliū acunt se trāsferre, & statutū suū mutare, vt no. in d. l. mulieres. ¶ Vltimò no. ex verbo, consentiētib⁹. cū gl. q. de voluntate partiū fieri potest vt sententia sine scriptis feratur. ¶ Et sic habes q. illa solennitas, quę traditur vt sententia feratur in scriptis, & recitef, vt l. ij. s. de sen. ex bre. reci. remitti potest de partium voluntate. & idē in sacramento testium remitti potest: vt no. in l. ff. de ser. & l. ij. §. sed quia. s. de iur. calū. & idē est in libellis: q. libellus potest omitti licet nō expresse remitti: vt no. in auth. offerat. s. de litis cōtest. & ibi plenē per Cy. licet quidam cōtra. Et idem est in iura. calum. quia omitti potest, licet nō expresse remitti, vt d. §. licet q. litis aut cōtestatio, nec tacite nec expresse potest remitti: vt no. loā. And. extra, de offi. dele. c. de causis. ¶ Iuramentū calūnię an remitti possit Bar. in l. de pupillo. §. qui opus. de ope. no. nū. & in l. j. de iura. cal. Et ratio quare ordo iudiciarius non potest remitti, est: q. dicitur inuētus in fauore & utilitatem publicam secundū do. Cardinalem in cle. sepe. de ver. sig. in prin. in xij. q. cui renūtiari non potest l. ius publicum. ff. de pac. quod est verum in ordinarijs. secus in summarijs. iuxta dicta in extrauaganti, ad reprimendum Limita prædicta, si coram iudice pcedit vt ordinario. secus si coram arbitratore, vt Cardina. vbi supra. Acta tamen, videlicet testes, & positiones possunt dimitti. vide do. Cardi. in Cle. sepe. an litis cōtesta. possit omitti. Alex.

De castrensi peculio omnium palatinorum. Rubrica.

LEX Vnica.

Mnes. Palatini habentes aliquod priuilegiū, quicquid quæsiuerunt in officio morales ex donis Principis, aut eorum industria Principe conscio, retinent tanq. castrense peculium: & à labore castrorum non sunt immunes. h. d.

Qui militare possunt, uel non, &c. Rubrica.

Sl militia. Volens militare se debet offerre ei, qui ius habet probandi, scilicet officiorum magistro. Item nullus causa litis vitandæ potest militare. h. d.

LEX III.

Non tantum. In fraudem ciuiliū munerum nullus armatæ militiæ nomen potest assumere.

LEX III.

Coloni, vel saltuenses ad militiam armatam vtraque volentes, vel inuiti, non sunt admittendi. hoc dicit.

Mnes. Curialis vel cohortalis conditionis existens ad armatam militiam non assumitur. hoc dicit.

SUMMARIUM.

- 1. Plura officia q. quis habere non possit.
- 2. Habens vnum officium, si ei defertur aliud, potest eligere, & retinere quod velit.
- 3. Is quidē. Duas militias diuersi generis, aut dignitatem & militiam eodē tēpore quis habere non potest. secus si ad idem tēdunt. cōtra facientes, & contra impetrantes, & iudex impetranti non resistens poenis hic insertis puniuntur. h. d. ¶ Et no. istam legem quæ dat regulā generalem, ne quis possit habere plura officia: de quo dixi in l. comperimus. s. de prox. sacro. scri. ¶ Vltimò nota gloss. quæ dicit, quod quis non potest habere duas militias. ¶ In tex. detur electio. nota quod si habenti vnum officium deseret aliud. q. in potestate sua est qd. retinere velit. ¶ Duas dignitates siue administrationes potest quis habere eodē tempore: in §. & ideo de nouo Cod. compo. & ideo quis potest esse miles & doctor. Bal. in l. si consul. de adop. vbi plura bona dicit. Alex.

SUMMARIUM.

- 1. Ignorantia probatur eo ipso quod contrariū non probat. Serui post hanc legē conditam militiam ad epti patronatus nō sunt subiecti: sed si eis ignorantibus, in seruitutē rediguntur. sed qui ante hanc militabāt, & adhuc militant, si quidem dominis sciētib⁹, idē quod supra: si eis igno-

¶ Sub alio noie Adde Bal. in l. j. in §. q. s. de hæ. infli. & in rub. s. de fi. in stru. ad fi. Alex. oī no in prima cōsti. Digestorū. §. nos verò dixi. post Philip. Frā. in pœ. vj. nu. v. i. apost. i. ver. mutatio nominis. & plenē p. Feli. in pœ. decre. Grego. col. ix. verli. tertia conclusio.
¶ Conuolauerint. Ad cui⁹ articuli de cisionem. vide tu copiosē not. p. & cōtra do. Feli. in c. nouit. de iud. in j. co. circa prin. verli. no. ibi circa princ. ver. cū concor. ibi. dē p. eū allegatis.
¶ Vt recitef. Adde Abb. in c. sicut. in vlt. col. ver. vel tertiō. de re iur. quē refert & sequitur Feli. ibidē nu. vii. post prin. verli. nā vult Ro.
¶ Omitti potest. licet nō expresse remitti. Adde istū i. §. §. sed q. veremur. nu. j. & qd. ibi posui in addi. ad ipm in verli. possit tacite omitti. s. de iure iurando.

Bartolus super tribus libris Codicis.

rantibus intra xxx. dies tantū permittitur eos à militia reuoca
re. h. d. ¶ No. ignorantia probari posse eo ipso quod contra
rium non probatur. & ad hoc allegatur. Bar.

S V M M A R I V M.

1. ¶ Præscriptio non currit contra ignorantē ad sui incommodum: sed ad commodum sic.

S

Iquis. Dñs patiens seruum in dignitate esse, priuatur dominio, & iure patronat: sed si eo ignorate seruus eā fuerit adeptus, tūc intra xxx. dies tantū ex quo sciuerit, dat sibi vēdicādi potestas. h. d.

1. ¶ No. præscriptionem non currere ignorantis. b. Et hoc est verum ad incommodum ignorantis, sed ad commodū ignorantis bene currit. Sic intelligit l. genero. ff. de infra. ¶ Adde qd imò currit contra ignorantem, vt est rex. in l. fi. C. de præscrip. lon. tēp. sed postea datur restitutio. Bart. in l. j. si quis autē. ff. de iti. actūq; priua. Alex.

a. ¶ Nō pbat. Adde do. Alex. de Imol. in l. si cui. §. i. §. dem. de accus. vbi et vide Bar. & Fel. in c. quosdā. añ. si. ver. lx. de præsum. vbi etiam nonnulla ad materiam pbatio- nis ignorantia.

b. ¶ Ignorati. Ad qd vide Fel. i. c. vigila. ti. de præscrip. in j. col. versic. ad ar. & qd ibi dixi i apof.

c. ¶ Nō habet stipendiu. Adde Bal. i. l. si. in si. s. de cōd. in ser. & in addit. ad Spe. in ti. de locat. §. postq; ver. quid si faber.

d. ¶ Sit credendum. Tu oino vide Fel. copiosissimē, & no. in c. pposuisti. in ij. col. in prin. in vers. vult p istum text. de proba. & aliquid in d. c. cau. sam. alle. in rex. in ij. no.

e. ¶ Cicatrix. Vide etiā Flo. in l. locū. §. ex eo. ff. de vsu. fru. & Alexā. etiā in l. denūtiāse. §. quid tñ. de adul. Et adde qd duplex est cicatrix, s. de. formās, & nō de. formās: vt p Flor. in l. si. & ibi nota. ff. de nox. & Ang. in l. ex hac. ff. si qua. pau. fe. di. vbi et Flo. & Bal. i. ad di. ad Spe. in ti. de pba. §. si. ver. hoc quoq; notādum.

De re militari.

Rubrica.

S V M M A R I V M.

1. ¶ Milites nostri temporis capti in bello, pro tēpore, quo sunt captiui, non habent stipendia.

L E X

I.

S

Tipendia. Miles captus ab hostib⁹, dū ibi nō debet. h. d. ¶ Not. istū casum qd milites nostri tēp. qd capiunt in bello, qd si stāt capti p certū tēp⁹, p illud tēp⁹ nō habēt stipēdiū. ¶ Bal. allegat istā l. in l. liberti liberteq; de ope. lib. licē infra in fine. Contrariū tenuit Spe. i. ti. de locato. §. postq; ver. qd si merce narius. & vide. c. j. de cle. non res. in j. vj. & ita sequitur L. audē sis in tractatu, de principe in titulo, de milite. in quarta conclusio: sed in nona conclusioe dicti titu. tenet contra Barto. per istum tex. Pro quo facit quod dixit Bar. in l. opeq; testamēto. ff. de vsu. fru. lega. & in l. si vno. §. item cum quidam. ff. locati. Alex. ¶ Opp. & soluit vt in glossa.

L E X

II.

V

Inginti. Implentes stipendia militiae xx. annis, stipēdiarij per cohortes munera sordida non tenentur subire. h. d.

L E X

III.

M

Ilites. Missus à militia ignominie causa est infamis, & dignitate cōsequi non pōt: tamē vbiq; morari potest præterq; in locis interdicitis. h. d.

D

Efunctorum. Bona militis decedentis in defensione defuncti cōfiscatur. hoc dicit.

S V M M A R I V M.

1. ¶ Clericus suspensus ad tempus an finito tempore debeat habere præbendas temporis præteriti.

V

M allegatis. Desertor militiae ex indulgentia Principis restitutus non habetur pro tempore quo deseruit, perinde ac si militasset in castris: & ideo pro illo tempore stipendium non petit. hoc dicit.

¶ No. hanc legē pro clerico suspensio ad tempus, an elapso tempore debeat habere præbendas præteriti temporis, & adde l. iij. §. qui militiae. ff. eo. quod facit ad multas q. notatas in glo. in c. pastoral. extra, de appella. & vide glo. ff. de dam. in tec. l. inter quos. §. damni. & ibidem per Bart. & Ang.

S V M M A R I V M.

1. ¶ Relatio medici referentis aliquem infirmum vel cicatricē remansuram, debet esse cum diligenti inquisitione.

2. Sententia lata à peritis super aliquo negotio, potest ferri die feriata. Item an sententia peritorum transeat in rem iudicatam. Item an ab ea possit appellari.

3. Contra talem sententiam potest contrarium probari.

S

Emel. Missus à militia ex causa ægritudinis factus: sanus restitutus non est: tamen non debet nitti, nisi medicis hoc denuntiātib⁹, & iudice hoc inquirēte. h. d. ¶ Idē Bar. in prima consti. digestorū qd est verum, quādo factū merū pendet in potestate iudicis. secus si in potestate partiu: quia partes eligunt si cōcordant. not. lo. An. in addi. Spe. in ti. de homicidio. sed pone, & idē Abb. in c. pposuisti. de pb. Alex. ¶ No. istū tex. singularem qd nunquā denuntiatio facta per medicum, qui dicat aliquem infirmū vel ex vulnere remansuram cicatricem, aliquid operat, nisi præcedat diligēs iudicis inquisitio: & ideo sit cautus assessor, qd in a-

ctis faciat registrari qd iudex diligenter examinavit vtrum ex vulnere esset remansura cicatrix: & ipso diligenter examinato medicus hoc retulit: aliās non valet.

Similiter de hac cicatrice habes text. in l. quæris. §. si. ff. de ædi. edic. & in l. locum. §. ex eo. de vsu. fru.

Additio.

1. ¶ Et ista sententia, & aliorum peritorum in arte, potest ferri die feriata, scdm Ang. Casus est in l. ij. de fer. ibi: atrox iniuria. Et an talis sententia transeat in rem iudic. vide Ludo. in l. admonēdi. ff. de iurei. Et an ab ea possit appellari, vide doc. in l. arbitrio. qu. latid. cog. & talis sententia potest retractari: quia pronuntiatū est vulnere mortale, si cadauer exhibeat corā peritoribus in arte contrariū testificatibus, scdm lo. An. in ti. de homi. §. j. ver. j. in addi. Spe. & adde Bal. in l. si qs testib⁹.

2. in fi. C. de testi. ¶ Et an perito in arte sit credēdū, vide Spe. in ti. de prob. §. si. ver. qd qd. Et Bar. in l. j. ff. de vē. inspiciē. vbi ponit an tales periti iurare debeāt: & qd talis assertio eorū possit reprobari. Item secundum Hostien. in Summa, in ti. de pb. §. quod sunt species. ver. oētauo quid si. nam tunc alij debent eligi. alleg. c. causam matrimonij. de pba. & xxvij. q. j. nec aliqua. et de ista materia vide quæ scripli post Bal. i. l. Deo nobis.

3. C. de epis. et cle. ¶ Quid autē sit cicatrix, vide Bald. et ea quæ ibi dixi in l. si qs. C. de pcc. Alex. ¶ Adde qd Ang. tenet hic idē qd Bar. de qua materia per Spe. in ti. de proba. §. j. ver. hic quoq; in j. parte. et glo. in c. fraternitatis. de frigi. & malef. et doct. in c. pposuisti. de pba. et per modernos in c. significasti. el ij. de homicidio. & Ang. in l. si vaerantia. in j. charta. s. de bonis vacan. & Ro. in l. j. §. si. de verb. obl. & debet examinari doctor, non scholaris artiū in prædictis à iudice. Bar. in l. sciēdū. §. vendi. ff. de ædil. edic. vbi dicit, qd appellatione medici non venit scholaris. glo. in c. j. de statu regul. in vj. qd statutū de ingrediente monasterium non extenditur ad modicum doctorem: secus si scholaris. Alex.

Rufra.

Damnatus de crimine militari, miles existens non infamatur, etiam factus veteranus. hoc dicit.

S V M M A R I V M.

1. ¶ Diuidētes prædā cū aggressorib⁹ viarū, viui cōburi debēt.

Dans operam vt Barbari Romanos deprehendant, vel prædam factam cum eis diuidēs, viuus comburitur. h. d. ¶ No. istum text. singularem contra districuales Tuderti, diuidentes prædam cum aggressoribus viarum: quia viui debent comburi. ¶ Bald. ponit alios casus in quibus venit pœna mortis, in l. data opera. C. qui accu. non possunt. Alex.

Quicumque.

Miles, qd à principe meruit pati familiam suam ad se venire, cōiugē, liberos, ac seruos censibus non adstrictos, & non alios ducere tecū potest. ¶ No. cōiugē domesticū vel familiarē. Barto.

Tribuni.

Tribuni vel milites in loco deputato stare debent, non per. poss. vagari: contra facientes puniuntur.

S V M M A R I V M.

1. ¶ Lauātes pānos in summitate alicui⁹ fluminis pnt phiberi.

2. Lauās se inuerecundē, in aliquo loco more bestiarum dānas.

3. Lauans pannos in inferiori parte fluminis, nō pōt prohiberi.

4. Lupus qui accusabat agnum bibētem in inferiori parte fluminis iniuste accusabat.

Quom supra.

Quando milites stant supra ripam fluminis in herba virenti, nullus in loco illo se balneare debet, nec etiam equos lauare ne commune aquæ poculum corrumpatur, & oculi videntium infestentur. Sed volens prædicta facere vadat ad inferiorem partem fluminis, & ibi stet in loco secreto, ita qd ibi videri nō possit. h. d. ¶ Et no. hic casum contra lauantes pannos in summitate alicui⁹ fluminis vt possint prohiberi, quia per tale lauacrum commune populū aquæ corrumpitur. text. est hic.

2. ¶ Vltimō glo. sumit hic argu. cōtra illos qui more bestiarum seu iumentorum se inuerecundē balneant in aliquo loco. ¶ Vltimō habes hic tex. qd lauando in inferiori parte fluminis, nō potest corrumpi pars superior, nec lauans prohiberi potest.

3. ¶ Et sic facit cōtra lupum, qui accusabat agnum bibentem in inferiori parte fluminis de turbatione aquæ.

Nemo.

Miles deputatus ad Principis custodiam, vel de alio numero sine licentia Principis vacare nō debet, aut aliena negotia peragere cōtra iacētibus pœna imminēte. & in tali obsequio milites recinēs in quinque libris auri puniunt. ¶ Itē miles ad Principē in ambaliatorem missus, incontinenti se offerat viris illustribus, sub quorū regimine est. vt statim commeatū accipiat. Itē milites reperti vagari per prouinciam, per prælidē puniuntur.

Contra

Contra Miles de vno numero ad alium se transferre non potest, nisi utilitatis Reipub. causa Princeps concesserit. & contra facies punif. h. d.

Milites animalium mercimoniorum quæstui non est deputandus: poena depurati imminente. h. d.

Militares Miles civilem curam non debet assumere. h. d.

Neminem Nullus in aliquo numero militum potest militare sine licentia Principis. si tamen aliquis de numero deficiat magister militum & dux belli in illius locum alium subrogabit. facta prius declaratione Principis, secundum huius legis tenorem. contra facientes puniuntur. hoc dicit.

S V M M A R I V M.

- 1. Vniuersitas criminaliter accusata respondere potest per syndicum.
- 2. Dux belli cognoscens criminaliter inter milites potest discussionem causarum talium delegare.
- 3. Quis ab eodem potest vexari coram vno iudice civiliter, & coram alio criminaliter.
- 4. Licet alicui comitatus cognitio alicuius cause, & potestas tolli capitaneo: per hoc non dicitur derogari eius iurisdictioni.

Tam collatores. Milites stantes in partibus sui ducum bellorum. & in causis civilibus & criminalibus non respondent magistratibus partium, sed duci predicto, nisi ad ducum responsum. Item sportulas soluunt modo hic descripto, cum conueniunt singulariter, vel totus numerus militum. Item duces de causa cognoscens possunt audire & audientiam alteri delegare. Item si milites in vno loco constituti ad ducem in alio loco degentem accesserint, collatores non sunt expensis grauandi, si nulla necessitate cogente accesserint: sed si necessitate imminente: tunc per triginta dies ipsi sibi met expensas ministrant, postea collatores. Item milites conueniunt civiliter, ante negotium peractum non possunt ab eodem criminaliter conueniri coram diuersis iudicibus, vel econuerso. contra facientes puniuntur. Item per hanc legem non derogat iurisdictioni magistratibus potestatis, cum omnes duces sint ei subiecti. h. d. In tex. ibi, syndico. hic est casus quod vniuersitas criminaliter accusata respondere potest per syndicum. Adde Bar. ad reprimendum. in verbo, persona liter vel legitime. prope. si. & Bar. in l. ij. §. si. de accu. & Cy. in l. ij. C. qui accu. non. pos. Adde Bal. in l. reos. in §. ff. de accu. & l. sed si hac §. si. ff. de in ius vo. & Inno. in c. licet in beato Petro. de acc. & vide rationem per Bal. in d. §. si. Alex. In text. ibi, vel corum discussionem. In hoc casu quod criminaliter dux belli cognoscens inter milites potest discussionem cause committere. regulariter autem contra: quia cause meri imperii non delegantur vel imperii. ff. de iur. om. iud. & l. placet. §. de pen. iud. In text. ibi, quoniam. in isto ver. est tex. expressus quod quis potest agere contra eundem civiliter coram vno iudice: & contra eundem agere criminaliter coram alio iudice. Nam si est speciale hic in milite quod non potest criminaliter coram vno iudice pro negotio conueniri, & coram alio pro alio negotio: ergo in contrarium est ius commune. In text. ibi, dispositio autem. No. ex isto textu, quod si alicui officiali committitur cognitio alicuius cause, & potestas cognoscendi tollitur capitaneo Perulij, per hoc non dicitur derogari iurisdictioni capitanei. Ratio est, quia cuius de causa cognoscens subditus est ipsi capitaneo.

De castrensi peculio militum, & prefecti annonæ. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1. Res empta de castrensi peculio efficitur castrensis. idem si de profectio vel aduentio.

L E X

I.

Sin potestate. Filius in potestate militans qui ob eam causam coepit ex dono a patre, matre vel alijs propinquis, vel amicis, & que ei occasione militie sunt quæsitæ, in castrensi peculio numerantur, non autem matris hereditas. predictum verò donatum in castrensi peculio non est: sed si emptum ex castrensi peculio, castrense efficitur. h. d.

- 1. Et no. quod res empta ex castrensi peculio dicitur esse castrensis, eodem modo de re empta ex profectio vel aduentio.

Additio. Cum hac l. concor. c. Petrus. de homic. & de intellectu istius legis vide Ange. de Aræ. in l. intra. in p. col. circa medium de re iudi. Alex.

L E X I I I.

Rat. Licet quis militet, non propterea liberatur a patria potestate. S V M M A R I V M.

- 1. Societas inter fratres augmentat inter eos affectionem, & eos chariores reddit.

Vm allegas. Hæreditas fratris quæsitæ militanti in castrensi peculio numeratur. h. d. Et not. quod societas inter fratres augmentat affectionem inter eos adinuicem, & eos chariores reddit. h. d.

Vs. Milites scriniarij, & exceptores, & ceteri militates habent castrense peculium. h. d.

De erogatione militaris annonæ. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1. Carnis appellatione non venit lardum.
  - 2. Macellorum appellatione simpliciter comprehenduntur macellatores lardi.
- Acetum quod non veniat appellatione vini.

L E X I.

Repetita. Tempore expeditionis militibus debet dari panis buccellatus. i. bis coctus, vinum, acetum, lardum, et carnes veruecinæ, duobus videlicet diebus panis buccellatus, tertio die panis integer, & vno die vinum, & alio die acetum, et vno die lardum, et duobus diebus carnes. h. d. Et not. hic tex. expressum quod licet acetum fiat de vino: tamen aliud est vinum, aliud acetum. quod apparet: quia ponuntur ut species distinctæ et separatæ. Item no. quod lardum non sunt carnes, nec e contra: quia lardum et carnes ponuntur ut species separatæ: et sic appellatione macellorum carniarum non continentur macellatores lardi: sed appellatione macellorum simpliciter bene continentur macellator lardi. Bar.

S V M M A R I V M.

- 1. Milites nostri temporis non possunt grauare comitatenses, ut præparent eis ad comedendum.
- Adde quod hoc hodie non seruatur.

L E X I I I.

Oenaticorum. Milites, ut aliquid habeant in comitatibus, a puincialibus, nihil possunt accipere. Et not. arg. contra milites nostri temporis, qui non possunt grauare comitatenses ut eis præparent ad comedendum.

Icut. Annonarum species a puincialibus, sunt tribuendæ militibus existentibus in castris vicinioribus. Item milites constituti in castris veteranis duas partes annonæ ibidem tantum retinere debent, tertiam verò partem extrahere. h. d.

Actuarii. Officiales constituti ad distribuendum militares annonas, si intra xxx. dies annonomam receptam & militibus assignatam non ostenderint, per publicum instrumentum tam reipub. quam militibus de suo inferre cogentur. h. d.

S V M M A R I V M.

- 1. Doctor & miles qui non voluit recipere pagam communi tempore debito, non possunt amplius eam petere.

Portissimi. Militibus præstada est annona singulis diebus, & ante lapsum anni: & si eam nolunt recipere, sibi commodis applicatur. h. d. Et not. istum tex. contra doc. & stipendiariorum communis Perulij, qui nolunt recipere pagam tempore debito. Nam lapsa tempore non possunt eam petere. & est speciale in Republica, secus in priuata. Concor. j. l. proxima.

Vlli. Qui tempore fertilitatis annonam neglexerit recipere de publico, tempore caritatis pretium ipsius aut annonam non petit. h. d.

Additio. Vide Bal. in l. acceptam. C. de vsur. in xij. q. allegantem hunc tex. Bal. in l. non dubium. x. col. de leg. & alleg. eum etiam Bart. in l. libertis quos. §. manus missus. de ali. & ciba. leg. Alex. Ro. & Are. in l. quod te. ff. si cer. pet. dicunt, quod licet aliis dicatur quod si creditor dixit se nolle pecuniam a debitore, quod per hoc non liberatur, si pecunia vel res de qua adhuc existat. sed si postea. ff. de arbi. Nam fallit i pecunia oblata a Republica vel officiali, cui Republica debebat. Nam licet pecunia extat, si velit officialis postea, non tenetur, imo liberatur a debito. hoc est not. in l. sed si postea. & in l. sed si in emptorem. §. si. ff. de act. emp. Ro. in litera c. no. xxij. Alex.

h h h iij

a Per syndicum. Ad de do. Alexan. de lino. in laut facta. §. fin. ff. de pœ. & Bal. in l. ij. de accu. Spec. in tit. de acc. ver. si.

b Non delegantur. Adde Fel. in c. quod sedem. de off. or. & in c. qm. §. is autem. de offi. deleg. in iij. col. & quod ibi dixi in apost.

c Carnes. Adde quod gl. xxxij. q. ij. admonere, in ver. carnem. & lati. vide Firmanum in suo tract. nouiter impresso. iij. li. vel p. pri. lxx. q. ver. vj. Adde ad hoc p. positum gl. in c. presbyter. lxxxij. di. in ver. si. & sagimine. quam ad hoc alle. An. Corf. in suis in ver. caro. inci. p. solatio.

Bartolus super tribus libris Codicis.

- a ¶ In loco publico fori. Vide istū i. l. cū emptor. §. fina. ff. de dā. in fec. & i. l. non intelligit. §. diu. ff. de iur. ff. Bal. i. l. ij. ad ff. ver. & si estimatores. §. de rescin. v. et Pa. & Cano. i. c. cū lo. extra de fide instr.
- b ¶ Hæredi. Adde d. Alex. de Imol. i. l. diē functo. de af. sc. in vij. col. cum quatuor se. & Bar. & Bal. in l. post duos. & i. l. petitionē. C. de aduo. diuer. iudi.
- c ¶ Pro concordia. Aduerte q̄ feruere possimus per substitutum que idoneum & dignum. ita Bal. i. l. agētes. de prepo. agen. in rebus. §. eo. lib. Cōtrarius tñ allegat hic hac. l. iubemus. & i. l. pbatorias. de di. off. & appa. iudic. Tu dic speciale esse in aliq̄ casib⁹ vt nō possit, & maxime qm̄ eā est industria p̄sonę. facit c. in criminalibus. v. q. ij. gl. i. demē. j. de vi. & ho. cler. facit qd̄ no. Bal. i. c. j. §. furtū. de pac. iur. fir. alias aut̄ sec⁹ regulatiter. Et ita inuicido. Alexan. posse Bar. saluari vt hic in addi.
- c ¶ Expediri. Adde Fel. nota. in c. qm̄ applica. §. is aut̄. de offi. dele. i. prin. & in ij. colū. in me. in ver. vtrum hoc.
- d ¶ Per publicū instrumentum. Adde istum in l. litib⁹. in fi. §. de agri. & cēsi.
- e ¶ Dant qm̄q̄ licentia militibus se absentandi. Adū qualiter puniant̄ dantes ptatem abeūdi militibus, de q̄b⁹ hic. & dic q̄ dant illis, quorū venia abierunt salarium ex eorū pprio ita sentit tex. huius l. secundū Rom. qui ad hoc p̄ sing. eū alle. in suo singu. lxx inci. dantis licentiam.

Prouincialium. Fœnū militibus & vexilliferis oportunitate ac etiam scholarium tribunis, & comitibus illustrib⁹ ad domum eorum habitationis apportatur. h. d.

S V M M A R I V M.

¶ Introitus cameræ communis probatur per liberos introitus ipsius cameræ.

Excellentia. Omnis erogatio annonæ per susceptores facta in scriptis est redigenda, & etiam quantitas ipsius annonæ susceptæ, quam debet principi declarare: & si quid ultra acceperint q̄ scripserint in dubium tenentur. h. d. Et nota istum tex. cōtra officiales cāpionis Perusij, qui frumentum quod q̄nque accipiunt nō scribunt, q̄ in duplum tenentur. ¶ Nota quod introitus cameræ cōmunis apparet per liberos introitus ipsius cameræ.

S V M M A R I V M.

¶ Vinum nouum, & nō verus, bibi debet, post Calendas Nouembri.

Vibemus. ¶ Post calendas Nouembri militib⁹ vinum nouū, nō, ver⁹, tribuitur. h. d. ¶ In tex. ibi, dispendiosa. Nota casum contra tutorem, qui post calendas Nouembri faciebat bibi per familiam vinum verus, vt de suo refarcire teneatur: q̄a debebat facere bibi vinū nouum: cū erogatio veteris esset damnosa. ¶ Vide tex. in l. si quis vinum. §. fina. cum duabus sequentibus, de vino, tritico & oleo. & Bartol. in l. cum quid. ff. si cert. per. in. j. opi. Alexand.

Opinatoribus. Exactor militaris annonæ cum prouincialibus nullum debet habere commercium, ad hoc vt cōmunem summam intra annum possit conferre. h. d. Bart.

S V M M A R I V M.

¶ Valor frumenti & aliarum rerum venalium inspiciuntur in loco publici fori.

Septem diebus fori militibus non venduntur res pretio viliori. h. d. secundū vnā expositionem. Vel aliter sic: Vbi milites pro annonā res accipiunt, estimari debet annonā prout venditur in foro rerum venalium. h. d. ¶ Et secundū hanc l. c. nota hic casum expressum q̄ quantum frumentum valet, vel alię res mobiles venales, nunq̄ debet inspicere nisi in loco publici fori, & quantum ibi vendi potuisset. Vnde si potest vendi multo plus vel multo minus extra forum non debemus illum locum inspicere, sed estimationē semper considerare debemus secundū locum publici fori. ¶ Adde alium tex. no. in c. j. ibi, non carius vendant, ¶ quem in mercato quā vendere possunt. extra, de emp. & v. ¶ Et ita ibi dicit dominus Pe. q̄ debet inspicere locus vbi res venditur, non pretium loci de quo est vendē. Et licet forenses & peregrini non fortiantur forum in loco. l. hæres absens. de iudicijs, tamē possunt se iuuare consuetudine loci in rebus emēdis. Pe. in c. cū causam. el. ij. vbi de materia, de testibus, de valore rei probādę, vide Bar. in l. si. de nau. li. xj. & l. j. §. si hæres. ad Trebel. & in l. si fruius. de condi. furtiua. Alex.

Ege. Miles impediens exactorem annonæ aut consuetam erogationem, poena hic inserta puniuntur. h. d. ista lex.

S V M M A R I V M.

¶ Salarium debitum defuncto debetur eius hæredi.

His scholaribus. Exactor militaris annonæ scholarum ad numerū regendum deputato solidum vnum præstabit; deputato vero ad onus præstandi equis annonam, salarium dabitur vnā cū annonā, & suis hæredibus ipso defuncto. h. d. ¶ Et not. q̄ salarium debitum defuncto, præstabitur ipsius hæredi. b. concor. sunt in gloss.

Annonas. Annonæ debite in publico vniuersis officijs & sacri palatii ministerijs sacrisque scrinijs & cæteris amuniculis dignitatum, præbere eis. ¶ In pretio prætaxato. h. d. Bart.

S V M M A R I V M.

¶ Deputati ad soluendum stipendia debent sua manu soluere, & non per substitutum.

- 1 Stipendiarij non possunt constituere procuratorem ad suum stipendium recipiendum.
- 2 Statutum vbi mādāt aliquid fieri proprijs manibus: tunc fieri non potest per substitutum.
- 3 Officiales publici possunt mutuare pecuniam stipendiarijs sub vsuris.
- 4 Mutuas pecunias stipendiarijs an possit eorū stipēdiū sequestrare.
- 5 Sequestrū de re alicuius q̄ possit fieri qm̄ de delicto constat per

publicum instrumentum.

- 7 Milites qui habuerunt licentiam se absentandi a thesaurarijs, non debent habere stipendium a communi, sed a thesaurarijs.
- 8 Testis præsumitur iurans si dicitur talis testis iuratus.
- 9 Ratio per testem debet reddi per sensum actui congruentem.
- 10 Testis, qui dicit rem agitam in suo conspectu, probat.
- 11 Thesaurarius, qui tenetur soluere stipēdia militibus, si habet pecuniam & non soluit, tenetur ipsis ad vsuras, quas soluerit pro habenda pecunia.

Vibemus. Erogator annonæ iurare debet se officium legaliter & secundū iustitiam peracturū: & sua manu numerare debet militib⁹ annona eis debitā. ¶ Itē actuarius cū milite negotians, pacifici debet vt pro quolibet solido semissem recipiat in tertiā partē solidi: ultra aut̄ ex pacto recipere non pot̄ sub pretextu prolixitatis tēporis. Et si ratione pactionis inter milite actuariū aliqua cōtrouersia oriat̄, erogator militi dabit quod ei debetur: sed idē poterit ad petitionē actuarij sequestrari, donec inter eos lis de bitū finē accipiat. Sed si inter actuarium & milites absentes, commeatu recepto quæstio sit: pecunia militib⁹ debita sequestrabitur apud deuotissima principia: si tñ milites, qui cōmeatum recipiunt, sunt de numero xxx. quib⁹ commeatu fuit cōcessus, & actuarium de pactione publicū ostenderit instrumentum. Itē tribunus xxx. militibus tantū potest dare licentiā cōmeandi: & si pluribus dederit licentiā commēdi, illi plures non habebunt stipendium: sed erogator ipsum ratione publice reportabit. ipse tenetur tribunus, & de suo proprio eidē satisfaciēt. Itē x. primates ex principijs deuotissimis, & vnusq̄sq̄ caput scholæ iuratus debet deponere apud acta, sub suo aspectu vnunq̄q̄ militem recepisse de manu erogatoris annona eis debitā. Et hanc relationē tribuno & deuotissimis principijs, & de tribus mensibus in tres menses, & postea notificare Principi. Item erogator pecuniam publicā, quā recipit, debet inter milites, intra duos tres vel quatuor mēses erogare, cōsiderata loci distantia: & si hoc facere distulerit omne damnū refarci & militibus, quod ex negotiatione sunt passi. Itē si erogator huius legis præcepta violauerit, aut in officio aliquod scelus cōmiserit, poenis hic insertis ordine hic scripto puniuntur. Item salarium militib⁹ defunctis filijs & vxoribus militum per erogatorē præstabitur. hoc dicit. ¶ In tex. ibi: erogator manu sua. ¶ Nota q̄ cōseruatores monetæ ciuitatis Perusij, qui sunt deputati ad soluendum stipendia, nō possunt soluere stipendium per substitutum: sed sua manu soluere debent. ¶ In tex. ibi: per suam manum. ¶ Nota q̄ stipendiarij constituere nō possunt procuratorem ad suum stipendium recipiendum: quia per manum propriam ipso forum debent recipere. & ideo sint cauti procuratores communis q̄ nunq̄ procuratori ipsorum soluant.

Pro quo est bonus tex. in ratione sui. l. j. §. ne aut̄. de cad. tol. ibi: vel domū suis manibus. ¶ Ex quo apparet, q̄ vbi lex vel statutum mādāt aliquid suis manibus fieri, nō potest per substitutum expediri, vt tenet Alber. in suo dictionario: & sequit̄ hoc dictum pro valde notabili L. u. in l. j. §. si quis ita. de ver. ob. & sequit̄ gl. in cle. j. in verbo, persona liter. de vita & ho. cle. Bal. i. c. j. §. iniuria. de pa. iur. fir. i. fi. prin. & quibus mo. feu. amit. ca. j. & in c. j. §. si q̄s decesserit. si de feu. ¶ sue. cōtro. facit l. j. §. ne aut̄. de cad. tol. Ale. ¶ Adde Bar. i. l. si. §. de his qui public. col. illa. lib. x. l. ten. in ver. in tex. ibi: habi q̄. Aduerte quia hoc dictū Bar. non videtur verū: quoniam id, quod hic dicit̄, est speciale in milite, quando agitur vt stipendium militis sequestratur: ergo in contrarium est ius cōe. l. ius singulare. ff. de legi. & cōtra Bar. hic facit l. si fideiusor. §. si satisfatū. Et adde qd̄ hic dicit̄ de milite, specialiter habet etiā locū in doctore. l. fori. & l. aduocati de aduo. diuer. iud. Alexan.

¶ In tex. ibi: ipse cū actuario. ¶ Not. q̄ officiales publici pnt mutuare pecunias stipendiarijs sub vsuris: tñ vsuræ non possunt transcendere tertiā partem eius quod mutuatur, vt hic. qd̄ not.

¶ In tex. ibi: sup his verō. ¶ No. q̄ ille, q̄ mutuauit pecuniā stipendiarijs, & si sibi nō satisfit, pot̄ eorū stipēdiū sequestrari. ar. tamē contra in l. stipendia. §. de exec. rei iud. ¶ In tex. ibi: py. statia habita. ¶ Not. istā literā cōiuncto ver. ptulerit. qd̄ est j. quia hic est casus q̄ nō pot̄ fieri sequestrū de re alicuius, nisi debitū ostēdat per publicū instrumentū. ¶ In tex. ibi: de proprijs facultatibus. ¶ No. cōtra cōseruatores monetæ, q̄ dant quandoq̄ licentiam militibus se absentandi cōtra formā statutorum. Nam stipendiarij non debent habere stipēdiū per illud tempus a communi, sed a cōseruatoribus. ¶ In tex. ibi: iuratus deponat. ¶ Nota istum text̄ pro eo quod diximus quotidie talis testis iuratus, & c. nam per hoc probatur iuramentum præcessisse vt hic, & lege Theopompus. ff. de dote præ-

leg. tamēn

leg. tamen cautius est vt de iuramento appareat, vt ibi no. Dy. In tex. ibi: sub obtutibus. No. q. testis, q. reddit cam sui dicit, debet rñdere per sensum corporis actui congruentem: vt hic, & l. testiũ. s. de test. ¶ Vltimò apparet hic, q. si testis dicit rem agitatã fuisse, sicut superi⁹ dicitur est: & ita factũ est in meo conspectu, valet & probat. ¶ In tex. ibi, hoc videlicet. No. q. ille, qui tenetur soluere stipendium stipendiarij, si habet pecuniam, & negligit soluere eis, & ob hoc stipendiarij accipiat pecuniam sub vfuris, q. ille tenetur restituere omnes vfuras & omnia damna quæ incurrunt occasione illius negligentie.

S V M M A R I V M .

- 1. ¶ Milites perusini nisi ad custodiã ciuitatis Castelli debent habere salarium à ciuitate Perusij, nõ à ciuitate Castelli.
- 2. Milites Perusini non possunt ire ad custodiã alicuius castri ciuitatis sine licentia, quã debent habere in scriptis.
- 3. Custodit⁹ à nũtio cõis, an soluat nũtio, vel cõmuni. remissiuè.

Cvm sæpe. Milites deputati ad custodiã alicuius personę, vel loci, annonam de publico nõ percipient, sed à constituta persona salarium habebunt de publico. Itẽ milites nõ debent ad custodiã alicuius deputari sine licentia Principis in scriptis obtenta: cõtrafaciẽtes pœna hic inserta puniũt. h. d. ¶ No. ex prin. q. si milites ciuitatis Perusij destinãtur ad custodiã ciuitatis Castelli, quẽd stipẽdium dñt habere à ciuitate Perusij, non à ciuitate Castelli: sed ab alia ciuitate recipiẽt annonã p. ipsi, & p. equi. Vltimò no. ¶ quòd militate ciuitatis Perusij non possunt incõsulto cõi ire ad custodiã alicuius castri ciuitatis Perusij, sine legitima communis in scriptis data. & ideo sine cauti, vt semper licẽtiam in scriptis faciãt registrari. ¶ Vltimò gl. sumit arg. an custoditus à nũtio cõis debeat soluere nũtio, vel cõi. Dic vt in ea. ¶ Nota hic vnam gl. quẽ vult carceratũ nõ alendũ ab eo, qui fecit eum carcerari, si habet vnde se aliat: aliã secus. & idẽ voluit Bart. in l. sanctũ. ff. de rerũ diui & Bal. in suo tractatu de carcerib⁹, in fine. Aret. in s. si. in fi. Inst. de act. & adde Bar. & ibi scripsi in l. ij. s. de seu di. ex quibus causis in poss. ea. Alex.

De excoctione, & translatione militarium. annorum. Rubrica.

S V M M A R I V M .

- 1. ¶ Consuetudo prouinciã excusat in illis, in quibus aliquãdo non excusaretur.

L E X

I.

Opinatores delegati vt militib⁹ annonom exigant, & eis soluãt à prouincialibus, non petunt panis excoctionẽ, si fuerit inter eos consuetudo contraria. hoc dicit. ¶ Et not. ex hac lege quẽd consuetudo prouinciã excusat in illis, in quibus aliquãdo non excusaretur. con. sunt in glo. Bar.

S V M M A R I V M .

- 1. ¶ Procurator absentis si fuerit negligens in exequendo mandata communis, puniẽt. & etiam dominus, si fuerit conscius.
- 2. Dominus ex contumacia procuratoris punitur, si est cõsciũs.

L E X

II.

In excoctione. Ab excoctione panis, nulla domus etiam principis excusatur: & si procurator eius, cui panis coquẽdus mãtatur, cõtumaciter facere neglexerit: punitur ipse, & dñs eius, si fuerit cõsciũs. h. d. ¶ Et not. hic casum cõtra procuratores absentiu qbus pcuratorio nomine aliquid mandãt p cõe: quia si neglexerint, puniunt ipsi, & dñi, si fuerint cõsciũ. ¶ Vltimò no. hic esse casum, q. dñs ex cõtumacia pcuratoris punitur, si est conscius. & hoc modo potest limitari l. j. s. si pcurator. ff. si quis ius dicen. non obtempe.

De militari ueste. Rubrica.

S V M M A R I V M .

- 1. ¶ Vestes hyemales fieri debent à calẽdis Septembris vsq; ad calendas Aprilis. Vestes æstiuę à calẽdis Aprilis vsq; ad calendas Septembris.

L E X

I.

Quoniam. Canonem vñtium à calẽdis Septembris vsq; ad calendas Aprilis Respublica soluet. h. d. ¶ & not. hic esse casum, vestes hyemales faciẽdas esse à calẽdis mensis Septembris, & durare vsq; ad calendas mensis Aprilis, & vestes æstiuas à calẽdis mēsis Aprilis, vsq; ad calendas mēsis Septembris. quẽd no. pro familiarib⁹,

quibus promittitur vestis vernalis, & æstiuas: etiam pro illis quibus in testamento relinquitur.

L E X

II.

Prouinciã Thraciã p qbuslibet viginti iugis, seu capitibus anno quolibet vnã vestẽ p̄stabit ad vsus militũ. Scythia & Misia p xxx. iugib⁹, seu capitib⁹ quẽd i Aegypto & partibus Orientis seruatur: & si vestẽ non habent, loco eius vnũ aureum p̄stabit, exceptis Hostroenatis, & Isauria, quæ ad auri p̄stationem non tenentur. h. d.

S V M M A R I V M .

- 1. ¶ Chlamydem qui promissit facere, cuius pretij, & valoris facere debet.
- 2. Sartores pro factura chlamydis non possunt accipere nisi vnũ florenum.

L E X

III.

Ortissimis. Ad vestẽ militis non p̄stabitur bini tremisses, sed vnus solidus. h. d. ¶ No. q. p vna chlamyde non sufficit vnus floren⁹: vt hic, & in glo. in ver. chlamydis. vnde si promitto tibi facere chlamyde: intelligitur maioris pretij q̄ sit vnus florenus auri, quẽd est verũ considerata cõditiõne personę. ¶ Nam si promittitur vni militi, vel vni doctõri maioris pretij esse debet. scus si aliq̄ villi personæ. ¶ Vltimò no. cõtra sartores, q. p factiõne vnus chlamydis non possunt accipere nisi vnũ florenũ. ¶ Adde gl. no. in s. cõ. ex aliena. insti. de rerum diuisi. quæ dixit, quẽd valet cõsequentiã. sartor: ergo fur. Alex.

S V M M A R I V M .

- 1. ¶ Armenti appellatione veniunt animalia magna.
- 2. Gregis appellatione veniunt animalia minuta.

Militaris. Quinq; partes pretij vestis militaris in pecuniã debent dari fortissimis militibus: debilibus verò sexta pars in panno. hoc dicit. ¶ No. ex gl. ista, quẽd armentũ in dubio intelligitur de animalibus magnis: sed q̄ grex de pecudibus & animalibus minutis. q̄ ergo p̄mittit gregẽ p̄t dare pecudes: sed q̄ p̄mittit armentũ nõ p̄t dare, nisi bestias magnas, & grossas. quẽd not.

De metatis, & epidemeticis. Rubrica.

S V M M A R I V M .

- 1. ¶ Castrametari vna ciuitas contra aliam dicitur, quando edificat contra aliam castrum circumdatum vallis & similibus. ¶ In gl. Rubricę ibi, ex eo. castrametati. ¶ No. ex hac gl. q. pax, q̄ facta fuit apud Sardanã, in qua dicitur fuit, q. pax intelligit rupta p vnã cõitatã alteri faciẽdo castrametationẽ: nõ intelligit vna cõitas castrametari cõtra aliã, quẽd edificat castrũ contra aliã circumdatũ vallis, i. fossatis, barbacanis, & similib⁹. quẽd nota.

L E X

I.

Siqui. Mensor deputatus ad hospicia mensuranda per epidemeticos & militibus danda, seu assignanda, si in hospicio dom⁹ scripsit nomẽ militis, cui fuit hospitium assignatũ. postea aboleuerit, punitur pœna falsi. h. d.

S V M M A R I V M .

- 1. ¶ Ergastaria dicuntur angiportus.

L E X

II.

Nualibet. Vhicunq; Princeps est, vel militibus sub principe militantes, p hospitandis militibus dñi domus debent dom⁹ suas diuidere in tres partes. vnã partẽ p se debet retinere, aliam militibus, quam optauerint, eis tradere aliã verò partem dñs domus relinquere: sed ab hac inquietatione ergastaria mercimonij deputata sunt immunita. Si tñ in pte dom⁹ militibus assignata stabulum deficiat, in ergasterio partem p stabulo debet habere. Item illustribus militibus assignabunt dimidiã domum eorum, eis tñ electione seruata, contrafaciẽs punitur pœna hic inserta. h. d. ¶ No. ex gl. in ver. ergastaria. ¶ quid dicatur angiportus ¶ No. tex. q. milites non debent hospitari in domibus ciuium, quem allegat Laudenis in tractatu de principe, in ti. de milite, in iij. conclusionẽ. Et adde quòd ciues tenentur dare militibus habitationẽ, licet nõ teneant dare victum, s. lectum, oleũ, & alias massarias, in l. j. de salga. hospiti. non prestan. quod est contra id quod hodie fit. Alex.

S V M M A R I V M .

- 1. ¶ Episcopus nõ p̄dit iurisdictionẽ suã p supueniẽtiã legati.

L E X

III.

Vnctos. Præsentibus iudicibus qui de causa cognoscendã habent potestatem, non debent eorum prætores idest iudices ordinarij adi-

¶ Cõgruẽtẽ. Adde Fel. in c. literis. de p̄sum. i. j. co. ver. in glo. ij. cum seq. ¶ Aprilis. Adde Spe. i. ti. de pecu. s. j. ver. item q. est miles. ¶ Tu vide oino de his vestibus æstiuis & hyemalib⁹ Ant. Corfe. sing. suis in ver. vestis. inci. pro salario. vbi refert & seq. istũ hic. alle gavit Ant. Corfe. Ro. sing. ccccxc. inci. aliud non sci. m⁹. quẽd tñ idẽ Corfe. non alleg. ¶ Considerata cõditiõne personę. Ad de Ant. Corfe. sing. suis in ver. conditio. inci. aliq. p. misit mihi facere vestẽ. vbi alle. tex. & gl. hui⁹ legis de quo oino p Fel. in c. causam quẽ. col. xij. ad fin. extra de vsu. & per do. meũ las. May. in l. j. col. j. s. deleg.

Bartolus super tribus libris Codicis.

ti. h. d. ¶ No. q. si dñs legatus venit ad ciuitatē Perusī, & ho-
spitatur in domo domini ep̄i: qđ dñs ep̄s ppter eius presentia
nō perdit suā iurisdictionem. & ideo nō debent volētes litiga-
re adire dñm legatum, sed dñm ep̄m. Et ita tenet hic glo. & ha-
buitis in aut. de defen. ciui. §. nulla. vbi defensor ciuitatis non
perdit iurisdictionem suam per praesentiam praesidis.

Abricensium. Domus fabricensium ad hospi-
tes recipiendos non grauat. In
d. Non habetis hic alia. Bar.

S V M M A R I V M.

- ¶ Vlcisci q. liceat p. defensione rei suae.
- ¶ Vltio quando accipitur pro defensione.
- ¶ Amici & vicini licite percutiunt volentē me per vim de pos-
sessione mea expellere.

De uotum. Nullus miles ad praesidium publicum seu
priuatum potest accedere. & contrafaci-
tem tanq. sacrilegum q. libet post expellere: & admini-
strator, qui eum transmiserit, punitur: atq. dictis militibus tra-
seutibus solū hospitari licet, nihil pro se vel pro animalib. ab
hospitante querēt vel exigent, siue hospitans inuitus siue vo-
lens det. & in hospitio inuitis residentiam dominis domorum
non facient. contra faciēs punit. h. d. ¶ In tex. ibi, vltiois. ¶ No.
q. pro defendēda possessione sua licitū est vlcisci: & talis vltio
non est proprie vltio, sed defensio, vt dicit glo. quod. not. ad
q. de eo qui dixit in iudicio ad sui defensionem Titium vlciscen-
do percussisse. Nam istud verbum vltionis, non sumit hic pro
offensa, sed potius p. defensa. In tex. ibi, qui primū. ¶ No. hic
tex. expresse, q. si aliquis vult me expellere de possessione mea,
q. amici mei, & vicini mei possunt percute re volentē me expel-
lere. ne me expellat. * quod est valde notandum.

Mnes. Hospitantes milites in domib. habitationū
eorū nullā aliam discussionem vel poenā de-
bēt subire. Item nullus debet impetrare vt a munere
hospitandi milites sit immunis: ne vicini domus grauentur. cō-
tra facientes puniuntur & carebunt impetratis. h. d.

Ac lege. Quidā in hac lege nominati dum viuunt
& post mortē eorū heredes, filij, paren-
tes, nepotes, fratres, sorores, vxores eorū tres domos
ppter molestiā recipiēdi milites habēt immunes, quidā duas,
quidam vnam tantū, quidam dimidiā tantū. h. d. Et nota de
Angiportu. de quo s. eo. l. ij.

Decem. Tribuni primiceriorū decē immunitatē
habēt ab hospite recipiendo in domibus,
quas tenēt in vrbe Constantinopolitana. h. d.

De comteatu.

Rubrica.

L E X I.

NE cui. Tēpore expeditionis nullus militib. cōmea-
tum dare potest. contra faciens capite puni-
tur. h. d.

L E X II.

Quicunque. Qui de scrinijs, aut agentibus in reb.
aut etiā palatinis, vt comitibus sacra-
rum & priuatarum remuneratione obsecundat, si vl-
tra tempus comteatus concessum per sex menses absens fue-
rit. Item qui proprio arbitrio comteatum non accepit, & qui
per quadriennium desidia officio non seruerit, aut vltra qua-
driennium steterit: poena hic inserta punitur. h. d.

L E X III.

SI quis. Qui sine comteatu anno, biennio triennio,
vel quadriennio vacauerit, modo hic scripto
punitur. h. d.

De tyronibus.

Rubrica.

S V M M A R I V M.

- ¶ Scholaris, qui non stat firmus, dicitur vagus: & an gaudeat
priuilegio scholarum.
- ¶ Vagabundus quis dicatur.

L E X I.

NVllus. In tex. ibi, vagus. no. ex isto tex. con-
iuncta gl. q. ille dicit vagus, qui in lo-
co firmē nō stat. ¶ Et sic est ar. q. scholaris, q.
nō stat firmus, dicit vagus, & nō gaudet priu-
legio scholarū. Cōtrariū tñ est veritas q. siue
sit vagus, siue nō, gaudet priuilegio scholaris:
igit & c. vt in auth. habita. s. ne fil. pro pat. ¶ Nec obit. ista lex,
quia verū est quo ad hoc vt non efficiatur magister. ¶ Et est

b illa lex ad ar. q. ille dicatur vagabundus, q. nō stat firmē in loco.
Pro hoc est tex. iuncta gl. in l. iij. §. abesse. ff. de dam. infect. que
dam tñ gl. licet malē dicat, dicit q. ille dicit vagabundus, q. nō
habet propriū domiciliū: vt Leius. §. Celsus. ff. ad munic. Nā
scdm hoc semper esse necesse q. eius ciuitas aratrum pateretur.
¶ qđ tñ est falsum, vt hic vides. ¶ Et hic habes q. sit vagabundus,
de quo per Bar. in l. iij. §. p̄tor ait. de damno infect. in l. ad co-
gnitionē. q. ibi dixi. ff. ex quibus causis in pos. ea. & Bar. in l. j.
C. de colonis Thraeslib. in vers. & sic est argu. in quātū Bar.
vult q. scholaris vagus gaudeat priuilegio scholarū. adde gl. in
procc. sexti. in ver. cōmorantib. q. licet scholaris parū studeat
tñ gaudeat priuilegio scholarū. & do. Ant. in procc. Decreta-
liū sequit si honestē viuūt. Ego tñ puto q. scholaris vagus & nō
studēs, nō gaudet priuilegio, p. gl. hic & per gl. de studijs libe-
ralib. vrbis Romę. in l. j. & gl. in c. odij & c. egressi. xxiiij. q. j.
vbi innuit contra scholares eūtes ad ecclesiās visum mulieres.
gl. in c. sunt qui. in verbo, qđ nā. de poenitētia distin. j. & gl. i. l.
cū ea. C. de trasac. Facit quod per Fulg. in l. qui sub p̄textu.
C. de sacrosan. eccl. gl. in l. j. de studijs liber. vrb. Romę. & ideo
enumerati in dictis gl. nō debent gaudere priuilegio, per no. p.
Bar. in p̄cc. Digestorū in j. col. vbi dixit q. licet q. sit descriptus
i mercatorū matricula, nō tñ dicit mercator, nisi illū actū exer-
ceat: ita i scholari. Facit qđ dixit Fraci. Tigrin. de p̄s. i. l. sem-
per. §. quibusdā. de iure immunita. tex. in c. xeni. in verbo, lite-
rarū. de ele. in vj. ver. gl. & tex. in aut. habita. C. ne filius p. pat.
pro hoc l. semper. §. negotiatores. & hne quidam. C. de testi. mi-
li. & l. diuus Traian. & l. ex ea ff. eo. ti. vbi miles gaudet priu-
legio, si exercet militiā. facit l. scriuarios. de testi. mili. Facit tex.
in l. si duas. §. maximē. ver. nō aliter. de excusat. tur. Et ex hoc
sequit contra Bar. q. vagus & non studens non gaudet priuilegio.
Sed potest saluari q. loquit si inhonestē viuūt: sic si hone-
stē, licet parum studeat. Quid de doctore ignaro, & non studē-
te, vide Bar. in l. si. s. de profel. & medi. & ibi scripsi. Item quid
si scholaris exercet artē, vel officiū, an gaudeat priuilegio. Dic-
q. sic. si principaliter veniat ad studium causa studij. l. nō verū.
ex quibus causis maior. & Franci. Tigrinus in d. §. quibusdā.
Quid de nō intrante, sed studente in domo. Andreas de Iser-
nia i aut. habita. alle. Hieron. vnū dicentem. ingenium docile,
sine magistro laudabile est: licet Bal. in d. aut. indistinctē dixe-
rit, scholarē practicantem non gaudere priuilegijs. Alexā.

L E X III.

TYRONES. No. cōtra iuuenes doctores q. volūt eel-
siorē locū obtinere, & omnib. antēre:
qm nō possunt: q. tñ illis doctōrib. cōcedūt, q. b.
laborū assiduitas & stipēdiōrū p̄lixitas suffragat.

De litorum & itinerum custodia.

Rubrica.

L E X vnica.

SAluberrima. In text. Inaucteri deponant.
frumentum & aliud bladū, q. timēt accusari de
cōfusione, vt semp. vadant coram officiali com-
munis & notificent ei ad quem locum portare
velint: nam hoc facto non timebunt de aliqua cōfusione, que
contra eos fieri possit.

De desertoribus, & occultoribus.

Rubrica.

S V M M A R I V M.

- ¶ Receptantes rebelles & bannitos ita demum puniuntur, si
sciunt ipsos esse rebelles.
- ¶ Domus in qua retinetur ludus, vel sit proditio, si debeat deua-
stari ex forma statuti, & retineatur per procuratorem, vel per
eum fiat proditio in scio domino, qđ domus non deuastrabit,
sed procurator ipse tenetur.
- ¶ Officiales, dissimulantes punire malefactores, qua poena pu-
niuntur. remissiuē ad textum.

L E X I.

SI quis. Recipiens scienter desertorē in agro
vel in domo, si est actor vel cura-
tor capitaliter punitur: si est dñs: vlt. p̄diū cōfusa
bit, si ipse est. Itē manifestas desertorē pra-
mia. Itē desertores sunt, q. tēpore belli ab sen-
tauerunt se a signis. Itē si semetipsum prodi-
derit veniā meretur: punitur verō desertor poena mortis vilis,
quā si iudex dissimulat, vel gratia data distulerit, ipse punitur.
hoc dicit. ¶ In tex. ibi, si sciēs, prudēs. ¶ Nota pro receptanti-
bus rebelles: quia ita demum si sciāt ipsos esse rebelles. con-
cord. qđ nota. ff. de recep. l. j. & vide quod dixi s. de fabricē. l. j.
In tex.

- a ¶ Ne me expellat. Adde Flo. in l. sciē-
tiam. §. q. cū aliter.
ad le. Agl. & Bal. i
l. vt vim. ff. de iust.
q. iure. & And. de
lit. in titu. de mil.
va. q. cōtūmax est.
vbi tenet idē p. re-
cupatiōe: & adde
eum etiam in ti. de
pa. iur. fir. in §. con-
uenticula.
- b ¶ In loco. Quis di-
cat vagabundus, vi
de gl. in l. hāres
absens. §. proinde.
ff. de iudi. vbi per
Ange.
- c ¶ Rebelles. An &
qñ receptator te-
neatur, vide domi.
Soci. in cons. ccxij.
inci. in ea. Mat. Pe-
tri. ver. p̄terea. &
in. in ij. parte. char.
clxv. Adde istum
il. omnes. nu. ij. &
quod ibi posui in
apost. ad ipsum in
ver. qđ est necesse
etiā probare. s.
de agri. & cens. li-
bro xij.

¶ In tex. ibi: vel procurator. ¶ Nota. ad q̄stionē dicit statutu
 2 ¶ si in aliqua domo fuit ludus retentus, quod debet deustia-
 ri: vel si in aliqua domo esset ordinata proditio contra comu-
 ne, quod debet destrui domus quod si actor vel procurator re-
 tinuerit ludum in ea, vel proditionem ordinauit, quod non de-
 uastabitur domus, sed procurator punietur: tunc enim ad deua-
 stationem proceditur, cum dominus domus scelera commise-
 rit, ut hic, quod facit ad no. s. de fal. mo. l. j. ¶ Vltimo nota ex
 si. legis magnam poenam contra officiales, qui poenas legis
 vel statuti impositas gratia vel dissimulatione imponere disse-
 runt. de quo hic in glo. vlt. Et sic facit contra capitaneos Peru-
 sijn, qui malefactores dissimulant, ut puniant. ad q̄d facit q̄d s.
 ¶ diximus. ¶ Adde l. j. si. & ibi Bal. C. de monopolijs. Alex.

L E X I I.

Sid desertores. Desertor inuentus resistens, ut rebellis
 punitur. Item diligens debet esse iudex
 ne sub pretextu alicuius licentiae desertor possit euadere.
 h. d. Et nota hic pro rebellibus.

De ueteranis. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1 Veteranus quod excusetur a pedagio.
- 2 Irreuerenter loqui non dicitur, nec male, qui Potestati dicit, tu.

L E X I.

Cum introissent. Veterani gaudent pri-
 uilegijs hic descriptis
 h. d. ¶ No. ex hac l. de pedagio, quod colligi-
 tur per eum, qui stat in porta, & non permittit
 aliquem transire, nisi certum quod ei soluat,
 quod ab hoc pedagio veteranus excusatur.
 ¶ No. in tex. ibi, te nobis. non esse male locutum siue irreueren-
 ter, si qs Potestati dicit, tu, & nos, vos: quia ita hoc fuit dictu
 Imperatori. & hoc verum est, nisi consuetudo sit in contrarium.
 ¶ Bar. ¶ Adde q̄ referiptum papae, viriatur, si rescribit alicui
 in plurali dicendo vobis, & c. agatur quinq; illu. personae. tex.
 in c. quam graui. de crimine fal. licet in c. filius. de testa. & in c.
 j. de peregrinis. loquitur in plurali. Adde etiam q̄ Imperator
 loquitur sibi ipsi. l. si. C. de ed. do. l. j. C. quomodo & quando iu. &
 in l. resq. C. de dona. inter vi. & vxor. in l. secunda C. si pendere
 appel. mors interuenerit. Alex.

L E X I I.

Rouidendum. Veteranus factus protector nul-
 lis iniurijs est pulsandus. contra
 faciens est secundu qualitatem facti p̄ rectorem pro-
 uinciae puniendus. h. d. Bar.

L E X I I I.

Veterani. Veteranus qui se latrocinio dederit, priui-
 legijs nudatus competentibus poenis a re-
 ctore prouinciae punitur. h. d.

S V M M A R I V M.

- 1 Lis quod finire debet ubi est incepta licet post ceptam co-
 uentus efficiatur alterius fori.

Nullus. Veteranus effectus inuitus, vel nolens non
 militat, & sententia contra eum lata tali
 ordine non valet, nisi dum ipse militabat, quae sitio in
 cognitione esset deducta: quia tunc ibi finit, licet ve-
 teranus sit effectus, nisi speciali priuilegio contrariu sit sibi in-
 dultum. h. d. ¶ Et nota ex hac lege quod licet ego efficiar al-
 terius fori licet incepta contra me: tamen iudicium ibidem finit
 debet, ubi initium accepit. concor. ff. de iudic. l. ubi ceptum.
 & l. si quis postea. ff. co. tit. & l. cum quaedam puella. ff. de iur.
 omni. iudi.

De numerarijs, & actuarijs, & c. Rubrica.

L E X I.

Vox. Numerarij, i. seruientes rectoribus in
 diuersis obsequijs, tormentis & car-
 ceribus puniuntur. h. d. ¶ Nota hanc l. contra
 eos, qui volunt seruire diuersis iudicib; in plu-
 ribus obsequijs, nam puniuntur. Adde quod
 idem tenuit Spec. & Ioan. And. in ti. de instr. l.
 ædi. s. reit. ver. quid si is. & ver. ex premiss & de prob. s. j.
 ver. illud autē. hoc per tex. in l. Herennius, ubi voluit Bart. ff.
 de decurionibus. de qua q̄ in l. barbarius. per Inno. & alios in
 c. j. de fide instr. & Gul. de Suza in l. decernimus. de sac. san. ec-
 desi. per fac. de Bal. in disputatioe incipiē. cauetur aliquo iure.
 quam ponit post l. j. C. quomodo & q̄ iud. Pau. de Lezarijs
 in c. cum dilectus. de fide instr. per do. Ant. in repe. c. consulta-

tionib; in xxij. co. de iure patro. per Imo. in l. ad testiu. de test.
 per Bal. in l. j. de serui. & aqua. l. non ignorat, qui accus. non pos-
 sunt. per lo. Fab. in s. sed cum aliquis. In sti. de testamentis per
 Ang. in aut. de tabellionibus. s. pe. vel si. Bal. Sal. & Ang. in l. j.
 C. de test. ubi limitant esse veru, nisi interuenerit decretu, vel
 creatio superioris, quo casu licet non esset tabellio: tñ hoc casu
 valent gesta per eu. Et hoc expresse vult Bart. etiam respōdēs
 ad d. l. j. C. de test. quia illa lex non facit ad propositu, sed m eos:
 quia loquitur in actu testificandi, qui est p̄missus de iure com-
 muniti: cum omnes liberi a natura nascantur, & per consequēs
 in tali actu non requiritur decretu, secus in casu nostro. d. l. He-
 rennius, & vide Bal. in l. j. C. de indic. vid. tol. Alex.

L E X I I.

Quoniam numerarij. Numerarij, qui hodie tabula
 appellantur, tormentis subij-
 ciuntur, nisi iudicibus vel alijs ad puinciam p̄ Prin-
 cipem destinatis, nomen debitorum subactorum
 testificatione demonstrauerint, ut eis indicantibus ad solutio-
 nem omnes fisci debitores compellantur, tempusq; tabulario-
 rum triennio concluditur. h. d. ¶ Et no. hanc legem contra ta-
 bularios, & conseruatores, qui non assignant numerum debi-
 torum communis per publicum instrumentum, non faciunt li-
 tem suam per hanc legem. quod nota.

L E X I I I.

Numerarios. Tabularij praefecti praetorio, cingu-
 lum & ordinem militiae retinent.
 hoc dicit.

S V M M A R I V M.

- 1 Vnus officialis non debet se intromittere de officio alteri?
- 2 Deputatus ad maleficia de vna porta, non debet se intromitte-
 re de maleficijs alterius portae.

In prouincijs. In omni prouincia duo tabula-
 rij collocantur, vnus ad ratio-
 nem artis fiscalis, alius super titulis largitionalib; i.
 sup donis, quę Principi largiunt: nullusq; debet se
 de alterius officio immiscere. & contra faciens punietur. & ce-
 lans talem culpam similiter est puniendus. hoc dicit. ¶ Nota
 hunc tex. q̄ nuq; vnus officialis debet se alteri? officio immis-
 cere, ut hic de executo. & exact. l. j. ¶ Et sic est casus hic q̄ si
 sunt plures deputati ad officium maleficiorum, & quilibet p̄
 sua portae: q̄ deputatus in vna portae non debet scribere in cau-
 sis maleficiorum alterius portae. Casus est hic. ¶ Vltimo nota
 gl. quid sit fiscus, & quid sit ararium.

S V M M A R I V M.

- 1 Notarius actorum, si fiat notarius prioru ciuitatis, non pro-
 pterea desinit esse notarius actorum.

Exceptores. Licet scriptor alicuius iudicij existēs
 efficiatur decurio, non desinit esse scri-
 ptor: & cognoscere debet munera ciuitatis: & peracto
 officio ad propriam curam redit. h. d. ¶ Et not. ex hac l. q̄ si
 notarius actorum sit notarius priorum ciuitatis Perusij: q̄ non
 propterea desinit esse actorum: sicuti non desineret si efficere
 decurio. hodie tamen nullus decurio potest esse tabellio: ut s.
 de decu. l. v. nueros.

Ne diutius. Numerarij a communione actuarioru
 abstinere debent contra facientes pu-
 niuntur.

S V M M A R I V M.

- 1 In creatione officialis mos antiquus seruari debet. Syndic?
 ve dicatur legitime ordinatus, vniuersitas mandato superioris
 conuocari debet in loco consueto, & sono campanae.
- 2 Gesta ab officiali, qui comuniter reputatur officialis, cum non
 sit, quia non fuit legitime electus, non tenent.
- 3 Lex Barbarius. de offi. pretoris. quod non procedit quando qs
 non fuit legitime electus.

Actuarij. Actuarij secundum consuetudinem
 antiquam sunt ordinandi. & si aliter
 factum fuerit, facta ab eis non valent, & ipsi & facie-
 tes puniuntur. h. d. ¶ Nota ex princip. quod ubi
 cunq; creatur officialis aliquis, semper debet mos antiquus
 seruari. alias creatio esset nulla: ut l. non tantum. de decu. Et sic
 est casus quod syndicus creatus non congregata vniuersitate
 ad sonum campanae, vel alio modo: vel non congregata in lo-
 co, vbi alias consueta fuerat congregari, vel non congregata
 de mandato superiori, prout consueuerat: non dicitur legiti-
 me ordinatus. & ita de facto obtinui, per hanc legem. ¶ Ex
 si. legis nota quod licet aliquis habeatur. & reputetur pro pu-
 blico officiali, & re vera non sit, ex eo qd non fuerit legitime or-
 dinatus, vel quia reputatur tabellio, cum non sit, vel iudex cu
 non sit: quod acta facta per eum nullius sint momenti: & ipse

¶ Accepit. Ad qd
 vide latē p̄ Fel. in
 c. cu sit. de fo. com-
 pe. in v. col. in pri.
 in versu. ampliaui
 concli.

¶ Ordinarius. Sed
 qd quando statutu
 dicit q̄ vniuersitas
 debeat facere syn-
 dicu cu authorita-
 te seu p̄tate p̄sidis,
 an sufficiat q̄ au-
 thoritas seu p̄tas ac-
 cedat ex intervallo,
 vide per dominu
 Soci. in co. i. xv. in
 cip. visis praedictis
 publicis instrumē-
 tis. vers. vel pos. se-
 cundo modo circa
 mediū in d. pte
 char. xxv.

¶ Adde pro hoc q̄
 sito Bald. in l. ha-
 beat. nu. vj. & qd
 ibi posui in apost.
 ad ipsum in versu.
 nil operetur cōsen-
 sus sequens. s. de sa-
 crofan. eccl. in lect.

Bartolus super tribus libris Codicis.

faciens punitur. Nec obstat l. barbarius. ff. de off. præ. qd quādo quis est electus solēniter: tñ propter defectū personæ non pōt esse: & tūc facta per eum valēt, cū sint publica, vt ibi. Quādo quis potest esse, sed non est electus secundū formam debi tam: & tunc facta per eum non valent vt hic. Et ita tenet Gul. de Cug. in d. l. Barbarius.

Additio. Et de hoc vide per oēs scribētes in l. Barbarius. p. illū tex. de off. præ. per Inno. & alios in c. j. de fi. instr. Spe. & lo. And. in ti. de instr. xdi. §. restat. ver. quid si is. & ver. ex præmissis secūdo. iuncto ver. si. & in tit. de proba. §. j. ver. illud autē. cum ver. seq. Guid. de Suza. in l. decernim. C. de sacrosan. eccl. & per lac. de Are. in disputa. inci. produco cōtra te instrumentum, & per lac. de Bel. in disputa. tione: cauef aliquo iure. & ipse ponit in l. ij. C. quō & quādo iud. per Pau. de Lea. in c. cū dilectus. de fi. istr. p. Bal. & Imo. & Pau. de Ca. in l. ad testium. de test. p. Bal. in l. ij. in vlt. colū. de fer. & aqua. & in l. non ignorat. C. qui accu. non pos. p. lo. Fab. in §. sed cū aliquis. Insti. de test. per Ang. in aut. de tabel. in §. pe. aliās fi. p. lo. An. in repe. c. consuluit. in xxxiij. col. de iure patr. per do. Alex. in l. j. ad fi. C. de test. vbi omnino videas. Alexā.

Scriniarios. A præfecto prætorio, scriniarij vñ numerarij non possunt pecuniam sumere muruo, vel aliquid pro expensis publicis cuiquam promittere. h. d.

Nemini. Nullus in numero militum ordinat⁹ & numeratus actuarius fieri pōt: nec actua rius deposito officio ad aliquam militiam aspirare potest. h. d.

S V M M A R I V M.

1 Ascendere qd quis debeat de gradu in gradum dignitatibus, non autem descendere.

2 Instrumentum carens solennitate debita, non caret suspicione falsitatis.

Vlli. Scriniarius eosdē numeros ultra quaternas vices habere nō possit, nec etiā chartula in numerario interuallū biēni, in chartulario anni. Itē numerari⁹ ad similitudinē chartularij nō pōt descendere. hē numerarij scriniariorū Oriētis, & asiæ, scilicet diocesis, eligūtur de numero hi notato. In diocesi verō Pōtica, & Thraciæ eligi possunt hi, quos scriniarij dixerūt eligēdos, instrumentaq; ab eis faciēda sunt solēnitate hic descripta, aliās suspicione falsi nō carent, exceptis hic inferius nominatis. h. d.

1 No. in dignitatibus quem debere semper de gradu in gradum ascendere, nō autē descendere. ¶ Vltimō not. qd instru- mentū carens solennitate debita, nō est sine suspiciōe falsi. ¶ ad de quōd idē tenet Cy. i. l. iubem. C. de test. vbi dixit quōd notarius talia omittēs debet puniri de falso, & parti tenetur ad interesse. qd seq. Bart. in l. si librarius. de reg. iur. Et adde qd tale instrumentum nō valet, & si per imperitiā, & errorē notarij esset omīssa solennitas aliqua substāntialis: vt no. gl. & doc. in l. ambiguitates. C. de test. & Bal. in l. iuris. C. q. admit. & intelligi tur ita lex si. in fi. & ibi gl. §. de fideiul. sec⁹ si p. errorē omīssisset soluere aliquid, quod nō esset necessarium: quia posset corrigere: quia talis error nō obest. l. errores. §. de test. & d. l. si librari⁹. & l. si. §. si cum esset. ff. de tabulis exhi. & in l. Imperator. ff. de statu ho. Alex.

Officio. Officiū actuarij, qd olim durabat biēnio, hodie concluditur anno. Bar.

Per hanc. Officiales præfecti præterito Illyricani si dignitatem comitiū adipiscantur, pro fertur sentētia interlocutoria, seu decretum electiōis: & illud dari eis debet: qd ante hanc legem dabatur cū officio prædicto deposito eligebant prætoriani tribuni. h. d.

De cursu publico, & angarijs, & parāgarijs. Rub.

S V M M A R I V M.

1 Conducens equum ad vecturam si eum percussit fuste vel ligno, ob quod deterioratus est vel mortuus, tenetur.

L E X

QUOS. In tex. ibi: nō lignis vel fustibus. ¶ No. optimam legem cōtra cō ductorē equorū, q equū cōduxit ad vecturam, & vt ambularet, percussit eum cū fuste vel ligno, qd si ex hac percussioe equ⁹ deteriorat⁹ sit, ad eū periculū spectat: qd nō debuit eū pcutere fuste vel ligno: sed si eū percussisset flagello vel calcari⁹, & casu equus esset mortu⁹, aut

etiā deteriorat⁹: tūc nō speraret ad eū periculū: qd licitē potuit equum flagello vel calcari cedere. Bar. ¶ Ego puto qd si sit mortuus ex percussione calcarij, debet inspicere qualitas personę: puta si erat talis, qui solit⁹ erat equitare. nam si esset talis, qui nō esset, solitus equitare, puta in scholari: procedat quod hic dicitur. sed si erat solit⁹, & bonus equitator, credo qd tenetur: qd si sit mortu⁹ calcari⁹, per no. per Bald. in l. quæ fortuitis. in materia leuis culpæ. C. de pigno. actio. vbi etiam dicit, qd nedum de leui, sed de leuissima, & de dolo, non qualitas personarum debet referri ad genera culparum. l. fise. de leg. ij. & in l. inter artifices. de solu. Alex.

S V M M A R I V M.

1 Per viam publicam & rectam qd quis ire teneatur. Suspicio qd sit contra eos, qui non vadunt, per viam rectam.

L E X

Præsidibus. Præsides & rationales, quibus anno pro pecoribus gubernandis vsurpare nō possunt bubulos. Item nullus cum annona aliam viam debet tenere, nisi per publicum cursum, excepto præfecto prætorio, cui per cursum publicum proficiscendi licentia est concessa. h. d. ¶ No. ex hac l. qd semper quis debet se tenere ad viam publicam & rectam, qua communiter omnes vrunf, adeo qd si extra eā reperitur, mala suspicio est contra eum. quod no. cōtra portantes cōtra deuetitum. De quo habes casum j. eo. l. si quis per publicū. & s. de nau. l. qui ficales.

S V M M A R I V M.

1 Omnes per viam rectam, si nō permittunt se scrutari, capi possunt, & retineri per custodes.

L E X

Vectiones. Nullus iudex vel custos publici cursus pati debet per publicū cursum aliquem ire, nisi vadens primō seriem suę euectionis ostendat, & volens resistere aut ultra tēpus vehere retinebitur vbi fuerit repertus. & secundū qualitatem personę per iudicem competētē punietur. h. d. ¶ Not. contra illos, qui reperiuntur in itinere: de quibus est suspicio, ne aliquid portēt contra deuetitum. Nam si non permittunt tunc se scrutari, possunt capi, & retineri per custodes ad hoc deputatos: & ex sola resistentia debent acriter puniri, vt hic.

S V M M A R I V M.

1 Mulio licet non sit descriptus in licentia mihi data per dactarios, portandi res meas extra ciuitatem, tamē illas licitē portat.

Parippum. Parippus appellatur qui licentiam habens de duobus vehiculis euectis, tertium euectit, aut euectionem extra ordinem facit. Si autem secundūm licentiam sibi datam quis vehat, non debet delictum reputari siue euectionem faciat euectioni præpositus, siue mulio. hoc dicit. ¶ Nota ex hoc text. quod si gabellarij portarum dederint mihi licentiam portandi mea harnesia extra ciuitatem, & districtum. si harnesia portauerim per mulionem, quamuis mulio nō sit in licentia descriptus, sed solū ego: licitē tamen poterunt per eum potari. quod nota. Bar.

Siquis. Istam legem nota ad id quod dixi supra eodem. l. ij.

Vectionum. Senatus cum ad principem vadit, habet potestatem euectionis: & faciens contra vetitum publicum cursum poena hic inserta ponitur.

Non omnibus. Stabula prouincialium non debent fieri sumptu publico sed expensis prouincialium: pro quibus expensis habebunt animalium iterus. h. d.

Iudicibus. Faciendæ euectionis copia omnibus iudicibus denegatur, excepto præfecto prætorio, & officiorum magistro: nisi ob transmittēdas publicas functiones euectionem faciant: poena contra scientis imminente. h. d.

Gravissimè. Super animalibus ad euectionem cursus publici deputatis nullus contra eus locationis, etiam ad vecturam, vel emptionis tenet poena grauisima cōtra facientib⁹ imminente. h. d.

Voniā. Veredorum sella cōputato freno & peccoralis, cum peccoralis debet esse sexaginta librarū. si aut sit vltra sella, cedatur per frusta. peccorale verō publicatur exceptis illis, qui sunt sub rusticitate

a Percussit eū cū fuste. Adde Anto. Corfe. sing. suis in ver. conductor. in ci. aliquis cōduxit equū. vbi allega. istū hic, & cum seq. tur: assignat tamē aliam rationē hic: quæ mihi videtur esse potior.

rusticitate constituti, qui in sacculis onera portant. h. d.

Non patimur. Non debent rustici, qui hyppoco mi appellatur, perducendo equos per publicum cursum indigna ex poliatione vexari: pœna contra facientibus imminente. hoc dicit.

S V M M A R I V M.

- 1. Muli debent onerari secundum onus consuetum.
- 2. Mulus, qui oneratur secundum consuetudinem, si decepsit, oneratus non tenetur.

Publici. Exhibito cursus publici secundum consuetudinem locorum committitur, ut plaustra, s. currus faciant onerari. h. d. Vel aliter, cursum debet onerari secundum consuetudinem. h. d. ¶ Not. ex hac l. optimum arg. q. muli dnt onerari secundum onus ad portandum sufficientes, secundum consuetudinem reputantur. Et facit q. si ego oneraui multum tuum cum onere quinquaginta librarum, qui bonus & sufficiens reputabatur ad tantum pondus, & cum fuerit sic oneratus decepsit ex potestate: q. ego non teneor: quia permissum est mihi ipsum onerare secundum consuetudinem & sufficientiam, per hanc legem.

Siquis. Mittentes equum in cursum publicum non restituant. hoc dicit.

His tantum. Legati gentium Principi non subditarum cursu publico possunt uti. Et not. arg. pro ambasiatoribus Florentiae, ut possint onerare equos communis Perusij, pro portandis rebus eorum Perusium.

Nemo mulionem. Subtrahens mulionem eum a tioni deputatum, decem libras argenti fisco soluat. h. d.

S V M M A R I V M.

- 1. Statutum q. possit fieri q. præbenda annonæ tantum valeat, dummodo pretium non sit vile.
- 2. Equus, qui male pascitur, non potest ambulare.
- 3. Conductores equorum tenentur ad interesse, si eis non dant bene comedere.
- 4. Conducens equum ad vecturam, non tenetur ei dare tantam præbendam, quā auena est cara, sicut quando vilis.

Animalia. Curari debet ne equorum cursui publico deputatorum pabula, i. præbenda cariori pretio vendatur: & etiā ut non teneatur puincialis viliori pretio vendere. h. d. ¶ No. q. potest fieri statutum, q. cum tyrones eois Perusij veniunt ad ciuitatem, q. præbenda annonæ non possit vendi, nisi tanto pretio, dummodo pretium non sit magis vile q. debeat. ¶ Utimò nota q. qñ equus habet male ad comedendum, non potest ambulare. Et facit contra conductores equorum ad vecturam, qui non dederunt eis bene comedere: quia si macri facti sunt, tenentur ad interesse, per istam legem cum gl. qd no. ¶ Utimò nota q. est argumentum lex ista q. conductores equum ad vecturam, non tenentur dare equo tantum de præbenda cum est cara, quantum cum est vilis, vel cum iusto pretio venditur. Barto.

Comperimus. Prouinciales & curiales ad præstandum animalia indebita ad cursum publicum non grauantur: quia satis est si conferunt in pabulis & pecunijs equorum deputatorum cursui publico. h. d. Bar.

Nemo. Nullus dux postquam suum ducatum intrauit, debet uti cursu publico, sed iumentis proprijs, quod etiā obseruatur in officialibus cohortalibus: pœna contra facientibus imminente. h. d.

S V M M A R I V M.

- 1. Clerici quod collectarij & grauari possunt ad datia, quoniam aliqua societas venit in comitatu depradando & occidendo.

Nvllus. Etiā ecclesia tempore expeditionis non excusatur ab angarijs vel parangarijs. h. d. ¶ Nota ista legem contra clericos, ut propter istam societatem, que venit in comitatu depradando, currēdo & occidēdo, ut possint clerici grauari ad datia & collectas, & alia onera fordida, ut contra dictas gentes reparetur.

De tractatorijs, & statiuis. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1. Licentia data alicui pro extrahendo frumentum vel pannos extra comitatum, non extendatur ultra septem dies.

L E X vnicā.

Tractatores. Licentia data pro animalibus ad vehendum, & ad arripendum iter, debet biduum continere: ad moram verò trahendā quinque dies tantum: & nullus debet dari pro se & necessarijs sibi personis, nisi illis tantum, qui animalia cursui publico depu-

1. tata persequuntur. h. d. ¶ No. ex hac l. optimum arg. q. si alicui est data licentia de extrahendo certam quantitatem frumenti extra ciuitatem vel comitatum: q. hæc licentia non extenditur ultra numerum septem dierum quorum quis habet duos ad arripendum iter: alios vero quinque pro itinere perficiendo. Qd facit p. licentijs quæ dantur per gabellarios portarum, de extrahendo salmas pannorum extra districtum. Bar. ¶ Vide Rom. idem tenentem in rub. de arbitris. in xxxij. col. in ver. conclusio. Alex.

De apparitoribus præfecti prætori. & priuilegijs eorum. Rubrica.

L E X I.

Præfecturæ. Cornicularij præfectorum completo munere Principis purpuram adorare debent, & cum sint otiosi donati ad aliud quod officium non deuocentur. h. d.

L E X II.

Præfectiarios. Præfectiarij exactiones prouincialibus facere non debent: nec etiam habere custodiam horreorum. contrafacientes puniuntur. h. d. Et sunt præfectiarij officiales præfecti.

L E X III.

Cornicularij. Cornicularij primi scrinii præfecti prætorio, sortita laborum regere priuilegijs hic insertis gaudent. h. d.

De apparitoribus præfecti urbis. Rubrica.

L E X I.

Prætereos. Qui administrauerunt multa officia in prouincia, officio finito Principis purpuram non adorant. Item apparitor sedis urbane illustris de concussione pistorum conuictus punitur. h. d. cum l. seq.

De apparitoribus magistri militum, & priuilegijs eorum. Rubrica.

L E X III.

Numerarios. Numerarij illustrium completi militia & principatus munere functi, gaudent priuilegijs hic insertis. Item qui sunt de numero militum gaudent priuilegijs eorum, qui verò sunt ultra numerum, non. h. h. cum l. seq.

De apparitoribus procon. & legatorum. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1. Magistratus ciuitatis dicitur membrum ciuitatis.

L E X I.

Officio. Proconsul vel legatus non debet esse curialis vel ascriptus alicui corpori, & si ascriptus esset, debet restitui ei: & apparitores legatorum debent esse quadringsenti. h. d. cum l. seq. ¶ Nota quod magistratus ciuitatis dicitur esse membrum ciuitatis.

De cohorta. & princi. cornicu. ac primi. Rubrica.

S V M M A R I V M.

- 1. Deputatus ad capiendum vel decipiendum malefactores non potest ipsos in carcerem mittere.

L E X I.

Omnēs. Stationarij, qui Irenarchæ appellantur, non debent facere exactiones, nec aliquem in carcerem mittere, nisi crimen sit manifestum. contrafacientes puniuntur. h. d. ¶ Nota q. deputatus ad capiendum malefactores vel ad ipsos deguntandos non potest ipsos in carcerem mittere, etiam si crimen sit notorium. Dixi s. de decu. l. fin.

¶ Nō extenditur ultra numerum septem dierum. Ad de Anto. Co. se. in sing. suis in versic. gabella glo. iij. in capiē. si alicui est data licentia. ubi allegat & sequitur ipsum hic. de quo p. Ro. in repet. rubricę de arbi. col. xix.

Bartolus super tribus libris Codicis.

L E X

I I.

Nullus iudex volentem militare approbare debet, sine facta approbatione, & licentia principis, sicut facit alia approbatoria, nec permittere etiā vehere, exceptis provincialibus, qui cursus publici sollicitudinem sustinent. h. d. Bar.

L E X

I I I.

Solita privilegia concessa per diuum Dionetianum principem confirmantur, & etiā extenduntur, vt j. describitur.

Quicumque Primipilarius Hofdrenæ provincie si multos habet filios, vnum loco sui substituit, alterum tradit curiæ: alteros vero deputat militiæ cui vult. Si vero duos tantum habet: tunc satisfaciet curiæ & cohorti: & si vnum tantum habet, tradet ordini sue patriæ privilegio contra hoc indulto, nullatenus valituro. & qui fuerit ciuitatem obsequio aggregatus, cogi poterit tam ipse, q̄ eius pater ad filium alium curiæ deputandum, qui se ob privilegium patris excusare volebat, curiæ deseruire, ostendendo quo modo in patris privilegium successit. h. d.

S V M M A R I V M.

- 1. Sententia in criminalibus contra absentē, vbi est pœna relegationis q̄ non valet.
- 2. Præctica citandi absentem cū proceditur cōtra eum.

Apparitor criminofus fugiens, est citandus, quod nisi venerit intra talem diem feretur contra ipsum sententia condemnatoria. & ipso non comparente, condemnabitur. hoc dicit. Apparitor dicitur nūcius. l. cum clericis. ad fi. de epis. & de. & in auth. de test. in §. si vero ignoti. & Ro. in no. lxvj. in litera c. vbi contumax quis non dicitur, nisi procedente contumacia. Alex. ¶ Et not. q̄ licet sententia nō valet, si in criminali proferatur contra absentē, vbi est pœna relegationis l. absentem. ff. de pœ. tamē contra officialē ferri potest, vt l. nē diu. s. de pœ. ¶ Not. etiam glo. hic positā ad modum citandi, cū debet ferri sententia contra absentem: quia debet fieri cōminatio, q̄ nisi citatus intra talem terminū veniat, feret sententia cōdemnatoria cōtra eū. Nō ergo sufficit ipsum citari simpliciter ad sniam audiendā, sed quod veniat: aliā snia feret contra eū, quod nō. Et idem credo in ciuili. vbi lite non cōtest. potest ferri sententia, vt si pars est absens q̄ debet fieri comminatio modo prædicto: aliā nō. ¶ Bal. vult cōtra in l. consentaneū. C. quomodo & quando iud. in ij. col. Adde q̄ Alber. no. Bar. in l. aut qui aliter. in prin. quod vi aut clā. Quid si q̄s fuit citatus ad audiendā voluntatem iudicis, an sententia diffinitua lata valeat. do. de Ro. quod non in decisionibus suis, decisio ne cccxxxvj. Et potest esse ratio: quia citatio talis dicitur incerta, cū voluntas iudicis possit esse in alio quā in sententia. l. vbi cūq̄. de interrog. a. et. ig. arbi. tamen q̄ si talis citatio non tēdebat ad aliud, nisi ad sniam audiendam, q̄ si talis sententia teneret, iuxta cle. sape. de verb. signi. aliā de appel. clem. ap. pel. & l. Titius. de libe. & posth. & l. certum. ff. si cer. pet. Et hoc videtur fuisse de mente Bal. in l. cōsentaneum. in ij. col. quomodo & quando iud. Adde glo. in c. contumaciam. in glo. pe. de here. & ibi Imo. & Ananiam in viij. colū. & in c. ad petitionē. de accu. Ro. in litera, l. no. xxvj. Alex.

Quoniam Apparitores quorundam que iudicium non possunt scribi in numero militum aliquorum, aut contemplatione sicut stipendij relaxari, priusquam primipili rationem reddiderint, nec etiā petere vt quieti donentur, item solutus militis ob delictum non ob hoc quietem accipiet, & bona talis delinquentis illi militiæ relinquuntur, hoc dicit Barto.

Per Illyricum In Illyrico centum apparitores singulis iudicibus obsecudent, & non ultra, ad quæ obsequia non debentur iniqui: sed illi tantum, qui sollicitudines debitas exequuntur. hoc dicit.

Quicumque Ad officium emendi chartas, vel tabulas, vbi acta publica Principis describuntur, nullus deputabitur, nisi prius suum nomē in matricula scribi fecerit. h. d.

S V M M A R I V M.

- 1. Verbum repedare, idem est quod à capite incipere.

Si quis ex grege Exemptus de grege cohortalium propter crimen, si voluerit ad pristinum sacramentum repedare, allegare debet & ostendere Principis oraculum ex certa scientia concessum. h. d. ¶ No. hic de verbo repedare, nam idem significat quod à capite incipere.

hoc dicit. Barto.

Si cohortalis Apparitor cohortalis vel cohorti obnoxius, & eorum filij, nulla temporis præscriptione obstante, ad aliam militiam conuolantes retrahi possunt ad propriam conditionem. quod etiam in omnibus deputatis alicui negotiationi, vel ergasterijs obseruandum est, vt non possit ad aliqua provincialium officia conuolare. hoc dicit.

Nullus primipilarius vel cohortalis ad aliam militiam aspirabit, etiam ex aduocatione Principis: & statim restituendus est curiæ ciuitatis vnde oriundus est. h. d.

S V M M A R I V M.

- 1. Casus, in quo privilegium Principis, etiam motu proprio cessum non valet.
- 2. Statutum q̄ habens vnum officium non debeat aliud acceptare: si illud acceptat q̄ careat officio: quod nō debet habere talis acceptans salarium primi officij.

Quisquis Obligatus cohorti, etiā ex privilegio Principis concessio, motu proprio ad dignitatē aliā nō aspirabit, & carebit effectu privilegij, & cōmodū cohortalis militiæ nō habebit. h. d. ¶ No. casum singularē, in quo privilegium Principis concessum motu proprio nullius est momenti, regulariter contra, vt in c. si motu proprio. extra. de præb. lib. vj. ¶ Itē hic est casus expressus qd si statutū dicat q̄ habens vnum officium non debeat aliud accipere, quod si accipiat, ille, q̄ sic acceperit, careat officio accepto & eius effectu, & etiam puniatur in hoc quod non debeat habere stipendium primi officij, nec ei privilegium.

De diuer. offi. & appar. iudi. & c. Rubrica.

L E X

I.

Sed quando Adstrictus cohortarū officio vel publicis rationibus si ad militiā conuolauerit ad primum officium reuocatur: & in locum talis reiecti substituitur alius, quem merita dignum faciunt. h. d.

L E X

I I.

Nullus Resolutus à militia ad eādē nō aspirabit sine licentia principis: & impetrans contrariū per obreptionem, punitur in quinque libris auri. h. d. ¶ Dicit Bal. no. in l. ij. de libertis & eorum liberis, quod doctor solutus & priuatus doctoratū propter delictum, non potest iterato intrando examen redoctorari. & per eundem in l. ij. de manu. vind. vbi dixit, referendo vltromontanos quod si comes palatinus creauit tabellionē, qui postea propter delictum fuit priuatus tabellionatu, q̄ non potest de nouo creari per comitem Palatinum. Pro quo scribit c. præsul. ij. q. iij. Alex.

L E X

I I I.

Nullus Apparitor præfecti prætorio publicæ utilitatis obtentu, aut etiam executionis priuati negotij, nō reuocatur ab obsequio ciuitatis vnde oriundus est: aut in qua larem firmum constituit pœna imminente vacantibus, & ipsis acceptantibus, quod obseruatur in domesticis, & protectoribus in rebus agentibus palatinis & stratoribus. hoc dicit.

Quicumque Apparitor ob culpam vel negligentiam motus officio per sententiam ad nullam militiam aspirabit, contrarium facienti pœna grauis illi imponetur. h. d.

Nihil Nullus debet fieri pœsul A si, comes Orientis, præfectus Augustalis, vel eorum vicarij: nisi per sacri scriniij probatoriam consecratur. pœna contraiacientibus imminente. h. d.

S V M M A R I V M.

- 1. Iustitiæ clauis errat, quando delicta maiorū nō puniuntur.

Ad splendidioris Qui militiā inferioris gradus p̄scit, ad maiorem potest accedere: dum tamen faciat proposito honorem adipsam facta occultare vtiabilius in futurū relinquere. hoc dicit. ¶ Et not. q̄ clauis iustitiæ multū errat in hoc, quando delicta maiorum celantur.

S V M M A R I V M.

- 1. Statutum licet tollat iurisdictionem quæ habetur à lege nō tamen tollit quam quis habet ex consuetudine.
- 2. Consuetudo dat iurisdictionem ordinariam.

Viros

VOS. Duces & apparitores & limitanei castrorum...
tra eos iurisdictione habent. h. d. ¶ Et nota ex hac l. qd si statuto caueatur scholarem debere conueniri tantum sub episcopo, & de consuetudine est quod rector etiam cognoscat de his, qd per istud statutum nō derogatur iurisdictioni rectoris, quā habet ex consuetudine. secus si eam haberet a leg. Pro hoc facto quod not. h. c. j. extra, de consti. lib. vj. ¶ Secundō nota qd cōsuetudo datur iurisdictionem ordinariam, sicut lex. & hoc not. glo. s. de eman. lib. l. j. & si. l. cum praeior. s. j. de iudi. & ibi glo. & in l. more. ibi doct. & in verbo sequenti, in verbo, nec ipsa lit. ff. de iur. om. iudi. de quo per lo. And. in c. j. de offi. ordi. & in c. iij. de cōsue. & in c. Romana circa prin. de fo. cōpe. in vj. & de excep. in fi. in vj. Facit quod not. in c. cū contingat. de fo. compevide tex. & Bar. in l. fi. s. j. de aqua plu. arc. & ibi dixi. & Ro. in litera c. not. lxxvij. Alex.

S V M M A R I V M.

¶ Statutum instrumentum confessionatum per manū publici notarij se cōtractu rogati faciat plenam fidem, & executioni mandetur, non verificatur in instrumento exemplato etiā iudicis auctoritate.

Robatorias. Memoriales & agentes in rebus & apparitores praefecti praetorio Orientis, non sortiuntur praemium militiae, nisi secundum consuetudinem sint eorum electiones manu Principis approbatae, non per literarum exempla: & debent dicti officiales esse fideles Christiani. hoc dicit. ¶ Nota ex glo. in verbo, authenticis. quod si statutum dicit qd instrumentum confessionatum per manum publici notarij de cōtractu rogati plenam fidem faciat, & executioni mandetur, qd instrumentum exemplatum etiam auctoritate iudicis non faciat fidem, nec mādabitur executioni: quia non est scriptū de manu notarij rogati de cōtractu: & sic statutū ad id se non extendit. secus autem si illa verba, manu notarij, & c. non essent in statuto: quia tūc illud exemplum auctoritate iudicis authenticatū facit fidem, & executioni mādaretur: vt l. chirographis. ff. de adm. tut. Dixi in aut. vt spon. largi. s. si quis in aliquo. s. de eden. ¶ Vide secundū do. Card. in c. j. de vit. & honest. cle. & tex. de poeni. dist. j. c. periculose. & quod dixit Bal. in c. j. s. furtum. de pace iur. fir. & Io. And. in c. sicut dignum. de homi. & Dominicus i. c. si quis vicuam. l. i. in ea. l. in fi. adde Ang. in aut. vt frat. filij. s. j. in fi. No. istam l. probatorias. ibi, manu principis: quia per eam patet qd vbi debet fieri aliquid per manus alfeuius, nō potest tale quid fieri per aliū. quod nota propter id qd hic dicit Bar. ad del. singulos. ff. de test. per glo. ibi: proprio chirographo. & quod dicit do. Card. in Clem. j. de iure iur. per illum tex. in verbo, pman? nostras. vbi dixit, qd quoties in statuto vel rescripto dicitur aliquid debere fieri per manus nostras, non potest fieri per substitutum. Allegat gl. singularē in cle. j. de vita & hone. cler. & Io. And. in c. sicut dignū. de homicid. vbi dicitur, si occidit suis manibus, qd non habet locū si per alium occiderit. De quo Dominicus in c. si quis viduam. l. dist. quod dictum fuit originaliter lac. de Bel. vt refert Bal. in c. j. s. furtum. de pace iur. firman. Facit de poeni. dist. j. c. periculose. Adde cle. licuti. de arbi. & tex. in l. saepe. de pff. p. s. & i. l. nulli. ibi, pro sua cōscientia. de epif. & cle. vbi Bal. vide que scripsi post Bar. in l. penul. de princ. agen. in reb. lib. xij. Adde tex. & ibi Abb. in c. licet ex quadam. de testi. ibi, proprio iuramento. & Ro. in litera r. notabili l.

Ac fatione. Approbatio facta per principem militis militare volentis, habens subscriptionem Principis & administrantium, sub quibus ipse debet militare, ipsi traditur exemplum verō eorūden iudicio subscriptionem habēs apud officium dimittitur. ¶ Item istis approbatorijs egēt tantū illi, de quibus fit mentio in l. proxi. & egentes, alio modo militant, puniuntur. h. d. cum l. seq.

De executoribus & exactoribus. Rubrica.

S V M M A R I V M.

¶ Potestas quod teneatur pro furto, barataria, & concussionibus per eius officiales factis.

L E X

I.

Ne per diuersas. Ne apparitores vel palatini exactores, per prouinciam vagando inferant prouincialibus molestiam: periculum gestorū

per eos pertinet ad eos, quorum sunt apparitores, vel exactores. h. d. ¶ Nota hanc legem contra capitaneum, & Potestatem perusij, qd si eorum officiales, quod per comitatum Perusij mittunt, aliquid illicitum faciant, puta furtum, baratariam vel concussionem, tenentur ipsi de omnibus gestis & factis p. eos. b.

L E X II.

Vicunque. Deputatus ad officium, se nō intromittit de officio sui collegę. h. d. No. hanc l. ad id qd dixi s. de numer. l. in puincis.

Slue. Exactor intra annum debet ostendere quid exegit: & si non exegit, causam denotare, aliter punitur. hoc dicit.

S V M M A R I V M.

¶ Officiali facienti vltra modum resisti potest propria auctoritate.

¶ Nuntio pignoranti vltra modū licite resisti potest.

Contra. Facienti exactorem vltra modum potest resisti: & si probatur criminofus, potest puniri. h. d. ¶ Nota officiali facienti vltra modum posse resisti propria auctoritate. concor. s. de iur. iij. l. defensionis facultas. ¶ Vltimō nota hanc legem contra baiulos, qui sunt deputati ad pignorandum aliquem. Nam si accipiat pignora vltra modū debitum, licite potest eis resisti, & debent etiam puniri. quod not. Bart.

S V M M A R I V M.

¶ Quis ex necessitate assumit duo officia, licet nō tria.

Sancimus. Exactor praefecti praetorio anteq̄ exactorem publicarum pecuniarum inceptam compleat, aliam incipere non potest. Si tamē fuerit necessitas, duas exactiones in eadem prouincia simul faciendas suscipere potest, sed non tres. poena contrafacientibus imminente. h. d. ¶ Nota quē ex necessitate posse suscipere duo officia, simul & semel: sed nō tria.

De lucris aduocatorum & concussione officiorum siue apparitorum. Rubrica.

L E X I.

Siquis. Cognoscens se laesum a ducentarijs, cētenarijs vel aduocatis pandat iniuriam, vt dicti officiales cōuicti puniantur.

De primipilo. Rubrica.

L E X III.

Vm ex sola. Solūm ex causa primipili si ius nō existens h. res patris potest conueniri pro patre in alijs verō secus. h. d. ¶ Not. qd cōmoda officij debentur post administrationē. quod facit ad not. per Bart. in l. j. s. diuus. verli. quid si sit per electum. de var. & extraor. cogni. & ibi dixi post Bar. Alex.

Publicae laetitiae uel consulum nuntiatores uel instnatores constitutionum. Rubrica.

S V M M A R I V M.

¶ Officialis, qui dissimulat maleficia, acriter punitur.

L E X

Vnica.

Quicquid nostrorum. portans triumphalia noua Principis suum salarium debet consequi: noua autem ab alijs quibus portat aliquid vltra percipiet: poena contrafacientibus imminente. & etiam officiales, qui praedicta dissimulant, puniuntur. h. d. ¶ Not. istam legem contra officiales, qui maleficia dissimulatione nō puniunt, nam sunt acriter puniēdi, vt hic, & s. de deser. l. j. Ad praesens hic non habetis alia.

INDEX QVATERNIONVM.

aaabbbcccddddeefffgggghhh. Quaterni sunt.

a ¶ Ordinariam. Ad quod late & no. vi de Feli. in c. cū contingat. de fo. cōpe. in j. col. ver. glo. in verbo, consuetudine. & qd ibi dixi in apostil.

b ¶ Per eos. Adde Salfic. in l. i. fi. C. de his qui a latro. ¶ Adde Bart. i. l. j. s. familiae. ff. de publici. & i. l. si post de post. s. de assel. dixi post Panor. in c. j. num. viij. i. apostil. vers. officiantur. extra de resti. spo. Est tñ debilis cautela ne teneat, quā ponit iste in liure ciuili. ff. de cōdi. & demō. Bal. melius i. l. obseruare. s. p. fici. post princ. ver. quid si statutū ff. de offi. procō. & leg. refert & lequit Thomas Ferrari? in suo trac. cautel. cau. xlix. inci. pote states terrarum.

¶ Propria auctoritate. Adde Ludo. Pon. in l. j. x. co. ff. de re iudi. & Flor. in l. quēadmodū. s. magistrat? ff. ad l. Aql. & do. Alex. de Imo. in l. sed eximēdi. s. item si quis eū. & Pau. de Cast. in cōsi. excij. vide tñ Pau. de es & Bar. aliter loq. res in l. v. vim. iust. & iur. & C. in Cle. ij. s. accei. de reg. iur. qd dē resisti, qñ grauem est irrepabilitas nō. & sequi Dy. in regula, qd quis, in vj.

